

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
KOMUNIKĀCIJAS STUDIJU NODAĻA

LAURA ARDAVA

LATVIJAS TREŠĀS ATMODAS SOCIĀLĀS ATMIŅAS UN
KOMEMORĀCIJAS DISKURSS MEDIJOS
(1988–2014)

PROMOCIJAS DARBS

Doktora grāda iegūšanai komunikācijas zinātnes nozarē

Apakšnozare: komunikācijas teorija

Darba zinātniskā vadītāja: prof., *Dr. hist.* Vita Zelče

RĪGA 2015

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Šis darbs izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projektā “Atbalsts doktora studijām Latvijas Universitātē”

ANOTĀCIJA

Promocijas darbā “Latvijas Trešās atmodas sociālās atmiņas un komemorācijas diskurss medijos (1988–2014)” analizēta Latvijas Trešās atmodas notikumu komemorācija un mediju rituāla realizācija, īpašu uzmanību pievēršot “mēs” un “viņi” diskursa konstrukcijām.

Darba teorētisko bāzi veido sociālās atmiņas, nacionālās identitātes, rituālkomunikācijas, komemorācijas un mediju notikuma teorētiskās pieejas.

Promocijas darba empīriskās daļas izstrādei ar kvantitatīvās kontentanalīzes palīdzību apkopotas un sistematizētas vairāk nekā 1100 Atmodas notikumiem veltītas preses publikācijas un 350 speciālvērtējumi sabiedriskās televīzijas kanālā LTV1 un sabiedriskā radio kanālā LR1 laika posmā no 1988. līdz 2014. gadam. Iegūtie dati analizēti ar diskursa vēsturisko metodi, kuras ietvaros izstrādāta šim pētījumam atbilstīga analīzes procedūra/shēma.

Pētījuma rezultāti apliecina Latvijas Trešās atmodas pretrunīgo nozīmi Latvijas sociālajā atmiņā un identitātē, Latvijas mediju aktīvo lomu sociālās atmiņas konflikta uzturēšanā, mediju orientēšanos uz ‘lielu’ gadskārtu komemorāciju, kā arī atklāj īpaši vērienīgas atceres jeb *hiper*komemorācijas piemēru. Atmodas diskursu medijos raksturo arī aktuālās politiskās, sociālās un ekonomiskās situācijas uzslāņošanās pagātnes izjūtai jeb *mnemokontekstualizācija*, ‘zaudētās paradīzes’ naratīvs un nepietiekams racionālo un institucionālo ieguvumu uzsvērums posmā pēc neatkarības atjaunošanas.

Atslēgvārdi: mediji, mediju rituāls, sociālā atmiņa, nacionālā identitāte, Latvijas Trešā atmoda, *hiper*komemorācija, *mnemokontekstualizācija*

ABSTRACT

The thesis “Media discourse on the social memory and commemoration of the third Latvian national awakening (1988–2014)” analyses the commemoration and performance of the media ritual with a particular focus on the “us” and “them” discourse structures.

The theoretical basis of the thesis is formed by the social memory, national identity, ritual communication, commemoration, and media event theoretical approaches.

In order to develop the empirical research, the quantitative content analysis was used to collect and systematically study the content of more than 1,100 press publications and 350 dedications in the content of LTV1 and LR1 from the 1988–2014 period. Data was analysed using the discourse-historical method, on the basis of which a specifically tailored discourse analysis procedure was developed.

The results of the study reveal the controversial role of the Third Awakening in Latvia's social memory and identity, the active role of media in sustaining the social memory conflict, orientation towards major anniversaries, as well as an example of a large-scale remembrance or hyper-commemoration. The Awakening discourse in the media is also characterized by layering of current social, political, and economic situation on the perception of the past or *mnemocontextualization*, the narrative of ‘paradise lost’ and minor emphasis on rational and institutional benefits of the independence period.

Keywords: media, media ritual, social memory, national identity, Third Latvian National Awakening, hyper-commemoration, *mnemocontextualization*

SATURS

IEVADS	7
1. IDENTITĀTE UN SOCIĀLĀ ATMIŅA	16
1.1. Identitāte, nacionālā identitāte	16
1.2. Sociālā atmiņa	22
1.3. Sociālās atmiņas un identitātes konfliktējošās formas	28
2. RITUĀLA KOMUNIKATĪVIE ASPEKTI.....	35
2.1. Rituāla jēdziens	35
2.2. Rituāla sociālā nozīmība.....	40
2.3. Mediju rituāls.....	46
2.4. Sociālā atmiņa – mediju rituāla komponente	49
2.5. Mediju notikums.....	51
2.5.1. Mediju notikumi, ceremonijas un sociālā atmiņa.....	56
2.5.2. Ideoloģija un mediju notikumi	58
3. PĒTNIECĪBAS METODES.....	63
3.1. Kvantitatīvā kontentanalīze	63
3.2. Kritiskā diskursa analīze.....	65
3.3. Diskursa vēsturiskā metode	67
3.4. “Mēs”–”viņi” diskursa analītiskā shēma	69
3.5. Pētījuma dizains un analīzes shēmas modifikācija.....	71
4. LATVIJAS TREŠĀS ATMODAS LAIKPOSMS (1988–1991).....	76
4.1. Padomju režīma demokratizācija un Latvijas neatkarības atjaunošanas ceļš.....	76
4.2. Izšķirošais pagrieziena punkts: 1991. gads	81
4.3. Padomju mediju sistēmas transformācija	86
5. LATVIJAS TREŠĀS ATMODAS SOCIĀLĀS ATMIŅAS UN KOMEMORĀCIJAS DISKURSS MEDIJOS (1988–2014)	91
5.1. Analizējamo datu kopējais raksturojums.....	91
5.2. Pētāmajiem Latvijas Trešās atmodas notikumiem veltīto preses publikāciju dinamika.....	92
5.3. Pētāmajiem Latvijas Trešās atmodas notikumiem veltītie raidījumi LTV1 un LR1	93
5.4. Pētāmajiem Latvijas Trešās atmodas notikumiem veltīto preses publikāciju, LTV1 un LR1 raidījumu dinamika (1988–2014).....	94

5.5.	Pētāmajiem Latvijas Trešās atmodas notikumiem veltīto preses publikāciju dalījums pa žanriem (1988–2014).....	99
5.6.	Pētāmajiem Latvijas Trešās atmodas notikumiem veltīto LTV1 raidījumu dalījums pa žanriem (1988–2014).....	100
5.7.	Pētāmajiem Latvijas Trešās atmodas notikumiem veltīto LR1 raidījumu sadalījums pa žanriem (1988–2014).....	102
6.	“MĒS”–“VIŅI” DISKURSA FORMĒŠANĀS AIZSĀKUMS (1988–1991).....	106
6.1.	“Mēs”–“viņi” definēšana laikposmā pirms neatkarības atjaunošanas.....	106
6.1.1.	Argumentācijas stratēģijas.....	112
6.1.2.	Lingvistiskā realizācija.....	115
6.2.	“Mēs” – padomju sistēmai un ideoloģijai lojālie	119
6.2.1.	Argumentācijas stratēģijas.....	124
6.2.2.	Lingvistiskā realizācija.....	127
7.	LATVIJAS TREŠĀS ATMODAS KOMEMORĀCIJAS DISKURSS (1991–2014) ...	130
7.1.	“Mēs”– neatkarīgas Latvijas atbalstītāji posmā pēc neatkarības atjaunošanas	130
7.1.1.	Argumentācijas stratēģijas.....	140
7.1.2.	Lingvistiskā realizācija.....	144
7.1.3.	Neatkarības ceļš – Eiropas ceļš	146
7.1.4.	Sociālās atmiņas uzslāņošanās jeb <i>mnemokontekstualizācija</i>	148
7.1.5.	Nozīmes pārnese jeb komemorācijas aina (<i>commemorative spectacle</i>).....	151
7.2.	“Mēs” – nacionāli diskriminētā sabiedrības daļa	152
7.2.1.	Argumentācijas stratēģijas.....	161
7.2.2.	Lingvistiskā realizācija.....	165
8.	SECINĀJUMI	175
9.	IZMANTOTĀ LITERATŪRA	181
10.	ANALIZĒTĀS PRESES PUBLIKĀCIJAS UN TO ŽANRI (1988–2014).....	192
10.1.	Rakstnieku savienības paplašinātajam plēnumam veltītās publikācijas.....	192
10.2.	LTF dibināšanas kongresam veltītās publikācijas.....	193
10.3.	Akcijai “Baltijas ceļš” veltītās publikācijas	198
10.4.	Latvijas Republikas neatkarības deklarācijas pieņemšanai veltītās publikācijas ...	206
10.5.	1991. gada janvāra barikādēm veltītās publikācijas	214
10.6.	Latvijas neatkarībai <i>de facto</i> veltītās publikācijas.....	235
11.	PIELIKUMS 1: Latvijas Trešās atmodas izpētes pakāpes raksturojums	250
12.	PIELIKUMS 2: Rekomendācijas turpmākajām komunikācijas praksēm	256
13.	PIELIKUMS 3: Veltījumi LR1 un LTV1 saturā (1988–2014).....	258

IEVADS

“Identitātes un atmiņas nav fenomeni *par ko* mēs domājam, bet gan *ar ko* domājam”

Džons Džilliss (*John R. Gillis*)¹

Vēsturiskiem notikumiem attālinoties un nonākot arvien senākā pagātnē, tie nereti zaudē aktualitāti individuālo pārdomu, interpersonālās un publiskās komunikācijas līmeņos. Nozīmīgu notikumu gadskārtās tieši mediji, ierosinot atminēšanās un pārvērtēšanas procesus, kļūst par noteicošajiem sociālās atmiņas un nacionālās identitātes formēšanas aģentiem un/vai reaģentiem (stimuli atmodina esošu/snaudošu individuālo vai sociālo atmiņu). Identitāte un atmiņa atrodas savstarpēji papildinošas mijiedarbības attiecībās – identitāte tiek uzturēta ar atcerēšanās palīdzību, savukārt atmiņa selekcijas veidā tiek pielāgota nepieciešamajam identitātes projektam/naratīvam. Sociālā atmiņa un identitāte funkcionē kā domāšanas ietvari, kas piešķir rāmējumu visam domāšanas procesam; tie ir visaptveroši un cauraudoši.

2014. gada vasarā pētījumu centra SKDS veiktā Latvijas iedzīvotāju aptauja valsts pētījumu programmas “Nacionālā identitātē” projekta “Latvijas sociālā atmiņa un identitāte” ietvaros apliecina, ka lielākais skaits respondentu (38,3%) kā labāko 20. gadsimta notikumu atzinuši Latvijas valstiskuma atjaunošanu 1991. gadā, tomēr Trešās atmodas posmu kopumā kā pozitīvāko vērtē vien 6,8% aptaujāto.² Arī iepriekšējā šāda veida aptaujā LU SPPI pētījuma “Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2010/2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja” ietvaros lielākais skaits respondentu (teju 35%) kā labāko notikumu Latvijas 20. gadsimta vēsturē atzina Latvijas Republikas atjaunošanu un Trešo atmodu kopumā – vairāk nekā 10% aptaujāto.³ Neraugoties uz atjaunotās neatkarības sociālās atmiņas pozitīvo potenciālu nacionālās identitātes veidošanā, šajās aptaujās Trešo atmodu pozitīvi novērtējis mazs respondentu īpatsvars. Tas apliecina, ka sociālā atmiņa par Atmodas posmu un Atmodas notikumu iezīmību Latvijas iedzīvotāju nacionālajā identitātē ir svārstīga, pretrunīga, problemātiska, nepietiekami veicināta u. tml. Tālab nepieciešama padziļināta šī nesenās pagātnes fenomena izpēte no sociālās atmiņas un identitātes perspektīvām, jo Atmodas laiks sakņojas daudzu cilvēku individuālajā pieredzē, mijiedarbojoties ar viņu ‘šodienas’ identitātēm.

¹ Gillis, R. J. (1996/1994). *Memory and Identity. The History of a Relationship*. In: Gillis, R. J. (ed.). *Commemorations: The Politics of National Identity*. Princeton; New Jersey: Princeton University Press. P. 5.

² SKDS. (2014). Latvijas iedzīvotāju aptauja. Npublicēts materiāls. NI LSAI arhīvs.

³ Aptaujas rezultātus sk.: Kļave, E., Zepa, B. (galv. red). (2011). *Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2010/2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja*. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts. 42. lpp.

Sociālajai atmiņai par Latvijas Trešās atmodas posmu kopumā piemīt lielākais pozitīvais potenciāls identitātes formēšanā, tādēļ promocijas darba ietvaros analizēta šī laikposma spilgtāko notikumu mediācija un mediju rituālu realizācija. Jāakcentē, ka Atmodas posmā tieši sociālajai atmiņai bija mobilizējoša un pārmaiņas rosinoša funkcija, kas vedināja tikties uz Latvijas brīvvalsts (līdz 1940. gadam) ideālu un “Gaismas pils” augšāmcelšanu simboliskā nozīmē.⁴

Latvijas Trešās atmodas laikposms savu apzīmējumu ieguvis pēc asociācijas ar diviem iepriekšējiem nacionālā pacēluma periodiem latviešu tautas vēsturē, kuru centrā bijusi nacionālā valstiskuma atjaunošanas ideja. Par Pirmo atmodu uzskatāma jaunlatviešu vadītā nacionālā kustība laika posmā no 1850. līdz 1880. gadam, savukārt Otrā atmoda rezultējās ar Latvijas neatkarības iegūšanu 1918. gadā un nacionālās valsts veidošanu.⁵

Akadēmiskajā vēstures literatūrā kā būtiskākie mezgļnotikumi Latvijas Trešās atmodas posmā akcentēti:

- 1988. gada 1. jūnijs – **Latvijas Rakstnieku savienības paplašinātais plēnums**, kas aizsāka vēstures pārvērtēšanas procesu ar Mavrika Vulfsona paziņojumu, ka 1940. gadā Latvijā nav notikusi sociālistiskā revolūcija, bet gan okupācija.
- 1988. gada 8. oktobris – **Latvijas Tautas frontes (LTF) dibināšanas kongress**. LTF jau veidošanās stadijā izgāja ārpus oficiālajiem ietvariem un līdz dibināšanas kongresam LTF atbalsta grupas apvienoja jau 110 000 cilvēku.
- 1989. gada 23. augusts – **akcija “Baltijas ceļš”**. Tika organizēta, lai pieminētu Molotova–Ribentropa pakta 50. gadadienu, izveidojot 650 kilometru garu cilvēku ķēdi, kas sniedzās no Viļņas caur Rīgu līdz Tallinai. Akcijā piedalījās 1,8 miljoni cilvēku.
- 1990. gada 4. maijs – **Latvijas Republikas neatkarības deklarācijas pieņemšana**. Diskusiju rezultātā tika noteikts pārejas periods uz neatkarību. Neatkarības deklarāciju vairākums latviešu uztvēra ar sajūsmu.
- 1991. gada 13.–27. janvāris – **barikādes stratēģiski svarīgo objektu aizstāvībai**. Protestējot pret Lietuvā notikušo vardarbību (12. janvāra naktī padomju militārās vienības nogalināja 14 un ievainoja 110 civiliedzīvotājus), ielās devās apmēram 500 000 cilvēku.
- 1991. gada 19.–21. augusts – **Latvijas Republikas neatkarība de facto**. OMON vienības ieņēma valstiski nozīmīgus objektus, izņemot Augstāko padomi, kas turpināja

⁴ Zelče, V. (2007). Vēsture un vēsture, un 9. Saeimas vēlēšanas. Grām.: Brikše, I., Zelče, V. (red.). *Latvijas Republikas 9. Saeimas vēlēšanu kampaņa: priekšvēlēšanu publiskā telpa*. Rīga: Zinātne. 200. lpp.

⁵ Tuvāk sk.: Blūzma, V. (2008). The Period of the Awakening and Non-violent Resistance (1986-4 May 1990). In: Jundzis, T., Riekstiņš, J., Sharp, G., Strods, H. *Regaining Independence: Non-violent Resistance in Latvia, 1945-1991*. Riga: Latvian Academy of Sciences. P. 231-236.

darbu, un 21. augustā nāca klajā ar likumu par Latvijas kā neatkarīgas valsts statusu, pārejas posmu uz neatkarību pasludinot par spēkā neesošu.⁶ Daudzi notikumi, kuru mērogi bija mazāki, bet kuriem bija īpaša loma atsevišķās kopienās un identitātēs, vēstures literatūrā nav guvuši tik plašu iztīrījumu.

Aizritējušās divas desmitgades veido pietiekami lielu laika distanci, lai uz vēstures notikumiem paraudzītos caur akadēmisku prizmu, un vienlaikus tā ir arī pietiekami neliela, lai notikumi sakņotos daudzu cilvēku individuālajā pieredzē, sociālās atmiņas un identitātes apjēgsmē un pieredzētais joprojām tiktu komunicēts atmiņu kopienās. Būtiska nozīme sociālās atmiņas un identitātes formēšanā ir tieši komemorācijas rituāliem un to mediētajām formām. Mediju vēstījumi auditorijām tiek nodoti sistemātiski un ilgtermiņā, un šo vēstījumu saturs, tālāk pārņemts uz interpersonālās komunikācijas līmeni (piemēram, diskusijas skolās, ģimenēs, domubiedru grupās u. tml.), nemitīgi atjauno pārliecības par kolektīvo pagātni indivīda līmenī. Rituālam vispār piemīt sociāli neviennozīmīga daba: vienlaikus tas ir gan formāls, gan dabisks, gan integrējošs, gan šķeļošs, jo līdz ar solidaritātes un grupas piederības veicināšanu, automātiski tiek determinēti arī nepiederošie, tāpat arī tas ir gan sakrāls, gan profāns, atkarībā no nozīmes, ko dalībnieki tam piešķir. Taču līdz ar komunikācijas mediju attīstību tas ieguvis vēl kādu neviennozīmības šķautni – tas var būt gan notiekošs reālās norises vietā, gan mediēts.

Promocijas darba **pētījuma problēma** ir mediju mainīgi aktīvā loma atšķirīgu, pat konfrontējošu sociālo atmiņu veidošanā un uzturēšanā par Latvijas Trešās atmodas posmu, kas Latvijai raksturīgo divu informācijas telpu diskursos tiek radītas, atražotas, sistemātiski atjaunotas un transformētas ar mediētas komunikācijas palīdzību.

Darba mērķis ir noteikt, kā promocijas darbā pētāmo notikumu gadskārtās ar mediju notikumu un rituālu palīdzību uzturētas un aktivizētas latviešu un krievvalodīgo sociālās atmiņas un identitātes.

Būtiski darbā izskaidrot, kādā veidā un kāpēc vieni komemorācijas pasākumi pārtop mediju notikumos, analizēt mediju notikumu sociālo nozīmi un funkcionēšanu sabiedrībā, kā arī komemorācijas rituālu un to mediēšanas prakšu transformāciju laika gaitā. Tāpat svarīgi

⁶ Par šiem notikumiem detalizētāk sk.: Dreifelds, J. (1996). *Latvia in Transition*. Cambridge: Cambridge University Press. P.34-35., Blūzma, V., Celle, O., Jundzis, T., Lēbers, A. D., Levits, E., Zīle, Ī. (1998). *Latvijas valsts atjaunošana: 1986.-1993*. Rīga: LU žurnāla "Latvijas Vēsture" fonds., Eglītis, D. S. (2002). *Imagining the Nation: History, Modernity and Revolution in Latvia*. University Park (Pennsylvania): Pennsylvania State University Press. P. 60., Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. (2005). *Latvijas vēsture. 20. gadsimts*. 2. papild. izd. Rīga: Jumava. 390. lpp., Džads, T. (2007). *Pēc kara: Eiropas vēsture pēc 1945. gada*. Rīga: Dienas Grāmata. 716. lpp., Blūzma, V., Jundzis, T., Riekstiņš, J., Strods, H., Šārps, Dž. (2008). *Nevardarbīgā pretošanās: Latvijas neatkarības atgūšanas ceļš (1945–1991)*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija., Jundzis, T. (2010). *Latvijas Valsts atjaunošanas parlamentārais ceļš, 1989-1993*. Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centrs u.c.

noteikt, vai un cik lielā mērā Atmodas notikumu atcerē realizētais mediju rituāls ir formālas (šabloniskas) vai emocionālas dabas, vai arī tas apvieno abas dimensijas. Rituāla pamatnosacījums ir forma, kam jākalpo emocionālā saviļņojuma sekmēšanai. Tāpēc rituāls var būt vienlaikus gan šablonisks, gan emocionāls, tikai formālu darbību virknējums, taču tas nevar būt tikai emocionāls, jo rituāla situācija vienmēr pieprasa standartizētu darbību izpildi.

Promocijas **darba uzdevums** ir fiksēt, sistematizēt un analizēt pētāmo notikumu ikgadējo komemorācijas rituālu realizāciju medijos laika periodā no 1988. līdz 2014. gadam, kā avotus izmantojot virkni periodisko izdevumu no Atmodas posma līdz pat mūsdienām: LTF informatīvo biļetenu "Atmoda", Latvijas Radošo savienību laikrakstu "Literatūra un Māksla", LĻKJS CK orgānus "Padomju Jaunatne" un "Советская молодежь" (pēc neatkarības – "СМ–сегодня", "Вести сегодня") LKP CK, LPSR Augstākās un Ministru padomes orgānu "Cīņa", LKP CK orgānu "Советская Латвия" (pēc neatkarības – "Панорама Латвии"), LKP CK laikrakstu "Lauku Avīze" (vēlāk – "Latvijas Avīze") laikrakstā "Diena", "Neatkarīgā Cīņa" (vēlāk – "Neatkarīgā Rīta Avīze"), laikrakstos "Час" un "Телеграф". Tāpat promocijas darba ietvaros identificēta pētāmo mediju notikumu atspoguļošanas intensitāte laikposmā no 1988. līdz 2014. gadam sabiedriskās televīzijas kanālā LTV1 (līdz 1991. gadam – TV Rīga) un sabiedriskā radio kanālā LR1 (I programma) no 1988. līdz 2014. gadam, kā avotu izmantojot ilggadējo iknedēļas žurnālu "Rīgas Viļņi". Drukāto mediju pētniecība ļauj konstanti izsekot pētāmajam fenomenam ilgā laika periodā, sākot no Atmodas posma līdz mūsdienām; tiem ir noteikts periodiskums, klasiska dienaskārtības struktūra (svarīgākās ziņas tiek ievietotas laikraksta pirmajās lappusēs), tāpat arī izdevuma ierobežotais apjoms padara uzskatāmāku dienaskārtību.

Pētījuma objekts promocijas darba ietvaros ir komemorācijas mediju rituāls. **Pētījuma priekšmets** – latviešu un krievvalodīgo sociālo atmiņu diskursu formēšanās Atmodas mezglnotikumu – Latvijas Rakstnieku savienības paplašinātā plēnuma, Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresa, akcijas "Baltijas ceļš", Latvijas Republikas neatkarības deklarācijas pieņemšanas, janvāra barikāžu un Latvijas neatkarības pasludināšanas *de facto* – komemorācijas diskursos laika posmā no 1988. līdz 2014. gadam, koncentrējoties tieši uz "mēs" un "viņi" diskursa konstrukcijām, jo tās nosaka komemoratīvo rituālu un to mediēto formu dalībnieku loku.

Aizstāvēšanai izvirzītās tēzes

1. Atmodas notikumu diskursu laikposmā no 1988. līdz 2014. gadam iezīmē spilgtas **sociālas atmiņas atšķirības, konfrontācija, "mēs" un "viņi" nošķirums** latviešu un krievu valodā iznākošajos laikrakstos par Latvijas Rakstnieku savienības paplašināto plēnumu, Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresu, akciju

“Baltijas ceļš”, Latvijas Republikas neatkarības deklarācijas pieņemšanu, janvāra barikādēm un Latvijas neatkarības pasludināšanu *de facto*, šos diskursus radot, uzturot un renovējot ar argumentācijas stratēģiju un lingvistiskās realizācijas formu palīdzību.

2. **“Mēs” un “viņi” diskurss** visa pētāmā perioda ietvaros ir ievērojami transformēties – līdz Latvijas neatkarības atjaunošanai piederības kritērijs vienai vai otrai atmiņu un identitāšu kopienai ir **lojalitāte padomju sistēmai**, pēc neatkarības atjaunošanas tā ir **lojalitāte Latvijas valstij**.
3. Latviešu valodā iznākošajos mediju vēstījumos Atmodas notikumiem **piešķirta īpaša nozīme (romantizācija, sakralizācija)** turpretim krievvalodīgajos mediju vēstījumos notikumu nozīme ar ironijas un sarkasma palīdzību **reducēta līdz vēstures farsa naratīvam**.
4. Par spīti atšķirībām, ko veicina Latvijas gadījumam raksturīgā divu informācijas telpu pastāvēšana, Atmodas notikumu atcerē dominē **tagadnes diskurss – nepiepildīto/pievilto cerību un ideālu naratīvs**, ko veicinājusi valdošās varas atsvešinātība no ‘tautas’ jeb simboliskas barikādes starp varas eliti un ‘tautu’, politiskās elites godprātības trūkums, neveiksmīgā integrācijas politika, sociālā taisnīguma neesamība aizritējušajās vairāk nekā divās desmitgadēs.
5. Atmodas notikumu atcerē realizētajā mediju rituālā dominējoša ir **emocionālā dimensija**, uzsverot Atmodas kā vienotības un pašizliedzības absolūto ideālu, kas, nemitīgi vērtēts iepretim aktuālajai situācijai, veicina ‘zaudētās paradīzes’ sajūtu, lamentāciju par ‘lielā laika’ pagājību, radot izteiktu laika griezumu *pirms* un *pēc*.
6. Latviešu un krievu valodā iznākošo laikrakstu diskursos emocionālie aspekti aizēno, **nepietiekami uzsverot racionālo (institucionālo, drošības u.c.) ieguvumu diskursu** kopš neatkarības atjaunošanas (atbrīvošanās no Padomju Savienības, tās sabrukums, valstiskā neatkarība kā vērtība, Latvija kā Eiropas un NATO valsts).
7. Kopumā pētāmo notikumu gadskārtās realizētie **mediju rituāli orientēti uz lielām gadskārtām** (piecgadēm, desmitgadēm utt.), savukārt ikgadējā atcere atkarīga no situatīviem aspektiem (medija dienaskārtības, aktualitātēm sabiedrībā, kas konkurē ar vēsturisko notikumu atceri vai tieši otrādi piešķir tai jaunas dimensijas/tematiskās sasaistes līmeņus).

Rituālā formālu un atkārtotu darbību izpildes rezultātā tiek determinēta un stiprināta sociālā kārtība, veicināta piederības apziņa un sabiedrības vai kopienas solidaritāte, iedibināta

un nostiprināta simboliska vai reāla autoritāte, ierosināta kolektīva emocionalitāte attiecībā pret kādu neikdienišķu vai transcendentālu parādību/notikumu. Savukārt sociālās atmiņas loma rituālkomunikācijā ir nodrošināt tās saturu, piedāvājot atkārtoti lietojamus un konkrētajā kontekstā jēgpilnus naratīvus, mītus, realitātes koncepcijas, sazvērestības teorijas u.tml.

Būtiski, ka komemorācija arvien biežāk tiek īstenota sasaistē ar populāro kultūru, kas atsevišķos gadījumos var novest pie satura vienkāršošanas (pat trivializācijas) un izteiksmes formas dominances pār saturu, taču vienlaikus paplašinot komemorācijas pasākumā iesaistīto cilvēku loku un raisot lielāku rezonansi medijos. Svinīgie komemorācijas pasākumi nereti pārtop koncertos, sadziedāšanās pasākumos, gājienos, skrējienos u. tml. aktivitātēs, kā tas bija vērojams 2009. gadā saistībā ar “Baltijas ceļa” divdesmitajai gadskārtai veltīto skrējienu “Sirdspuksti Baltijai” un grandiozo sabiedrisko attiecību kampaņu, kas bija tā pamatā. Šādu komemoratīvu prakšu/parādību definēšanai kopā ar socioloģi Dainu S. Eglīti esam izstrādājušas ‘komemorācijas ainas’ (*commemoration spectacle*) konceptu, kas attiecināms uz situācijām, kad komemorācija tiek atveidota pēc formas, nevis pēc satura un kad sabiedrībā pastāvošie atmiņu konflikti tiek aizklāti ar grandiozām izrādēm.⁷

Promocijas darba teorētisko bāzi veido identitātes un nacionālās identitātes teorētiskās pieejas (*Anthony Smith, Stuart Hall, John R. Gillis, Montserrat Guibernau, Gabriella Elgenius u.c.*), sociālās atmiņas teorijas (*Maurice Halbwachs, James V. Wertsch, Pierre Nora, Paul Connerton, Jan Assmann, Aleida Assmann, Jeffrey Olick, Astrid Erll u.c.*), rituālkomunikācijas un svētku dienu teorētiskie aspekti (*Émile Durkheim, Eric Rothenbuhler, Randall Collins, Nick Couldry, Amitai Etzioni, Catherine Bell, Malte Rolf, Christel Lane, Mona Ozuf u.c.*), kā arī klasiskā pieeja mediju notikuma (*media event*) analīzei (*Daniel Dayan & Elihu Katz*), kas uzskatāma par fundamentālu ietvaru mediju un komunikācijas pētniecībā.

Empīriskā pētījuma veikšanai izmantota diskursa analīzes teorētiķes Rutas Vodakas (*Ruth Wodak*) radītā diskursa vēsturiskā metode, kas ir kvalitatīva, starpdisciplināra, problēmorientēta, kritiski analizējoša, interpretējoša, vēsturisko kontekstu integrējoša pieeja, turklāt būtisks metodes mērķis ir rezultātu lietderīgums sabiedrībai.⁸ Nacionālā identitāte veidojas ilgstošas prakses rezultātā, un diskursa vēsturiskā metode ļauj šo kontinuitāti identificēt. Analizējamo datu atlasei un klasifikācijai lietota kvantitatīvā kontentanalīze. Pētnieki skaidro, ka tā ir izplatīta metode masu mediju pētniecībā, jo ir efektīva pieeja kā

⁷ Tuvāk sk.: Eglītis, D. S., Ardava, L. (2012). The Politics of Memory: Remembering the Baltic Way 20 Years after 1989. *Europe-Asia Studies*, 64(6), 1033-1059.

⁸ Reisingl, M., Wodak, R. (2009). The Discourse-Historical Approach (DHA). In: Meyer, M., Wodak, R. (eds.). *Methods of Critical Discourse Analysis*. 2nd ed. London, Thousand Oaks, New Delhi, Singapore: Sage Publications. P. 95.

raidošo, tā drukāto mediju satura izpētei.⁹ Abu izraudzīto pētniecības metožu kombinācija nodrošina pamatu veiksmīgai pētījuma realizēšanai. Promocijas darbā sniegts zinātniskais piensums diskursa vēsturiskās metodes attīstīšanai, integrējot R.Vodakas radītajā “mēs”–”viņi” diskursa analīzes procedūrā fundamentālus rituālkomunikācijas un sociālās atmiņas elementus.

Promocijas darba empīriskajā daļā apkopotas, sistematizētas un analizētas vairāk nekā 1100 preses publikācijas laika posmā no 1988. līdz 2014. gadam un identificēti vairāk nekā 350 veļtījumi LTV1 un LR1 saturā šajā pašā laika posmā. Analizējamo datu kopējam kvantitatīvam raksturojumam promocijas darbā veļtīta atsevišķa nodaļa. Savukārt empīriskā pētījuma kvalitatīvo rezultātu izklāsts sadalīts divos posmos, sākumā izsekojot “mēs”– “viņi” kopienu formēšanās aizsākumam Atmosas posmā (1988–1991), kura ietekme veļākajās desmitgadēs saglabājas nākamajā analizētajā posmā – komemorācijas diskursā (1991–2014).

Pētījuma rezultāti demonstrē, ka atmiņas kopienu būtība un to pretnostatījums pētāmo Latvijas Trešās atmosferas notikumu diskursā laika gaitā ir būtiski transformējies – laikposmā līdz pilnīgai Latvijas neatkarības atjaunošanai analizētajos mediju vēstījumos atklājas Latvijas neatkarības idejas cīnītāju un to oponentu (padomju sistēmai un ideoloģijai lojālo) konfrontācija, savukārt diskursu pēc neatkarības atjaunošanas raksturo simbolisku barikāžu izveidošanās starp ‘tautu’ un varas eliti, kas izpaužas gan latviešu, gan krievu valodā iznākošo mediju saturā. Mediju rituāla centrā pēc neatkarības atjaunošanas ir nepiepildīto/pievilto ideālu un cerību normatīvs politiskās elites godprātības trūkuma rezultātā vairāk nekā divās pagājušajās desmitgadēs (valsts īpašuma izsaimniekošana, privatizācijas procesi, sociālā taisnīguma sajūtas neesamība u.c.), kā arī saistībā ar nepilsoņu problemātiku Latvijā krievvalodīgo mediju vēstījumos (solītās, bet nepiešķirtās pilsonības pēc neatkarības atjaunošanas, atstumtības, apspiestības sajūta u.c.). Posmā pēc neatkarības atjaunošanas Atmosas notikumi tikuši nemitīgi vērtēti iepretim ‘šodienai’, uzvaru liekot uz tam laikam raksturīgo emocionālo pacēlumu, eiforiju un savīļņojumu, tādējādi tagadnē radot sajūtu par ‘zaudēto paradīzi’, ilgošanos pēc pagājuša laika, savā ziņā veicinot savdabīgu tendenci – jo vairāk idealizēts atskaites punkts, jo vairāk demonizēta tagadne. Pētījuma rezultāti atspoguļoti interdiskursivitātes shēmas, vizuālu demonstrējot pētījuma gaitā identificētos diskursus un to savstarpējās mijiedarbības attiecības.

Visbeidzot promocijas darbā sniegts teorētiskais piensums, ne vien jau pieminētās diskursa vēsturiskās analīzes procedūras papildināšanā ar rituālkomunikācijas un sociālās atmiņas elementiem, bet arī piedāvājot **hiperkomemorācijas jēdzienu**, kas atvasināts no

⁹ Dominick, J. R., Wimmer, R. D. (2006). *Mass Media Research: An Introduction*. Boston: Thomson Wadsworth. P. 150.

mediju notikuma klasiskās pieejas, taču pārcelts uz komemorācijas dimensiju. Ar to saprot atceres rituāla realizāciju medijos, kā mērogi iegūst mediju notikuma apmērus (mainītas raidošo mediju programmas, pirmo lappušu ziņas laikrakstos u. tml.). Izteikts *hiper*komemorācijas piemērs ir jau pieminētais “Baltijas ceļa” divdesmitās gadskārtas diskurss. Tāpat promocijas darbā tiek jaunradīts ***mnemokontekstualizācijas*** jēdziens, kas ir jaunu notikumu uzslāņošanās (sociālā atmiņa par kādu notikumu nemitīgi iegūst jaunas dimensijas un simboliskas sasaistes). Šis fenomens visvairāk vērojams janvāra barikāžu komemorācijā, jo tās kalpo par ietilpīgu simbolu (2009. gadā – 13. janvāra grautiņi Vecrīgā pie Saeimas nama, 2012. gada diskursā – valodas referendums ar lozungu “jāstāv uz valodas barikādēm”, 2013. gadā barikāžu atcerei uzslāņojas manifestācijas “Par tautas dzīvību!” diskurss, 2014. gadā – Ukrainas notikumu konteksts).

Sociālās atmiņas un nacionālās identitātes pārmaiņu konstatācija, izpēte un skaidrošana ir nozīmīgs zinātniskās pētniecības virziens jo sevišķi postmodernitātes, globalizācijas, migrācijas un kultūras procesu transformācijas laikā. Pastiprināta uzmanība pievēršama to formējošajiem komemorācijas rituāliem un to mediētajām formām, jo ar to palīdzību tiek ne vien reprezentēti, bet arī nemitīgi pārkonstruēti identitāti veidojošie mīti, vēsturiski varonības un pārestības naratīvi, atmiņstāsti un nākotnes perspektīvas.

PATEICĪBA

Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Komunikācijas studiju nodaļā 2005. gadā ienācu kā pirmā kursa studente un esmu pateicīga visiem fakultātes mācībspēkiem par patiesi kvalitatīvu izglītību bakalaura, maģistra, doktora studiju līmeņos un administratīvajam personālam par atbalstu!

Promocijas darba tapšanas procesā neatsverama bija LU Sociālo zinātņu fakultātes bibliotēkas, Latvijas Nacionālās bibliotēkas un Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas darbinieku palīdzība un neviltotā pacietība, meklējot un izsniedzot man neskaitāmus laikrakstus un grāmatas.

Esmu pateicīga Eiropas Sociālā fonda projektam “Atbalsts doktora studijām Latvijas Universitātē” par finansiālo atbalstu, ko saņēmu laika posmā no 2010. līdz 2014. gadam. Mērķstipendija bija iespēja pilnvērtīgi pievērsties zinātniskajam un pedagoģiskajam darbam, aprobēt pētījuma rezultātus augsta līmeņa starptautiskās konferencēs, neraizējoties par citu ienākumu gūšanas iespējām.

Novērtēju iespēju no 2010. līdz 2014. gadam darboties valsts pētījumu programmas “Nacionālā identitāte” 8. projektā “Latvijas sociālā atmiņa un identitāte”.

Esmu pateicīga prof. Viesturam Zanderam un asoc. prof. Ojāram Skudram par promocijas darba manuskripta rūpīgu lasīšanu un vērtējumu. Asoc. prof. Ojārs Skudra bija arī promocijas darba zinātniskais vadītājs laika posmā no 2012. gada septembra līdz 2013. gada janvārim.

Neizmērojami liels paldies promocijas darba zinātniskajai vadītājai prof. Vitai Zelči!

1. IDENTITĀTE UN SOCIĀLĀ ATMIŅA

Identitātes un atmiņas kā individuālās, tā sociālās formās ir domāšanas ietvari, kas piešķir noteiktu rāmējumu uztvertajai informācijai, vienlaikus piedāvājot arī noteiktu naratīvu kopumu, kas vienmēr ir atmiņu un identitāšu pamatā. Vēsturnieks un viens no pirmajiem komemorācijas pētījumu aizsācējiem Džons Džilliss (*John Gillis*) izskaidro atmiņas un identitātes fenomenu saistību, norādot, ka priekšstats par identitāti ir atkarīgs no atmiņas un otrādi. Ikkatras individuālas vai grupas identitātes pamatnozīme, proti, sevis apzināšanās kā līdzīgu citiem/tādu pašu, tiek uzturēta ar atcerēšanās palīdzību; atmiņas saturs tiek definēts attiecībā pret pieņemto identitāti. Atmiņa tiek pastāvīgi pārskatīta/revidēta, lai atbilstu pašreizējai identitātei. Atmiņa un identitāte nav fiksētas; tās ir realitātes reprezentācijas un konstrukcijas, drīzāk subjektīvi, ne objektīvi fenomeni.¹⁰ Abi šajā nodaļā aplūkoti fenomeni atrodas ciešā mijiedarbībā un papildina viens otra saturu.

1.1. Identitāte, nacionālā identitāte

Identitāte sastopama gan individuālā, gan sociālā līmenī, tomēr autoru pieejās uzsvērts, ka arī individuālā identitāte ir atkarīga no sociālās piederības un veidojas interakcijas procesa rezultātā.¹¹

Identitātes pētniece Monserata Žiberna (*Montserrat Guibernau*) skaidro, ka identitāte ir pašdefinīcija, sevis interpretācija, kas nosaka personas būtību un vietu sociālā un psiholoģiskā nozīmē. Visas identitātes rodas sociālo attiecību un reprezentāciju sistēmas ietvaros.¹² Tāpat arī identitātes pētnieks Bū Strots (*Bo Stråth*) atzīst, ka cilvēka pašapjēgsme var rasties tikai caur kolektīvu piederību.¹³ Viņš paskaidro, ka nācijas un cita veida piederības ir sociāli

¹⁰ Gillis, R. J. (1996/1994). *Memory and Identity. The History of a Relationship*. P. 3.

¹¹ Identitātes pētniecībā uzkrāts liels mantojums, jo vēsturiski šī teorija attīstījusies no simboliskā interakcionisma (galvenokārt no strukturālā simboliskā interakcionisma), ko pārstāv sociologs Šeldons Straikers (*Sheldon Stryker*). Strukturālais simboliskais interakcionisms ir kontrastā tradicionālajam simboliskajam interakcionismam, tomēr abiem virzieniem ir viens intelektuālais mantojums, kas galvenokārt saistāms ar filozofu Džordžu Herbertu Mīdu (*George Herbert Mead*). Herberts Blūmers (*Herbert Bloomer*), Dž. H. Mīda interpretētājs, definēja simboliska interakcionisma terminu un attīstīja tradicionālo simbolisko interakcionismu. Uz strukturālā simboliskā interakcionisma pamata attīstījušies vairāki identitātes teorijas akcenti – interakcionālais uzsvars (Džordžs Makkols) (*George McCall*) un Dž. L. Sīmonss (*J. L. Simmons*), strukturālais uzsvars (Š. Straikers) un perceptuālais uzsvars (Pīters Bērks (*Peter Burke*)). Visi pamatojas uz pieņēmumu, ka sabiedrība ir balstīta uz modeļiem un paraugiem, un patība veidojas kompleksas, organizētas sabiedrības kontekstā. Tuvāk sk. Burke, P. J., Stets, J. E. (2009). *Identity Theory*. New York: Oxford University Press. P.53.

¹² Guibernau, M. (2007). *The Identity of Nations*. P.10.

¹³ Stråth, B. (2008). *Belonging and European Identity*. P.21.

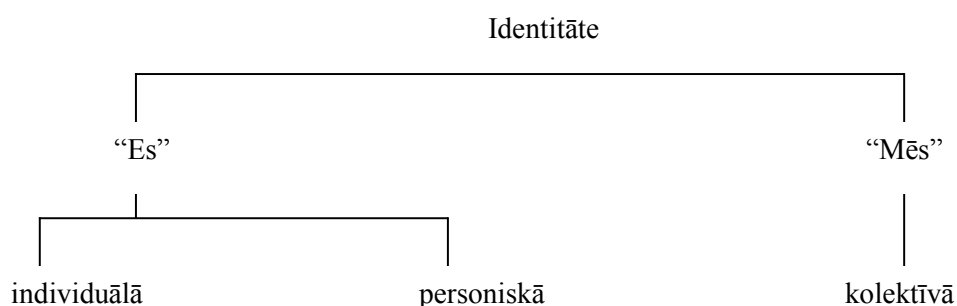
konstruētas un mērķis ir šo konstruktus padarīt par nepieciešamu, tādējādi abstraktais kļūst īsts un konkrēts.¹⁴

Arī nacionālisma klasiskais teorētiķis Entonijs Smits (*Enthony D. Smith*) izšķir kategorijas un funkcionālās lomas, no kurām veidojas indivīda patība. Tās ir (1) dzimums, (2) teritorija jeb dzīvestelpa un (3) sociālekonomiskā identitāte.¹⁵ Divas no trim E.Smita definētajām kategorijām ir saistītas ar sociālo piederību un tikai viena ir bioloģiska, kas ļauj secināt, ka cilvēka pašapjēgsme klasiskā teorētiķa redzējumā galvenokārt veidojas sociāli.

Savukārt vēsturnieks Jans Asmans (*Jan Assmann*) definē trīs identitāšu veidus: individuālā, personiskā un kolektīvā, piedāvājot detalizētāku iedalījumu (*sk. 1.1. shēmu*).

1.1. shēma

J.Asmana piedāvātie identitātes veidi¹⁶

Individuālā identitāte – tas ir indivīda apziņā izveidojies un nostiprinājies savu pazīmju tēls, kas atšķir to no pārējiem; savas savdabības, unikalitātes un neaizstājamības apzināšanās. Tā balstās uz biogrāfiju, tās galvenajiem datiem (dzimšanas un miršanas), tāpat arī dzīves ķermeniskajām jomām un galvenajām dzīves nepieciešamībām.

Personiskā identitāte – visu lomu, īpašību un kompetenču iemiesošana, ko iegūst konkrētais cilvēks caur iesaistīšanos konkrētā sociālā sistēmā. Balstās uz sociālo atzīšanu un indivīda iederēšanos. Abi “es” identitātes aspekti ir ‘sociogēni’ un kulturāli determinēti; identitāte vienmēr ir sociāli konstruēta. J.Asmans uzsver, ka dabiskas identitātes nepastāv.

Kolektīvā jeb “mēs” identitāte – grupas priekšstats par sevi un grupai piederīgo identificēšanās ar to. Tā ir simboliska rakstura, metafora, šķietams lielums, sociāla konstrukcija, tomēr pilnībā reāla.¹⁷

¹⁴ Turpat. 24. lpp.

¹⁵ Smits, D. E. (1997). *Nacionālā identitāte*. Rīga: AGB. 12.-13. lpp.

¹⁶ Ассман, Я. (2004). *Культурная память: письмо, память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности*. Москва: Языки славянской культуры. С. 140.

¹⁷ Turpat. 140.-142. lpp.

Zinātniskajā diskursā visvairāk analizētā un teorētiski attīstītā “mēs” identitātes forma ir **nacionālā identitāte**. E.Smits to definē kā nepārtrauktu simbolu, vērtību, atmiņu, mītu un tradīciju reproducēšanu, pārinterpretēšanu un izplatīšanu, kas veido nācijas atšķirīgo mantojumu un indivīda identificēšanos ar noteiktā mantojuma kultūras elementiem.¹⁸ Viņš arī izdala nacionālās identitātes pamatiezīmes, nozīmīgu vietu atvēlot mītiem un atmiņām par vēsturi, kas savukārt veido identitātes pamatnaratīvu:

- 1) vēsturiskā teritorija jeb tēvzeme;
- 2) kopīgi mīti un ar vēsturi saistītās atmiņas;
- 3) vienota tautas kultūra;
- 4) visiem sabiedrības locekļiem vienādas likumīgas tiesības un pienākumi;
- 5) kopīga ekonomika ar iespēju sabiedrības locekļiem pārvietoties savas teritorijas robežās.¹⁹

Runājot par tēvzemes nozīmi, kas ir ļoti būtiska E.Smita pieejā, B. Strots akcentē, ka tēvzemes koncepts ar tam raksturīgo poētisko spēku apvieno/ietver utopiskas pagātnes sapņus ar labākas nākotnes vīzijām, taču 21. gadsimtā tēvzemes jēdziens B. Strotam nešķiet konkurētspējīgs iepretim nacionālās valsts konceptam un nacionālo identitāšu fikcijai.²⁰

Lielākā daļa literatūras par nacionālo identitāti definē to kā nacionālas valsts sastāvdaļu/raksturotājlielumu, tomēr M.Žiberno tam nepiekrīt un uzskata, ka nacionālā identitāte attiecas uz nācijai piederīgo kopīgajām pazīmēm/atribūtiem un atgādina, ka ne visām nācijām ir sava valsts.²¹ Autore šķir nacionālo identitāti, kas ir kolektīvas sajūtas par piederību nācijai, ko viņa savukārt saprot kā kulturālu kopienu, un pilsoniskumu, kas pamatā attiecas uz piederību valstij – politiskai institūcijai, kas piešķir tiesības un uzliek pienākumus tās locekļiem.²²

Nacionālās identitātes naratīvs var tikt veidots/nostiprināts ar dažādu teorētiski definētu stratēģiju palīdzību, tomēr identitātes dimensiju apzināšanās kalpo kā priekšnosacījums to iedzīvināšanai. Savas pieejas ietvaros M. Žiberno izšķir piecas nacionālās identitātes dimensijas:

1. **psiholoģiskā** – rodas no grupas formēšanās apzināšanās balstoties uz tuvības sajūtu nācijai piederīgo starpā; šī sajūta var būt ilgstoši latentā un pēkšņi tikt atmodināta; pamatā nācija ir grupa, kas jūtas saistīta mantotām saitēm.

2. **kulturālā** – balstās uz vērtību, pārliecību, paražu, konvenciju, ieradumu, valodas un noteiktu prakšu kopīgošanu. Kopīga kultūra veicina solidaritātes saišu veidošanos kopienas

¹⁸ Smits, D. E. (1997). *Nacionālā identitāte*. 19. lpp.

¹⁹ Turpat. 22. lpp.

²⁰ Stráth, B. (2008). *Belonging and European Identity*. P.26. 31.

²¹ Guibernau, M. (2007). *The Identity of Nations* P. 23.

²² Turpat. 7.lpp.

locekļu vidū, ļaujot tiem atpazīt vienam otru kā līdzcilvēkus un iedomāties šo kopienu kā sevišķu un atšķirīgu. Noteiktajā kultūrā socializētie indivīdi apgūst/iesakņo tās simbolus, vērtības, pārlicības un paražas kā daļu no sevis formēšanas.

3. **teritoriālā** – identitāti definē indivīda īstenotās lomas kādā noteiktā teritorijā. Samērā lielam skaitam cilvēku mūsdienās pietrūkst tiešu zināšanu par viņu nāciju un tie spēj apzināties tās teritoriālās robežas caur medijiem un izglītību – diviem izšķiroši nozīmīgiem elementiem, kas ļauj cilvēkiem iztēloties viņu nācijas kā teritoriāli ierobežotas, atšķirīgas un suverēnas. Tāpat nozīmīga ir arī noteiktās teritorijas dabas ainava, jo ir skaistuma avots, apbrīnas un izpētes objekts. Tā ir kļuvusi par nācijas simbolu, kas ietver tradīcijas, idejas, tiekšanos uz to un jūtas (dažas no tām rosina spēcīgu nacionālās piederības sajūtu).

4. **vēsturiskā** – balstās uz kopīgas pagātnes izjūtu. Vēsture tuvina indivīdu viņa priekštečiem, stiprina subjektīvo pārlicību par piederību plašai ģimenei. Cilvēki jūtas saviļņoti, lasot par savu kopīgo pagātņi, skatās filmas, kas reproducē varonības mirkļus un zelta laikus un klausās politisko aktīvistu un līderu teiktajā, kas modina un atjauno priekpilnas un arī briesmīgas kopīgās pagātnes pieredzes.

5. **politiskā** – šī dimensija rodas no nacionālās identitātes saistības ar moderno nacionālo valsti. Kopš tās dibināšanas, nacionālā valsts nodarbojusies ar kulturālu un lingvistisku citādi atšķirīgu iedzīvotāju kopuma homogenizāciju. Tāpat arī pilsoņiem ir tiesības un pienākumi un no viņiem tiek pieprasīts palikt lojāliem savai valstij un aizstāvēt tās vērtības.²³ M.Žiberno pieeja izmantojama, pētot nacionālās identitātes aspektus globalizācijas apstākļos, jo piederība noteiktai valstij nav obligāts nosacījums. Nacionālā identitāte kā noteiktai kopienai raksturīgs pazīmju, uzskatu un vērtību kopums mūsdienu kontekstā konstruējama arī ģeogrāfiski attālināti – ar mediju starpniecību, virtuālu kopienu ietvaros.

Nacionālo identitāti konstruējošās stratēģijas piedāvā diskursa pētnieki R. Vodaka, Rūdolfš de Cilla (*Rudolf de Cilla*), Mārtins Reizigls (*Martin Reisingl*), Karīna Lībhārta (*Karin Liebhart*), kuri uzsver, ka stratēģijas funkcionē makro-līmenī, var darboties vienlaicīgi un ir savstarpēji saistītas.²⁴ Tāpat piecas galvenās stratēģijas, ar kuru palīdzību valsts var veicināt nacionālās identitātes formēšanos, definējusi arī M.Žiberno. Atšķirībā no diskursa pētnieku teorētiskā piedāvājuma, šīs orientētas tikai uz nacionālās identitātes konstruēšanu, iemūžināšanu un nozīmības pamatošanu, neaplūkojot situācijas, kad konkrētajā sabiedrībā eksistējošais nacionālās identitātes naratīvs tiek apšaubīts, transformēts vai iznīcināts. Diskursa pētnieku grupas un M.Žiberno piedāvātās stratēģijas izklāstītas salīdzinošā veidā (*sk. 1.2. shēmu*), balstoties uz to mērķiem (abās pieejās – definēt “mēs” identitāti un to stiprināt,

²³ Turpat. 11. lpp.

²⁴ Wodak, R., de Cilla, R., Reisingl, M., Liebhart, K. (1999). *The Discursive Construction of National Identity*. Edinburg: Edinburg University Press. P. 33.

kā arī konstruēt “viņi” jeb ienaidnieka konceptu, korigēt vai dekonstruēt identitātes naratīvu, kas ietverts tikai R.Vodakas un kolēģu izstrādātajā pieejā).

R.Vodakas, R. de Cilla, M. Reizigla, K. Lībhārtas un M.Žiberno piedāvāto nacionālo identitāti konstruējošo stratēģiju salīdzinājums

1.1.shēma

Stratēģijas mērķis	R.Vodakas un kolēģu formulētās stratēģijas ²⁵	M.Žiberno formulētās stratēģijas ²⁶
“Mēs” identitātes formēšana	Konstruējošās stratēģijas – konstruē un nostiprina noteiktu nacionālo identitāti, veicinot unificēšanu, indivīdu savstarpējo identificēšanos, solidaritāti, tapāt arī diferencēšanu	Konkrēta nācijas tēla konstruēšana un izplatīšana. Tēls galvenokārt balstās uz dominējošo etnisko grupu, kurai ir kopīga vēsture, kultūra, un kas dzīvo noteiktā ierobežotā teritorijā
Identitātes stiprināšana	Iemūžināšanas stratēģijas – tiecas saglabāt, reproducēt, sargāt apdraudētu nacionālo identitāti Pamatojuma stratēģijas – tās pārsvarā saistītas ar problemātiskiem pagātnes notikumiem, kas nozīmīgi nacionālas vēstures naratīva veidošanai. Tās tiecas pamatot konkrētās sabiedrības <i>status quo ante</i> , uzsverot pagātnes darbību leģitimitāti	Simbolu un rituālu radīšana un to izplatīšana ar mērķi stiprināt kopības izjūtu pilsoņu starpā Pilsoņu labklājības veicināšana, garantējot dažāda veida rūpīgi pārdomātu civiltiesību, politisko tiesību, sociālekonomisko tiesību un pienākumu sistēmu Progresīva nacionālās izglītības un mediju sistēmas nostiprināšana kā pamata instruments nācijas tēla izplatīšanai, simbolu un rituālu, vērtību, uzskatu, tradīciju un dzīvesstilu, ienaidnieku tēlu un pat laba pilsoņa tēla izplatīšanai
“Viņi” konstruēšana	–	Kopīgu ienaidnieku radīšana
Identitātes koriģēšana	Transformējošās stratēģijas – tiecas pārveidot jau relatīvi nostiprinājušos nacionālo identitāti un tās komponentes par citādu (lielākoties ar retorikas un pārliecināšanas palīdzību)	–
Identitātes dekonstruēšana	Demontējošās jeb iznīcinošās stratēģijas – tiecas iznīcināt	–

²⁵ Turpat. 33.lpp.

²⁶ Guibernau, M. (2007). *The Identity of Nations*. P. 25.

	pastāvoša nacionālas identitātes konstrukta daļas, taču parasti nepiedāvā jaunu modeli iepriekšējā vietā	
--	--	--

Salīdzinošais izklāsts apliecina, ka abās pieejās lielākā uzmanība veltīta identitātes stiprināšanas dimensijai, kas ietver noteikta vēstures naratīva komunicēšanu, rūpes par pilsoņu labklājību, nācijas tēla izplatīšanu ar rituālu un simbolu palīdzību. Jāakcentē, ka simboliem piemīt liela nozīmju ietilpība un konvencionāla daba, tālab būtiska nozīme nacionālās identitātes procesos.

Kultūras teorētiķis un sociologs Stjuarts Hols (*Stuart Hall*) uzsver simbolu nozīmi nacionālo kultūru veidošanā. Nacionālā kultūra konstruē identitātes, radot nozīmes par ‘nāciju’, ar ko cilvēki var identificēties; tās ietvertas stāstos, atmiņās, kas savieno tās pagātni ar tagadni un radītos tēlus par to.²⁷ Viena no S.Hola būtiskākajām tēzēm ir, ka visas modernās nācijas uzskatāmas par kultūras hibrīdiem, jo Rietumeiropā nav nevienas nācijas, kas nebūtu etniski un kulturāli neviendabīga.²⁸ Simbolu pētniece Gabriella Elgeniusa (*Gabriella Elgenius*) raksta, ka zinātnieki tāpat kā sabiedrība mēdz pretnostatīt simbolisko sfēru reālajai pasaulei, argumentējot, ka simboli ir dekoratīvi vai ka tiem ir sekundāra nozīme saistībā ar politiku un ekonomiku. Autores pozīcija ir pretēja – simboliskums ir nozīmīgs elements nācijas konstruēšanas procesā, jo tas nosaka robežu autentiskumu (starp tiem, kas pieder, un tiem, kas nepieder).²⁹ Ar simbolu palīdzību (karogi, himnas un ģerboņi), ceremoniju (neatkarības dienas, reģionālas svinības, nacionālie svētki un starptautiski sporta notikumi), muzeji un pieminekļi (kolekcijas, memoriāli un statujas) un zeme pati par sevi (dabas ainava un galvaspilsēta kā institūciju vēsturiskais centrs un ceremoniju norises vieta), kā arī definētās robežas (pases, piederība, pilsonība, nacionalitāte, atrašanās iekšpus vai ārpus kopienas) nācijas kļūst atpazīstamas. Simboli un ceremonijas ir nācijas konstruēšanas zīmes un ar to palīdzību tiek godināta un pieminēta nācija. Nacionālie simboli un ceremonijas atkārtoti akcentē robežas, paaugstinot piederības izjūtu, turklāt simboli ir efektīvi tieši tādēļ, ka tiem raksturīga ambigvitāte. Tiem nav precīzas, bet gan subjektīvas nozīmes, tomēr tas nemazina to kolektīvo iedabu. Tie eksistē, lai cilvēki ‘ar tiem domātu’; lai radītu un izpaustu nozīmi, neuzspiežot kādu statisku. Simboli un ceremonijas ir nozīmīgi nācijas veidošanā, jo tie ievieto pagātni – nācijas veidošanas pamatu – tagadnē, kur tas savukārt tiek virzīts pretī nākotnei.³⁰

²⁷Hall, S. (2006/1996). *The Question of Cultural Identity*. In: Hall, S., Held, D., Hubert, D., Thompson, K. (eds.). *Modernity: An Introduction to Modern Societies*. Malden: Blackwell Publishing. P. 613.

²⁸Turpat. 617.lpp.

²⁹Elgenius, G. (2011). *Symbols of Nations and Nationalism: Celebrating Nationhood*. Houndmills, etc. : Palgrave Macmillan. P. 1.

³⁰Turpat. 2., 1., 3., 15., 18. lpp.

Sociālā piederība, raksta arī J.Asman, balstīta uz kopīgu simbolu sistēmu (vārdiem, teikumiem un tekstiem, rituāliem un dejām, rakstiem un ornamentiem, kostīmiem un tetovējumiem, ēdieniem un dzērieniem, pieminekļiem, gleznām, ainavām, ceļu un robežu zīmēm). Viss var kļūt par zīmēm, kur iekodēta kopība. Šo simbolos nododamo parādību kompleksu vēsturnieks dēvē par ‘kultūras kopību’ jeb ‘kultūras formāciju’. Tieši ar ‘kultūras formācijas’ starpniecību mainoties paaudzēm veidojas un saglabājas kolektīvā identitāte³¹

Kolektīvā identitāte tiek veidota un saglabājas arī pateicoties mediācijas procesam un mediācijas tehnoloģisko iespēju attīstībai. Mediju teorētiķis Rodžers Silverstons (*Roger Silverstone*) mediāciju definē kā fundamentāli, taču nevienmērīgi dialektisku procesu, kurā institucionāliem medijiem (presei, raidošajiem medijiem, internetam) ir noteicošā loma simbolu cirkulēšanā sociālajā vidē, kā rezultātā notiek sociālās un kultūras vides, kā arī pašu mediju transformācija.³² Mediju pastarpinātā veidā sistemātiski tiek nodoti vēstījumi un simbolos iekodētas nozīmes, kam ir būtiska nozīme kopienas atmiņas un identitātes formēšanā.

Identitātes teorētiķi Pīters Bērks (*Peter Burke*) un Jans Stetss (*Jan E. Stets*), akcentējot nākotnes izaicinājumus identitātes teorijas pilnveidē, uzsver, ka pagājušo vairāk nekā trīsdesmit gadu laikā teorijas ietvaros saskaņotā un kumulatīvā veidā būtībā tikusi formulēta sociālas uzvedības teorija. Taču nākamo trīs desmitgažu laikā identitātes teorijas attīstībā būtu jāfokussējas uz padziļinātu patības, identitātes, nozīmes, uzvedības un emociju izpratne, jo visi šie aspekti veido sabiedrības pamatu.³³ Individuālā un sociālā līmeņa mijiedarbība ir būtiska ne vien identitātes formēšanās procesā, bet arī saistībā ar atmiņas procesiem.

1.2. Sociālā atmiņa

Kolektīvās atcerēšanās zinātniskais diskurss sāka veidoties 20. gadsimta pirmajā pusē galvenokārt ar sociologa Morisa Halbvaksa (*Maurice Halbwachs*) kolektīvās atmiņas jēdzienu.³⁴ Sociologs Džefrijs Olicks (*Jeffrey K. Olick*), analizējot un interpretējot M.Halbvaksa klasisko pieeju un atziņas, skaidro, ka sociālās atmiņas fenomens attiecināms uz divu veidu (savstarpēji konkurējošām) koncepcijām:

³¹Ассман, Я. (2004). *Культурная память : письмо, память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности*. С.149-150.

³²Silverstone, R. (2002). Complicity and Collusion in the Mediation of Everyday Life. *New Literary History*, 33(5), 762.

³³ Burke, P. J., Stets, J.E. (2009). *Identity Theory*. New York: Oxford University Press. P.221.

³⁴ Mūsdienu pētnieki vairāk lieto jēdzienu “sociālā atmiņa”, nevis “kolektīvā atmiņa”, jo tas ir ietilpīgāks. Abos gadījumos atmiņa piemīt kādai sociālai kopībai, taču terminoloģiskas konsekvences labad viena darba ietvaros lietota vienota terminoloģija.

1. **individuālistiska perspektīva** – sociālo atmiņu skata kā sociāli formētu individuālo atmiņu kopumu, būtiskāko nozīmi piešķirot neiroloģiskiem un kognitīviem faktoriem, taču nepievērš uzmanību citām (ārpus prāta) atceršanās tehnoloģijām, kā arī veidiem, kur kognitīvos un pat neiroloģiskos modeļus daļēji veido sociālie procesi;
2. **kolektīvistiska perspektīva** – sociālo atmiņu skata kā sociālu fenomenu *sui generis*, uzsverot individuālo atmiņu sociālo un kulturālo iesakņotību, taču novārtā atstāj veidus, kuros šos procesus daļēji iespaido psiholoģiskā dinamika.³⁵

M.Halbvakss sociālo atmiņu redz kā izteikti sociālu fenomenu, pastāvošu iekšpus sociālajiem ietvariem (*frameworks*).³⁶ Viņaprāt, ārpus šiem ietvariem, ko sabiedrībā dzīvojoši cilvēki izmanto savu atmiņu determinēšanai un atjaunošanai, vispār nav iespējama nekāda atmiņa.³⁷ Atmiņa sastopama sistēmas formā un vienas atmiņas nodrošina citu atmiņu rekonstrukciju; ikviena individuālajā līmenī sastopamā atmiņas epizode var tikt saprasta tikai, ievietojot to noteiktās grupas kontekstā.³⁸ Sociālā mijiedarbībā atmiņa ne vien nodrošina savu dzīvotspēju, bet tiek pakļauta arī modifikācijai, selekcijai, deformācijai.

Sabiedrība laiku pa laikam liek cilvēkiem ne vien domās reproducēt agrākos viņu dzīves notikumus, bet arī retušēt, saīsināt vai pilnveidot tos noteiktā veidā, raksta M. Halbvakss.³⁹ Viņš skaidro, ka cilvēkiem, atkarībā no temperamenta un dzīves apstākļiem, piemīt dažādas atmiņas kapacitātes, tomēr individuālo atmiņu viņš raksturo kā grupas atmiņas daļu vai aspektu. Ikviens atmiņu nospiedums un fakts ir saistīts ar uzskatiem, kas nāk no sociālas apkārtējās vides, pat ja acīmredzami skar tikai noteikto personu.⁴⁰ Arī vēsturnieks Pjērs Norā (*Pierre Nora*) uzsver, ka atmiņa ierobežo indivīdu uztveres brīvību. Atmiņas atomizācija (sociālās atmiņas transformēšana privātajā) uzliek pienākumu atcerēties indivīda līmenī. Šim ‘atceršanās likumam’ piemīt liela piespiedu vara, norāda vēsturnieks.⁴¹

Atšķirībā no M.Halbvaksa, kurš individuālo atmiņu redz kā sociāli iesprostotu, antropologs Džeims Verčs (*James V. Wertsch*) pieļauj lielāku atmiņu autonomiju, jo sociālo atmiņu uzskata par individuālo atmiņu summu. Sociālo atmiņu viņš raksturo kā aktīvu procesu, izteikti sociālu un mediētu ar tekstuālu resursu palīdzību, kā arī izteikti dinamisku.⁴² Viņš piedāvā ‘tekstuālās kopienas’ jēdzienu, ko skaidro kā specifisku kopienas, kas balstīta uz

³⁵ Olick, K. J. (1999). Collective Memory: The Two Cultures. *Sociological Theory*, 17(3), 333.

³⁶ Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory: Edited, Translated, and with an Introduction by Lewis A. Coser*. P.38.

³⁷ Turpat. 43.lpp.

³⁸ Turpat. 53.lpp.

³⁹ Turpat. 51.lpp.

⁴⁰ Turpat. 53.lpp.

⁴¹ Nora, P. (1996). General Introduction: Between Memory and History. P.11.

⁴² Wertsch, J. V. (2002). *Voices of Collective Remembering*. Cambridge: Cambridge University Press.P.178.

kopēju tekstu par vēsturi lietojumu.⁴³ Līdzīgu atmiņu pastāvēšanu grupas dalībnieku vidū antropologs izskaidro ar pieredzes formālo simetriskumu individuālajā līmenī, tomēr pat, ja indivīdi pieredzējuši vienus un tos pašus notikumus, parasti tie atšķirīgi interpretē un atceras tos.⁴⁴

Raksturojot sociālo atmiņu, nozīmīgs ir vēsturnieku J.Asmana un Aleidas Asmanes (*Aleida Assmann*) pienesums, kas lielā mērā balstīts M.Halbvaksa pieejā. Viņi piedāvā komunikatīvās atmiņas un kultūras atmiņas nošķirumu. Ar komunikatīvās atmiņas jēdzienu autori skaidro tādu sociālo atmiņu, kas balstīta vienīgi uz ikdienas komunikāciju, kam ir nespecializēts raksturs, piemīt lomu mainība, tematiska nestabilitāte un neorganizētība.⁴⁵ Komunikatīvās atmiņas horizonts pārvietojas tiešā sasaistē ar laika ritējumu un tā nepiedāvā fiksētus atskaites punktus, kas savieno to ar pagātņi. Asmani skaidro, ka šāds fiksējums var tikt panākts tikai kultūras formēšanas rezultātā un tāpēc ir ārpus neformālas ikdienas komunikācijas.⁴⁶ Turpretim kultūras atmiņa ir iezīmīga ar distancētību no ikdienas jeb pārikdienišķumu. Tai piemīt fiksēti atskaites punkti; tās horizonts nemainās atkarībā no laika ritējuma. Šie fiksētie atskaites punkti saistīti ar izšķirošiem pagātnes notikumiem, atmiņa par tiem tiek uzturēta caur kultūras formēšanas procesu (tekstiem, rituāliem, pieminējumiem) un institucionālu komunikāciju (vēstures faktu uzskaitījumu, to pielietošanu, rituālās kārtības ievērošanu).⁴⁷

Asmani izdala sešas kultūras atmiņai raksturīgas pazīmes:

1. **‘Identitātes nogulsnešanās’ jeb piederība grupai.** Kultūras atmiņa uzglabā zināšanu kopumu, kur grupa gūst savas vienotības un savdabības apjēgsmi ar sava veida identificējošas determinēšanas palīdzību pozitīvā izpratnē (“mēs esam šādi”) vai negatīvā (“tie ir mūsu pretinieki”).
2. **Rekonstruēšanas kapacitāte.** Kultūras atmiņa darbojas rekonstruēšanas ceļā, proti, tā vienmēr attiecina savas zināšanas uz pašreizējo situāciju. Tā eksistē divos veidos: kā arhīva potenciāls, kur akumulēti teksti, tēli, uzvedības noteikumi, kas funkcionē kā absolūts horizonts, un aktualitātes veidā, objektivizētās nozīmes ievietojot aktuālā kontekstā un piešķirot savu nozīmi.
3. **Formēšanās.** Komunicēto nozīmju un kolektīvo zināšanu objektivizēšana un kristalizēšana ir priekšnoteikums to izplatībai sabiedrībā.
4. **Organizācija.** Ar to autori saprot (a) komunikācijas institucionālu atbalstīšanu un (b) kultūras atmiņas nesēju specializēšanu. Komunikatīvās atmiņas struktūra un

⁴³ Turpat. 62.lpp.

⁴⁴ Turpat. 25.lpp.

⁴⁵ Assmann, J. (1995). Collective Memory and Cultural Identity. *New German Critique*, 65, 126.

⁴⁶ Turpat. 127.lpp.

⁴⁷ Turpat. 128.–129. lpp.

izplatība ir izkļiedētas un komunikatīvās atmiņas jomā nav speciālistu, turpretim kultūras atmiņa vienmēr ir atkarīga no specializētām, sava veida ‘kultivēšanas’ praksēm.

5. **Saistības (obligations).** Atbilstība normatīvajam *paštēlam* grupas ietvaros rada skaidru vērtību sistēmu un diferencē tās pēc svarīguma, kas savukārt strukturē kultūras piedāvātās zināšanas un simbolus. Kultūras atmiņā ietverto zināšanu raksturs izpaužas divos aspektos: formatīvajā (izglītojošas, civilizējošas un humanizējošas funkcijas) un normatīvajā (uzvedības noteikumu nodrošināšanas funkcija).

6. **Refleksivitāte.** Kultūras atmiņa ir refleksīva trijos veidos: (a) tā ir praktiski-refleksīva, interpretējot kolektīvas prakses ar sakāmvārdu, aforismu, rituālu u. tml. palīdzību, (b) tā ir *pašrefleksīva*, jo inspirējas pati no sevis, (c) tā ir tiktāl reflektējoša, cik tā reflektē konkrētās grupas *paštēlu*.⁴⁸

Kultūras atmiņas jēdziens aptver lielu daudzumu atkārtoti lietojamu specifisku tekstu, tēlu un rituālu, kuru ‘kultivēšana’ kalpo sabiedrības paštēla stabilizēšanai un izpaušanai. Balstoties uz kolektīvajām zināšanām, lielākoties par pagātņi (bet ne tikai), katra grupa pamato savu vienotības un savdabības apjēgsmi.⁴⁹

Turpinot pilnveidot savu atmiņas koncepciju, A.Asmane izšķir divas kultūras atmiņas formas – ‘apdzīvota’ un ‘neapdzīvota’ (*sk. 1.1. tabulu*). Šīs atmiņas formas viņa skata kā savstarpēji papildinošas nevis pretnostatītas. Pirmā, viņasprāt, var tikt saprasta kā ‘funkcionāla’, bet otrā kā ‘uzkrāšanas’ atmiņa.⁵⁰

1.1. tabula

A.Asmanes piedāvātā ‘apdzīvotās’ un ‘neapdzīvotās’ atmiņas izpratne⁵¹

‘Apdzīvota’ atmiņa	‘Neapdzīvota’ atmiņa
<ul style="list-style-type: none"> ▪ saistīta ar nesēju; tā var būt grupa, institūcija vai indivīds ▪ veido tiltu starp pagātņi, tagadni un nākotni ▪ attīstās selektīvi ar atcerēšanās un aizmiršanas palīdzību ▪ nodrošina vērtības, kas var atbalstīt identitāti un normas 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tai nav specifiska nesēja ▪ nošķeļ pagātņi no tagadnes un nākotnes ▪ ir ieinteresēta it visā un it viss ir vienlīdz nozīmīgs ▪ tiecas iedibināt patiesību un atliek malā uzvedības normas un vērtības

⁴⁸ Turpat. 129.–132.lpp.

⁴⁹ Turpat. 132.lpp.

⁵⁰ Assmann, A. (2011). *Cultural Memory and Western Civilization: Functions, Media, Archives*. Cambridge [etc.]: Cambridge University Press. P.122–123.

⁵¹ Turpat.123.lpp.

‘Uzkrāšanas atmiņa’ ietver to, kas netiek lietots, ir vecmodīgs vai novecojis; tai nav vitālu saišu ar tagadni un nozīmes identitātes formēšanā. A.Asmane uzsver, ka var pat sacīt, ka savā krājumā tā ietver neizmantotu iespēju un alternatīvu izvēļu un neizmantotu materiālu repertuāru. Savukārt funkcionālā atmiņa sastāv no vitālām atmiņām, kas rodas selekcijas, savienošanas un jēgpilnas konfigurēšanās procesā; atsaucoties uz M.Halbvaksa terminoloģiju, tās ir ‘kulturāli ietvertas’.⁵² Tomēr vēsturniece norāda uz ‘uzkrājošās atmiņas’ neviennozīmīgo dabu, sakot, ka uz to var raudzīties divējādi – kā uz ‘datu kapsētu’, vai citu realitāti, kas var mest izaicinājumu tagadnes *status quo*.⁵³ Vērtējot Asmanu teorētisko devumu atceršanās jomā, jāakcentē, ka no vienas puses jaunie koncepti konkretizē parādības vai to aspektus, bet no otras – rada iespēju konceptu nozīmēm pārklāties. Piemēram, atmiņas pētniece Anna Rignija (*Ann Rigney*) Asmanu formulēto kultūras atmiņas konceptu vērtē kā būtisku teorētisko pienesumu, jo tas atšķiras no atmiņas un sociālās jeb kolektīvās atmiņas definējumiem. Tomēr viņa akcentē arī šī koncepta robežu neskaidrību citu kolektīvās atceršanās veidu kontekstā un uzsver nepieciešamību konceptualizēt atceršanās dažādo formu attiecības.⁵⁴

Kultūras atmiņas saturs tiek iemiesots arī ‘atmiņu novietnēs’ (*lieux de mémoire*). Šo jēdzienu ierosinājis P.Norā. To pamatmērķis ir apstādināt laiku, kavēt aizmirstānu, nostiprināt lietu stāvokli, mirušo padarīt nemirstīgu un materializēt nematerializējamo; izmantojot pēc iespējas mazāk zīmju, saglabāt iespējami daudz nozīmju.⁵⁵ Dažas ‘atmiņu novietnes’, piemēram, veterānu organizācijas, kas ir nepārprotami iecerētas nekomunicējamās pieredzes saglabāšanai, ir lemtas izzušānai līdz ar tiem, kas glabā šo pieredzi. Citas, raksta vēsturnieks, iecerētas, lai kalpotu pedagoģiskiem nolūkiem: mācību grāmatas, dienasgrāmatas u. tml.⁵⁶ P.Norā atmiņu novietņu koncepts ir vienlaikus gan ļoti plašs, iekļaujot visu veidu sociālās atmiņas aģentus (vietas, artefaktus, cilvēku atmiņstāstus), gan arī konkrēts, jo balstīts uz ideju, ka atmiņu novietņu saturs saglabātas mērķtiecīgi, ar nolūku aizkavēt atmiņu un šīm vietnēm piešķirto emocionālo nozīmju izplēnēšanu.

Atmiņu dzīvotspēju iespējams nodrošināt arī ar komemorācijas rituālu palīdzību. Gan P.Bērks, gan viens no komemorācijas pētījumu aizsācējiem, vēsturnieks Džons Džilliss kā galveno sociālo funkciju komemorācijas rituālos akcentē atmiņu noformēšanu atbilstoši

⁵² Turpat. 127.lpp.

⁵³ Turpat. 397.lpp.; Asmanu teorētiskās pieejas detalizētāk aplūkotas: Skudra, O. (2011). Daži sociālās atmiņas teorētiskie, metodoloģiskie un terminoloģiskie aspekti. Grām.: Muižnieks, N., Zelče, V. *Karojošā piemiņa: 16. marts un 9. maijs*. Rīga: Zinātne. 36.–72. lpp.

⁵⁴ Rigney, A. (2005). Plenitude, Scarcity and the Circulation of Cultural Memory. *Journal of European Studies*, 1 (35), 14.

⁵⁵ Nora, P. (1996). General Introduction: Between Memory and History. P.15.

⁵⁶ Turpat. 19.lpp.

vēlamam sociālam vai politiskam rezultātam. P.Bērks skaidro, ka komemorācijas rituāli ir gan pagātnes *atkaliedzīvinājumi*, gan reizē arī mēģinājumi ietekmēt atmiņu, uzspiežot noteiktas pagātnes interpretācijas.⁵⁷ Tāpat arī Dž.Džilliss uzsver, ka komemorācija ietver individuālo un grupas atmiņu koordinēšanu, kā rezultātā var tikt panākts *consensus*.⁵⁸ Komemorācijas rituālos notiek zināma komunikatīvās un kultūras atmiņas aspektu sastapšanās un mijiedarbība, jo komemorācijas rituāla pamatu veido ar kultūras atmiņu saistīts saturs, savukārt komunikatīvā atmiņa kā ikdienas prakse arī ir tajos klātesoša.

Komemorācijas rituālos tiek modelēta pagātnes izjūta, tāpēc šajā kontekstā būtiski minēt J.Asmana ierosināto terminu **mnemovēsture** (*mnemohistory*). Viņš skaidro, ka mnemovēsture nav saistīta ar pagātņi kā tādu, bet ar pagātņi, kas ir atcerēšanās rezultāts, atsakoties no pozitivistiskas pagātnes izpētes par labu pagātnes skatīšanai aktualitātes, nevis faktualitātes kontekstā. Tagadni J.Asmans raksturo kā pagātnes ‘vajātu’, savukārt pagātņi kā tagadnes modelētu, izdomātu, pārdomātu un rekonstruētu.⁵⁹ Mnemovēsture analizē tagadnes piešķirto nozīmi pagātnei. Vēsturnieks skaidro, ka vēsturiskā pozitīvisma uzdevums ir nošķirt vēsturiskus no mītiskiem elementiem atmiņā un atšķirt elementus, kas saglabā pagātņi, no tiem, kas formē tagadni, turpretim mnemovēstures uzdevums ir ietvert arī mītisko elementu analīzi konkrēto tradīciju kontekstā un atklāt to temporālo organizāciju.⁶⁰ Mnemovēstures koncepts vērtējams kā izteikti radniecīgs sociālās atmiņas teorētiskajai izpratnei, jo arī sociālā atmiņa formē pagātnes izpratni attiecībā pret tagadnes diskursu, nereti piešķirot tai mītisku uzslāņojumu.

Savukārt atmiņas pētniece Astrīda Ērla (*Astrid Erll*) kultūras atmiņu redz nevis kā sastingušu fenomenu, pretnostatījumu vēsturei vai individuālajai atmiņai, bet drīzāk kā konteksta totalitāti, kurā formējas daudzšķautņainais kultūras atmiņas fenomēns.⁶¹ A.Ērla atcerēšanos skata procesa izpratnē un uzsver, ka atmiņas ir atcerēšanās rezultāts; par atmiņu jārunā kā par spēju, nevis kā rezultātu. Viņa raksta, ka atmiņas nav objektīvi pagātnes uztveres tēli, vēl mazāk – pagātnes realitātes tēli. Tās ir subjektīvas, lielā mērā selektīvas rekonstrukcijas, atkarīgas no situācijas, kurā tās tiek atmodinātas. Atcerēšanās, pēc pētnieces domām, ir tagadnē notiekošs pieejamo datu apkopošanas akts; pagātnes versijas mainās atkarībā no izmaiņām tagadnes situācijā. Individuālās un kolektīvās atmiņas nekad nav pagātnes spogulis, bet drīzāk izteismīgs personas vai grupas interešu un vajadzību indikators

⁵⁷ Burke, P. (1989). History as Social Memory. In: Butler, T. (ed.). *Memory, History, Culture and the Mind*. Oxford: Blackwell. P.101.

⁵⁸ Gillis, R. J. (1996/1994). Memory and Identity. The History of a Relationship. In: Gillis, R. J. (ed.). *Commemorations: The Politics of National Identity*. Princeton; New Jersey: Princeton University Press. P.5.

⁵⁹ Assmann, J. (1997). *Moses the Egyptian. The Memory of Egypt in Western Monotheism*. Cambridge, MA; London: Harvard University Press. P.8-9.

⁶⁰ Turpat. 10.lpp.

⁶¹ Erll, A. (2011). *Memory in Culture*. Houndmills [etc.]: Palgrave Macmillan. P.7.

brīdī, kad notiek atcerēšanās process.⁶² Arī vēsturnieks Pols Konertons (*Paul Connerton*) uzsver, ka viena no spēcīgākajām sabiedrības pašinterpretācijām, ko tā veido un uzglabā, ir savas nepārtrauktības tēls. Tas nepieciešams indivīda spējai apzināties laika ritējumu.⁶³ Viņš akcentē pagātnes lielo nozīmi ‘šodienā’, norādot, ka indivīdu tagadnes pieredzes lielā mērā balstās uz zināšanām par pagātņi un pagātnes tēli parasti kalpo pašreizējās sociālās kārtības leģitimēšanai.⁶⁴ Līdzīgi domā arī M. Žiberno, kas kontinuitāti redz kā vienu no fundamentāliem identitāti definējošiem elementiem. Otrs ir atšķiršanās no citiem. Kontinuitāte rodas no nācijās kā vēsturiski sakņotas vienības, kas projicējas nākotnē. Savukārt atšķiršanās, viņasprāt, rodas no savas kopienas kā atšķirīgas/īpatnas apzināšanās, ar tai raksturīgo kopīgo kultūru, pagātņi, simboliem un tradīcijām, piesaistei noteiktai/ierobežotai teritorijai.⁶⁵ Identitāte tāpat kā atcerēšanās aplūkojama gan individuālā, gan sociālā līmenī.

Sociālā atmiņa aplūkotajās autoru pieejās tiek raksturota kā izteikti vitāls un sociāls fenomens, tomēr tās dzīvotspēja atkarīga no komemoratīvo prakšu izmantošanas lietpratīgās formās, no komunikatīvās un kultūras atmiņas saskares līmeņa, kā arī mediēšanas prakšu pielietošanas.

1.3. Sociālās atmiņas un identitātes konfliktējošās formas

Postpadomju sabiedrībām raksturīgais sociālo atmiņu konflikts spilgti izpaužas arī Latvijas diskursā. Tā kā Latvijas gadījumā pilnvērtīgi nedarbojas viena noteikta vēstures izpratne, sociālās atmiņas dažādās versijas iegūst jo lielāku nozīmi gan indivīda, gan interpersonālajā, gan publiskās telpas līmenī.

Vēsturnieks Pīters Noviks (*Peter Novick*) raksta, ka sociālā atmiņa ir kardinālā nozīmē nevēsturiska, pat antivēsturiska. Tā vienkāršo, notikumus redz no vienas, sasaistītas perspektīvas, ir neiecietīga pret jebkāda veida daudznozīmību, reducē notikumus līdz mītiskiem arhetipiem. Tai nepiemīt laika pagājības izjūta, tā noliedz savu objektu ‘pagātnību’ un pieprasa to turpināšanos tagadnē.⁶⁶ Lielā mērā šāds sociālās atmiņas raksturojums attiecināms uz latviešu tautas pagātņi, ko vēsturnieks Andrejs Plakans uzskata par ideālu laboratoriju sociālās atmiņas pētniecības atziņu pārbaudīšanai. “*Pirmkārt, latviešu tauta visos laikos ir bijusi skaitliskā ziņā neliela, un vēsturiskie notikumi, kuri ietekmējuši tās likteņgaitas, gandrīz vienmēr skāruši visu tautu. [...] Vienlaikus latviešu tauta bijusi*

⁶²Turpat. 8.lpp.

⁶³Connerton, P. (2007). *How Societies Remember*. Cambridge: Cambridge University Press. P.12.

⁶⁴Turpat. 3. lpp.

⁶⁵Guibernau, M. (2007). *The Identity of Nations*. Cambridge: Polity Press. P.10.

⁶⁶Novick, P. (1999). *The Holocaust in American life*. New York: Houghton Mifflin Company. P. 3-4.

pietiekami liela, lai tās atmiņa būtu iekšēji daudzveidīga”, pamato vēsturnieks.⁶⁷ Daudzi pētnieki to pašu ir teikuši par visu postkomunistisko Austrumeiropu, jo šai telpai raksturīga izteikta sociālo atmiņu sadursme.

Vienu no niansētākajiem teorētiskajiem skatījumiem uz sociālo atmiņu, uzsverot tās konfliktējošās formas, piedāvā Dž. Verčs. Līdztekus ‘homogēnajai’ un ‘komplementārajai’ sociālajai atmiņai, kas, lai arī atšķirīgas, tomēr pamatojas uz to, ka kopienas locekļu atmiņas eksistē saskaņotā sistēmā, viņš izšķir sociālās atmiņas ‘strīdus versiju’, ko skaidro kā atšķirīgu sociālās atmiņas perspektīvu atrašanos opozicionārās un konfliktējošās attiecībās, kam raksturīga konkurence un konflikts par pagātnes reprezentāciju.⁶⁸ Sociālā atmiņa un kopienas identitāte tiek uzturētas regulāru kolektīvu darbību rezultātā un visspilgtāk kopienas atmiņas un identitātes saaušanās saredzama tieši komemorācijas dienās. Kaut arī tām piemīt kopienu socializējoša funkcija, sociālo atmiņu konflikta gadījumā tās pretnostata kopienas vienu otrai, neveicinot sabiedrības veseluma veidošanos.⁶⁹ Dž. Džilliss skaidro, ka komemorācija pēc būtības ir sociāla un politiska aktivitāte, jo ietver individuālo un grupas atmiņu koordinēšanu, kā rezultātā var tikt panākts *consensus*. Dažkārt arī pats komemorācijas process ir atmiņu intensīvas sacensības, cīņas un dažos gadījumos pilnīgas atmiņu iznīcināšanas rezultāts.⁷⁰ Kultūrpētniece Jaela Zerubavel (*Yael Zerubavel*) skaidro, ka kopienas atmiņa izgaismo tās atšķirīgo identitāti. Kopienas dominējošais/vadošais komemoratīvais naratīvs (*master commemorative narrative*), ko autore definē kā kulturāli konstruētu pamata stāstu, kas nodrošina grupai piederīgajiem priekšstatu par kolektīvo pagātņi, fokusējās uz notikumiem, kas saistīti tieši ar kopienas kā neatkarīgas sociālās vienības rašanos. Viņasprāt, tieši grupas aizsākuma punktu/notikumu komemorācija ir absolūti nepieciešama, lai definētu grupas atšķirīgo identitāti iepretim citiem.⁷¹

Postkomunistiskajai telpai raksturīga ‘strīdus’ sociālā atmiņa. Vēsturnieks Jērgs Hakmans (*Jörg Hackmann*), pētot sociālo atmiņu un atmiņu vietas Baltijas jūras reģionā, akcentē, ka Austrumeiropā sastopamas daudzveidīgas vietas, kas ietver transnacionālu atmiņu. Pirmkārt, tās ir vietas, kam piemīt nacionāla konotācija, otrkārt, tās ir vietas, kas attiecas uz pirms nacionālu pagātņi, treškārt, vietas, kur satiekas/sakrīt dažādu grupu, nāciju vai sabiedrību atmiņas, vietas, kas tikušas pārinterpretētas un piepildītas ar jauniem saturiem

⁶⁷ Plakans, A. (1998). Ievads. Grām.: Ķīlis, R. (sast.). (1998). *Atmiņa un vēsture: no antropoloģijas līdz psiholoģijai*. Rīga: N.I.M.S. 11., 12. lpp.

⁶⁸ Wertsch, J. V. (2002). *Voices of Collective Remembering*. P. 23–24.

⁶⁹ Ardava, L. (2011). Etnogrāfu piezīmes: 16. marta un 8./9. maija komemorācijas prakses un rituāli Latvijā (2010-2011). Grām.: Muižnieks, N., Zelče, V. (red.). *Karojošā piemiņa: 16. marts un 9. maijs*. Rīga: Zinātne. 365. lpp.

⁷⁰ Gillis, R. J. (1996/1994). *Memory and Identity. The History of a Relationship*. P.5.

⁷¹ Zerubavel, Y. (1995). *Recovered Roots: Collective Memory and the Making of Israeli National Tradition*. London; Chicago: University of Chicago Press. P. 6-7.

un visbeidzot atmiņu vietas, kas konkurē cita ar citu.⁷² Šajā saistībā jāmin viens no spilgtākajiem pēdējās desmitgades notikumiem saistībā ar Otrā pasaules kara atmiņu Baltijas valstīs, proti, PSRS “Pieminekļa Tallinas atbrīvotājiem” pārvietošana 2007. gadā. Bronzas kareivja piemineklis Tallinā (sarunu valodā saukts arī par *Aļošu*) kļuva par konflikta objektu atšķirīgas pagātnes interpretācijas dēļ. No vienas puses, Igaunijā tas tika uzvertts kā padomju okupācijas simbols, no otras, – kā padomju armijas uzvaras simbols pār nacistisko Vāciju Otrajā pasaules karā, kā arī sava veida vienlīdzīgu tiesību simbols Igaunijā. 2007. gada aprīlī Igaunijas valdība gatavojās pieminekļa pārvietošanai no Tallinas centra uz militāro kapsētu pilsētas nomalē un ieceres rezultātā aizsākās divu dienu ilgi grautiņi ar vienu bojā gājušo un daudziem ievainotajiem.⁷³ Pieminekļu pētniece Siobana Katāgo (*Siobhan Kattago*) vēsturiskas komemorācijas vietas sauc par ‘dzīvo nācijas topogrāfiju’.⁷⁴ Viņa skaidro, ka kara pieminekļi (sevišķi – nezināmajam kareivim) ir simboliskas vietas, kur saskaras nacionālā identitāte un sociālā atmiņa. Kara pieminekļi kļūst par kulturāliem atgādinātājiem, kādā veidā pagātne ir saistīta ar šodienu. Daži padomju laika kara pieminekļi Igaunijā kalpo par vietām, kur daudzas krievvalodīgās ģimenes var godināt karā kritušos tuviniekus un ir grūti tos pārveidot vai pārvietot.⁷⁵ Otrais pasaules karš un tā sekas konstruē sociālās atmiņas pamatu un kalpo par atskaites punktu/enkuru individuālajās identitātēs, par Igaunijas gadījumu raksta pētnieki Marko Lehti (*Marko Lehti*), Mati Jutila (*Matti Jutila*) un Marku Jokispila (*Markku Jokissipilä*).⁷⁶

Arī Latvijas gadījumā sociālo atmiņu dažādību un pat to krasi opozicionārās versijas publiskajā telpā vislabāk vērojamas atsevišķu piemiņas vietu un pasākumu kontekstā, skaidro vēsturniece Vita Zelče. Spilgtākie piemēri, pēc viņas domām, ir Padomju Savienības Uzvaras dienas svinības pie Uzvaras monumenta 9. maijā, kā arī 16. marta, 25. marta un 14. jūnija pasākumi pie Brīvības pieminekļa un citviet. “*Tad templī pārvērsto publisko arēnu piepilda noteiktai kolektīvai atmiņai piederošie sociālās grupas delegāti, kuri veic cieņas apliecinājuma rituāldarbības, formē tagadnes saikni ar pagātni, absolutizē savu taisnību un pauž neiecietību pret citādi domājošajiem,*” norāda V. Zelče.⁷⁷ Notikumu emocionālais piesātinājums skaidrojams ar pagātnes klātesamību šodienā, ar pagājušo

⁷² Hackmann, J. (2008). Collective Memories in the Baltic Sea Region and Beyond: National – Transnational – European? *Journal of Baltic Studies*, 39(4), 386.

⁷³ Eglitis, D. S., Ardava, L. (2012). The Politics of Memory: Remembering the Baltic Way 20 Years after 1989. *Europe-Asia Studies*, 64(6), 1051.

⁷⁴ Kattago, S. (2008). Commemorating Liberation and Occupation: War Memorials along the Road to Narva, *Journal of Baltic Studies*, 39(4), 433.

⁷⁵ Turpat. 434., 436. lpp.

⁷⁶ Lehti, M., Jutila, M., Jokissipilä, M. (2008). Never Ending Second World War: Public Performances of National Dignity and the Drama of the Bronze Soldier, *Journal of Baltic Studies*, 39(4), 394.

⁷⁷ Zelče, V. (2007). Vēsture un vēsture, un 9. Saeimas vēlēšanas. Grām.: Brikše, I., Zelče, V. (red.). (2007). *Latvijas Republikas 9. Saeimas vēlēšanu kampaņa: priekšvēlēšanu publiskā telpa*. Rīga: Zinātne. 202.lpp.

laiku/režīmu/lojalitāšu spiedogu identitātē. Šajā saistībā kulturologs Deniss Hanovs prognozē, ka 'bijušo' ideoloģiju klātbūtne (ar to galvenokārt domājot padomju ideoloģiju) Latvijas politiskajā diskursā turpināsies. *"Ikgadējais atmiņu konflikta rituāls atkārtosies, tāpat kā visi citi politiskās gadskārtas 'svētki',"* raksta D. Hanovs.⁷⁸

Sociālo atmiņu versiju atsvešinātību Latvijas gadījumā lielā mērā veicina arī attieksme pret valsts svētku dienām. Socioloģe Brigita Zepa ar kolēģiem par valsts svētku svinēšanas praksi Latvijā raksta, ka būtiskākie traucēkļi kopības sajūtas panākšanai ir tieši svētku dalībnieku mehāniskās darbības un svētku mērķu apzināšanās trūkums.⁷⁹ Sociologi skaidro, ka pašreizējā svētku svinēšanas prakse Latvijā maz piesaista citu tautību iedzīvotājus, jo svētki tiek orientēti vienīgi uz latviešiem un pagaidām nekalpo dažādu sabiedrības grupu vienotības veidošanai. *"Redzams, ka krievvalodīgie nereti valsts svētkus uzlūko caur negatīvu prizmu, dēvējot tos par politiskiem svētkiem, kuri drīzāk kalpo sabiedrības šķelšanai,"* secina sociologi.⁸⁰ Svarīgi, viņi uzsver, lai starp dažādās sabiedrības grupās izplatītajiem diskursiem nepastāvētu konflikts, citādi kopēju vērtību stiprināšanas vietā var panākt tieši pretēju efektu.⁸¹ Būtisks sociālās atmiņas konflikts Latvijas gadījumā izveidojies tieši Latvijas Trešās atmodas posmā, jo tolaik pārmaiņu veicināšanai bija nepieciešams spēcīgs ienaidnieka tēls padomju sistēmas un tās atbalstītāju veidolā. Atmodas periodā, norāda D. Eglīte, nozīmīgs kolektīvās identitātes konstruēšanas un kolektīvās rīcības ierosināšanas aspekts bija saistīts ar tāda naratīva veidošanu un izplatīšanu, kas veicināja MĒS un VIŅI norobežojumu. Socioloģe norāda, ka šis naratīvs ietvēra arī apgalvojumu, ka padomju kārtība daudzās sfērās bija nenormāla un opozīcija spēja piedāvāt tai alternatīvu.⁸² Tāpat arī šajā posmā par vienu no galvenajiem politiskās mobilizācijas līdzekļiem kalpoja vēsture. *"Jauniegtās un atgūtās/atmodinātās vēstures zināšanas atraisīja arī kolektīvo atmiņu, kas pārtapa par reālu sabiedrības spēku. Tieši tā vienoja latviešus, lika pulcēties kopā pie Brīvības pieminekļa, Daugavmalā, veidot "Baltijas ceļu", radīt savu svētku un piemiņas kalendāru un nacionālās simbolikas ("auseklītis", sarkanbaltsarkanais karogs u. c.) kultu. Kolektīvā atmiņa radīja arī nākotnes mītu – tajā glabātais Latvijas brīvvalsts ideāls bija Atmodas laika kustību mērķis. [...] Laikposms kopš 20. gs. 80. gadu beigām bija un ir aktīvs "padomju vēstures" kritikas, "balto plankumu" aizpildīšanas un latviešu vēstures radīšanas laiks. Tās rakstītāji bija vēsturnieki, žurnālisti, rakstnieki, arī politiķi u. c.,"* norāda V. Zelče.⁸³

⁷⁸ Hanovs, D. (2012). Kā pētīt "nepareizas" atmiņas Latvijā? *Letonica*, 23(2), 20.

⁷⁹ Zepa, B. (zin. red.). (2008). *Mēs. Svētki. Valsts: Valsts svētku svinēšanas socioloģiska izpēte*. Rīga: Baltic Institute of Social Sciences. 6. lpp.

⁸⁰ Turpat. 15. lpp.

⁸¹ Turpat. 23. lpp.

⁸² Eglītis, D. S. (2002). *Imagining the Nation: History, Modernity and Revolution in Latvia*. P. 25.

⁸³ Zelče, V. (2009). *Vēsture – atbildība – atmiņa: Latvijas pieredze*. Grām.: Ijabs, I., Rozenvalds, J. (galv. red.). *Latvija. Pārskats par tautas attīstību, 2008/2009: Atbildīgums*. 44. lpp.

Pēc neatkarības atgūšanas daļa Latvijā dzīvojošo krievvalodīgo, kas pauda aktīvu atbalstu Atmodai, savu attieksmi pret atjaunoto Latvijas valsti formēja balstoties uz aizvainojumu. Krievu apziņu Latvijā padomju un pēcpadomju posmā sociologs Vladislavs Volkovs raksturo kā ārkārtīgi deformētu, jo masu informācijas līdzekļos netika pieļauta Latvijas krievu identificēšanās ar Krieviju un tās kultūru, savukārt neformālais uzskats pašiem par sevi nebija zaudējis spēju identificēties ar nacionālajām vērtībām.⁸⁴ Savukārt latviešu ikdienas apziņā pēcpadomju posmā bija radusies pārliecība par Latvijas situācijas unikālo raksturu latviešu negatīvo izredzētību, skaidro politologs Juris Rozenvalds.⁸⁵ Viņš raksta: *“Ilgstoša latviešu nacionālo jūtu pazemošana padomju impērijā, intensīvā rusifikācija, kas perspektīvā iezīmēja nopietnus draudus latviskuma pastāvēšanai, ir radījusi savveida eshatoloģisko (katastrofas) argumentu, kas 90. gadu Latvijas politiskajā diskursā tiek lietots visai bieži. Tā būtība ir apgalvojumā, ka tā vai cita jautājuma risināšana kādā noteiktā veidā apdraud latviešu nācijas pastāvēšanu.”*⁸⁶

Latvijas sarežģītā sociālās atmiņas situācija (krievvalodīgajā sabiedrības daļā pastāvošais aizvainojums un latviešiem raksturīgā apdraudējuma sajūta) turpina ietekmēt arī mūslaiku politisko, sociālo un mediju diskursu Latvijā. Latvijas sabiedrība nav ne sociāli, ne etniski, ne pārliecībās viendabīga, secina V. Zelče, līdz ar to nav iespējama arī vienas kolektīvās atmiņas esība. Nepastāv ne viendabīga latviešu, ne minoritāšu kopiena, skaidro vēsturniece.⁸⁷ Neraugoties uz politiķu un profesionālu vēsturnieku centieniem, Latvijā ikdienas līmenī nedarbojas arī vienota nacionāla vēsture, jo pār to dominē lielāku vai mazāku sociālo grupu kolektīvās atmiņas, kas faktiski nosaka arī atceres un svētku dienu kalendāru. *“Kolektīvajās atmiņās (neatkarīgi no skolās mācītās vēstures) ir jau iesakņojušās nešaubīgas pārliecības par 1940. gada notikumu vērtējumu, PSRS lomu Latvijas liktenī un citām svarīgām norisēm. Šīs pārliecības, kas iegūlušas sociālo grupu identitātes pamatā, ir tik noturīgas, skaidras un nesatricināmas, ka nav domājams, ka tuvākajā laikā mainīsies”*, raksta vēsturniece.⁸⁸

Pagātnes izpratnes konfliktu uzturēšanā būtiska nozīme ir mediju praksēm un politiskām aktivitātēm (dažkārt latentām). Šo vēstījumu saturs, tālāk pārnests uz interpersonālo līmeni (diskusijas skolās, ģimenēs, domubiedru grupās u. tml.), nostiprina

⁸⁴ Volkovs, V. (1996). *Krievi Latvijā*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Filozofijas un socioloģijas institūta Etnisko pētījumu centrs. 52. lpp. Par Latvijā dzīvojošo krievu identitāti plašāk sk.: Apine, I., Volkovs, V. (2007). *Latvijas krievu identitāte: Vēsturisks un socioloģisks apcerējums*. Rīga: LU FSI; ĪUMSILS; DU. Par krievvalodīgo identitātes veidošanos pēcpadomju periodā sk.: Laitin, D. (1998). *Identity in Formation: The Russian-speaking Populations in the Near Abroad*. Ithaca; London: Cornell University Press.

⁸⁵ Rozenvalds, J. (2000). Par inteliģenci un tās lomu Latvijas politiskajos procesos 1987.-2000. gadā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 54. sēj., 3./4. nr., 138. lpp.

⁸⁶ Turpat.

⁸⁷ Zelče, V. (2007). Vēsture un vēsture, un 9. Saeimas vēlēšanas. 202. lpp.

⁸⁸ Turpat. 213. lpp.

“mēs” un “viņi” diskursu un nemitīgi atjauno pārliecības par kolektīvo pagātni indivīda līmenī. Kopumā Latvijā veiktie pētījumi, kas skar sociālās atmiņas konfliktus atceres dienu kontekstā⁸⁹, izstrādāti no humanitāro zinātņu vai socioloģijas perspektīvām, taču mediju prakšu izpētē saistībā ar atceres dienām veicams vēl liels darbs, jo Latvijai raksturīgo divu informācijas telpu apstākļos mediji uzskatāmi par aktīvākajiem aktoriem saspīlējuma uzturēšanā par pagātnes izpratnēm.

Identitāte un atmiņa atrodas savstarpēji papildinošas mijiedarbības attiecībās – identitāte tiek uzturēta ar atcerēšanās palīdzību, savukārt atmiņa selekcijas veidā tiek pielāgota nepieciešamajai identitātei. Jāuzsver, ka abi fenomenī funkcionē kā domāšanas ietvari, kas piešķir rāmējumu visam domāšanas procesam; tie ir visaptveroši un cauraudoši.

Autoru teorētiskajās pieejās identitāte pamatā tiek aplūkota divos līmeņos – individuālā un sociālā, tomēr teorētiski atzīst, ka arī individuālā līmeņa fenomeniem raksturīga sociāla iedaba. Individuālā atmiņa funkcionē iekšpus ‘sociālajiem ietvariem’, savukārt individuālā identitāte lielākajā mērā veidojas personas sociālās piederības rezultātā.

Zinātniski visvairāk analizētā un teorētiski attīstītā sociālās identitātes forma ir nacionālā identitāte. Tās pamatu veido atmiņas, simboli, vērtīborientācija, tradīcijas, mīti, reāla vai iztēlota piederība noteiktai teritorijai u. c. Lielākā daļa akadēmiskās literatūras par nacionālo identitāti definē to kā nacionālas valsts elementu, tomēr jāuzsver, ka mūsdienās (globalizācijas un migrācijas ietekmē) šis jēdziens attiecināms galvenokārt uz nācijai piederīgo kopīgajām pazīmēm, jo ne visām nācijām ir sava valsts un mūslaiku kontekstā nevar runāt par etniski un kulturāli viendabīgām nācijām.

Nācijas kopīgās pazīmes var tikt iemiesotas simbolos. Vienota simbolu sistēma veido kopienas identitāti un nodrošina vienu no būtiskākajām sociālās atcerēšanās funkcijām – atmiņas pārmantojamību. Simboliem piemīt liela nozīmju ietilpība un ambigvitāte, taču reizē to vēstījums ir pietiekami konkrēts un nepārprotams.

⁸⁹ Sociālās atmiņas konflikta jomā Latvijā tapuši šādi pētījumi: Apine, I., Volkovs, V. (2007). *Latvijas krievu identitāte: Vēsturisks un socioloģisks apcerējums*. Rīga: LU FSI; ĪUMSILS; DU., Zelče, V. (2007). *Vēsture un vēsture, un 9. Saeimas vēlēšanas*. Grām.: Brikše, I., Zelče, V. (red.). *Latvijas Republikas 9. Saeimas vēlēšanu kampaņa: priekšvēlēšanu publiskā telpa*. Rīga: Zinātne. 193.-216., Zepa, B. (zin. red.). (2008). *Mēs. Svētki. Valsts: Valsts svētku svinēšanas socioloģiska izpēte*. Rīga: Baltic Institute of Social Sciences., Muižnieks, N., Zelče, V. (red.). (2011). *Karojošā piemiņa: 16. marts un 9. maijs*. Rīga: Zinātne., Hanovs, D. (2012). Kā pētīt “nepareizas” atmiņas Latvijā? *Letonica*, 23(2), 5-24. Tāpat atmiņas konflikta formas skartas pētījumos par Atmodas komemoratīvo dimensiju: Ardava, L. (2009). “Mēs”– “viņi” diskursa konstrukcija 1989. gada 23. augusta akcijai “Baltijas ceļš” vēltītajās publikācijās 1989. un 1999. gadā. *Latvijas Arhīvi*, 4, 121–145., Eglītis, D. S., Ardava, L. (2012). The Politics of Memory: Remembering the Baltic Way 20 Years after 1989. *Europe–Asia Studies*, 64(6), 1033–1059., Eglītis, D. S., Ardava, L. (2014). Commemoration and Contestation: The Politics of Memory in the Baltic Countries. In: Bernhard, M., Kubik, J. (eds). *Twenty Years After Communism: The Politics of Memory and Commemoration*. New York: Oxford University Press. P.123-145.

Tā, piemēram, pieminekļi ir vitāli saistīti ar tagadni un simbolisku nozīmi ietveroši kultūras atmiņas artefakti. Tie uzskatāmi par ‘atmiņu novietnēm’, kurās iemiesota nācijas vai atmiņu kopienas kolektīvā pašapjēgsme; tie var būt gan aizmirsti, gan ikdienā funkcionējoši, turklāt daudzi no tiem var būt par konfrontāciju iemiesiem sabiedrībā. ‘Atmiņu novietnes’ var pastāvēt arī imaginārās formās, piemēram, gadījumos, kad pieminekļi tiek demontēti, taču to kādreizējās atrašanās vietas turpina funkcionēt sociālajā atmiņā un identitātē. Pieminekļi ir nacionālās identitātes un sociālās atmiņas simboliski saskares punkti. Sociālo atmiņu konflikta gadījumā nepietiekama cieņa pret šiem simboliem var tikt uztverta kā atmiņas un identitātes aizskārums. Tādējādi subjektīvie un abstraktie sociālās atmiņas un identitātes fenomeni var kļūt par pavisam reālu un pat bīstamu darbību izejas punktiem, kā to demonstrēja Bronzas karavīra gadījums Tallinā, vai arī radīt spēcīgas emocionālas konfrontācijas un mediju rezonansi kā gadskārtējos 16. marta un 9. maija komemorācijas datumos Latvijā. Komemoratīvo konfliktu iemesls būtībā ir pagājušo laiku/režīmu klātesamība tagadnē, pašreizējās identitātes naratīvos un iespēja tos sistemātiski un kolektīvi apstiprināt/atjaunināt piemiņas pasākumos vai lietojot tendenciozu mediju – sociālās atmiņas nesēju – saturu.

Līdz ar elektronisko mediju attīstību, ko var dēvēt arī par ‘mākslīgo atmiņu’, izbalējušas vai pat neesošas atmiņas var tikt aizvietotas ar mediju saturu, tādējādi pastiprinot identitāti, jo tās pamatā ir noteikts atmiņu un simbolu kopums. Mediji piedāvā teju neierobežotu ārējās atmiņas kapacitāti, turklāt tā vairs nav tik lielā mērā piesaistīta cilvēka dzīves laikam, proti, arī gados jauna cilvēka atmiņā un identitātes naratīvā var nonākt un funkcionēt Otrā pasaules kara pieredze, kas ļauj runāt par jauna veida atmiņas transformāciju – atdalīšanos no tiešās pieredzes nesēja. Visbeidzot atmiņas un identitātes mijiedarbības rezultātā tiek nodrošināta kopienas kontinuitāte, kas, aizsākoties pagātnē, iesakņo identitāti un nodrošina nākotnes iespējamību.

2. RITUĀLA KOMUNIKATĪVIE ASPEKTI

Rituāls ir izteikti sociāls fenomens – no formatīvā procesa aizsākšanās pamatnosacījumiem, līdz pat sociālajām konsekvencēm, ko tas rada. Rituāla un sociālās atmiņas teorētisko pieeju sinerģija savienojumā ar mediācijas jēdzienu piešķir rituālkomunikācijai mediju dimensiju ‘mediju rituālu’ un ‘mediju notikumu’ formā. Rituāls *per se* un/vai mediētās formās galvenokārt funkcionē kā sociālās kārtības iedibināšanas, uzturēšanas un maiņas mehānisms, kas, piešķirot *atkalatjauninājumu* un izpausmes telpu individuālām un kolektīvām atmiņām un identitātēm, var modificēt tās atbilstoši sociāli vai politiski vēlamam rezultātam. Šajā nodaļā aplūkoti rituāla un tā komunikatīvo funkciju teorētiskie aspekti.

2.1. Rituāla jēdziens

Pirmais teorētiķis, kas rituāla fenomena skaidrojumu attīstījis zinātniski, ir sociologs Emīls Dirkems (*Émile Durkheim*). Rituālus viņš definē kā darbības veidus, kas tiek izraisīti un ir paredzēti, lai stimulētu, stiprinātu vai atjauninātu noteiktus mentālos stāvokļus grupas ietvaros.⁹⁰ Viņaprāt, būtiskākais rituālā – indivīdiem jātiek no jauna apvienotiem, kolektīvajām sajūtām – no jauna pārdzīvotām un izpaustām kolektīvu darbību veidā. Rituāli galvenokārt ir līdzekļi, kas palīdz kādai sociālai grupai periodiski sevi apstiprināt no jauna.⁹¹ Balstoties E. Dirkema atziņās, ir tapušas vairākas rituāla skaidrojuma teorētiskās pieejas. Tajās kopsaucēju ir daudz vairāk, nekā atšķirīgu traktējumu piedāvājuma.

Raksturojot rituālu studiju attīstību pēdējo desmitgažu laikā, reliģijas antropoloģe Katerīna Bela (*Catherine Bell*) uzsver, ka rituāls kopš 19. gadsimta beigām ir bijis viens no centrālajiem jēdzieniem reliģijas un sabiedrības pētniecībā, taču patlaban tas pats par sevi ir kļuvis par interesējošu tematu; ne tikai kā instruments ar to saistītu sociālu fenomenu izprašanai, bet kā objekts, metode un akadēmiskās pētniecības virziens.⁹² K.Bela runā par ritualizāciju procesa izpratnē, skaidrojot to kā veidu plaša mēroga *consensus* iedibināšanai, kur tie, kas darbojas rituālā, to dara it kā dabiski atbildot pasaulei, kas iedomāta un interpretēta kā esoša transcendentālu spēku ietekmē.⁹³ Atsaucoties uz šo definējumu, mediju

⁹⁰ Durkheim, É. (2001). *The Elementary Forms of Religious Life: A New Translation by Carol Cosman*. Oxford, New York: Oxford University Press. P.11.

⁹¹ Turpat. 287.lpp.

⁹² Bell, C. (2009). *Ritual Theory, Ritual Practice. Foreword by Diane Jonte-Pace*. Oxford [etc.]: Oxford University Press. P.3.

⁹³ Bell, C. (1997). *Ritual: Perspectives and Dimensions*. New York [etc.]: Oxford University Press. P.169.

teorētiķis Niks Koldrijs (*Nick Couldry*) uzsver, ka tas atvedināms arī uz mediju rituāliem, jo tiktāl, cik mediju rituāli izmanto medijus kā sociālā centra pārstāvjus sabiedrībā, izpaužas pretenzijas uz transcendentālas kārtības iedibināšanu.⁹⁴

N.Koldrijs skaidro, ka vispār antropoloģijā rituāla jēdzienam pastāv trīs plašas pieejas. Rituālu var saprast/aplūkot/pētīt kā:

1. **ierastu darbību** (ikviens paradums vai atkārtots uzvedības modelis, neatkarīgi no tā, vai tam piemīt kāda īpaša nozīme, vai nē);
2. **formalizētu darbību** (piemēram, regulāri izpildīts un jēgpilns galda klāšanas modelis noteiktā kultūrā);
3. **darbību, kas ietver transcendentālas vērtības** (piemēram, svētā komunikācija, kas kristietības kontekstā saprotama kā tiešs kontakts ar augstāko spēku, Dievu).⁹⁵ N.Koldrijs akcentē, ka tieši trešā pieeja, kas pārstāvēta E.Dirkema tradīcijā, viņaprāt, ir piemērotākais rituāla definējums.⁹⁶

Reliģijas un sakrālā kontekstā rituālu definējuši vairāki autori (minētais rituāla teorijas iedibinātājs E.Dirkems, antropologs Rojs Rapaports (*Roy Rappaport*), kā arī reliģijas antropoloģe K.Bela), rituālā akcentējot grupas solidaritātes stiprināšanu, piederības apziņas veicināšanu dalībniekiem, simboliskas autoritātes iedibināšanu, kolektīvu sajūtu ierosināšanu un izpaušanu formālu un atkārtotu darbību izpildes rezultātā attiecībā pret kādu transcendentālu autoritāti/parādību, taču autoru pieejās vērojamas arī atšķirības.

Savukārt R.Rapaports un K.Bela rituālkomunikāciju (pat reliģijas kontekstā) vairāk redz kā sociālās kārtības iedibināšanas mehānismu formālu darbību izpildes rezultātā. R.Rapaports rituālu uzskata par sociālu aktu, kas kalpo par pamatu cilvēcei.⁹⁷ Rituāls, norāda antropologs, loģiskā veidā iedibina konvenciju, tikumisku uzvedību, rada laika un bezgalības konstrukciju, noteiktas radīšanas paradigmas reprezentāciju, iedibina sakrālā konceptu, padara svētu konvencionālo kārtību un iedibina pieņēmumus par mistisko, atmodina pārdabisko pieredzi un sapratni par dievišķo, svēto un transcendentālo.⁹⁸ Arī pēc K.Belas domām, ritualizācija lielā mērā ir stratēģija efektīvu varas attiecību konstruēšanai un mijiedarbība, kas definē, pilnvaro un nosaka ierobežojumus sociālajā vidē.⁹⁹

Rituālkomunikācijas teorētiķis Ēriks Rotenbūlers (*Eric Rothenbuhler*) un sociologs Rendals Kolins (*Randall Collins*), kuri rituālu skata kā komunikatīvu fenomenu, kā rituāla

⁹⁴ Couldry, N. (2003). *Media Rituals: A Critical Approach*. London, New York: Routledge. P.50.

⁹⁵ Turpat. 3. lpp.

⁹⁶ Turpat. 22.lpp.

⁹⁷ Rappaport, R. A. (1999). *Ritual and Religion in the Making of Humanity*. Cambridge: Cambridge University Press. P.31.

⁹⁸ Turpat. 27.lpp.

⁹⁹ Bell, C. (2009). *Ritual Theory, Ritual Practice*. Foreword by Diane Jonte-Pace. P.221.

sociālos iznākumus galvenokārt minējuši sabiedrības vai kopienas veseluma apziņas veicināšanu, tiekšanos uz pārikdienišķu pieredzi, iesaistīšanos rituālā kā iespēju iekļauties nozīmīgās, liela mēroga aktivitātēs, to raksturojot kā samērā brīvprātīgu izvēli, nevis sociālu spiediena vadītu kā raugoties uz rituālu reliģijas kontekstā, tomēr saglabājot arī uzsvāru uz rituāla formālo darbību izpildīšanas nozīmi, kuru iznākums satur ne vien sociālu, bet arī emocionālu un/vai estētisku rezultātu. Tā, piemēram, Ē.Rotenbūlers rituālu definē kā brīvprātīgu atbilstoši modelētas uzvedības izrādi, lai sasniegtu simbolisku efektu vai piedalītos nozīmīgās dzīves norisēs.¹⁰⁰ Viņaprāt, viena no rituāla galvenajām iezīmēm ir izteiksmīgums. Estētiskais faktors rituālā ir nepieciešams; daudzi rituāli ir estētiski teiksmaini; pat visnecilākie rituāli ir vairāk estētiski nekā tehniski/praktiski, vairāk simboliski izteiksmīgi nekā fiziski kauzāli, skaidro teorētiķis.¹⁰¹ Taču viņš arī norāda, ka saistībā ar rituālu vienmēr pastāv kaut kas šablonisks, standartizēts, stilizēts, relatīvi nemainīgs, formāls, jo rituāls paredz darbību atkārtošānu, ko iepriekš šādā veidā ir darījuši citi.¹⁰² Līdzīgs uzskats ir arī R.Kolinsam. Viņš rituālu raksturo kā formālu ceremoniju, kas sastāv no virknes šablonisku darbību, vienlaikus to skatot arī kā (obligāti) ķermenisku procesu. Sociologs akcentē, ka šablonisko formulu izmantošana var radīt sociāli sekmīgu rezultātu vien tad, ja dalībnieki patiešām piedzīvo kopīgas emocijas, jo pretējā gadījumā rituāls ir tikai un vienīgi formāls, nedzīvs ceremoniālisms.¹⁰³ K.Belas, E.Rotenbūlera un R.Kolinsa pieeju būtiskākās atziņas salīdzinātas tabulā (*sk. 2.1.tabulu*).

2.1.tabula

K.Belas, E.Rotenbūlera un R.Kolinsa pieeju salīdzinošā tabula

Teorētiskās pieejas aspekts	K.Bela	E.Rotenbūlers	R.Kolins
Rituāla fenomens teorētiski attīstīts	Reliģijas kontekstā	Gan sakrālas, gan laicīgās dzīves kontekstā	Interakcijas procesa izpratnē, kur sakrālie objekti ir viens no iznākumiem
Rituāla aizsākums	Indivīdu grupa	Var tikt izpildīts arī vienatnē, taču vienmēr klātesošs ir kaut kas sociāli formēts (valoda un	Divi vai vairāki indivīdi

¹⁰⁰ Rothenbuhler, E. W. (1998). *Ritual Communication. From Everyday Conversation to Mediated Ceremony*. Thousand Oaks: Sage Publications. P.27.

¹⁰¹ Turpat. 20.lpp.

¹⁰² Turpat. 21.lpp.

¹⁰³ Collins, R. (2004). *Interaction Ritual Chains*. Princeton; Oxford: Princeton University Press. P.49.

		citas zīmju sistēmas, tradīcijas, morāles sistēmas)	
(Obligāta) dalībnieku ķermeniskā klātbūtne rituālā	–	–	+
Rituāla mērķis	Plaša mēroga <i>consensus</i> iedibināšana; efektīva varas attiecību konstruēšana	Kāda simboliska efekta panākšana vai piedalīšanās nozīmīgās dzīves norisēs; estētiskums	Kolektīvais savijums; grupas solidaritāte
Transcendentālā/pāriķdienišķā dimensija rituālā	+	+	+
Rituāla formālā dimensija	Formāla ritualizācija nevar padarīt indivīdu grupu par kopieni	Modelētajai uzvedības izrādei jābūt brīvprātīgai, taču darbībām šabloniskām	Rituāls pastāv tikai precīzi funkcionējošas sistēmas ietvaros (noteikti stimuli rada noteiktas reakcijas)

Salīdzinot autoru pieejas, jāakcentē, ka saistībā ar rituāla procesa aizsākumu, E.Rotenbūlers vienīgais atzīst, ka rituāls izpildāms arī vienatnē (ar nosacījumu, ka tajā klātesošas ir sociāli formētas zīmju vai nozīmju sistēmas). Savukārt R.Kolinss kā obligātu nosacījumu min ķermenisko klātesamību, ko citi autori nav uzsvēruši. Rituāla mērķis autoru pieejās formulēts līdzīgi – sabiedrības vai kopienas solidaritāte un dalībnieku piedalīšanās svarīgās norisēs, taču E.Rotenbūlers īpaši uzsvēris estētiskuma nozīmi šajā procesā. Izteismīgums ir viena no rituāla galvenajām iezīmēm, raksta teorētisks. Estētiskais faktors rituālā ir nepieciešams; daudzi rituāli ir estētiski teiksmaini. Pat visnecilākie rituāli, uzsver Ē. Rotenbūlers, ir vairāk estētiski nekā tehniski/praktiski, vairāk simboliski izteismīgi nekā fiziski kauzāli.¹⁰⁴ Transcendentālās jeb pāriķdienišķās dimensijas nepieciešamība rituālā caurauž visu autoru pieejas, tāpat kā rituāla formālās dimensija kā obligāts nosacījums. K.Bela un E.Rotenbūlers norāda, ka rituālam jābūt brīvprātīgam, kamēr R.Kolinss savā rituālu tipoloģijā izšķir pat piespiedu rituālus (*sk. 2.1. shēmu*).

Biežāk sastopamās rituāla izpausmes ikdienas sociālajā dzīvē ir svētki un tradīcijas, kas radīti un iecerēti kādas kopienas vai sabiedrības saliedēšanai. Vēsturnieks Ēriks Hobsbaums (*Eric Hobsbawn*), kurš formulējis ieviestās/izgudrotās tradīcijas konceptu, pirmais uzsvēris svētku kā mērķtiecīgi radītu solidaritātes stiprināšanas instrumentu būtību. Viņš skaidro, ka šķietami senas tradīcijas visbiežāk pēc savas izcelsmes ir samērā nesenas un turklāt vēl to

¹⁰⁴ Rothenbuhler, E. W. (1998). *Ritual communication. From everyday conversation to mediated ceremony*. 20. lpp.

izcelsme nav dabiska.¹⁰⁵ Konceptu vēsturnieks domājis plašā nozīmē, iekļaujot gan ieviestās, konstruētās un formāli izveidotās tradīcijas (kā Britu karaliskās tradīcijas), gan tās, kuru rašanās ir mazāk izsekojama, tomēr attīstība ir strauja (piemēram, ar sporta notikumiem saistītās).¹⁰⁶ Viņš izšķir trīs veidu radītās/izgudrotās tradīcijas, kas sastopamas modernajā sabiedrībā:

- 1) sociālo kohēziju, piederību reālai vai mākslīgi radītai grupai veidojošās vai simbolizējošās,
- 2) institūcijas vai autoritātes nostiprinošās vai leģitimējošās,
- 3) socializējošās, pārliecības, vērtības, uzvedības normas ieaudzinošās.¹⁰⁷

Rituālu un svētku pētnieks Amitajs Ecioni (*Amitai Etzioni*) izdala **kopību atkalapstiprinošos svētkus** (*recommitment holidays*) un **spriedzes menedžmenta svētkus** (*tension management holidays*). Pirmie izmanto naratīvus, drāmu un ceremonijas, lai tiešā veidā veicinātu kopējo pārliecību apstiprināšanu (piemēram, Lieldienas, kuru laikā tiek dramatisēts un cildināts kristietības pamatvēstījums. Otrie pilda šo lomu netieši, atbrīvojot no spriedzes, kas rodas no stingras pārliecību ievērošanas, veicinot sabiedrības integrāciju (piemēram, Jaunais gads). Pētnieks skaidro, ka vieni un tie paši svētki var funkcionēt abos veidos, tomēr viens veids parasti ir dominējošs.¹⁰⁸ Savukārt R.Kolins savas pieejas ietvaros izšķir vairākus rituālu izpausmes veidus (formāli, dabiski, neveiksmīgi, bezsaturīgi un piespiedu rituālu) par galveno kritēriju tipoloģijas izstrādē izvēloties kolektīvo savīļojumu.¹⁰⁹ Katrs no A.Ecioni definētajiem svētku veidiem var izpausties kādā no rituāla formām, izņemot dabisku rituālu, jo svētku būtība balstīta formālu darbību virknē. Abu autoru izpratnes par rituālu/svētku veidiem integrētas shēmā (*sk. 2.1.shēmu*).

2.1.shēma

A.Ecioni svētku un R.Kolinsa rituālu tipoloģijas integrētā shēma

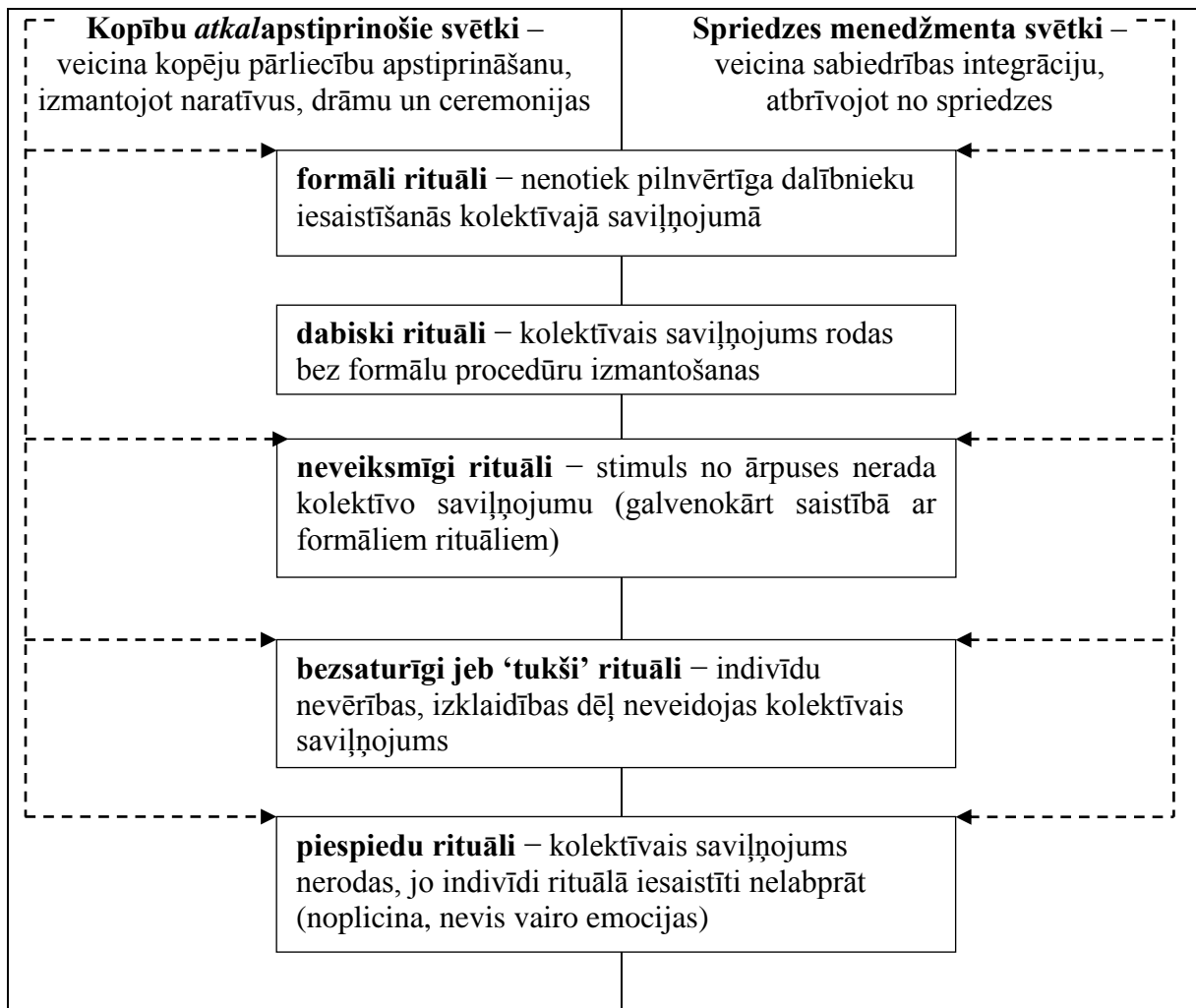
¹⁰⁵ Hobsbawm, E. (1983). Introduction: Inventing Traditions. Grām.: Hobsbawm, E., Ranger, T. (red.). *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press. P.1.

¹⁰⁶ Turpat. 1.lpp.

¹⁰⁷ Turpat. 9.lpp.

¹⁰⁸ Turpat. 11.lpp.

¹⁰⁹ Turpat. 49.–53.lpp.

Pēc R.Kolinsa rituāla dalījuma var secināt, ka arī gadījumos, kad kolektīvais savīļņojums nerodas, interakcijas situācija nezaudē savas būtības apzīmējumu kā rituāla situācija, jo primāri rituālu aizsāk tā forma, kuras ietvaros un dažādu apstākļu ietekmē sekmīgi vai nesekmīgi tiek *kopradīts* kolektīvais savīļņojums un citi rituāla sociālie iznākumi.

2.2. Rituāla sociālā nozīmība

Reizēm rituāla notikumi nepārprotami ir veltīti sakrālajam, bet citkārt – nozīmīgiem laicīgās dzīves jautājumiem (politiskiem, ekonomiskiem, ģimeniskiem), tomēr visās tā izpausmēs rituāls ir nozīmīgu dzīves norišu elements, akcentē Ē.Rotenbūlers.¹¹⁰ Rituāla skatīšanu sakrālā un profānā attiecību mijiedarbībā aizsācis E.Dirkešs, skaidrojot, ka rituāli ir uzvedības noteikumi, kas norāda, kā cilvēkiem jāattiecas pret sakrālo¹¹¹, taču vēlāk arī citi autori savās pieejās izmantojuši šīs pretmetu attiecības. A.Ecioni, analizējot un pielāgojot

¹¹⁰ Rothenbuhler, E. W. (1998). *Ritual Communication. From Everyday Conversation to Mediated Ceremony*. P.25.

¹¹¹ Durkheim, É. (2001). *The Elementary Forms of Religious Life: A New Translation by Carol Cosman*. P.40.

E.Dirkeima pieeju mūslaiku kontekstam, izšķir nozīmīgākos aspektus saistībā ar rituāliem. Savas pieejas ietvaros pētnieks lieto jēdzienu 'svētki', lai vienlaikus aptvertu svētkus un rituālus, jo, viņaprāt, abi sociālie fenomeni sabiedrībā pilda vienu un to pašu funkciju. A.Ecioni norāda:

(a) Profānais (laicīgais), rutīna, ikdienas dzīve vājina kopējās pārliecības un sociālās saites un palielina centrālās un individuālisma tendences, tāpēc nepieciešamas darbības, kas ļautu indivīdiem izjust sevi kā sabiedrības veseluma daļu.

(b) Rituāli nodrošina nozīmīgāko mehānismu sabiedrības stiprināšanai, kura ietvaros indivīdi pielūdz/godina vienus un tos pašus objektus un uzkrāj kopīgu pieredzi, kas palīdz veidot un nostiprināt dziļas emocionālas saites sabiedrības locekļu vidū.

(c) Specifiskiem rituālu elementiem, tāpat kā rituāla laikā pielūgtajiem vai slavinātajiem objektiem pašiem par sevi nav iekšējas nozīmes vai jēgas. Sabiedrība ir tā, kas piešķir tiem nozīmīgumu un tad tie kļūst par kopienas integrējošo rituālu stūrakmeņiem.¹¹²

G.Elgeniusa uzsver nacionālo svētku dienu nozīmību, kuru mērķis ir, panākot oficiālu pamanāmību, godināt vēsturiskos mirkļus, kas saistīti ar kopienas aizsākumu. Veiksmīgas nacionālās svētku dienas, pēc autores domām, raksturo nepārtrauktība to svinēšanā/pieminēšanā par spīti faktam, ka tās attālinājušas no primārās nozīmes un/vai ieceltas sakrālajā sfērā.¹¹³

Svētki kā ritualizēts un iedarbīgs sociāls fenomēns bijis/ir sekmīgi izmantojams sociālu un politisku mērķu sasniegšanai dažādu politisko režīmu iedzīvināšanas un leģitimizācijas nolūkos, svētkus rediģējot, projektējot un pat eksportējot. A.Ecioni teoretizē par svētku modificēšanas praksēm. Modificēšanas mēģinājumi, viņaprāt, var būt robežās no to modificēšanas relatīvi nelielā mērā, proti, rediģēšanas, līdz pat mēģinājumiem radīt pavisam nebijušus svētkus – to projektēšanai.¹¹⁴ Pētnieks piedāvā piemēru, ka Padomju Savienībā tika īstenoti ilgstoši, sistemātiski un pārdomāti mēģinājumi sekularizēt svētkus un radīt jaunus. Ziemassvētki un Lieldienas tika atcelti jau 1920. gadā, un 7. novembris (Oktobra revolūcijas diena) un 1. maijs (Starptautiskā darbaļaužu solidaritātes diena) tika ieviesti kā padomju valsts svētki.¹¹⁵

Līdz šim ir veiktas vairākas apjomīgas atsevišķu valstu un kultūru svētku un rituālu gadījumu studijas. Padomju rituālu pētniece Kristela Leina (*Christel Lane*) uzskata, ka jaunā rituāla akceptēšana lielā daļā padomju sabiedrības nozīmēja to, ka rituāli savā ziņā sasauca ar

¹¹² Etzioni, A. (2004). Holidays and Rituals: Neglected Seedbeds of Virtue. In: Etzioni, A., Bloom, J. (eds.). *We Are What We Celebrate: Understanding Holidays and Rituals*. New York, London: New York University Press. P.7.

¹¹³ Elgenius, G. (2011). Symbols of Nations and Nationalism: Celebrating Nationhood. P.10.

¹¹⁴ Turpat. 30.lpp.

¹¹⁵ Turpat. 32.lpp.

dalībnieku vajadzībām un jaunais rituāls zināmā mērā piepildīja nerimstošo prasību pēc krāsainības, skaistuma, lielāka jēgpilnuma un godbijības indivīda līmenī.¹¹⁶ Rituālu sava pētījuma ietvaros K.Leina definē kā stilizētu, atkārtotu sociālo aktivitāti, kas, izmantojot simbolismu, atveido un definē sociālās attiecības. Rituāla aktivitāte, viņasprāt, rodas sociālajā kontekstā, kur pastāv neskaidrības vai konflikts saistībā ar sociālajām attiecībām un rituāls tiek izpildīts, lai tās atrisinātu vai maskētu.¹¹⁷ Vairumu padomju rituālu pētniece dēvē par reprezentācijas rituāliem, proti, rituālu rekonstrukcijām, kuros dramatisētā formā tiek cildināta revolucionāra vai patriotiska pagātne un kas ir vēsturiski vai ideoloģiski uzlādēti.¹¹⁸ Padomju ideoloģijas asociēšana ar revolucionāro pagātņi, viņasprāt, kalpoja konservatīvās politikas maskēšanai tagadnē.¹¹⁹

Par svētkiem un rituāliem kā revolucionārā laika apzināšanās veidiem raksta Lielās franču revolūcijas pētniece Mona Ozūfa (*Mona Ozuf*), kura svētkus uzskata par līdzekļiem sociālo saišu spēcīnāšanai. Viņasprāt, svētkiem jāspēj līdz tam nepieredzētas sociālās saites padarīt neapšaubāmas, mūžīgas, nesaraujamas.¹²⁰ Svētku radīšana ir krustpunkti, kuros saplūst vēlēšanās ar zināšanām, kur masu audzināšana ir sekmīga, pateicoties radītajam priekam, kur savienojas politika ar psiholoģiju, estētika ar morāli, propaganda ar reliģiju.¹²¹ Vēsturniece kā īpaši būtisku izdala svētku pedagoģisko funkciju, jo tie ievieš disciplīnu, uzspiež noteiktus morālus tikumus, atzinību un sodu sistēmu.¹²² Viņa raksta, ka mūslaiki ar revolūciju laikmetu sasaucas tādējādi, ka svētki joprojām paliek spēcīgs terapeitisks līdzeklis atslābušu vai pavisam sarautu sociālu saišu atjaunošanai.¹²³ Vēsturnieks Pjērs Norā Francijas vēstures kontekstā akcentē laika lūzumu, ko var radīt lieli vēstures pagrieziena punkti. Viņš raksta, ka pagātnes pārskatīšana, arvien vairāk piešķirot revolūcijai izšķirošu nozīmi, radījusi izteiktu laika nošķirumu *pirms* un *pēc*.¹²⁴

Padomju svētku pētniecībai pievērsies arī vēsturnieks Malte Rolfs (*Malte Rolf*), kurš šajā kontekstā svētkus un rituālus skata kā līdzekļus politikai, kas vienlaicīgi vērsta uz varas īstenošanu un nostiprināšanu.¹²⁵ Viņš raksta, ka padomju svētku koncepcijā lielas pārmaiņas neieviesa pat Otrais pasaules karš un nepazemināja svētku kā medija partejiskas valsts pašreprezentācijai nozīmi. Tā, piemēram, Oktobra revolūcijas gadadiena 1941. gadā kalpoja

¹¹⁶ Lane, C. (1981). *The Rites of Rulers. Ritual in Industrial Society – the Soviet Case*. Cambridge: Cambridge University Press. P.33–34.

¹¹⁷ Turpat. 11.lpp.

¹¹⁸ Turpat. 12..lpp.

¹¹⁹ Turpat. 24.lpp.

¹²⁰ Озуф, М. (2003). *Революционный праздник: 1789-1799*. Москва: Языки славянской культуры. С.18.

¹²¹ Turpat.18.lpp.

¹²² Turpat.275.lpp.

¹²³ Turpat.19.–20.lpp.

¹²⁴ Nora, P. (1996). Lavissee, The Nation's Teacher. In: Nora, P. (ed.). *Realms of Memory. The Construction of the French Past: Traditions. Vol. II*. New York: Columbia University Press. P.173.

¹²⁵ Рольф, М. (2009). *Советские массовые праздники*. Москва: РОССПЭН. С.22.

par mobilizējošu mehānismu rūpniecības un kara panākumu veicināšanai pat blokādes ieslēgtajā Ļeņingradā.¹²⁶ M.Rolfs piedāvā jēdzienu ‘svētku eksports’, ko skaidro, kā Padomju Savienības uzspiestos svētkus Austrumeiropas un Centrāleiropas komunistiskajām elitēm. Jaunie svētki kļuva par instrumentu komunistisko partijas cīņai pret citiem sabiedriskiem spēkiem, kā arī lietderīgi kalpoja jauno republiku celtniecībai un jaunā cilvēka audzināšanai.¹²⁷

Par spīti rituāla saliedējošajam un integrējošajam potenciālam pēc formas, ko uzsvēruši visi līdz šim aplūkoti autori, izšķirošo nozīmi rituāla jēgpilnumam saglabā rituāla saturs – komunicētās vērtības un *kopradītā* emocionālā enerģija. K.Bela skaidro, ka ritualizācija nevar padarīt indivīdu grupu par kopienu, ja tiem nav nekāda cita veida attiecību vai kopīgu interešu, nedz arī panākt līdzdalību fiziskas piespiešanas rezultātā.¹²⁸

Ķermenisko klātesamību un kolektīvo saviļņojumu kā obligātus nosacījumus rituālā savas pieejas centrā ir definējis R.Kolins. Savu teorētisko redzējumu R.Kolins balsta sociologa Ērvinga Gofmaņa (*Erving Goffman*) interakcijas rituāla klasiskajā izpratnē. Ē.Gofmanis rituālus redz kā ikdienas dzīves neatņemamu sastāvdaļu; pašsaprotamus ikvienā interpersonālās komunikācijas situācijā.¹²⁹ Klasiskās pieejas autors, runājot par interakcijas situācijām, lieto rituāla jēdzienu, jo šī aktivitāte, pat ja neformāla un sekulāra, reprezentē veidu, kādā indivīdam jāsargā un jārada savu darbību simboliskā nozīme objekta, kam piešķirta īpaša vērtība, klātbūtnē.¹³⁰

Līdzīgu uzskatu pauž arī R.Rapaports, kas apliecina, ka visos rituālos (gan cilvēku, gan dzīvnieku pasaules) dalībnieki cits citam nodod informāciju par to pašreizējo psihisko, fizisko vai sociālo stāvokli.¹³¹ Interakcijas rituālu R.Kolins raksturo kā emociju transformatoru, kas, vienas emocijas izmantojot par sastāvdaļām, pārvērš tās citās emocijās – iznākumos (*sk.* 2.2. *shēmu*).¹³² Viņš raksta, ka, jo vairāk cilvēki fokusējas uz kopīgo aktivitāti, jo vairāk tie izprot, ko dara un jūt citi, un kopīgās emocijas tiek pārdzīvotas intensīvāk.¹³³

2.2. *shēma*

R. Kolinsa piedāvātā interakcijas rituāla shēma¹³⁴

¹²⁶ Turpat. 330.lpp.

¹²⁷ Turpat. 333.lpp.

¹²⁸ Bell, C. (2009). *Ritual Theory, Ritual Practice*. Foreword by Diane Jonte-Pace. P.222.

¹²⁹ Tuvāk skatīt. Goffman, E. (1982). *Interaction Ritual: Essays in Face-to-face Behavior*. New York: Pantheon Books.

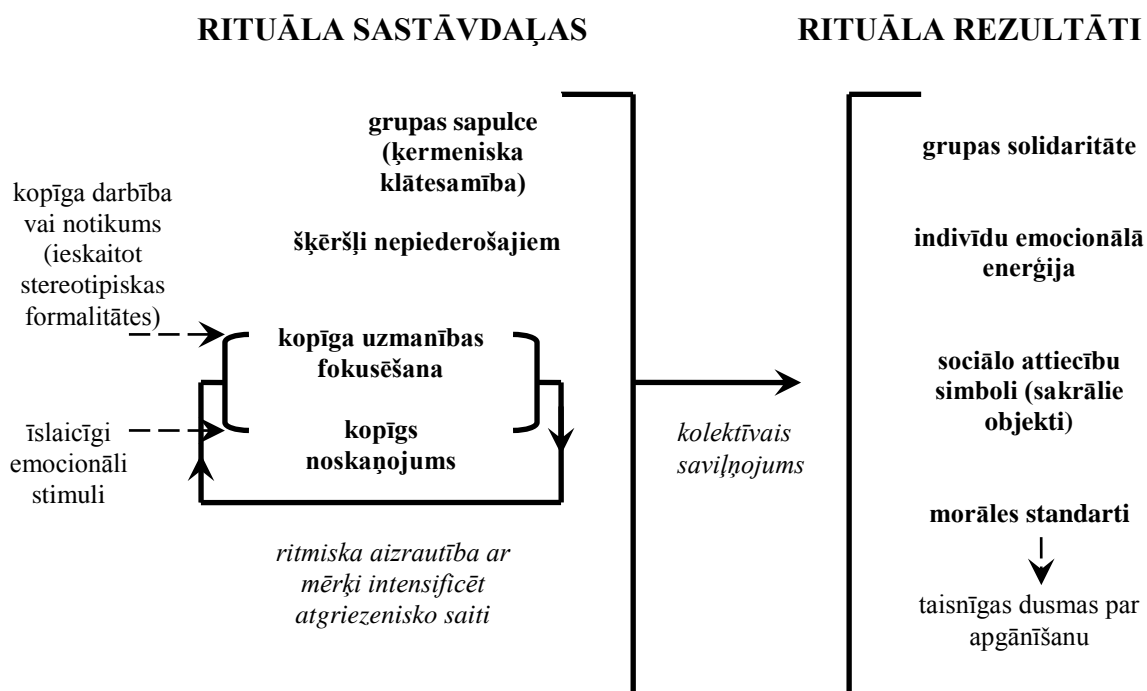
¹³⁰ Turpat.57.lpp.

¹³¹ Rappaport, R. A. (1999). *Ritual and Religion in the Making of Humanity*. P.52.

¹³² Collins, R. (2004). *Interaction Ritual Chains*. P.XII.

¹³³ Turpat. 48.lpp.

¹³⁴ Turpat.

Pēc R.Kolinsa domām, interakcijas rituāla galvenās sastāvdaļas jeb ierosmes nosacījumi ir dalībnieku ķermeniskā klātesamība, noteiktu šķēršļu radīšana nepiederošajiem, kopīga uzmanības koncentrēšana rituāla dalībnieku starpā un dalīšanās kopīgā noskaņojumā vai emocionālajā pieredzē, ar ko autors domā kolektīvo savīļojumu.¹³⁵ Rituāla teorētiķis Ronalds Graimss (*Ronald R. Grimes*) rituālu teoriju izpētes rezultātā izšķir virkni dažādu emocionālo noskaņojumu, kas veido rituālu pamatu jeb kolektīvo savīļojumu. Rituāls var būt:

- Laipns, pilsonisks, pieklājīgs
- Svinīgs, ekspansīvs, pārbagāts, pārmērīgs, svētku, saistīts ar spēli
- Radošs, saistīts ar iztēli
- Sērīgs, cienīgs, godbijīgs, cieņu pieprasošs
- Noslēpumains, vienreizīgs
- Atspoguļojošs, pārdomu pilns
- Naidpilns, pretrunīgs, rezignēts
- Neatlaidīgs, strīdīgs, izturīgs, manipulatīvs, maldīgs
- Iespaidīgs, ekstravagants
- Ierasts, rutinizēts, plakans, faktisk
- Gaidas un cerības raisošs
- Skumjš, sēru pilns, domīgs
- Silts, draudzīgs, mājīgs.¹³⁶

¹³⁵ Turpat. 47.–48.lpp.

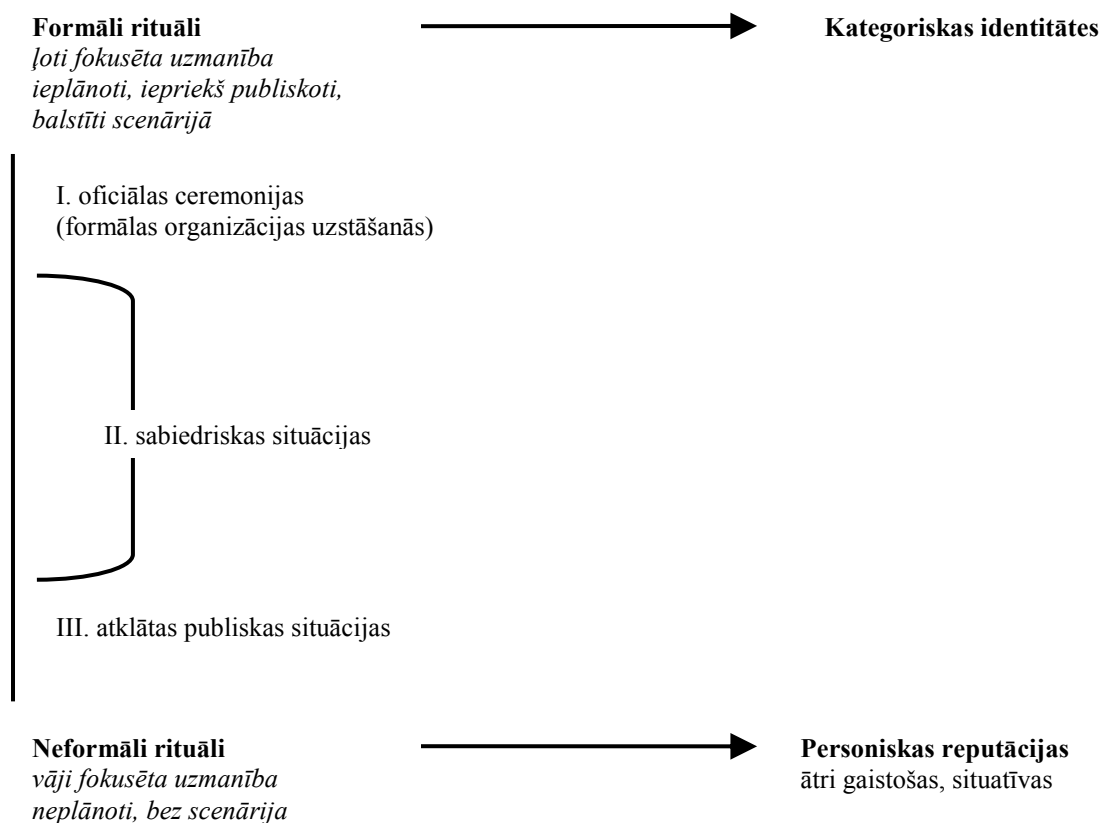
¹³⁶ Grimes, R. L. (2014). *The Craft of Ritual Studies*. New York: Oxford University Press. P. 205-206.

Savukārt kolektīvā saviļņojuma rezultātā rodas tādi rituāla rezultāti kā grupas solidaritāte, piederības sajūta, emocionālā enerģija, simboli, kas reprezentē grupu un ar ko dalībnieki sevi kolektīvi asociē (emblēmas, vizuālas ikonas, vārdi, žesti) un morāles jūtas saistībā ar grupas principu ievērošanu, tās simbolu cienīšanu un saudzēšanu.¹³⁷

Katra interakcijas situācija, raksta R. Kolins, var tikt novērtēta pēc interakcijas rituāla sastāvdaļu iedarbīguma kopumā, kā rezultātā vērojama rituālu dažādība – no ļoti spēcīgiem, līdz pat ļoti vājiem. Rituālu plūsma ikdienas dzīvē atspoguļota shēmā (sk. 2.3. shēmu).¹³⁸

2.3. shēma

R. Kolinsa piedāvātā formālu un neformālu rituālu plūsma¹³⁹

Visas ceremonijas, skaidro sociologs, nostiprina sociālo piederību, lai arī dažas spēj savienot sākotnēji daudz irdenākas kopienas. Ar politisko runu palīdzību var mēģināt sapulcināt un apstiprināt visas nācijas pilsoņu, politiskās partijas biedru vai noteikta kandidāta

¹³⁷ Collins, R. (2004). *Interaction Ritual Chains*. 49.lpp.

¹³⁸ Turpat. 272. lpp.

¹³⁹ Turpat.

atbalstītāju piederību, taču identitātes līmenī tās var uzrunāt salīdzinoši nelielu daļu cilvēku, norāda sociologs.¹⁴⁰

R.Kolinsss ķermenisko klātesamību un emocionālo saviļņojumu rituālā uzsver vislielākajā mērā no visiem aplūkotajiem autoriem, tomēr, neraugoties uz to, rituālu neskata vis kā situatīvu un neprognozējamu, bet gan redz to rafinētas sistēmas formā, kur tikai noteikti stimuli rada noteiktas reakcijas, noteiktas sastāvdaļas nodrošina noteiktus rezultātus un emocionālais saviļņojums rodas un funkcionē stingri determinētas sistēmas ietvaros.

Rituālam piemīt sociāli neviennozīmīga daba: vienlaikus tas ir gan formāls, gan dabisks, gan integrējošs, gan šķeļošs, jo līdz ar solidaritātes un grupas piederības veicināšanu, automātiski tiek determinēti arī nepiederšie, tāpat arī tas ir gan sakrāls, gan profāns, atkarībā no nozīmes, ko dalībnieki tam piešķir. Taču līdz ar komunikācijas mediju attīstību tas iegūst vēl kādu neviennozīmības šķautni – tas var būt gan notiekošs reālās norises vietā, gan mediēts.

2.3. Mediju rituāls

Vairāku atmiņas pētnieku teorētisko pieeju centrā ir atzinums, ka atmiņas (izbalējušas vai pat neesošas) var tikt aizvietotas ar mediju saturu un tādējādi tiek pastiprināta identitāte, jo tās pamatā ir noteikts atmiņu un simbolu kopums. Mediji ir aktīvi atmiņas aģenti un vēstures (pie)rakstītāji, jo dažādi vēsturiski datumi un personības regulāri nonāk to dienaskārtībā, taču jo sevišķi mediju loma vēstures mediēšanā pieaugusi līdz ar elektronisko mediju attīstību. Vēsturnieks Jans Asmans skaidro, ka jaunu elektronisko mediju jeb informācijas ārējās uzkrāšanas līdzekļu attīstība nodrošinājusi 'mākslīgās atmiņas' iespējas, radot arī kultūras revolūciju, ko vēsturnieks pielīdzina tik fundamentāliem pagrieziena punktiem komunikācijas vēsturē kā grāmatu drukas ieviešanai un rakstības izgudrošanai.¹⁴¹

Sociologs Džons Tomsons (*John B. Thompson*) jau teju pirms divām desmitgadēm ierosinājis 'mediētā vēsturiskuma' jēdzienu. Viņš raksta, ka lielākā daļa indivīdu Rietumu sabiedrībās izpratni par 20. gs. vēstures notikumiem guvuši no mediju produktiem, jo, notikumiem attālinoties, arvien mazāk iespējams šo izpratni/zināšanas balstīt savā individuālajā vai interpersonālās komunikācijas ceļā iegūtā līdzcilvēku pieredzē.¹⁴² Autors

¹⁴⁰ Турпат.

¹⁴¹ Ассман, Я. (2004). *Культурная память : письмо, память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности*. С. 11.

¹⁴² Thompson, J. B. (1995/2004). *The Media and Modernity: A Social Theory of the Media*. Stanford: Stanford University Press. P.34.

turpina, ka līdz ar komunikācijas un mediju attīstību, mainās arī identitātes pamatu veidojošais simboliskais materiāls, kas savukārt ietekmē identitāti.¹⁴³

Atmiņu aizvietošanas ideju tālāk attīstījusi atmiņas pētniece Elisone Landsberga (*Alison Landsberg*). Viņa piedāvā ‘protēziskās atmiņas’ konceptu, kura pamatā ir tēze, ka kultūras produktu saturs (kino, literatūra u.c.) aizvieto realitātē neesošas atmiņas par vēsturiskiem notikumiem. Viņa skaidro, ka ‘protēziskās atmiņas’ ir tās, kas nav iegūtas personas dzīves pieredzēs ceļā; tās cirkulē publiski un kaut arī nav iegūtas autentiski, persona tās pārdzīvojuši/pieredzējuši ar sava ķermeņa starpniecību. Tādējādi ‘protēziskās atmiņas’ kļūst par daļu no indivīda personisko pieredžu arhīva.¹⁴⁴ Ja noteiktās atmiņas attiecas uz noteiktu cilvēku grupu/kopienu, piemēram, ietverot noteiktu kultūras vai reliģiskās tradīcijas vai mantojumu, tad tās kalpo arī grupas identitātes pastiprināšanai.¹⁴⁵

Komunikācijas pētniece Bārbija Zelaizera (*Barbie Zelizer*) par galveno atmiņas aģentu uzskata žurnālistiku. Pēc pētnieces domām, žurnālistika sistemātiski un aktīvi piedalās pagātnes izpratnes formēšanā, jo vēsture un pagātne kalpo par pamatu šodienas izprašanai/skaidrošanai, kļūstot par atskaites punktu salīdzināšanai, analogiju piemērošanai, nostalgijas rosināšanai u.tml.¹⁴⁶ B.Zelaizera pauž kritisku viedokli, ka līdzšinējie sociālās atmiņas teorētiķi, tostarp arī minētie Pols Konertons, Moriss Halbvakss, Pjērs Norā un Džefrijs Olikss, ir ignorējuši žurnālistikas ietekmi uz darbu ar atmiņu.¹⁴⁷ “*Tā kā žurnālistika turpina funkcionēt kā viena no mūsdienu sabiedrības nozīmīgākajām dokumentēšanas (recording) un atcerēšanās institūcijām, mums vajag pielikt vairāk pūļu, lai izprastu, kā tā atceras un kādēļ tā atceras tieši tādā veidā,*” uzsver pētniece.¹⁴⁸ Darbs ar atmiņu, kas šajā kontekstā saprotams kā sociālās atmiņas uzturēšana, renovēšana, *tālāknodošana* u.tml., efektīvi īstenojams vien sistemātiskā veidā, ritualizētu mediju prakšu rezultātā. Tāpēc īpaši akcentējami divi jēdzieni un analīzes ietvari, proti, ‘mediju rituāls’ un ‘mediju notikums’.

Pieeju ‘mediju rituāla’ analīzei izstrādājis N.Koldrijs, attiecinot šo jēdzienu uz plašu parādību spektru, sākot no ritualizētām televīzijas skatīšanās formām, cilvēku sarunām par medijos demonstrēto, līdz pat automātiskai uzmanības sasprindzināšanai, ja tiek teikts, ka konkrētajā telpā tikko ienākusi mediju slavenība.¹⁴⁹ ‘Mediju rituāla’ jēdziens, viņaprāt, piemērojams visām situācijām, kurās mediji atbalsta vai šķietami atbalsta ko plašāku, ko

¹⁴³ Turpat. 186.lpp.

¹⁴⁴ Landsberg, A. (2004). *Prosthetic Memory: The Transformation of American Remembrance in the Age of Mass Culture*. New York: Columbia University Press. P. 25-26.

¹⁴⁵ Turpat. 26. lpp.

¹⁴⁶ Zelizer, B. (2010). Journalism's Memory Work. In: Erll, A., Nünning, A. (eds). *A Companion to Cultural Memory Studies*. Berlin, New York: De Gruyter. P. 379; 384.

¹⁴⁷ Zelizer, B. (2008). Why Memory's Work on Journalism Does Not Reflect Journalism's Work on Memory. *Memory Studies*, 1(1), 80.

¹⁴⁸ Turpat. 85. lpp.

¹⁴⁹ Couldry, N. (2003). *Media Rituals: A Critical Approach*. P.2.

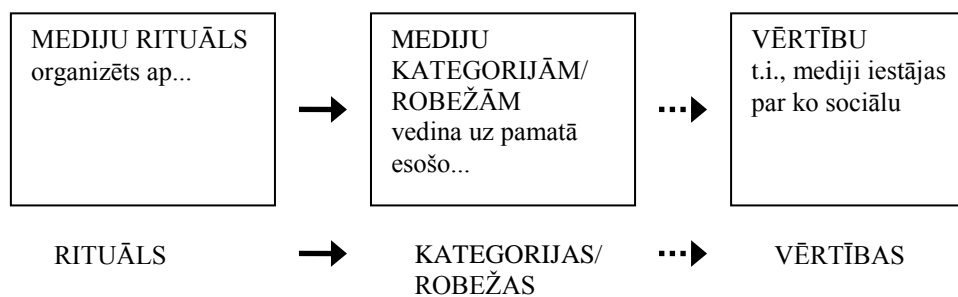
saistītu ar fundamentālu organizēšanās līmeni, kurā indivīdi atrodas, vai iztēlojas sevi kā savstarpēji saistītus sabiedrības locekļus.¹⁵⁰ ‘Mediju rituālu’ tāpat kā mediju ietekmi vispār N.Koldrijs skata plašā nozīmē, jo arī pašu mediācijas procesu viņš saista ar visiem mediju institūciju radītajiem efektiem mūsdienu sabiedrībā; visām izmaiņām, ko sociālajā pasaulē rada mediju klātesamība, mediāciju skatot kā producēšanas, cirkulēšanas, interpretēšanas un atkārtotas cirkulēšanas (*recirculation*) plūsmu rezultātu.¹⁵¹ N.Koldrijs par jēgpilnu atzīst arī komunikācijas pētnieka Rodžera Silverstona mediācijas definīciju, kur mediācija saprasta kā fundamentāli, taču nevienmērīgi dialektisks process, kurā institucionāliem medijiem (presei, raidošajiem medijiem, internetam) ir noteicošā loma simbolu cirkulēšanā sociālajā vidē, kā rezultātā notiek sociālās un kultūras vides, kā arī pašu mediju transformācija.¹⁵²

Mediju rituālus no atsevišķām mediācijas situācijām atšķir to ritualizētā iedaba un iestāšanās par ko sociālu. N.Koldrijs skaidro, ka mediju rituāli ir darbības, kas, pateicoties to atkārtotībai, pārstāv plašākas vērtības un saprāta struktūras. Šī saistība, pēc mediju teorētiķa domām, darbojas šādi (*sk. 2.4.shēmu*):

1. rituālus ietverošās darbības strukturētas ap noteiktām kategorijām un/vai robežām;
2. šīs kategorijas ierosina vai pārstāv pamatvērtības;
3. šīs vērtības rada sajūtu, ka sociālais rituālā ir pārstāvēts.¹⁵³

2.4.shēma

N.Koldrija piedāvātā rituāla, kategoriju un pamatvērtības saikne

Pieejas ietvaros N.Koldrijs skaidro, ka pastāv ‘mīts par mediēto centru’, kas ir pārliecība vai pieņēmums, ka sociālajai pasaulei ir centrs, ko zināmā mērā pārstāv mediji. Šis mīts kalpo par pamatu sabiedrības orientācijai uz televīziju, radio, presi un internetu kā sociālu centru, kas akceptēts kā leģitīms. Tieši mediju rituāli ir būtiskākie mehānismi, caur kuriem tiek

¹⁵⁰ Turpat. 4.lpp.

¹⁵¹ Couldry, N. (2008). Mediatization or Mediation? Alternative Understandings of the Emergent Space of Digital Storytelling. *New Media Society*, 10(3), 379–380.

¹⁵² Silverstone, R. (2002). Complicity and Collusion in the Mediation of Everyday Life. *New Literary History*, 33(5), 762.

¹⁵³ Turpat. 26.lpp.

reproducēta šī leģitimitāte.¹⁵⁴ Komunikācijas pētnieks Saimons Kotls (*Simon Cottle*), kurš arī pievērsies mediētu rituālu analīzei, uzsver, ka tie var daudz pavēstīt par to, kā mediji periodiski iejaucas mūslaiku sabiedrību dzīvē, pretrunīgajās identitātēs un interešu cīņās, un kā mediji var līdzdarboties daudzveidīgu solidaritāšu vai kopienu formēšanas procesā.¹⁵⁵

Notikumi ar augstu ziņu vērtību var kļūt iezīmīgi pavisam personiskā līmenī. Šajā saistībā īpaši akcentējams zibspuldzes atmiņas (*flashbulb memory*) fenomēns. Zibspuldzes atmiņas teoriju 20. gs. 70. gados attīstījuši teorētiķi Rodžers Brauns (*Roger Brown*) un Džeimss Kuliks (*James Kulik*). Zibspuldzes atmiņas ir atmiņas par apstākļiem, kuros indivīds uzzināja par kādu pārsteidzošu un nozīmīgu (vai emocionāli saviļņojošu) notikumu. Autori kā galveno piemēru min ASV Prezidenta Džona Kenedija noslepkavošanu. R. Brauns un Dž. Kuliks raksta, ka teju ikviens ar gandrīz perceptuālu precizitāti var atcerēties, kur viņš bija un ko viņš darīja šajā brīdī, kas viņam to pavēstīja, kādas bija acumirklīgās sekas, kādas bija indivīda sajūtas un citi blakusapstākļi (dažkārt pat triviāli).¹⁵⁶

Ar mediju starpniecību notiek arī atmiņu izplatīšana pāri nacionālām robežām jeb to eksports. Vēsturnieki Aleida Asmane un Sebastians Konrāds (*Sebastian Conrad*) raksta, ka, kamēr vienas atmiņas noglabātas nacionālā līmenī (muzejos un pieminekļos), citas tiek eksportētas pāri nacionālajām robežām ar mediju starpniecību; tās tiek padarītas par kopīgām un izplatītas lielās atmiņu kopienās, kamēr atmiņas bez institucionāla atbalsta gūt mazu vai nekādu mediju uzmanību.¹⁵⁷ Mediji ne vien padara redzamus atmiņu un identitāšu naratīvus, bet tiem ir arī liela nozīme to funkcionēšanā – mediji un žurnālisti ir mūslaiku rituālu pilnvērtīgi dalībnieki.

2.4. Sociālā atmiņa – mediju rituāla komponente

Mediju un žurnālistikas vitāli svarīgā nozīme sociālās atmiņas funkcionēšanas nodrošināšanā akadēmiskajā literatūrā akcentēta arvien vairāk. Jau pieminētās B. Zelaizeras pieejas atbalstītāja, pētniece Karolīna Kiča (*Carolina Kitch*) skaidro, ka žurnālistika kā atmiņu konstruētāja tiek uzskatīta par pašsaprotamu, kā gaiss vai ūdens, kā parādības, notikuma vai temata paša par sevi nesējs.¹⁵⁸ Atmiņu B. Zelaizera raksturo kā priekšplānu, bet žurnālistiku kā

¹⁵⁴ Turpat. 2.lpp.

¹⁵⁵ Cottle, S. (2006). Mediatized Rituals: Beyond Manufacturing Consent. *Media, Culture & Society*, 28(3), 411.

¹⁵⁶ Brown, R., Kulik, J. (1977). Flashbulb Memories. *Cognition*, 5, 73-99.

¹⁵⁷ Assmann, A., Conrad, S. (eds). (2010). *Memory in a Global Age: Discourses, Practices and Trajectories*. New York etc.: Palgrave Macmillan. P. 6.

¹⁵⁸ Kitch, K. (2008). Placing Journalism Inside Memory – and Memory Studies. *Memory Studies*, 7(2), P. 311.

fonu jeb informatīvo pamatu.¹⁵⁹ Sociālās atmiņas klātesamība var ietekmēt gan pašus ziņu materiālus, gan žurnālistu informācijas atlases un apkopošanas prakses, gan piešķirt žurnālistiem neatkarīgāku perspektīvu, palīdzot tiem izvairīties no rāmējumiem, kas orientēti uz eliti, akcentē pētnieces Džila Edija (*Jill Edy*) un Miglēna Daradanova (*Miglēna Daradanova*).¹⁶⁰

Dž.Edija, raksturojot mediju un pagātnes attiecības, uzsver, ka žurnālisti vienmēr akcentējuši savu nozīmi kā pirmie jaunas informācijas publiskotāji (speciālizlaidumi, ziņu lentas, programmu pārtraukumi apliecina vēlmi auditorijai demonstrēt savu kompetenci par jaunākajiem notikumiem.¹⁶¹ Neraugoties uz to, ka daudzas ziņas ik dienu neiekļūst mediju redzeslokā, pagātne iekļaujas aktuālajās ziņās trīs veidos:

1. Ar komemorācijas palīdzību – ar komemorāciju saistīti materiāli nereti tiek attiecināti uz gadskārtu žurnālistikas (*anniversary journalism*) fenomenu.
2. Ar vēsturisku analogiju palīdzību – pagātne tiek izmantota tagadnes vajadzībām (kā ‘vēstures macībstunda’), lai analizētu un prognozētu aktuālās situācijas iznākumu.
3. Ar vēsturiskā konteksta palīdzību – pagātne tiek izmantota, lai izskaidrotu aktuālos apstākļus (‘kā mēs līdz šim nonācām’).¹⁶²

Gadskārtu žurnālistiku B.Zelaizera raksturo kā atsevišķu un specifisku ziņu žanru, kam raksturīgs iepriekšdeterminēts un rutinizēts saturs, sākot no notikuma rekonstrukcijām līdz pat materiāliem, kas bāzēti uz jautājumu ‘kur jūs bijāt laikā, kad norisinājās šis notikums’, atklājot dažādu indivīdu perspektīvas.¹⁶³

Lielākajai daļai, ja ne visai sabiedrībai, žurnālistika ir primārais informācijas avots par kopīgo pagātņi. Tāpat tā ir primārais avots sabiedrības nojautai par to, kas kļūs par vēsturi: “pagātnes pirmais melnraksts”, pirmais atmiņu melnraksts, paziņojums par to, kas ņemams vērā no patlaban notiekošā, uzsver K.Kiča.¹⁶⁴ Pētniece pamatoti akcentē, ka lielākā daļa pētījumu par mediēto atmiņu fokusējas uz ekstremālu notikumu (karu, katastrofu, slepkavību, politisko revolūciju u.c.) atspoguļojumu elitāros ziņu medijos. Viņaspriekš, tas, ko žurnālistika dara, ir ievērojami ikdienišķāks un nepārtraukts process, jo lielākoties cilvēki patērē ziņas, lai iegūtu informāciju vai izklaidi par nebūt ne šokējošiem, taču ikdienas dzīvē būtiskiem

¹⁵⁹ Zelizer, B. (2014). Memory as Foreground, Journalism as Background. In.: Zelizer, B., Tenenboim-Weinblatt, K. (eds). *Journalism and Memory*. London: Palgrave Macmillan. P.32-49.

¹⁶⁰ Edy, J. A., Daradanova, M. (2006). Reporting the Present Through the Lens of the Past: From Challenger to Columbia. *Journalism: Theory, Practice and Criticism* 7(2), P. 131.

¹⁶¹ Edy, Jill (1999). Journalistic Uses of Collective Memory. *Journal of Communication*, 49(2). P.74.

¹⁶² Turpat. 74.–82. lpp

¹⁶³ Zelizer, B. (1994). *Covering the Body: The Kennedy Assassination, the Media, and the Shaping of the Collective Memory*. Chicago: University of Chicago Press. P.159.

¹⁶⁴ Kitch, K. (2008). Placing Journalism Inside Memory – and Memory Studies. *Memory Studies*, 7(2), P.312.

tematiem.¹⁶⁵ Atmiņa ir tematiski dažāda: tā veidojas ne vien no krīzēm un uzbrukumiem, bet arī no ikdienas dzīves aspektiem, kā mūzika, ēdiens, sports, darbs, mode, draudzība, ģimene, laikapstākļi. Visas šīs dzīves kategorijas ir žurnālistikas subjekti, turklāt šie aspekti ir noturīgāki un tuvāki cilvēku identitātēm nekā, piemēram, Voterģeitas skandāls vai Berlģnes mūra krišana. Tad kālab, jautā pģtniece, šiem ikdienas aspektiem pģtniecģbā netiek pievģrsta pietiekama uzmanģba?¹⁶⁶

Socioloģe Ivonna Irvina-Zarecka (*Iwonna Irvin-Zarecka*), definģjot sociālās atmiņas infrastruktģras konceptu, skaidro, ka sociālā atmiņa kā ideju, tģlu, sajģtu kopums, vislabāk tiek noglabāta nevis indivģdos pašos, bet resursos, ko tie lieto. Socioloģe arī akcentģ, ka vieni resursi nav jāvģrtģ augstāk par citiem, piemģram uzskatot, ka mācģbu grāmatas ir vģrtģgas, bet populārās filmas, kas skar vēstures tematiku, ne.¹⁶⁷ Šģ atziņa tieši sasauca ar iepriekšģjā nodaļā izklāstģto J.Asmana ideju par elektroniskajiem medģjiem kā ‘ārģjās atmiņas’ nodrošinātģjiem kultģras atmiņas satura saglabāšanai. Medģju pastarpināta komunikācija par vēstures/pagātģnes tematiku ir neatņemama medģju ikdienas sastāvdaļa, jo pagātģne tā vai citādi ir vienmģr klātesoša (kā vēsturiskais fons, kā macģbstunda tagadģei, kā ‘pirmais pagātģnes/vģstures melnraksts’) arī tad, ja notikums nenasniedz medģju notikuma grandiozos apmģrus. Tomģr medģju notikuma gadģjumā visi sekotģji kļģst par vēstures tapšanas un ‘lielā laika’ lieciniekiem.

2.5. Medģju notikums

Klasisko ‘medģju notikuma’ pieeju izstrādģjuši medģju teorģtiģi Daniels Dajans (*Daniel Dayan*) un Elija Katcs (*Elihu Katz*). Tā attģstģjusies 20. gs. 70. gados, skaidrojot televģzģijas ietekmi un, balstoties tajā, analizģta Olimpisko spģļu, Amerikas Savienoto Valstu prezidenta Dģzona Kenedģja apbedģšanas ceremonģjas mediācija, Lielbritānģjas prinģa Čārlza un lģdģjas Diānas laulģbu ceremonģja, atvadas no princeses Diānas un palestģniešu lģdera Jasira Arafata u.c. nozģmģgu notikumu mediācijas prakses.¹⁶⁸ D.Dajans un E.Katcs medģju notikumus dģvģ par ‘elektroniskajiem pieminekļģiem’, kas nonāk sociālajā atmiņā asociāciju ceļā vai nu traumu

¹⁶⁵ Turpat. 312. lpp.

¹⁶⁶ Turpat.313. lpp.

¹⁶⁷ Irvin-Zarecka, I. (1994). *Frames of Remembrance: The Dynamics of Collective Memory*. New Brunswick; London:Transaction Publishers. P.4.,13.

¹⁶⁸ Tuvāk sk.: Dayan, D., Katz, E. (1995). *Media Events. The Live Broadcasting of History.*; Sumiala-Sepānen, J., Stocchetti, M. (2007). Father of the Nation or Arch-terrorist? Media Rituals and Images of the Death of Yasser Arafat. *Media, Culture & Society*, 29(2), 336–343.; Thomas, J. (2008). From People Power to Mass Hysteria: Media and Popular Reactions to the Death of Princess Diana. *International Journal of Cultural Studies.*,11(3), 362–376.; Marshall, D. P., Walker, B., Russo, N. (2010). Mediating the Olympics. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 16(3), 263–278. u.c.

vai pozitīvu pārdzīvojumu rezultātā. Mediju notikumi piedāvā ‘mehāniskās solidaritātes’ brīžus, kad visiem iedzīvotājiem ir iespēja (no tiem tiek sagaidīts), ka tie piedalīsies.¹⁶⁹

Mediju notikumi ir pārtraukumi, kas rada lūzuma punktus laikā, reizēm iezīmējot ‘ēras’ sākumus un beigas un sagrauj līdz tam eksistējošos kalendārus. Autori raksta, ka tie var tikt uzskatīti par ‘katastrofisku laiku’ – izšķirošu un jēgpilnu iejaukšanos vēsturē.¹⁷⁰

Mediju notikumus D.Dajans un E.Katcs raksturo kā masu komunikācijas ‘lielās brīvdienas’, pretstatot tās mediju ikdienas darba rutīnai. Teorētiski raksta, ka auditorija šos notikumus uztver kā uzaicinājumus, gandrīz kā tiešas komandas pārtraukt ierasto ikdienas rutīnu, iesaistoties ‘brīvdienu’ pieredzē.¹⁷¹ Mediētu rituālu analīzes rezultātā klasisko mediju notikuma pieeju teorētisko nostādņu līmenī attīstījis S.Kotls. Mediētus rituālus komunikācijas pētnieks skata kā mediju notikumus ritualizētās formās, definējot tos kā ārkārtējus un performatīvus mediju fenomenus, kas kalpo kopīgas sentimentalitātes un solidaritātes uzturēšanai un/vai mobilizēšanai, balstoties uz simboliskumu un orientāciju uz nepieciešamo vai vēlamu.¹⁷²

Klasiskajā mediju notikumu analīzē uzmanība pievēršama trīs dalībnieku – **organizatoru** (nodrošina notikuma autentiskumu vēsturē), **pārraidītāju** (reproducē notikumu, pārkombinējot tā elementus), **auditorijas** (piedalās klātienē vai seko līdz notikuma mediācijai) – mijiedarbībai, kas arī nosaka, vai notikums iegūst mediju notikuma mērogus.¹⁷³ Vienprātības atrašanās neveiksmes gadījumi starp šiem trim dalībniekiem var novest vai nu pie notikuma pārraidīšanas atcelšanas, vai arī pie kādas no deformētām pārraidīšanas formām (*sk. 2.2. tabulu*).

2.2.tabula

Mediju notikuma “patoloģija”

Notikums	Organizatoru apstiprinājums	Pārraidītāju apstiprinājums	Auditorijas apstiprinājums
Neizdevies	Ir	Ir	Nav
Noraidīts	Ir	Nav	Ir
Noliegts	Nav	Ir	Ir
Nepakļāvīgs	Ir/Nav	Ir/Nav	Ir/Nav

Tabulā atspoguļoti gadījumi, kad divi dalībnieki apstiprina notikuma nozīmīgumu, bet trešais ne, tādējādi notikumi neizdodas, tiek noraidīti, noliegti. Gadījumā, ja notikuma nozīmīgumu neapstiprina auditorija, tas neizdodas, lai arī cik krāšņi producēts. Ja notikumu

¹⁶⁹Dayan, D., Katz, E. (1995). *Media Events. The Live Broadcasting of History*. P.211, 196.

¹⁷⁰ Turpat. 212.lpp.

¹⁷¹ Turpat. 1.lpp.

¹⁷² Cottle, S. (2006). *Mediatized Rituals: Beyond Manufacturing Consent*. P.415.

¹⁷³ Dayan, D., Katz, E. (1995). *Media Events. The Live Broadcasting of History*. 54.lpp.

noraida pārraidītāji, tas netiek izplatīts vispār. Saprotais, ka pārraidītāji nemitīgi noraida dažādus notikumus, jo katrai grupai šķiet, ka to atceres dienas un svinības ir vēsturiskas nozīmes, līdz ar to grupas cenšas pārliecināt, ka notikums svarīgs visai sabiedrībai kopumā, norāda D. Dajans un E. Katcs.¹⁷⁴

“Nepakļāvīgie” notikumi, pēc teorētiķu domām, ir tādi, kas tiek atspoguļoti nepietiekami, citiem vārdiem sakot, tiem ļoti nelabprāt tiek piešķirts mediju notikuma traktējums. Par pieminēšanas vērtu mediju notikuma aspektu D. Dajans un E. Katcs uzskata arī “nozagtos” notikumus. Tie rodas gadījumos, kad atbilstoši aktuālo ziņu prasībām, tiek atspoguļota tikai tā ceremonijas puse, kas tiek pārķāpta, apgānīta. Organizatori sekmē notikumus, kas iemieso tās vērtības, ar kuru palīdzību sabiedrība vai kāda tās daļa var tikt saliedēta un ar kurām tā sevi asociē, turklāt tie cenšas fokusēt uzmanību uz vistīkamākajām un tradicionālākajām vērtībām, no jauna tās apstiprinot, kā arī mēģina pārliecināties, ka ir atzīti par šo vērtību tiesīgiem aizbildņiem.¹⁷⁵

Šī dalībnieku mijiedarbība tikpat veiksmīgi atvedināma arī uz ‘mediju rituālu’ pētniecību, kā to īstenojis S.Kotls, jo ‘mediju notikumi’ un ‘mediju rituāli’ ir radniecīgi fenomeni. Tā, piemēram, mediju notikumi var tikt klasificēti trīs dimensijās (*sk. 2.3.tabulu.*) un divām no tām (sacensībai un kronēšanai) izteikti raksturīga rituāla iedaba, jo tās izpildītas cikliski vai periodiski, pamatojoties noteikumos vai paražās un tradīcijās:

- **Sacensība** – noteikumu regulētas uzvarētāju cīņas. Šo notikumu sfēras ir sports un politika, un tie iesaista simtiem miljonu skatītāju. Dažkārt definēti kā spēle, dažkārt kā realitāte, taču likmes allaž ir ļoti augstas.
- **Iekarošana** – ‘milzīgu cilvēces lēcienu’ pārraidīšana. Šie notikumi ir reti gan sastopamības, gan arī ietekmīguma ziņā. Pēc šāda notikuma atspoguļošanas, dzīve vairs nav tāda kā iepriekš gan izcilo sasniegumu, gan to ievērojamās pārraidīšanas dēļ.
- **Kronēšana** – šie notikumi ir parādes (piemēram, apbedīšanas). Iekarošana un sacensība ietver lielu daļu ceremoniālisma, taču kronēšana ir ceremonija pilnībā.¹⁷⁶

2.3.tabula

D.Dajana un E.Katca izstrādātās sacensības, iekarošanas un kronēšanas dimensijas¹⁷⁷

Dimensijas	Notikuma veids		
	Sacensība	Iekarošana	Kronēšana
1. Periodiskums	Noteikts (ciklisks)	Nenoteikts	Nenoteikts

¹⁷⁴ Turpat. 68.-69. lpp.

¹⁷⁵ Turpat. 71-73. lpp.

¹⁷⁶ Turpat. 25.-26. lpp.

¹⁷⁷ Turpat. 34.-35.lpp.

		(vienreizīgs)	(periodisks)
2. Noteikumi	Saskaņoti noteikumi	Nav noteikumu	Paraža, tradīcija
3. Atrašanās vieta (skatuve)	Arēna, stadions, forums, studija	Sabiedriskās telpas sliexnis, robežas, ierobežojumi	Ielas, baznīcu ailes, pilsētu maršruti
4. Pretinieki	Cilvēks pret cilvēku	Varonis pret normām, pārliecībām, dabu	Rituāls pret realitāti; cilvēki pret simboliem
5. Nesaskaņas	Nolīdzinātas	Vērstas pret varoni	Vērstas pret rituālu
6. Drāma	Kas uzvarēs?	Vai varonim izdosies?	Vai izdosies rituāls? Vai galvenais vaininieks ir šo sakrālo simbolu cienīgs? Vai realitāte var tikt atstāta nostāk?
7. Galvenā vaininieka loma	Spēle pēc noteikumiem. Labākais gūs virsroku. Zaudētājam ir vēl viena iespēja.	Noteikumu pārstrādāšana. Nesakarības pieļāvums. Milzīgi cilvēces lēcieni.	Noteikumu iemiesošana. Nepārtrauktības simbolizēšana.
8. TV pārraidītāja loma	Bezpartejiska	Dziesminieka	Godbijīga, priestera
9. Auditorijas loma	Vērtējoša	Aculiecinieka: godbijības un harizmātiska varoņa pārņemta; neticības neizpaušana	Atjaunot vienošanos ar centru; uzticības solījums
10. Ziņojums	Noteikumi ir augstākie	Noteikumi var tikt mainīti	Noteikumi ir saistīti ar tradīcijām
11. Autoritātes veids	Racionāls – likumīgs	Harizmātisks	Tradicionāls
12. Konflikta menedžments	Rāmējumi, miniaturizēšana, humanizēts konflikts	Konflikta pārvarēšana ar iepriekšējo atbalstītāju identifikāciju	Piedāvā pausi konfliktā, modinot pamatvērtības sabiedrībā
13. Orientācija laikā	Tagadne	Nākotne	Pagātne

S.Kotls gan apšaubā mediju notikumu spēju radīt kardinālas pārmaiņas sociālajā vidē, jo uzskata, ka ikviens no D.Dajana un E.Katca izstrādātajiem scenārijiem, ieskaitot sacensību, būtībā kalpo politiskā *status quo* nogludināšanai, nevis izaicinājumam vai transformēšanai, tādējādi tiek atbalstītas hegemoniskas intereses un pārvaldes mehānisms.¹⁷⁸

Vērtējot mediācijas sociālās konsekvences, vairāki autori akcentējuši ‘mediju notikumu’ un ‘mediju rituālu’ norisi divos paralēlos līmeņos, proti, reālajā un mediētajā. N.Koldrijs ‘mediju rituālu’ kontekstā kā galveno paradoksu min to, ka indivīdu cerības, mīti, kopības vai

¹⁷⁸ Cottle, S. (2006). *Mediatized Rituals: Beyond Manufacturing Consent*. P. 418.

konflikta mirklī vairs nav nošķirami no mediētajām formām, ko tie gandrīz vienmēr iegūst.¹⁷⁹ Savukārt komunikācijas teorētiķis Džons Fiske (*John Fiske*) pauž vēl spēcīgāku apgalvojumu sakot, ka notikumi, kas netiek mediēti, negūst uzmanību vispār vai arī izpelnās to vienīgi lokālajās norises vietās. Viņš skaidro, ka termins ‘mediju notikums’ apliecina, ka postmodernajā pasaulē vairs nav iespējams skaidri nošķirt ‘patieso’ notikumu no tā mediētās reprezentācijas. Rezultātā doma, ka ‘patiesais’ ir būtiskāks, zīmīgāks vai pat īstenāks par reprezentāciju, vairs nav izmantojama. Mediju notikums nav vis skaidrāka notikušā reprezentācija, bet ietver savu realitāti.¹⁸⁰ Šo realitāti raksturo specifiskas pazīmes, kā ideoloģijas klātbūtne, dramatisms, valstisks mērogs. Pēc šīm pazīmēm mediju notikumus iespējams nošķirt no cita veida mediju vēstījumiem.

Mediju un komunikācijas pētniece Vanninga Sana (*Wanning Sun*) piedāvā mediju notikuma un mediju stāsta pazīmju pretnostatījumu (*sk. 2.4.tabulu*). Atšķirībā no mediju notikumiem, stāsti ir ikdienišķi nevis iespaidīgi, turklāt parasti tie neatbilst vai nu ziņu vērtības kritērijiem, vai valsts dienaskārtībai. Mediju stāsti visticamāk neiekļūst sabiedrības apziņā un neiemanto nozīmi tajā.¹⁸¹

2.4.tabula

Mediju notikuma un mediju stāsta atšķirības¹⁸²

Mediju notikums	Mediju stāsts
notikums	incidents, diskutējams jautājums, fenomens
grandiozs, ceremoniāls	ikdienišķs
ideoloģijas vadīts	vēlmes vadīts
valstiski orientēts	uz indivīdu orientēts
manipulatīvs	spontāns
iepriekš plānots	pēkšņs
dramatisks	ikdienišķs
vizuāls	tekstuāls
monopolistisks	uz sacensību orientēts
dzīvs	no dzīves
sabiedrības nozīmes žurnālistikas	izklaides mediju

Pat ļoti spilgti un teju fenomenāli notikumi/atgadījumi nevar tikt uzskatīti par mediju notikumiem, ja tie radušies spontāni, nevis mērķtiecīgi plānoti iepriekš, kā arī ir vairāk ikdienišķi, nevis grandiozi.

¹⁷⁹ Couldry, N. (2003). *Media Rituals: A Critical Approach*. P.19.

¹⁸⁰ Fiske, J. (1999). *Media Matters: Race and Gender in U. S. Politics*. Minneapolis: University of Minnesota Press. P.2.

¹⁸¹ Wanning, S. (2001). Media Events or Media Stories? Time, Space and Chinese (Trans)nationalism. *International Journal of Cultural Studies*, (4)1, P. 32.

¹⁸² Turpat. 36.lpp.

Mediju un komunikācijas pētnieki Andreass Hepp (*Andreas Hepp*) un Frīdrihs Krocs (*Friedrich Krotz*) sistematizējuši plašo kritisko diskusiju, kas veltīta mediju notikuma pieejai. Viņi akcentē, ka pieeja turpina saglabāt savu nozīmību, jo tā joprojām funkcionē kā galvenais sākuma punkts empīriskam mediju notikumu pētījumam.¹⁸³ Tomēr A.Hepp un F.Krocs izšķir trīs aspektus, kas visbiežāk raisījuši diskusiju saistībā ar klasisko pieeju. Pirmkārt, D.Dajana un E.Kaca pieeja kritizēta par tās orientāciju uz rituālu. Tā kā teorētiskā pieeja balstīta neo-Dirkema perspektīvā ar fokusu uz integrāciju un kopīgu vērtību izplatīšanu ar mediju notikumu starpniecību, pieejas ietvaros nav iespējams pētīt mediju notikumu konfliktējošo un pretrunīgo raksturu. Otrkārt, mediju notikumi pieejas ietvaros atspoguļoti pārlietu godbijīgā un sakralizētā veidā. Treškārt, trīs mediju notikuma scenāriji piedāvā pārāk šauru perspektīvu, sevišķi saistībā ar populārās kultūras fenomenu pētniecību, jo pašreizējie mediju notikumu scenāriji ir daudz plašāki.¹⁸⁴ Autori akcentē, ka visi empīriskie pētījumi, kas veikti balstoties uz šo pieeju noteiktā mērā var tikt uzskatīti par sākotnējās pieejas nozīmības apliecinājumu.¹⁸⁵ Arī promocijas darba ietvaros šī pieeja iegūst būtisku teorētisku un metodoloģisku papildinājumu, piemērojot mediju notikuma pieeju drukāto mediju satura analīzei un piedāvājot *hiper*komemorācijas jēdzienu, kas atvasināts no mediju notikuma definējuma.

2.5.1. Mediju notikumi, ceremonijas un sociālā atmiņa

Mediju notikumi redīgē un pārredīgē sociālo atmiņu, piešķir nozīmes un atsauces uz pašreizējiem notikumiem, kā arī kalpo par diskursīvu centru, kas sniedz perspektīvu patlaban notiekošajai vēsturei. D.Dajans un E.Katcs raksta, ka mediju notikumu graužošā un heroiskā daba ir tas, kas patiesi saglabājas atmiņā, pārspējot vēsturnieku un sociālo zinātnieku centienus saskatīt nepārtrauktību un distancēties no personiskā. Mediju notikumi nodrošina sociālo atmiņu ne vien ar saturu, bet piešķir tai arī ietvaru, turklāt tie rada mnemoniskos kodus gan personiskajam, gan vēstures laikam. D.Dajans un E.Katcs uzsver, ka indivīdiem, kas pieder vienai paaudzei, mediju notikumi nodrošina kopīgus atskaites punktus, kopīgās pagātnes izpratni un tiltus starp personisko un kolektīvo vēsturi. Piemēram, indivīdi, kas

¹⁸³ Hepp, A., Krotz, F. (2008). Media Events, Globalization and Cultural Change: An Introduction to the Specific Issue. *Communications: The European Journal of Communication Research*, 3 (33), 265.

¹⁸⁴ Turpat. 266.-267. lpp.

¹⁸⁵ Turpat. 268. lpp.

savulaik sekojuši līdz cilvēka uzkāpšanai uz mēness, var skaidri pateikt, kur tie bija un ko darīja brīdī, kas šis notikums tika pārraidīts.¹⁸⁶

Liels potenciāls nogulsnēties auditorijas sociālajā atmiņā ir tieši ceremonijām kā īpaši grandioziem, krāšņiem, teatrāliem, estetizētiem notikumiem. Autori raksta, ka tieši mediju notikumi ir pārnesuši ceremoniālismu no arēnām un stadioniem uz televīzijas skatītāju dzīvojamajām istabām.¹⁸⁷ Ceremoniju jēdzienu mediju notikuma pieejas autori skaidro kā reakcijas uz ārējiem notikumiem, kas ir vai nu cikliski un paredzami, vai unikāli un negaidīti. Autori izšķir ceremonijas, kurās izmantotas atsauces uz agrākiem notikumiem un tādas, kas pašas par sevi ir notikumi (*sk. 2.5.tabulu*).

2.5.tabula

Notikumi un ceremonijas ¹⁸⁸

A		B
Agrākais notikums ir–	Agrākais notikums saglabāts–	Atsaucoties uz agrāko notikumu, ceremoniālais notikums ir–
Miris	Vēsturē	Pieminēšana
Dzīvs	Ziņās	Reakcija Pagodinājums Laba vēlējums
Neeksistējošs	Nekur	Notikums pats par sevi Restaurēts Transformēts

Daļa pagājušu notikumu ir ‘miruši’ un to nozīmes ir iebalzamētas, zaudējušas aktualitāti. Savukārt citi – lai arī pagājuši, nav ‘miruši’, jo to nozīmes nemitīgi tiek komunicētas. Šiem notikumiem nav nepieciešama emocionālās nozīmes ‘atkausēšana’, jo tie nemitīgi tiek piedzīvoti kā patlaban notiekoši un atmiņu kopums par tiem ir veidojams joprojām. Gadījumos, kad tagadne ietver agrākā notikuma atbalsi vai arī krīze tagadnē padara pagātni ceremoniālu, notikumi uzskatāmi par ‘dzimušiem no jauna’. Ceremonijas, kas atsauces uz vēsturiskiem notikumiem ir ‘memoriāli’, savukārt tās, kas attiecas uz patlaban notiekošiem jeb ‘dzīviem’ – norisinās gandrīz vienlaicīgi ar pašu notikumu. Bez ceremonijām nepastāvētu neviens identificējams notikums, jo tieši ceremonija rada notikumu, norāda D.

¹⁸⁶Dayan, D., Katz, E. (1995). *Media Events. The Live Broadcasting of History*. P.211-212.

¹⁸⁷ Turpat. 211. lpp.

¹⁸⁸ Dayan, D., Katz, E. (1995). *Media Events. The Live Broadcasting of History* P. 148- 149.

Dajans un E. Katcs.¹⁸⁹ Mediju pētnieks Padijs Šanels (*Paddy Schannell*) uzsver, ka būt 'dzīviem' ir notikumu pastāvēšanas pamats: to maģiskā, asā, atklātā, neprognozējamā un noskaņu radošā būtība.¹⁹⁰ Sen pagājuši notikumi var nebūt 'miruši', ja to nozīme un simboliskums sociālajā atmiņā tiek nemitīgi restaurēts individuālu, sociālu vai ideoloģisku apsvērumu dēļ tiešas vai mediju pastarpinātas komunikācijas veidā.

2.5.2. Ideoloģija un mediju notikumi

Sociālās atmiņas un identitātes naratīvus ietekmē ideoloģiju klātbūtne sabiedrībā, to mediētās, ritualizētās, ceremoniālās (mediju notikumos ietvertās) formas.

Dž. Tomsons pirms divām ar pusi desmitgadēm skaidroja, ka modernās kultūras mediācija, t.i., veidi, kādos ar masu komunikācijas mehānismu un institūciju starpniecību pieaugošā intensitātē tiek mediētas simboliskās formas, ir centrālais modernās sabiedrības raksturotājlīkums. Sociologs uzsvēra, ka, viņaprāt, pilnvērtīgai ideoloģijas analīzei jābūt vismaz daļēji balstītai uz masu komunikācijas būtības un attīstības analīzi.¹⁹¹ “*Masu komunikācijas institūcijas un procesi ieguvuši tik fundamentālu nozīmi modernajās sabiedrībās, ka neviens pārskats par ideoloģiju vai moderno kultūru nespēj noliegt to svarīgumu*”, viņš akcentēja.¹⁹² Tomēr ideoloģijas konceptam raksturīga neviennozīmība un dominējošs negatīvais uzslāņojums saistībā ar mediju saturu.¹⁹³ Dž. Tomsons raksta, ka par spīti ideoloģijas jēdziena kritikai, tam ir būtiska nozīme saistībā ar simbolisko formu analīzi. Viņš piedāvā dinamisku un pragmatisku ideoloģijas koncepciju, fokusējoties uz to, kā simboliskās formas kalpo noteiktos apstākļos, lai iedibinātu un nostiprinātu dominēšanas attiecības. Līdz ar to, autors akcentē, specifiskās simboliskās formas nav ideoloģiskas pašas par sevi; tās ir ideoloģiskas tikai tiktāl, cik tās funkcionē konkrētajos apstākļos, iedibinot un uzturot sistemātiski asimetriskas varas attiecības.¹⁹⁴ Tāpat lai izprastu mediju vēstījumu ideoloģisko raksturu, ir jānoskaidro, kā šie vēstījumi iekļaujas uztvērēju dzīvēs, kā tie kļūst

¹⁸⁹ Turpat. 150-152.lpp.

¹⁹⁰ Scannell, P. (1996). *Radio, Television and, Modern Life: A Phenomenological Approach*. P. 92.

¹⁹¹ Thompson, J. B. (1990). *Ideology and Modern Culture*. Cambridge: Polity Press. P.75.

¹⁹² Turpat. 83.lpp.

¹⁹³ Medijiem kā ideoloģijas aģentiem pirmie pievērsās Frankfurtes skolas kritiskie teorētiķi Makss Horkheimers (*Max Horkheimer*), Teodors Adorno (*Theodor Adorno*), Leo Līventāls (*Leo Lowenthal*), Herberts Markūze (*Herbert Marcuse*) un Valteras Benjamins (*Walter Benjamin*). Viņi tolaik raudzījās uz medijiem kā populārās/masu kultūras producētājiem un kapitālistu ideoloģijas aģentiem. Tuvāk sk. McQuail, D. (2010). *McQuail's Mass Communication Theory*. London; Thousand Oaks, etc.: Sage Publications. P.115-116

¹⁹⁴ Thompson, J. B. (1995/2004). *The Media and Modernity: A Social Theory of the Media*. Stanford: Stanford University Press. P.213.

par daļu no viņu *sevis*-formēšanas procesa un kāds ir šo vēstījumu praktiskais lietojums viņu ikdienas dzīvēs.¹⁹⁵

Kodolīgi ideoloģiju var definēt kā noteiktas grupas locekļiem kopīgu sociālo reprezentāciju bāzi, kā to piedāvājis diskursa teorētiķis Teuns van Daiks (*Teun van Dijk*). Ideoloģijas ļauj cilvēkiem kā grupu locekļiem organizēt viņu daudzus un dažādos sociālos uzskatus par to, kas ir labs vai slikts, pareizs vai nepareizs un attiecīgi rīkoties. Tāpat ideoloģijas var ietekmēt uzskatus par to, kas ir patiesi un kas neīsti. Ideoloģijas nodrošina arī specifisku argumentu bāzi noteiktās sociālās kārtības izskaidrošanai. Ideoloģijas nav tikai noteiktās grupas ‘pasaules uzskats’, bet drīzāk principi, kas formē šo pārliecību kopumu.¹⁹⁶ Arī kultūras teorētiķis Stjuarts Hols ideoloģiju definē kā reprezentāciju sistēmu. Viņš skaidro, ka ideoloģija ir domāšanas ietvari – valodas, koncepti, kategorijas, tēlainā domāšana un reprezentāciju sistēmas, ko dažādas sociālās grupas izmanto, lai saprastu, definētu un spētu izskaidrot sabiedrības darbības procesu.¹⁹⁷ Līdzīgu uzskatu par ideoloģiju kā rāmējumu domāšanas un komunikācijas procesam pauž arī literatūras teorētiķis Terijs Īgltons (*Terry Eagleton*), apgalvojot, ka noteiktos apstākļos ikviens uzskats/pārliecība kļūst ideoloģisks. Viņaprāt, viss ir atkarīgs no tā, kurš saka ko, kam, kādā nolūkā un ar kādu sagaidāmo rezultātu. Ideoloģija ir *diskursa* jautājums; tā ir praktiska komunikācija starp vēsturiski kontekstualizētiem subjektiem, nevis tikai *valoda*.¹⁹⁸

Īpaši iedarbīgi ideoloģijas aģenti ir mediju notikumi, kas funkcionē kā savdabīgas izrādes varas vai autoritātes iedibināšanai un/vai nostiprināšanai. Vairāk nekā divas ar pusi desmitgades atpakaļ D.Dajans un E.Katcs akcentējuši mediju un ideoloģijas saistību, izšķirot **totalitāros mediju notikumus** un **demokrātiskos mediju notikumus**. Teorētiķi raksta, ka mediju notikumiem Rietumu demokrātijās piemīt specifisks raksturs, kas ir atšķirīgs no Austrumeiropā producētajiem mediju notikumiem gan ideoloģiskā satura, gan ceremoniālā stila dēļ. Notikumus, kas raidīti Rietumu televīzijās, autori raksturoja kā uz nākotni orientētus, nevis tikai komemoratīvus kā Austrumu bloka medijos. Rietumos tie ir it kā ‘negaidīti’, ‘nedzirdēti’ vai pat ‘neiedomājami’. Turpretim mediju notikumi Austrumeiropas televīzijās parasti ir retrospektīvas komemorācijas. Mediju notikuma pieejas teorētiķi raksta: “*Politiskās ceremonijas Austrumos ir tikai diagrammas vai ilustrācijas, kas papildina ļoti strukturēto ideoloģisko diskursu.*”¹⁹⁹ Totalitārie mediju notikumi piedāvā kontroles demonstrējumu vai

¹⁹⁵ Turpat. 214.lpp.

¹⁹⁶ Van Dijk, T. A. (2000). *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London: Sage. P.8.

¹⁹⁷ Hall, S. (1996). The Problem of Ideology: Marxism Without Guarantees. In: Morley, D, Chen, K. (eds.). *Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies*. London: Routledge. P.26.

¹⁹⁸ Eagleton, T. (1994). *Ideology: An Introduction*. New York: Taylor & Francis. P.11.

¹⁹⁹ Dayan, D., Katz, E. (1988). Articulating Consensus: The Ritual and Rhetoric of Media Events. In: Alexander, J. C. (ed.). *Durkheimian Sociology: Cultural Studies*. Cambridge: Cambridge University Press. P.163.

paklausības manifestāciju. Tiem raksturīga monologa daba. Turpretim Rietumu ceremonijām raksturīga dialoga forma. Šo notikumu būtība ietverta *consensus* mobilizēšanā, vairāk ar orientāciju nākotnē, nevis retrospektīvi.²⁰⁰

Pozitīvā nozīmē ideoloģijas piešķir varu dominējošajām grupām, veicina solidaritāti, organizē politisko cīņu un uztur opozīciju. Neitrālā un vispārīgā nozīmē ideoloģijas kalpo sociālo grupu un to locekļu mērķu, sociālo prakšu un visas ikdienas dzīves organizēšanai un vadīšanai. Tā ir būtiski nepieciešama, lai nodrošinātu šo sociālo grupu eksistenci un tās turpinājumu, lai veidotu attiecības ar citām grupām un noteiktu attiecības starp savai sociālajai grupai piederīgajiem. Savukārt negatīvā izpratnē ideoloģiju funkcijas ir noklusēt, notušēt vai citādi deformēt patiesību, realitāti, sabiedrības dzīves kārtības izpratni. Ideoloģija parasti kalpo varas un nevienlīdzības leģitimēšanai, ideoloģijas daudzveidīgo dabu skaidro T.van Daiks.²⁰¹

E.Smits raksta, ka tieši **nacionālisma ideoloģija** otrā gadu tūkstoša noslēdzošajā desmitgadē saglabājas kā viens no spēcīgākajiem sociālajiem un politiskajiem spēkiem. Nacionālisms ne vien turpina formēt starpvalstu attiecības un izplatījies ikvienā pasaules daļā kā kolektīva protesta un sevis aizsardzības kustība pret pastāvošo varu, bet savas neprognozējamās dabas dēļ tas rada bīstamākos draudus pasaules kārtībai, tajā pašā laikā paradoksālā veidā garantējot uzskatu plurālismu šajā pašā pasaules kārtībā. "*Nacionālisms vienlaikus nodrošina cilvēci pret imperiālām tirānijām un piešķir savu nosaukumu un dažkārt arī savu varu lokālu tirāniju radīšanai,*" uzsver E. Smits.²⁰² Savulaik rituālu teorētiķis un pētnieks Deivids Kercers (*David Kertzer*) par nacionālisma ideoloģijas nostiprināšanu rakstīja, ka tā notiek ar rituālu starpniecību, iedibinot noteiktu politiskās pasaules redzējumu, tostarp arī indivīda priekšstatu par savu nāciju kā vistaisnīgāko un valdības lēmumiem kā vislabākajiem. Tajā pašā laikā tiek nostiprināta arī nacionālā solidaritāte. Robežas tiek simboliski iezīmētas un visiem, kas ietilpst šajās robežās, tiek radīta vienotības sajūta.²⁰³

Arī mūslaiku nacionālisma pētnieks Umuts Ozkirimli (*Umut Özkirimli*) uzsver, ka nacionālismam joprojām ir liela nozīme – kā starpvalstu attiecību organizēšanas principam, kā politiskās leģitimitātes nozīmīgākajam avotam, kā viegli pieejamam kognitīvam un diskursīvam rāim, kā ikdienas dzīves kontekstam, kas pieņemts kā pašsaprotams. Nacionālisms ne vien formē starptautiskā un vietējā līmeņa politikas diskursa horizontu un piešķir dabisku ietvaru visai politiskajai integrācijai, bet arī strukturē cilvēku ikdienas dzīves

²⁰⁰ Turpat.163-164.lpp.

²⁰¹ Van Dijk, T. A. (2000). *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. P.138.-139.

²⁰² Smith, A. D. (1999). *Myths and Memories of the Nation*. New York: Oxford University Press. P.187.

²⁰³ Kertzer, D. (1988). *Ritual, Politics, and Power*. New Haven; London: Yale University Press. P.73.

un veidus, kā apkārtesošā realitāte tiek uztverta un interpretēta.²⁰⁴ Globalizācijas un identitāšu daudzveidības apstākļos nacionālisma nozīmei ir potenciāls palielināties, jo piederība kādai nacionālai kopienai formē būtisku identitātes šķautni, kas saistīta ar indivīda izcelsmi un viņa kā nācijas pārstāvja paškonceptiju iepretim citiem.

Būtiski, ka ideoloģija kā uzskatu sistēma var būt gan plaša mēroga parādība (pasaules un valstu līmeņa ideoloģijas, nacionālisma ideoloģijas, politiskie režīmi, reliģijas u.c.), gan arī šaurākā nozīmē – kādai atmiņu vai interešu kopienai raksturīgs domāšanas veids (noteikta dzīvesveida atbalstītāju pulks, etnisko minoritāšu paškonceptija kādā valstī u.c.).

Mediācijas ietekmē notikumi norisinās divās dimensijās, līdz ar to arī sociālā atmiņa un noteikts ideoloģiskais uzslāņojums, kas vienmēr ir ‘mediju rituālā’ vai ‘mediju notikumā’ klātesoši, var funkcionēt ne vien kā ‘tekstuāli mediēti’ fenomens, bet arī mediju pastarpinātā veidā.

Rituālkomunikācija ir process, kas mērķtiecīgi virzīts uz sabiedrības vai noteiktas kopienas pārvaldīšanu, taču reizē tas var būt daļēji situatīvs vai pat stihisks, jo rituāla fenomens iezīmīgs ar pretmetu ietilpību. Tas vienlaikus ir gan šablonisks, gan emocionāls, sakrāls un laicīgs, integrējošs un šķeļošs, izteikti sociāls process un *intrapersonāls* pārdzīvojums, vienlaikus brīvprātīgs un neizbēgams, atslābinošs un programmējošs.

Rituālā formālu un atkārtotu darbību izpildes rezultātā tiek determinēta un stiprināta sociālā kārtība, veicināta piederības apziņa un sabiedrības vai kopienas solidaritāte, iedibināta un nostiprināta simboliska vai reāla autoritāte, ierosināta kolektīva emocionalitāte attiecībā pret kādu neikdienišķu vai transcendentālu parādību/notikumu. Savukārt sociālās atmiņas loma rituālkomunikācijā ir nodrošināt tās saturu, piedāvājot atkārtoti lietojamus un konkrētajā kontekstā jēgpilnus naratīvus, mītus, realitātes koncepcijas, sazvērestības teorijas u.tml. Rituāls un sociālā atmiņa ir sociāli fenomenī ne vien tādēļ, ka ir īstenojami tikai sociālas mijiedarbības apstākļos, bet arī tā iemesla dēļ, ka to saturu neizbēgami veido sociāli formētas zīmju un nozīmju sistēmas kā, piemēram, valoda, simboli, tradīcijas, vērtīborientācija, uzvedības normas.

Rituāla pamatnosacījums ir forma, kas var sekmēt emocionālo saviļņojumu un citus sociālos iznākumus. Tāpēc, jāuzsver, ka rituāls var būt vienlaikus gan šablonisks, gan emocionāls, tikai šablonisks (formāla rituāla izpratnē, kā to pieļauj R.Kolins), taču tas nevar būt tikai emocionāls, jo rituāla situācija vienmēr pieprasa standartizētu darbību izpildi.

²⁰⁴ Özkirimli, U. (2010). *Theories of Nationalism. A Critical Introduction*. 2nd ed. Basingstoke; Hampshire; New York: Palgrave Macmillan.P.2.

Rituāls var būt veltīts sakrālajam vai laicīgajam, taču tas vienmēr orientēts, lai liktu dalībniekiem apzināties sevi kā daļu no neikdienišķām norisēm. Tieši šis aspekts rituālu atšķir no ikdienas paradumiem. Tas var būt rituāls *per se*, mediēts rituāls, ‘mediju rituāls’ (saistīts ar mērķtiecīgu žurnālistikas kā atmiņas aģenta prakšu pielietojumu), vai arī ‘mediju notikums’, kam daudzos gadījumos iezīmīga rituāla iedaba (piemēram, sporta vai politikas notikumi, kam raksturīgs cikliskums), taču jebkurā tā izpausmē rituāls orientēts uz ‘ārpus rutīnas pieredzi’.

Vairāku autoru pieejās saistībā ar komunikācijas mediju attīstību uzsvērta ‘ārpus ikdienas’ notikumu norise divās dimensijās (reālās norises vietā un mediētā formā), turklāt katrai dimensijai raksturīga sava realitātes koncepcija, kas akceptēta kā leģitīma. Līdz ar to arī sociālā atmiņa, kas ir ikvienā rituālā klātesoša, funkcionē ne vien kā ‘tekstuāli mediēta’ (kā to definējis antropologs Džeims Verčs, bet arī mediju pastarpināta.

Rituāli, kas izpausti svētku formā, dažādās teorētiskajās pieejās vērtēti kā sevišķi iedarbīgs instruments sociālu un politisku mērķu sasniegšanai dažādu politisko režīmu ietvaros manipulēšanas, programmēšanas un uzspiešanas rezultātā. Neraugoties uz to, ka viens no rituāla pamatnosacījumiem ir dalībnieku sajūta par brīvprātīgu/nepiespiestu līdzdarbošanos, tās laikā tiek ieprogrammēta vēlamā sociālā kārtība un ideoloģiskās vērtības. Tieši šajā aspektā izpaužas rituāla bīstamība. Rituāls iedibina arī noteiktu sankciju sistēmu, kas ļauj uz rituālu raudzīties ne vien kā brīvprātīgu aktivitāti, bet arī formāli vai piespiešanas rezultātā izpildītu uzvedības izrādi, kā to raksturojis R.Kolinss.

Liela loma sociālās atmiņas dzīvotspējas un rituālās kārtības nodrošināšanā ir medijiem. No vienas puses, mediācijas ceļā komunikatīvā atmiņa, kas pēc Asmanu definējuma ir bioloģiski ierobežota, jo saistīta ar tiešās pieejas nesējiem), gūst sakņojumu kultūras atmiņā. No otras puses, kultūras atmiņas objektivizētās nozīmes tiek ievietotas aktuālā kontekstā un kļūst funkcionālas. Tieši caur rituālā laika daudzdimensionalitāti un atmiņas funkcionalitāti, nākotne tiek padarīta iespējama. Latvijas gadījumā pagātnes izpratnes konflikta uzturēšanā mediju praksēm un rituāliem (dažkārt latentiem) ir centrāla nozīme, jo mediju vēstījumi auditorijām tiek nodoti sistemātiski un ilgtermiņā. Šo vēstījumu saturs, tālāk pārņemts uz interpersonālo līmeni (diskusijas skolās, ģimenēs, domubiedru grupās u. tml.), nostiprina ‘mēs’ un ‘viņi’ diskursu un nemitīgi atjauno pārliecības par kolektīvo pagātni indivīda līmenī.

3. PĒTNIECĪBAS METODES

Empīriskā pētījuma veikšanai promocijas darba ietvaros izmantota diskursa analīzes teorētiskās Rutas Vodakas radītā diskursa vēsturiskā metode, kas ir kvalitatīva, problēmorientēta, kritiski analizējoša, interpretējoša, vēsturisko kontekstu integrējoša pieeja, kombinācijā ar komunikācijas zinātnes ietvaros plaši lietoto, raidošo un drukāto mediju satura pētniecībai tik piemēroto kvantitatīvo kontentanalīzi, kas ļauj iegūt objektīvi saskaitāmus un verificējamus datus. Izvēlētās pētniecības metodes, kas aplūkotas šajā nodaļā, un to kombinācija nodrošina veiksmīgu pamatu mediju tekstu analīzei.

3.1. Kvantitatīvā kontentanalīze

Sociālo zinātņu pētniecības metožu teorētiķis Alans Braimans (*Alan Bryman*) kontentanalīzi definē kā pieeju dokumentu un tekstu analīze (tie var būt drukāti vai vizuāli), kas tiecas kvantificēt saturu atbilstoši iepriekš determinētām kategorijām sistemātiskā un atkārtojamā veidā.²⁰⁵ A.Braimans uzsver, ka metode ir ļoti fleksibla un piemērojama visdažādāko mediju pētniecībai.

Teorētiķis Klauss Krippendorfs (*Klaus Krippendorff*) uzsver, ka metodoloģija nav vērtība pati par sevi. Tās mērķis ir palīdzēt pētniekam plānot un kritiski pārbaudīt sevis izraudzīto pētniecības metožu loģiku, kompozīciju un protokolu, pārbaudīt individuāli izvēlētās pētniecības tehnikas un novērtēt noteiktā pētniecības dizaina ieguldījumu zināšanu veicināšanā. Tāpat arī metodoloģija nodrošina sava veida ‘valodu’, lai varētu runāt par pētniecības procesu, bet nevis par paša pētāmā temata būtību.²⁰⁶

Sociālajās zinātnēs par klasiku tiek uzskatīta Bernarda Berelsona (*Bernard Berelson*) piedāvātā definīcija, ka kontentanalīze ir pētniecības tehnika objektīvam, sistemātiskam un kvantitatīvam (manifestētā) komunikācijas satura raksturojumam.²⁰⁷

Līdzīgi kvantitatīvo kontentanalīzi definē arī pētnieki Daniels Rife (*Daniel Riffe*), Stefens Leisijs (*Stephen Lacy*) un Frederiks Fiko (*Frederic Fico*), raksturojot to kā

²⁰⁵ Bryman, A. (2004). *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press. P. 181.

²⁰⁶ Krippendorff, K. (2013). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. 3d ed. Thousand Oaks etc.: SAGE. P.5.

²⁰⁷ Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research*. Glencoe: Free Press. P. 18.

sistemātisku komunikācijas satura sadalīšanu kategorijās, atbilstoši noteikumiem, un attiecību starp šīm kategorijām analizēšana, izmantojot statistikas metodes.²⁰⁸

Raksturojot kontentanalīzes lietojumu sociālajās zinātnēs, autori uzsver, ka visbiežāk pētnieki identificē jautājumus vai problēmas (tās nāk no zinātniskas literatūras vai no masu komunikācijas satura), nākamajā solī identificē konceptus (atkal no teorijas vai darba procesā) un piedāvā iespējamus izskaidrojumus un attiecības šo konceptu starpā. Neticami/nepārlicinoši izskaidrojumi tiek atlasīti kā nederīgi, savukārt derīgie tiek pārbaudīti empīriski.²⁰⁹

A.Braimans definē svarīgākos pētnieciskos komponentus mediju tekstu analīzē, kam būtu pievēršama uzmanība pētniecības procesā:

1. Zīmīgie aktori – vēstījuma autors (kas ir žurnālists?), vēstījuma veids (preses gadījumā, vai tā ir ziņa, apraksts vai cits materiāls), galvenie tēli vēstījumā (personiskas detaļas, statuss u.c. dati), vēstījuma pamudinājums (jauna procesa aizsākums, jauna pētnieciska iniciatīva, konference), galvenie viedokļu paudēji/komentētāji, jebkuri citi aktori;
2. Vārdi – noteiktu vārdu bieža izmantošana var būt zīmīga pētniecībā;
3. Temati un tēmas – vēstījumus sadalot tēmās notiek fenomenu kategorizēšana. Kad kodēšana notiek pēc tematiskas ievirzes, tad analīzē jāpielieto interpretācija;
4. Dispozīcija – caur kodiem, ideoloģiju un uzskatiem atklājas vēstījuma raksturs.²¹⁰

Kontentanalīzes izmantošanai pētniecībā tiek minētas daudzas priekšrocības, jo tā nodrošina caurspīdīgumu, kas ļauj iegūt objektīvus datus. Tā ir arī neuzbāzīga metode, kas neprasa pētniecībā iesaistīties citiem dalībniekiem, turklāt tā ir elastīga metode, jo spēj analizēt daudzveidīgu nestrukturizētu informāciju u.c.²¹¹ Tomēr kā viens no būtiskajiem trūkumiem šai metodei ir tās nespēja atbildēt uz jautājumu “Kāpēc?”.²¹² Tālab pētniecības dizaina izstrādē produktīva ir kvantitatīvo metožu apvienošana ar kvalitatīvajām, kā tas veikts promocijas darba ietvaros, kombinējot kvantitatīvo kontenanalīzi ar diskursa analīzi.

²⁰⁸ Riffe, D., Lacy, S., Fico, F. (2014). *Analyzing Media Messages: Using Quantitative Content Analysis in Research*. 3d ed. New York etc.: Routledge. P.3.

²⁰⁹ Turpat. 3. lpp.

²¹⁰ Bryman, A. (2004). *Social Research Methods*. P. 187-189.

²¹¹ Turpat. 195. lpp.

²¹² Turpat. 197.lpp.

3.2. Kritiskā diskursa analīze

Kritiskā diskursa analīze diskursu skata kā sociālās prakses formu gan saistībā ar runāto, gan rakstīto valodu. Diskursa kā sociālās prakses aplūkošana ietver dialektiskas attiecības starp noteikto diskursīvo notikumu un situācijām, institūcijām un sociālajām struktūrām, kas to rāmē. Dialektiskās attiecības ir divvirzienu attiecības: situācijas, institūcijas un sociālās struktūras formē diskursīvo notikumu, bet arī pašas ir šī diskursa formētas, skaidro diskursa analīzes teorētiķi Normans Fērlovs (*Norman Fairclough*) un R. Vodaka.²¹³

Diskursīvās prakses, izmantojot lingvistisko reprezentāciju, sabiedrības līmenī var ietekmēt grupu veidošanos un nodibināt vai noslēpt varas vai dominēšanas attiecības starp interakcijas dalībniekiem, sociālām grupām un šķirām, starp vīriešiem un sievietēm, kā arī nacionālu, etnisku, reliģisku, dzimuma, politisku, kultūras un subkultūras vairākuma un minoritāšu starpā, norāda nacionālās identitātes diskursa pētnieki Rūdolf de Cilla, Mārtins Reizigls, Karīna Lībhārta un R. Vodaka. Autori akcentē, ka kritiskā diskursa analīzes mērķis ir atmākot ideoloģiskas un bieži vien neskaidras varas struktūras, politisko kontroli un dominēšanu, kā arī diskriminējošas iekļaušanas un izslēgšanas stratēģijas, kas balstītas uz valodas lietojumu.²¹⁴

Kritiskā diskursa analīze, raksta R. Vodaka, nenodarbojas ar vērtēšanu kategorijās “labs” vai “slikts”. Viņsprāt, kritiskā diskursa analīzei jāamēģina izdarīt izvēles katrā pētījuma punktā un jāpadara tās caurspīdīgas, kā arī teorētiski jāpamato, kādēļ noteiktas diskursīvo notikumu interpretācijas ir šķietami derīgākas par citām.²¹⁵

Diskursa analīzes teorētiķis Maikls Meijers (*Michael Meyer*) empīrisko pētījumu piedāvā skatīt kā apļveida procesu (*sk. 3.1.shēmu*).

3.1.shēma

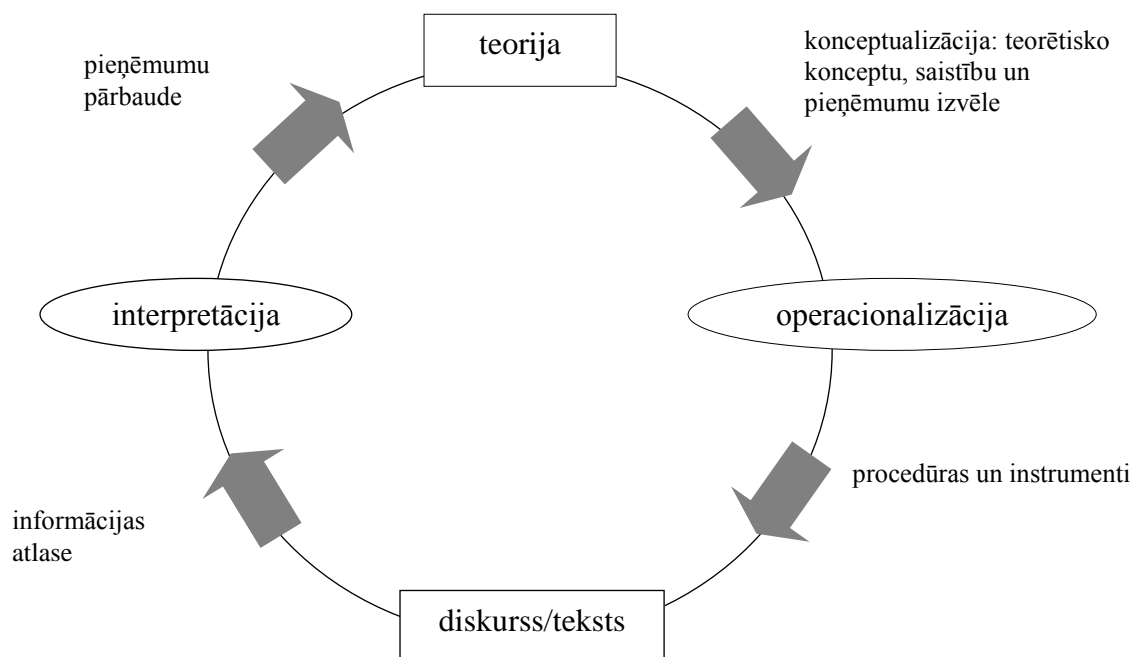
Empīriskais pētījums kā apļveida process²¹⁶

²¹³ Cit. pēc: Meyer, M., Tischer, S., Vetter, E., Wodak, R. (2000). *Methods of Text and Discourse Analysis*. London: Sage Publications. P. 147.

²¹⁴ Wodak, R., de Cilla, R., Reisigl, M., Liebhart, K. (1999). *The Discursive Construction of National Identity*. Edinburg: Edinburg University Press. P. 8.

²¹⁵ Wodak, R. (2001). The Discourse-Historical Approach. In: Meyer, M., Wodak, R. *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage Publications. P. 65.

²¹⁶ Meyer, M. (2000). Between Theory, Method, and Politics: Positioning of the Approaches to CDA. In: Meyer, M., Tischer, S., Vetter, E., Wodak, R. *Methods of Text and Discourse Analysis*. P. 19.

Kritiskā diskursa analīze visās tās formās ir stingri bāzēta teorijā, skaidro M. Meijers. Teorētisko konceptu operacionalizācijas posmā būtiskākais jautājums ir, kā dažādās kritiskā diskursa analīzes metodes teorētiskās nostādnes pārvēršamas instrumentos un analīzes metodēs.²¹⁷

R. Vodaka piedāvā galvenos kritiskā diskursa analīzes principus:

- Kritiskā diskursa analīze nodarbojas ar sociālajām problēmām. Tā nenodarbojas ar valodu vai valodas lietojumu pašu par sevi, bet gan ar sociālo un kultūras procesu un struktūru lingvistisko raksturu. Kritiskā diskursa analīze ir izteikti starpdisciplināra.
- Varas attiecības ir cieši saistītas ar diskursu, un kritiskā diskursa analīze pēta gan varu diskursā, gan varu pār diskursu.
- Sabiedrība un kultūra ir dialektiski saistītas ar diskursu: sabiedrība un kultūra ir diskursa veidotas un tajā pašā laikā rada diskursu. Ikviens valodas lietošanas gadījums reproducē vai transformē sabiedrību un kultūru, tajā skaitā arī varas attiecības.
- Valodas lietojums var būt ideoloģisks. Lai to noteiktu, nepieciešams analizēt tekstus, izpētīt to interpretācijas, uztveršanu un sociālos efektus.
- Diskursi ir vēsturiski un var tikt saprasti tikai kontekstā. Diskursi nav tikai iemiesoti konkrētā kultūrā, ideoloģijā vai vēsturē, bet intertekstuāli ir saistīti ar citiem diskursiem.
- Saikne starp tekstu un sabiedrību nav tieša, bet ir pamanāma tikai ar noteiktu starpnieku palīdzību.

²¹⁷ Turpat. 18.lpp.

- Diskursa analīze ir interpretējoša un skaidrojoša. Kritiskā analīze ietver sistemātisku metodoloģiju un attiecības starp tekstu un tā sociālajiem nosacījumiem, ideoloģijām un varas attiecībām. Interpretācijas vienmēr ir dinamiskas un atvērtas jauniem kontekstiem un informācijai.
- Diskurss ir sociālās uzvedības forma. Kritiskā diskursa analīze jāsaprot kā sociāli zinātniska disciplīna ar skaidri formulētām interesēm un attiecina savus atklājumus uz praktiskiem jautājumiem.²¹⁸

Kritiskās diskursa analīzes rezultātu derīgums nav absolūts un nemainīgs, jo tie vienmēr ir pieejami jauniem kontekstiem un informācijai, kas var būt par cēloni rezultātu izmaiņām. Tā kā kritiskā diskursa analīze nodarbojas ar sociālām problēmām, tad priekšnoteikums ir atklājumu lietojamība.²¹⁹

Kritiskā diskursa analīze ir piemērota atmiņu kopienu saturu un sociālo atmiņu konfrontācijas pētīšanai, jo tās mērķis ir atmaskot dažādas dominēšanas formas un atsegt stratēģijas, ar kuru palīdzību šī dominēšana īstenota.

3.3. Diskursa vēsturiskā metode

R. Vodakas diskursa vēsturiskā metode ir viena no kritiskā diskursa analīzes pieejām.²²⁰

Diskursa vēsturiskā metode vienmēr tiecas integrēt iespējami daudz vēsturiskā fona, kā arī oriģinālo vēstures avotu informācijas par konkrēto diskursīvo notikumu, raksta R. Vodaka, R. de Cilla, M. Reizigls un K. Lībhārta.²²¹

Viens no diskursa vēsturiskās metodes mērķiem, raksta M. Reizigls un R. Vodaka, ir ‘demistificēt’ noteiktu diskursu hegemoniju, atmaskojot ideoloģijas, kas šo dominanci nodrošina, vai arī cīnās ar to.²²²

Diskursa vēsturiskās metodes ietvaros valoda netiek skatīta kā ietekmīga pati par sevi, bet gan kā līdzeklis varas iegūšanai un saglabāšanai, ko šim nolūkam izmanto ietekmīgi cilvēki. Tas ir iemesls, kāpēc diskursa vēsturiskā metode kritiski analizē to cilvēku valodas lietojumu, kam pieder ietekme, līdzekļi un iespējas izmantot apstākļus.²²³

Metodes pamatā ir konteksta koncepts, skaidro M. Reizigls un R. Vodaka, kas vērā ņem četrus līmeņus:

²¹⁸ Meyer, M., Tischer, S., Vetter, E., Wodak, R. (2000). *Methods of Text and Discourse Analysis*. P. 146-147.

²¹⁹ Turpat. 164.lpp.

²²⁰ Turpat. 145.lpp.

²²¹ Wodak, R., de Cilla, R., Reizigl, M., Liebhart, K. (1999). *The Discursive Construction of National Identity*. P. 7-8.

²²² Reizigl, M., Wodak, R. (2009). *The Discourse-Historical Approach (DHA)*. P. 88.

²²³ Turpat.

1. tūlītējo valodas, iekšējā teksta vai saistīto tekstu un diskursu lietojumu;
2. intertekstuālās un interdiskursīvās saistības starp izteikumiem, tekstiem, žanriem un diskursiem;
3. ekstralingvistiskos sociālos mainīgos un oficiālos rāmjus noteiktas situācijas kontekstā;
4. plašāku sociāli politisko un vēsturisko kontekstu, kurā ietvertas un ar ko saistītas diskursīvās prakses.²²⁴

Diskursa analīzes teorētiķes Ģertrūde Benke (*Gertraud Benke*) un R. Vodaka uzsver, ka vēsturiskā diskursa analīze darbojas starpdisciplinārā un transdisciplinārā veidā, līdz ar to radniecīgu nozaru teorijas, metodoloģijas un atskārsmes ir piemērotas konkrēto tekstu analīzei. Teksti nevar tikt adekvāti interpretēti, saprasti vai izskaidroti, ja temats netiek apskatīts kompleksā veidā.²²⁵

Laika gaitā attīstījušies dažādi diskursa vēsturisko metodi raksturojoši principi. M. Reizigls un R. Vodaka piedāvā desmit būtiskākos:

1. Pieeja ir starpdisciplināra. Starpdisciplināritāte attiecas uz teoriju, metodēm, metodoloģiju, pētniecības praksi un praktisko lietojumu.
2. Pieeja ir problēmorientēta.
3. Dažādas teorijas un metodes tiek kombinētas visos tajos gadījumos, kur vien šī integrācija var novest pie adekvātas pētniecības objekta izpratnes un izskaidrošanas.
4. Pētniecība ietver darbošanos pētniecības laukā un etnogrāfiju (izpēti no ‘iekšpuses’), kur nepieciešama pamatīga pētāmā objekta analīze un teoretizēšana.
5. Neizbēgami pētījums rekursīvi pārvietojas starp teoriju un empīriskajiem datiem.
6. Tiek pētīti daudzi dažādi žanri un publiskās telpas, kā arī intertekstuālās un interdiskursīvās attiecības.
7. Interpretējot tekstus un diskursus, vērā jāņem vēsturiskais konteksts. Vēsturiskā orientācija ļauj pārorganizēt to, kā laika gaitā darbojas pārkontekstualizācija kā nozīmīgs process, savienojot tekstus ar diskursiem intertekstuāli un interdiskursīvi.
8. Kategorijas un rīki nav negrozāmi noteikti. Tiem jābūt sīki izstrādātiem atbilstoši katras analīzes specifiskajai pētniecības problēmai.
9. Pamatu veido augstākā līmeņa teorijas. Bieži vien specifiskos gadījumos vidējā līmeņa teorijas nodrošina labāku teorētisko bāzi.

²²⁴ Reizigl, M., Wodak, R. (2009). *The Discourse-Historical Approach (DHA)*. P. 93.

²²⁵ Benke, G., Wodak, R. (2003). *The Discursive Construction of Individual Memories. How Austrian “Wehrmacht” Soldiers Remember WWII*. In: Martin, J. R., Wodak, R. (eds.). *Re/reading the Past. Critical and Functional Perspectives on Time and Value*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. P. 120-121.

10. Rezultātu lietderīgums ir nozīmīgs mērķis. Rezultātiem jābūt pieejamiem un lietojamiem ekspertiem un jātiek komunicētiem sabiedrībai.²²⁶

Metodes ietvaros R. Vodaka piedāvā izmantot interdiskursivitātes shēmas, kas palīdz atspoguļot interdiskursīvās un intertekstuālās attiecības starp diskursiem, diskursu tematiem, žanriem un tekstiem.²²⁷

Diskursa vēsturiskā metode veiksmīgi izmantojama varas un konflikta attiecību pētīšanā, jo palīdz identificēt latentās nozīmes tekstos. Metodes izmantošanas procesā obligāts nosacījums ir iegūto datu nemītīga attiecināšana un kopējām kontekstuālajām zināšanām. Tā kā metode ir interpretējoša, rezultātus zināmā mērā var ietekmēt arī pētnieka uzskati.

3.4. “Mēs”–”viņi” diskursa analītiskā shēma

Diskursa vēsturiskās metodes ietvaros R. Vodaka piedāvā “mēs”–”viņi” diskursa analītisko shēmu (*sk. 3.2. shēmu*), kurā iezīmētas fundamentālas atšķirības starp tādiem līmeņiem kā (1) saturs, (2) argumentācijas stratēģijas un (3) lingvistiskās realizācijas formas. Autore skaidro, ka diskursa vēsturiskās metodes procedūra uzskatāma par hermeneitisku un interpretējošu, ar zināmu kognitīvo zinātņu ietekmi. Tā nav jāsaprot kā atsevišķu soļu secība, bet gan kā cikls, kurā trīs analītiskās dimensijas sistemātiski un rekursīvi tiek attiecinātas uz kontekstuālo zināšanu kopumu. Precīzs individuālo tekstu raksturojums un plašāka datu kopuma analīze ļauj izdarīt apgalvojumus gan mikro, gan makro līmeņos, rekonstruējot diskursa kontekstus.²²⁸

3.2.shēma

R. Vodakas “mēs”–”viņi” diskursa analītiskā shēma

“Mēs”–”viņi” diskurss	
<i>Atšķirības diskurss</i>	<i>Lingvistiskā realizācija</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Kategorizēšana un novērtējums 2. “Mēs”– diskurss: <ul style="list-style-type: none"> – “mēs” konstrukcija – pozitīvs paštēls 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Grupu būtības definēšana 2.1. Gramatiski saistītie elementi 2.2. Noliegšana, pašvērtējums, normu ievērošana
Argumentācijas stratēģijas/tehnikas (attaisnojums)	

²²⁶ Reisigl, M., Wodak, R. (2009). The Discourse-Historical Approach (DHA). In: Meyer, M., Wodak, R. (eds.). *Methods of Critical Discourse Analysis*. Second Edition. London, Thousand Oaks, New Delhi, Singapore: Sage Publications. P. 95.

²²⁷ Meyer, M., Wodak, R. (eds.). (2009). *Methods of Critical Discourse Analysis*. P. 92.

²²⁸ Meyer, M., Tischer, S., Vetter, E., Wodak, R. (2000). *Methods of Text and Discourse Analysis*. P. 158.

<i>Atbildības vai vainas piedēvējums</i>		<i>Atbildības vai vainas noliegums</i>
Melnbalts atspoguļojums	Vērtības mazināšana vai apmelojums ar sagrozīšanas palīdzību	
Vainas noraidījums		
Grēkāža stratēģija		
Upura–aģenta maiņa	a) Pārspīlēšana: piemēram, sazvērestības teorija	
Iepriekšminētās stratēģijas un noliegumi tiek īstenoti arī izmantojot zināmas sagrozīšanas tehnikas Mērķis: oponenta viedokļa nozīmes mazināšana un apmelošana	b) Novērtēšana par zemu: līdzsvarošana/racionalizācija	
	c) Noraidījums, noliegums	
Lingvistiskās realizācijas formas		
▪ nereāli scenāriji	▪ retoriski jautājumi ▪ ievada formulējums ▪ alūzijas, atmiņu raisīšana (arī teksta un vārdu līmenī)	Nenoteiktība: ▪ vispārinoša atsaukšanās ▪ runātāja perspektīvas ▪ stilistika/situācija
▪ salīdzinājumi	▪ apliecinājums ▪ metaforas ▪ apgalvojums	▪ eifēmismi
▪ analogijas		▪ teksta sakarība
▪ atmiņu raisīšana		▪ metaforiskās leksēmas
▪ pielīdzināšana/vispārināšana		
▪ diskursa reprezentācija		
▪ citēšana		

R. Vodaka piedāvā diskursa vēsturiskās metodes pamatprincipus, ko attiecina tieši uz “mēs”–”viņi” diskursa analītisko aparātu:

- Ietvaram un kontekstam jābūt aprakstītam iespējami rūpīgi, jo diskursi var tikt raksturoti, saprasti un interpretēti tikai to specifiskajā kontekstā.
- Izteikumu saturu nepieciešams pretstatīt vēsturiskiem notikumiem un faktiem, kā arī ar sniegtajiem vēstījumiem (intertekstualitāte).
- Tekstiem jātiek interpretētiem arī no citu nozaru speciālistu (sociologu, vēsturnieku, psihologu) puses. Visiem posmiem jāietver starpdisciplinārā pieeja kā diskursa vēsturiskās metodes nozīmīga pazīme.
- Tekstiem jātiek aprakstītiem iespējami precīzi visos lingvistiskajos līmeņos.²²⁹

“Mēs”–”viņi” analītiskais ietvars jo sevišķi piemērots rituālu pētniecībai, jo nozīmīgākais solis pirms rituāldarbību aizsākšanas ir “mēs” un ”viņi” robežu nodefinēšana.

²²⁹ Turpat. 159., 160. lpp.

Rituāls no vienas puses ir iekļaujošs, piederības un lojalitātes sajūtu veicinošs fenomens, taču no otras – tas ir diskriminējošs, izslēdzošs, dalību liedzošs. Ar rituāla palīdzību dalībniekiem tiek nostiprinātas piederības saites “mēs” kopienas robežās, automātiski determinējot ”viņus” (nepiederošos, oponentus, ienaidniekus). Konkrētajam pētījumam izstrādātā pētījuma dizaina ietvaros piedāvāta šīs analītiskās shēmas modificētā versija, pētījuma rezultātus atspoguļojot interdiskursivitātes shēmās.

3.5. Pētījuma dizains un analīzes shēmas modifikācija

Pētījuma veikšanai izmantota R. Vodakas diskursa vēsturiskā metode, kuras ietvaros teorētīķe piedāvā atšķirības diskursa analītisko shēmu, kas ļauj niansēti novērtēt “mēs”– “viņi” diskursa konstrukciju analizētajos mediju vēstījumos. Balstoties uz to, promocijas darbā radīta shēmas modificētā versija, integrējot tajā būtiskus rituāla izpildes soļus un elementus (nepiederošo noteikšana, piederības apziņas veicināšana dalībniekiem, vēlamā “mēs” determinēšana), taču saglabājot R. Vodakas trīs līmeņu analītisko pieeju. Tālāk analīzes shēma ļauj izsekot, kā mediju rituāls (ar tā kodolā esošo rituāla objektu un sociālo atmiņu par Latvijas Trešo atmodu) transformējušies laika gaitā – no Atmodas sākumposma līdz mūsdienām, būtisku uzmanību pievēršot šo vēstījumu žanriem un vietai analizēto mediju dienaskārtībā. Mediju vēstījuma izpildījums pēc formas šajā gadījumā piešķir papildus dimensiju arī saturam, jo rituālā (arī mediju rituālā) forma un saturs ir vienlīdz nozīmīgi, savstarpēji papildinoši elementi, kas nevar funkcionēt viens bez otra.

Argumentācijas stratēģiju/tehniku analītiskais līmenis shēmā saglabāts atbilstoši R. Vodakas teorētiskajam piedāvājumam, taču lingvistiskās realizācijas līmenī papildināts ar rituālam raksturīgiem emocionāliem un lingvistiskiem stimuliem, kā nostalgija, ironija/sarkasms, notikumu ievietošana jaunos kontekstos un vērtēšana simboliskās līdzībās. Detalizēta analīze lingvistiskās realizācijas līmenī visbeidzot ļauj novērtēt mediju rituāla dominējošo orientāciju – uz emocionālu vai formālu komemorāciju.

Promocijas darba empīriskās daļas izstrādei ar kvantitatīvās kontentanalīzes palīdzību apkopotas, sistematizētas un analizētas vairāk nekā 1100 preses publikācijas, kas veltītas Latvijas Rakstnieku savienības paplašinātajam plēnumam, Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresam, akcijai “Baltijas ceļš”, Latvijas Republikas neatkarības deklarācijas pieņemšanai, janvāra barikādēm un Latvijas neatkarības pasludināšanai *de facto* laika posmā no 1988. līdz 2014. gadam (katras gadadienas diskursā aplūkojot trīs laikraksta numurus pirms un trīs numurus pēc notikuma) LTF informatīvajā biļetenā “Atmoda”, Latvijas Radošo savienību laikrakstā “Literatūra un Māksla”, LĻKJS CK orgānos “Padomju Jaunatne” un “Советская

молодежь” (vēlāk – “СМ–сегодня”, “Вести сегодня”) LKP CK, LPSR Augstākās un Ministru padomes orgānā “Сīņa”, LKP CK orgānā “Советская Латвия” (vēlāk – “Панорама Латвии”), LKP CK laikrakstā “Lauku Avīze” (vēlāk – “Latvijas Avīze”) laikrakstā “Diena”, “Neatkarīgā Сīņa” (vēlāk – “Neatkarīgā Rīta Avīze”), laikrakstos “Час” un “Телеграф”. Tāpat tiek identificēta pētāmo mediju notikumu atspoguļošanas intensitāte laikposmā no 1988. līdz 2014. gadam sabiedriskās televīzijas kanālā LTV1 (līdz 1991. gadam – TV Rīga) un sabiedriskā radio kanālā LR1 (I programma) no 1988. līdz 2014. gadam, kā avotu izmantojot ilggadējo iknedēļas žurnālu “Rīgas Viļņi”. Analizēto laikrakstu iznākšanas periodi atspoguļoti tabulā (sk. 3.1. tabulu).

3.1.tabula

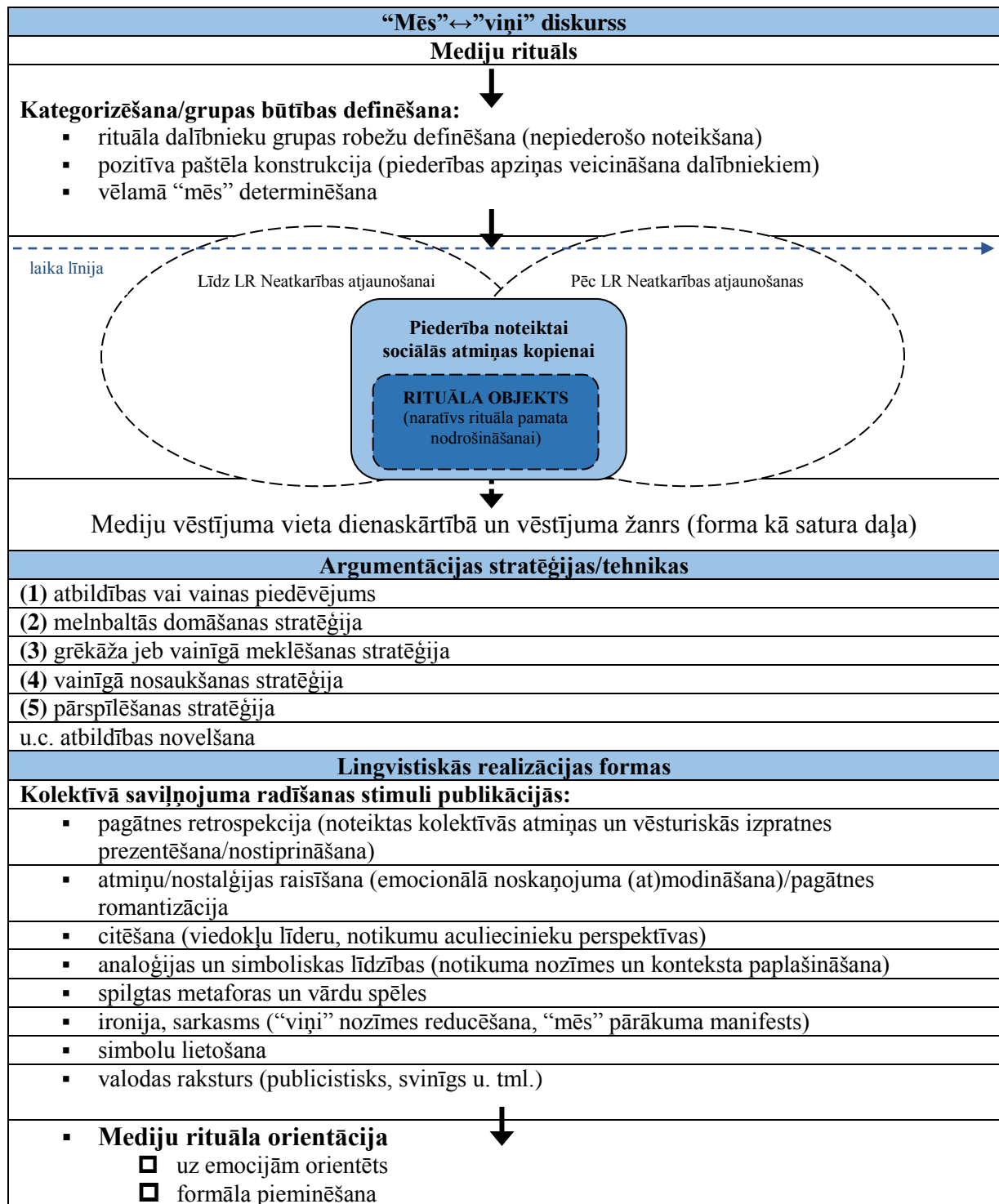
Analizēto laikrakstu iznākšanas periodi²³⁰

Laikraksts	Iznākšanas periods	Galvenais redaktors pētāmajā laikposmā (1988–2014)
“Atmoda”	1988. gada decembris–1994. gada maijs	E.Veidemane
“Literatūra un Māksla”	1945. gada janvāris–1994. gada novembris	M.Čaklais (1987–1991), P.Bankovskis (1992–1993), V.Daugmalis (1993–1994)
“Padomju Jaunatne”	1921. gada janvāris–1989. gada decembris, no 1990. gada “Latvijas Jaunatne”	A.Cīrulis (1987–1993)
“Сīņa”	1904. gada marts–1991. gada 23. augusts	J.Britāns (1972–1990)
“Советская молодежь”	1945. gada marts–1991. gada augusts → transformējas par “СМ–сегодня” un 1999. gada jūlijā tiek mainīts nosaukums uz “Вести сегодня”	A.Bļinovs
“СМ–сегодня”		
“Вести сегодня”		
“Советская Латвия”	1944. gada septembris–1991. gada augusts → 1991. gada oktobrī (pēc pārtraukuma) transformējas par “Панорама Латвии” (slēdz 2003. gada februārī)	A.E.Vasiļenoks
“Панорама Латвии”		G.Kučina
“Lauku Avīze”	Iznāk kopš 1988. gada janvāra un 2003. gada decembrī tiek mainīts nosaukums uz “Latvijas Avīze”	V.Krustiņš (1988–1997)
“Latvijas Avīze”		V.Serdāns (1997–2001) L.Rasa (2001–patlaban)
“Diena”	Iznāk kopš 1990. gada novembra	V.Daugmalis (1990–1992) S.Ēlerete (1992–2008), A.Brauna, D.Andersone, G.Bojārs, S.Ancupovs, Dz. Zaļūksnis, I.Znotiņš, G.Bojārs

²³⁰ Informācija par laikrakstu iznākšanas periodiem, nosaukumu maiņām un transformācijām apkopota, izmantojot Latvijas Nacionālās bibliotēkas un Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas periodisko izdevumu kartīšu katalogus un periodisko izdevumu rādītājus.

		(atkārtoti) A.Freimanis, G.Madžiņš (kopš 2013)
“Neatkarīgā Cīņa” “Neatkarīgā Rīta Avīze”	Iznāk kopš 1990. gada augusta un 1995. gada jūnijā tiek mainīts nosaukums uz “Neatkarīgā Rīta Avīze”	A.Jakubāns (1990–1998) J.Laskovs (1999) A.Bērziņš (2000–2003) A.Pučē (2004–2006) A.Daukšte (kopš 2007)
“Rīgas Viļņi”	Iznāk kopš 1957. gada	K.Antess (kopš 2007)
“Час”	Iznāk kopš 1997. gada augusta (2012. gada novembrī pievienojas “ <i>Весту сегодня</i> ”	A.Sorokins, K.Zagorovskaja, P.Kirilovs
“Телеграф”	Iznāk kopš 2001. gada	A.Švedovs

Empīriskā pētījuma tālākajā gaitā ar kvantitatīvo kontentanalīzi iegūtie dati tiek analizēti ar diskursa vēsturisko metodi, vadoties pēc analīzes shēmā izstrādātās un augstāk izklāstītās procedūras (*skat. 3.3.shēmu*).

Mediju vēstījumu analīzes shēma²³¹

²³¹ Shēmas pamatu veido maģistra darbā izstrādāta shēma, kas promocijas darba ievaros modificēta un attīstīta. Tuvāk skat. Ardava, L. (2010). *Pieminēšanas mediju rituāla diskursi 1989. gada 23. augusta akcijai “Baltijas ceļš” un 1991. gada janvāra barikādēm veiktajās publikācijās (1989–2010): Maģistra darbs*. Rīga: LU SZF Komunikācijas studiju nodaļa. 43.lpp. Maģistra darbā iekļautā shēma sekmīgi kalpojusi arī bakalaura darbā kā pētniecības matrica. Miķelsone, E. (2012). *Kārļa Ulmaņa diskurss laikrakstā “Rīts”: 15. maija svētku rituālam veļtīto publikāciju analīze (1936-1938): Bakalaura darbs*. Rīga: LU SZF Komunikācijas studiju nodaļa. 28.-30. lpp.

Kopumā jāuzsver, ka promocijas darbā izmantoto pētniecības metožu kombinācija nodrošina pamatu mediju tekstu un mediju diskursīvo prakšu pētījumam, piešķirot tam vairākas satura dimensijas. Ar kontentanalīzi iegūtie un sistematizētie dati kalpo par objektīvu pamatu kvantitatīvu secinājumu izdarīšanai, kas nākamajā solī analizēti ar diskursa analīzi, iegūst bagātīgu interpretācijas dimensiju. Savukārt rezultātu atspoguļojums interdiskursivitātes shēmās kvalitatīvi papildina pētījuma dimensijas ar vizuālu izteiksmīgumu.

4. LATVIJAS TREŠĀS ATMODAS LAIKPOSMS (1988–1991)

Šajā nodaļā sniegts Latvijas Trešās atmodas laikposma raksturojums, īpašu uzmanību pievēršot promocijas darbā pētāmajiem notikumiem (Latvijas Rakstnieku savienības paplašinātajam plēnuma, Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresam, akcijai “Baltijas ceļš”, Latvijas Republikas neatkarības deklarācijas pieņemšanai, janvāra barikādēm un Latvijas neatkarības pasludināšanai *de facto*), kā arī šim laikam raksturīgajiem mediju funkcionēšanas un politiskās sistēmtransformācijas aspektiem. Atmodas kā relatīvi nesenas pagātnes posma pētniecībai ir divas vēra ņemamas priekšrocības: laikposma izpēte jau guvusi atspoguļojumu akadēmiskajā literatūrā, bet vienlaikus tā sakņojas daudzu tiešās pieredzes nesēju atmiņās un identitāšu naratīvos.

4.1. Padomju režīma demokratizācija un Latvijas neatkarības atjaunošanas ceļš

Skaidrojot Atmodas cēloņus, jurists Tālav Jundzis uzsver, ka Atmodas pamatu būtībā nodrošināja cilvēku nespēja samierināties ar Latvijas okupāciju visa padomju periodā garumā (nacionālie partizāni, disidenti, ilgstoša nevardarbīga pretošanās, kas izpaudās kā ziedu nolikšana Latvijas neatkarības godināšanas vietās, karogu izkāršana u.c.).²³² “*Totalitārā režīma apstākļos nevardarbīgā pretošanās nevarēja būt nedz masveidīga, nedz pietiekami organizēta un vadīta. Protesta akcijas liecināja par tautas dziļumos slēptajām ilgām pēc brīvības, bet nespēju kaut cik būtiski ietekmēt pastāvošo režīmu,*” skaidro T.Jundzis.²³³ Vēsturniece Vita Zelče akcentē, ka Atmodas uzdevums bija augšāmcelt “Gaismas pili”, atjaunojot brīvvalsti, kas pastāvēja līdz 1940. gadam.²³⁴ Padomju režīma liberalizācija radīja iespēju snaudošās sociālās atmiņas atmodināšanai.

20. gadsimta 80. gadu otrās puses un 90. gadu sākuma periods ir iezīmīgs pavērsiens Latvijas vēsturē. Latvijā šo periodu pieņemts saukt par Atmodas laiku pēc asociācijas ar

²³² Jundzis, T. (2013). *Latvijas neatkarības atgūšana*. Grām.: Stradiņš, J. (galv. red.). Latvieši un Latvija: Atjaunotā Latvijas Valsts, III sējums. Rīgā: Latvijas Zinātņu akadēmija. 34.-35. lpp.

²³³ Turpat.

²³⁴ Zelče, V. (2007). *Vēsture un vēsture, un 9. Saeimas vēlēšanas*. Grām.: Brikše, I., Zelče, V. (red.). *Latvijas Republikas 9. Saeimas vēlēšanu kampaņa: priekšvēlēšanu publiskā telpa*. Rīga: Zinātne. 200. lpp.

diviem iepriekšējiem nacionālā pacēluma periodiem latviešu tautas vēsturē²³⁵, tā raksturojot politiskās aktivitātes uzplūdus, kuru centrā bijusi nacionālā valstiskuma atjaunošanas ideja.²³⁶ Juristi T.Jundzis un Valdis Blūzma uzsver, ka historiogrāfijā Atmodas perioda sākums tiek datēts ar 1986. gadu, jo šā gada jūlijā tikai nodibināta Latvijā pirmā nacionāldemokrātiskā organizācija, kas aizsāka atklātu politisku darbību, grupa “Helsinki–86”, kas vēlāk ieguva masveidīgu raksturu.²³⁷

T.Jundzis skaidro, ka “*atmodu Latvijā veicināja politiskā un ekonomiskā krīze Padomju Savienībā, bet to darīja iespējamu Mihaila Gorbačova uzsāktā pārbūve un demokrātiskās reformas Padomju Savienībā*”.²³⁸ Pēc tam, kad 1985. gada aprīlī PSKP CK ārkārtas plēnumā par PSKP CK ģenerāļsekretāru ievēlēja Mihailu Gorbačovu, viņš uzsāka režīma liberalizāciju. Tā vēsturē ieguvusi atklātuma un pārbūves jeb *glasnostj* un *perestroikas* nosaukumu. Padomju Savienības vadība apzinājās, ka valstī pastāvošā ekonomiskā un politiskā krīze signalizēja par pārmaiņu nepieciešamību. M.Gorbačovs bija pārliecināts, ka sociālisms ir iesakņojies padomju sabiedrībā, ka reformas un valsts atvēršana ārējām ietekmēm nevar nest ļaunumu sociālistiskajai iekārtai. Baltiju Gorbačovs dēvēja par pārbūves ‘laboratoriju’, uzsver vēsturniece Daina Bleiere.²³⁹ *Glasnostj* periodam neapšaubāmi vajadzēja ierosināt jauna veida atklātību skatījumā uz pagātņi, skaidro žurnālists un analītiķis Anatols Līvens (*Anatol Lieven*). Bet, tā kā visa komunistu pretenzijas uz leģitimitāti un pozitīvajiem sasniegumiem bija balstītas uz meliem, šī atklātība agrāk vai vēlāk būtu sagrāvusi visu sistēmu.²⁴⁰ Arī T.Jundzis akcentē, ka drīz vien pēc reformu sākšanas kļuva redzams, ka tās vērstas, lai sociālismu padarītu cilvēcīgāku, nevis lai nodrošinātu patiesu brīvību un īstu demokrātiju. “*Maskava nebūt nesteidzās atdot daļu savas varas savienotajām republikām*”, secina vēsturnieks.²⁴¹ Masu kustības veicināja arī jau *perestroikas* ietvaros realizētās *glasnostj* politikas sekmētā publiskās sfēras demokratizācija. Tās rezultāts bija arī mediju dubultās lomas – gan kā aktoru, gan kā komunikācijas kanālu – indivīdu, grupu un kustību līdzdalības

²³⁵ Par Pirmo atmodu uzskatāma jaunlatviešu vadītā nacionālā kustība laika posmā no 1850. līdz 1880. gadam, savukārt Otrās atmodas kustība rezultējās ar Latvijas neatkarības iegūšanu 1918. gadā un nacionālās valsts veidošanu.

²³⁶ Blūzma, V. (2008). The Period of the Awakening and Non-violent Resistance (1986-4 May 1990). In: Jundzis, T., Riekstiņš, J., Sharp, G., Strods, H. *Regaining Independence: Non-violent Resistance in Latvia, 1945-1991*. Rīga: Latvian Academy of Sciences. P. 231.

²³⁷ Blūzma, V., Jundzis, T. (2013). Latvijas valstiskuma atjaunošanas laikmeta dokumenti (1986-1991): publicētais un npublicētais. Grām.: Stradiņš, J. (galv. red.). *Letonikas piektais kongress. Plenārsēžu materiāli*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija. 10. lpp.

²³⁸ Jundzis, T. (2013). *Latvijas neatkarības atgūšana*. Grām.: Stradiņš, J. (galv. red.). Latvieši un Latvija: Atjaunotā Latvijas Valsts, III sējums. Rīgā: Latvijas Zinātņu Akadēmija. 67. lpp.

²³⁹ Turpat. 388. lpp.

²⁴⁰ Lieven, A. (1994). *The Baltic Revolution: Estonia, Latvia, Lithuania and the Path to Independence*. London: Yale University Press. P. 222.

²⁴¹ Jundzis, T. (2010). *Latvijas Valsts atjaunošanas parlamentārais ceļš*. Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centrs. 11.lpp.

veidošanā un koordinēšanā, uzsver mediju pētniece Inta Brikše.²⁴² Politologs Juris Dreifelds norāda, ka līdz ar Atmodu simtiem tūkstoši cilvēku atbrīvojās no apātijas. Solījumi par neatkarības atgūšanu miermīlīgā ceļā sekmēja nepieredzētu solidaritāti. Latvijas nākotnes vīzija šķita ļoti optimistiska un ticība savām spējām – teju neierobežota.²⁴³

Baltijas republikām atšķirībā no citām Padomju Savienības republikām vienīgajām bija salīdzinoši nesenas patiesas neatkarības vēsture, tādēļ Gorbačova *glasnostj*, kas citur Padomju Savienībā izraisīja prasības pēc lielākām pilsoniskajām un ekonomiskajām tiesībām, Baltijā nenovēršami no jauna atklāja jautājumu pat neatkarību, norāda vēsturnieks Tonijs Džads (*Tony Judt*).²⁴⁴

Par atmodas procesu strauju veicinātāju un fundamentāli svarīgu pagrieziena punktu uzskatāms **Latvijas PSR radošo savienību plēnuma Rīgā 1988. gada 1. un 2. jūnijā**. Būtiski, ka plēnumam bija legāls raksturs, kas nodrošināja tam lielu publicitāti.²⁴⁵ Radošās intelīģences pārstāvji savas ieceres pārmaiņām prata lietpratīgi ‘ietērt’ terminos, kas bija atbilstoši režīma prasībām. D.Bleiere raksta, ka plēnumā “bumbas sprādziena efektu” radīja politiskā komentētāja Mavrika Vulfsona paziņojums, ka Latvijā nav notikusi sociālistiskā revolūcija. Šis paziņojums aizsāka vēstures pārvērtēšanas un izzināšanas procesu.²⁴⁶ Mavriks Vulfsons savās atmiņās raksta: “*Tā bija runa, kurā pirmo reizi 1940. gada jūnija notikumi publiski tika nosaukti par okupāciju. Runa, kurā televīzijas kameru priekšā nolasīju slepenos protokolus, ko 1939. gada 23. augustā bija parakstījuši V.Molotovs un J.Ribentrops – noziedzīgus dokumentus, kas vismaz uz pusgadsimtu noteica Baltijas valstu un tautu likteni. Toreiz tos šaipus dzelzs priekškara nedrīkstēja pieminēt, kaut brīvai pasaulei tie bija sen zināmi. [...] Pārtraukumā CK pirmais sekretārs Boriss Pugo piesteidzās pie manis klāt. Piesarcis aiz dūsmām, viņš šņāca: “Zini, ko tu nupat izdarīji? Tu esi nogalinājis padomju Latviju”.*²⁴⁷

Tieši 1988. gada pavasaris un vasara bija laiks, kad mediju un politiskās brīvības robežas paplašinājās visstraujāk. 1988. gada aprīlī sāka veidoties Igaunijas Tautas fronte, tai

²⁴² Brikše, I. (2005). Publiskās sfēras demokratizācijas iespējas: *Perestroikas un glasnostj aspekts Latvijā (1985–1990)*. Grām.: Brikše, I. (galv. red.). *Latvijas Universitātes raksti. 683.sēj.: Komunikācija. Kultūras un vēstures diskurss*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 207. lpp. Par Latvijas presi *perestroikas* un Atmodas laikā arī sk.: Brikše, I. (1998). Tautas frontes prese: spožums vai posts? Grām.: Škapars, J. (sast.). *Latvijas Tautas fronte. 1988–1991. Veltījums Trešajai Atmodai un Latvijas Tautas frontes dibināšanas desmitgadei*. Rīga: Jāņa sēta. 346.–350. lpp.; Skudra, O. (2005). Sociālistiskās sistēmas noriets komunistiskās “Cīņas” slejās: valodas, valsts un varas aspekts. Grām.: Škapars, J. (sast.). *Baltijas brīvības ceļš. Baltijas valstu nevardarbīgas cīņas pieredze pasaules kontekstā*. Rīga: Zelta grauds. 162.–173. lpp; u.c.

²⁴³ Dreifelds, J. (1996). *Latvia in Transition*. Cambridge: Cambridge University Press. P. 70.

²⁴⁴ Džads, T. (2007). *Pēc kara: Eiropas vēsture pēc 1945. gada*. Rīga: Dienas Grāmata. 715. lpp.

²⁴⁵ Jundzis, T. (2013). *Latvijas neatkarības atgūšana*. Grām.: Stradiņš, J. (priekšsēd.) u.c. Latvieši un Latvija: Atjaunotā Latvijas Valsts, III sējums. Rīgā: Latvijas Zinātņu Akadēmija. 40. lpp.

²⁴⁶ Bleiere, D. (2005). Latvijas Republikas neatkarības atjaunošana (1991-2004). Grām.: Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. (2005). *Latvijas vēsture. 20. gadsimts*. 390. lpp.

²⁴⁷ Vulfsons, M. (1997). *Kārtis uz galda!* Rīga: Liesma. 78., 80. lpp.

sekoja Lietuvas pārbūves kustība “*Sajūdis*”. Pēc Igaunijas un Lietuvas parauga, **Tautas fronte tika organizēta arī Latvijā.**²⁴⁸ Jau dažus mēnešus pēc dibināšanas lielākā, masveidīgākā un ietekmīgākā tautas kustība savā 2. kongresā 1989. gada 7.–8. oktobrī pasludināja mērķi atgūt pilnīgu Latvijas neatkarību, balstoties uz vēstures faktiem un starptautisko tiesību normām. LTF uzņēmās 1918. gadā proklamētās Latvijas Republikas atjaunošanu, jo Latvijas pilsoņi nekad referendumā nebija atteikušies no savas neatkarības.²⁴⁹

Ietekmīgākā organizācija, kas tolaik vienoja Latvijas neatkarības pretiniekus bija Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālā fronte (Interfronte), kas izveidojās 1989. gada sākumā kā atbildes reakcija LTF. Interfrontē lielākoties iesaistījās nelatvieši, partijas un valsts aparāta funkcionāri, kā arī padomju armijas atvaļinātie virsnieki. Neatkarības pretinieku vidū bija vismaz ceturtdaļa Latvijas iedzīvotāju, tostarp arī latvieši. Vēlāk – 1990. gada nogalē – LKP CK vadība izveidoja Vislatvijas sabiedrības glābšanas komiteju (VSGK) ar mērķi pārņemt varu no neatkarības idejas aizstāvjiem.²⁵⁰

Tomēr par vispārsteidzošāko neatkarības atgūšanas demonstrāciju uzskatāms **1989. gada 23. augusta “Baltijas ceļš”**, kurā divi miljoni baltiešu (divas piektdaļas no reģiona iedzīvotāju kopskaita), pieprasot neatkarību, izveidoja nepārtrauktu 370 jūdžu (apmēram 600 kilometru) garu cilvēku ķēdi no Viļņas caur Rīgu uz Tallinu.²⁵¹

Neraugoties uz pusgadsimta distanci, kas šķir Molotova–Ribentropa paktu un masu akciju “Baltijas ceļš”, abu notikumu vēsturiskā saistība ir nesaraujama. Dzīvā cilvēku ķēde tika organizēta, tieši publiski demonstrējot spītu 1939. gada 23. augustā noslēgtā pakta piecdesmitajai gadskārtai. Tā bija pirmā tik vērienīgā baltiešu uzdrīkstēšanās un solidaritātes akcija. Nacistiskās Vācijas un komunistiskās Padomju Savienības neuzbrukšanas līguma un slepenā papildu protokola parakstīšanas rezultātā Latvija, Igaunija un 1939. gada 28. septembrī arī Lietuva tika ‘atdotas’ PSRS.²⁵²

Latvijas Tautas frontes Domes valdes aicinājumā, kas tika intensīvi izplatīts dažādos medijos vairākas dienas pirms plānotās akcijas, vēstīts: “*23. augustā pulksten 19.00 apliecināsim sev un visai pasaulei nelokāmu apņēmību cīnīties par cilvēka cienīgu dzīvi, sadosimies rokās, veidojot cauri Igaunijai, Latvijai, Lietuvai dzīvu ķēdi – Baltijas ceļu. Lai mūsu karogus šajās dienās sasietas sēru lentes, lai dun visi Baltijas baznīcu zvani. Būsim vienoti Latvijai cerību stundā! Taisnība uzvarēs!*”²⁵³

²⁴⁸ Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. (2005). *Latvijas vēsture. 20. gadsimts.* 390. lpp.

²⁴⁹ Jundzis, T. (2010). *Latvijas Valsts atjaunošanas parlamentārais ceļš.* 11. lpp.

²⁵⁰ Turpat. 25., 31., 59. lpp.

²⁵¹ Lieven, A. (1994). *The Baltic Revolution: Estonia, Latvia, Lithuania and the Path to Independence.* P. 219.

²⁵² Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. (2005). *Latvijas vēsture. 20. gadsimts.* 2. papild. izd. Rīga: Jumava. 167.–168. lpp.

²⁵³ Pelkauss, E. (sast.). (1996). *Neatkarības atgūšana: Atmodas laiks dokumentos.* Latvijas Valsts arhīvs. 40. lpp.

Ierosinājumu Molotova–Ribentropa pakta 50. gadskārtā izveidot dzīvu cilvēku ķēdi cauri trim Baltijas valstīm izteica Igaunijas neatkarības kustības vadītājs Edgars Savisārs, atminas akcijas organizatore Sandra Kalniete.²⁵⁴ Viņa raksta, ka “*“Baltijas ceļš” pēc sava mēroga un precizitātes nozīmēja nebijušu pasākumu. Tam bija nepieciešama disciplīna un skaidri uzdevumi katram rīkošanā iesaistītajam cilvēkam. [...] Pieņemot, ka ik pēc pusotra metra jāstāv vienam cilvēkam, tika izrēķināts, cik cilvēku nepieciešams vienam kilometram.*”²⁵⁵ Latvijas Tautas frontes pirmais priekšsēdētājs Dainis Īvāns atceras, ka cilvēku ķēdes tukšos posmus aizpildīja tautiskās jostas, lakatiņi un pat motocikli un divriteņi.²⁵⁶ “*“Baltijas ceļa” manifestācijai nav un nav arī iespējami analogi pasaules nevardarbīgas atbrīvošanās cīņu vēsturē. [...] Mēs īpaši nedomājām par pasākuma kosmiskumu, par tā globālo vērienīgumu. Svarīgāk likās pašiem emocionāli apliecināt Latvijas, Lietuvas un Igaunijas kopību, pierādīt, ka varam veikt arī organizatoriski sarežģītas lietas,*” uzsver D. Īvāns.²⁵⁷

Toreizējais Amerikas Latviešu apvienības dalībnieks, žurnālists Kārlis Streips skaidro, ka plašo mediju uzmanību “Baltijas ceļam” tolaik nodrošināja tieši manifestācijas vienreizība tās vienkāršībā: “*“Baltijas ceļš” bija ļoti vizuāls un labi skatāms, tāpēc tas aizgāja visās pasaules televīzijās. Tur meklējama šīs idejas ģenialitāte.*”²⁵⁸ Arī S. Kalniete apstiprina, ka “*“Baltijas ceļu” filmēja simtiem žurnālistu, un to rādīja visas pasaules televīzijas kompānijas.*”²⁵⁹

Fundamentāli nozīmīgs pavērsiens Atmodas procesu tālākajā attīstībā bija Latvijas Tautas frontes gūtā uzvara Latvijas PSR Augstākās padomes vēlēšanās, iegūstot gandrīz 2/3 visu deputātu mandātu. Tas ļāva **pieņemt 1990. gada 4. maija deklarāciju** “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”. Darbs pie Neatkarības deklarācijas projekta tika sākts uzreiz pēc vēlēšanām, akcentē T. Jundzis.²⁶⁰ Neatkarības deklarācijā tika atzīts, ka “*Latvijas Republikas iekļaušana Padomju Savienībā no starptautisko tiesību viedokļa nav spēkā, un Latvijas Republika joprojām de jure pastāv kā starptautisko tiesību subjekts, ko atzīst vairāk nekā 50 pasaules valstis*”.²⁶¹ D. Bleiere raksta, ka 1990. gada 3. maijā Augstākā padome sanāca uz pirmo sesiju. Par AP priekšsēdētāju ievēlēja Anatoliju Gorbunovu. Izveidojās divas

²⁵⁴ Kalniete, S. (2000). *Es laužu, tu lauži, mēs laužām, viņi lūza*. Rīga: Jumava. 192. lpp.

²⁵⁵ Turpat. 192.-194. lpp.

²⁵⁶ Īvāns, D. (1995). *Gadījuma karakalps*. Rīga: Vieda. 243. lpp.

²⁵⁷ Turpat. 242. lpp.

²⁵⁸ Streips, K. (2005). Mediji – tautas balss un atbalss. Masu mediji Baltijas neatkarības atgūšanas procesā. Grām.: Škapars, J. (sast.). *Baltijas brīvības ceļš. Baltijas valstu nevardarbīgas cīņas pieredze pasaules kontekstā*. Latvijas Inteligences apvienība. Rīga: Zelta grauds, 153. lpp.

²⁵⁹ Kalniete, S. *Es laužu, tu lauži, mēs laužām, viņi lūza*. 198. lpp.

²⁶⁰ Jundzis, T. (2013). *Latvijas neatkarības atgūšana*. Grām.: Stradiņš, J. (priekšsēd.) u.c. Latvieši un Latvija: Atjaunotā Latvijas Valsts, III sējums. Rīgā: Latvijas Zinātņu Akadēmija. 57. lpp.

²⁶¹ Jundzis, T. (2010). *Latvijas Valsts atjaunošanas parlamentārais ceļš*. Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centrs. 81. lpp.

frakcijas – LTF ar 131 deputātu un ar Interfronti saistītā līdztiesība ar 57 deputātiem. Nākamajā dienā notika balsošana par Neatkarības deklarāciju un par to nobalsoja 138 deputāti, viens atturējās. Latvijas PSR bija kļuvusi par Latvijas Republiku un 7. maijā par AP ministru padomes priekšsēdētāju tikai apstiprināts Ivars Godmanis.²⁶² Savās atmiņās I. Godmanis raksturo Atmodas laiku kopumā: *“Es to sauktu par apmātību. Bez konkretizēta un personificēta mērķa. Nē, nu kopējais mērķis bija skaidrs – neatkarīga valsts, kapitālisma sistēma; bet kā līdz tam tikt? Neviena parauga pasaulē nav. Neviena valsts to līdz galam izdarījusi nav. Katrai valstij ir sava pieeja... Bet neiesim politoloģijā! Taču es negribētu šo laiku arī romantizēt. Nē, nē tik romantiski nemaz viss notika, gāja samērā asi un strauji! Kā jau politikā – cīņa starp grupējumiem, cīņa starp atzariem – kreisais, labais, kandidatūru izvirzīšana vēlēšanās, Frontes valdē, domē, padomēs...vai! Politikā tomēr ir cīņas. Arī Frontē tolaik bija.”*²⁶³ Jāakcentē, ka Atmodas līderu un liecinieku atmiņās dominē emocionālie aspekti kā noteicošie Atmodas virzībā, tomēr akadēmiskajā vēstures literatūrā Atmodas ‘veiksmes formula’ skaidrota ar rūpīgu darbību plānošanu un katra nākamā soļa stratēģisku analīzi. T. Jundzis sniedz skaidrojumu, ka līdztekus neatkarības atbalstītāju vienotībai Atmodas un neatkarības atgūšanu sekmēja virkne racionālu un stratēģiski izvērtu faktoru: parlamentārais demokrātisku pārkārtojumu ceļš, panākot situāciju, ka likumdevēju pārsvarā veido neatkarības idejas atbalstītāji.²⁶⁴ Tāpat viņš uzsver neatkarības kustības virzītāju spēju rast veiksmīgus kompromisus ar tolaik vēl pastāvošo režīmu, reālo iespēju izmantošanu reālajā situācijā, politisko procesu tiesisko nodrošinājumu (Latvijas valsts kontinuitāte un tiesību pēctecība), kā arī nevardarbīga un nemilitāra pretestība totalitārajam režīmam.²⁶⁵ Visu faktoru veiksmīgas darbības rezultātā ceļš līdz neatkarībai pilnībā noslēdzās pēdējā Padomju Savienības pastāvēšanas gadā – 1991.

4.2. Izšķirošais pagrieziena: 1991. gads

1991. gadam Latvijas vēsturē un sociālajā atmiņā piemīt ne vien vēsturiska pagrieziena punkta nozīme, bet arī sevišķa emocionāla nokrāsa. Vēstures literatūrā kā būtiskākie 1991. gada notikumi akcentēti janvāra barikādes un Latvijas neatkarības atjaunošana *de facto*.

²⁶² Bleiere, D. (2005). Latvijas Republikas neatkarības atjaunošana (1991-2004). 396. lpp.

²⁶³ Utena, I. (1997). *Cilvēks Godmanis*. Rīga: Jāņa sēta. 105. lpp.

²⁶⁴ Jundzis, T. (2005). Veiksmes formula. Grām.: Škapars, J. (sast.). *Baltijas brīvības ceļš. Baltijas valstu nevardarbīgas cīņas pieredze pasaules kontekstā*. Latvijas Intelīģences apvienība. Rīga: Zelta grauds. 182.-183. lpp.

²⁶⁵ Turpat. 189.-190.

1991. gada janvāra barikādes līdzās “Baltijas ceļam” uzskatāmas par otru spilgtāko nevardarbīgās pretošanās akciju visā neatkarības atgūšanas posmā. Atmosferas laika žurnālists un sabiedriskais darbinieks Viktors Daugmalis un akadēmiķis Jānis Stradiņš raksta, ka barikādes uzskatāmas par valstiskās neatkarības un demokrātijas atjaunošanas simbolu, kā arī par būtisku jaunlaiku vēstures atskaites punktu.²⁶⁶

D. Bleiere janvāra barikādes vērtē kā konfrontācijas kulmināciju ar neatkarības pretiniekiem. 1991. gada 12. janvāra naktī padomju militārās vienības uzbruka televīzijas tornim Viļņā, nogalinot 14 un ievainojot 110 civiliedzīvotājus. Tiklīdz Rīgā tika saņemta informācija par uzbrukumu, Dainis Īvāns aicināja Rīgas iedzīvotājus aizsargāt stratēģiski svarīgos objektus, raksta vēsturniece.²⁶⁷ *“Pilsēta vēl bija tukša, un lielākā daļa Latvijas cilvēku nezināja, kas pašlaik notiek. 4.45 runāju tiešajā ēterā latviešu un krievu valodā ar aicinājumu doties aizsargāt valsts stratēģiski svarīgās celtnes. [...] Deviņos jau uzstājos televīzijā. Cilvēki sāka zvanīt cits citam, mosties, celties, gērbties. Doma laukums pamazām pildījās ļaužu pulciņiem,”* raksta D. Īvāns.²⁶⁸

Kādā Latvijas Tautas frontes radio paziņojumā ar mērķi mobilizēt iedzīvotājus janvāra barikāžu dienām tika ziņots: *“Līdzī jāņem radioaparāti, fotoaparāti, megafoni, kabatas lukturi, termosī ar karstu tēju. Mums jāfiksē visas iespējamās provokācijas, jāsauglabā miers, jāpaliek labi organizētiem, koordinētiem jebkuros apstākļos.”*²⁶⁹ 13. janvārī apmēram 500 000 cilvēku devās Rīgas ielās, lai paustu protestu pret Lietuvā notikušo vardarbību. Nozīmīgāko ēku pievedceļi un tilti tika nobloķēja ar kravas automašīnām un lauksaimniecības tehniku, kas galvenokārt tika atsūtītas no laukiem. Apsargāt barikādes bija ieradušies ļaudis no visas Latvijas. Brīvprātīgie palīdzēja organizēt ēdināšanu tiem, kas dežurēja uz barikādēm. Barikādes Rīgā tika aizstāvētas līdz 27. janvārim, raksta D. Bleiere.²⁷⁰

Vēsturnieks un publicists Arnolds Bērzs savas dienasgrāmatas fragmentos aprakstījis 13. janvāra notikumus: *“Pieejas Vecrīgas centram ir aizbarikādētas ar daudzkārtējām mašīnu rindām, savākti dzelži visādām barikādēm. Jēkaba ielā ir pat svaigi sametināti īsti prettanku aizsprosti. Laukums pie Brūnās mājas, Doma laukums ļaužu pilni. D[ainis] Stalts ar savu [folkloras] ansambli dzied. Ir orķestris. Jau kopš rīta radio nama balkonā lielle skaļruņi nepārraukti informē par situāciju. [...] Ieeju Domā – tas cilvēku pilns, tur dala siltu*

²⁶⁶ Daugmalis, V., Stradiņš, J. (2001). Ievadam. Grām.: Daugmalis, V. (sast. un red.). *Barikādes: Latvijas mīlestības grāmata*. Rīga: 1991. gada barikāžu dalībnieku atbalsta atklātais sabiedriskais fonds. 5. lpp.

²⁶⁷ Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. (2005). *Latvijas vēsture – 20. gadsimts*. 399.-400. lpp.

²⁶⁸ Īvāns, D. (1995). *Gadījuma karakalps*. 321. lpp.

²⁶⁹ Latvijas Tautas frontes Koordinācijas centra paziņojumu tuvāk sk. : Jundzis, T., Zaļais, R. (red.). (2006). *Nevardarbīgā pretošanās: Latvijas pieredze*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija. 185. lpp.

²⁷⁰ Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. (2005). *Latvijas vēsture – 20. gadsimts*. 400. lpp.

dzērienu un maizītes.”²⁷¹ Barikāžu dienu atmosfēru raksturo arī tolaik tik populārā laikraksta “Atmoda” redaktore Elita Veidemane, norādot uz barikāžu dalībnieku nebūt ne tik viendabīgo emocionālo noskaņojumu: “*Visa Latvija bija vienas vienīgas barikādes. Un ne jau tikai materiālā izpausmē – betona bluķos, smagajā transportā un bruģakmeņos. Barikādes gāja caur katra cilvēka sirdi: vienam gan tās bija mazākas un līdz ar to vieglāk “caurstaigājamās”, savukārt citiem – nepārvaramas, akmeņainas, dzelzainas. Mūžīgas. Viens otrs uz barikādēm bija atnācis iedzert un padejot. Savukārt citi – atdot dzīvību par Latviju.*”²⁷²

Barikāžu aizstāvjiem Rīgā vairākkārt uzbruka īpašo uzdevumu milicijas vienība OMON²⁷³ kaujinieki. 20. janvārī notika agresīvākais OMON vienības uzbrukums Latvijas Iekšlietu ministrijai. Kopumā barikādes Rīgā prasīja sešu cilvēku dzīvības.²⁷⁴ OMON uzbrukumu Iekšlietu ministrijai Rīgā, kas sekoja nedēļu pēc notikumiem Viļņā, A. Līvens tēlaini salīdzina ar reptiļa tveršanu aiz tā pārraujamās astes, nevis vērtē kā koordinēta Baltijas valstu atkalpakļaušanas plāna daļu.²⁷⁵ Šī asinsizliešana Baltijā, uzsver T. Džads, signalizēja par cīņas beigu posma sākumu.²⁷⁶

“*Nevardarbīgā sabiedriskā pretestība bija vienīgais reālais spēks, ko Latvija spēja likt pretim PSRS politiskajam, ekonomiskajam un militārajam spēkam. Latvijā tolaik nevarēja lepoties ar teorētiskām zināšanām nevardarbīgās pretošanās jomā, tomēr Mahātmā Gāndhī vārds un viņa vadītās nevardarbīgās pretošanās kustība daudziem bija pazīstama no lasītā grāmatās*”²⁷⁷,” skaidro T. Jundzis.²⁷⁸ Viņš apliecina, ka izšķirošā loma barikādēs bija tieši tautai un skaidro, ka uzvaras atslēga meklējama trīs apstākļos: (1) tautas momentālajā reakcijā, (2) vienotībā un masveidīgā rīcībā, kā arī (3) netradicionālajās metodēs, ceļot barikādes.²⁷⁹

²⁷¹ Bērzs, A. (2001). *Ārvalnieka šķitumi. Barikādes. Pučs. Čekas maisi. Alternatīvais fināls*. II sējums. Rīga: Latvijas Universitātes žurnāla “Latvijas Vēsture” fonds. 158. lpp.

²⁷² Veidemane, E. (2004). *Atmoda. Mani dārgumi*. Rīga: Jumava. 136. lpp.

²⁷³ Krievu val. - *Отряд Мулиции Особого Назначения*; tautā saukti par „melnajām beretēm”

²⁷⁴ Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. (2005). *Latvijas vēsture–20. gadsimts*. 400. lpp.

²⁷⁵ Lieven, A. (1994). *The Baltic Revolution: Estonia, Latvia, Lithuania and the Path to Independence*. P. 254.

²⁷⁶ Džads, T. (2007). *Pēc kara: Eiropas vēsture pēc 1945. gada*. 718. lpp.

²⁷⁷ Latvijas neatkarības atgūšanas kontekstā nereti vilktas paralēles ar Mahātmā Gāndhī nevardarbīgo pretošanos cīņā par Indijas neatkarību 20. gs. pirmajā pusē, taču ievērtību nav guvis vai palicis nezināms nesenāks notikums – 1986. gada 25. maija akcija “Rokas pāri Amerikai” (“*Hands Across Amerika*”), kad 6,5 miljoni cilvēku sadevās rokās, lai protestētu pret nabadzību. Tuvāk sk.: Santino, J. (1994). *All Around the Year: Holidays and Celebrations in American Life*. Urbana: University of Illinois Press. P.121.

²⁷⁸ Jundzis, T. (2008). Nevardarbīgās pretošanās loma faktiskās neatkarības atgūšanā (1990. g. 4. maijs–1991. g. 21. augusts). Grām.: Blūzma, V., Jundzis, T. (zin. red.), Riekstiņš, J., Strods, H., Šārps, Dž. *Nevardarbīgā pretošanās: Latvijas neatkarības atgūšanas ceļš (1945-1991)*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija. 506. lpp.

²⁷⁹ Jundzis, T. (2001). Politiskā situācija Latvijā 1990. gada beigās – 1991. gada sākumā. Grām.: Jundzis, T. (red.). *Janvāra barikādes kā tautas pretestības forma totalitārajam režīmam un tās mācības: starptautiska konference sakarā ar barikāžu atceres 10. gadadienu Baltijas valstīs*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 1991. gada barikāžu dalībnieku atbalsta fonds sadarībā ar Latvijas Republikas Ministru kabinetu. 59. lpp.

Jāuzsver, ka vēsturnieku darbos un notikumu aculiecinieku atmiņvēstījumos iezīmējas vēl divi būtiski aspekti, kas nodrošināja šo nevardarbīgās pretošanās akciju izdošanos. Pirmkārt, šo akciju savlaicīgā, rūpīgā un stratēģiskā plānošana un organizatoru spēja mobilizēt lielas cilvēku masas. Kādreizējais Latvijas Tautas frontes priekšsēdētājs Romualds Ražuks uzsver, ka *“daļa cilvēku, kas stihiski iesaistītas aizsardzībā, varbūt joprojām domā, ka barikādes tapa “vienkārši tāpat”*.²⁸⁰

D. Bleiere skaidro, ka barikādes un kravas automašīnas padomju tankiem nebūtu nekāds šķērslis, tomēr akcentē, ka tām bija nozīmīga loma citos aspektos: *“Pirmkārt, tās parādīja Padomju Savienības vadībai un it īpaši cilvēkiem visā pasaulē, ka Latvijas, Igaunijas un Lietuvas iedzīvotāji ir organizēti un gatavi neatkarības vārdā ziedot savu dzīvību. [...] Otrkārt, tās skaidri pierādīja, ka neatkarības pretinieki nebija gatavi uz tādu ziedošanos,”* raksta vēsturniece.²⁸¹

Larss Pēters Fredēns, kurš Latvijas Atmodas laikā bija zviedru konsuls Rīgā, savā atmiņvēstījumā uzsver Baltijas tautu brīvības centienu metodisko, mērķtiecīgo un pakāpenisko raksturu: *“Igauni, latvieši un lietuvieši pārvietoja savas pozīcijas uz priekšu centimetru pa centimetram. [...] Katrs solis bija gana plats, lai visas puses to uzskatītu par pietiekami saturīgu, tomēr (gandrīz) nekad ne tik plats, lai Maskava justos spiesta dot prettriecienu. [...] Krieviju viņi bija labi apguvuši.”*²⁸²

Savukārt vēsturnieks Valdis Blūzma, raksturojot nevardarbīgās pretošanās Latvijas pieredzi raksta: *“Te ir vietā pieminēt latviešu sakāmvārdu “Mazs cinītis gāž lielu vezumu”, jo mērķis – neatkarīga valsts – tika sasniegts ar garaspēku, sākumā atsevišķām grupām nostājoties pret spēcīgo padomju valsts mašīnēriju un, gūstot pār to uzvaru, ar pārlicības spēku pārlicinot par to arī citus. Baltijas valstu dziesmotās revolūcijas ir spilgts nevardarbīgās pretošanās kā politiskas cīņas formas panākums.”*²⁸³

Masveidīgo “Baltijas ceļa” un janvāra barikāžu ievērojamā rezonanse gan vietējos, gan starptautiska mēroga medijos pildīja sava veida uzraudzības funkciju jebkādiem PSRS mēģinājumiem vardarbīgi apspiest šīs akcijas. Toreizējais Augstākās padomes Preses centra vadītājs Aleksandrs Mirļins stāsta, ka 1991. gada janvārī ar informāciju tika nodrošināti vairāk nekā pusotrs tūkstotis žurnālistu, no kuriem tūkstotis pārstāvēja Rietumu presi un televīziju. Viņš norāda: *“Šodien mums droši vien ir grūti iedomāties, ka 20. un 21. janvārī*

²⁸⁰ Ražuks, R. (2001). Latvijas Tautas frontes loma barikāžu organizēšanā. Grām.: Jundzis, T. (red.). *Janvāra barikādes kā tautas pretestības forma totalitārajam režīmam un tās mācības: starptautiska konference sakarā ar barikāžu atceres 10. gadadienu Baltijas valstīs*. 65. lpp.

²⁸¹ Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. (2005). *Latvijas vēsture – 20. gadsimts*. 400. lpp.

²⁸² Fredēns, L. P. (2007). *Baltijas brīvības ceļš un Zviedrijas diplomātija 1989–1991*. Rīga: Atēna. 26. lpp.

²⁸³ Blūzma, V. (2006). Neformālās organizācijas – nevardarbīgās pretošanās aizsācējas Latvijā Atmodas sākumposmā (1986-1989). Grām.: Jundzis, T., Zaļais, R. (red.). *Nevardarbīgā pretošanās: Latvijas pieredze*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija. 50. lpp.

CNN uz Latviju bija atsūtījuši četras filmēšanas grupas: no Stokholmas, Maskavas, Romas un vienu tieši no ASV.²⁸⁴ Savukārt politologs Tomass Šerloks (*Thomas Sherlock*) atzīst, Baltijas atbrīvošanās kustība, padomju režīma pārinodarījumiem veltītās publiskās akcijas sekmēja padomju mitoloģijas deleģitimitēšanu un nacionālās pašapziņas modināšanā citās padomju republikās.²⁸⁵

Par otru spilgtāko 1991. gada notikumu uzskatāma **Latvijas neatkarības atjaunošana de facto**. Naktī no 18. uz 19. augustu no savu pienākumu pildīšanas tika atstādināts PSRS prezidents Mihails Gorbačovs. Varu tolaik sagrāba Valsts ārkārtējā stāvokļa komiteja (VĀSK). Latvijā tika izveidota operatīvā grupa VĀSK struktūru atbalstīšanai un 19. augusta pievakarē Latvijā sākās Rīgas OMON un Baltijas kara apgabala karaspēka vienību īstenotās bruņotās akcijas. Šis vienības ieņēma Latvijas televīziju, nodarot miesas bojājumus vairākiem televīzijas darbiniekiem, pārtrauca raidījumus, sabojāja inventāru un aparāturu, līdzīgā veidā izdemolējot arī citas sabiedriskas organizācijas, kā Rīgas pilsētas milicijas pārvaldes ēku, Iekšlietu ministrijas ēku, Latvijas Tautas frontes mītņi, radionamu u. c. Karaspēka vienības bloķēja autoceļus un tiltus ap Rīgu, lai nepieļautu lieljaudas tehnikas ienākšanu Rīgā un jaunu barikāžu izveidošanu. 21. augustā kļuva skaidrs, ka apvērsuma mēģinājums Maskavā ir cietis neveiksmi un šajā dienā Latvijas Republikas Augstākā Padome pieņēma vēsturisko konstitucionālo likumu "Par Latvijas Republikas valstisko statusu", kurā noteica, ka pārejas periods valsts varas *de facto* atjaunošanai ir beidzies un Latvija ir neatkarīga, demokrātiska republika, raksta vēsturnieks Tālav Jundzis.²⁸⁶ Raugoties atpakaļ ar divdesmit gadu laika distanci, T. Jundzis intervijā laikrakstam "Neatkarīgā Rīta Avīze" sniedz abu vēsturisko notikumu salīdzinājumu: "*Ja salīdzināt ar janvāri, tad janvārī par to [apdraudējuma sajūtu – L. A.] nebija laika domāt un – janvārī mēs bijām visi kopā. Vai gulējām kabinetos, vai zem galdiem, vai bijām uz ielas, vienmēr apkārt bija savējie. Puča laikā sajūta bija atšķirīga, jo mēs bijām zināmā mērā vieni. Augstākā padome viena, deputāti katrs savā stūrī... Atšķirībā no janvāra parādījās bailes. Mēs sapratām, ka joku vairs nebūs un, otrkārt, mums vairs neļaus atkārtot janvāra scenāriju. Tā faktiski ir atbilde uz jautājumu, kāpēc augustā necēlām barikādes. Turklāt, pirmais, ko 19. augustā izdarīja armija – nobloķēja visus tiltus. Neviena mašīnu kolonna vairs Rīgā netika. Ilūzijas par barikādēm augustā var pilnīgi nolikt malā.*"²⁸⁷

²⁸⁴ Mirļins, A. (2001). Preses loma janvāra krīzes pārvarēšanā. Publicitāte un demokrātija. Grām.: Jundzis, T. (red.). *Janvāra barikādes kā tautas pretestības forma totalitārajam režīmam un tās mācības: starptautiska konference sakarā ar barikāžu atceres 10. gadadienu Baltijas valstīs*. 77. lpp.

²⁸⁵ Sherlock, T. (2007). *Historical Narratives in the Soviet Union and Post-Soviet Russia. Destroying the Settled Past, Creating an Uncertain Future*. New York: Palgrave Macmillan. P. 147.

²⁸⁶ Jundzis, T. (2010). *Latvijas Valsts atjaunošanas parlamentārais ceļš*. Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centrs. 63.- 65. lpp.

²⁸⁷ Avotiņš, V. (2011, 16. aug.). Puču nosodījām pirmie. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 6. lpp.

T.Jundzis norāda, ka tas, ko Rietumi un pirmām kārtām ASV palīdzēja un panāca Latvijas neatkarības atjaunošanas procesā ir PSRS atturēšana no militāra spēka lietošanas. *“Tas šajā situācijā, iespējams, bija vienīgais, ko varēja darīt, taču arī tas bija ārkārtīgi svarīgi. Pārējo panāca tautas pārliecība un gara spēks”*.²⁸⁸ Tomēr vēsturnieks rezumē, ka *“pēkšņi iegūtā politiskā un starptautiski atzītā neatkarība nenāca vienlaikus ar ekonomisko labklājību. Tas lika lielai sabiedrības daļai vilties Atmodas laika ideālos. Latvijas sabiedrībā 1992.–1993. gadā valdīja dziļa krīze ne tikai ekonomikā, politikā un sociālajā jomā, bet arī tautas morālajā apziņā un psiholoģijā, nacionālās pašapziņas un identitātes jomā”*.²⁸⁹

Atmodas laika vērtējumos ieturēts un kritiski vērtējošs bijis arī kinorežisors Jānis Streičs, uzsvāru liekot uz deformēto brīvības izjūtu, kas piemītis sabiedrībai atraisoties no Padomju Savienības. Savas dienasgrāmatas lappusēs 1991. gada 12. aprīlī viņš raksta: *“Ja pie mums ir bijusi verdzība, tad ceļš uz demokrātiju nebūs tik vienkāršs, kā likās. Atšķirībā no daudziem biju kritiskāk noskaņots par mūsu brīvības iespējām. Bet, neskatoties uz to, līdzī visiem cerēju”*.²⁹⁰

Raksturojot neatkarības kustības masveidīgumu, dažādos avotos konsekventi akcentēts “gara spēka” potenciāls un triums, tomēr patiesībā nevardarbīgās pretošanās akciju izdošanos nodrošināja virkne racionālu iemeslu, kā režīma un publiskās sfēras demokratizācija, precizitāte akciju organizēšanā, Baltijas valstu savstarpējās koordinēšanās spējas apliecinājums un uzņēmības potenciāla demonstrējums, masu mobilizēšanas iespēja, vietējo un jo īpaši starptautisko mediju klātbūtne/uzraudzība un pasaules mēroga rezonanse, ko tie nodrošināja. Savukārt “gara spēks”, kas pēc būtības ir emocionāla kategorija, veiksmīgi kalpoja par katalizatoru minēto racionālo aspektu īstenošanā.

4.3. Padomju mediju sistēmas transformācija

Atmodu kā lielā mērā mediju koordinētu revolūciju iespējamu padarīja padomju režīma liberalizācija un mediju sistēmas pakāpeniska transformācija, kas nodrošināja platformu alternatīvu viedokļu paušanai un masu mobilizēšanai, kas pirms M.Gorbačova pārbūves un atklātuma politikas būtu neiedomājami.

²⁸⁸ Jundzis, T. (2010). *Latvijas Valsts atjaunošanas parlamentārais ceļš*.52. lpp.

²⁸⁹ Turpat. 66. lpp.

²⁹⁰ Streičs, J. (2012). *1991. Tas garais cilvēkberna gads*. Rīga: Dienas Grāmata.245. lpp.

Pirms **Atmodas posma (1987–1990)** Baltijas padomju mediju sistēmas vēsturē izšķir trīs žurnālistikas periodus: **stalinisma ēra (1945–1955)**, **“atkusnis” (1956–1968)**, **stagnācijas periods (1969–1986)**.²⁹¹

Politologs Karols Jakubovičs (*Karol Jakubowicz*) medijus padomju sistēmas ietvaros sauc par kārtības instrumentiem. Komunistisko mediju mērķis bija radīt ideoloģiski korektu ‘simbolisko vidi’, kas piepildīta ar tādu saturu, kas kalpo auditorijas socializēšanai komunistisko ideju un vērtību līmeņos. Tomēr tā kā sistēma nebija spējīga izpildīt savus solījumus, par mediju galveno uzdevumu kļuva sistēmas autoritāšu darbību ‘spodrināšana’, lai nodrošinātu ‘pierādījumus’ sistēmas panākumiem mērķu izpildē. Lai to panāktu, uzsver autors, bija jārada alternatīva realitāte.²⁹² Baltijas neatkarības kustību pētnieki Marju Lauristina (*Marju Lauristin*) un Pēters Vihalemmis (*Peter Vihalemm*) par padomju mediju sistēmu raksta: “Hierarhiskā un standartizētā masu mediju sistēma bija līdzīga lielam daudz balsīgam korim, kas unisonā atkārtoja vienas un tās pašas patiesības, dziedāja slavas dziesmas vieniem un tiem pašiem varoņiem un kritizēja dažas atsevišķas ‘ēnas puses’ ‘pagaidu trūkumus’”.²⁹³ Autori skaidro, ka Padomju Savienības izmantotais kritērijs ziņu atlasei bija pretējs Rietumos pastāvošajam. Priekšroka tika dota pozitīvām ziņām pēc satura, taču bez ziņu vērtības. Masu medijos prezentētajai pasaules ainai bija jābūt harmoniskai, bez kognitīviem saspīlējumiem vai disonansēm. Viss pozitīvais bija ‘mūsu’, viss negatīvais ‘viņu’.²⁹⁴ Visi laikraksti un žurnāli bija saistīti ar organizācijām (Centrālo Komiteju, radošajām savienībām u.c.) un darbojās kā šo organizāciju rupori.²⁹⁵ Televīzijas ziņas tika pakļautas vēl lielākai kontrolei nekā partijas laikraksti.²⁹⁶ Katra laikraksta numura, raidījuma vai kinohronikas struktūra bija hierarhiska, atkarībā no tematu ideoloģiskā nozīmīguma un žanra. Viss saistītais ar ideoloģiju, politiku vai vēsturi tika kanonizēts. Nākamā augstās nozīmes sfēra bija ekonomika, tad izglītība un kultūra.²⁹⁷ Mediju pētnieks Ivans Zassurskis (*Ivan Zassoursky*) uzsver, ka tieši laikraksts kā padomju propagandas medijs bija ļoti veiksmīgs, jo tā formāts ir ideāli piemērots shematiskai ekspozīcijai un publicistiskiem vienkāršojumiem, kā arī mozaīka, kas veidota no laikrakstā iekļautajiem vēstījumiem, rada sajūtu, ka realitāte tiešām tiek reprezentēta.²⁹⁸

²⁹¹ Lauristin, M., Vihalemm, P. (1993). *The Communist Press in the Soviet Republics*. Grām.: Høyer, S., Lauk, E., Vihalemm, P. *Towards a Civic Society: The Baltic Media's Long Road to Freedom: Perspectives on History, Ethnicity and Journalism*. Tartu: Baltic Association for Media Research. P. 187.

²⁹² Jakubowicz, K. (1994). *Equality for the Downtrodden, Freedom for the Free: Changing Perspectives on Social Communication in Central and Eastern Europe*. *Media, Culture & Society*, 16, P. 273.

²⁹³ Lauristin, M., Vihalemm, P. (1993). *The Communist Press in the Soviet Republics*. P. 186.

²⁹⁴ Turpat. 182, 183. lpp.

²⁹⁵ Turpat. 183. lpp.

²⁹⁶ Turpat. 185. lpp.

²⁹⁷ Turpat. 186. lpp.

²⁹⁸ Zassoursky, I. (2004). *Media and Power in Post-Soviet Russia*. Armonk, N.Y.; London: M.E. Sharpe. P.6.

Detalizētāk raugoties uz padomju mediju sistēmas transformāciju *pirms*-Atmodas un Atmodas laikā laikposmā no 1985. līdz 1993. gadam masu mediju attīstībā vērojamas četras fāzes:

1. **1985–1987.** Preses demokratizācijas process, atšķirīgu viedokļu parādīšanās, struktūrai saglabājoties nemainīgai. Pirmās neatļautās publikācijas tiek pārdotas atklāti.
2. **1988–1990.** Ideoloģiski konkurējošu preses izdevumu parādīšanās kā jauna sistēma. Vispirms dažādu organizāciju atbalstītas neatļautās publikācijas, tad Latvijas Tautas frontes izdevumi 1988. gada beigās.
3. **1991. gada janvāris–1991. gada augusts.** Latvijas periodiskie izdevumi zaudē savas tipogrāfijas, kas padomju spēki tās okupē 1991. gada janvārī, tādējādi sagraujot pastāvošo preses struktūru.
4. **1991. gada augusts–patlaban.** Preses atdzimšana ar atjaunotu struktūru pēc Latvijas Republikas neatkarības starptautiskās atzīšanas un jauna veida attiecību starp medijiem, valsti un sabiedrību veidošanās.²⁹⁹

I.Zasurskis raksta, ka 20. gadsimta 80. gadu beigās mediju kā ‘ceturtās varas’ koncepts žurnālistikas aprindās ieguva arvien lielāku popularitāti. Pamatojoties uz to, prese kā neatkarīga, pašpietiekama sociāla institūcija, kas līdztekus trim pārējiem varas atzariem (likumdošanas varai, izpildvarai un tiesu varai) piedalījās sabiedrības pārvaldīšanā. Autors skaidro, ka žurnālistiem šie jaunie apstākļi palīdzēja ideoloģisko pamatu nolikt nostāk. Padomju žurnālistu skatījumā ceturtās varas konceptam bija īpaši liela nozīme, jo viņi saredzēja savu uzdevumu kā apgaismotāji, aģitatori, organizētāji īstu vērtību un ideālu vārdā.³⁰⁰ Tieši šie jauno vērtību un ideālu meklējumi radīja viedokļu radikalizāciju.³⁰¹

Mediju pētnieki Inta Brikše, Ojārs Skudra un Rolands Tjarve uzsver, ka mediju satura demokratizācija *perestroikas* un *glasnostj* periodā uzskatāma par padomju totalitārās ideoloģijas liberalizētu formu. Mediji uzsāka apskatīt tēmas, kas iepriekš tika uzskatītas par *tabu*. Tika kritizēta valdības domāšana un uzsāktas atklātas debātes presē, kas deva iespēju cilvēkiem paust savus uzskatus. Autori atgādina, ka tomēr jāatceras, ka tas notika padomju mediju regulēšanas un likumu ietvaros. Par tālaika preses žanriem autori raksta, ka padomju ēras žurnālistikas tradīcijām pieder viedokļu nenošķiršana no faktiem un žurnālista personisko

²⁹⁹Brikše, I., Dūze, D., Šulmane, I. (1993). Latvia: From the Singing Revolution to the 1993 Election. Grām.: Høyer, S., Lauk, E., Vihalemm, P. *Towards a Civic Society: The Baltic Media's Long Road to Freedom: Perspectives on History, Ethnicity and Journalism*. Tartu: Baltic Association for Media Research. P. 227.

³⁰⁰Zassoursky, I. (2004). *Media and Power in Post-Soviet Russia*. P.11.

³⁰¹Turpat.12.lpp.

uzskatu refleksija par notikumiem.³⁰² I.Brikše raksta, ka “*auditorijas un mediju attiecības šajā periodā ir grūti aprakstīt ar vispārpieņemtiem zinātniskiem konceptiem un teorijām, jo cilvēki medijus nevis lietoja, bet mīlēja*”.³⁰³

Īpaši liela nozīme Atmodas procesos bija radio. Temati un pasniegšanas stils 1988. gadā mainījās fundamentāli. Atdzima radio kā medija pašapziņa un tas sāka paļauties uz psiholoģisku tuvību ar auditoriju.³⁰⁴ Savukārt runājot par televīziju, kā būtiskāko notikumu autori min programmas “Labvakar” aizsākumu. Raidījums radīja jauna veida žurnālistu – agresīvu, cīņai gatavu profesionāli, kas ir gatavībā atmaskot un palīdzēt sagraut veco sistēmu.³⁰⁵ Jāakcentē, ka radio un televīzijas attīstība bija vairāk ierobežota, nekā alternatīvas preses attīstība. I.Brikše, O.Skudra un R.Tjarve min vairākus iemeslus tam. Atmodas posmā pieeja dažādam kopēšanas un printēšanas aprīkojumam bija samērā brīva, kaut arī nelikumīga. Turpretim telekomunikācijas atradās ārkārtīgi stingrā kontrolē un nebija pieejamas opozicionārās informācijas izplatīšanai. Visas radio un televīzijas frekvences piederēja valstij un līdz pat 1991. gada augustam šo frekvenču izmantošana tika strikti uzraudzīta no Latvijas PSR drošības struktūru puses.³⁰⁶ Arī prese nebija pilnībā brīva no kontroles. Elita Veidemane atceras, ka “Atmoda” pirmajā iznākšanas gadā pirms drukāšanas tika cenzēta un aizliegto rakstu vietā tika publicētas šķērītes. Žurnāliste skaidro: “*Es domāju, ka mums atļāva izdot avīzi tikai tāpēc, ka arī partijnieki gribēja zināt, kas te notiek. [...] Mēs zināmā mērā spēlējām tādu stāstnieku lomu, viņi grib zināt, mēs viņiem stāstām, bet tas tiek darīts publiski, nevis aizejot uz CK vai čekas māju. Līdz ar to jaunumus uzzināja gan patrioti, gan arī CK un čekā. Vēlāk es uzzināju, ka čekā drīz vien pēc mūsu iznākšanas tika radīta preses analīzes nodaļa, kuras galvenā rūpe bija lasīt “Atmodu*”.”³⁰⁷

Atmodas periods simboliski var tikt dēvēts par “informācijas banketu jeb dzīrēm”. Cilvēki patērēja masu medijus bez kritiskas pieejas saturam un izpildījuma profesionalitātei. Informācija, kas nebija pieejama padomju cenzūras dēļ, tika automātiski uztverta kā patiesa un objektīva. Žurnālisti kļuva par ēras varoņiem.³⁰⁸ “*Publiskā komunikācija bija orientēta uz pretēju, bet tajā pašā laikā – vienu otru papildinošu efektu sasniegšanu. No vienas puses, indivīdiem bija nodrošināta ļoti augsta mediju pieejamība (zemas cenas, lielas tirāžas,*

³⁰² Brikše, I., Skudra, O., Tjarve, R. (2002). *Development of the Media in Latvia in the 1990s*. Grām.: Vihalemm, P. (ed.). *Baltic Media in Transition*. Tartu: Tartu University Press. P. 67, 70.

³⁰³ Brikše, I. (2002). *Latvijas mediji: izaicinājumi, ieguvumi un draudi (1987-2002)*. Grām.:

Sociālekonomiskā procesa trajektorija Latvijā laikā no 1985. līdz 2002. gadam. Kur tā ved Latviju? 294. lpp.

³⁰⁴ Brikše, I., Dūze, D., Šulmane, I. (1993). *Latvia: From the Singing Revolution to the 1993 Election*. P.235.

³⁰⁵ Turpat.236.lpp.

³⁰⁶ Brikše, I., Skudra, O., Tjarve, R. (2002). *Development of the Media in Latvia in the 1990s*. P.68.

³⁰⁷ Veidemane, E. (1998). “Atmoda” – vēsturisks fenomens. Grām.: Škapars, J. (sast.). *Latvijas Tautas fronte: 1988-1991. Veltījums Trešajai Atmodai un Latvijas Tautas frontes dibināšanas desmitgadei*. Rīga: Jāņa sēta. 355. lpp.

³⁰⁸ Brikše, I., Skudra, O., Tjarve, R. (2002). *Development of the Media in Latvia in the 1990s*. P.70.

abonēšanas sistēma, kura ietverti arī veicinoši elementi, pat zināma piespiešana). [..] Bet no otras puses, mediju kanālu skaits bija ļoti ierobežots [..],” atzīst I. Brikše.³⁰⁹

Atmodas posmā žurnālistu iesaistes pakāpe politisko pārmaiņu procesos bija tik liela, ka daudzi no tiem bija vēlētie deputāti vai darbojās valsts pārvaldes struktūrās.³¹⁰ Sarmīte Ēlerte, kādreizējā Augstākās Padomes Preses centra vadītāja, uzsver, ka atmodas laika “prese, televīzija un radio veica ārkārtīgi svarīgus kolektīvās drosmes terapijas seansus. Drosmē un krāsaina valoda bija tā laika svarīgākās žurnālistu kvalitātes.”³¹¹ S. Ēlerte informācijas nozīmi Atmodas laikā raksturo kā maģisku: “Informācija bija ļoti svarīga, bet tā nesa ne tik daudz ziņas, cik maģiska rituāla nozīmi, kura mērķis bija uzburt realitāti”.³¹² Dzejnieks Normunds Beļskis atceras, ka “Tautas frontes veidošanās laikā bija svarīgi paspēt pirmajam sagatavot ziņu un nodot redaktoram pēdējā brīdī, lai vairs nav laika labot, un saturā ietvertā patiesība, ko cilvēki gaidīja, tiktu publicēta.”³¹³

Atmodas posma mediji, kas pārstāvēja virzību uz neatkarību, iezīmējas kā unikāls fenomens, jo tolaik tie vienlaikus veica tika daudz funkciju kā nekad iepriekš un nekad pēc tam Latvijas komunikācijas vēsturē: tie nodrošināja opozīciju oficiālajam Padomju Savienības diskursam, tie kalpoja par uzticības ‘personām’, ‘kolektīvo sirdsapziņu’ un sociālās atmiņas nesējiem, emocionālā spēka avotiem, par masu mobilizētājiem, veica uzraudzības funkciju, lai padomju militārās vienības necenstos vardarbīgi apspiest masu akcijas.

³⁰⁹ Brikše, I. (2005). *Publiskās sfēras demokratizācijas iespējas: Perestroikas un glasnostj aspekts Latvijā (1985-1990)*. Grām.: Brikše, I. (red.). *Komunikācija: kultūras un vēstures diskurss*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 193. lpp.

³¹⁰ Brikše, I., Dūze, D., Šulmane, I. (1993). *Latvia: From the Singing Revolution to the 1993 Election*. P.228.

³¹¹ Ēlerte, S. (2005). *Atmodas laika padomi šodienai*. Grām.: Škapars, J. *Baltijas brīvības ceļš: Baltijas valstu nevardarbīgas cīņas pieredze pasaules kontekstā*. Rīga: Zelta grauds. 419. lpp.

³¹² Turpat. 419. lpp.

³¹³ Beļskis, N., Ēlerte, S., Latkovskis, I., Streips, K. (2005). *Mediji – tautas balss un atbalss. Masu mediji Baltijas neatkarības atgūšanas procesā*. Grām.: Škapars, J. *Baltijas brīvības ceļš: Baltijas valstu nevardarbīgas cīņas pieredze pasaules kontekstā*. Rīga: Zelta grauds. 149. lpp.

5. LATVIJAS TREŠĀS ATMODAS SOCIĀLĀS ATMIŅAS UN KOMEMORĀCIJAS DISKURSS MEDIJOS (1988–2014)

Šajā nodaļā sniegts promocijas darba gaitā iegūto datu kopējais raksturojums, atspoguļojot preses publikāciju, radio un televīzijas raidījumu dinamiku laika posmā no 1988 līdz 2014. gadam un sistematizējot šos žurnālistikas vēstījumus pēc to žanriem. Dati sniedz iespēju koncentrētā veidā izsekot Latvijas Trešās atmodas mediācijai un komemorācijai ilgā laikā posmā, atklājot dominējošās tendences pētāmo mediju praksēs, novērtējot gadskārtējo mediju rituālu nemainīgos elementus un to transformācijas, kā arī analizēt, kādā veidā un kādu faktoru ietekmē vieni komemorācijas pasākumi pārtop mediju notikumus, bet citi nē.

5.1. Analizējamo datu kopējais raksturojums

Promocijas darba ietvaros ar kvantitatīvās kontentanalīzes palīdzību apkopotas un analizētas vairāk nekā 1100 preses publikācijas, kas veltītas Latvijas Rakstnieku savienības paplašinātajam plēnumam, Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresam, akcijai “Baltijas ceļš”, Latvijas Republikas neatkarības deklarācijas pieņemšanai, janvāra barikādēm un Latvijas neatkarības pasludināšanai *de facto* laika posmā no 1988. līdz 2014. gadam laikrakstos “Atmoda”, “Literatūra un Māksla”, “Padomju Jaunatne”, “Советская молодежь” (vēlāk – “СМ–сегодня”, “Вести сегодня”), “Сīņa”, “Советская Латвия” (vēlāk – “Панорама Латвии”), “Lauku Avīze” (vēlāk – “Latvijas Avīze”), “Diena”, “Neatkarīgā Cīņa” (vēlāk – “Neatkarīgā Rīta Avīze”), “Час” un “Телеграф”. Tāpat identificēta pētāmo mediju notikumu atspoguļošanas intensitāte sabiedriskās televīzijas kanālā LTV1 (sākumposmā TV Rīga) un sabiedriskā radio kanālā LR1 (I programma) no 1991. līdz 2014. gadam, kā avotu izmantojot ilggadējo iknedēļas izdevumu “Rīgas Viļņi”.

Iegūtie dati apkopoti un sistematizēti ar kvantitatīvo kontentanalīzi un analizēti, izmantojot izstrādāto diskursa vēsturisko metodi. Metodes ietvaros pieejas pamatlicēja piedāvā izmantot interdiskursivitātes shēmas, kas palīdz atspoguļot interdiskursīvās un intertekstuālās attiecības starp diskursiem, diskursu tematiem, žanriem un tekstiem.³¹⁴

³¹⁴ Tuvāk sk. Reisigl, M., Wodak, R. (2009). The Discourse-Historical Approach (DHA). In: Meyer, M., Wodak, R. (eds.). *Methods of Critical Discourse Analysis*. 2nd ed. London, Thousand Oaks, New Delhi, Singapore: Sage Publications. P.92.

Pētījuma rezultāti prezentēti interdiskursivitātes shēmās, vizuāli un koncentrēti atspoguļojot dažādos diskursus un to savstarpējās mijiedarbības attiecības.

5.2. Pētāmajiem Latvijas Trešās atmodas notikumiem veltīto preses publikāciju dinamika

Visvairāk preses publikāciju laikposmā no 1988. līdz 2014. gadam veltīts janvāra barikādēm un to atcerei (421 jeb 36%) (skat. 5.1. tabulu). Atspoguļošanas intensitātes ziņā kā nākamais notikums akcentējams Latvijas neatkarības pasludināšana *de facto* 1991. gada augustā un tā atcere (295 jeb 26%). Ievērojami mazāk publikāciju pagājušajās vairāk nekā divās desmitgadēs veltīts 1989. gada akcijai “Baltijas ceļš” (168 jeb 15%), neatkarības deklarācijas pieņemšanai (150 jeb 13%), ievērojami mazāk – Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresam (94 jeb 8%) un Latvijas Rakstnieku savienības paplašinātajam plēnumam (25 jeb 2%). Vērojama tendence Atmodas sākumposma notikumiem (līdz 1991. gadam) piešķirt mazāku nozīmi, bet pēdējā Atmodas gada notikumi ar savu izšķirošo raksturu atspoguļoti ievērojami intensīvāk. Tas izskaidrojams ar mediju fokusu uz izšķirošu notikumu reprezentāciju, jo pēc ‘mediju notikuma’ klasiskās pieejas, kas izklāstīta darba teorētiskajās nodaļās, šādi notikumi vienlaikus ietver gan ‘iekarošanas’, gan arī ‘sacensības’ dimensijas (Padomju Savienībai lojālie spēki pret neatkarības ideja cīnītājiem) un ziņu vērtība to norises brīdī un komemorācijā pieaug.

5.1 tabula

Pētāmajiem notikumiem veltīto preses publikāciju dinamika laikposmā no 1988. līdz 2014. gadam

Pētāmais notikums	Preses publikāciju skaits (1988–2014)	Procenti (%) no publikāciju kopskaita
Latvijas Rakstnieku savienības paplašinātais plēnums	25	2 %
Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongress	94	8 %
Akcija “Baltijas ceļš”	168	15 %
Latvijas Republikas neatkarības deklarācijas pieņemšana	150	13 %
Janvāra barikādes	421	36 %

Latvijas neatkarības pasludināšana <i>de facto</i>	295	26 %
Kopā:	1153	

Katram pētāmajam notikumam veltīto preses publikāciju daudzums pagājušajās divās ar pusi desmitgadēs liecina par notikuma nozīmi mediju ritualizētajās praksēs saistībā ar Atmosdas atceri. Mediju pastarpināta atcerēšanās, atmiņas stiprināšana, atjaunošana vai gluži pretēji – aizmirstāna un selektīva vēstures epizožu atspoguļošana var ietekmēt procesus auditorijas sociālajā atmiņā.

5.3. Pētāmajiem Latvijas Trešās atmodas notikumiem veltītie raidījumi LTV1 un LR1

Analizējot Atmosdas notikumiem veltītos speciālos tematiskos raidījumus Latvijas Televīzijas 1. kanālā (līdz 1991. gadam TV Rīga) un Latvijas Radio 1. kanāla, jāsecina, ka vērojamas atšķirības salīdzinājumā ar preses publikāciju dinamiku (*skat. tabulu 5.2.*). Vislielākā uzmanība pievērsta neatkarības deklarācijas pieņemšanai un tās atcerei (120 jeb 34%) un janvāra barikādēm (102 jeb 29%). Ievērojami mazāku rezonansi guvis “Baltijas ceļš” (61 jeb 17%), neatkarības pasludināšanai *de facto* (49 jeb 14%). Latvijas Rakstnieku savienības paplašinātai plēnums un Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongress LTV1 un LR1 saturā pagājušajās vairāk nekā divās desmitgadēs atspoguļots pavisam maz, attiecīgi 1 un 21 reizi.

5.2. tabula

Pētāmajiem notikumiem veltītie raidījumi LTV1 un LR1 laikposmā no 1988. līdz 2014. gadam

Pētāmais notikums	Veltījumi LTV 1 (1989–2014)	Veltījumi LR 1 (1989–2014)	Kopā:	Procenti (%) no veltījumu kopskaita
Latvijas Rakstnieku savienības paplašinātais plēnums	1	0	1	0 %
Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongress	15	6	21	6 %
Akcija “Baltijas ceļš”	40	21	61	17 %
Latvijas Republikas	75	45	120	34 %

neatkarības deklarācijas pieņemšana				
Janvāra barikādes	64	38	102	29 %
Latvijas neatkarības pasludināšana <i>de facto</i>	46	11	49	14 %
Kopā:	241	121	354	

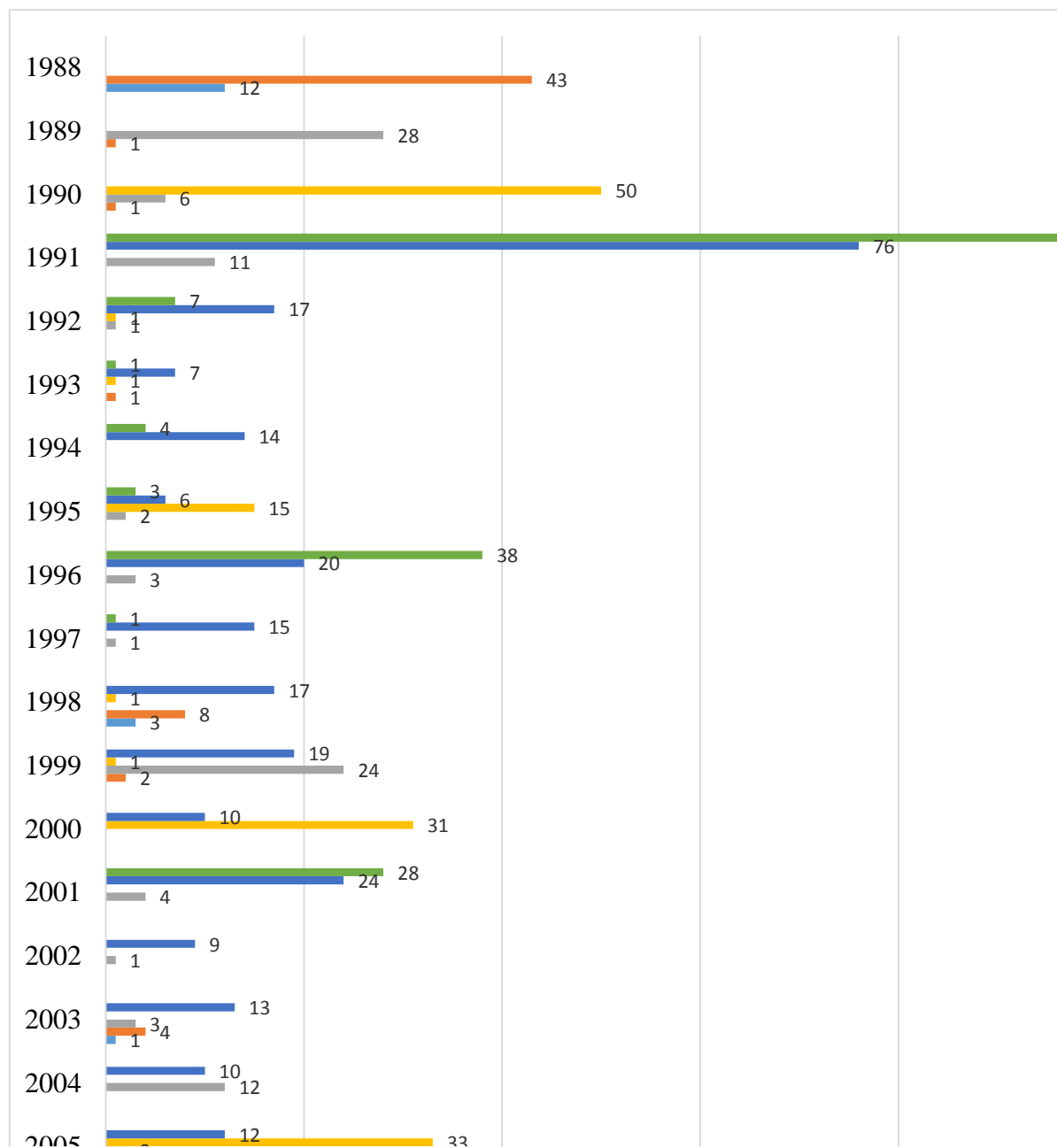
Tematisko veltījumu dinamika pētāmo televīzijas un radio kanālu saturā apstiprina to pašu tendenci, ko dati par preses publikāciju daudzumu – vieni Atmodas notikumi nonāk aizmirstībā, kamēr citi tiek kultivēti sociālajā atmiņā. LTV1 saturā identificēts vairāk speciālo tematisko raidījumu, kas būtiski var ietekmēt atcerēšanās procesus auditorijā, jo Atmodas notikumiem kā vizuāli izteiksmīgiem nozīmīga ir attēla dimensija, ko sniedz televīzijas formāts.

5.4. Pētāmajiem Latvijas Trešās atmodas notikumiem veltīto preses publikāciju, LTV1 un LR1 raidījumu dinamika (1988–2014)

Veltījumu dinamika liecina, ka lielāko rezonansi laikrakstos raisījuši neatkarības *de facto* un janvāra barikāžu vēsturiskie notikumiem 1991. gadā, attiecīgi 148 un 76 veltījumi (*skat. 5.2. attēlu*). Tāpat arī nozīmīgs atspoguļojums bijis neatkarības deklarācijas pieņemšanai 1990. gadā (50), LTF dibināšanas kongresam 1988. gadā (43) un “Baltijas ceļa” notikumam 1989. gadā (28). Rakstnieku Savienības paplašinātā plēnuma vēsturiskajam notikumam 1988. gadā veltītas tikai 10 publikācijas, jo kā pirmajam Atmodas pagrieziena punktam tam bija oficiāls raksturs, kas neraisīja diskusiju un konfrontāciju starp radošo inteliģenci un padomju režīmu medijos.

Analizējot komemorācijas diskursu, ievērojamākā rezonanse laikrakstos sasniegta janvāra barikāžu divdesmitgadē (58 publikācijas) un “Baltijas ceļa” divdesmitgades atcerē (39), neatkarības *de facto* piecgadē (38) un neatkarības deklarācijas pieņemšanas piecpadsmitgadē (33). Janvāra barikāžu un akcijas “Baltijas ceļš” sociālā atmiņa daudziem reģiona iedzīvotājiem sniedz iespēju identificēties ar varonības naratīvu, saskatīt savu nozīmi un dalību lielos vēstures pagriezienos, turklāt šiem notikumiem piemīt estētiskais faktors, ko īpaši uzsvēris rituālkomunikācijas teorētiķis Ēriks Rotenbūlers (“Baltijas ceļš” nereti salīdzināts ar mākslas darbu, savukārt barikāžu uguns kuri iesakņojušies nacionālās identitātes naratīvā kā vienotības absolūtā ideāla simboli).

Pētāmajiem Latvijas Trešās atmodas notikumiem veltīto preses publikāciju skaita dinamika laikposmā no 1988. līdz 2014. gadam

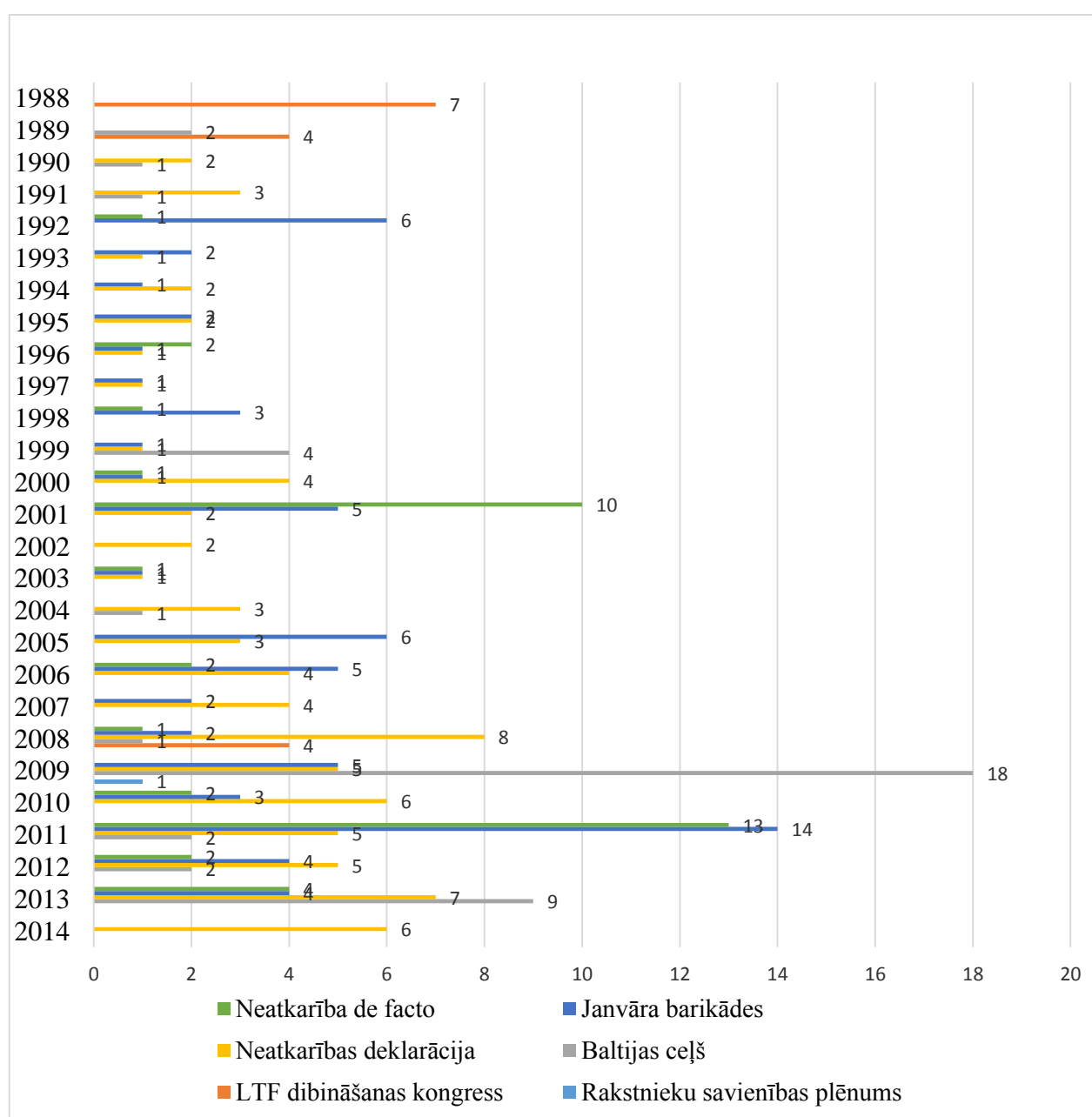

LTV1 (sākotnēji TV Rīga) saturā vislielākā rezonanse identificējama “Baltijas ceļa” divdesmitās gadsimtās diskursā 2009. gadā (18 veltījumi) (sk. 5.3. attēlu), kad notikuma atceres diskursā tika īstenota vērienīgā sabiedrisko attiecību kampaņa. Pamatojoties uz mediju

teorētiķu Daniela Dajana un Elija Katca pieeju, šāda prakse vērtējama kā sabiedrības ‘mehāniskās solidaritātes’ instruments, taču sasniegtās mediju rezonanses dēļ – arī kā masu komunikācijas ‘lielās brīvdienas’. Ievērojama ir arī janvāra barikāžu divdesmitgades rezonanse 2011. gadā (14 veltījumi), neatkarības *de facto* pieminēšana 2011. gadā (13), neatkarības *de facto* desmitā gadskārtā (10).

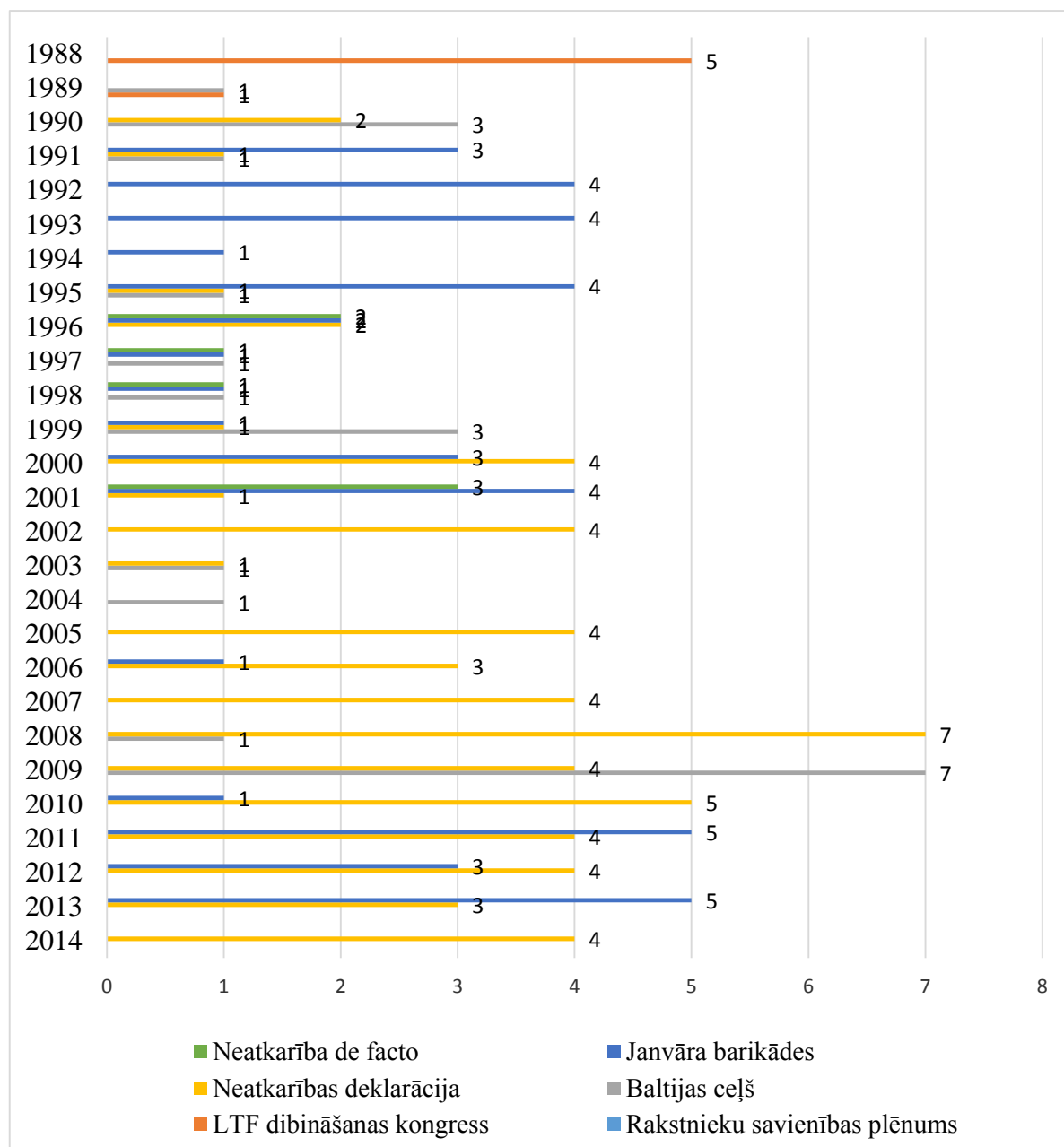
5.3. attēls

Pētāmajiem Latvijas Trešās atmodas notikumiem veltīto raidījumu skaita dinamika LTV1 laikposmā no 1988. līdz 2014. gadam

Runājot par LR1 saturu, jāuzsver, ka visvairāk veltījumu tāpat kā LTV1 gadījumā identificējami “Baltijas ceļa” divdesmitajā gadskārtā (7) un neatkarības deklarācijas pieminēšanai 2008. gadā (7) un tās desmitgadē (5). Tāpat samērā daudz veltījumu izskanējuši, LTF dibināšanas kongresa diskursā 1988. gadā (5), janvāra barikāžu divdesmitgadē (5) un 2013. gada atcerē (*skat. 5.4. attēlu*). Lai arī analizēto raidošo mediju kopējā komemorācijas prakse galvenokārt orientēta uz ‘apaļām’ gadskārtām, vērojami izņēmumi jeb komemoratīvi uzplūdi. Tā, piemēram, neatkarības deklarācijas atcere 2008. gadā guva ievērojamu rezonansi LTV1 un LR1 saturā, bet ne drukātajos medijos. Raidošie mediji sevišķi veiksmīgi kalpo komemorācijas pasākumu, koncertu un māksliniecisku veltījumu pārraidīšanai; ar tiešo translāciju palīdzību tie ne vien iesaista auditoriju mediju pastarpinātā rituālā, bet arī piepilda savus raidlaikus ar aktuālu, sociāli nozīmīgu saturu ar izklaides elementiem.

Pētāmajiem Latvijas Trešās atmodas notikumiem veltīto raidījumu skaita dinamika LR1 laikposmā no 1988. līdz 2014. gadam

5.5. Pētāmajiem Latvijas Trešās atmodas notikumiem veltīto preses publikāciju dalījums pa žanriem (1988–2014)

Analizējot pētāmajiem notikumiem veltītās preses publikācijas pēc publikāciju žanriem, jāsecina, ka visvairāk izmantotais žanrs pēdējās divās desmitgadēs ir ziņa (*skat. 5.5. attēlu*). Sevišķi daudz ziņu žanra materiālu identificēts janvāra barikāžu (232) un neatkarības *de facto* atceres diskursos (148).

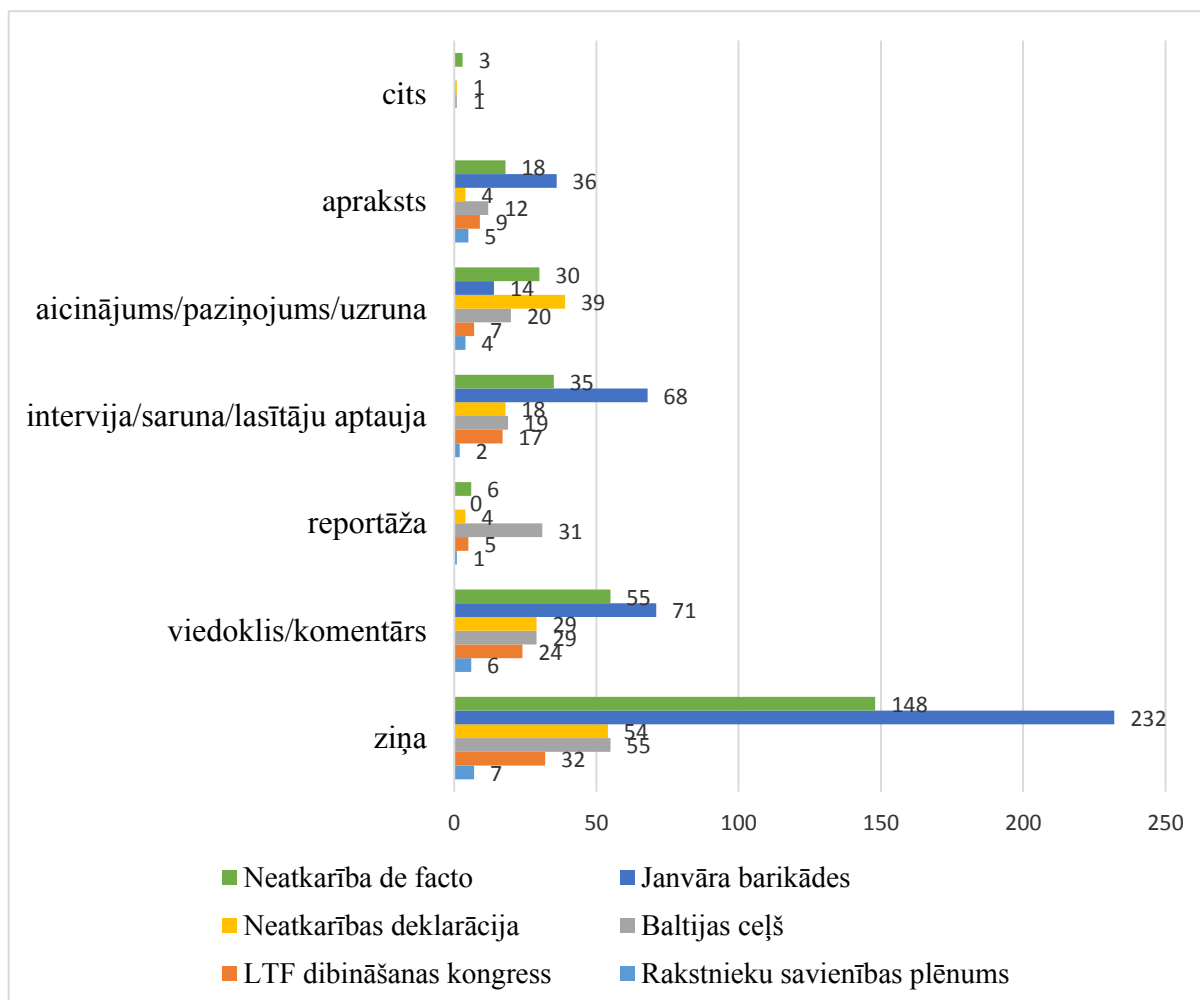
Janvāra barikāžu atceres diskursā identificējams liels skaits viedokļu/komentāru (71), jo barikāžu vēsturiskie notikumi ir problemātiskāki un šis žanrs ļauj ekspertiem, redaktoriem, aculieciniekiem paust savas versijas un vērtējumus, tāpat arī barikāžu atcerei raksturīga atmiņu refleksija. Žurnālistika, pēc komunikācijas pētnieces Bārbijas Zelaizeras domām, ir nozīmīgākais atmiņas nesējs tieši tālab, ka mediju saturs kalpo kā platforma un sava veida ‘pjedestāls’, lai atmiņas tiktu nodotas plašākai auditorijai. Vēl vairāk – lai individuālajā atmiņā tiktu aizpildītas/papildinātas trūkstošās atmiņu epizodes, kā teoretizējis sociologs Moriss Halbvakss. Tāpat viedokļu/komentāru žanrs daudz izmantots arī neatkarības *de facto* diskursā (55). Abu 1991. gada notikumu atcere kopumā vērtējama kā analītiskāka, jo Atmodas posma pēdējā gada notikumiem ir izšķirošāks raksturs.

Nākamais skaitliskā ziņā vairāk izmantotais žanrs ir intervija/saruna/lasītāju aptauja (68) barikāžu atceres diskursā, kas ļauj prezentēt dalībnieku, atbalstītāju, pretinieku, arī lasītāju subjektīvās perspektīvas. Samērā daudz barikāžu atceres atspoguļošanai izmantoti apraksti (36), kas būtībā kalpo lasītāju izglītošanai vai zināšanu atgādnei, uzliekot auditorijai zināmu atcerēšanās pienākumu, ko vēsturnieks Pjērs Norā nodēvējis par ‘atmiņas atomizāciju’ jeb sociālās atmiņas transformēšanu privātajā.

Neatkarības deklarācijai veltīts vislielākais skaits aicinājumu/paziņojumu (39), savukārt “Baltijas ceļam” – visvairāk reportāžu (31). Tas skaidrojams ar “Baltijas ceļa” vēsturiskā notikuma un arī atceres pasākumu vizuālo izteiksmīgumu, kas veiksmīgi iedzīvināms reportāžas žanrā.

Kopumā jāsecina, ka Atmodas atcerē dominējošs ir ziņu žanrs, jo tas nodrošina platformu optimāli sabalansētam vēstījumam, proti, aktuālais informatīvais saturs tiek papildināts ar ekspertu un/vai Atmodas aculiecinieku, vai komemorācijas pasākumos sastaptu intervēto cilvēku viedokļiem un pārdomām.

Pētāmajiem Latvijas Trešās atmodas notikumiem veltīto preses publikāciju sadalījums pa žanriem laikposmā no 1988. līdz 2014. gadam

5.6. Pētāmajiem Latvijas Trešās atmodas notikumiem veltīto LTV1 raidījumu dalījums pa žanriem (1988–2014)

Klasificējot analizētajiem vēstures notikumiem veltītos LTV1 raidījumus pēc žanriem (*skat. 5.6. attēlu*), jāsecina, ka kopumā visvairāk izmantotais žanrs ir tiešraide (visvairāk tiešraižu veidā atspoguļoti neatkarības deklarācijas pieņemšanas notikumi un atcere (36)). Sākot ar 1995. gadu, Saeimas svinīgo sēžu tiešā translācija vai Valsts prezidenta svinīgā uzruna (Gunta Ulmaņa prezidentūras laikā) nostiprinās kā stabils, nācijai solidaritāti nostiprinošs ikgadējs mediju rituāls. Lielākajā daļā gadījumu rituāla turpinājumā pēc Saeimas

svinīgās sēdes skatītājiem tiek piedāvāts kultūras baudījums (4. maija deklarācijai speciāli veltīts koncerts, dokumentālā filma (11 reizes) (“SirdsDaugava”, “Sirdsapziņas cietumnieki”, “Ziedošā Latvija” u.c., videofilma “Neaizmirstamais sākums” vai “Neaizmirstamais laiks”), tiešraide no piemiņas pasākumiem vai muzikāls veltījums (14 reizes), kā Zigmara Liepiņa kantāte “Tēvzemei un Brīvībai”). 2010. gadā uzsvērts, ka pirmo reizi Saeimas svinīgā sēde tiks pārraidīta ar surdotulkojumu.

Liels skaits tiešraižu vairāk nekā divās pagājušajās desmitgadēs LTV1 saturā veltīts arī “Baltijas ceļam” (23). Tiešraižu lielais īpatsvars skaidrojams ar dzīvās cilvēku ķēdes un tās komemorācijas pasākumu izteiksmīgumu. Tā, piemēram, 2009. gada vienotības skrējiens “Sirdspuksti Baltijai” guva plašu atspoguļojumu LTV1 tiešo translācijas veidā, tāpat kā piemiņas pasākumi un koncerti Likteņdārzā). Tiešās translācijas pēc ‘mediju notikuma’ pieejas teorētiķu uzskatiem ir efektīvākais līdzeklis nācijas solidaritātes veicināšanai, turklāt mediju pastarpinājums netiek uzskatīts par klātesamības un emocionālās iesaistes līmeņa mazinošu faktoru.

Janvāra barikāžu diskursā demonstrēts visvairāk dokumentālo filmu (27), kas arī vērtējams kā noformējies ikgadējs mediju rituāls, piemēram, “Ugunskuri plaukstās”, “Baltie zvani”, “Provokācijas anatomija. 1991. gada janvāris”, “Dūmu deļa debesīs”, “Gvido Zvaigzne” u.c.).

Tāpat ievērojams skaits dokumentālo filmu demonstrēts neatkarības *de facto* (14) diskursā (“Baltijas valstis – pasaules daļa”, “Baltijas sāga”, “Latvijas okupācija”, “1991. gada augusts”, “Padomju stāsts”, “PSRS pēdējās dienas”, “Gorbačovs. Cilvēks, kurš mainīja pasauli.”). Jāakcentē, ka augusta notikumu atceres rituālā iekļautās filmas stāsta par okupāciju, padomju periodu, sistēmas sabrukumu, piešķirot augusta dienām plašāku nozīmju dimensiju un akcentējot notikuma kā izteikta lūzuma punkta simbolisko vēstījumu. Pamatojoties uz vēsturnieka Jana Asmana koncepciju, dokumentālās filmas funkcionē kā būtisks ‘mākslīgās atmiņas’ resurss, kas atvieglo indivīdu atcerēšanās slodzi.

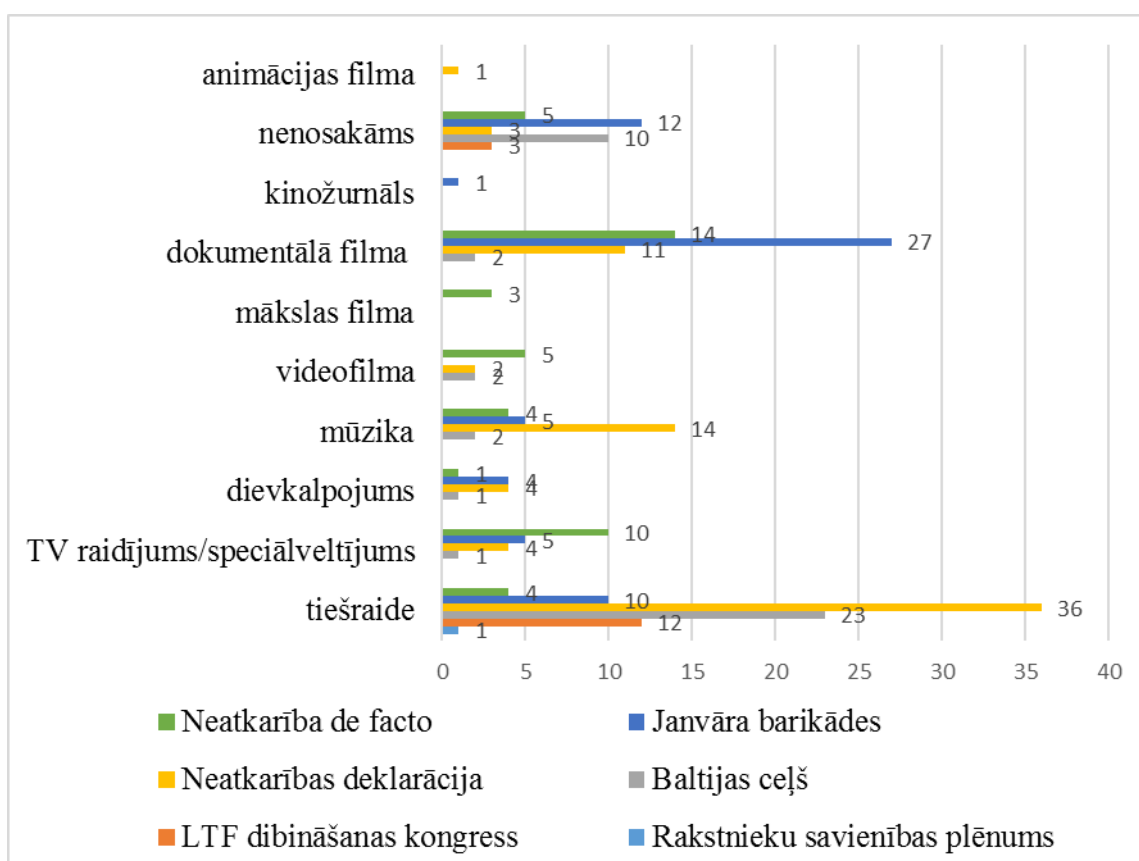
Rakstnieku savienības plēnumam un LTF dibināšanas kongresam LTV1 (sākotnēji TV Rīga) saturā kopš 1988. gada identificēts maz veltījumu, proti, viena tiešraide plēnuma kontekstā, kad 2009. gada 1. jūnijā no Latvijas Nacionālā teātra tika pārraidīts Latvijas Radošo savienību plēnuma “Vērtības. Kultūra. Nākotne”, 12 tiešraides, veltītas LTF dibināšanai un tās atcerei (reportāžas no LTF I un II kongresa 1988. un 1989. gadā), kā arī trīs žanriski nenosakāmi veltījumi šī notikuma diskursā posmā pēc neatkarības atjaunošanas.

Rezumējot jāuzsver, ka Atmodas komemorācijā LTV1 saturā dominējošie žanri ir tiešraides un dokumentālās filmas, kas ir efektīvi līdzekļi auditorijas iesaistīšanai mediju pastarpinātā rituālā, jo veicina kolektīvo saviļņojumu, emocionālo līdzpārdzīvojumu,

nostiprina sociālo atmiņu, veicot realitātē neesošu atmiņu aizvietošanas jeb ‘protēziskās atmiņas’ funkciju, ko teorētiski skaidrojusi atmiņas pētniece Elisone Landsberga.

5.6. attēls

Pētāmajiem Latvijas Trešās atmodas notikumiem veltīto LV1 raidījumu dalījums pa žanriem laikposmā no 1988. līdz 2014. gadam

5.7. Pētāmajiem Latvijas Trešās atmodas notikumiem veltīto LR1 raidījumu sadalījums pa žanriem (1988–2014)

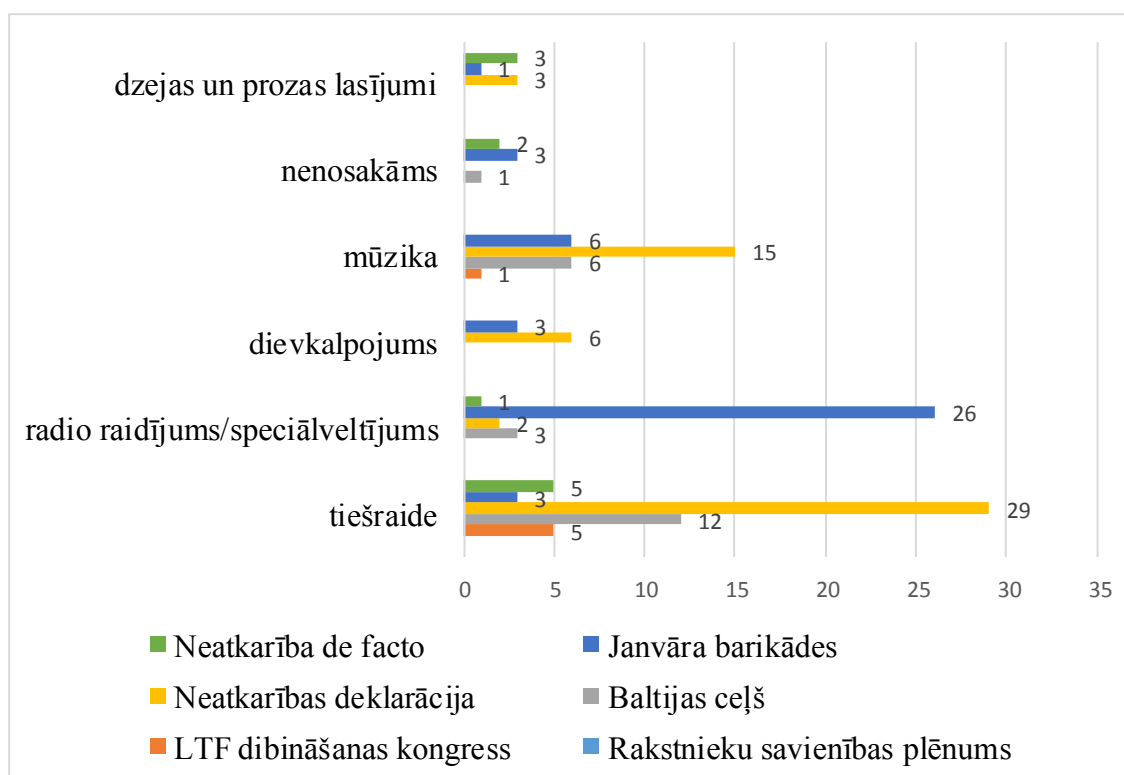
Apkopojot analizētajiem Atmodas notikumiem veltītos LR1 raidījumus vairāk nekā divu pēdējo desmitgažu laikā, jāakcentē, ka tāpat kā LTV1 satura gadījumā, visvairāk izmantotais žanrs ir radio tiešraide (*sk. 5.7. attēlu*) (visvairāk tiešās translācijas veidā atspoguļoti neatkarības deklarācijas pieņemšanas un atceres notikumi (27)). Mediju rituāls LR1 aizsācies, sākot jau ar Latvijas PRS Augstākās Padomes sesiju translāciju 1990. gada 3.

un 4. maijā, tad vērojams pārrāvums, 1996. un 1999. gadā translētas Saeimas priekšsēdētāju uzrunas, no 2000. gada Saeimas svinīgās sēdes, kas papildinātas ar svētku koncertiem (15) un/vai dievkalpojumiem (6), kas pēc vairāku teorētiķu domām var piešķirt rituālam transcendentālu dimensiju. Jāuzsver, ka pārrāvumiem rituālā ir ļoti negatīva ietekme, jo kontinuitāte jeb nepārtrauktība nacionālo svētku svinēšanas/godināšanas rituālā ir būtiskākais aspekts, akcentējuši vairāki autori, piemēram, simbolu pētniece Gabriella Elgeniusa.

Janvāra barikāžu kontekstā visvairāk identificējami radio raidījumi/speciālveltījumi (26) (piemēram, “Gadsimta griežos” vai “Kultūras Rondo”), Savukārt “Baltijas ceļa” kontekstā visvairāk identificētas tiešraides (12) (lielākoties no mītiņiem pie Brīvības pieminekļa, kas nereti saistāmi ar Molotova–Ribentropa pakta nosodījumu).

LR1 saturs piedāvā savdabīgu veltījumu žanru kā dzejas un prozas lasījumi, kas veltīti Atmodas notikumiem neatkarības deklarācijas, janvāra barikāžu un neatkarības *de facto* atceres diskursos. Piemēram, bijušā Augstākās Padomes deputāta Arnolda Bērza piezīmes par 1991. gada augusta puču, latviešu dzejnieki lasa dzeju “Par mājas un Dzimtenes sajūtām” 4. maija vakarā vai latviešu autoru dzejas kompozīcija “Tu esi Latvija!” aktieru Olgas Dreģes un Rūdolfā Plēpja izpildījumā 4. maija vakarā. Šāda veida mediju rituālu papildinošiem literāriem veltījumiem ir nozīmīga funkcija kolektīvā saviļņojuma radīšanā, kas, pēc R.Kolinsa uzskatiem, ir veiksmīga rituāla centrālais elements un vēlamākais sasniedzamais rezultāts.

Pētāmajiem Latvijas Trešās atmodas notikumiem veltīto LR1 raidījumu sadalījums pa žanriem laikposmā no 1988. līdz 2014. gadam

Kvantitatīvā datu analīze apliecina, ka Latvijas Rakstnieku savienības paplašinātā plēnuma, Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresa, akcijas “Baltijas ceļš”, Latvijas Republikas neatkarības deklarācijas pieņemšanas, janvāra barikāžu un Latvijas neatkarības pasludināšanas *de facto* notikumu atspoguļošana laikrakstu publikācijās un izpētītajā LR1 un LTV1 saturā vērtējama kā atbilstoša ‘mediju notikuma’ teorētiskajiem kritērijiem, taču komemorācija ir situatīva, atsevišķos periodos neregulāra (tai raksturīgi pārrāvumi un uzplaukumi). Konsekventi un mērķtiecīgi analizēto mediju uzmanība notikumiem pievērsta ‘apaļo’ un daļēji ‘apaļo’ (piecgades, piecpadsmiņas u. tml.) gadskārtu kontekstos, kad mediji uzskatāmi iesaistās nācijas solidaritātes veicināšanas rituālā. Pamatojoties uz apkopotajiem datiem par Latvijas mediju komemoratīvo praksi, jāsecina, ka mediju rituāli orientēti uz lielām gadskārtām, savukārt ikgadējā atcere atkarīga no virknes situatīvu aspektu (medija dienaskārtības, tābrīža aktualitātēm sabiedrībā, kas konkurē ar vēsturisko notikumu atceri, žurnālistu personiskās saistības ar Atmodas pieredzi u.c.).

Galvenā komemorācijas rituālu sociālā funkcija ir atmiņu noformēšana atbilstoši kādam vēlamam sociālam, politiskam, ideoloģiskam rezultātam (noteiktu vēstures epizožu izcelšana,

veidojot nācijas varonības naraīvu, varas un politiskās elites pārstāvju nozīmības nostiprināšana un akcentējums valsts nozīmes komemorācijas pasākumos u. tml.). Šo funkciju samērā veiksmīgi veic arī Latvijas masu mediji. Atdzīvinot pagātnei, tā tiek virzīta atbilstoši vēlamajam paraugam, komunicējot gan noteiktas pagātnes interpretācijas, gan formējot auditorijas attieksmes pret aktuālo situāciju un notikumiem valstī.

6. “MĒS”–”VIŅI” DISKURSA FORMĒŠANĀS AIZSĀKUMS (1988–1991)

Šajā nodaļā izsekots “mēs”– “viņi” diskursa formēšanās aizsākumam Atmodas posma mediju vēstījumos, jo bez šī kopienu nošķiruma cēloņu analīzes nav pilnvērtīgi izprotama to ietekme uz komemorācijas diskursu vēlākajās desmitgadēs.

Fundamentāls solis ikvienā rituālā, kā dalībnieku ķermeniskās klātesamības, tā mediju realizētā ir piederības veidošana noteiktai sociālās atmiņas kopienai, kas sākas tieši ar “mēs” un “viņi” apzināšanos. Ar mediju vēstījumu starpniecību tiek uzturēta atmiņas kopienu iekšējā solidaritāte. “Mēs” princips ikvienā rituālā darbojas ļoti spēcīgi, no vienas puses iekļaujot un radot piederības un lojalitātes sajūtu dalībniekiem, no otras – diskriminējot, izslēdzot, liedzot dalību nepiederošajiem, oponentiem, ienaidniekiem jeb “viņiem”.

6.1. “Mēs”– “viņi” definēšana laikposmā pirms neatkarības atjaunošanas

Atmiņas kopienu būtība un to pretnostatījums pētāmo Latvijas Trešās atmodas notikumu diskursā laika gaitā ir būtiski transformējies – laikposmā līdz pilnīgai Latvijas neatkarības atjaunošanai analizētajos mediju vēstījumos atklājas Latvijas neatkarības idejas cīnītāju un atbalstītāju un to pretinieku (padomju sistēmai un ideoloģijai lojālo) konfrontācija ar niansētām atšķirībām dažādu pētāmo notikumu diskursos (*skat. 6.1.tabulu*). Atbalsts neatkarības idejai pausts LTF informatīvajā biļetenā “Atmoda” un Latvijas Radošo savienību laikrakstā “Literatūra un Māksla”, Atmodas pēdējos gados arī laikrakstos “Diena” un “Neatkarīgā Cīņa”. Savukārt pēc neatkarības atgūšanas mediju vēstījumos gan latviešu, gan krievu valodā kā “viņi” tiek projicēta negodprātīgā politiskā elite, izveidojot simboliskas barikādes starp ‘tautu’ un varas eliti.

6.1.tabula

Latvijas neatkarības cīnītāju definētie “mēs”–”viņi” diskursi laikposmā līdz Latvijas neatkarības atjaunošanai

Pētāmais notikums	“Mēs” definējums	“Viņi” definējums
Latvijas Rakstnieku	Mākslinieciskā inteliģence	Staļina noziegumi, PSRS

savienības paplašinātais plēnumš	un eksperti– latviešu tautas aizstāvji, Mihaila Gorbačova aizsāktās pārbūves atbalstītāji, padomju režīmā un represijās cietusi tauta un joprojām apdraudētā tauta	birokrātija, cenzūra
Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongress	Pārbūves ideālu atbalstītāji, ļeņiniskie ideāli, republikas suverenitātes atbalstītāji	Krievu valodā iznākošā prese Latvijas PSR, staļinisms un brežņevisms
Akcija “Baltijas ceļš”	Latvijas neatkarības atbalstītāji, ētisku vērtību glabātāji, trīs Baltijas valstis	Padomju sistēma un tai lojālie, Molotova-Ribentropa pakts un tā sekas
Latvijas Republikas neatkarības deklarācijas pieņemšana	Latvijas neatkarības atbalstītāji	PSRS centrālā vara, militāro vienību pārstāvji
Janvāra barikādes	Latvijas neatkarības atbalstītāji	Padomju režīms kā absolūtais ļaunums
Latvijas neatkarības pasludināšana <i>de facto</i>	Demokrātiskie spēki Krievijā, Boriss Jeļcins	Genādijs Janajevs, Alfrēds Rubiks u.c., iekšējie ienaidnieki (tie, kas piesienas uzvarētājam)

Atmodas sākumposmā, **Rakstnieku Savienības paplašinātā plēnuma** diskursā 1988. gada jūnijā “mēs” un “viņi” apzināšanās bija vēl tikai formēšanās procesā – ar “mēs” tika saprasta radošā inteliģence, kas uzņēmusies latviešu tautas interešu pārstāvniecību un rūpes par tās saglabāšanu, atbalstot Gorbačova pārbūvi, taču “viņi” konceptā ietilpa galvenokārt Staļina noziegumi, cenzūra un birokrātija PSRS kā demokrātisku pārmaiņu kavēklis. Dzejnieces un dramaturģes Māras Zālītes uzrunā akcentēts: *“Latvieši šobrīd ir uz izzušanas robežas. Vai ar šādu domu, ka esam iznīkstošas tautas pēdējās inteliģences paaudze, varam dzīvot tālāk? [...] Jā, kas sargā tautu? Konstitūcija? Diemžēl pašreizējā redakcijā tā pieņemta stagnācijas ziedu laikā (1977. gadā) un ir pretrunīga jautājumos, kas attiecas uz savienotajām republikām. No vienas puses tā apgalvo, ka katra savienotā republika ir suverēna valsts, bet turpat lappusi iepriekš 73. panta 5., 6., un 7. punkts šo suverenitāti praktiski atceļ.”*³¹⁵ Būtiski, ka plēnumam bija oficiāls raksturs un pat vēlākie neatkarības kustības līderi pauda atbalstu Padomju Savienības demokratizācijai. Pēc plēnuma laikraksta “Padomju Jaunatne” redaktors Andrejs Cīrulis sava rakstā pauda atbalstu komunistiskās partijas ideāliem: *“Visu dzirdēto pārdomājot, secinājums ir viens: radošā inteliģence ir par Komunistiskās partijas ideāliem, par sociālismu, par suverēnu Latvijas PSR Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā. Tauta vienprātīgi ir par Mihaila Gorbačova enerģiski*

³¹⁵ Zālīte, M. (1988). Parādzīmes tautai. Grām.: Grīniece, A. (sast.). (2010). *Radošo savienību plēnumš: 1. un 2. jūnijs*. Rīga: Jumava.18.-24. lpp.

sākto pārbūves kursu. Taču neapmierinātību izraisa gausums, inerce. Milzīgu ļaunumu nodara birokrātija. Vai mūsu republikā tās ietekme nav daudz jūtāmāka nekā Maskavā, nekā kaimiņrepublikās? [...] Jāatzīmē, ka liela loma diskusijā tika piešķirta arī Latvijas vēstures jautājumiem, to skaitā 1941. gada 14. jūnija un 1949. gada 25. marta masveida izsūtīšanai. Cieta arī ļoti daudzi nevainīgi cilvēki, bet pats par sevi šis akts bija gan nehumāns, gan nelikumīgs. Plēnumā daudzi runāja par Staļina personības kulta sekām, kas iesniedzas šodienā. [...] Šajā sakarā jāteic, ka jau pagājušajā nedēļā Vides aizsardzības klubs redakcijai iesniedza vēstuli, kurā ziņo par savu nodomu 14. jūnijā rīkot mītiņu un demonstrāciju ar moto, kas pauž atbalstu M. Gorbačova kursam, ir par perestroiku, atbalsta partijas XIX Vissavienības konferenci. Klubs iestājas par sabiedrības destalinizāciju, par to, lai 1941. gada 14. jūnija noziegumi nekad vairs nevarētu atkārtoties.”³¹⁶

Plēnuma rezolūcijā kā viens no centrālajiem jautājumiem tika aktualizēts arī latviešu nācijas apdraudējums. Rezolūcija noteica: “Latvijas PSR līdzdalība PSRS ekonomiskajā un sociālajā attīstībā nenotiek pēc suverēnas valsts paritātes principa brīvu valstu savienībā, un tas novedis pie tā, ka Latvijas pamatnācija – latvieši – paši savā etnogrāfiskajā teritorijā kļūst par minoritāti. Tā kā šāda minoritātes situācija visā gadsimtiem garajā un smagajā latviešu tautas vēsturē izveidojusies pirmoreiz, tad aicināt Latvijas Komunistisko partiju un Latvijas PSR valdību par vienu no galvenajiem uzdevumiem uzskatīt latviešu nācijas saglabāšanu un uzplaukumu.”³¹⁷ Neraugoties uz to, ka pasākums sava oficiālā rakstura dēļ neraisīja konfrontāciju medijos, kolektīvais saviņņojums mediju vēstījumos radīts pēc rituāla kā pārmaiņas veicinoša fenomena klasiskās formulas – akcentējot visas trīs laika dimensijas; atminoties pagātņi un totalitāro režīmu nodarījumus, akcentējot aktuālos apdraudējumus latviešu tautas pastāvēšanai un iezīmējot jauna laikposma potenciālu ‘dzimšanu’.

Arī **LTF dibināšanas kongresa** diskursā 1988. gada oktobrī “mēs” un “viņi” nošķīrums definēts līdzīgi. Tā paša gada oktobrī laikrakstā “Atmoda” pēc kongresa tika rakstīts: “Dārgie līdzpilsoņi un domubiedri! Tā stunda ir sītusi. Šodien izšķiras viss. Beidzot ir radusies vēsturiskā iespēja atbrīvoties no pagātnes “kazarmu sociālisma” nastas, nomest staliņisma un brežņevisma smago slogu, atdzīvināt sociālisma ļeņinskās normas un veidot jaunu sabiedrību atbilstoši tautas interesēm, vajadzībām un gribai.”³¹⁸ Dibināšanās kongresā viens no problēmjautājumiem (līdzās imigrācijas pārtraukšanai, latviešu nācijas stāvoklim, pilsonībai, ekonomiskajai suverenitātei, lauksaimniecības attīstībai, dabas un vides

³¹⁶Cīrulis, A. (1988, 4. jūn.). Ar pārkārtošanos ir par maz, vajadzīga pārbūve. *Padomju Jaunatne*. 2. lpp.

³¹⁷B.a. (1988, 10. jūn.). Latvijas PSR Rakstnieku savienības valdes plēnums ar republikas Arhitektu, Dizaineru Kinematogrāfistu, Komponistu, Mākslinieku, Teātra darbinieku, Žurnālistu savienības vadītāju un ekspertu piedalīšanos REZOLŪCIJA. *Literatūra un Māksla*. 1.lpp.

³¹⁸Kosteņecka, M., Rukšāns, J. (1988, 7. okt.). Visiem Latvijas iedzīvotājiem. *Atmoda*. 1.lpp.

aizsardzībai, veselības aizsardzībai, tiesiskas valsts izveidei, sociālajam taisnīgumam, partijas lomai, varas atbildībai tautas priekšā, destalinizācijai un attieksmei pret latviešu tautas vēsturi, ticību un reliģiju u. c.) bija arī preses nozīme. Žurnālists Viktors Daugmalis pēc LTF dibināšanas kongresa uzsvēra krievu valodā iznākošās preses lomu nacionālo jautājumu saasināšanā: *“Te akcentēšu tikai vienu būtiskāko problēmu – tā ir krieviski iznākošās preses (īpaši “Sovetskaja Latvija”) katastrofālā nespēja objektīvi izskaidrot situāciju republikā; tās lielā vaina nacionālā saspīlējuma pastāvēšanā.”*³¹⁹

LTF dibināšanas kongresa diskursā tika īpaši aktualizēts dažādu nacionalitāšu līdztiesības jautājums, uzsverot, ka neatkarības kustības aizsākums jau radījis satraukumu daļā sabiedrības. Apaļā galda sarunā Latvijas informācijas aģentūrā Jānis Škapars sacīja: *“Acīmredzot tieši vētrainā latviešu tautas aktivitātes attīstība izraisa zināmu apmulsumu krievu valodā runājošajos iedzīvotājos: vai necietīs nelatviešu intereses? Un ir skaidrs, ka Tautas fronteī šis jautājums jāizskata līdz galam un jārikojas tā, lai viena tauta nekaldinātu savu laimi uz otras tautas rēķina. Mēs šeit dzīvojam zem viena jumta, un mums jāatrod tāds modelis, lai visu tautību cilvēki justos vienādi labi. Atrisināt nacionālo jautājumu bez tā mēs nevaram. Tautas fronteī jāmeklē modelis kopā ar latviešiem, krieviem, baltkrieviem un citām tautām. Latviešu un krievu valodā runājošo iedzīvotāju konsolidācijai nav saprātīgas alternatīvas. Jebkurš cits ceļš var novest traģiskā strupceļā.”*³²⁰ Jāakcentē, ka LTF dibināšanas kongress tāpat kā Rakstnieku Savienības paplašinātais plēnumis mediju diskursā neradīja uzskatu sadursmes, jo LTF prezentēta kā pārbūves un republikas demokratizācijas veicinātāja, organizācijas nostādņēs īpaši akcentējot rūpes par nelatviešu interesēm Latvijas PSR.

Akcijas “Baltijas ceļš” diskursā 1989. gada augustā par mērķi definēta jau pilnīga Latvijas neatkarība, ar “mēs” saprotot neatkarības atbalstītājus, kas ir īpašu ētisku vērtību glabātāji. Neatkarības idejas atbalstītāju kopības diskurss pamatā tiek veidots, rekonstruējot vienotu un lielākoties negatīvu pagātnes pieredzi, ar “viņi” saprotot padomju sistēmu un tās nodarījumus plašākā mērogā un šai sistēmai lojālo sabiedrības daļa šaurākā mērogā. Šī notikumu diskursā kā būtiskākais mērķis bija panākt cilvēku līdzdalību, masu akcijas sekmīgu norisi, tālab ar cilvēkiem komunicēts emocionāli, atsaucoties uz pāridarījumu, uz smago sociālo atmiņu. Sociālajai atmiņai, raksta P. Noviks, ir raksturīgi paust kādu mūžīgu vai pamata patiesību par kopienu, parasti traģisku. Atmiņa, reiz nostiprināta, definē šo mūžīgo patiesību un vienlaikus arī mūžīga mēroga kopienas locekļu identitāti, apgalvo vēsturnieks.³²¹

³¹⁹ Daugmalis, V. (1988, 14. okt.). Latvija, cik skasts ir Tavs vārds! *Literatūra un Māksla*. 2., 3., 14., 15. lpp.

³²⁰ LATINFORM. (1988, 6. okt.). Galvenais mērķis – konsolidācija. Tai saprātīgas alternatīvas nav. *Padomju Jaunatne*. 1.lpp.

³²¹ Novick, P. (1999). *The Holocaust in American life*. P. 3-4.

Jāpiebilst, ka “Baltijas ceļa” kontekstā kā ienaidnieks konstruēta ne vien padomju sistēma un tās atbalstītāji, bet arī nacistiskā Vācija, jo vērojama izteikta koncentrēšanās uz Molotova–Ribentropa pakta kā vēsturisko ienaidnieku, vienlīdz bargi nosodot abu pušu līguma slēdzējus: “*Cik ļoti šī ķēde atgādināja to svītru, kādu divu lielvalstu vadoņi pārvilka pāri Baltijai, dalot ietekmes sfēras Eiropā. Tikai šoreiz “Baltijas ceļš” ir simbols, kas, jācer, reiz vedīs tautas pretī patiesai suverenitātei un brīvībai.*”³²²

“Mēs” un “viņi” šķīruma veidošanā pamanāma tendence uzsvērt neatkarības idejas cīnītāju un atbalstītāju kopienas taisnīgo pārākumu iepretim padomju sistēmai lojālajiem, sevišķi saistībā ar garīgām kategorijām. Žurnālists un sabiedriskais darbinieks Viktors Daugmalis, iezīmējot “mēs” pārākuma diskursu, rakstīja: “*Mūsu kopība nenāk no izmisuma, mūsu apņēmība nebalstās atriebes alkās, mūsu spēks nav slepeni slēgtos darījumos. Jo mums pieder vērtības, ko nav spējīgi atņemt nekādi varmākas, – un mūsos nav iepotējami varmāku vai viņu upuru tikumi.*”³²³ Gada laikā kopš plēnuma un LTF dibināšanas kongresa neatkarības ideja ievērojami paplašinājusies, “Baltijas ceļa” diskursā orientējoties jau uz pilnīgu valstiskās neatkarības atgūšanu: “*Tauta, tu topi pieaugusi, Tauta, tev vairs nevajag audžuvecāku. Tu esi tik stipra savā nevardarbībā, savā dzīvības spēkā. Tu esi.*”³²⁴ “Baltijas ceļa” diskursam medijos raksturīga īpaši asa konfrontācija starp nu jau pilnīgi skaidri formulētas Latvijas neatkarības idejas cīnītājiem un padomju sistēmai un ideoloģijai lojālajiem.

Neatkarības deklarācijas kontekstā 1990. gada maijā lielākais uzsvērums likts uz mazākumtautību līdztiesību, kaut arī lojālie krievvalodīgie iekļaujas “mēs” konceptā visu Atmosas posmu. Aicinājumā Latvijas tautai kā mērķis nodefinēta pilnīga valstiskā neatkarība: “*Latvijas Republikas Augstākā Padome, uzskatīdama neatkarīgas Latvijas Republikas atjaunošanu de facto par vienīgo ceļu, kas visai Latvijas tautai spēj nodrošināt cilvēka cienīgu dzīvi, par svarīgāko savas darbības principu uzskata Latvijā dzīvojošo nacionālo grupu politisko brīvību, ekonomisko un sociālo tiesību garantēšanu, nacionālo kultūru attīstības nodrošināšanu, ievērojot gan vispārējās cilvēktiesību normas, gan specifiskās mazākumtautību nacionālo kultūru intereses.*”³²⁵ Arī Andreja Panteļejeva komentārā uzsvērtas pretnostatīto kopienu robežas, kas nav nacionālas, bet izrietošas no attieksmes pret padomju režīmu: “*Pēc deklarācijas pieņemšanas Latvijā “uz ielām” ir iezīmējušās pamatkonflikta kontūras. Tas nebūt nav nacionāla vai pat sociāla rakstura konflikts. Vērojot, kas pamatā veido opozīcijas atbalstītāju kontingentu, īsumā konfliktu varētu raksturot kā domstarpības starp civilo demokrātiju, no vienas puses, un militārā kompleksa pārstāvjiem, no otras*

³²² Kondrāts, Ģ. (1989, 25. aug.). Cerību ceļš. *Cīņa*. 1. lpp.

³²³ Daugmalis, V. (1989, 26. aug.). Akcija “Baltijas ceļš”. *Literatūra un Māksla*. 1. lpp.

³²⁴ Šablovskis, A. (1989, 25. aug.). Tā nu ir noticis. *Padomju Jaunatne*. 1. lpp.

³²⁵ Gorbunovs, A., Daudišs, I. (1990, 8. maijs). Aicinājums Latvijas tautai. *Cīņa*. 1. lpp.

pusēs.”³²⁶ Neatkarības deklarācijas mediju diskurss iezīmīgs ar skaidri formulētu virzību uz pilnīgu neatkarību no vienas puses, un PSRS centrālās varas centieniem situāciju nepieļaut, no otras, kā galveno kritēriju “mēs” un “viņi” piederībai izvirzot attieksmi pret padomju režīmu, nevis etnisko piederību.

Janvāra barikāžu kontekstā pēc traģiskajiem notikumiem Lietuvā 1991. gada naktī uz 13. janvāri kā absolūtais ļaunums definēta padomju sistēma. Rakstnieku savienības paziņojumā vēstīts: “*Grūtais pārbaudījums mūs no jauna modinājis, brīvības dziņa kļuvusi par augstāko mērķi. Mūs nenospiedīs uz ceļiem, ja nepadosimies vājumam, šaubām un maldīgām ilūzijām, kā tas notika pirms piecdesmit gadiem. Mums nav, kur atkāpties. Mums nav izvēles. Domas var mirt, bet gars paliek dzīvs. Mēs iesim uz rītdienu lielāki nekā bijām. Mūsu priekšā viltīgs, iedomības apmākts un ļauns ar zobenu rokā pasaules nekrietnākais Goliāts.*”³²⁷ Janvāra barikāžu diskursu mediju vēstījumos caurvij varonības naratīvs savijumā ar latviešu tautas ciešanu naratīvu, sēru noskaņu barikāžu upuru piemiņai un izteiktu *pret* pozīciju padomju sistēmai un tās atbalstītājiem.

Neatkarības pasludināšanas de facto diskursā 1991. gada augustā vērojams nošķīrums starp demokrātiskajiem spēkiem Krievijā un padomju režīmu, kas būtiski maina “mēs” un “viņi” līdzsvaru. “Mēs” apjēgsmē tiek iekļauts Boriss Jeļcins: “*Šajās dienās dzima jauna Krievija. Beidzās Gorbačova ēra un sākās Jeļcina ēra. [...] Krievija un visa pasaule ieraudzīja savā priekšā valstsvīru, kas apzinās savu atbildību tautas priekšā un jūtas aicināts stāties tās priekšgalā.*”³²⁸ Turpretim Gorbačovs tiek raksturots kā neizlēmīgs un vairs neiekļaujas “mēs” definējumā. “*Rakstu šīs rindas 20. augusta agrā rītā – pēdējais brīdis, kad vēl varu uzrunāt jūs ar, pilnīgi iespējams, savu pēdējo sleju. [...] Noticis, notiek visnezēlīgākais varascīņas peripetijās – ar visnezēlīgāko PSRS un PSKP un citu burtsalikumu pieredzi aiz muguras. Pasaules reakcija tādus monstrus kā Janajevs un Rubiks neinteresē. Viņiem nav arī nekādas iespējas sēdēt uz diviem krēsliem kā Gorbačovam.*”³²⁹ “Vēl kādā piemērā: “*Patiesībā mūsu valstiskuma jautājumu pirmie ierosināja krievu tautas deputāti, piemēram, mūsu draugs, Raiņa prēmijas laureāts Jevgeņijs Jevtušenko. Doma, ka tautu likteņi izšķirsies Maskavā, ir apliecinājusi sevi dzīvē. Šoreiz Krievija izglāba gan sevi, gan visu civilizāciju, jo hunta varēja izraisīt arī trešo pasaules karu. [...] Krievija ir augšāmcēlusies.*”³³⁰

Būtiski, ka 1991. gada kontekstā aktuāls kļūst jautājums par iekšējiem ienaidniekiem, jo koncentrēšanās uz ārējo ienaidnieku ir mazinājusies. Pēc neatkarības pasludināšanas *de facto*

³²⁶Panteļejevs, A. (1990, 8. maijs). Šobrīd! *Atmoda*. 2. lpp.

³²⁷Latvijas Rakstnieku savienība. (1991, 17. janv.). Likteņdienās. *Diena*. 3. lpp.

³²⁸Rodins, A. (1991, 28. aug.). 3 dienas augustā. *Atmoda*. 2. lpp.

³²⁹Čaklais, M. (1991, 23. aug.). B. n. *Literatūra un Māksla*. 1. lpp.

³³⁰Čaklais, M. (1991, 30. aug.). Cik skaisti ir kļuvuši krievu cilvēki ielās! *Literatūra un Māksla*. 3.lpp.

simboliski tika demontēts Ļeņina pieminēklis. Šajā saistībā E.Veidemane rakstīja: *“Ir saprotama mūsu vēlme beidzot mēslam atklāti pateikt, ka tas ir mēsls, tomēr varbūt to darīsim ar pašcieņu? Varbūt nelēksim pa mironi tikai tāpēc, ka tas ir beigts, vairs nespēj pretoties un ka nu ir atļauts pa to lēkāt? Skumji bija noraudzīties kā ļaudis bez sevis apjaušanas un bez pašcieņas metās virsū nogāztajam Ļeņineklam Rīgas centrā. [...] Vai tie, kas lēkāja pa šo vēstures graustu, savulaik atradās arī uz Rīgas barikādēm? Vai tā ir varonība – spārdīt mironi? Bet nerunāsim vairs par to. Politiskais briedums ar laiku izveidos arī civilizācijas briedumu un otrādi. Galvenais, ka TAS IR NOTICIS! Mācīsimies taču uzvaru saņemt ar pašcieņu.”*³³¹ Pēc pieminēkļa demontāžas Andris Jakubāns rakstīja par iekšējo samierināšanos ar režīmu: *“Daži no mums patiešām šo tēlu ar sveicienam paceltu roku sauca par Valdiņu. Droši vien tāpēc, ka mēs esam maza tauta, kuras īpatnība ir tā, ka visas pasaules varenos cenšamies iztēloties labākus un mīļākus nekā tie ir īstenībā. Varbūt tā ir vieglāk dzīvot XX gadsimtā.”*³³² Dainis Īvāns savā uzrunā deputātiem akcentēja: *“Ir jāapzinās, ka patlaban Latvijas Republikai vairs nav ārējo ienaidnieku – PSKP, PSRS, VDK, PSRS, centrālās valdības.”*³³³ Neatkarības *de facto* diskursam medijos raksturīga fundamentāla pagrieziena punkta noskaņa, iezīmējot savveida laika lūzumu un neatkarības atgūšanas posma noslēgumu.

Jāakcentē, ka neatkarības atgūšanas process bija sekmīgs tieši tādēļ, ka ikviens nākamais solis tika sperts tālāk par iepriekšējo, taču pakāpeniski (sākotnējais atbalsts komunistiskajiem ideāliem Radošo savienību plēnuma un LTF dibināšanas diskursā drīz vien transformējās pilnīgas neatkarības idejā), lai neraisītu asu pretdarbību, kas kalpotu par iemeslu neatkarības procesa apstādināšanai pavisam. Galvenais kritērijs piederībai “mēs” vai “viņi” kopienai šajā laikposmā ir nevis etniskā piederība, bet gan pretestība vai lojalitāte padomju režīmam.

6.1.1. Argumentācijas stratēģijas

Mediju vēstījumos, kuros pausts atbalsts Latvijas neatkarības idejai, laikā līdz neatkarības atjaunošanai, dominē **vainīgā nosaukšanas** un **melnbaltās domāšanas stratēģijas**, kā arī identificējama **grēkāža meklēšanas stratēģija**.

Vainīgā nosaukšanas stratēģija realizēta asi un mērķtiecīgi tieši “Baltijas ceļa” diskursā, jo šim Atmodas notikumam ir ciešākā saikne ar Molotova–Ribentropa paktu un tā rezultātā iedibināto padomju varu Latvijā: *“Pirms 50 gadiem divas totalitāras lielvaras*

³³¹ Veidemane, E. (1991, 28. aug.). Tas ir noticis. *Atmoda*. 1. lpp.

³³² Jakubāns, A. (1991, 27. aug.). Valdiņa aiziešana. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp.

³³³ [B.a.] (1991, 27. aug.). No Daiņa Īvāna uzrunas deputātiem 25. augustā. *Neatkarīgā Cīņa*. 2. lpp.

parakstīja nāves spriedumu trim miermīlīgām Baltijas valstīm un tautām. Valstis ir sagrautas. Tautas pusgadsimtu piesmietas, kropļotas, deldētas. Tādi nu mēs esam, kādi esam. Bet mūsu ciešanu un pacietības mērs ir pilns. Mēs gribam atpakaļ savu neatkarību, savas valstis – brīvu Igauniju, brīvu Latviju, brīvu Lietuvu,” pausts Latvijas Tautas frontes Domes valdes aicinājumā par piedalīšanos akcijā “Baltijas ceļš”.³³⁴ Vainīgā nosaukšanas stratēģija spilgti īstenota arī “Baltijas ceļa” pirmās un otrās gadadienas pieminēšanas kontekstos. “Tuvojas Latvijai liktenīgais datums, 23. augusts, kad pirms 51 gada triju Baltijas valstu likteni izšķīra slepena vienošanās starp diviem pasaules vēsturē visasiņainākajiem autoritārajiem režīmiem: Padomju Savienību un fašistisko Vāciju. Molotova–Ribentropa pakta slepenie protokoli uz ilgiem gadiem noteica Latvijas, Lietuvas un Igaunijas turpmāko likteni, samīnot valstisko neatkarību un fiziski iznīcinot, deportējot un piespiežot emigrēt ievērojamu tautas daļu, palikušos lemīd dzīvei hroniska genocīda apstākļos,” pausts Latvijas Tautas frontes Domes valdes paziņojumā.³³⁵ Otrās “Baltijas ceļa” gadskārtas pieminēšanas pasākumi sakrīta ar augusta notikumu atceri, aktivizējot koncentrēšanos un Molotova–Ribentropa pakta un padomju sistēmu kā vēsturisko un aktuālo ienaidnieku. Latvijas Tautas frontes paziņojumā vēstīts: “Kamēr pārējā pasaule ir sadziedējusi kara cirstās brūces, atjaunojusi brīvību un demokrātiju, trīs Baltijas valstīs uz šī pakta pamata savus asiņainos darbus turpina PSRS karaspēka atsevišķas vienības, melno berešu vienības, Valsts drošības komiteja un viņu iedvesmotāja PSKP filiāle.”³³⁶

Vainīgā nosaukšanas stratēģija īstenota arī barikāžu upuru pieminēšanas diskursā: “Un tā 1991. gada janvāra pēdējā piektdiena Latvijas vēsturē paliks ar tūkstošiem cilvēku garu rindu, kas stāvēja, lai atvadītos no trim [milicijas virsnieks Sergejs Konoņenko, kino operators Andris Slapiņš un skolnieks Edijs Riekstiņš – L.A.] brūkošās varas algotņu noslepkavotajiem, ar trim zārkiem Brīvības pieminekļa pakājē, ar bērū procesiju cauri Rīgai uz II Meža kapiem, “ par bērū norisi ziņots laikrakstā “Neatkarīgā Cīņa”.³³⁷

Neatkarības *de facto* diskursā, vainīgā nosaukšanas stratēģija realizēta, sniedzot pavisam praktisku zaudējumu uzskaitījumu: “Apvērsuma mēģinājums PSRS ir ietekmējis arī Latvijas tautsaimniecību. [...] Šie zaudējumi radās sazvērnieku pusē pārgājušo desanta un OMON daļu tiešās darbības rezultātā. Šajos zaudējumos jāietilpina izdemolēto īpašumu vērtība, līdzekļi, kas būtu nepieciešami ēku un tehnikas remontam utt. Zaudējumos nepieciešams ietilpināt to uzņēmumu zaudējumus, kuriem aizliedza strādāt (gan ražošanas zaudējumus, gan darba algas utt.). Latvijas teritorijā to nevarētu būt pārāk daudz, taču tādi

³³⁴ LTF Domes valde. (1989, 21. aug.). “Baltijas ceļš” par brīvību un neatkarību. *Atmoda*. 2. lpp.

³³⁵ LTF Domes valde. (1990, 21. aug.). LTF aicinājums. *Atmoda*. 9. lpp.

³³⁶ Latvijas Tautas fronte. (1991, 28. aug.). Latvijas tautai. *Atmoda*. 2. lpp.

³³⁷ Kondrāts, Ģ. (1991, 29. janv.). Gals un sākums. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp.

ir. Tika aizliegta avīze “Sovetskaja molodjož”, vairākiem gaļas piegādātājiem armijas patruļa neļāva vest svaigu gaļu Rīgas gaļas kombinātam utt. Tiešie zaudējumi ir arī maksa par ārstēšanu un darba alga tiem, kuri guva miesas bojājumus un veselības traucējumus armijas akciju dēļ. Tāpat pensijas un materiālie pabalsti bojā gājušo ģimenēm.”³³⁸ Vainīgā nosaukšanas stratēģija analizētajos mediju vēstījumos lietota kategoriskā veidā, sistemātiski atgādinot par ienaidnieku un tā vēsturiskajiem nodarījumiem, tādējādi neatkarības cīnītāju kopienā kalpojot par solidaritāti un aktīvu pretdarbību veicinošu paņēmieni.

Melnbaltās domāšanas stratēģija paredz divu galējību pretnostatījumu, izslēdzot jebkādu vidusceļu un kompromisu iespējamību. Šīs stratēģijas izmantošana spilgti atklājas neatkarības idejas cīnītāju bezkompromisa virzībā, kā vienīgo risinājumu minot pilnīgu Latvijas neatkarību: “*Ir tikai Brīvības ceļš, kas ejams mums visiem kopā. Mums – todien, 1989. gada 23. augustā, kopā savītiem ar tautiskām prievēm, ziediem, ar dvēselēm, asarām, dziesmām un pārliecību. Mums – todien, 1939. gada 23. augustā, noziedzīgi ievilktiem padomju impērijas moku mašīnā.*”³³⁹ Vēl kādā piemērā: “*Ir tikai Brīvības ceļš, un neko citu mēs vairs nevēlamies iet.*”³⁴⁰ Jāuzsver, ka arī viens no spilgtākajiem barikāžu dalībnieku lozungiem bija: “*PSKP mūs var nošaut, bet uz ceļiem nedabūs!*”³⁴¹ “Baltijas ceļa” pirmajā gadadienā joprojām atklājas bezkompromisa virzība uz valstiskās neatkarības atjaunošanu, par spīti tam, ka gada laikā ceļš izrādījies ne vien cerību, bet arī sarežģītumu pilns: “*Šodien mēs turpināsim iet pa Baltijas ceļu, jo tas mums ir vienīgais iespējamais, un, kā jau ceļš Baltijā, tas ir pelēks, grumbuļains un ikdienišķu grūtību pilns.*”³⁴²

Arī neatkarības deklarācijas kontekstā A.Gorbunova vēstījumā PSRS prezidentam uzsvēta bezkompromisa virzība un neatkarību: “*Latvijas tautai nav karstākas vēlēšanās par demokrātiska valstiskuma atjaunošanu. Tauta nekad nav samierinājusies ar šo zaudējumu un nekad neatteiksies no mērķa to atgūt. Izvēloties mūs par savas politiskās gribas paudējiem, tauta mums piešķirusi lielu godu un uzticējusi lielu atbildību — pēc piecdesmit gadu ilga starplaika deklarēt Latvijas Republikas neatkarības statusa atjaunošanu. Mēs paļaujamies, Mihail Sergejevič, uz Jūsu valstisko izpratni attiecībā uz Latvijas izvēli, jo ticam, ka Jūsu aizsāktais pārmaiņu ceļš gan Jums, gan valstij ejams arī turpmāk.*”³⁴³ Kādā citā piemērā: “*Ar pārliecību, ka nekādas “federēšanās” mums nav pieņemamas, pie Augstākās Padomes Prezidija ēkas pulcējās daudzi jo daudzi piketētāji. Tiesa, turpat bija izkārtoti sūnzaļā formā tērpti pilsoņi, kas nosodīja mazās nerātneles Latvijas ieceri atsvabināties no vecākā brāļa*

³³⁸ [B.a.] (1991, 28. aug.). Apvērsuma radītie ekonomiskie zaudējumi. *Atmoda*. 6. lpp.

³³⁹ Veidemane, E. (1989, 28. aug.). Akcija “Baltijas ceļš”. *Atmoda*. 1. lpp.

³⁴⁰ Turpat.

³⁴¹ Grīnbergs, A. (1991, 17. janv.). Vīru valodas tanku ēnā. *Neatkarīgā Cīņa*. 2. lpp.

³⁴² LTF Domes valde. (1990, 21. aug.). LTF aicinājums. *Atmoda*. 9. lpp.

³⁴³ Gorbunovs, A. (1990, 9. maijs). Vēstījums PSRS prezidentam M.Gorbačovam. *Cīņa*. 1. lpp.

uzraudzības viņam tik grūtā brīdī. [...] ...Esam tik tuvu. Ja ne uzreiz neatkarībai, tad vismaz sākumā – sevis kā brīva (kaut arī iespējams, baskājaina) cilvēka apzināšanai.”³⁴⁴ Melnbaltās domāšanas stratēģija funkcionē kā paņēmiens sistemātiskai pārliecības stiprināšanai par pilnīgas Latvijas neatkarības vitālu nepieciešamību.

Grēkāža stratēģija īstenota kādā spilgtā piemērā saistībā ar neveiksmīgo apvērsumu. Mihails Gorbačovs, kas līdz 1991. gada notikumiem tika iekļauts neatkarības idejas atbalstītāju “mēs” konceptā, tiek apšaubīts un padarīts par grēkāzi, akcentējot faktus, kas iepriekš netika minēti: “Bet kāda tad ir bijusi paša M.Gorbačova loma apvērsumā? Ja vadāmies no prezidenta paša vārdiem, tad vismaz tāda, ka upuris pats saaicinājis ap sevi pelēkus un it kā padevīgus ļautiņus, kuri runāja par sociālistisko izvēli, bet slepeni raka kapu kā pārbūvei, tā pašam “pārbūves arhitektam”. Īpašas ir Gorbačova attiecības ar Baltiju. Varbūt tā ir tikai nejauša sakritība, bet dzīves līmenis Latvijā strauji sāka kristies tieši pēc ģenerālsekretāra vizītes 1986. gada februārī. Visi baltiešu ieteikumi, kā regulēt starprepublikāniskās attiecības sākotnēji tika noraidīti, bet, kad priekšlikumi nāca no Maskavas, tas viss jau bija zaudējis aktualitāti. [...] Kad Igaunija atļāvās pateikt, ka zeme, ūdens un zemes dzīļu bagātības pieder tās iedzīvotājiem, Tallinā uz laiku atslēdza gāzes padevi.”³⁴⁵

Jāuzsver, ka argumentācijas stratēģiju izmantojumam mediju vēstījumos ir mērķtiecīga virzība. Laikposmam līdz neatkarības atjaunošanai raksturīga vainīgā nosaukšanas un melnbaltās domāšanas argumentācijas stratēģiju kombinācija, jo šo stratēģiju lietojums, pildot kopienas saliedējošu funkciju, aktivizēja bezkompromisa virzību uz iecerēto mērķi – pilnīgu Latvijas neatkarību.

6.1.2. Lingvistiskā realizācija

Rakstnieku Savienības paplašinātajam plēnumam, neatkarības deklarācijas pieņemšanai, neatkarības pasludināšanai *de facto* veltītais izteiksmes veids analizētajos medijos ir lietišķs, akcentējot šo notikumu lielo nozīmi Atmodas procesu attīstībā un Latvijas 20. gadsimta vēsturē, taču netiek mēģināts šos notikumus ar nolūku sakralizēt, kā tas vērojams “Baltijas ceļa” un janvāra barikāžu diskursos. Tā, piemēram: “Kā jau tas pasaules vēsturē ne reizi vien paredzēts, ārkārtēju notikumu iespaidā vēstures rats sāk griezties neiedomājamā ātrumā.

³⁴⁴ Laksovs, J. (1990, 4. maijs). Esam tik tuvu... *Latvijas Jaunatne*. 1. lpp.

³⁴⁵ Kondrāts, Ģ. (1991, 27. aug.). Gorbačovs delikātā situācijā. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp.

Grūstošajā boļševistiskajā impērijā pēkšņi pienākusi demokrātijas un brīvības ideālu triumfa stunda.”³⁴⁶

Tomēr LTF dibināšanas kongresa diskurss ir piesātināts ar kolorītiem salīdzinājumiem, metaforām un metonīmijām. Dienu pirms LTF dibināšanas kongresa Arnolds Klotiņš salīdzina: *“Latvijas pārbūves cīnītāji, darītāji vai vismaz tās gribētāji vēl ir izkaisīti. Viņi ir kā saliņas to vidū, kuri saka “ek, viss kā nācis, tā aizies”. [..] Tautas frontē, šīs salas vairs nebūs savrupas. Salas var kļūt par kontinentu.*”³⁴⁷ Kongresa nobeigumā runāja Dainis Ivāns, metonīmijas piemērā LTF nodibināšanu uz līdzības pamata sasaistot ar dzīvas būtnes dzimšanas procesu un Raini akcentējot kā simbolu jauna laika ‘dzimšanai’: *“Ar šo brīdi var uzskatīt, ka Latvijas Tautas fronte ir nodibināta, viņš teica. Mūsu sirdīs. Mūsu zemē ir dzimis Jaunais laiks. Raiņa piesauktais jaunais laiks. Šodien mūsu zālē dzima demokrātiskā kustība. Jebkurš dzimšanas process savā ziņā ir nepievilcīgs, varbūt pat neestētisks. Dzemdētāja parasti ir nost no svešām acīm, bet demokrātija te dzima visas tautas acu priekšā.*”³⁴⁸ Žurnālists Viktors Daugmalis rakstā pēc kongresa iekļāva spilgtu metaforas piemēru, akcentējot līdzību starp valodas atgūšanu un izpausmes brīvības palielināšanos līdz ar LTF nodibināšanu: *“Latvija, cik skaists ir tavs vārds, kad to izrunā tā, kā runā mēmais, kurš beidzot ir atguvis valodu.*”³⁴⁹

Raksturojot akciju “Baltijas ceļš”, valoda mediju vēstījumos ir vistēlainākā, emocionāli bagātīgākā, kolorītākā. Daudzviet tā no publicistiskas valodas stila pārtop svinīgajā vai poētiskajā valodas stilā: *“Ap pulksten 19 viss it kā pamira, tika izslēgti automašīnu dzinēji. Fantastisks klusums. Cilvēki stāvēja pa šosejas vidu, dažviet pat trijās rindās. Šķietami neiespējama, tomēr reāla vienotības apziņa un izjūta. Dziedot tautas himnu, likās – zeme līdzī dreb: “Dievs, svētī Latviju!”*”³⁵⁰ Daloties sajūtās pēc akcijas “Baltijas ceļš”, V. Daugmalis rakstīja: *“Brīvība – tavu vārdu mēs piesaucām šajā brīdī, un tu mums atsaucies! Un pār Baltiju uzzibsnīja tāda kā varavīksne, kā astrālas gaismas strēle – un to kā dīvainu siltuma vilni plaukstās sajuta daudzi no tiem, kas stāvēja, rokās saķērušies. [..] Mēs zinām, kur ir mūsu nerūsošās, kožu neapēdamās mantas. Un mēs esam gatavi tās ņemt!”*³⁵¹ Sajūsma pilns vērtējums pausts vēl kādā spilgtā piemērā: *“Un tad nāca tas mirklis, kura dēļ vien vērts dzīvot. Mēs sadevāmies rokās! Visa Baltija!”*³⁵²

³⁴⁶Ducmanis, M. (1991, 23. aug.). Neatkarība ap pusdienlaiku. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp.

³⁴⁷Klotiņš, A. (1988, 7. okt.). Vārds Tautas frontes dibināšanas kongresa organizācijas komitejas locekļiem. *Padomju Jaunatne*. 5. lpp.

³⁴⁸LATINFORM. (1988, 11. okt.). Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongress. *Padomju Jaunatne*. 4. lpp.

³⁴⁹Daugmalis, V. (1988, 14. okt.). Latvija, cik skaists ir Tavs vārds! *Literatūra un Māksla*. 2., 3., 14., 15. lpp.

³⁵⁰LTF. (1989, 24. aug.). “Baltijas ceļš”. *Padomju Jaunatne*. 1. lpp.

³⁵¹Daugmalis, V. (1989, 26. aug.). Akcija “Baltijas ceļš”. *Literatūra un Māksla*. 1. lpp.

³⁵²Markss, A. (1989, 25. aug.). Meistarstiķis. *Padomju Jaunatne*. 1. lpp.

Jāatzīmē, ka janvāra barikāžu dienām veltītajās publikācijās jūtama ievērojami mazāka emocionālā pacilātība nekā “Baltijas ceļam” veltītajos vēstījumos. “Baltijas ceļš” bija galvenokārt simboliska un estētiska akcija bez upuriem, turpretī janvāra barikādes Rīgā, kas tika organizētas pēc vardarbīgajiem notikumiem Lietuvā, nesa jau pavisam citādu, daudz skaudrāku, baiļu pilnu vēstījumu. Tādēļ barikāžu dienu apraksti, lai arī dažkārt tēlaini, ietvēra praktiskāka rakstura informāciju un lietišķumu. *“Tādu nakti Rīga vēl nebija pieredzējusi. [...] Doma baznīcā deva dzert siltu tēju un kafiju, baznīcas solos snauda vecāki ļaudis, lai tad, kad nāks tanki, pamostos un stātos tiem pretim tikai ar dziesmām un cieši kopā sadotām rokām,”* rakstīja A. Jakubāns.³⁵³

Neatkarības idejas aizstāvju mobilizēšanā jo īpaši jāuzsver dažādu paziņojumu nozīme tālaika laikrakstos. Akcijas “Baltijas ceļš” organizēšanā ārkārtīgi būtiska loma bija tieši Latvijas Tautas frontes informatīvajam biļetenam “Atmoda”. Latvijas Tautas frontes Domes valdes paziņojumā sniegta detalizēta organizatoriskā informācija par dzīvās ķēdes izveidi: *“Cilvēki ķēdē sāks stāties plkst. 18.30. Vēlams ņemt līdz tranzistorus. Plkst. 19–19.15 ķēde pēc radio signāla saslēdzas, atstājot brīvus krustojumus un dzelzceļa pārbrauktuves. Līdz plkst. 19.45 tās dalībnieki izklīst. [...] Sekojiet līdzi informācijai presē, radio, televīzijā!”*³⁵⁴

Nozīmīga loma vienotības apziņas veidošanā, un barikāžu atbalstītāju iedrošināšanā bija tieši kultūras elites pārstāvjiem (rakstniekiem, aktieriem u. c.), kā arī publicistiem. Latvijas Rakstnieku savienības paziņojums reizē pauda varonību un emocionāli mobilizēja barikāžu dienās gaidāmajam pārbaudījumam: *“Liktenis kārtējo reizi pārbauda tautas raudzi, lai noteiktu mūsu vietu nākotnē. Būsim brīvi no mazām jūtām lielos notikumos! Latvijas tautas dziļais, senču dotais dzīves princips – gods, izturība un drošsirdība ir paši izšķirīgākie spēki. Sacīt, ka mēs esam ierakumos, nav pareizi, ierakumus rok, lai ar ieročiem cīnītos pret ieročiem. Mēs, tāpat kā visa latviešu tauta, ieročiem iznākam pretī pilnā augumā, bruņoti ar apņēmību dzīvot **brīvi** zemē, kas mums no paša Dieva dota.”*³⁵⁵

Barikāžu dienās laikrakstos “Atmoda” un “Diena” sniegti norādījumi, kā cīnīties pret tankiem, vai kā lietojami šķīdumi pret asaru gāzi. *“Nepostot Rīgas ielas, pacentieties iesviest bruņakmeni vai tērauda gabalu starp kāpurķēdi un atbalsta riteņiem tanka sānos. Uzsegt segas vai arī uzliet eļļas krāsu uz vadītāja, komandiera un lielgabalnieta skatlūkām.”*³⁵⁶ Sniegta instrukcija par asaru gāzes iedarbības neitralizēšanu: *“Nepieciešami ir divi šķīdumi –*

³⁵³Jakubāns, A. (1991, 15. janv.). Nakts pēc asiņainās svētdienas. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp.

³⁵⁴LTF Domes valde. (1989, 21. aug.). “Baltijas ceļš” par brīvību un neatkarību. *Atmoda*. 2. lpp.

³⁵⁵Latvijas Rakstnieku savienība. (1991, 17. janv.). Liktenīdienās. *Diena*. 3. lpp.

³⁵⁶Bijušais PSRS armijas vecākais seržants. (1991, 22. janv.). Kā pretoties tankam. *Atmoda*. 15. lpp.

1,5 procentīgs (nevis 15 procentīgs, kā tika ieteikts Dienas vakardienas numurā!) borskābes šķīdums, ar to jāskalo acis, sejas atsegtās daļas, otrs – sodas šķīdums, ar ko jāskalo kakls.”³⁵⁷

Barikāžu dienas mēdz uzskatīt par neatkarības idejas aizstāvju izdomas, asprātības un “melnā humora” savdabīgu uzplaiksnījumu. Radošums visspilgtāk atklājas tieši dažādos barikāžu dienu lozungos, kas rotāja plakātus. Piemēram, “*kOMONisms*”, “*Par traktoru un arklu jau nekā stiprāka pasaulē nav!*”, “*Ar GODMANI un GODU – pret varmākām!*”, “*Cilvēki! Ja ir uz pasaules vēl kas drausmīgāks par KIICC, tad parādiet man to!*”, “*Arī Sadamam Huseinam – Nobela prēmiju!*”, “*Staļinisms, hitlerisms, gorbačovisms, huseinisms – asiņains terors un genocīds!*”, “*LKP ir putekļu sūcējs, kas pievāc latviešu tautas padibenes*”³⁵⁸ un pat tāds sarkastisks lozungs kā “*Rubika smaids – ļaunāks par AIDS.*”³⁵⁹ Pēc barikāžu dienām laikrakstā “*Neatkarīgā Cīņa*” bija lasāmas arī dažādas vārdu spēles: “*Vārds “nāve” veidojas no četriem burtiem. Tikpat gari ir šifrētie vārdi PSKP, OMON, LPSR, VSGK, PSRS.*”³⁶⁰

Janvāra barikāžu pirmajā gadskārtā mūzikas publicists Juris Vilcāns skaidroja: “*Revolūcijas, ja tās nav pārāk asiņainas, atraisīdamas cilvēkos ne tikai ārdošās, bet arī radošās spējas, iztēli un fantāziju, uz brīdi atbrīvodamas mūs no ikdienišķās hierarhijas, privilēģijām, normām un aizliegumiem, kļūst par nesamākslotas mākslas faktiem.*”³⁶¹ J. Vilcāns sniedza spilgtu barikāžu dienu radošuma vērtējumu: “*Tik liels muzikāls, žanrā neierobežots hapenings Latvijā nav bijis ne pirms, ne pēc janvāra barikāžu nedēļas (Rubikam par to vajadzētu piešķirt nopelniem bagātā kultūras darbinieka nosaukumu).*”³⁶²

Latvijas neatkarības pasludināšanas *de facto* notikumu sakarā viskolorītāk atspoguļota Ļeņina pieminekļa demontāža. Par “ļeņinekli”, “Volodju” vai “Valdiņu” dēvētais piemineklis ietver pagājušo laiku un identitāšu simbola nozīmi. Pēc demontāžas laikrakstā “*Atmoda*” tika rakstīts: “*Līdzšinējā padomijas pieredze ļeņinekļu demontāžā liecināja, ka to var izdarīt samērā vienkārši, izlīdzoties gandrīz vienīgi ar masu entuziasmu un PSRS ražotu autoceltni. Rīgas ļeņineklis ir devis nepatīkamāku precedentu – ļeņinu piestiprināšanas tehnoloģija izrādījās pārāk par japāņu tehnoloģiju autoceltni būvē. AP deputāts Jānis Krūmiņš: “Šī ļeņinskaja vahta simbolizēja to, ka viņš tiešām bija dziļi iezīdies Latvijas zemē un prātos” (nevarēja demontēt pat ar japāņu metāla griezni)*”³⁶³ Vēl kādā piemērā: “*Blakus pamatnē*

³⁵⁷ Bez aut. (1991, 16. janv.). Tiem, kas aizstāv Latviju Rīgā. *Diena*. 2. lpp.

³⁵⁸ Grīnbergs, A. (1991, 22. janv.). Uz barikādēm. *Neatkarīgā Cīņa*. 2. lpp.

³⁵⁹ Bez aut. (1996, 18. janv.). Neatkarības priekšvakarā. *Diena*. 2. lpp.

³⁶⁰ Kondrāts, Ģ. (1991, 29. janv.). Gals un sākums. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp.

³⁶¹ Vilcāns, J. (1992, 15. janv.). Barikādes un deju plači. *Diena*. 7. lpp.

³⁶² Turpat.

³⁶³ B.a. (1991, 28. aug.). “Pašā Rīgas centrā...” *Atmoda*. 6. lpp.

iekaltajiem burtiem, kas veido visdzīvākā no visiem miroņiem vārdu, kāds uzrakstījis jauku aicinājumu: Volodja, ej mājās!”³⁶⁴

Analizējot mediju vēstījumus, kuros pārstāvēta Latvijas neatkarības idejas atbalstītāju pozīcija lingvistiskās realizācijas līmenī, īpaši izcelams “Baltijas ceļš”, kas sava estētiskuma dēļ ieguva sevišķu emocionālu rezonansi un janvāra barikādes, kas uzskatāmas par neatkarības idejas aizstāvju kreativitātes kulmināciju. Tāpat akcentējama arī Ļeņina pieminekļa demontāža dažas dienas pēc neatkarības pasludināšanas *de facto*, jo simboliski šī akcija ietvēra ‘pagājušo laiku’ demontāžu, kas atspoguļojās arī mediju valodā un izteiksmes formās.

6.2. “Mēs” – padomju sistēmai un ideoloģijai lojālie

Laikposmā līdz pilnīgai Latvijas neatkarībai Atmodas notikumiem veltītajās publikācijās atklājas neatkarības idejas oponentu sistemātiski un mērķtiecīgi centieni mazināt neatkarības atbalstītāju emocionālo noskaņojumu, stabilizēt situāciju atbilstoši padomju sistēmas ietvariem, jo īpaši vēršoties pie svārstīgās sabiedrības daļas, kas potenciāli visveiksmīgāk pakļaujama pārliecināšanai. Padomju sistēmai un ideoloģijai lojālās sabiedrības daļas intereses posmā pirms neatkarības atjaunošanas pārstāvētas LĻKJS CK orgānos “Padomju Jaunatne” un “Советская молодежь”, LKP CK, LPSR Augstākās un Ministru padomes orgānā “Cīņa”, LKP CK orgānā “Советская Латвия”, Atmodas sākumposmā arī LKP CK laikrakstā “Lauku Avīze” (*skat. 6.2. tabulu*).

6.2. tabula

Padomju sistēmai un ideoloģijai lojālo definētie “mēs”–“viņi” diskursi laikposmā līdz Latvijas neatkarības atjaunošanai

Pētāmais notikums	“Mēs” definējums	“Viņi” definējums
Latvijas Rakstnieku savienības paplašinātais plēnums	Pārbūves, sociālisma, demokrātijas un ļeņinisko ideālu aizstāvji	Iepriekšējā dzīves kārtība
Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongress	Republikas suverenitātes un ļeņinisko ideālu aizstāvji	
Akcija “Baltijas ceļš”	Daļa – padomju sistēmas (kvēli) aizstāvji, daļa – vērotāji no malas (neitrāli	Neatkarības idejas uzspiedēji, radikāli spēki

³⁶⁴ Dripe, A. (1991, 30. aug.). Neatrasimies no zemes. *Literatūra un Māksla*. 10.lpp.

	pret neatkarības ideju)	
Latvijas Republikas neatkarības deklarācijas pieņemšana	Satraukti par republikas nākotni, aizbildnieciski pār iedzīvotājiem	Neatkarības idejas cīnītāji – destruktīvi un separātiski, destabilizējoši spēki
Janvāra barikādes	Atbildīgi un aizbildnieciski pār iedzīvotājiem	Morālie teroristi, buržuāziska nacionālisma aizstāvji
Latvijas neatkarības pasludināšana <i>de facto</i>	Padomju Savienības ‘viengabalainības’ un pilsoņu aizstāvji/aizbildņi	Situāciju destabilizējoši demokrātiski un nacionālistiski spēki

Rakstnieku savienības paplašinātais plēnumis, kas vēstures literatūrā aprakstīts kā būtiskākais Atmosdas virzības aizsākums, analizētajos mediju vēstījumos neraisa konfrontāciju, bet gan tiek atspoguļots kā ieturēts padomju sistēmai akceptējamās robežās, jo radošā inteliģence par pārmaiņu nepieciešamību spēja runāt padomju režīmam ierastos un tīkamos terminos. Apjomīgajā rakstā laikrakstā “Padomju Jaunatne” pēc kongresa starp runātājiem netiek pieminēts M.Vulfsons, turpretim demagoģiskā veidā tiek citēts Ļeņins. “*Ar dziļu gandarījumu man gribas šeit no šīs tribīnes uzsvērt, ka visās vēstulēs, kas adresētas apvienotajam plēnumam, akcentēta ne tikai doma par Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas nacionālā valstiskuma attīstīšanu principiāli jaunā pakāpē. Nē, tauta pašos pamatos šo domu redz ciešā kontekstā ar visa padomju federālisma izkopšanu un pilnveidošanu tā, kā prasa 20. gadsimta civilizācija un kultūras cilvēku sabiedrība. Šajās vēstulēs, ko mums raksta strādnieki un ārsti, skolotāji un zinātnieki, studenti un aktieri, inženieri un lauksaimnieki, galvenie pamatvārdi ir sociālisms, demokrātija. Ļeņins. Kā loģiska likumsakarība no tiem atvasinās tauta, republika, taisnīgums.*”³⁶⁵ Jāuzsver, ka M.Vulfsona runa, kas vēstures literatūrā raksturota kā ‘bumbas sprādziens’, nebijusi uzdrīkstēšanās skaļi izsacīt Latvijas okupācijas faktu, nav guvusi atspoguļojumu tālaika mediju vēstījumos ar nolūku noklusēt šo izpausmi, lai neradītu kolektīvo saviļņojumu plašākā publikā.

Arī pēc **LTF dibināšanas kongresa** tā tiek atspoguļota kā “masu organizācija pārbūves ideālu īstenošanai”. Tā, piemēram, oficiālajā ziņā pēc kongresa vēstīts: “*Jautājums: Kādas ir partijas un Tautas frontes attiecības, vai partija Latvijas Tautas fronti uzskata par sāncensi vai sabiedroto? J. Vagris: Ne tikai sabiedroto, bet arī palīgu. D.Ivāns: Protams, mēs esam sabiedrotie, mērķi taču mums ir vieni un tie paši. [..] Dainis Ivāns. Viņš teica:— Latvijas Tautas frontes kongresa lēmumos nekur nav teikts, ka Latvija pieprasa politisku neatkarību. Mēs runājam par republikas suverenitāti. LTF ir par atgriešanos pie ļeņinskajiem PSRS*

³⁶⁵ LATINFORM. (1988, 2. jūn.). Ar ticību pārkārtošanās procesu neatgriezeniskumam. *Padomju Jaunatne*. 1. lpp.

sastāvā ietilpstošo savienoto republiku suverenitātes principiem. Ir pilnīgi saprotams, ka bruņotajiem spēkiem un diplomātiskajam aparātam jābūt Vissavienības pārziņā, bet, runājot par ekonomiskajiem jautājumiem, jāteic, ka te republikas tiesības bija ierobežotas. Un mēs Latvijā veidojam savu ekonomiskās, sociālās un kultūras attīstības koncepciju.”³⁶⁶ Būtiski, ka, tā kā plēnums un LTF dibināšanas kongress neraisīja konfrontāciju medijos (pat laikrakstā “Советская Латвия” publicēti tikai oficiālie paziņojumi), notikumu diskursos īpaši netiek akcentēts “viņi” definējums, vien noprotams, ka ar “viņi” domāta iepriekšējā dzīves kārtība.

Tomēr LTF dibināšanas kongresam veltīta kritika. Tā, piemēram, laikraksta “Советская молодежь” lappusēs LTF apspriešanā izteiktas bažas par pilsonības aspektiem jau pirms LTF kongresa: “Не совсем четко сформулировано положение о гражданстве Латвийской ССР. Будучи гражданами Советского Союза, являемся ли мы гражданами Латвийской ССР?” Tajā pašā publikācijā brīdināts: “Нельзя допустить, чтобы НФЛ переродился в бюрократические игры и абстрактные презывы.”³⁶⁷ Citā piemērā: “Опять же четко не определено – кто же НФЛ согласен считать гражданином, а кого – просто жителем. И к чему приведет такое деление?”³⁶⁸ Pilsonības riski akcentēti arī laikraksta “Сīņa” publikācijā par igauņu pieredzi Tautas frontes izveidošanos. Rūpnīcas “Dvigatel” partijas komitejas sekretārs J.Sidorenko pauž piesardzīgu attieksmi pret Tautas frontes izveidošanos un darbību: “Теиксим, мēs saprotам игауņu тautas rūпес par savas nācījas saglabāšanu, par игауņu valodas pozīciju nostiprināšanu. Таču, vai ir nepieciešамs atzīt игауņu valodu par valsts valodu, турклāt bez stingrām конститucionālām krievu valodas lietošanas гарантијām?”³⁶⁹ Viņš arī prognozē, ka šis process abas valodas kopas nevis konsolidēs, bet radīs šķelšanos.³⁷⁰

Savukārt “**Baltijas ceļā**” diskursam raksturīga jau izteikta neatkarības idejas atbalstītāju un pretinieku konfrontācija (mērķtiecīgi centieni mazināt neatkarības idejas atbalstītāju emocionālo noskaņojumu, stabilizēt situāciju atbilstoši padomju sistēmas ietvariem, jo īpaši vēršoties pie svārstīgās sabiedrības daļas, kas potenciāli visveiksmīgāk pakļaujama pārliecināšanai). Gada laikā kopš plēnuma un LTF dibināšanas 1988. gadā neatkarības ideja attīstījies pilnībā. Dažas dienas pēc vērienīgās akcijas “Baltijas ceļš” kā atbildes reakcija sekoja “PSKP CK paziņojums par stāvokli Baltijas padomju republikās”: “Šī lieta ir aizgājusi tālu. Baltijas tautu liktenim draud nopietnas briesmas. Cilvēkiem jāzina, uz kādu bezdibeni viņus grūž nacionālistiskie līderi. Ja viņiem izdotos sasniegt savus mērķus, tā sekas tautām

³⁶⁶ LATINFORM. (1988, 11. okt.). Корігас rūпес – коріга atbildība. *Padomju Jaunatne*. 3. lpp.

³⁶⁷ Саидаметов, А. (1988, 5. окт.). НФЛ – в авангард перестройки! *Советская молодежь*. С. 2.

³⁶⁸ Грамматикопуло, Г. (1988, 5. окт.). Не могу до конца согласиться. *Советская молодежь*. С. 2.

³⁶⁹ Losoto, O., Širokovs, V. (1988, 2. okt.). Saruna par Tautas fronti. *Сīņa*. 2. lpp.

³⁷⁰ Turpat.

varētu būt katastrofālas. Pati to dzīvotspēja varētu nokļūt zem jautājuma zīmes. Mums tas jāpasaka atklāti, apzinoties atbildību pret pašām Baltijas tautām, pret visām Padomju Savienības tautām.”³⁷¹ Paziņojumā teikts, ka “notikumu organizētāji pacentās sakāpināt noskaņojumu līdz īstai nacionālistiskai histērijai. Lozungi, kas tika uzstiepti tūkstošiem cilvēku, pauž naidu pret padomju iekārtu, pret krieviem, pret PSKP, pret Padomju Armiju.”³⁷² Laikrakstā “Советская Латвия” “Baltijas ceļš” ignorēts pavisam.

Būtiski, ka daļa krievvalodīgo atbalstīja Latvijas neatkarības ideju un daļa pret to izturējās neitrāli. Piemēram, pēc akcijas “Baltijas ceļš” laikrakstā “Советская молодежь” lasāms samērā labvēlīgs materiāls. Kaut arī laikraksta žurnālisti paši neieklāvās neatkarības atbalstītāju grupā, tie šo ideju nenoliedza. Laikrakstam “Советская молодежь” kā kultūras un jaunatnes izdevumam tolaik tika ļautas lielākas interpretācijas iespējas: “Я не стоял 23 августа в цепи людей, образовавших Балтийский путь. Я шел мимо и вглядывался в их лица: спокойные, скорбные, решительные, угрюмые, напряженные, печальные, уверенные...”³⁷³ Pamanāmi pat zināmi atbalsta iedīgļi neatkarības idejai, kas laika gaitā, kā uzsver pats publikācijas autors, varētu pat progresēt: “Я не встал в цепь, и мне трудно ответить, что меня от этого удержало (быть может – в последний раз).”³⁷⁴ Laikraksts “Советская молодежь” nebūt nenoraidīja Latvijas neatkarības ideju, tomēr arī to neattīstīja un neieklāvās tās atbalstītāju grupā, savukārt laikraksta “Cīņa” publikācijās dzīvā cilvēku ķēde atspoguļota ļoti pozitīvi, iekļaujoties neatkarīgas Latvijas atbalstītāju diskursā (sk. 5.7.1. apakšnodaļu).

Vēstures pētnieks un režisors Edvīns Šnore savā pētījumā krievvalodīgās sabiedrības daļas pausto pārliecinošo atbalstu Latvijas neatkarības idejai dēvē par mītu. Kvantitatīvi analizējot 1991. gada 3. marta aptaujas par Latvijas neatkarību un 1991. gada 17. marta referendumu par PRSR saglabāšanu rezultātus, E. Šnore secina, ka “lielākā daļa Latvijā nonākušo PSRS kolonistu 1991. gadā iestājās pret Latvijas neatkarību.”³⁷⁵ Pēc neatkarības šis mīts no nepilsoņu puses izmantots neuzticības radīšanai pret Latvijas valsti.³⁷⁶ “Šī atbalsta [neatkarības idejai] nenovērtēšana esot ne tikai iedzinusi ķīli latviešu un krievu attiecībās, bet arī radījusi aizvainojumu, kas nu ir pamatā tam, kādēļ vairums Latvijā palikušo PSRS

³⁷¹ Padomju Savienības Komunistiskās partijas Centrālā komiteja. (1989, 29. aug.). PSKP CK paziņojums par stāvokli Baltijas padomju republikās. *Padomju Jaunatne*. 1. lpp.

³⁷² Turpat.

³⁷³ Шейнин, А. (1989, 25.авг.). 23 августа в Латвии... *Советская молодежь*. С. 1.

³⁷⁴ Turpat.

³⁷⁵ Šnore, E. (2010). Latvijas teritorijā esošo PSRS kolonistu loma valsts neatkarības atjaunošanā 1989.-1991. gadā: mīti un realitāte. *Latvijas Vēsture*, 2/3 (78/79), 79. lpp.

³⁷⁶ Turpat. 80.lpp.

kolonistu (pārsvarā krievvalodīgie) nav vēlējušies naturalizēties, uztverot naturalizācijas procedūru kā pazemojošu,” raksta pētnieks.³⁷⁷

Arī saistībā ar **neatkarības deklarācijas** pieņemšanu vērojams saasinājums, jo situācija nonāk ārpus partijas kontroles. Oficiālajā ziņojumā dažas dienas pirms deklarācijas pieņemšanas uzsvērts: “*Latvijas Komunistiskā partija, pieņēmusi rīcības programmu “Pa Latvijas suverenitātes ceļu”, neprata savlaicīgi un konsekventi nodrošināt tās realizāciju. Tajā pašā laikā destruktīvie, separātiskie spēki, izmantojami pārbūves lozungus un idejas un demokratizācijas apstākļus, lielā mērā sagatavojuši sabiedrisko apziņu kardinālu grozījumu forsēšanai Latvijas PSR valstiski tiesiskajā iekārtā. Šo grozījumu būtība ir konstitucionālo valstisko sakaru saraušana ar PSRS, padomju varas pasludināšana par nelikumīgu, seima vēlēšanu organizēšana, balstoties uz Latvijas 1922. gada Konstitūciju, komunistiskās partijas nobīdīšana no politiskās arēnas. Tiek uzkurinātas kaislības ap Latvijas vēsturisko pagātni, tiek izkropļotas latviešu tautas un komunistiskās partijas revolucionārās tradīcijas.*”³⁷⁸ Vēl kādā piemērā: “*No tautas tika noslēpts, ka šāda soļa sekas, kas skars miljoniem cilvēku likteņus, var būt viņiem neparedzami smagas. Mēs jau esam liecinieki tam, ka reizē ar sajūsmu vieniem, citiem rodas neslēpjams satraukums par savu nākotni. Tas ir pilnīgi saprotami, jo liela tautas daļa neatbalsta ideju par Latvijas atdalīšanos no PSRS.*”³⁷⁹ Oficiālajā diskursā neatkarības cīnītājiem tiek piedēvēts radikālu un destruktīvu spēku raksturs. Lai panāktu auditorijas atbalstu, paziņojumos uzsvērtas rūpes par sabiedrības daļu, kas neatkarības ideju neatbalsta, tās nākotni, bet nevis par PSRS saglabāšanu kā galveno mērķi.

Arī **janvāra barikāžu** dienās ar laikrakstu palīdzību tika izplatīti līdzīga rakstura paziņojumi, kuru nepārprotams mērķis bija mudināt iedzīvotājus nosvērties par labu sociālistiskās sistēmas saglabāšanai. LKP CK pirmais sekretārs Alfrēds Rubiks 29. janvāra paziņojumā norādīja: “*Izvērstis neredzēts morāls terors attiecībā uz citādi domājošiem, kas neatbalsta LTF politiku.*”³⁸⁰ Tāpat laikrakstā “Cīņa” publicēts arī “Aicinājums Baltijas republiku un visas valsts žurnālistiem”, apzinoties žurnālistu būtisko lomu noskaņojuma radīšanā dažādās sabiedrībās grupās nozīmīgu vēsturisku un politisku pagrieziena punktus: “*Cilvēki ir noguruši no neskaitāmajiem aicinājumiem “Uz barikādēm!” Viņi grib normāli dzīvot un strādāt. Un žurnālistu pienākums ir visādi veicināt pilsoniskās saskaņas panākšanu*

³⁷⁷ Turpat. 68.lpp.

³⁷⁸ Latvijas Komunistiskās partijas Centrālā Komiteja. (1990, 1. maijs). Par Latvijas Komunistiskās partijas CK attieksmi pret plāniem saraut valstiskos sakarus ar PSRS. *Cīņa*. 1.lpp.

³⁷⁹ B.a. (1990, 9. maijs). PSRS tautas deputāta PSRS Augstākās Padomes locekļa A. RUBIKA runa Latvijas televīzijā 5. maijā. *Cīņa*. 4. lpp.

³⁸⁰ Rubiks, A. (1991, 25. janv.). Latvijas Komunistiskās partijas CK pirmā sekretāra A. Rubika paziņojums preseī. *Cīņa*. 3. lpp.

un konstruktīva dialoga iespējamību sabiedrībā. Mēs aicinām visus Baltijas republiku un valsts žurnālistus patiesi un nesagrozītā veidā pastāstīt par visu, kas notiek Lietuvā, Latvijā un Igaunijā.”³⁸¹ Aicinājumā arī norādīts, ka neatkarības kustības mērķis ir “Latvijas pārveidošana par buržuāziski nacionālistisku valstisku veidojumu ārpus Padomju Savienības.”³⁸² Sākot ar neatkarības deklarācijas pieņemšanu, padomju sistēmai un ideoloģijai lojālajos mediju vēstījumos identificējama izteikta aizbildniecība, pat rūpju izrādīšana par republikas iedzīvotājiem, kas var nonākt/nonākuši neatkarības idejas atbalstītāju varā. Retorika apliecina vēlmi it kā “atindēt” lasītājus no neatkarības idejām. Tāpat augusta dienās puča īstenotāji oficiālajā paziņojumā mēģina atturēt un pat sava ziņā ‘atindēt’ lasītājus no neatkarības un demokrātiskuma centieniem. Viņi skaidro, ka apvērsums ir demokrātisko pārmaiņu ‘novārdzinātas’ savienības glābiņš, jo tā nonākusi dziļā krīzē, pilsoņu konfrontācijas apstākļos, haosā un anarhijā, apdraudot drošību un teritoriālo viengabalainību. Apvērsuma mērķis definēts: “преодоления глубокого и всестороннего кризиса, политической, межнациональной и гражданской конфронтации, хаоса и анархии, которые угрожают жизни и безопасности граждан Советского Союза, суверенитету, территориальной целостности, свободе и независимости нашего Отечества.”³⁸³ Neatkarības pretinieku mediju vēstījumos laikposmā līdz neatkarības atjaunošanai argumentācijas stratēģijas lietotas jo īpaši intensīvi gan oficiālās retorikas lielā īpatsvara dēļ, gan tādēļ, ka mediji izteikti polarizējušies un mediju diskursu šajā laikposmā raksturo izteikta uzskatu konfrontācijas un argumentāciju sadursmes.

6.2.1. Argumentācijas stratēģijas

Publikācijās, kurās pausta lojalitāte padomju sistēmai un ideoloģijai, dominē šādas argumentācijas stratēģijas: **grēkāža jeb vainīgā meklēšanas, atbildības piedēvējuma stratēģija**, kā arī **manipulēšana ar vēstures faktiem**, kas empīriskā materiāla analīzes rezultātā definēta kā jauna argumentācijas stratēģija.

Grēkāža stratēģija īstenota, neatkarības idejas aizstāvjiem piedēvējot radikālu un destruktīvu raksturu gan “Baltijas ceļa”, gan janvāra barikāžu diskursos. “*Dažviet radušās organizācijas, kas atgādina buržuāziskā posma fašistiskās okupācijas laiku politiskos formējumus. Faktiski sākusies paralēlu varas orgānu izveidošana. Tiek praktizēta*

³⁸¹ Lietuvas, Latvijas un Igaunijas Komunistiskās partijas CK Sekretāru padome. (1991, 29. janv.). Aicinājums Baltijas republiku un visas valsts žurnālistiem. *Сіпа*. 4. lpp.

³⁸² Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās komitejas birojs. (1991, 25. janv.). Paziņojums sakarā ar notikumiem 1991. gada 19.–21. janvārī Rīgā. *Сіпа*. 1. lpp.

³⁸³ Янаев, Г., Павлов, В., Бакланов, О. (1991, 20 авг.). ЗАЯВЛЕНИЕ СОВЕТСКОГО РУКОВОДСТВА. *Советская молодежь*. С. 1.

iebidēšana, tieša maldināšana un dezinformācija, un reizēm vienkārši morāls terors, cenšanās diskreditēt visus, kas domā citādi, katru, kas paliek uzticīgs internacionālismam un Padomju Savienības nedalāmības idejām. Daļa masu informācijas orgānu kļuvuši par nacionālistiskas atmosfēras izplatīšanas avotiem,” pēc akcijas “Baltijas ceļš” vēstīja “PSKP CK paziņojums par stāvokli Baltijas padomju republikās”.³⁸⁴ Pēc janvāra barikādēm sekoja līdzīgs mēģinājums diskreditēt Latvijas Tautas fronti un trivializēt barikāžu būtību: “LTF politiskā elite ne tik vien cenšas mazgāt rokas bēbīskā šķīstībā, bet pat plaši izlata aizgrābjoši skaistu leģendu par “tautas vienības, sabiedrības un likteņkopības” demonstrāciju uz Rīgas barikādēm. Bet tieši šis žonglieriski veiklais propagandas manevrs atmasko pašus šīs leģendas sacerētājus kā visa šī butaforiskās barikādēšanās drudža apzinātus izprovocētājus, lai uz tautas nervu, uzticības un pacietības rēķina izsistu sev īslaicīgu politisku kapitālu, kas pēdējā laikā sāka katastrofāli izsīkt.”³⁸⁵ Piedēvējot LTF un neatkarības idejas atbalstītājiem destruktīvu dabu, mēģināts pārliecināt auditoriju par Padomju Savienības nedalāmību kā stabilitātes garantu.

Taču vēl mērķtiecīgāk izmantota tieši **atbildības piedēvējuma stratēģija**, mēģinot stabilizēt situāciju padomju režīmam vēlamajā veidā. Pēc akcijas “Baltijas ceļš” sekoja centieni apelēt pie Baltijas tautu inteliģences sirdsapziņas, tādējādi pastiprinot šīs sabiedrības daļas kā viedokļu līderu pozīcijas un uzsverot to ietekmi uz procesiem sabiedrībā: “PSKP Centrālā Komiteja aicina visu brālīgo Baltijas tautu inteliģenci būt šajās grūtajās dienās savas īstās garīgās sūtības, savas atbildības augstumos tautu un visas mūsu zemes priekšā. Inteliģence ir labas gribas, saprāta vienotības, cilvēku saskaņas, nevis naida un konfrontācijas, savstarpēju pazemojumu un apvainojumu nesēja.”³⁸⁶ Šajā pašā paziņojumā apelēts arī pie komunistu atbildības situācijas stabilizēšanai: “Pienācis brīdis, kad katram komunistam jāieņem principiāla partijiska nostāja un jārīkojas tā, lai viņa gods un sirdsapziņa būtu tīra savas tautas priekšā tagad un nākamajās paaudzēs.”³⁸⁷

Ar mērķi mazināt neatkarības idejas atbalstītāju noskaņojumu un akcijas “Baltijas ceļš” emocionālo rezonansi sabiedrībā, Centrālā Komiteja akcentēja nepieciešamību stabilizēt situāciju padomju sistēmas rāmjos, lai nodrošinātu labklājības pilnu nākotni nākamajām paaudzēm: “PSKP Centrālā Komiteja ar īpašām bažām un cerībām griežas pie jums, dārgās sievietes, mātes un māsas: vai pasaulē ir kādas rūpes, kas var aizēnot rūpes par bērniem?”³⁸⁸

³⁸⁴ Padomju Savienības Komunistiskās partijas Centrālā komiteja. (1989, 29. aug.). PSKP CK paziņojums par stāvokli Baltijas padomju republikās. *Padomju Jaunatne*. 1.lpp.

³⁸⁵ Kundziņš, V. (1991, 29. janv.). Pīpīte mutē – kaļķītis galvā? *Cīņa*. 1.-2. lpp.

³⁸⁶ Padomju Savienības Komunistiskās partijas Centrālā komiteja. (1989, 29. aug.). PSKP CK paziņojums par stāvokli Baltijas padomju republikās. *Padomju Jaunatne*. 1.lpp.

³⁸⁷ Turpat.

³⁸⁸ Turpat.

Apelējot pie atbildības pret Latvijas padomju sociālistisko republiku, neatkarības idejas atbalstītāji tika aicināti pārtraukt barikādes un atjaunot līdzsvaru padomju sabiedrībā: *“Sakot “nē” bezjēdzīgiem upuriem un sakropļotiem likteņiem, izsakot līdzjūtību bojā gājušo tuviniekiem, LKP CK birojs aicina visus, kam dārga Latvija, pārtraukt spēku polarizēšanu, likvidēt barikādes un doties mājās pie ģimenēm, stāties pie radoša darba.”*³⁸⁹ Atgādinājums par atbildību pret ģimeni vērojams arī neatkarības deklarācijas diskursā. Deputāts A. Rubiks uzsver: *“Šodien Augstākajai Padomei izlemšanai tiek piedāvāts dokuments, kam jāapgāž kājām gaisā visas republikas dzīve, tautas liktenis, katras ģimenes un katra cilvēka liktenis.”*³⁹⁰

Augusta puča diskursā atbildība par situāciju Padomju Savienībā piedēvēta režīma liberalizācijas un neatkarības centienu atbalstītājiem un īstenotājiem. Oficiālajā paziņojumā puča dienās pamatots, ka pučs ir ar mērķi pasargāt savienības pilsoņus no pilsoņu kara. Pučs organizēts ar mērķi: *“защиты жизненно важных интересов народов и граждан Союза ССР, независимости и территориальной целостности страны, восстановления законности и правопорядка, стабилизации обстановки, преодоления тяжелейшего кризиса, недопущение хаоса, анархии и братоубийственной войны.”*³⁹¹ Būtiski, ka Padomju Savienības oficiālajos paziņojumos dominē centieni ikvienām pārmaiņām piedēvēt potenciāli iznīcinošas un graužošas sekas, ar mērķi aktivizēt auditorijas dabisko vēlmi justies drošībā un tādējādi atbalstīt Padomju Savienības oficiālo politiku.

Manipulēšana ar vēstures faktiem ir argumentācijas stratēģijā, kas izpaužas kā mēģinājums faktus pārinterpretēt komunikatoram vēlamajā veidā, lai uzdotu par argumentiem. Šī stratēģija jo īpaši identificējama neatkarības deklarācijas diskursā. Deputāts A. Rubiks skaidro: *“Šodien Augstākā Padome uzņemas, manuprāt, pārāk lielu nastu, mēģinot nelikumīgi, bez jebkāda pamatojuma atgūt Satversmi, ņemot no tās četrus punktus, bet pārējos pagaidām atceļot. Kāpēc es tā spriežu? Pirmkārt, nav juridiska pamata kvalificēt PSRS valdības ultimātīvo notu un Sarkanās Armijas daļu ienākšanu Padomju Latvijā 1940. gada 17. jūnijā kā starptautisku noziegumu, kā teikts dokumenta projektā, jo Kārļa Ulmaņa valdība piekrita notā izteiktajām prasībām, kas faktiski paglāba Latviju no reāliem Hitlera iebrukuma draudiem. Otrkārt, nepamatots ir apgalvojums, ka 1940. gada 14. un 15. jūlija vēlēšanas ir notikušas terora apstākļos un vēlēšanu rezultāti viltoti. Šādi apgalvojumi balstīti vienīgi uz sakāpinātām emocijām. Treškārt, Latvijas PSR Augstākajai Padomei nav tiesību*

³⁸⁹ Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās komitejas birojs. (1991, 25. janv.). Paziņojums sakarā ar notikumiem 1991. gada 19.-21. janvārī Rīgā. *Сīņa*. 1. lpp.

³⁹⁰ B. a. (1990, 9. maijs). PSRS tautas deputāta PSRS Augstākās Padomes locekļa A. RUBIKA runa Latvijas televīzijā 5. maijā. *Сīņa*. 4. lpp.

³⁹¹ Б. а. (1991, 20 авг.). ПОСТАНОВЛЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО КОМИТЕТА ПО ЧРЕЗВЫЧАЙНОМУ ПОЛОЖЕНИЮ В СССР. *Советская молодежь*. С. 1.

atcelt Saeimas lēmumus, jo tās abas ir līdztiesīgas. Tautas Saeimas lēmumi pauda Latvijas darbaļaužu gribu un vispirms — latviešu darba tautas vēlmes. Ceturtkārt, Kārļa Ulmaņa autoritārais režīms pats bija antikonstitucionāls un kā tāds ar tautas Saeimas lēmumu tika likvidēts. Piektkārt, Lielajā Tēvijas karā kritušie padomju karavīri, latviešu strēlnieku korpusa un partizānu brigāžu kaujas un plašā antifašistiskā pagrīdes cīņa pret fašistiskajiem okupantiem un viņu rokaspuišiem spilgti apliecina padomju varas likumību Latvijā. Tādi ir fakti.”³⁹² Noteiktu pagātnes interpretāciju mērķtiecīgi prezentējot kā faktus, iespējams panākt veiksmīgāku auditorijas pārliecināšanu, jo faktus pieņemts uzskatīt par bezkaislīgiem un tālab patiesiem.

Pētāmo Atmodas notikumu diskursos ar dažādu paziņojumu palīdzību tika mēģināts stabilizēt situāciju (atpakaļ) padomju sistēmas rāmjos. Paziņojuma žanrs kalpoja kā vispiemērotākā platforma minēto argumentācijas stratēģiju īpaši intensīvai realizēšanai.

6.2.2. Lingvistiskā realizācija

Izteiksmes veids un valodas stils neatkarības pretinieku vēstījumos (galvenokārt lielā oficiālo paziņojumu īpatsvara dēļ) vērtējams kā demagoģisks, ironisks, dažkārt pat sarkastisks. Autoru subjektivitātes līmenis publikācijās ir augsts, sevišķi sākot ar “Baltijas ceļa” notikumu 1989. gada 23. augustā vērojama izteikta “mēs” kopienas pārstāvniecība, jo, kā minēts iepriekš, Radošo savienību plēnuma un LTF dibināšanas notikumu diskursos īpaši netika akcentēts “viņi” definējums, jo radošā inteliģence spēja paust savas idejas režīmam tīkamos terminos, neraisot konfrontāciju medijos.

Kā spēcīgākais emocionālais stimulants kopienas solidaritātes nostiprināšanai lietota ironija, kas vērsta pret neatkarības idejas atbalstītājiem, tādējādi mēģinot nivelēt viņu nozīmi, uz tā rēķina manifestējot savu pārākumu.

“Baltijas ceļa” pirmajā gadadienā Lietuvas neatkarības kustība “*Sajūdis*” organizēja akciju “Ceļš uz Eiropu” – gājieni pāri Polijas un Lietuvas robežai, tādējādi spītējot Molotova–Ribentropa pakta 51. gadskārtai. Laikraksts “*Советская Латвия*”, atspoguļojot akcijas norisi, ironiski akcentēja tieši gājiena organizētības trūkumu, tādējādi cenšoties neatkarības kustību atbalstītājus parādīt neveiklā gaismā. “*Пришедшие вчера с советской стороны в Польшу литовские граждане были вынуждены из-за отсутствия палаток вернуться ночью в потемках домой.*”³⁹³

³⁹² В.а. (1990, 9. maijs). Deklarācijas “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” projekta apspriešana. *Сīпа. 2. Ipp.*

³⁹³ Усцила, К., Малчун, М., Кучина, Г. (1990, 24 авг.). На границе. *Советская Латвия. С. 1.*

Pirmajā janvāra barikāžu dienā laikrakstā *“Советская Латвия”* tika nicinoši norādīts uz to, ka barikāžu aizstāvji cīnās nevis par brīvību, bet tiesībām dziedāt, dejot un ciest badu: *“В машинах, перегородивших улицы, сидят люди, уверенные в том, что защищают свободу. [...] Что же они защищают? Свободу петь, танцевать и голодать?”*³⁹⁴

Šī tendence spilgti atklājas arī kāda neparasta gadījuma kontekstā saistībā ar janvāra barikādēm. Toreizējais izglītības ministrs bija izdevis rīkojumu par mācību atcelšanu Rīgas skolās janvāra barikāžu dienās. Daļa latviešu skolu vecāko klašu skolēnu brīvajās dienās devās uz barikādēm. Laikrakstā *“Советская Латвия”* tika ziņots: *“Говорят, часть старшеклассников из латышских школ убивает вольные деньки, неожиданно-негаданно свалившиеся на их не прошедшие полный курс обучения головы, вокруг костров рядом с завалами и баррикадами. Кормежка бесплатная, плюс взрослые дяди, случается, и чарочку горячительного поднесут.”*³⁹⁵ Taču vēl lielāku pamatu ironijai nodrošināja minētajā laikrakstā sniegtais fakts, ka D. Īvāna bērni barikāžu dienās drošības apsvērumu dēļ atradās Zviedrijā. Ar izsmieklu izteikta versija, ka iespējams arī pats Latvijas Tautas frontes priekšsēdētājs nepieciešamības gadījumā Latviju varētu pamest. *“Вот только искать детей Иваиса “на баррикадах” среди защитников “законной власти республики” не стоит. Дело в том, что в первый же день “каникул” четверо его детей в сопровождении некоей мадам Балоды были отправлены в Швецию самолетом Аэрофлота рейсом СУ 751 “Рига–Стокгольм. [...] Остается только гадать, что это – обычный для потомства столь августейшей персоны школьный отдых (да и билет стоит сравнительно недорого – всего 177 руб. в одну сторону на одного пассажира), или же Дайнис Иванс уже чувствует себя временником? А что главное для временника? Главное – в нужный момент вовремя унести ноги...”*³⁹⁶

Barikāžu dienās laikrakstā *“Советская Латвия”* ar ironiju uzsvērts arī tas, ka Latvijas Tautas frontes paziņojumi par barikāžu izveidi un aizstāvību televīzijā un radio tika izplatīti arī krievu valodā, jo Latvijas neatkarības idejai atbalstu pauda arī noteikta daļa krievvalodīgo. *“Никогда еще с высоких трибун Латвийской Республики, по контролируемым НФЛ радио и телевидению не звучала столь часто и много русская речь. Такого не было даже в предвыборную кампанию, когда будущим господам необходимы были голоса второй половины граждан ЛССР.”*³⁹⁷ Raksta galvenais vēstījums ietverts jau tā nosaukumā *“Господа заговорили по-русски”*, norādot uz to, ka Tautas fronte darbojas ar zināmu aprēķinu, saviem atbalstītājiem cenšoties piepulcināt arī krievvalodīgos.

³⁹⁴Без авт. (1991, 13 янв.). Что же они защищают? *Советская Латвия*. С. 1.

³⁹⁵Черковский, А. (1991, 19 янв.). Спасайся, кто может! *Советская Латвия*. С. 1.

³⁹⁶Турат.

³⁹⁷Кедров, А. (1991, 17 янв.). Господа заговорили по-русски. *Советская Латвия*. С. 2.

“Baltijas ceļa” un janvāra barikāžu notikumu kontekstos kā spēcīgākais emocionāli lingvistiskais stimuls izmantota ironija, jo ar tās palīdzību (sistemātiski) mēģināts diskreditēt Latvijas Tautas fronti un neatkarības idejas atbalstītājus kopumā.

Neraugoties uz paziņojumu deklarātīvo un strikto raksturu, vērojami arī mēģinājumi iežēlināt, raisīt emocijas un līdzjūtību, oratoriem uzdodoties par neaizsargātu sabiedrības grupu interešu pārstāvjiem. A. Rubiks neatkarības deklarācijas kontekstā: *“Visvairāk šajā situācijā satrauc tas, ka cietīs cilvēki, ar kuru likteņiem tik bezatbildīgi izrīkojušies.[..] Nu ko, pacelsim rokas, nobalsosim par šo dokumentu, tad piecelsimies kājās un ilgi aplaudēsim. Bet vai šai brīdi mēs iedomāsimies par cilvēkiem, kas pašlaik to visu redz televīzijā un dzird pa radio? Ko šodien sajūtīs vairāki simti vēl dzīvo sarkano strēlnieku, kas par padomju varu cīnījās Oktobra revolūcijas dienās un pilsoņu karā? Ko darīs tie, kas sēdēja buržuāziskās Latvijas cietumos un strādāja Kalnciema akmeņlauztuvēs?”*³⁹⁸

Konfrontācija minēto nevardarbīgās pretošanās akciju diskursos, nav tik lielā mērā saistīta ar piederību latviešu vai krievu kopienai, bet tieši ar lojalitāti padomju režīmam. Tāpat kā daļa latviešu pauda lojalitāti padomju sistēmai, daļa krievvalodīgo atbalstīja Latvijas neatkarības ideju. Pēc neatkarības atgūšanas “mēs” un “viņi” diskurss būtiski mainījās Latvijas neatkarības atbalstītājos, kas realizējuši iecerēto mērķi, un krievvalodīgajā sabiedrības daļā, kas pēc neatkarības atjaunošanas uzskata sevi par nacionāli diskriminētu.

³⁹⁸B.a. (1990, 9. maijs). Deklarācijas “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” projekta apspriešana. *Cīņa*. 2. lpp.

7. LATVIJAS TREŠĀS ATMODAS KOMEMORĀCIJAS DISKURSS (1991–2014)

Šajā nodaļā izsekots pētāmo Latvijas Trešās atmodas notikumu komemorācijai laika posmā no Latvijas neatkarības atjaunošanas līdz pat akcijas “Baltijas ceļš” divdesmit piektajai gadskārtai. Sistemātiska mediju vēstījumu analīze ilgā laika posmā ļauj skaidrot Atmodas sociālās atmiņas pretrunīgo, svārstīgo, problemātisko dabu, ko apliecina darba ievaddaļā izklāstīto Latvijas iedzīvotāju aptauju nesenie rezultāti. Tajā pašā laikā sociālajai atmiņai par Atmodas posmu kopumā piemīt lielākais pozitīvais potenciāls identitātes formēšanā, kas ilgtermiņā tiek īstenots/nostiprināts (un arī grauts un sašķelts) ar ritualizētu komemorācijas formu palīdzību.

7.1. “Mēs” – neatkarīgas Latvijas atbalstītāji posmā pēc neatkarības atjaunošanas

Mediju vēstījumos, kur pārstāvēta Latvijas neatkarības atbalstītāju kopiena, neilgi pēc neatkarības atgūšanas identificējama iekšēja šķelšanās starp 'tautu' un politisko eliti, ienaidnieka meklēšana savā vidū, tomēr kā vēsturisko ienaidnieku saglabājot Molotova–Ribentropa paktu, staļinismu, padomju sistēmu un tās atskaņas/sekas (*skat. 7.1. tabulu*). Plašākā mērogā – kā ienaidnieks konstruētas kategorijas kā netaisnība, totalitāro režīmu zvērība, latviešu tautas smagais liktenis. Mediju rituāls pētāmo notikumu atcerē pamatā veidots ap **nepiepildīto/pievilto ideālu un cerību naratīvu** politiskās elites godprātības trūkuma rezultātā. Latvijas neatkarības atbalstītāju sociālās atmiņas diskursi pārstāvēti laikrakstos “Atmoda”, “Literatūra un Māksla” (neatkarības sākumposmā), “Diena”, “Neatkarīgā Cīņa” (vēlāk – “Neatkarīgā Rīta Avīze”), “Lauku Avīze” (vēlāk – “Latvijas Avīze”).

7.1. tabula

Latvijas neatkarības atbalstītāju definētie “mēs”–“viņi” diskursi laikposmā pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas

Pētāmā notikuma komemorācija	“Mēs” definējums	“Viņi” definējums
------------------------------	------------------	-------------------

Latvijas Rakstnieku savienības paplašinātais plēnums	Liela, vēsturiska laika laikabiedri un ‘mantinieki’	“Jauno melu gaisotne”
Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongress	Tauta, kas ar visu samierinās	Godprātības pārbaudi neizturējušie tautfrontieši, melīgi politiķi
Akcija “Baltijas ceļš”	Aizmugurīgu darījumu upuri (gan Molotova-Ribentropa pakta slēdzēju, gan atjaunotās neatkarības politiskās elites)	Molotova-Ribentropa pakts, padomju sistēmas atskaņas, politiskās elites negodpratība
Latvijas Republikas neatkarības deklarācijas pieņemšana	Negodprātības upuri, politiskās sistēmas transformācijas upuri	Atsevišķu grupu savtīgas biznesa intereses, AP deputāti, kas sevi laika gaitā diskreditējuši, Latvijai nelojāli krievvalodīgie
Janvāra barikādes	‘Zudušās paradīzes’ mantinieki	Politiskās elites negodpratība
Latvijas neatkarības pasludināšana <i>de facto</i>	Neatkarības izcīnītāji, Boriss Jeļcins un Krievijas demokrātiskie spēki	Nelojāli krievvalodīgie, politiskās elites negodpratība

Vismazāk analizētajos medijos posmā pēc neatkarības atjaunošanas atceras Rakstnieku savienības paplašināto plēnumu – līdz desmitgadei to nepiemin pavisam, savukārt LTF dibināšanas kongress mediju intereses lokā nenonāk līdz tā piecgadei.

Rakstnieku savienības paplašinātā plēnuma desmitgadē fotogrāfs Gunārs Janaitis atzina laikrakstam “Neatkarīgā Rīta Avīze”, ka Atmosdas laika emocionālais pacēlums bija traucēklis nākotnes virzības racionālai izvērtēšanai: *“Tas laiks pirms desmit gadiem bija liela, mūsu mūžā vēl nepieredzēta garīgās enerģijas koncentrācija reizē ar cerībām un vēlmēm. [...] Varam kritizēt, ka lielākoties nekas nav piepildījies, bet garīgais pacēlums bija tik liels, ka nebija nevienas nopietnas prognozes, kas varētu notikt tālāk. [...] Ir tikai viena atbilde – katram ir jāstrādā: smagi, cītīgi un sūri.”*³⁹⁹ Savukārt plēnuma desmitgadē ziņots par konference ar Jāņa Petera, Jāņa Stradiņa, Džemmas Skulmes, Māras Zālītes, Marinas Kosteņeckas u. c. piedalīšanos. *“Ne velti konference bija kā aicinājums plēnuma dalībniekiem pasteigties dokumentēt joprojām nesavāktās liecības, mudinājums vēsturniekiem tās apkopot un iekļaut Latvijas vēstures stāstā, jo “jaunāko laiku Latvijas vēsture joprojām nav uzrakstīta”*⁴⁰⁰ Radošo savienību plēnuma 25. gadadienas kontekstā identificējams skaudrāks vērtējums. Jautāts: *“Vai inteliģence šodien jūtas atstumta vai arī kļuvusi gļēva? Vai tā šodien*

³⁹⁹ Janaitis, G. (1998, 1. jūn.). Viss sākās daudz agrāk. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp.

⁴⁰⁰ Vanzovičs, S. (2008, 3. jūn.). Latvijas vēsture joprojām nav uzrakstīta. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 5. lpp.

*spētu uzstāties pret jauno melu gaisotni?*⁴⁰¹ Ar “jauno melu gaisotni” domāta neapmierinātība ar politiskās elites morālo vājumu posmā pēc neatkarības atjaunošanas, netieši velkot paralēles ar “vecu melu gaisotni”, ar ko saprot padomju posmu. “Mēs” koncepts plēnuma atceres diskursā veidots, centrā liekot Atmodas laiku kā galveno vērtību, kas akcentēta kā unikāla pieredze ikkatram personiskās pieredzes nesējam, kā arī laika ‘mantiniekiem’ (tiem, kam pieredze nodota sociālās atmiņas ceļā).

LTF dibināšanas kongresa piektajā gadskārtā uzsvērts, ka LTF transformējoties par politisku partiju un pārkāpjot neatkarības atgūšanas sliekšni, kas nereti definēts kā robežšķirtne starp cerībām un vilšanos, tiek degradēta LTF vēsturiskā vērtība: *“Tai [LTF] ir viens uzdevums – apvienot cīņai par neatkarību. Tas jau paveikts pirms laba laiciņa. Šīs frontes eksistences turpināšana ar to pašu veco nosaukumu ir zināma sākotnējās svētās idejas degradēšana”*.⁴⁰² Jānis Škapars desmitgadē uzsvēra, ka Latvijas politiskās vides sadrumstalotība tolaik nebija mērķis: *“Mēs [LTF otrajā kongresā] runājam par vairākpārpartiju, nevis daudzpartiju sistēmu, jo toreiz nedomājām, ka Latvijā būs 43 partijas”*.⁴⁰³ Vēstīts, ka desmitgades atceres pasākumā piedalījās ap 800 bijušo tautfrontiešu. D.Īvāns nolasīja konferences uzrunu, kur uzsvēra, ka daļa neatkarīgas Latvijas idejai lojālo, LTF biedru pēc neatkarības atgūšanas nav izturējuši godprātības pārbaudi: *“Tautfrontieši – bijušie, esošie, nākamie! Tie, kas tikuši saulītē, un tie, kas jūtas nomākti vai pievilti! Varas, naudas, slavas pārbaudi izturējušie un neizturējušie! Mums pieder desmitgade, ar kuru ir gods ieiet civilizācijas nākamajā gadu tūkstoši”*.⁴⁰⁴ Viens no LTF Cēsu nodaļas veidotājiem, dzejnieks Valdis Atāls atzina: *“kādā situācijā šobrīd atrodas valsts, tā vien šķiet, ka mēs esam strādājuši ienaidnieka labā”*.⁴⁰⁵

Publiciste Anda Līce LTF dibināšanas divdesmit piektās gadskārtas diskursā atzīst, ka laiks kopš neatkarības atgūšanas ir pat zaudēts: *“Jubilejas reizē it kā neklājas runāt par zaudējumiem. Un tomēr. Jau sen ir laiks celt trauksmi un rīkot forumus arī par to, ko mēs esam neatgriezeniski zaudējuši divdesmit piecus gadus ilgajā ceļā, kas vēl ir atgūstams un kā pietuvoties patiesai brīvībai un neatkarībai, jo šie abi jēdzieni šodien ir piepildīti ar stipri atšķaidītu saturu. Ideāli nenoveco. Noveco, nogurst vai aiziet sānceļus darītāji. [..] ..politīkiem, pat ja tie sava laikā ir stāvējuši tuvu klāt atmodai, nedrīkst ļaut slīgt pašapmierinātībā un komfortā”*.⁴⁰⁶ Šīs pašas gadskārtas diskursā E.Veidemane rakstīja: *“Kur*

⁴⁰¹ Bluķe, D. (2013, 4. jūn.) Mēs esam pārdošs sapnis un brīnums. *“Latvijas Avīzes” pielikums “Kultūrzīmes”*. 2. lpp.

⁴⁰² Krapāne, L. (1993, 9. okt.). Visa sākums. *SestDiena*. 1. lpp.

⁴⁰³ Egle, I. (1998, 12. okt.). Atceras Tautas frontes desmitgadi. *Diena*. 1., 3. lpp.

⁴⁰⁴ Turpat.

⁴⁰⁵ Egle, I. (2008, 8. okt.). Cēsis atmodās pirmās. *Diena*. 3. lpp.

⁴⁰⁶ Līce, A. (2013, 7. okt.). Pastāvēšanas jēga. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

palika Tautas frontes degsme, cerības un ideāli? Acīmredzot to visu, piekožot klāt mūsu naivumu un vientiesību, aprija kāda lielāka un svarīgāka plāna attīstītāji. [...] Sak, pabļausījāties un – kuš! Mēs izlēmām – jūs samierinieties. Un mēs tiešām samierināties. Ar nepārtrauktu cenu kāpumu un nerēķināšanos ar tautas patiesajām vēlmēm, ar liekulīgiem priekšvēlēšanu solījumiem un klajiem politiķu meliem, ar latviešu izdzīšanu ekonomiskajā trimdā, ar eirovalūtas uzspiešanu un svešu antikultūru iespiešanos tradicionālā latviskuma aprītē.”⁴⁰⁷ Vēl kādā piemērā tolaik inženierzinātņu doktors, profesors Oļegs Ščipcovs, kurš savulaik atbalstīja neatkarīgas Latvijas ideju akcentē, ka līdz ar neatkarību Latvijas valsts ieguvusi arī dažādas influences: “Jā, es arī gribēju pārmaiņas, bet ne tādas...” Oļegs Ščipcovs izstājās no LTF. “Kāpēc? Sapratu, ka te saimnieks būs nevis Latvijas tauta vai latvieši, bet starptautiskās korporācijas. [...] Mūsu valstī valda nevis demokrātija, bet korporokrātija”.⁴⁰⁸ Vilšanās sajūta par posmu pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas medijos vērojama gan latviešu, gan krievvalodīgo kopienas pārstāvju vērtējumos.

Latvijas neatkarības atbalstītāju kopienas iekšējā šķelšanās un koncentrēšanās uz iekšējo ienaidnieku gadu gaitā vērtējama kā progresējoša. Arī “**Baltijas ceļa**” komemorācijā tā izpaužas skaudri. Desmitgadē rakstnieks Miervaldis Birze, atceroties vienotību “Baltijas ceļā”, iezīmēja nepārprotamas iekšējās sašķeltības diskursu: “*Absolūta vienlīdzība bagātībā un nabadzībā bez šaubām ir utopiskā komunisma ļaunākais variants,*” norādīja M. Birze. “*Tomēr izteikta, pasvītota, bez darba, jaunu vērtību radīšanas radusies nesamērība ienākumu, īpašuma, naudas vai mantas ziņā, bezdibenīgā aiza starp godīgiem nabadzīgiem un dažkārt apšaubāmi godīgiem bagātniekiem ir graužoša, pat postoša. [...] Reizēm pat rodas izbrīns: kur uzreiz radusies tādi lāčplēšu pulki, spējīgi strādāt 24 un vairāk stundas dienā, ja vienai un tai pašai personai uzticēti priekšsēdētāja, padomnieka, konsultanta, pilnvarnieka, valdes locekļa utt. uzdevumi, kuri katrs prasa savu iedziļināšanos, materiālu analīzi, apsvēršanu un kaut vai pārbraukšana no vienas valsts malas uz otru,*” skaudri vērtē rakstnieks.⁴⁰⁹

“Baltijas ceļa” pieminēšanas diskursā atšķirībā no citiem pētāmajiem notikumiem atklājas ne vien iekšējā neatkarības atbalstītāju sašķeltība, bet arī vienotības zuduma triju Baltijas valstu starpā uzsvērums, jo “Baltijas ceļš” uzskatāms ne vien par nācijas, bet arī par Latvijas, Lietuvas un Igaunijas vienotības kulminācijas simbolu. “*Laiks pagājis, atgūta neatkarība, toties krietni paplēnējusi kādreizējā pleca sajūta. Vienotību piesauc runās, mazāk tā jaušama darbos. Naftas iegulu ēnā lauzti šķēpi par jūras robežu ar Lietuvu, piedzīvoti*

⁴⁰⁷ Veidemane, E. (2013, 4.-6. okt.). Cūkjūriņas fenomēns. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2.,3. lpp.

⁴⁰⁸ Vīksne, I. (2013, 4.-6. okt.). Latvijas Tautas fronteī 25. Paldies, ka bijī! *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 2., 3. lpp.

⁴⁰⁹ Birze, M. (1999, 24. aug.). Vai Latvijā dzīvo tikai viena LATVIEŠU TAUTA? *Lauku Avīze*. 5. lpp.

reņģu, olu, cūku kari,” lasāms laikrakstā “Diena” 1999. gadā.⁴¹⁰ Viens no Latvijas Inteliģences apvienības dibinātājiem Jānis Škapars “Baltijas ceļa” desmitgadē rakstīja: “Raugoties uz pašreizējām norisēm mūsu valstu attiecībās, rodas iespaids, ka mēs vairāk “karojam”, bet mazāk sadarbojamies; vairāk attālināmies, mazāk vienojamies. Ka mums ir gūzma “nepārvaramu” savstarpējo pretrunu un konfliktu, bet kopīgās intereses niecīgas.”⁴¹¹ Arī D. Īvāns norādīja: “Jau tas vien, ka desmitā gadskārta tiek svinēta atsevišķi un dažādos laikos liecina, ka Baltijas ceļa vairs nav. Ceļam pietrūcis seguma vai arī tajā radies grāvis, kuram netiekam pāri. Vismaz pagaidām.”⁴¹²

Kāda “Baltijas ceļa” dalībiece akcijas piecpadsmitajā gadskārtā secināja: “Mēs cīnījāmies par godīgāku Latviju un cerējām, ka valdība būs iekšējā un saprotošāka pret savu tautu.”⁴¹³ Skumjas pauda arī kāda lasītāja: “Tagad ir neliela vilšanās, jo dzīves apstākļi nav uzlabojušies, patriotisms ir ar skumju pieskaņu.”⁴¹⁴ Būtiski, ka neraugoties uz iekšējā ienaidnieka parādīšanos neatkarības atbalstītāju kopienā pēc neatkarības atgūšanas, tās kopība joprojām saglabāta vienota, kaut arī iekšēji konfrontējoša veseluma izpratnē.

“Baltijas ceļa” divdesmit piektās gadadienas kontekstā fotogrāfs Uldis Briedis pauž skarbu vērtējumu. Viņš atzīst, ka valsts viņu skumdina un viņš uzskata, ka “Baltijas ceļa” gadadiena nebūtu jāsvin ar krāšņiem pasākumiem: “Man tā drīzāk šķiet skumja diena, jo tam pacēlumam un foršajai sajūtai, kas toreiz pārņēma cilvēkus, kuri ar visām ģimenēm bija sadevušies rokās, sekoja skaudrs turpinājums. Kamēr mēs dziedājām, zēni kārtoja lietas.”⁴¹⁵

“Baltijas ceļa” atcerei raksturīga tās nesaraucamā saikne ar Molotova–Ribentropa paktu, tāpēc tā nereti zaudē patstāvīga notikuma nozīmi. Piemēram, 2013. gadā Eiropas Parlamenta deputāte Inese Vaidere saistībā ar pakta sekām un vēstures konfliktu uzsvēra: “Daudziem joprojām nav saprotams, kā abu režīmu pastrādātās ļaundarības ir pielīdzināmas. Tad nākas skaidrot, ka vienu totalitāru režīmu nedrīkst uzskatīt par mazāk noziedzīgu tikai tāpēc vien, ka tas ir palīdzējis apturēt otru. Komunistiskā režīma noziegumi ir pelnījuši tikpat stingru starptautisko nosodījumu kā nacistiskais režīms.”⁴¹⁶ “Baltijas ceļa” vēstījums ietver divus pretstatus –, no vienas puses, tas kalpo kā ētisks un estētisks nevardarbīgās pretošanās fenomēns padomju režīmam, kas apvīts ar sajūsmu un īpašu emocionālu nokrāsu, taču, no otras puses, tā kodols ir totalitāro režīmu nosodīšana, jo masveida akcija tika organizēta tieši ar mērķi grandiozā veidā visai pasaulei parādīt pakta nosodījumu. “Baltijas ceļa” kontekstā kā

⁴¹⁰ Upleja, S. (1999, 23. aug.). Baltijas ceļš: kad apritējuši desmit gadi. *Diena*. 2. lpp.

⁴¹¹ Škapars, J. (1999, 21. aug.). Baltijas ceļš. *Diena*. 2. lpp.

⁴¹² Upleja, S. (1999, 23. aug.). “Baltijas ceļš”: kad apritējuši desmit gadi. *Diena*. 2. lpp.

⁴¹³ Kabuce, L. (2004, 24. aug.). Vienotības ceļš. *Latvijas Avīze*. 1. lpp.

⁴¹⁴ Ivanova, I. (2004, 24. aug.). “Baltijas ceļš” vienoja nākotnei. *Latvijas Avīze*. 2. lpp.

⁴¹⁵ Egle, I. (2014, 22. aug.). Latvija atmodas fotogrāfijās. *Diena*. 7. lpp.

⁴¹⁶ Vaidere, I. (2013, 23. aug.). To nedrīkst aizmirst. Eiropas kopīgās nākotnes politika ir jāveido uz kopīgas vēstures izpratnes bāzes. *Diena*. 3. lpp.

“mēs” konstruēti aizmugurīgu darījumu upuri, ar to domājot gan Molotova-Ribentropa paktu, gan politiskās elites darbības atjaunotās neatkarības desmitgadēs.

Arī **Neatkarības deklarācijas** atceres diskursu raksturo vilšanās un nepiepildīto cerību naratīvs, kas identificējams mediju vēstījumos jau dažus gadus pēc neatkarības atjaunošanas. A.Jakubāns jau trešajā deklarācijas gadskārtā rakstīja: *“Tikai pirms dažiem gadiem mēs gan vecie, gan jaunie priecājamies kā bērni, jo bijām ievēlējuši deputātus, kas spēj nobalsot par Neatkarības deklarāciju. Nu, no bērnu drēbītēm izauguši, lamājam savus kādreiz dievinātos deputātus, kurus aizstāvējām uz barikādēm. Iet vaļā nekontrolējams pusaudžu ķīviņš, jo tie, kas visvairāk vija sajūsminājušies, ir visvairāk vīlušies, un tie, kas bezgala nīda sociālismu, nu saprot, ka normālā sabiedrībā strādāt un dzīvot nespēj, un gandrīz vai ir ar mieru atgriezties komunistiskās utopijas idiotismā.”*⁴¹⁷ Jāuzsver, ka visskarbākie vērtējumi vērojami tieši intervijās ar piemiņas pasākumu dalībniekiem vai lasītāju viedokļos/vēstulēs. Neatkarības deklarācijas piecgadē uz jautājumu, kā vērtējat piecus atjaunotās Latvijas valsts gadus, T.Maksimoviča Viesītē atbildēja: *“Viss ir izpostīts. Kolhozu skaisto fermu vietā gruveši. Lauki aizauguši, zeme nav arta četrus gadus, sasprēgājusi. Ar lēto alkoholu nodzirdīta tauta, nabadzībā iedzīti pensionāri. Vai tad tiešam Saeimas deputāti avīzes nelasa (kaut gan sēžu zālē var redzēt, ka viens otrs lasa), kur tik daudz viņus kritizē?”*⁴¹⁸ Tās pašas gadskārtas diskursā “Dienas” komentārā skarta “mēs” un “viņi” tēma: *“Sabiedrība ir sašķelta varbūt pat vairāk kā pirms pieciem gadiem. Toreiz balsot bija samērā vienkārši – vai nu “mēs” vai “viņi”. Tagad ir citādas problēmas skolotājiem vai bezdarbniekiem, pensionāriem vai uzņēmējiem, vai darboņiem, kas izkrāpuši no iepriekšminētajiem naudiņu. Katrs balso par savām interesēm.”*⁴¹⁹

Neatkarības deklarācijas desmitajā gadskārtā Viktors Avotiņš uzsvēra: *“Jautājums - kas tad dabūja varu pēc 4. maija? – man liekas tikpat svarīgs, kā pats balsojums. Jo ļoti labi apsargātajā konferencē [par godu deklarācijai] vairākkārt tika uzsvērts, ka ieguvumi ir “neatgriezeniski”. Taču nekas – ne tirgus ekonomika, ne privātīpašums, ne arī iegūtā brīvība – nav neatgriezenisks, kamēr pastāvēs pašreizējā sabiedrības polarizācija, kamēr pastāvēs pašreizējā varas atsvešinātība no sabiedrības un arī valsts.”*⁴²⁰ Nereti skarta šī problemātika, ka vēsturiskie līderi piedalīšanos neatkarības atgūšanā izmanto kā attaisnojumu negodprātībai savā tālākajā politiskajā darbībā. Vēl kāda piemērā vairāk nekā desmit gadus vēlāk E.Veidemane neatkarības deklarācijas kontekstā par politiskās elites negodprātību uzsvēra, ka tā nevar kalpot kā attaisnojums tālākai negodprātībai: *“Brīvība – tāpat kā domāšana – ir*

⁴¹⁷ Jakubāns, A. (1993, 4. maijs). Šis 4. maijs. *Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijas Republikai*. 1. lpp.

⁴¹⁸ Anceveire, A. (1995, 5. maijs). Lasītājs atceras, vērtē un kritizē. *Lauku Avīze*. 29. lpp.

⁴¹⁹ B.a. (1995, 4. maijs). Valsts ir: Kurp tālāk? *Diena*. 1. lpp.

⁴²⁰ Avotiņš, V. (2000, 5. maijs). 4. maijs tika visiem, vara – dažiem. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp.

atbildība par to, kas notiks rīt un pēc gada. Taču šķiet, ka daudziem, kas brīvības atgūšanu pirms 22 gadiem uzskatījuši tikai par piespraudi pie žaketes atloka, par indulgenci šodienas grābslībai un meliem, ir vienalga, kas notiek ar tiem, kas to redzēja kā iespēju valstij attīstīties.”⁴²¹

Neatkarības deklarācijas atceres diskursam 2005. gadā raksturīgs īpašs nacionāls saspīlējums.⁴²² Laikrakstā “Latvijas Avīze” vēstīts: “4. maijā, kamēr visa Latvija svinēja vēsturisko dienu kopš 1990. gada balsojuma, kas Latvijas valstij atdeva neatkarību, saujiņa “krievvalodīgo” pie Brīvības pieminekļa nekautrējās demonstrēt savu naidu pret latviešiem un Latvijas valsti. [...] Protestētāji bija tērpušies gan štāba “formas” krekliņos ar uzrakstu krievu valodā “Krievu skolām būt!”, gan sabiedriskos pasākumos jau vairākkārt izmantotās stilizētās cietumnieku formās. Daudziem uz pieres bija uzraksts “Alien”, kas angļu valodā nozīmē svešinieks, arī citplanētietis. [...] Pirms pasākuma es aprunājos ar vairākiem cilvēkiem, kas bija sev uzlikuši uzrakstu “Alien”, un viņi apgalvoja: tas esot protests pret valdības politiku, nepiešķirot “krievvalodīgajiem” pilsonību automātiski. Bet Latviju viņi mīlot...”⁴²³ Vēl kādā piemērā: “Paldies tiem zēniem [policistiem], kas mūs pasargāja no šiem briesmoņiem – kā lai citādi sauc cilvēkus, kam acīs ir tāds naidis,” pēc svinīgā brīža “Dienai” atzina bijusī Augstākās padomes deputāte Velta Čebotarenoka.⁴²⁴ Atmodas komemorācijas diskursā šis gadījums vērtējums kā radikālākā sadursme latviešu un krievvalodīgo starpā.

Jau rakstot par **janvāra barikāžu** pirmo gadskārtu, “Atmodas” žurnālisti iezīmēja neapmierinātības iedīgļus ar dzīvi atjaunotajā Latvijā un politiķu darbībām: “Šobrīd, kad LTF ziedu laiki ir garām, bet tās vadītājiem tik ļoti gribas būt Saeimas deputātu krēslos, ir nepieciešamas vai nu jaunas un racionālas ekonomiskās un politiskās koncepcijas, vai arī jāķeras pie veciem un mums labi zināmiem paņēmiem – proti, sava iekšējā ienaidnieka sameklēšanas un pēc iespējas bargākas kritizēšanas.”⁴²⁵ Janvāra barikāžu trešajā gadadienā “Neatkarīgās Cīņas” redaktora biedrs Ēriks Hānbergs uz neatkarības idejas aizstāvju kādreizējo vienotību raudzījās jau ar zināmu nostalgiju: “Atceramies tās dienas, kad neatkarīgā Latvija vēl bija tikai asnā. Atceramies tos brīžus, kad tauta bija vienā dziesmā.

⁴²¹ Veidemane, E. (2013, 3.-6. maijs). Brīvība nav indulgence grābslībai. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp.

⁴²² 2005. gada 4. maijā bija vērojams īpašs nacionāls saspīlējums Brīvības pieminekļa pakājē (krievvalodīgie pret politisko eliti, savukārt latvieši pret nelojāliem krievvalodīgajiem). Ar nodomu iztraucēt svinīgo pasākumu Brīvības pieminekļa laukumā divās atsevišķās grupās pulcējās "krievu kopienas" locekļi un Krievu skolu aizstāvības štāba pārstāvji. Protestētāji bija tērpušies gan krekliņos ar uzrakstu krievu valodā "Krievu skolām būt!", gan nereti izmantotās stilizētās cietumnieku formās. Daudziem uz pieres bija uzraksts "Alien" (angļu val. – citplanētietis). Protestētāju noskaņojums bija radikāls. Pasākuma dalībniekiem viņi kļiedza "Tūlīt viņiem parādīsim, kāda Latvijā valda demokrātija!", "Kauns!", "Liekuļi!" un "Krievu skolām būt!". Krievvalodīgo organizāciju pārstāvji gan apgalvoja, ka vērstoties nevis pret Latviju kā valsti, bet pret politisko eliti un radikāli noskaņotiem latviešu nacionālistiem.

⁴²³ Mūrniece, I. (2005, 5. maijs). Pie Brīvības pieminekļa strāvo naidis. *Latvijas Avīze*. 1., 4. lpp.

⁴²⁴ Zālīte, Z., Egle, I. (2005, 5. maijs). Svinības pie Brīvības pieminekļa traucē, taču neizjauc. *Diena*. 3. lpp.

⁴²⁵ Grandavs, E, Vladimirovs, A. (1992, 21. janv.). Barikādes bija un ir. *Atmoda*. 8., 9. lpp.

*Atceramies mirkļus, kad lauki un pilsēta bija vienā barikāžu pusē. Taču vienotība atmiņās sāk arī šķelties. Sākas dalīšana varoņos un nevaroņos.*⁴²⁶

Veidojot barikāžu piecgades diskursu, "Neatkarīgās Rīta Avīzes" redaktors Andris Jakubāns sniedza jau asāku situācijas vērtējumu: "*Pirms pieciem gadiem ugunsgrūdu dūmos mēs bijām bērnišķīgi naivi un romantiski. Nezinājām, kas ir iztikas minimums un kas tas tāds Lattelekom. Mēs gaidījām latus un nezinājām, ka mums šo latu trūks. [...] Pirms pieciem gadiem mums nebija bail no nāves, nu mums atlicis tikai nebaidīties no dzīves.*"⁴²⁷

2009. gadā E. Veidemane par naidpilno attieksmi pret politisko eliti rakstīja barikāžu dienu kontekstā: "*Un šo naidu var saprast: kamēr mēs, vientieši, būvējām barikādes, cerēdami, ka gara spēks uzvarēs karaspēku, tikmēr gudrinieki jau pielaiķoja kurpes, kuras būtu piemērotas privatizācijas ceļu un neceļu iešanai.*"⁴²⁸

2010. gada janvārī kāds barikāžu dalībnieks dalījās savās pārdomās laikrakstā "Latvijas Avīze": "*Mūsu lielākā balva bija un ir neatkarība. Toreiz cilvēki neiedomājās, ka liela daļa tautas dzīvos zem iztikas minimuma līmeņa un simtiem jauno cilvēku sāks pamest savu dzimteni, lai meklētu labāku dzīvi ārzemēs. Ja nu vēlreiz notikumi pavērstos līdzīgi, vai mēs atkal ietu uz barikādēm? Gandrīz pēc divdesmit gadiem, pēc nepiepildītām cerībām un vilšanās, un tomēr – ietu, jo arī mēs cīnītos par sevi, savas valsts un tautas godu. [...] Toreiz nevienam nevarēja ienākt prātā, ka paies tikai daži gadi un pašu ievēlētā valdība sāks runāt par plaisu starp sevi un tautu.*"⁴²⁹ Gandarījums par uzdrīkstēšanos un varonību pirms 20 gadiem savijies ar rūgtumu par nepiepildīto un Latvijas politiskās elites morālo vājumu.

Barikāžu divdesmitgadē Ilga Kreituse pauda hiperbolizētu neatkarības posma vērtējumu: "*Zaudējumi, par kuriem parūpējās t. s. LTF varoņi, ir lielāki nekā ieguvumi. [...] Cilvēki redzēja, ka ideāli, par kuriem viņi iestājās, tika padarīti par platformu, lai dažiem nodrošinātu veiksmīgu tālāko dzīvi. Teiciens: kaut postalās, bet brīvi, īstenojās tā, ka dažiem patiešām tika postalas, bet citiem lakkurpes.*"⁴³⁰ Par spīti vilšanās sajūtai, kas caurauž visus mediju vēstījumus, atsevišķos piemēros vērojams racionāls aicinājums nošķirt atgūtās neatkarības faktu no vēlākajām politiskajām peripetijām. E. Veidemane raksta: "*Varnešiem var piedot daudz ko. Zaglīgumu, trulumu, vienaldzību... Bet vienu lietu gan ne. To, ka viņi ir pamanījušies mums iepotēt riebumu pret brīvību. "Esmu vīlies neatkarības atgūšanā" – tā, lūk, mēs tagad sakām. [...] Tikai tas mirklis, kad atgūvām brīvību, nebūs vainīgs, ka mums tagad slikti.*"⁴³¹ Kādā citā piemērā janvāra dienās laikraksta "Neatkarīgā Rīta Avīze"

⁴²⁶ Hānbergs, Ē. (1994, 22. janv.). Šī nedēļa. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp.

⁴²⁷ Jakubāns, A. (1996, 20. janv.). Pirms pieciem gadiem. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp.

⁴²⁸ Veidemane, E. (2009, 15. janv.). Nicinājuma bruģakmeņi. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp.

⁴²⁹ Eleksis, R. (2010, 20. janv.). Īstais varonis bija tauta. *Latvijas Avīze*. 20. lpp.

⁴³⁰ Mediņa, I. (2011, 20. janv.). Ilūzijas zaudētas, ideāli snauž. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 4. lpp.

⁴³¹ Veidemane, E. (2011, 20. janv.). Riebums pret brīvību. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp.

komentētājs Viktors Avotiņš norāda: “... ļaužu koptēlā tas laiks nav devalvējams. Un arī tas dzīves gabals, ko cilvēki bez kādas viltības un aprēķina atdeva barikādēm, nav devalvējams ne ar ko, no tā, kas notika pēc tam. Pats vari kļūt lētāks, bet šis notikums nekļūs lētāks nekad.”⁴³² Kopumā janvāra barikāžu atceres diskursu analizētajos mediju vēstījumos varētu raksturot kā ‘zaudēto paradīzi’. Barikādes mediju vēstījumos kalpo par tautas vienotības un varonības absolūto ideālu, kas ir neatgriezeniski pagājis.

Neatkarības de facto atceres diskursu tāpat kā iepriekš analizētos pētāmos notikumus caurstrāvo vilšanās un nepiepildīto cerību naratīvs, tomēr lielāku uzsvāru liekot tieši un krievvalodīgās sabiedrības daļas problemātiku Latvijā (nepiešķirtajām pilsonībām, neveiksmīgo integrācijas politiku), jo augusta notikumi simboliski kalpo par Atmodas noslēguma punktu, tāpēc neatkarības *de facto* diskursā vērojama tendence vairāk analizēt un vērtēt, bet mazāk pieminēt, kavēties atmiņās.

Neatkarības *de facto* piecgadē Mihails Gorbačovs intervijā laikrakstam “Diena” atzina, ka neatkarīgās Latvijas valdība ir pelnījusi kritiku saistībā ar krievvalodīgo integrācijas politiku: “Sociāli ekonomiskā situācija kļūst sarežģītāka. Un man liekas, ka Latvijas valdība ļoti muļķīgi darbojas tajās jomās, kas saistās ar citu nacionalitāšu pilsoņiem. Es pat to no latviešiem negaidīju, es domāju, ka to varēja sagaidīt no igauņiem.”⁴³³

Būtisks mezgls neatkarības *de facto* atcerē vērojams 2006. gada diskursā. “Mēs” konceptā no jauna aktualizēts Boriss Jeļcins, kas bija ieradies vizītē un saņēma Triju zvaigžņu ordeni: “Vienmēr ir cilvēki, kas ar savu rīcību, pārlicību, ar savu iejaukšanos vēstures plūsmā to pārmaina uz visiem laikiem”, saka V.Vīķe-Freiberga. Viņa atgādina, ka 1991. gada augusta puča dienās, kad B.Jeļcins pierādījis savu izpratni par tautas ilgām pēc brīvības, nostājoties pret valsts apvērsuma rīkotājiem, kad “prezidents Jeļcins uzkāpa uz tanka un jaunie tankisti parādīja, ka armijas spēki ir gatavi kalpot brīvībai un demokrātijai, nevis tirānijai.”⁴³⁴ Tomēr viesim veltītā sajūsma uztverta arī ar bažām. A.Rodins brīdina: “Maskavas stratēģiskais mērķis – atgūt ietekmi Baltijas valstīs un visupirms jau Latvijā – palicis nemainīgs un citādi tas nemaz nevar būt. [...] Jeļcina vizīti Latvijā var apsveikt, bet piesardzīgi.”⁴³⁵ Retrospektīvi raugoties, jāakcentē, ka Jānis Stradiņš uzreiz pēc neatkarības atgūšanas prognozēja, ka brīvība Latvijā nebūs apdraudēta, kamēr Krievijā pastāvēs demokrātija: “Šobrīd mēs esam lielā sajūsmā par Jeļcina lēmumu, un tas Latvijai patiešām ir būtiski nepieciešams. Taču jāpatur prātā, ka Latvijas intereses tomēr nav Krievijas intereses,

⁴³² Avotiņš, V. (2011, 13. janv.). Barikāžu laiks lētāks nekļūs. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp.

⁴³³ Širovs, P. (1996, 25. aug.). Krievijai ir jāciena savi kaimiņi, uzskata bijušais PSRS prezidents Mihails Gorbačovs. *Diena*. 2. lpp.

⁴³⁴ Arāja, D. (2006, 23. aug.). Pateicība Jeļcinam par nopelniem Latvijas labā. *Diena*. 1., 4. lpp.

⁴³⁵ Rodins, A. (2006, 21. aug.). 15 gadu pēc puča. *Diena*. 2. lpp.

un ar laiku situācija var kļūt gluži citāda nekā šodien. [...] Tiklīdz tur priekšplānā nāks impēriskas tendences, apdraudēta būs arī mūsu brīvība.”⁴³⁶ Neatkarības *de facto* atgūšanas dienās 1991. gada mediju vēstījumos identificējama sajūsma, kas veltīta Krievijas demokrātiskajiem spēkiem un Jeļcinam. Ar laiku Krievijas nozīme tiek ne vien aizmirsta, bet pat apzināti noklusēta. Kultivējot varonības naratīvu, pamazām var tikt mainīti uzsvāri, arvien vairāk panākumus piedēvējot pašiem naratīva uzturētājiem, ir savveida tieksmās pēc šo panākumu piesavināšanās. Šo tendenci apstiprina arī vēsturniece D. Bleiere: “*Man ir sajūta, ka pēdējā laikā publikācijās un atmiņās kaut kā netiek pievērsta uzmanība tam, kas notika Maskavā un kā tas ietekmēja Rīgā notiekošo. Tiek rādīts, it kā smaguma centrs būtu pie mums un viss notiktu pie mums.*”⁴³⁷ Arī neatkarības *de facto* divdesmitajā gadsimtā laikraksta “Diena” replikā skaidrots šis aspekts: “*Kāpēc augusta notikumiem vairās piešķirt to patieso nozīmi Latvijas vēsturē? Tas ir saistīts ar mūsdienu Krievijas lomu Latvijas reālās neatkarības atgūšanā. Latvijas politikā bija vajadzīgs ienaidnieka tēls, un 1991. gada augusts tur neiederējās. Staļina Krievija bija okupējusi Latviju 1940. gadā, bet Jeļcina Krievija 1991. gadā Latvijas neatkarību atzina. Daudziem Latvijas politikā tas neder – šiem cilvēkiem ir vajadzīga tikai tāda Krievija, kas ir, bija un paliek okupante.*”⁴³⁸ Sevišķi šis un arī citi promocijas darbā analizētie aspekti apliecina vēstures rakstīšanas/rekonstruēšanas procesa selektīvo dabu: dažas nianšes var tikt apzināti noklusētas, lai uzturētu esošas pārliecības, citas nepamanītas un/vai neizprastas žurnālistu kompetences trūkuma dēļ. Taču arī aizmiršana kā neapzināts process ir atmiņas veiksmīgas funkcionēšanas sastāvdaļa.

Jāakcentē, ka tieši neatkarības *de facto* diskursā vērojami centieni skaidrot pagājušajās divās desmitgadēs nepiepildīto ekspektāciju cēloņus. Dzejnieks un atmodas laika publiskais intelektuālis Jānis Peters sniedz savu skaidrojumu: “*Mērķis, latiņa bija uzstādīta tik augstu, sajūsma par neatkarīgas valsts iespēju bija tik milzīga, ka neizbēgami vajadzēja sekot arī lejupkritienam. [...] Bet pārtrūka, lūk, kas. Varas pārņemšanas laikā tika pieļauta milzīga kļūda – absolūti netika uzskaitīts, pieskaitīts, apzināts sabiedriskais labums jeb sabiedriskais īpašums, valsts īpašums. Zem pārprastām idejām tas tika vazāts pa kreisi un pa labi. Kur ir revolūcija, tur ir arī blēži. Tas ir neizbēgami. Un tauta jau nav dumja – redzēja, ka perestroikas ekonomiskie pusmodeļi saplūst ar zagšanu. Pasvieda ideju par vaučeriem, kooperatīviem, sertifikātiem, privatizāciju, un tas viss saplūda tādā haosā, ka nevarēja saprast, vai tā fabrika pieder valstij, jaunajam kooperatīvam vai tā vārdā tikai atsevišķiem cilvēkiem, kas bija pie varas svirām. Un pie svirām bija tie paši padomju vadītāji. Tā bija*

⁴³⁶ Kovtuna, L. (1991, 30. aug.). Par vēsturiskām paralēlēm un prognozēm. *Literatūra un Māksla*. 3.lpp.

⁴³⁷ Sprūde, V. (2008, 6. okt.). Pārāk piesardzīgi pret tuvo vēsturi. *Latvijas Avīze*. 1., 3. lpp.

⁴³⁸ B. a. (2011, 22. aug.). Pučš beidzies. *Diena*. 2. lpp.

lielā vilšanās un pārrāvums, kad cilvēki redzēja, kā tiek izlaupīts faktiski viņu labums. [...] Radošā intelīģence vienmēr būs opozīcijā, lai kāda būtu valdošā iekārta. Tagad nav jācīnās pret totalitārismu, tomēr mūsu intelīģencei ir sakrājušies rūgta pieredze pret valdošajām aprindām."⁴³⁹

Visbeidzot, jāakcentē, ka identificējama negatīvā emocionālā noskaņojuma šķiršana no institucionālā līmeņa, kas ir īstenots sekmīgi. Latvijas neatkarības pozitīvos rezultātus institucionālā līmenī uzsver Dainis Īvāns: *"Mēs tikām vaļā no PSRS – to neviens tolaik nevarēja iedomāties. Mēs esam NATO valsts, un tas ir krietni augstāks drošības līmenis nekā starpkaru Latvijā, mums ir mazāk draudu, arī materiāli esam labāk nodrošināti. [...] Mūsdienu problēma ir tautiešu došanās uz strādāt uz ārzemēm, par ko "Baltijas ceļa" laikos neviens nevarēja iedomāties.*"⁴⁴⁰ Kādreizējais LTF aktīvistis Romualds Ražuks atzīst: *"Galvenie ideāli joprojām ir saglabāti. Latvija ir brīva, neatkarīga un demokrātiska valsts. Tie ir tie galvenie fakti, kuri mums, pirms sākam gausties par dažādām negācijām, ir bezkaislīgi jāatzīst. Valsts, pateicoties Eiropas Savienībai un NATO, ir arī labāk aizsargāta. Tikai apzinoties šos faktus, varam sākt domāt par to, kas neatbilst mūsu sākotnējiem ideāliem.*"⁴⁴¹ Vilšanās, neapmierinātības, 'zaudētās paradīzes' naratīvs caurstrāvo teju visus neatkarības posma analizētos mediju vēstījumus, mazāku vieta atceres diskursā atvēlot institucionālo ieguvumu uzsvērumam – valstiskā neatkarība kā galvenā vērtība, Latvija kā Eiropas un NATO valsts. Atmosferā atceri kopumā raksturo emocionālais diskurss un racionālo ieguvumu diskurss, tomēr emocionālais gūst ievērojamu dominanci, aizēnojot racionālos aspektus.

7.1.1. Argumentācijas stratēģijas

Mediju vēstījumos, kuros pārstāvēts neatkarīgas Latvijas atbalstītāju diskurss laikā pēc neatkarības atjaunošanas dominē šādas argumentācijas stratēģijas: **atbildības novelšanas, pārspīlēšanas stratēģija** ar tai radniecīgo **pacilātību amatpersonu retorikā, vainīgā nosaukšanas un atbildības piedēvējuma** stratēģijas. Pēc neatkarības atjaunošanas lielākā uzmanība veltīta tieši kopienas iekšējās sašķeltības diskursam.

A.Gorbunovs neatkarības deklarācijas piektajā gadadienā izmanto **atbildības novelšanas stratēģiju**: *"Pieci gadi tautas un valsts dzīvē ir pārāk īss laiks, lai, uz to*

⁴³⁹ Meļķis, D. (2011, 15. janv.). Kur ir revolūcija, tur ir arī blēži. *Diena*. 4.-5. lpp.

⁴⁴⁰ Vikmanis, Ģ. (2013, 23. aug.). Parādīja tautas gribu. *Latvijas Avīze*. 1., 5. lpp.

⁴⁴¹ Lasmanis J. (2013, 18. – 20. janv.). Atdzīvināt atmosferas ideālus. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 4., 5. lpp.

atskatoties, varētu izdarīt visaptverošus secinājumus.”⁴⁴² I.Godmanis novelē vairo par politiskās elites morālo vājumu uz fundamentāliem apstākļiem LTF dibināšanas divdesmit piektajā gadsimtā: “Mēs 700 gadus dzīvojam zem vācu baronu varas. Tās ir vismaz 14 paaudzes. Šīs paaudzes tika turētas paklausībā ar miesas sodiem un citiem vardarbīgiem paņēmieniem. Tautā jebkura vara tika uzskatīta par svešu. [...] Diemžēl ģenētiskā saikne 16 paaudžu garumā panākusi savu – mūsos iekšā sēž pārliecība, ka vara vēl arvien ir sveša. [...] Tikko vara ievēlēta, uzreiz ir sajūta, ka tā ir svešā pusē.”⁴⁴³ Kāda citā piemērā atbildības novelšanas stratēģija īstenota augusta notikumu divdesmitās gadsimta kontekstā. Atgūtās neatkarības nozīmi apzināties rosina toreizējais Latvijas Republikas Augstākās padomes priekšsēdētājs Anatolijs Gorbunovs, uzsverot katra individuālo atbildību par savu dzīvi atjaunotās neatkarības desmitgadēs: “Es domāju, ka tie, kuri kritizē varu, nenoliedz valsti. Tas izskan it kā pret valsti, ka valsts nav neko devusi, tomēr visiem pilsoņiem ir jāizmanto tas, ko dod neatkarīga valsts, ļoti daudz kas ir atkarīgs no mums pašiem.”⁴⁴⁴ Šāda veida argumentācija vērtējama kā efektīvs paņēmieni, kā varas elites esošajiem vai kādreizējiem līderiem vairīties no konstruktīvas savas darbības rezultātu analīzes/izvērtējuma, akcentējot fundamentālus/vēsturiskus traucēkļus Latvijas attīstībai vai uzsverot indivīda paša atbildības līmeni par iespēju neizmantošanu neatkarīgas valsts apstākļos.

Visintensīvāk realizēta tieši **vainīgā nosaukšanas stratēģija**, jo Atmodas notikumu atcerē līdzās mūsdienu politiskās elites kritizēšanai vērojama vēstures retrospekcija (padomju perioda atcerēšanās, Molotova-Ribentropa pakta seku analīze, t. i. vēsturiskā ienaidnieka “atdzīvināšana” un no jauna barga kritizēšana). J. Rubenis “Baltijas ceļa” desmitgadē uzsvēra padomju sistēmas sekas kā traucēkli pilnvērtīgai esībai pat valstiskās neatkarības gados, tādējādi realizējot vainīgā nosaukšanas stratēģiju: “Mēs varētu vēlreiz garīgi sadoties rokās, lai mēģinātu beidzot godīgi atbrīvoties no visiem komunistiskās domāšanas štampiem, kurus turpinām nest sevī.”⁴⁴⁵

“Baltijas ceļa” piecpadsmitās gadsimta diskursā nosodījumu padomju režīmam kā vēsturiskajam ienaidniekam pauda S. Kalniete: “Mēs stingri aizstāvējām nevardarbīgās pretošanās ceļu un miermīlīgu līdzekļu izmantošanu. Baltijas revolūcija ir iegājusi pasaules vēsturē kā dziesmotā revolūcija. Režīma aizstāvju pusē nav neviena baltiešu vainas dēļ cietušā. Vardarbības upuri bija mūsu pusē.”⁴⁴⁶

⁴⁴² Tihonovs, J. (1995, 5. maijs). Anatolijs Gorbunovs: labā bijis vairāk nekā sliktā. *Diena*. 1. lpp.

⁴⁴³ Grīnbergs, A. (2003, 7. okt.). Par savu un svešu varu. “*Lauku Avīzes*” pielikums “*Personas*”. 1. lpp.

⁴⁴⁴ Pāpārde, I. (2011, 22. aug.). Svinīgi atzīmē neatkarības *de facto*. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 6. lpp.

⁴⁴⁵ Rubenis, J. (1999, 24. aug.). No kopīga nē uz kopīgu jā? *Diena*. 2.lpp.

⁴⁴⁶ Kalniete, S. (2004, 23. aug.). “Baltijas ceļš” piepildīts. *Diena*. 2. lpp.

Jāakcentē, ka vainīgā nosaukšanas stratēģija izmantota ne vien vēsturiskā ienaidnieka nosodīšanai, bet arī Latvijas neatkarības atbalstītāju kopienas iekšienē, kritizējot politisko eliti posmā pēc neatkarības atgūšanas: *“Teiciens “Kaut pastalās, bet brīvi” ir piepildījies,”* janvāra barikāžu astoņpadsmitajā gadskārtā uzsvēra kāds barikāžu dalībnieks.⁴⁴⁷ Janvāra barikāžu dienas iepretim aktuālajai situācijai tajā pašā gadadienā vērtēja kāds *“Neatkarīgās Rīta Avīzes”* lasītājs: *“Uz Doma laukumu cilvēkus atveda tās jūtas, kuru tik katastrofāli pietrūkst mūsu valdošajiem politiķiem... [...] Atzīmējot barikāžu gadskārtu, valdošā koalīcija uzcēlusi vēsturiskas politiskās atstumtības barikādes visapkārt riņķi ap tautas turpmāko ticību tagadējam parlamentam, valdībai.”*⁴⁴⁸ Arī E. Veidemane uzsvēra: *“Toreiz mēs nevarējām iedomāties, ka mūsu tīrās domas un cerības dažiem labiem šķiņš tikai kā pakāpieni, pa kuriem aizrāpties līdz nepelnītai bagātībai.”*⁴⁴⁹

“Baltijas ceļa” 23. gadskārtas kontekstā dominējoša ir Molotova–Ribentropa pakta atcere un analīze. Dānijas, Igaunijas Latvijas un Vācijas ārlietu ministri savā kopīgajā analītiskās ievirzes rakstā secināja, ka Molotova–Ribentropa pakta noslēgšana ir mainījusi uzticības kultūru Eiropas politikā: *“Kopš 1939. gada 23. augusta, kad tika noslēgts Ribentropa–Molotova pakts, Eiropa ir kļuvusi citāda.”*⁴⁵⁰

“Latvijas Avīzes” komentētājs Uldis Šmits uzsvēra krievvalodīgo mediju lomu un atbildību vēstures konflikta uzturēšanā Latvijā: *“Latvijā, vērtējot staļiniskā režīma noziegumus pret cilvēci, domstarpības uzpeld pastāvīgi. Turklāt nevis atsevišķu indivīdu prātojumu, bet vienas preses daļas arvien izplatītas propagandas līmenī. Tas savukārt liek uzdot jautājumu, ciklāt Latvijas saliedēšanas centieni spēj aptvert tos sabiedrības slāņus, pie kuru atšķelšanas tiek krietni piestrādāts tieši vēstures laukā.”*⁴⁵¹ Atmodas komemorācijas diskursā vainīgā nosaukšanas stratēģija pilda sevišķi būtisku funkciju kopienas iekšējās solidaritātes atjaunināšanā/uzturēšanā, jo neatkarības atgūšanas procesa pamatu veidoja koncentrēšanās uz padomju režīmu kā ienaidnieku un noskaņojums *pret*: pret padomju noziegumiem, pret režīma birokrātisko raksturu un Atmodas noslēgumā arī pret jebkādiem kompromisiem ar padomju režīmu.

Pārkāpjot gadu tūkstošu miju un aktualizējoties vēstures aizmiršanas diskursam, izteikta kļuva no amatpersonu puses konsekvēnti un retoriskā veidā realizētā **atbildības piedēvējuma stratēģija** ar mērķi aicināt cilvēkus apzināties piederību valstij, novērtēt to.

⁴⁴⁷ Stankeviča, Z. (2009, 21. janv.). Barikāžu atceres diena aizrit drūmā noskaņojumā. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 7. lpp.

⁴⁴⁸ Kurzemnieks, J. (2009, 21. janv.). Barikādes ap Saeimas ēku... *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp.

⁴⁴⁹ Veidemane, E. (2009, 20. janv.). Barikāžu putekļi un zelts. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp.

⁴⁵⁰ Ažubalis, A., Paets, U., Rinkēviča, E., Vestervelle, G. (2012, 23. aug.). Par Eiropas savstarpējās uzticības kultūru. *Diena*. 4. lpp.

⁴⁵¹ Šmits, U. (2012, 23. aug.). 23. augusts un saliedēšana. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

D.Īvāns aicināja: *“Mums vajag nemītīgi restaurēt tās gaismas pilnās sajūtas, ar kādām mēs uzsākām jaunās Latvijas gājieni pirms piecpadsmit gadiem. Mums vajag apzināties, ka mēs esam laimīgi. Jo mēs dzīvojām unikālā laikā, kad visaugstāk par visu Latvijas vēsturē izpaudās cilvēku solidaritāte, mīlestība, brālība. Un tagad esam nonākuši pie Brīvas Latvijas neatkarīgā, brīvā Eiropas valstu saimē.”*⁴⁵² Mēģinājumi no Atmodas līderu puses akcentēt panākto Latvijas attīstību, no vienas puses darbojas kā atgādinājums auditorijai raudzīties plašāk uz pēdējo desmitgažu notikumiem, ieraudzīt un novērtēt fundamentālās pārmaiņas posmā pēc neatkarības atjaunošanas, taču no otras – šis uzsvērums paspilgtina pašu Atmodas vēsturisko līderu nozīmi.

Toreizējais Ministru prezidents Andris Šķēle neatkarības piecgades diskursā *“aicināja turpināt cīņu, lai sevī pārvarētu vājumu, egoismu un mantkārību, lai kopīgi pārvarētu muļķīguma un savtīguma uzceltās barikādes un lai izcīnītu 1991. gadā uzsākto cīņu līdz galam”*.⁴⁵³ “Baltijas ceļa” desmitgades diskursā viņš norādīja: *“Tas varbūt izklausās naivi, bet mums šobrīd katastrofāli pietrūkst cilvēku ar augstiem ideāliem. Mums ir atkal un atkal jāmācās ticēt. Ticēt saviem spēkiem, savai tautai, savai nākotnei. Mums ir jādodas atpakaļ uz skolu un jāmācās mīlēt savu valsti.”*⁴⁵⁴ Jāakcentē, ka A.Šķēle publiskajā diskursā nereti dēvēts par ‘oligarhu’ un uzskatāms par vienu no turīgākajiem cilvēkiem Latvijā, tālab viņa izteiktie didaktiskā rakstura aicinājumi auditorijā varētu tikt uztverti pretrunīgi.

“Baltijas ceļa” desmitgadē Vaira Vīķe–Freiberģa sacīja: *“Atcerēsimies šo vienotību, atcerēsimies šo piederību, atcerēsimies to, ka mēs spējam būt vareni un diženi savā gribā, savā apņēmībā un savā mērķtiecībā, lai Dievs mums uz to palīdz.”*⁴⁵⁵ Dažus gadus vēlāk barikāžu desmitajā gadskārtā prezidente aicināja nenicināt valsti, uzsverot, ka *“valsts nicināšana līdzinās mātes piesmiešanai, tādēļ mēs nedrīkstam novērsties no valsts, par kuru Daugavas krastos 1919. gadā krita brīvības cīnītāji un kuru uz barikādēm pirms desmit gadiem aizstāvēja Rīgas sargi.”*⁴⁵⁶ Arī “Baltijas ceļa” piecpadsmitajā gadadienā V.Vīķe–Freiberģa sacīja: *“Šajā atmiņu dienā es aicinu katru cilvēku atcerēties – vienotībā ir spēks, pārliecībā ir spēks, bet galvenokārt spēks ir pārliecībā un spējā runāt un saprasties ar savu līdzcilvēku.”*⁴⁵⁷ Šādas argumentācijas mērķis no politiskās elites pārstāvju puses ir netieši

⁴⁵² Grīnbergs, A. (2003, 7. okt.). Dziesmoto revolūciju atceras dziedot. *Lauku Avīze*. 5. lpp.

⁴⁵³ Lācis, A. (1996, 22. aug.). Neatkarības pieci gadi. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp.

⁴⁵⁴ Bez aut. (1999, 24. aug.). Baltijas vienotība gadu tūkstošu mijā. Valsts prezidentes Vairas Vīķes–Freiberģas un Ministru prezidenta Andra Šķēles runas Latvijas Intelīģences apvienības 29. konferencē 1999. gada 23. augustā. *Lauku Avīze*. 3. lpp.

⁴⁵⁵ Bez aut. (1999, 24. aug.). Baltijas vienotība gadu tūkstošu mijā. Valsts prezidentes Vairas Vīķes–Freiberģas un Ministru prezidenta Andra Šķēles runas Latvijas Intelīģences apvienības 29. konferencē 1999. gada 23. augustā. *Lauku Avīze*. 3. lpp.

⁴⁵⁶ Arāja, D., Egle, I. (2001, 22. janv.). Prezidente aicina nenicināt savu valsti. *Diena*. 1., 3. lpp.

⁴⁵⁷ Bez aut. (2004, 25. aug.). Dziesma Baltijas brīvībai. *Latvijas Avīze*. 23. lpp.

aicināt auditoriju apzināties politiku pozitīvo ieguldījumu valsts attīstībā, līdz ar to rosinot mazāk kritisku attieksmi pret politiskajiem procesiem valstī.

Gadu vēlāk toreizējā prezidente izmantoja **pārspīlēšanas stratēģiju**, sakot, ka: *“Ja šodien Latvijā būtu tāda pati gara un praktisko spēju mobilizācija, kāda tajā 4. maijā valdīja visapkārt, Latvija būtu īsta paradīzes zeme.”*⁴⁵⁸ Šis izteikums vērtējams kā mēģinājums akcentēt, ka Latvijā līdz pilnīgai labklājībai sperams tikai viens solis – nepieciešams panākt mobilizējošu kolektīvo saviņņojumu sabiedrībā, taču, jāakcentē, ka revolucionārām situācijām raksturīgais pacēlums nevar funkcionēt ikdienas dzīves apstākļos un ilgtermiņā.

Aspekts, kas raksturīgs visam laikposmam kopš neatkarības atjaunošanas, ir **pacilātība amatpersonu retorikā**, kas ir pārspīlēšanas stratēģijas paveids. Elites naratīvā dominējoša ir vajadzības un vēlējuma izteiksme, nereti distancēta no aktuālās ekonomiskās un politiskās situācijas. Janvāra barikāžu komemorācijas pasākumā Saeimas priekšsēdētāja Solvita Āboltiņa uzsvēra: *“Ja ticēsim, ka visi kopā padarīsim šo valsti labāku, mums izdosies, jo valsts ir tās cilvēki – ikviens no mums. [...] Kad 1991. gada janvārī Latvijas patrioti devās sargāt neatkarību, ikviens atrada savu vietu sarežģītajos vēstures notikumu virpuļos.”*⁴⁵⁹ Citā piemērā toreizējais prezidents Valdis Zatlers sacīja: *“Dzirdam arī vīlušās balsis, kas jautā: “Vai bija vērts?” Jā, bija! 20 gadu laikā ir izaugusi vesela paaudze, kam brīvība ir kā gaiss, ko elpojam. Un no tā mūsu jaunā paaudze vairs neatteiksies.”*⁴⁶⁰

Iezīmīgi, ka laikā pēc neatkarības atjaunošanas vēsturiskie viedokļu līderi joprojām realizē vainīgā nosaukšanas stratēģiju pret vēsturisko ienaidnieku, savukārt lasītāji, intervētie lielākā mērā akcentē neatkarības izcīnītāju kopienas iekšējās sašķeltības diskursu.

7.1.2. Lingvistiskā realizācija

Salīdzinājumā ar Atmodas notikumiem, mediju rituālā pēc neatkarības atjaunošanas kļuvusi lietišķāka, atbilstoša publicistikas valodas stilam. Tomēr viskolorītākais izteiksmes veids vērojams tieši neatkarības deklarācijas pieņemšanas, “Baltijas ceļa” un janvāra barikāžu atceres diskursā.

Jāuzsver gan, ka janvāra barikāžu pirmajā gadadienā kā savdabīga atskaņa to dienu radošumam laikrakstā “Atmoda” tika publicēta kāda autora ar pseidonīmu *Bubis* visai frivolā valodā sarakstītā balāde par Molotova–Ribentropa paktu: *“Tas nekas, ka ir jau nakts, / Mums ir jāuzraksta pakts, / Kuru mums pēc neilg “pauzen”/ Jāsūt Hitleram “nach hauzen” [...] Nost*

⁴⁵⁸ B.a. (2005, 3. maijs). Balsojums, kas pagrieza vēstures upi. *Diena*. 1. lpp.

⁴⁵⁹ BNS, LETA. (2011, 21. janv.). “Paldies visiem, kuri ticēja!” *Diena*. 5. lpp.

⁴⁶⁰ B. a. (2011, 14. janv.). Spilgts citāts. *Latvijas Avīze*. 2. lpp.

ar Kārļiem, nost ar Jankiem, / Plosiet Latviju ar tankiem / Un, kur nevar nāvi sēt, / Tūkstošus var represēt. [...] Tā, pusgadsimts nu ir cauri / Vēsturē mirst dinosauro, / Taču mūsu zemes trijas / Nepamet vēl maitu lijas.”⁴⁶¹

“Baltijas ceļa” pieminēšanas diskursā pēc neatkarības atgūšanas joprojām vērojams akcijas vienreizīguma un estētiskuma uzsvērums. Salīdzinot ar 1989. gadā veltītajiem eksaltētajiem akcijas vērtējumiem, emocionālais savīļojums ir mazinājies, nav jūtamas arī kādreiz tik izteiktā pozitīvās izredzētības naratīva atskaņas dalībnieku, aculiecinieku, garīgo atbalstītāju atmiņās. “Baltijas ceļš bija nevardarbīga akcija, taču tās garīgā enerģija bija ļoti spēcīga. [...] Baltijas ceļa mērķis bija izraisīt iespējami lielāku sprādzienu starptautiskajā sabiedriskajā domā. [...] Tieši ar saviem mērogiem un šķietamo miermīlību tas kļuva eksplozīvs un bīstams impērijai. Tas detonēja garīgajā vidē, cilvēku prātos, ārdīja monolīto totalitāro ideoloģiju. [...] Baltijas ceļš ir mūsu trīs valstu ilglaicīga stratēģija,” akcijas desmitās gadskārtas kontekstā sacīja J. Škapars.⁴⁶² Tās pašas gadskārtas kontekstā dzīvās cilvēku ķēdes neatkārtojamību uzsvēra D. Īvāns: “Vienkārši nevajag atkārtot Baltijas ceļu, jo tas bija unikāli un tam laikam vajadzīgi.”⁴⁶³ “Baltijas ceļa” piecpadsmītajā gadskārtā V. Vīķe–Freiberģa uzsvēra: “Baltijas ceļš ir unikāls notikums, nekur pasaulē nav piedzīvots nekas līdzīgs. [...] Lai Baltijas ceļš kļūst par iedvesmu, kā dzīvot un strādāt nākotnē.”⁴⁶⁴ Arī Lietuvas pārbūves kustības “Sajūdis” pārstāvis Romualds Ozols nosauca “Baltijas ceļu” par “neatkārtojamu un vienreizēju kā mīlestība.”⁴⁶⁵

Lingvistiskās realizācijas līmenī kā spēcīgi emocionāli stimuli saskatāmas simboliskas līdzības, tādējādi paplašinot vēstures apjēgsmes lauku. “Janvāris nes līdzī atmiņas par tuviem un tāliem mūsu pagātnes notikumiem. Tas ir 1905. gads, tie ir strēlnieki Ziemassvētku un janvāra kaujās, visbeidzot, Latvijas tauta uz barikādēm 1991. gada janvārī. Tās ir mūsu kopīgās cīņas, kopīgās uzvaras un arī kopīgie zaudējumi. Šo pieredzi mēs nedrīkstam ne pazaudēt, ne izniekot,” janvāra barikāžu otrajā gadskārtā tika vēstīts Latvijas Tautas frontes paziņojumā.⁴⁶⁶ Pēc četriem gadiem D. Īvāns intervijā laikrakstam “Diena” atkal aktualizēja šo simboliskās līdzības diskursu: “Man šķiet, ka barikāžu laiks pirms sešiem un Ziemassvētku kaujas pirms astoņdesmit gadiem saplūduši vienā leģendā, kas mums ir vajadzīga, lai mēs noturētos, lai mēs apzinātos, cik esam stipri.”⁴⁶⁷ D. Īvāns uzsvēra: “Ziemassvētku kaujās latviešu strēlnieki pierādīja, ka ir jārēķinās ar apbruņotu latviešu tautu. 1991. gada janvārī

⁴⁶¹ Bubis. (1992, aug.). Balāde par paktu. *Atmoda*. 2. lpp.

⁴⁶² Škapars, J. (1999, 21. aug.). Baltijas ceļš. *Diena*. 2.lpp.

⁴⁶³ Bez aut. (1999, 23. aug.). Vai jūs arī šodien būtu gatavs piedalīties “Baltijas ceļā”? *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp.

⁴⁶⁴ Cera, E. (2004, 24. aug.). *Baltijas ceļam* jāklūst par iedvesmu nākotnei. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp.

⁴⁶⁵ Ancītis, T. (2004, 23. aug.). “Baltijas ceļu” atceras ar jaunām izstādēm. *Latvijas Avīze*. 4. lpp.

⁴⁶⁶ LTF valde. (1993, janv.). Latvijas Tautas frontes 5. sasaukuma valdes paziņojums. *Atmoda*. 1. lpp.

⁴⁶⁷ Kaufmanis, A. (1997, 16. janv.). Dainis Īvāns no Īvāniem. *Diena*. 12. lpp.

*pieņēmu, ka ar neapbruņotu latviešu tautu arī ir jārēķinās.*⁴⁶⁸ Rituāla patiesā funkcija, pēc E. Dirkema domām, pastāv nevis atsevišķos un skaidri definētos efektos, kas jāpanāk (kā tas parasti tiek raksturots), bet tieši visaptverošā darbībā, kas vienmēr un visur paliek nemainīga un tomēr ir spējīga pieņemt dažādas formas un kontekstus saskaņā ar konkrētiem apstākļiem.⁴⁶⁹

Atmodas posma publikācijās zīmīga tendence bija dabas aizbildniecības uzsvērums. Arī vēlākajos gados salīdzinājumi ir būtisks lingvistiskās realizācijas veids. LTF dibināšanas desmitgades kontekstā Atmoda tiek salīdzināta ar elektrību. D.Īvāns atzīst: *“Gaiss bija elektrizēts un mēs visi bijām kā elektrības lādiņi.*⁴⁷⁰ Neatkarīgā Latvija salīdzināta ar dārzu, kas kopjams: *“Aicina kopt un ravēt pirms 20 gadiem dēstīto brīvības dārzu.*⁴⁷¹ Citā piemērā kāda Rasma no Rīgas atzīst: *“4. maija svētki bija kā dzidrs pavasara lietus, kas sliktu aizslauka mēslainē.*⁴⁷²

Posmā pēc neatkarības atjaunošanas mediju vēstījumos latviešu valodā lingvistiskās realizācijas speciālo tēlaino formu lietojums ir mazinājies, jo, Atmodas emocionālajam pacēlumam noplotot, izteiksmes veids kļūst lietišķāks. Tomēr ir identificējami no žurnālistu puses tiešā vai netiešā veidā realizēti paņēmieni, kā notikumu ievietošana jaunos kontekstos un vēstures notikumu uzslāņošanās (pagātnes notikumu sasaiste ar aktuālo notikumu dimensiju). Tāpat arī identificēts fenomens, kas iezīmējās 2009. gadā “Baltijas ceļa” divdesmitās gadskārtas atcerē, ar izteiktu notikuma nozīmes pārnesei un akadēmiskajā literatūrā jau ieguvus komemorācijas ainas (*commemoration spectacle*)⁴⁷³ nosaukumu.

7.1.3. Neatkarības ceļš – Eiropas ceļš

2003. gadā “Baltijas ceļa” atceres gadskārtā vēsturiskās akcijas nosaukums ieguva pavisam jaunu, uz nākotnes dimensiju vērstu iestāšanās Eiropas Savienībā nepieciešamības diskursu. Laikraksts “Diena” ziņoja, ka toreizējais Latvijas Ministru prezidents Einars Repše par godu “Baltijas ceļa” gadskārtai devās vizītē uz Igauniju, lai tur kopā ar Igaunijas premjeru Juhanu Partsu uzstātos divos mītiņos un aicinātu igauņu tautu balsot par dalību ES

⁴⁶⁸ Turpat.

⁴⁶⁹ Durkheim, É. (2001). *The Elementary Forms of Religious Life: A New Translation by Carol Cosman*. P. 286.

⁴⁷⁰ Zirmis, E. (2008, 7. okt.). Antiņš Kristus vecumā. *Diena*. 15. lpp.

⁴⁷¹ Zvirbulis, Ģ. (2010, 5. maijs). Latvija – tie esam mēs! *Latvijas Avīze*. 1., 5. lpp.

⁴⁷² Volka, A. (2010, 6. maijs). 4. maijs – labs dzīvesprieka dopings. *Latvijas Avīze*. 16. lpp.

⁴⁷³ Tuvāk sk.: Eglītis, D. S., Ardava, L. (2012). The Politics of Memory: Remembering the Baltic Way 20 Years after 1989. *Europe-Asia Studies*, 64(6), 1033-1059.

referendumā 2003. gada 14. septembrī. E. Repše uzsvēra, ka *“trim Baltijas valstīm ir jāpabeidz Baltijas ceļš un jāatgriežas Eiropā”*.⁴⁷⁴

LTF dibināšanas kongresa pasākumam veltītā publikācijā: *“V.V.Freiberga pauda pārliecību, ka 20. septembra referendumā balsojums par Latvijas dalību Eiropas Savienībā liecinot, ka tauta ir spējīga atkal mobilizēties.”*⁴⁷⁵ Šāda veida argumentācija izmantota valsts politikas pareizās virzības apstiprināšanai, akcentējot sabiedrības atbalstu un spēju izdarīt pareizos lēmumus.

Arī A. Rodins tajā pašā gadadienā rakstīja: *“Nostāšanās Baltijas ceļā būtībā jau iezīmēja nostāšanos uz Eiropas Savienības ceļa, un, ja tagad pagriezīsim ES muguru, būsīm nolieguši kādreiz tik pašsaprotamo – Latvija ir daļa no Eiropas.”*⁴⁷⁶ Būtiski, ka savā komentārā A. Rodins “Baltijas ceļa” atceri 2003. gadā vērtēja kā plašāku nekā citkārt. 23. augustā Latvijas televīzijas skatītājiem tiešraidē tika piedāvāta “Baltijas ceļam” un citiem svarīgiem notikumiem veltīta diskusija, piedaloties kādreizējiem Baltijas neatkarības kustību līderiem un viņu domubiedriem. *“Var jau būt, ka tā nav,”* rakstīja A. Rodins, *“bet vedas domāt, ka TV diskusija tomēr saistīta arī ar to, ka Igaunija, Latvija un Lietuva jau labu laiku kopīgi, reizēm grūstoties un Igaunijai uz priekšu izraujoties, gājušas pa Eiropas Savienības ceļu.”*⁴⁷⁷

Tajā pašā gadskārtā “Baltijas ceļa” pieminēšanai veltītā intervijā laikrakstam “Diena” S.Kalniete iezīmēja “Baltijas ceļa” kā Eiropas ceļa diskursu: *“Apzinos, ka neizsakāmi svarīgs ir tautas balsojums 20. septembrī [referendumā par Latvijas dalību ES – L.A.]. Tai pašā laikā, atskatoties pagātnē, iekšēji nepieļauju domu, ka Latvija varētu pateikt nē. [...] Latviešu nacionālā rakstura īpatnība ir šaubīties, kritizēt, bet tad, kad pienāk brīdis izšķirties par kaut ko ļoti būtisku, tad parasti šī izšķiršanās pamatojas uz veselo saprātu.”*⁴⁷⁸ Gadu vēlāk, jau pēc Latvijas iestāšanās ES, laikrakstā “Diena” viņa rakstīja: *“Šī atgriešanās nebija vajadzīga tikai mums. Tā visupirms bija vajadzīga Eiropai, tās stabilitātei un nākotnei. Lai nekad vairs Eiropu nesadalītu dzelzs priekšskars un nevajātu bailes no kaimiņiem. Gandrīz piecpadsmit gadus vēlāk – 2004. gada 1. maijā – Baltijas ceļš beidzot ir piepildīts.”*⁴⁷⁹

Jāteic, ka akcijas pieminēšanas diskursā 2003. gadā “Baltijas ceļa” vēsturiskais nosaukums zināmā mērā kļuva par politiskās retorikas instrumentu. No vienas puses, šis pieminēšanas mediju rituāls patiešām ieguva jaunu un aktuālu kontekstu, bet, no otras, – tika aizēnota akcijas vēsturiskā nozīmība. P. Norā sniedz skaidrojumu, ka pēc savas dabas

⁴⁷⁴ Āboliņš, I. (2003, 25. aug.). Repše: Ir jāpabeidz Baltijas ceļš. *Diena*. 1. lpp.

⁴⁷⁵ Grīnbergs, A. (2003, 7. okt.). Dziesmoto revolūciju atceras dziedot. *Lauku Avīze*. 5. lpp.

⁴⁷⁶ Rodins, A. (2003, 23. aug.). Baltijas ceļš. *Diena*. 2. lpp.

⁴⁷⁷ Turpat.

⁴⁷⁸ Zirnis, E. (2003, 23. aug.). Domāju par to vienmēr. *Diena*. 18. lpp.

⁴⁷⁹ Kalniete, S. (2004, 23. aug.). “Baltijas ceļš” piepildīts. *Diena*. 2. lpp.

sabiedrība jauno vērtē augstāk par veco, nākotni augstāk par pagātņi. Arī uzskats par “atmiņu novietnēm” radies tieši tādēļ, ka sabiedrība atteikusies no ritualizētās atcerēšanās.⁴⁸⁰ Vai vismaz daļēji mazinājusi ritualizētas atcerēšanās nozīmi.

7.1.4. Sociālās atmiņas uzslāņošanās jeb *mnemokontekstualizācija*

Promocijas darbā tiek piedāvāts *mnemokontekstualizācijas* koncepts, ar ko saprot jaunu notikumu uzslāņošanas vēsturisku notikumu atcerei, sociālajai atmiņai par kādu notikumu nemitīgi iegūstot jaunus kontekstus un tematu sasaistes līmeņus.

2008. gadā tiek vilktas paralēles starp 1991. gada puču un **Krievijas uzbrukumu Gruzijai**. Piemēram: “*Ar kaut ko netveramu un reizē tik pazīstamu šodienas Gruzijas sajūtas ir saistītas ar Latvijas sajūtām, kas joprojām neizgaist, kaut arī dzimušas pietiekami sen – 1991. gada 19. augustā, Maskavā notikušā puča dienā, kas līdz mums atnāca, nāvīgā, pelēkā klusumā ietīta – tā bija zīmēta pilnīgi atšķirīgās krāsās nekā tā paša gada janvāra barikādēs, kas tajā bezsniega ziemā šķita gan granītsarkanas, gan sudrabbaltas, gan... [..] Savukārt augusts ar savu komunistisko puču bija baiss un ar asiņainu izrēķināšanos draudošs notikums. Bezcerīgs savā melīgajā tiešumā un nekrietnībā. Tāpat kā šodienas Krievijas uzbrukums Gruzijai.*”⁴⁸¹

2009. gadā janvāra jaunu kontekstu ieguva barikāžu pieminēšana, kļūstot par simbolisku un ētisku pretmetu **13. janvārī notikušajiem grautiņiem** Vecrīgā pie Saeimas nama. “*Kad vēl un vēlreiz noskatījos videomateriālu par grautiņu pie Saeimas ēkas, manī radās vēlēšanās uzrunāt to meiteni, kas, stāvēdama pirmajās kliezēju un bruģakmeņu metēju rindās, priecīgi uzgavilēja ik reizi, kad Saeimas namam džinkstēdama izbira kārtējā loga rūts. Bet ne es zinu, kā meiteni sauc, ne es zinu, kur viņu meklēt. Vienīgais ko pamanīju: viņai varētu būt gadi astoņpadsmit. Tieši tik, lai trāpītu piedzimt gadā, kad Rīgu un Latviju sargāja barikādes, kad uz dzīvību un nāvi gāja simti un tūkstoši brīvības sargu,*” rakstīja E. Veidemane.⁴⁸² Dažas dienas vēlāk viņa uzsvēra, ka “*šiem notikumiem nav nekāda sakara ar 1991. gada barikādēm un cilvēku atdevīgo ticību Latvijai un tās brīvībai. [..] Tāpēc nevajag jaukt to dienu zeltu ar šodienas sakaltušajiem dubļiem, kurus dāsni sarūpējuši gan varneši, gan viņiem noticējušie vientieši. Atstāsim to dienu barikādes šodienas dubļu un putekļu neklātas.*”⁴⁸³ Savās pārdomās dalījās arī kāds “Neatkarīgās Rīta Avīzes” lasītājs: “*Barikādes ap Saeimas ēku ir uzcēluši paši deputāti un valdošās koalīcijas politiķi... Tik lielu, varenu barjeru starp tautu un*

⁴⁸⁰ Nora, P. (1996/1992). *General Introduction: Between Memory and History*. 6.lpp.

⁴⁸¹ Veidemane, E. (2008, 19. aug.). Drosme iztaisnoties. Latvijai un Gruzijai. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2., 3. lpp.

⁴⁸² Veidemane, E. (2009, 15. janv.). Nicinājuma bruģakmeņi. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp.

⁴⁸³ Veidemane, E. (2009, 20. janv.). Barikāžu putekļi un zelts. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp.

parlamentāriešiem grūti pat īsti aptvert... [...] Vajag politikim tā nodzīvoties, garīgi aptaukoties, ka jābēg, jāaizbarikādējas pret savu tautu...”⁴⁸⁴ Jāakcentē, ka janvāra barikāžu pieminēšanas mediju rituālā tieši 2009. gada diskursā jūtama īpaša (papildus) emocionāla dimensija, barikāžu laikam kļūstot par ētisku etalonu iepretim 2009. gada 13. janvāra notikumiem Vecrīgā.

2012. gada barikāžu atceres diskursu iezīmē lozungs **“stāvēšana uz valodas barikādēm”**, ko rosinājis referendums par krievu valodu kā otro valsts valodu, kas notika 2012. gada 18. februārī. Barikāžu komemorāciju iekrāsoja referenduma gaidas.

Žurnāliste Ināra Egle sava rakstā, kas veltīts barikāžu atcerei, velk vēsturiskas paralēles ar latviešu valodas kā valsts valodas statusa atjaunošanu 1988. gada rudenī: *“Pat latviešu valodu kā vienīgo valsts valodu jau bija iestājušies 307 875 cilvēki ar roku vai rakstāmmašīnu rakstītajās vēstulēs. Tās 1988. gada rudenī pa pastu tika sūtītas uz laikraksta Padomju Jaunatne redakciju un Augstākās Padomes prezidiju, kurs iesniedza apstiprināšanai AP sesijā lēmumu par valsts valodas statusa piešķiršanu latviešu valodai. [...] Iespējams, pirms referenduma par Satversmes grozījumiem, kuros apdraudēta latviešu valodas kā vienīgās valsts valodas pastāvēšana, iedarbīgāki par politiķu saukļiem varētu būt interneta vietnē izteiktie atgādinājumi, cik grūts bija ceļš līdz savai vienīgajai valsts valodai.”*⁴⁸⁵ Publiciste un atmodas aktīviste Elita Veidemane barikāžu atceres dienās saauž savu viedokli par gaidāmo referendumu ar barikāžu ideju: *“Klausos, un bailes ir lielākas nekā toreiz, kad omona lodes šķēla nakts dzidro kupolu virs Rīgas: savu dzimto mēli izsmej pats latvietis, runādams aplamā valodā, splanādam vārdus kā greizas notis, kroplus teikumus kā ubaga tarbu bravūrīgi vicinādams. Ko tu, latvieti, aizstāvēsi uz šim valodas barikādēm? Savu dvēseles ubadzību vai tomēr ko vairāk? Kamēr tevī pašā neuzplauks skaists un bagāts dzimtās valodas pīlādzis, tikmēr tu nespēsi no sevis izdzīt nelabo, kas apēd tavu kopš dzimšanas latvisko garu un pasaules uztveri. Jā, man ir bail, ka tava latviešu valoda dilst nevis tavu krievu kaimiņu dēļ, bet tevis paša dēļ. Un man ir bail, ka to pīlādža žebērkli tu nemaz nevēlies izaudzēt: varbūt tavs nelabais tev ir tikpat mīļš kā tavs slinkums un nīgrums?”*⁴⁸⁶ Barikāžu komemorācijas diskurss izmantots kā veiksmīgs fons auditorijas solidarizēšanai latviešu valodas statusa aizstāvēbai, uzsverot gan vēsturiskos centienus un pūles valodas statusa atjaunošanā Atmodas periodā, gan mūslaiku apdraudējumu, ko veicina latviešu pašu nepietiekami cieņpilnā attieksme pret savu valodu.

2013. gada barikāžu atcere ieguvusi manifestācijas *“Par tautas dzīvību!”* uzslāņojumu ar vēstījumu **“uz vērtību barikādēm”**. Preses publikācijas vēstī, ka 2013. gada 20. janvārī pēc

⁴⁸⁴ Kurzemnieks, J. (2009, 21. janv.). Barikādes ap Saeimas ēku... *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp.

⁴⁸⁵ Egle, I. (2012, 10. janv.). Entuziasti izveido Barikadopēdiju. *Diena*. 7. lpp.

⁴⁸⁶ Veidemane, E. (2012, 13. – 15. janv.). Nenojauciēt barikādes par agru. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp.

gadskārtējajiem barikāžu piemiņas pasākumiem. Nepilsoņu kongress rīkoja akciju, kurā piedalījušies ap 30 cilvēku, pie Brīvības pieminekļa tika nolikts sēru vainags ar sarkanām un baltām rozēm, atsaucoties uz Latvijas Tautas frontes “nodotajiem ideāliem. Tās pašas dienas pēcpusdienā īpašu ievērību ieguva pasākums, kas netika iekļauts oficiālo pasākumu sarakstā, taču tika plaši izziņots jau iepriekš. Manifestācija “Par tautas dzīvību!”, kuras mērķis bija “atgriezties pie atmodas laika ideāliem”. Kāds pasākumā intervēts 1991. gadā dzimis jaunietis Toms Zariņš atzina: *“Pēc manifestācijas himnu dziedājām kopā, tomēr oratoru paustajam viedoklim par šodienas Latviju man grūti piekrist.”*⁴⁸⁷ Akcijas kontekstā toreizējā valsts kontroliere Inguna Sudraba sacīja, ka *“latvieši ir nogurusi tauta, tauta, kura guļ, kurai nav spēka, kura sāk zaudēt ticību sev.”*⁴⁸⁸ Publikācijas gan vēstī, ka *“pasākums spēja pulcēt tikai aptuveni 300 cilvēku”*.⁴⁸⁹ Manifestācija būtībā vērtējama kā mēģinājums panākt mehānisku solidaritāti auditorijā, cenšoties atmodināt neatkarības atgūšanas posma kolektīvo savilņojumu un ideālus, taču neveiksmīgi, jo iecere neieguva revolucionāru mērogu.

Visbeidzot akcentējama **Ukrainas notikumu** uzslāņošanās “Baltijas ceļa” divdesmit piektajai jubilejai. Dainis Īvāns atklāja konferenci, atgādinot par politisko situāciju pirms vairāk nekā divām desmitgadēm, kad simboliskais “Baltijas ceļš” tomēr notika par spīti VDK, Maskavas un vietējās interfrontes intrigām. D. Īvāns vilka paralēles starp Kremļa politiku toreiz Baltijā un tagad Ukrainā. Abos gadījumos to raksturojuši ciniski meli, propaganda, runas par “fašistiem” un “krievu apspiešanu”. Abos gadījumos nācies pielikt pūles, lai atvērtu acis Rietumiem uz patiesībā notiekošo. *“Mums jāapzinās, ka viņi [ukraiņi] ar savām dzīvībām tagad aizšķērso ļaunuma impērijas atjaunotāju nokļūšanu uz “Baltijas ceļa”. Notikumi Ukrainā, ukraiņu varonīgā cīņa norāda vien to, ka mums joprojām solidāri un stingri jāstāv uz “Baltijas ceļa” un jāpasniedz roka visiem, kas pa šo ceļu grib atgriezties civilizētā, demokrātiskā Rietumu pasaulē.”*⁴⁹⁰

No vienas puses, aktuālie notikumi var funkcionēt kā veiksmīgs paspilgtinājums vēsturisko notikumu atcerei (aktuāls neatkarības vai drošības apdraudējums Latvijā vai kādā citā valstī spēj piešķirt Atmodas atcerei papildus emocionālo dimensiju vai veicināt analītiskāku pieeju atcerei). No otras puses, – pārlietu liela aktuālās informācijas uzslāņošana vai mainīt/samazināt/deformēt komemorācijas saturu.

⁴⁸⁷ B. a. (2013, 21. janv.). Ugunsgružu dažādās blāzmas. *Diena*. 1., 6. lpp.

⁴⁸⁸ Orupe, A. (2013, 21. janv.). Izlaužas protesta gars. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 6. lpp.

⁴⁸⁹ Zvirbulis, Ģ. (2013, 21. janv.). Uz ‘vērtību barikādēm’. *Latvijas Avīze*. 5.lpp.

⁴⁹⁰ Sprūde, V. (2014, 22. aug.). “Baltijas ceļš” liek pārdomāt tagadni. *Latvijas Avīze*.1., 8. lpp.

7.1.5. Nozīmes pārnese jeb komemorācijas aina (*commemorative spectacle*)

2009. gadā “Baltijas ceļa” divdesmitajā gadskārtā tika rīkots Baltijas vienotības skrējieni **“Sirdspuksti Baltijai”**, kā pamatā bija vērienīga sabiedrisko attiecību kampaņa. Skrējiena ideja pieder toreizējam Latvijas prezidentam Valdim Zatleram, sadarbojoties ar Latvijas Orientēšanās federāciju un sabiedrisko attiecību aģentūrām “*Deep White*” (Latvijā), “*Alfa–Omega Communications*” (Igaunijā) un “*KPMS*” (Lietuvā). Sabiedrisko attiecību kampaņa visplašāk tika realizēta tieši Latvijā, tādēļ no vairāk nekā 60 000 skrējiena dalībnieku 50 000 bija Latvijas pārstāvju. Turklāt aģentūra “*Deep White*” ieguva labākās starptautiskās komunikācijas kampaņas balvu 2009. gadā.⁴⁹¹

Stafetes skrējiena rīcības komitejas vadītājs, Latvijas Ārstu biedrības prezidents Pēteris Apinis, pamatojot skrējiena ideju, intervijā laikrakstam “*Neatkarīgā Rīta Avīze*” sacīja: “*Baltijas ceļš ir iespēja pasaulei parādīt, ka, pārfrazējot Marku Tvenu, ziņas par mūsu nāvi ir pārgras. Šobrīd mums ar pasaulei saprotami akciju jāparāda savs spēks, vienotība un ticība atdzimšanai. Un pasaule saprot tikai lielas izpausmes.*”⁴⁹² Laikrakstā “*Latvijas Avīze*” par skrējiena mērķi tika vēstīts: “*Akcija “Sirdspuksti Baltijai” notiek, lai atkal sajustu Baltijas valsti vienotību, atsauktu atmiņā kopīgo cīņu par brīvību un lai pierādītu mūsu nacionālās apziņas dzīvotspēju.*”⁴⁹³

Skrējieni būtībā kļuva par patstāvīgu mediju notikumu, teju pilnībā aizēnojot “Baltijas ceļa” vēsturiskās nozīmes pieminēšanu. Akcijas divdesmitajai gadadienai veltītajās publikācijās izteikti dominēja tagadnes diskurss, kurā iekļāvās arī kolektīvas skriešanas kā izklaides diskurss.

Rituāls pamatā sastāv no pagātnes atdzīvināšanas un tās (kaut kādā veidā) padarīšanas par tagadni ar aktuālas un dramatiskas reprezentācijas palīdzību, raksta E. Dirks.⁴⁹⁴ Ritualizēts vēsturisko notikumu skaidrojums nepieciešams kolektīvās atmiņas tālāknodošanai, taču 2009. gadā “Baltijas ceļa” pieminēšanas rituālu izkonkurēja jauns mediju notikums. “*Kā atceras, kur stāvēja Baltijas ceļā, tagad atcerēsies ceļa posmu, kurā skrīti,*” pēc skrējiena vēstīja laikraksts “*Diena*”.⁴⁹⁵ Tieši šī iemesla dēļ “*Neatkarīgās Rīta Avīzes*” komentētājs Viktors Avotiņš vērienīgā skrējiena ideju vērtēja skeptiski: “*Es uzskatu, ka ir liekulīgi pakot Baltijas ceļā kā čaumalā šodienas Latvijas varas un sabiedrības attiecības. Latvijas vara nav*

⁴⁹¹ Sabiedrisko attiecību “*Deep White*” mājaslapa. Sk. internetā: <http://www.deepwhite.lv/lv/jaunumi/#>

⁴⁹² Veidmane, E. (2009, 21. aug.). Sirds uz trošuāra. *Baltijas ceļš 2009. Neatkarīgā Rīta Avīze*. 8. lpp.

⁴⁹³ Bez aut. (2009, 22. aug.). Sirdspuksti un skrējieni Baltijai. *Latvijas Avīze*. 1. lpp.

⁴⁹⁴ Durkheim, É. (2001). *The Elementary Forms of Religious Life: A New Translation by Carol Cosman*. 278. lpp.

⁴⁹⁵ Bez aut. (2009, 24. aug.). Sirdspuksti savienojas Rīgā. *Diena*. 1., 3. lpp.

centusies, kā pienākas, nodrošināt Baltijas ceļā pieteiktā satura piepildījumu.”⁴⁹⁶ V. Avotiņš uzsvēra iekšējās, ne ārējās motivācijas nepieciešamību šādu notikumu pieminēšanā: “*Esmu arī par vienotību. Taču – par tādu vienotību, kura jādemonstrē nevis saskaņā ar kādas “propagandas ministrijas” iegribām un aicinājumiem, bet par tādu, kas iziet no (sabiedrības, varas) šīs dienas prakses un ir tās apliecinājums.*”⁴⁹⁷

Tomēr pats skrējieni kā patstāvīgs mediju notikums laikrakstos ieguva arī pozitīvus novērtējumus: “*Svētdiena parādīja, ka, neskatoties uz visām grūtībām, Latvijā vēl aizvien ir milzīgi labestības resursi, kas vērsti uz gaišākas nākotnes veidošanu,*” rakstīja laikraksta “Diena” komentētājs Pauls Raudseps.⁴⁹⁸ Uz laikraksta “Latvijas Avīze” redakciju bija piezvanījusi arī kāda rīdziniece, lai paustu savu aizkustinājumu un prieku par Baltijas valstu vienotības skrējieni: “*Es pārdzīvoju neizsakāmu prieku un aizkustinājumu līdz asarām, vērojot vienotības maratonu. Priecājos par to, ka pasākums tik labi izdevās, ka tajā piedalījās tik daudz jauniešu, jauno ģimeņu ar maziem bērniem.*”⁴⁹⁹

“Baltijas ceļa” divdesmitās gadskārtas pieminēšanas mediju rituālā vērojama savdabīga “Baltijas ceļa” nozīmes pārnese, jo aktuālais mediju notikums izkonkurēja vēsturiskā “Baltijas ceļa” nozīmes atceri. Šis vērtējams kā izteikts *hiper*komemorācijas piemērs, kad komemorācija ‘ielaužas’ visos komunikācijas kanālos, kļūstot par mediju notikumu.

7.2. “Mēs” – nacionāli diskriminētā sabiedrības daļa

Pēc Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanas pētāmo notikumu kontekstā kopiena, kas uzskata sevi par nacionāli diskriminētu, mediju rituāls līdzīgi kā neatkarības cīnītāju diskursā veidots ap **aizvainojuma (vairāk atstumtības rezultātā) un pievilto cerību naratīvu** (skat. 7.2.tabulu). Šīs atmiņu kopienas diskursi pārstāvēti laikrakstos “*СМ-сегодня*” (vēlāk – “*Вести сегодня*”), “*Панорама Латвии*”, “*Час*” un “*Телеграф*”.

7.2.tabula

Krievvalodīgo daļas, kas uzskata sevi par nacionāli diskriminētiem, definētie “mēs”–”viņi” diskursi laikposmā pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas

⁴⁹⁶Avotiņš, V. (2009, 22. aug.). *Baltijas ceļa* čaumala. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp.

⁴⁹⁷Turpat.

⁴⁹⁸Raudseps, P. (2009, 25. aug.). *Baltijas maratons*. *Diena*. 2. lpp.

⁴⁹⁹Geida, A. (2009, 26. aug.). *Guva prieku un spēku*. *Latvijas Avīze*. 24. lpp.

Pētāmā notikuma komemorācija	“Mēs” definējums	“Viņi” definējums
Latvijas Rakstnieku savienības paplašinātais plēnums	Nepiepildīto solījumu upuri, nepilsoņi	Vēsturiskā Atmodas elite, aktuālā politiskā elite
Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongress		
Akcija “Baltijas ceļš”	Kolonisti, atstumtie, apspiestie krievvalodīgie	Valsts ‘saimnieki’
Latvijas Republikas neatkarības deklarācijas pieņemšana	Diskriminācijas upuri, ‘okupanti, kolonisti, migranti’	Buržuāziska republika
Janvāra barikādes	Atstumtie, aizvainotie, aizmirstie krievvalodīgie, nepilsoņi	Pārvērtējuši savu nopelnu nozīmi
Latvijas neatkarības pasludināšana <i>de facto</i>	Cietēji demokrātijas deficīta apstākļos	Izjūt ievērojami lielāku valsts aizstāvību, Borisa Jeļcina atbalstītāji

Aizvainojuma iemesls līdztekus politiskās elites negodprātībai, valsts īpašuma izsaimniekošanai ir arī automātiska pilsonības nepiešķiršana visiem krievvalodīgajiem pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas (pilsonības ‘nulles varianta’ neīstenošana). Šīs kopienas pašapjēgsme pamatā formējusies, pēc neatkarības atjaunošanas saplūstot krievvalodīgajiem (galvenokārt ieceļotājiem no citām padomju republikām okupācijas gados), kas jau sākotnēji neatbalstīja Latvijas neatkarības ideju un tiem, kas neatkarības ideju atbalstīja un pat piedalījās Atmodas laika demonstrācijās, taču pēc neatkarības atjaunošanas, neiegūstot cerēto Latvijas pilsonību, un sajūtot savu iespēju sašaurināšanos neatkarīgā Latvijā, par kopienas identitātes pamatu kļuva aizvainojuma un neapmierinātības naratīvs. Ar “viņi” šīs kopienas diskursā tiek saprasti Latvijas neatkarības cīnītāji (sevišķi vēsturiskā Atmodas elite) plašākā mērogā un mūslaiku politiskā elite šaurākā mērogā, kas pēc mērķa sasniegšanas nav īstenojuši tolaik deklarēto solījumu, t.i., gan latviešu, gan citu nacionālo un etnisko grupu uzplaukumu Latvijas teritorijā.

Publikācijās izteikti dominē krievvalodīgo līdzdalības diskurss Atmodas perioda nevardarbīgās pretošanās akcijās, kas arī galvenokārt uztur minēto aizvainojuma naratīvu. Neraugoties uz to, ka daļai krievvalodīgo Atmodas akcijas sakņojas individuālajā pieredzē, šo notikumu gadadienās vēsturiskās atšķirtības diskurss tieši paspīlgtinās. Daudziem svētkiem (arī atceres dienām), kas palīdz integrēt vienas sabiedriskas kopības, ir pretējs efekts attiecībā uz citām, skaidro A. Ecioni.⁵⁰⁰

⁵⁰⁰ Etzioni, A. (2004). Holidays and Rituals: Neglected Seedbeds of Virtue. P. 16.

Krievvalodīgajos laikrakstos **Rakstnieku savienības paplašināto plēnumu** neatceras līdz pat piecpadsmitajai gadskārtai, savukārt **LTF dibināšanas kongresu** līdz desmitajai. Citiem vēsturiskajiem notikumiem veltīta ievērojami lielāka uzmanība (sevišķi janvāra barikādēm, kam mediju vēstījumi veltīti ik gadu).

LTF dibināšanas desmitgadē tiek runāts par nepiepildīto solījumu, par nepilsoņu problemātiku Latvijā, uzsverot, ka pieminēt nepiepildītos solījumus ir pat slikts stils, jo šis temats ar nolūku aizmirsts, lai solījums nebūtu jāizpilda: *“В сегодняшней Латвии как то стало даже не удобно (дурной тон!) говорить о нулевом варианте гражданства. Ну ведь он был обещан!”*⁵⁰¹

Arī **akcijai “Baltijas ceļš”** veltītajās publikācijās atklājas aizvainojuma diskurss, tomēr “Baltijas ceļa” diskurss tiek aktualizēts tikai “apaļās” gadadienās, jo akcijai vairāk piemīt simbolisks un estētisks, mazāk problemātisks raksturs. “Baltijas ceļa” desmitgadē laikraksta “Час” komentētājs Leonīds Fedosejevs rakstīja: *“А когда-то они обещали “расцвет как латышской нации, так и всех национальных и этнических групп, населяющих территорию Латвии” (декларация парламента Латвии от 28 июля 1989 года). А потом поделили нас на “хозяев” и “колонистов”, на граждан и неграждан... И снова идеи “Балтийского пути” оказались преданы.”*⁵⁰² Dzīvās cilvēku ķēdes kā vienotības ideālās situācijas kontekstā akcentēts *pirms* un *pēc* diskurss; pirms neatkarības latviešu un krievvalodīgo vienotība kopīga mērķa sasniegšanai, pēc neatkarības – sabiedrības sašķeltība un izteikta Latvijas iedzīvotāju kategorizēšana.

Plaši izvērstas diskusijas par vienlīdzību, pilsonības problemātiku identificējamās tieši **Neatkarības deklarācijas** atceres gadadienās. Tā, piemēram, deklarācijas piecgadē uzsvērtā krievvalodīgo apspiešana (paši sevi dēvē par kolonistiem, okupantiem, migrantiem Latvijā), apgalvojot, ka pret krievvalodīgajiem izvērsta diktatūra un nepilsoņu pases kalpo par oficiālu diskriminācijas pamatu: *“Люди разделены на политически полноправных латышей и политически бесправных нелатышей, именуемых “колонистами”, “оккупантами”, “мигрантами” и т.д. Чтобы дискриминация была “законна”, им выдадут паспорта неграждан.”*⁵⁰³ Analizējot iemeslus, kāpēc tā noticis, autors nonāk pie secinājuma, ka Latvija ir buržuāzistiska republika, kurā realizēta diktatūra. *“Фактически под публичным названием “Латвия – демократическая республика” замаскирована узурпация политической власти латышей над нелатышской частью населения, что называется диктатурой.”*⁵⁰⁴

⁵⁰¹ Щипцов, О. (1998, 7 окт.). Тепер все обещания стали “дурным тоном”. *Панорама Латвии*. С. 2.

⁵⁰² Федосеев, Л. (1999, 23 авг.). На середине Пути. *Час*. С. 1.

⁵⁰³ Вежениекс, Н. (1995, 4 мая). Для одних юбилей, для других... *Панорама Латвии*. С. 1, 2.

⁵⁰⁴ Turpat.

Īpašs nacionāls saspīlējums bija vērojams 2005. gada neatkarības deklarācijas diskursā, kad pastāvēja bažas par drošību pie Brīvības pieminekļa. Krievu skolu aizsardzības štābs un Latvijas krievu kopienas apvienotais kongress aicināja nolikt ziedus kopā ar valsts amatpersonām: *“Посмотрим им в глаза, напомним, что это день не только радости, но и обмана.”*⁵⁰⁵ Dažas dienas vēlāk rakstā uzsvērts, ka nacionālradikāļus policija nav mēģinājusi traucēt, taču no policistu vardarbības cietušas divas skolnieces – Diāna un Alīna. Arī kārtību sargājošās instances šajā kontekstā konstruētas kā lojālas “otrai pusei”. Raksta noslēgumā brīdināts: *“Мы со своей стороны сделаем все возможное, чтобы наши товарищи не пострадали, и позаботимся а том, чтобы дело об избиеение детей полицейскими не замяли.”*⁵⁰⁶

Arī publikācijās, kuras nesatur ironiju, sarkasmu, vai pārspīlēšanas stratēģijas (kā tālāk tiks atklāts), uzsvērtā politiskās elites atsvešinātība no ‘tautas’. Pēc svinīgās Saeimas sēdes Nacionālajā operā neatkarības deklarācijas desmitgadē laikrakstā “Час” vēstīts: *“И вообще содалось впечатление, что государственная власть отмечает свой праздник, а у народа – просто выходной...”*⁵⁰⁷ Citā piemērā laikraksta “Час” korespondents, rakstot jau par janvāra barikāžu divdesmitās gadskārtas komemorācijas pasākumu, uzsvēra pavisam mazo līdzdalību no krievvalodīgo puses: *“Аболтиня также отметила, что на баррикадах плечом к плечу стояли латыши, русские, литовцы, поляки, евреи – все, кто верил в идею лучшей Латвии. Заметим, что их на мероприятиях было очень мало...”*⁵⁰⁸ Īpaši jāuzsver, ka janvāra barikāžu atcere kalpo kā efektīvākā platforma dažādu aizvainojumu un neapmierinātību izpaušanai krievvalodīgajos laikrakstos Latvijā, jo šis notikums sakņojas daudzu krievvalodīgo personiskajā pieredzē, tā kontekstā vienlīdz nozīmīga ir gan emocionālā dimensija (varonības naratīvs, ko mēģināts diskreditēt), gan virkne racionālo aspektu (sabiedrības šķelšanās u.c.).

Analizējot **janvāra barikādēm** veltītos vēstījumu, jāakcentē, ka sabiedrības šķelšanās problemātika identificējama pavisam drīz pēc neatkarības atgūšanas. Jau barikāžu trešajā gadadienā laikrakstā “Панорама Латвии”, ziņojot par atceres gadadienu, uzsvērts, ka krievvalodīgie, kas aizstāvēja barikādes un latvieši pēc neatkarības atjaunošanas gājuši katrs savu ceļu: *“То был январь 1991 года. Из искр (неза висимости) разгоралось пламя (сопротивления). Увы, те, кто стоял у этих костров, потом разошлись в разные стороны...”*⁵⁰⁹

⁵⁰⁵ Б. а. (2005, 3 мая). За вашу и нашу свободу! *Вести сегодня* С. 5.

⁵⁰⁶ Катемиров, Д. (2005, 6 мая). Как разгоняли „чужих”. *Час*. С. 2.

⁵⁰⁷ Ошкая, И. (2010, 5 мая). Политика на сцене. *Час*. С. 1, 2.

⁵⁰⁸ Без авт. (2011, 21 по 23 янв.). Вчера в Латвии отмечали баррикадные события 20-летней давности. *Час*. С. 1.

⁵⁰⁹ Без авт. (1994, 13 янв.). Без назв. *Панорама Латвии*. С. 1.

Atmiņu kopienā kā ienaidnieks konstruēta politiskā elite, kuras negodprātība izpaudusies gan pret latviešu, gan krievu kopienai: *“Но кто мог знать тогда, что спустя еще несколько лет полюса политики так сместятся и объединят латышей и русских совсем на других принципах: нищеты и роскоши, счастья и несчастья, гуманизма и национализма,”* janvāra barikāžu trešajā gadskārtā vēstīja laikraksts *“СМ-сегодня”*.⁵¹⁰ Lai arī pieaugošā neapmierinātība ar politiskās elites darbību pēc neatkarības atjaunošanas vienlīdz izteikti izpaudusies gan latviešu, gan krievvalodīgo laikrakstu diskursos, tā nespēj pildīt kopienas tuvinošu funkciju, jo neatkarības atbalstītāju kopienā politiskā elite ir iekšējais ienaidnieks, saglabājot “mēs” kā vienota, taču iekšēji konfrontējoša veseluma izpratni. Mediju vēstījumos latviešu valodā politiskā elite atspoguļota kā ‘mūsu negodprātīgā elite’, turpretim krievvalodīgajos vēstījumos tā ir pilnībā iekļauta “viņi” konceptā.

Janvāra barikāžu piektajā atceres gadskārtā kāds pensionārs laikrakstā *“СМ-сегодня”* Latvijas neatkarības atjaunošu atzinis par kļūdu: *“Я тогда был по другую сторону баррикад, т. е. я был против отделения Латвии от Союза. И реальность показала, что я был прав.”*⁵¹¹ Kādā citā piemērā sieviete vārdā Tatjana janvāra barikāžu atcerei veltītajā publikācijā uzsvēra savu aizvainojumu: *“Сегодня, конечно, немножко обидно, что о нас забыли, что нас всех поделили на граждан и неграждан. Кучка наглецов, бездарей дорвалась до власти. Кто был ничем, тот стал всем.”*⁵¹²

Neatkarības izcīnītāju pusei izteikti pārmetumi ne vien par savulaik dotā solījuma nepildīšana, bet arī vēstures pārrakstīšana pēc neatkarības atgūšanas, izslēdzot no barikāžu aizstāvju vidus krievvalodīgos un pozicionējot barikādes kā vēsturisku notikumu, kur piedalījās tikai latviešu tauta. Janvāra barikāžu desmitgades kontekstā L. Fedosejevs norādīja: *“Вроде прошло не так уж много времени, вроде мы все помним, но уже началось переписывание истории – в вечности – то останется не наша память, а написанное. Поэтому писать надо “правильно”. [...] В результате чем дальше во времени, тем дальше от истины. Теперь нам внушают, что там был лишь латышский народ, который боролся за исключительно латышскую Латвию. Вроде и не было русского триколора (тогда он еще не был российским) на баррикадах у здания Кабинета министров. Вроде не было лозунга по-русски “За нашу и вашу свободу!”. [...] В беде мы были вместе, разделили нас, когда пришло время дележа добычи.”*⁵¹³

Gadu vēlāk laikrakstā *“Панорама Латвии”* neatkarības izcīnītāju kopienai pārmesta ne vien nepareizas vēstures versijas nodošanu nākamajām paaudzēm, bet janvāra barikāžu dienu

⁵¹⁰ Без авт. (1994, 20 янв.). Дата.. *СМ-сегодня*. С. 1.

⁵¹¹ Элкин, А. (1996, 20 янв.). “Теперь мы оказались ненужными”. *СМ-сегодня*. С. 1.

⁵¹² Элкин, А. (1998, 20 янв.). Баррикады прошлого и настоящего. *СМ-сегодня*. С. 1, 3.

⁵¹³ Федосеев, Л. (2001, 13 янв.). День чёртовой дюжины. *Час*. С. 2.

nozīme nicīgi reducēta līdz aizsargbūvju apsargāšanai bez kāda cēlāka virsmērķa: “Оказивается, как сообщает “Диена”, теперь защитники баррикад “приходят к традиционному костру памяти вместе с детьми, которые не помнят событий тех дней и увлеченно слушают рассказы их участников. Какая лепота! [...] Потому что ничего они не защищали, кроме самими же построенных баррикад.”⁵¹⁴ Kritiski vērtēta arī janvāra barikāžu upuru piemiņas rituāla formāla izpildīšana: “А родственники тех, кто погиб на Бастиионной горке, вечером зажгли там свечи. И никто не вспомнил, кто стрелял, зачем стрелял, а также что вместе с латышами за независимость погибли русскиею,” 2005. gadā uzsvērts laikrakstā “Час”.⁵¹⁵

Janvāra barikāžu trīspadsmitās gadskārtas diskursā laikrakstā “Час” savu aizvainojumu pauđa arī kāds janvāra barikāžu aculiecinieks: “Помню, возле Кабинета министров висел огромный плакат: “Русские, под флагом Латвии станьте рядом, тут решается и ваша судьба”. Этот призыв был услышан – и русские встали, они даже погибли в борьбе за независимость, а сегодня в Латвии ликвидируют русские школы...”⁵¹⁶ Gadu vēlāk tajā pašā laikrakstā, pieminot janvāra barikāžu vēsturisko datumu, žurnāliste rakstīja: “Русские, станьте рядом, тут решается и ваша судьба”. И русские становились рядом, ведь цель у всех была одна: жить в свободной Латвии и работать для ее процветания. В то время латвийское общество еще было единым. Это потом оно расколосось, точнее, его раскололи на граждан и неграждан, лояльных и нелояльных... [...] Это они любят повторять: “Вас здесь не стояло”...”⁵¹⁷

Janvāra barikāžu piecpadsmitajā gadskārtā intervijā laikrakstam “Час” D. Īvāns akcentēja arī citu nacionalitāšu cilvēku nozīmi un ieguldījumu janvāra barikāžu dienās, taču norādot, ka dažkārt krievvalodīgo dalībnieku nopelni šajā nevardarbīgās pretošanās akcijā tiek pārspīlēti: “Очень важно, что на баррикадах были люди разных национальностей. Возможно, иногда число русскоговорящих участников несколько завышается. Но то что латвийское общество тогда переживало пик единения, не виданный ни раньше, ни позже- это абсолютно ясно.”⁵¹⁸

Atsevišķās gadadienās krievvalodīgajos laikrakstos vērojamas kopienas mobilizēšanās iezīmes. Rituāls ir spēcīgs, un kā visi spēki tas ir arī bīstams, akcentē E. Rotenbūlers, jo indivīda kognitīvās spējas tiek atliktas nostāk un pieņemta ieprogrammētā kārtība.⁵¹⁹

⁵¹⁴ Рискин, А. (2002, 21 янв.). “И тогда я поднялся на баррикаду”. *Панорама Латвии*. С. 4.

⁵¹⁵ Без авт. (2005, 21 янв.). Наш костёр в тумане светит? *Вести сегодня*. С. 1.

⁵¹⁶ Радионов, В. (2004, 21 янв.). “За что боролись в 1991-м?” *Час*. С. 2.

⁵¹⁷ Кетнере, Н. (2005, 20 янв.). Такая короткая память. *Час*. С. 1.

⁵¹⁸ Ватолин, И. (2006, 23 янв.). По разные стороны баррикад. *Час*. С. 2.

⁵¹⁹ Rothenbuhler, E. W. (1998). *Ritual Communication. From Everyday Conversation to Mediated Ceremony*. P. 131.

Piemēram, laikrakstā “Час” janvāra barikāžu sešpadsmitās gadskārtas pieminēšanas diskursā lasāmi visai radikāli viedokļi: *“Тепер надо бы выработать программу действий для всех слоев русских – тех, кто хочет оставаться русскими. Уверен: дать людям реальный путь к решению вопроса, и они сами сделают все остальное ... Помочь себе мы можем только сами. Начиная с активного получения гражданства и голосования на выборах только за свои партии,”* pauda kāds vīrietis.⁵²⁰ Kāds cits vīrietis uzsvēra: *“Уважают и считаются только с сильными и гордыми. Так что голосуйте за русских. Я, конечно, очень хочу, чтобы мои дети и внуки говорили по-русски, чтобы Рождество отмечали по православному канону. Чтобы так было и через 50, и 100 лет. А для этого надо что-то делать.”*⁵²¹

2008. gadā, vēstot par janvāra barikāžu atceres pasākumu, laikrakstā “Час” iezīmēta gan latviešu, gan krievu kopienā pastāvošā vilšanās politiskajā elitē: *“Не пришли русские баррикадники – стыдно им сегодня за собственную наивность. Не пришли и латыши – им обидно, потому что большинство из них тоже оказалось обманутыми ловкими политиками.”*⁵²² Taču tālāk visai ironiskā veidā mēģināts mazināt barikāžu aizstāvju varonības un pašizliedzības diskursu, norādot uz tolaik vitāli svarīgo resursu (transporta, cilvēkresursu, pārtikas) vieglo pieejamību: *“Нет больше бесплатного колхозного транспорта, чтобы привести участников из районов. И сомих колхозов, чтобы платить зарплату и командировочные. Не нашлось и владельцев “кооперативов”, чтобы организовать бесплатную выпивку и закузку. А главное – никто уже и не надеется, что “через пять лет заживет, как в Финляндии”...”*⁵²³

Krievu valodā iznākošajos laikrakstos iezīmējas skepse pret varonības naratīvu, kas arvij barikāžu dienas. Uzsvērts, ka, vēsturei attālinoties, varoņu kļūst jo vairāk, raksturojot 2010. gada piemiņas pasākumu, vēstīja laikraksts “Вести сегодня”: *“Вчера президент Затлерс в честь баррикад 1991 года зажег костер. И возложил цветы к Милде. На Домской площади также жгли костры, пили шнапс и вспоминали участников тех дней. К слову, участников тех событий с каждым годом становится все больше. Как обычно...”*⁵²⁴ Varonības tēmu saistībā ar barikāžu atceri L. Fedosejevs skāra jau 2003. gadā, ironizējot, ka Latvijas gadījumā ne visi socioloģiskie rādīti ir zemi: *“Например, совершенно не оспоримо, что в Латвии самое большое в мире число героев на тысячу населения. Более того, эти цифры неуклонно растут, так как из года в год выявляются все новые герои. И чем дальше в историю уходит событие, тем больше героев и история*

⁵²⁰ Без авт. (2007, 19 янв.). Русский вопрос: Почему мы молчим? Час. С. 5.

⁵²¹ Турпат.

⁵²² Матюшенко, В. (2008, 25 янв.). Баррикадные костры: памятные или поминальные? Час. С. 5.

⁵²³ Турпат.

⁵²⁴ Без авт. (2010, 21 янв.). На баррикады. Вести сегодня. С. 1.

становится все “лучше.”⁵²⁵ Kādā janvāra barikāžu desmitgadei veltītā intervijā, skaidrojot iemeslus, kāpēc piesakās arvien jauni barikāžu dalībnieki, Renārs Zaļais atklāja, ka 1991. gada augusta puča pirmajās dienās barikāžu dalībnieku saraksti tikuši iznīcināti, lai šos cilvēkus nepakļautu iespējamām briesmām.⁵²⁶

Barikāžu divdesmitās gadskārtas diskursā žurnālists Aleksejs Jevdokimovs, atskatoties un vērtējot pēdējās divas desmitgades, kā būtiskāko kļūdu uzsver nacionālisma ideoloģiju: *“Время баррикад, пессенная революция, – сказал Затлерс, – так образно мы называем то время, когда вернули свободу”. Вот и в учебниках то же написано: мы вернули свободу. [...] Недаром история относится не к точным, а к гуманитарным наукам. [...] Обрушение гигантской цивилизационной конструкции под названием СССР (и не под внешним или внутренним воздействием: ЦРУ, диссидентов, Латвийского народного фронта – а только и исключительно по причине собственной гнилости) было процессом энтропийным. Потому национализм и оказался единственной успешной государственной идеологией на обломках Союза. Бессмысленно оценивать, хорошо это было или плохо – это было неизбежно. Главная наша проблема в том, что за двадцать лет мы так и не нашли альтернативы.”*⁵²⁷

Savukārt laikraksta “Вести Сегодня” žurnālists Nikolajs Kabanovs kādā spilgtā hiperbolizācijas piemērā apgalvo, ka simtiem tūkstošiem cilvēku atņemtas politiskās tiesības (ar to domājot Latvijā dzīvojošos nepilsoņus) un diviem miljoniem (simboliski – visiem Latvijas iedzīvotājiem) atņemtas sociālekonomiskās: *“Был же – перехват власти одной группой номенклатуры у другой и последующий распил собственности, лишение политических прав сотен тысяч людей и двух миллионов – прав социально-экономических.”*⁵²⁸

Laikraksta “Вести Сегодня” žurnālists pauž skarbu vērtējumu kā par Atmodas ideāliem, tā par 2013. gada manifestāciju: *“Но баррикад нынче уже нет, революции давно закончились, и народ, судя по всему, не верит в возвращение идеалов Атмоды и вообще в какие-либо кардинальные изменения в стране. На манифестацию собралось около ста человек, главным образом пожилые люди. [...] Инициаторы манифестации хотели напомнить латвийцам об идеалах Атмоды – независимости страны, социальной справедливости и равноправии. Кажется, что с попыткой реанимации этих идеалов они явно опоздали. От идеалов не осталось даже... запаха. Все, простите,*

⁵²⁵ Федосеев, Л. (2003, 21 янв.). Героев все больше. Час. С. 2.

⁵²⁶ Строй, А. (2001, 12 янв.). Январь 1991-го. Десять лет спустя. Час. С. 3.

⁵²⁷ Евдокимов, А. (2011, 18 янв.). Будем сложнее! Телеграф. С. 2.

⁵²⁸ Кabanov, Н. (2011, 18 янв.). “Банщик” из Рейкьявика. Вести Сегодня. С. 4.

прихватизировано и поделено. К тому же нет ни силы, способной мобилизовать народ, ни соответствующей революционной ситуации.”⁵²⁹

Būtisks mezgļpunkts **neatkarības de facto diskursā** bija Borisa Jeļcina vizīte Latvijā 2006. gadā. Krievvalodīgo intereses pārstāvošās organizācijas Latvijā arī šajā saistībā publicēja paziņojumu, ka Latvijā pastāv demokrātijas deficīts, krievvalodīgie tiek ar varu asimilēti: *“Русские общины Латвии заявляют: ответственность за то, что в Латвии, по оценке специального комитета ПАСЕ от 8 ноября 2002 года, после 1991 года сформировался долговременный дефицит демократии, ответственность за то что русское население Латвии после 1991 года было политически дискриминировано и сегодня находится перед угрозой насильственной ассимиляции, лежит в первую очередь на первом президенте России.*”⁵³⁰ Mediju vēstījumos latviešu valodā Boriss Jeļcins atspoguļots ļoti pozitīvi, kā 1991. gada augusta notikumu varonis, savukārt krievvalodīgajos medijos viņam veltīta sajūsma rada bažas par Latvijas un Krievijas attiecību iespējamo uzlabošanu, kas savukārt varētu izjaukt “mēs” un “viņi” attiecību robežas, kā arī nozīmēt mazāku krievvalodīgo interešu aizstāvību Latvijā no Krievijas puses: *“Не означает ли потепление в отношениях между двумя государствами, что Россия отказывается от роли ходатая интересов национальных меньшинств Латвии на международной арене?”*⁵³¹

Augusta notikumu divdesmitās gadskārtas diskursā laikraksta “Час” žurnālists Igors Vatoļins tiecas diskreditēt varonības naratīvu, uzsverot, ka augustā barikādes Rīgā netika izveidotas tādēļ, ka barikāžu aizstāvji bija zaudējuši drosmi, nevis tādēļ, ka šo ieceri nebija iespējams īstenot, jo padomju karaspēka vienības bija bloķējušas autoceļus un tiltus, kā liecina akadēmiska vēstures literatūra: *“В Латвии для активистов Народного фронта 19 августа стало днем великого трепета. Угроза коммунистической реставрации показалась настолько убедительной, что на улицах Риги не появилось ни одной баррикады, многие из дирижеров песенной революции ударились в бег.*”⁵³² I. Vatoļins arī akcentē krievvalodīgo atstumtības diskursu, kritizējot latviskas Latvijas koncepciju atjaunotās neatkarības posmā: *“НФЛ снял сделавший свое дело транспарант “Латвия – наш общий дом!” и приступил де-факто к претворению в жизнь лозунга “Латвия – для латышей!” . [...] Мечтатели о “латышской Латвии” по сути оказались в*

⁵²⁹ Элкин, А. (2013, 21. янв.). Ни идеалов ни народа. *Вести сегодня*. С. 3

⁵³⁰ Объединенный конгресс русских общин Латвии, Русская община Латвии, Русское общество в Латвии, Даугавпилсская русская община, елгавское общество русской культуры Вече Лиепайская русская община, Резекненская русская община (РОР), Ружская русская региональная община. (2006, 22 авг.). Вы в ответе, Борис Николаевич! *Час*. С. 3.

⁵³¹ Малнач, А. (2006, 24. авг.). Тепло, еще теплее... *Час*. С. 2.

⁵³² Ватолин, И. (2011, 19 авг.). Путчисты и националисты. Что общего? *Час*. С. 2.

положении августовских путчистов. Точно их попытка повернуть вспять историю, построить в многонациональной стране рай для латышей растянулась не на два дня, а более чем на двадцать лет. И при всей очевидности провала отказываться от своей авантюры не собираются..."⁵³³

Posmā pēc neatkarības atjaunošanas Atmodas atcerei veltītos mediju vēstījumu krievu valodā caurauž aizvainojums, kas mijas ar ironijas un sarkasma pilniem centieniem diskreditēt neatkarības izcīnītāju kopienā pastāvošo varonības naratīvu un notikumu vēsturisko nozīmību. Krievvalodīgo laikrakstu redaktori, žurnālisti, intervētās personas īsteno agresīva upura lomu, izmantojot virkni argumentācijas stratēģiju.

7.2.1. Argumentācijas stratēģijas

Publikācijās, kurās pārstāvēts krievvalodīgo kā nacionāli diskriminētās sabiedrības daļas diskurss, dominē **vainīgā nosaukšanas** un **grēkāža jeb vainīgā meklēšanas stratēģijas**. Mazāk, tomēr zīmīgos piemēros atklājas arī **pārspīlēšanas, melnbaltās domāšanas un atbildības novelšanas stratēģijas**.

Vainīgā nosaukšanas stratēģija mediju vēstījumos izteikti vērsta pret politisko eliti. Kāda skolotāja laikrakstā "СМ-сегодня" atzīst: *"Народ привели не к процветающей стране, а к мусорникам. [...] Кто сегодня у власти? Я обволакиваюсь, когда вижу по телевизору их физиономию."*⁵³⁴

Būtiski, ka, sniedzot intervijas krievu valodā iznākošajiem laikrakstiem, vainīgā nosaukšanas stratēģiju pret politisko eliti īsteno arī neatkarības cīnītāju un atbalstītāju kopienas pārstāvji, kas kalpo par spēcīgu apliecinājumu krievvalodīgo pārliecībām ("ja vēsturiskā Atmodas elite ir vīlusies, visiem atļauts tādiem būt"). Intervijā laikrakstam "Час" janvāra barikāžu desmitgadē filozofs Pēteris Laķis raksturoja valsts varas apburto loku: *"У нас круг власти очень замкнут и самодостаточен. Там все – "свои люди". Парламент, правительство, прокуратура, суд полиция – один замкнутый круг, имеющий в основе своей экономические интересы различных группировок."*⁵³⁵ Savukārt "Baltijas ceļa" piecpadsmitgades atceres diskursā intervijā laikrakstam "Вести сегодня" D. Īvāns pauda skarbu vērtējumu, teju galēju vilšanos valstiskajā situācijā: *"Знаете, когда правительство Репше находилось у власти, я даже начал задумываться, не зря ли в свое время боролся за создание этой страны..."*⁵³⁶ Janvāra barikāžu piecpadsmitgadē intervijā laikrakstam

⁵³³ Турпат.

⁵³⁴ Элкин, А. (1998, 20 янв.). Баррикады прошлого и настоящего. *СМ-сегодня*. С. 1, 3.

⁵³⁵ Николаев, С. (2001, 13 янв.). Философ Лақис: "На баррикадах я читал Достоевского". *Час*. С. 8.

⁵³⁶ Элкин, А., Фальков, В. (2004, 26 авг.). Дайнис Иванс: 12 лет- под олигархами. *Вести сегодня*. С. 1, 4.

“Час” D. Īvāns izteica asu nopēlumu politiskajai elitei, velkot paralēles ar padomju laika partijas eliti: *“За это время сформировалась циничная политическая элита, которой наплевать на интересы простого человека, но очень выгодно манипулировать его национальными чувствами. Памятные мероприятия баррикад напоминают нам о той, советской партийно-политической элите, ни за что не желающей сдавать свои позиции.”*⁵³⁷ Vēsturisko Atmosas līderu un intelektuāļu neapmierinātība ar situāciju neatkarīgajā Latvijā krievvalodīgajos laikrakstos kalpo kā spēcīgs atbalsts un apliecinājums krievvalodīgo pārliecību stiprināšanai, kas var veicināt vēl lielāku saasinājumu.

Arī LTF dibināšanas kontekstā īstenota vainīgā nosaukšanas stratēģija pret politisko eliti, kas nepiešķir pilsonību visiem krievvalodīgajiem Latvijā: *“Идеалы “несенной революции” давно преданы и забыты...”* [...] *Да что там говорить про “нулевой вариант”, если правящая элита пока не осмелится хотя бы дать возможность негражданам голосовать на местных выборах. Наверное, излишне и говорить, что значительная нелатышей, поддерживая 20 лет назад НФЛ, такие последствия революции и представить себе не могла.”*⁵³⁸ Tieši pilsonības ‘nulles varianta’ neīstenošana pēc Latvijas neatkarības veido krievvalodīgās kopienas aizvainojuma pamatkodolu.

“Baltijas ceļa” desmitgades diskursā L. Fedosejevs īstenoja **grēkāža jeb vainīgā meklēšanas stratēģiju**, norādot uz Baltijas valstu vienotības zudumu pēc neatkarības atgūšanas un kādreizējo naivo ticību “mūžīgai Baltijas tautu draudzībai” : *“Где Балтийское единство, общий рынок, совместная внешняя и финансовая политика, единое информационное пространство? Соперничество, желание обскакать конкурентов, пролезть первыми в ЕС и НАТО, салачные, нефтяные, свинные и прочие “войны”, нарушения взаимных обязательств... Таковы нынешние балтийские реалии, хотя политики поют о “дружбе на века”.*⁵³⁹

Tomēr visspilgtāk vainīgā meklēšana, kas nereti robežojas ar sazvērestības teoriju veidošanu, izpaužas tieši neviennozīmīgu un konfliktējošu vēstures versiju kontekstos. Janvāra barikāžu piecpadsmitgades diskursā laikrakstā “Час” parādījās savdabīga versija par “trešo spēku” apšaudes laikā Bastejkalnā. Šajā versijā kā iespējamie vainīgie minēti barikāžu organizētāji, jo, kā vēsta analītiskās ievirzes materiāls, bija nepieciešams barikāžu dienu uzvarošs noslēgums, lai radošā inteliģence, kas bija sākusi nodarboties ar valstiski saimnieciskām lietām, neizskatītos sevi diskreditējusi: *“Собранные со всей Латвии и свезенные в столицу баррикадники уже несколько дней сидят на холоде и в нервном ожидании. А ничего не происходит... Возлияний для согрева и снятия стресса*

⁵³⁷ Ватолин, И. (2006, 23 янв.). По разные стороны баррикад. Час. С. 2.

⁵³⁸ Элкин, А. (2008, 7 окт.). 20 лет НФЛ. Вести сегодня. С. 1, 5.

⁵³⁹ Федосеев, Л. (1999, 23 авг.). На середине Пути. Час. С. 1.

приходится делать все больше, но конца эпопеи непросматривается – до весны, что ли, сидеть на этих бетонных блоках?... Если просто сказать всем спасибо и развезти по домам, останутся, мягко говоря, недоуменные вопросы. И крайне неважнецкая экономическая ситуация, за которую теперь полностью должно отвечать правительство НФЛ, тоже останется. И сохранившая свои структуры и немалую численность Компартия, ждущая, когда писатели и музыковеды, занявшиеся хозяйственным управлением, окончательно о ...ну, скажем так, опростоволосятся.”⁵⁴⁰

Dažas dienas vēlāk tajā pašā laikrakstā A. Rubiks izteica apgalvojumu, ka upuri bija nepieciešami vietējiem politiskajiem spēkiem, lai radītu situācijas paasinājumu: *“Им было необходимо обострение ситуации. Я убежден, что появление человеческих жертв было спровоцировано местными силами, стоявшими на позициях НФЛ, по команде из США.*”⁵⁴¹ Sazvērestības teorijas izvirzīšana, radot ap vēsturē svarīgiem notikumiem neuzticības oreolu un ierosinot šaubas, var kalpot par iedarbīgu līdzekli aizdomu pārņemšanai uz citiem notikumā iesaistītajiem aktoriem.

Savukārt saistībā ar “Baltijas ceļu” vēstures izpratnes atšķirības visspilgtāk atklājas akcijas divdesmitās gadskārtas diskursā. Maskavas namā notika Molotova–Ribentropa septiņdesmitajai gadskārtai veltīta diskusija, kas plaši tika atspoguļota presē. Diskusijā piedalījās Krievijas vēsturnieks Aleksandrs Djukovs un vēsturnieks Kaspars Zellis, kas pārstāvēja Latviju. A. Djukovs uzsvēra, ka Baltijas valstis un Polija arī esot līdzvainīgas pie Otrā pasaules kara izcelšanās un pie to okupācijas, tādējādi realizējot vainīgā nosaukšanas stratēģiju. Pēc Krievijas vēsturnieka skaidrojuma, fakts, ka 1939. gadā Latvija un Igaunija ar Vāciju parakstīja neuzbrukšanas līgumu, PSRS esot radījis pārliecību, ka Vācija vēlas nostiprināties Baltijā, un līdz ar to PSRS esot palikušas divas izvēles iespējas: vai nu karot, vai risināt sarunas ar Vāciju. Molotova–Ribentropa pakts faktiski esot noslēgts, lai attālinātu Otrā pasaules kara sākuma. Par diskusijas norisi tika ziņots laikrakstā *“Вести сегодня”*, uzsverot, ka Latvijas vēsturnieks, piedaloties šajā diskusijā, atradās *“pretējā jeb svešā laukumā”*: *“Аудитория слушала внимательно, но если Дюкова – с явным сочувствием, то Зеллиса скорее с подчеркнутой корректностью. Надо признать, что ему, конечно, пришлось труднее, чем российскому историку, – выступал он “на чужом поле”, будучи практически единственным латышом среди участников (отметим, что Зеллис был также единственным, кто выступал по-латышски, а Дюкову переводили – и это воспринималось абсолютно нормально.*”⁵⁴² Lai gan pasākumā no A.Djukova puses pausta radikāla vēstures interpretācija un K.Zellis vērtēts kā ‘viņi’ kopienas pārstāvis, publikācijā

⁵⁴⁰ Матюшенок, В. (2006, 20 янв.). Три версии событий 20 января в Риге. *Час*. С. 3.

⁵⁴¹ Ватолин, И. (2006, 23 янв.). По разные стороны баррикад. *Час*. С. 2.

⁵⁴² Слюсарева, Е. (2009, 22 авг.). История рождается в спорах. *Вести сегодня*. С. 6.

akcentēts, ka viņa uzstāšanās latviešu valodā tikusi uztverta kā gluži normāla prakse, tādējādi norādot uz šī pasākuma it kā toleranto atmosfēru.

Savureiz publikācijās lietota **atbildības novelšanas stratēģija**, kas ir radniecīga vainīgā nosaukšanas stratēģijai, savas rīcības sekas pāradresējot uz citiem aktoriem, visbiežāk oponentiem. Tā, piemēram, pēc 2005. gada notikuma pie Brīvības pieminekļa vēstīts, ka pie nemieriem vainojama partija "Visu Latvijai" ar savām provokatīvajām darbībām, kaut arī iniciatīva par šī komemorācijas brīža sarīkošanu nāca tieši no Latvijas krievvalodīgo interešu pārstāvniecības organizācijām, kas pāris dienas pirms pasākuma izplatīja radikālus paziņojums/aicinājumus medijos: *"Никто не хотел портить праздник. Но радикалы из организации Visu Latvijai ("все Латвии"), перегородившие дорогу у подножия Милды, скомпрометировали "итабистов". Драки было не избежать."*⁵⁴³ Komunikatora labā šī stratēģija funkcionē efektīvi, jo, agresoram pieņemot upura lomu, tiek panākts gan pozitīvs mērķauditorijas atbalsts un līdzjūtība, gan oponenta nomelnošana.

Atminoties akciju "Baltijas ceļš", īstenota **pārspīlēšanas stratēģija**. Kāds intervētais pensionārs apgalvoja, ka tikpat garu cilvēku ķēdi kā tolaik "Baltijas ceļā" pēc Baltijas valstu neatkarības atjaunošanas varētu izveidot bezdarbnieki, bezpajumtnieki, badā esoši pensionāri: *"Сегодня такую же по протяженности цепочку могут образовать безработные, бездомные, гоподающие пенсионеры. [...] Эта цепь была бы обвинением власть имущим..."*⁵⁴⁴

Pārspīlēšanas stratēģija īstenota arī augusta notikumu piecgadē, uzsverot, ka latviešu daļa pēc neatkarības var justies brīvi diskriminējot krievvalodīgos: *"В латышской печати сообщают о том, что, мол, "среднестатистический" латыш чувствует себя более свободным, чем пять лет тому назад. Я обращаюсь к авторам с вопросом: латыши стали более свободными в том смысле, что могут без упрёка перед своей совестью смотреть на 1/3 населения лишённую законных прав по более чем 60 пунктам в сравнении с ними?"*⁵⁴⁵

Neatkarības deklarācijas divdesmitajā gadskārtā īstenota pārspīlēšanas stratēģija, akcentējot, ka šo gadskārtu var sagaidīt tikai ar asarām acīs un sliktā neatkarības desmitgadēs bijis daudz vairāk: *"20-летие с момента принятия Декларации о восстановление независимости действительно можно отмечать только со слезами на глазах, поскольку, увы, плохого в нашей латвийской жизни намного больше, чем позитивного."*⁵⁴⁶ Šo pašu rakstu papildina karikatūra ar vēstījumu: *"Ну и что, что*

⁵⁴³ Сафронова, Е. (2005, 5 мая). Праздник в полоску. *Вести сегодня* С. 1.,2.

⁵⁴⁴ Элкин, А. (1998, 20 янв.). Баррикады прошлого и настоящего. *СМ-сегодня*. С. 1, 3.

⁵⁴⁵ Вежениекс, Н. (1996, 20 авг.). Пять лет трансформации. *Панорама Латвии*. С. 2.

⁵⁴⁶ Элкин, А. (2010, 5 мая). 20 лет, а счастья нет... *Час*. С. 4.

падение, зато свободное.”⁵⁴⁷ Analizētajos krievvalodīgajos medijos pārspīlēšanas stratēģija izmantota apvienojumā ar izsmejošu attieksmi, lai reducētu Latvijas neatkarības atgūšanas kā fundamentāli nozīmīga soļa vērtību.

Kādā piemērā laikrakstā “*Вести сегодня*” publikācijas autors, raksturojot janvāra barikāžu atceres nedēļas pasākumus, īstenoja **melnbaltās domāšanas stratēģija**, taču savdabīgi – reversā veidā: “*Черно-белая картина противостояния 1990–1991 годов выглядит так: “светлые силы” в лице НФЛ борются за свободу и независимость Латвии при поддержке такого же светлого и демократичного Запада в лице США и Европы. Им противостоят местные “темные силы” которые управляет страшный и коварный “центр”. Этот центр маниакально хочет угнать и подавлять, а его местным сторонникам столь же необъяснимо хочется его во всем поддерживать, жить под ее диктатурой и выполнять беспрекословное распоряжение. [...] Если вас такая картинка устраивает, можете предаваться умилению возле экспозиции “баррикадной недели.”*⁵⁴⁸ Neatkarības atgūšanas process raksturots it kā no neatkarības idejas cīnītāju un atbalstītāju perspektīvas. Uzsvērts, ka ‘viņu’ skatījums uz neatkarības atgūšanu ir pārlietu polarizēts, balstīts melnbaltās kategorijās.

Pret politisko eliti vērsta vainīgā nosaukšanas stratēģija vienlīdz intensīvi realizēta aplūkotajos latviešu un krievu valodā iznākošajos laikrakstos. Taču būtiski, ka nopēlumu politikajai elitei (galvenokārt intervijās) neatkarības izcīnītāju kopienas pārstāvji abās valodās iznākošajos mediju vēstījumos pauž vienlīdz stipri.

7.2.2. Lingvistiskā realizācija

Pētāmajiem notikumiem veltīto publikāciju valoda vērtējama kā kolorīta un bagātīga, atbilstoša publicistikas valodas stilam. Mediju vēstījumus caurstrāvo jau vairākkārt akcentētā ironiskā attieksme un sarkasms, kas izpaužas krievvalodīgo nespējā samierināties ar latviešu – Latvijas Republikas (1918–1940) pilsoņu un viņu pēcteču – leģitīmajām tiesībām Latvijā.

Mediju vēstījumos lietoti salīdzinājumi. Tā, piemēram, Boriss Cilēvičs, kurš kā žurnālists darbojies laikraksta “*Atmoda*” krievu valodas versijā, LTF vērtē kā sistēmas sagraušanas mehānismu, pat sistēmas pašsagraušanas līdzekli, salīdzinot to ar lodi ēku nojaukšanai: “*Знаете, есть такой большой металлический шар, которым разрушают*

⁵⁴⁷ Турпат.

⁵⁴⁸ Матюшенок, В. (2006, 20 янв.). Три версии событий 20 января в Риге. *Час*. С. 3.

старые дома, так вот таким шаром и был Народный фронт... Строить что-то новое он был совершенно не приспособлен.”⁵⁴⁹

Tomēr visvairāk lietota ironija un sarkasms. Svētku dienas saucot par atceres (skumju) dienām. Tā, neatkarības deklarācijas desmitgadē vēstīts: *“Сегодня – 4 мая. Не праздник, но памятный день с трудно выговариваемым названием - День провозглашения Декларации о восстановление независимости Латвии.*”⁵⁵⁰

Laikrakstā *“Вести сегодня”*, vēstot par *“Baltijas ceļa”* desmitās gadskārtas pieminēšanas pasākumu, zināmā mērā tikusi apšaubīta latviešu kopienas patiesā bijība pret saviem simboliem, uzsverot, ka lielākā daļa pasākuma dalībnieku drūzmējās ap dzērienu kioskiem: *“К семи часам вечера на набережной 11 Ноября начали собираться люди. Основная масса стояла почему-то не у сцены, а поближе к киоскам с напитками.*”⁵⁵¹ Ironizēts arī par Latvijas Valsts prezidentes vienotības centieniem ar pasākuma dalībniekiem: *“Свое слово сказала и старавшаяся держаться среди простого люда президент страны Вайра Вике-Фрейберга. [...] Далее президент заявила, что еще раздаются голоса, которые подвергают сомнению независимость стран Балтии. (Что это за голоса и от куда они доносятся, Вике-Фрейберга не уточнила).*”⁵⁵²

Vēstot par janvāra barikāžu devītās gadskārtas pieminēšanu, laikrakstā *“Час”* uzsvērts, ka varas pārstāvji atceres pasākumā Bastejkalnā nav bijuši *“vientuļi”*, jo pasākumā piedalījies arī *“vesela”* klase skolēnu un citi: *“На Бастиинке играл военный оркестр, у каждого памятного камня был выставлен караул и зажжен факел на треноге. [...] Представители власти были не одиноки: вслед за президентом с цветочками подошли подразделение Земессардзе, целый школьный класс и несколько пенсионеров.*”⁵⁵³

Sevišķi sarkastiska attieksme pret janvāra barikāžu piemiņas pasākumu pausta 2003. gadā laikrakstā *“Вести сегодня”*, apgalvojot, ka pieminēšanas pasākumā piedalījies tikai dīkdienī, ka dalībnieki nostājušies *“bada rindā”* pēc atvestajiem pīrādziņiem: *“В городе народ, как и водится во вступившей в капитализм Латвии, спешил по делам – сантим в карман зарабатывал. Ну а те, каму увы, нечем было заняться, поминали прошлое. Уныло патриоты это делали, хотя и с претензией на победу над СССР. [...] В общем – официоз и дым в глаза. Несколько борцов за независимость выходили к костру и читали собственные стихи, посвященные свободной стране, другие пели “Диевс, свети Латвию”. Однако когда не большой фургончик земессарговы подвез бутерброды,*

⁵⁴⁹ Ошкая, И. (2008, 8 окт.). Борис Цилевич: НФЛ был разрушителем. *Час*. С. 2.

⁵⁵⁰ Казаков, К. (2000, 4 мая). 10 тысяч латов сегодня взлетят в небо над Ригой. *Вести сегодня*. С. 1.

⁵⁵¹ Ночных, В. (1999, 25 авг.). Откуда были голоса? *Вести сегодня*. С. 2.

⁵⁵² Турпат.

⁵⁵³ Без авт. (2000, 21 янв.). Прошлое помянули факелами и цветами. *Час*. С. 2.

пирожки и чай, то пять дифирамбы свободной Латвии перестали и все дружно выстроились в голодную очередь.”⁵⁵⁴

Janvāra barikāžu trīspadsmitajā gadskārtā laikrakstā “*Вести сегодня*” tika apgalvots, ka barikādes ir labs pamats anekdotēm: “*Трое суток дымились баррикадные костры, местные гавроши поднасили бутерброды и кое-что еще для сугреву, люди сутками не смыкали глаз... И напугали-таки агрессора, не осмелился вражина на открытые военные действия, убоялся гнева людскою Молодцы, однако! [...] Но баррикады – это символ и если не повод для наград, то для анекдотов тожно. [...] К слову, все, кто звал на баррикады, сегодня на плаву и при кормушке.*”⁵⁵⁵ Kolektīvā atmiņa, skaidro Dž. Verčs, nodrošinot specifiskus tekstuālus resursus, tiecas sevi demonstrēt kā reprezentablu un nemainīgu realitāti.⁵⁵⁶

Publikācijās, kas veltītas Atmodas notikumu atcerei, nereti uzdoti retoriski jautājumi, kuru funkcija būtībā ir likt/rosināt lasītāju domāt, vēlreiz akcentējot kādus problēmjaudājumus un uzjundot emocijas. Neatkarības deklarācijas diskursā nereti uzdots retorisks jautājums par neatkarības deklarācijā solīto: “*Ну и как, спрашивается, воспринимается эти блестящие (по форме) посулы спустя десять лет 640 тысячами неграждан? Не звучат ли они теперь как издевка?*”⁵⁵⁷ Vai citā piemērā: “*И никто не вспоминает больше, что полтора десятка лет назад латыши и русские были едины в своих устремлениях. Значит, кому-то это нужно?..*”⁵⁵⁸

Atmodas notikumu atceres mediju rituālā mēģināts panākt kolektīvo saviļņojumu ar ironijas un sarkasma palīdzību, tādējādi cenšoties trivializēt notikumu vēsturisko nozīmi, neatkarības cīnītāju un atbalstītāju varonības naratīvu, tā vietā piedāvājot vēstures farsa naratīvu. Īpaši jāuzsver, ka Atmodas komemorācijas diskursā Internacionālas frontes atcere atrodas noklusējuma zonā. Tā akcentēta tikai vienā publikācijā, turklāt “*Latvijas Avīzes*” komentētājs Egils Līcītis uzsver, ka Atmodas opozicionārās organizācijas nonākšanas aizmirstībā nebūt nenozīmē, ka tās atbalsis izzudušas pavisam, kā galveno argumentu Interfrontes ideālu eksistencei minot Eiropas Parlamenta deputāta Alfrēda Rubika aktīvo politisko darbību. E.Līcītis raksta, ka “*uzlūkojot par valsts apvērsuma mēģinājumu tiesāto Rubiku tribīnē, kur viņš 2011. gadā atrodas likumīgi ievēlēts, nevaru piekrist – ak, tas vien*

⁵⁵⁴ Мейден, И. (2003, 14 янв.). Поминки по баррикадам. *Вести сегодня*. С. 2.

⁵⁵⁵ Казаков, А. (2004, 20 янв.). Кто придумал баррикады? *Вести сегодня*. С. 5.

⁵⁵⁶ Wertsch, J. V. (2002). *Voices of Collective Remembering*. 66.lpp.

⁵⁵⁷ Лапидус, Э. (2000, 5 мая). И снова наступил день... *Панорама Латвии*. С. 1.

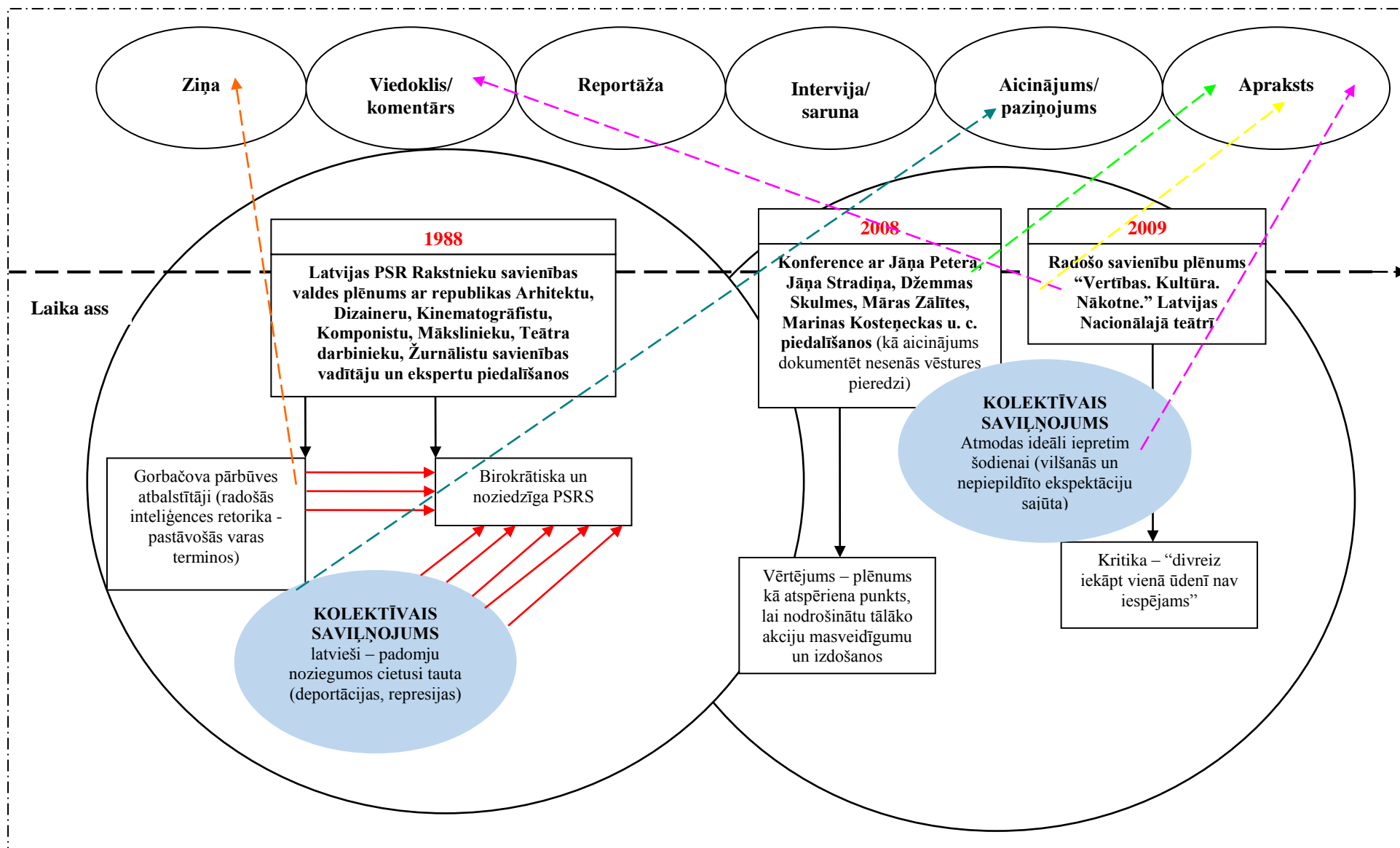
⁵⁵⁸ Б. а. (2005, 3 мая). 15 лет свободы. *Вести сегодня* С. 1.

izbāznis no senas pagātnes. Tas ir brīdinājums, cik dzīvelīga ir "interfronte", cik iesakņojusies šai zemē Latvijā."⁵⁵⁹

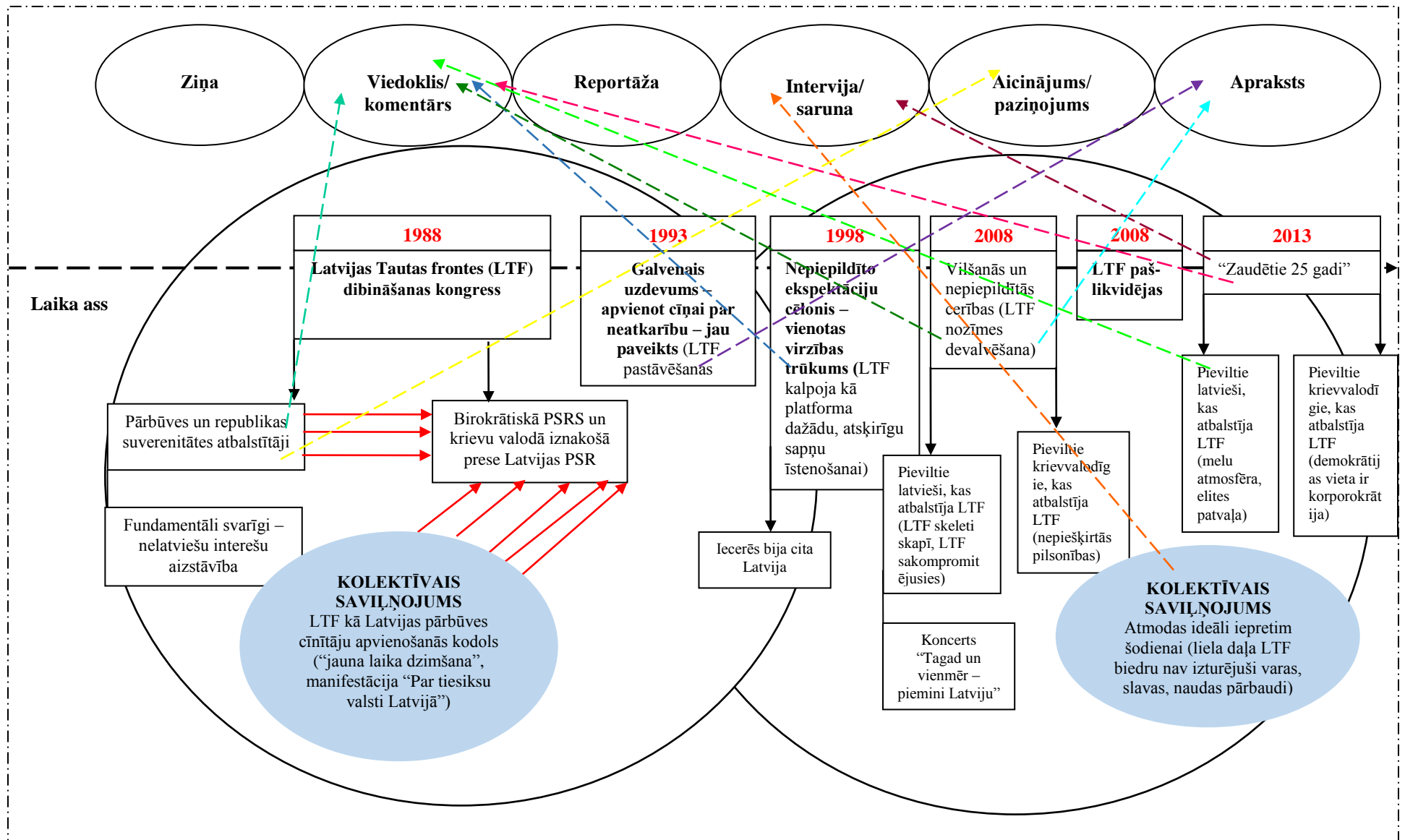
Jāsecina, ka, lai arī pieaugošā neapmierinātība ar politiskās elites darbību pēc neatkarības atjaunošanas vienlīdz izteikti izpaužas gan latviešu, gan krievu valodā iznākošo laikrakstu diskursos, šī neapmierinātība nespēj pildīt latviešu un krievu kopienas tuvinošu funkciju, jo neatkarības atbalstītāju diskursā politiskā elite konstruēta kā iekšējais ienaidnieks, saglabājot kopienas kā vienota, bet iekšēji konfrontējoša veseluma izpratni.

Pētījuma rezultāti vizuālā un koncentrētā veidā atspoguļoti interdiskursivitātes shēmās promocijas darba 163. līdz 168. lappusē.

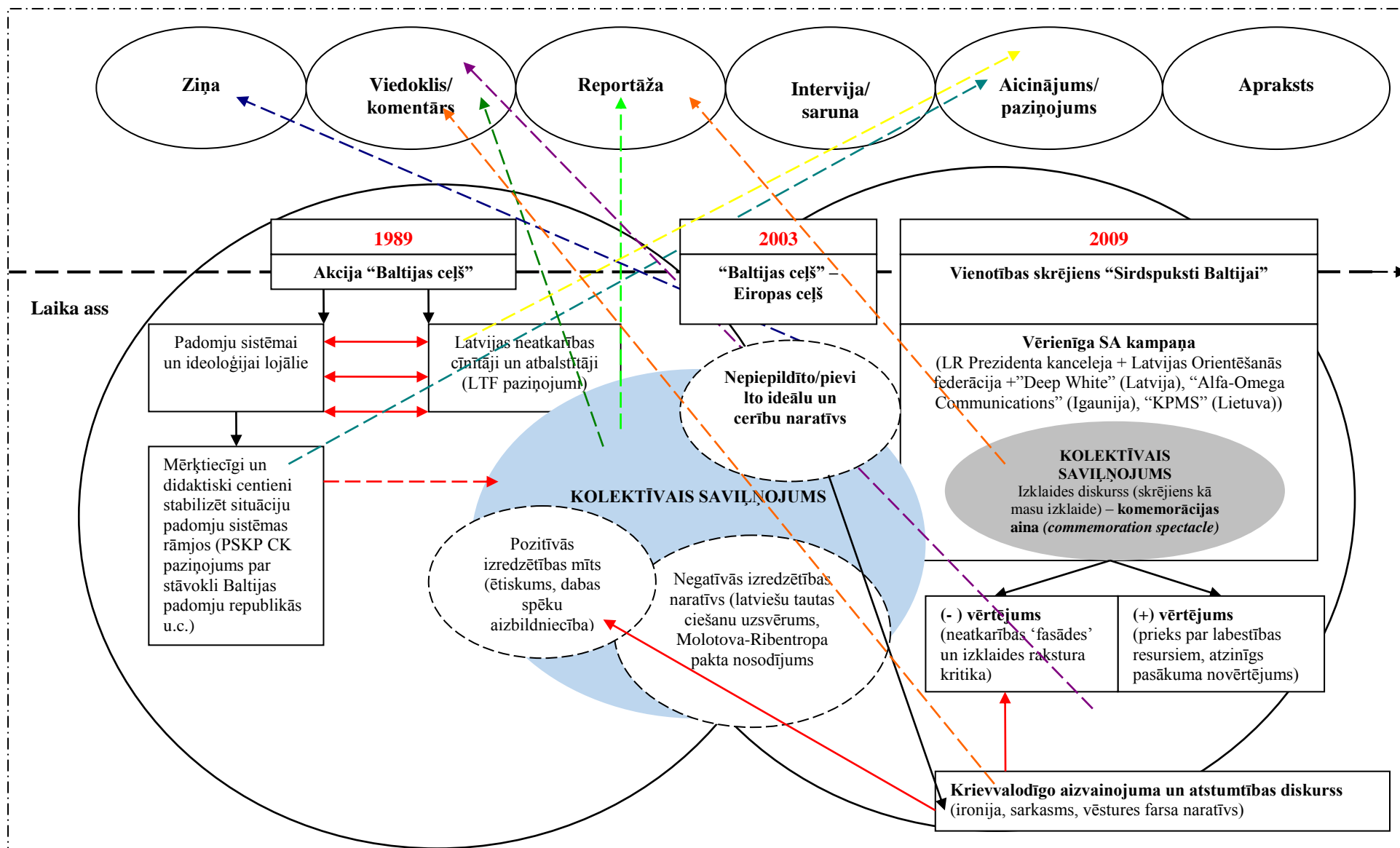
⁵⁵⁹ Līcītis, E. (2011, 25. janv.). Plecs pie pleca sajūta – par divi trešdaļām. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

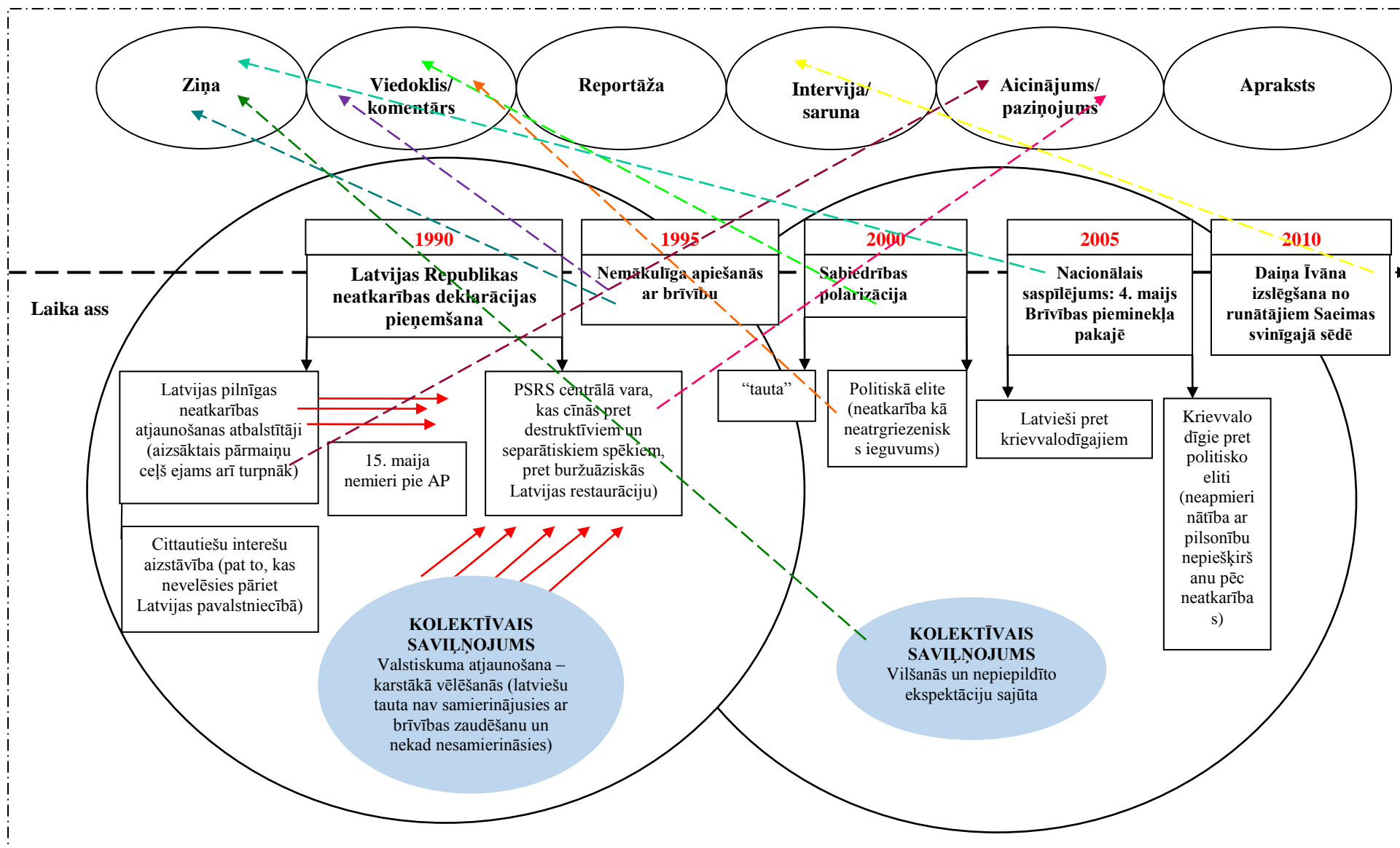
“Mēs” – “viņi” diskurss Rakstnieku savienības paplašinātajam plēnumam veltītajos mediju vēstījumos (1988–2014)

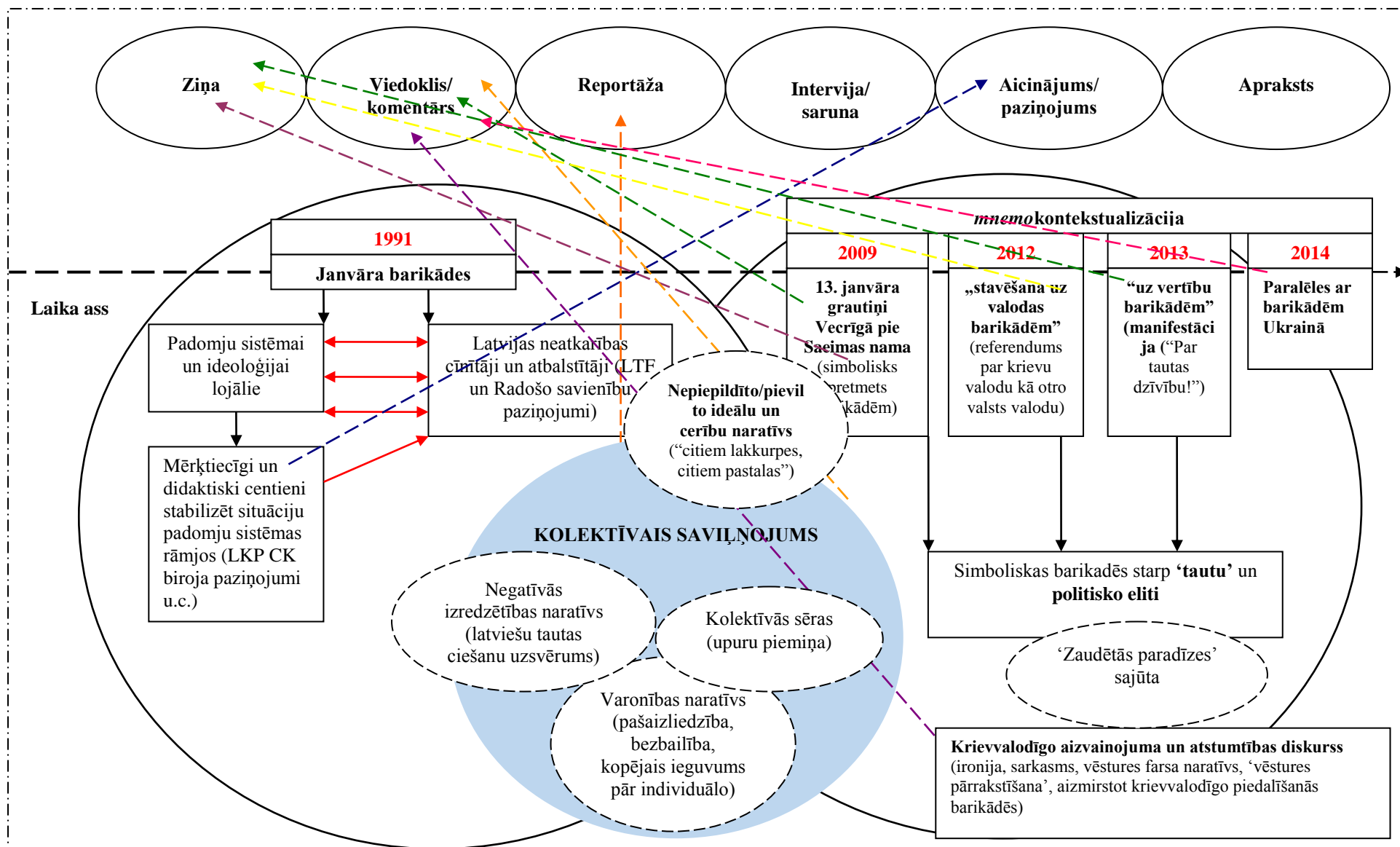
“Mēs”– “viņi” diskurss Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresam veltītajos mediju vēstījumos (1988–2014)

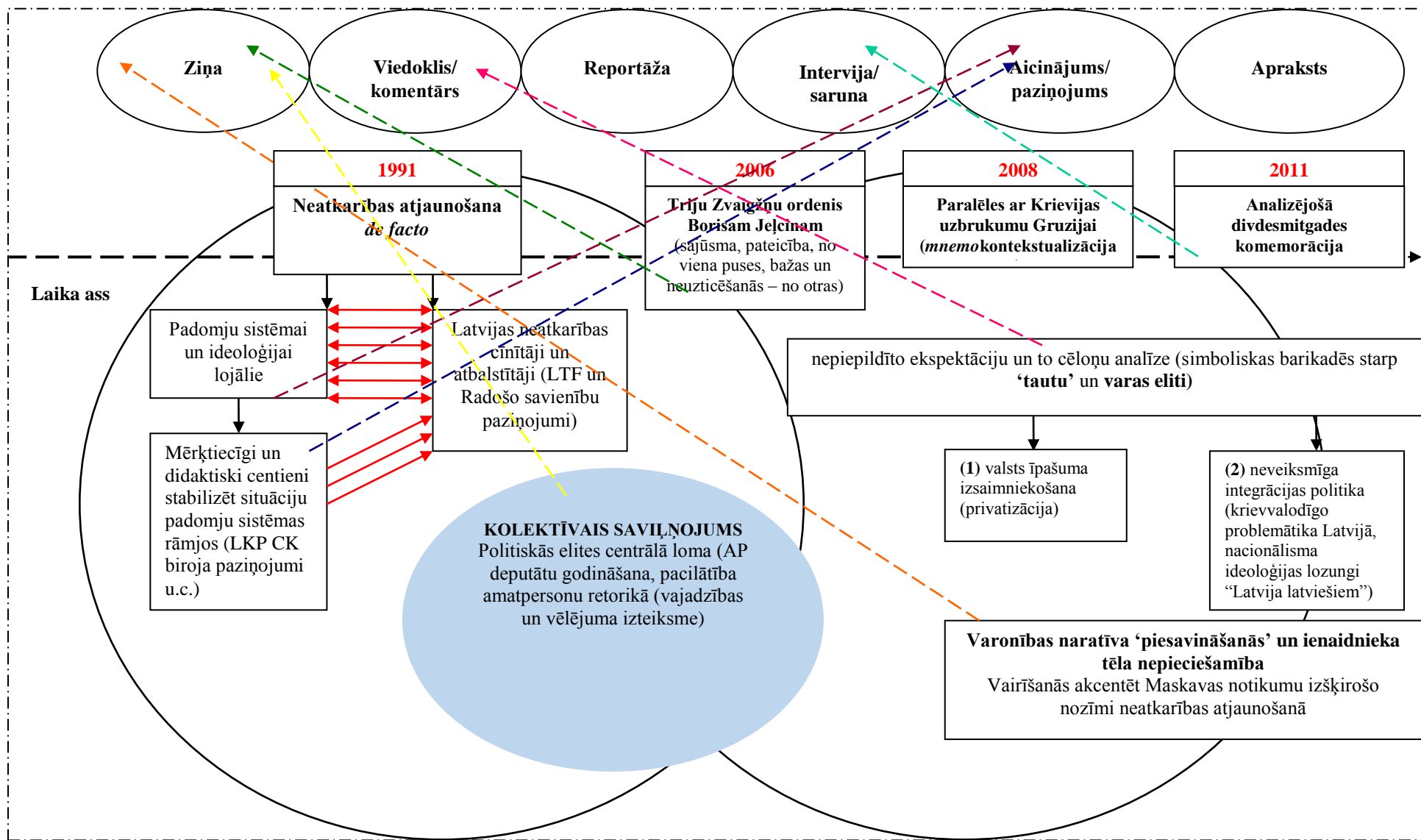
“Mēs”– “viņi” diskurss “Baltijas ceļam” veltītajos mediju vēstījumos (1988–2014)

“Mēs”– “viņi” diskurss neatkarības deklarācijai veltītajos mediju vēstījumos (1988–2014)

“Mēs”– “viņi” diskurss janvāra barikādēm veltītajos mediju vēstījumos (1988–2014)

“Mēs”– “viņi” diskurss neatkarībai *de facto* veltītajos mediju vēstījumos (1988–2014)

8. SECINĀJUMI

Indivīdu personiskajā pieredzē glabātu un/vai valstiski nozīmīgu notikumu gadskārtas kā atskaites punkti domāšanai, individuālo un sociālo atmiņu atmodināšanai un redīgēšanai, ievieto vēstures notikumus mediju un arī akadēmiskās pētniecības redzeslokā.

Promocijas darba ietvaros analizēta Atmodas mezglpunktu – Latvijas Rakstnieku savienības paplašinātā plēnuma, Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresa, akcijas “Baltijas ceļš”, Latvijas Republikas neatkarības deklarācijas pieņemšanas, janvāra barikāžu un Latvijas neatkarības pasludināšanas *de facto* – komemorācija medijos jeb mediju rituāla realizācija laika posmā no 1988. līdz 2014. gadam, koncentrējoties tieši uz “mēs” un “viņi” diskursa konstrukcijām.

Laikposmā līdz pilnīgai Latvijas neatkarības atjaunošanai analizētajos mediju vēstījumos kopumā atklājas Latvijas neatkarības idejas cīnītāju un atbalstītāju un to oponentu (padomju sistēmai un ideoloģijai lojālo) konfrontācija. Savukārt laikā pēc neatkarības atgūšanas mediju vēstījumos gan latviešu, gan krievu valodā kā “viņi” tiek projicēta negodprātīgā, savtīgā politiskā elite, izveidojot simboliskas barikādes starp ‘tautu’ un varas eliti. Jāakcentē, ka analizētajos medijos latviešu valodā kā ienaidnieks konstruētas kategorijas kā netaisnība, zvērība, latviešu tautas smagais liktenis, savukārt krievvalodīgajos mediju vēstījums šāda plašāka dimensija nav vērojama (ienaidnieks ir “šeit un tagad” pastāvošs – pirms neatkarības tie bija neatkarības cīnītāji, pēc – varas elite, kas nav īstenojusi gaidīto pilsonības nulles varianta ieviešanu). Mediju rituāls pētāmo notikumu atcerē pamatā veidots ap nepiepildīto/pievilto ideālu un cerību naratīvu. Tomēr katra analizētā notikuma diskursā akcentējami specifiski aspekti.

Radošo savienību paplašinātajam plēnumam un LTF dibināšanas kongresam 1988. gada diskursā piemīt oficiāla pasākuma raksturs (*sk. interdiskursivitātes shēmas 168. un 169. lpp.*). Pārmaiņu mērķis ir Gorbačova pārbūves atbalstīšana, un radošās inteligences retorika ieturēta pastāvošajai varai tīkamajos terminos, taču kritizējot PSRS birokrātisko smagumu un vēsturiskos noziegumus pret latviešu tautu. Kolektīvais savīļņojums radīts no vienas puses, raugoties smagajā pagātnē un nosodot totalitāro režīmu pāridarījumus, no otras – cerīgi iezīmējot jauna laika ‘dzimšanu’. Būtiski, ka šie notikumi neraisīja konfrontāciju medijos, jo valstiskās neatkarības ideja kā mērķis vēl nebija definēta. Arī šo abu notikumu komemorācijas diskursi ir līdzīgi, jo posmā pēc neatkarības tos atceras pavisam nedaudz, tomēr nelielā atceres diskursa centrā identificējams vilšanās un nepiepildīto ekspektāciju naratīvs, Atmodas laika pacēluma vērtēšana iepretim ‘šodienas’ noskaņojumam pret procesiem valstī.

Akcijas “Baltijas ceļš” diskursu 1989. gadā raksturo izteikta konfrontācija starp nu jau

skaidri formulētas Latvijas neatkarības idejas cīnītājiem un padomju sistēmai un ideoloģijai lojālajiem, kas mērķtiecīgi cenšas stabilizēt situāciju padomju sistēmas rāmjos (*sk. interdiskursivitātes shēmu 170. lpp.*). “Baltijas ceļa” diskursā mediju rituāls realizēts ap izteiktu pozitīvās izredzētības naratīvu, uzsverot neatkarības cīnītāju ētiskumu un pat dabas spēku atbalstu tiem, vienlaikus akcentējot latviešu tautas smago vēsturi 20. gadsimtā. Šo abu naratīvu dialektisko attiecību rezultātā, izveidojies komplekss rituāla objekts, kas organiski apvieno divas galējības. Šis emocionāla saviļņojuma pamats raksturīgs arī komemorācijas diskursam posmā pēc neatkarības atjaunošanas. Jāpiebilst, ka “Baltijas ceļa” kontekstā no visiem analizētajiem notikumiem iezīmējas specifiskāks un plašāks ienaidnieka konstruējums – ne vien padomju sistēma un tās atbalstītāji, bet arī nacistiskā Vācija, jo vērojama izteikta koncentrēšanās uz Molotova–Ribentropa pakta kā vēsturisko ienaidnieku, vienlīdz bargi nosodot abu pušu līguma slēdzējus. Komemorācijas diskursā lielā mērā iezīmējas vilšanās un nepiepildīto ekspektāciju naratīvs gan no latviešu, gan krievvalodīgo puses. “Baltijas ceļa” atcerē identificējams **hiperkomemorācijas** piemērs. *Hiperkomemorācijas* jēdziens tiek piedāvāts promocijas darbā kā novitāte, un ar to saprot atceres rituāla realizāciju medijos, kas rezonanses ziņā iegūst mediju notikuma apmērus (vērienīgā “Baltijas ceļa” 20. gadskārtas atcere ar skrējieni “Sirdspuksti Baltijai”, kam pamatā bija grandioza sabiedrisko attiecību kampaņa). Šim notikumam raksturīga daļēja “Baltijas ceļa” nozīmes pārnese, jo vērienīgās sabiedrisko attiecību kampaņas veicinātais mediju notikums vienlaikus gan konkurēja, gan spilgtināja vēsturiskā “Baltijas ceļa” pieminēšanu un nostiprināšanu sociālajā atmiņā, jo guva pastiprinātu, pat nebijušu mediju rezonansi.

Neatkarības deklarācijas diskursu 1990. gadā raksturo skaidri formulēta virzība uz pilnīgu neatkarību no vienas puses, un PSRS centrālās varas centieni situāciju nepieļaut (*sk. interdiskursivitātes shēmu 161. lpp.*). Neatkarības cīnītāju kolektīvais saviļņojums veidojas, balstoties uz nespēju joprojām samierināties ar Latvijas neatkarības zaudēšanu un PSRS okupāciju (dusošās neapmierinātība tiek it kā atmodināta ar mediju stimulu palīdzību). Neatkarības deklarācijas atceres diskursu līdzīgi kā citu pētāmo notikumu gadījumā raksturo izteikta sajūta par sabiedrības polarizāciju (‘tauta’ un ‘politiskā elite’). Jāakcentē arī, ka tieši neatkarības deklarācijas diskursā krievvalodīgajos medijos attīstītas diskusijas par pilsonības problemātiku Latvijā (pilsonības nulles variantu, krievvalodīgo apspiešanu u. tml.). 2005. gada 4. maijā iezīmējas īpašs nacionāls saspīlējums Brīvības pieminekļa pakājē (krievvalodīgie *pret* politisko eliti, savukārt latvieši *pret* nelojāliem krievvalodīgajiem). Paši radikālo, krievvalodīgo organizāciju pārstāvji apgalvoja, ka vērsties nevis *pret* Latviju kā valsti, bet *pret* politisko eliti un radikāli noskaņotiem latviešu nacionālistiem.

1991. gada janvāra barikādes līdzās “Baltijas ceļam” ir otrs romantizētais un pat sakralizētais notikums, ko caurvij varonības naratīvs savijumā ar latviešu tautas ciešanu naratīvu un sēru noskaņu barikāžu upuru piemiņai (*sk. interdiskursivitātes shēmu 172. lpp.*). 1991. gada diskursu arī raksturo neatkarības cīnītāju un padomju sistēmai un ideoloģijai lojālo konfrontācija. Neatkarīgās Latvijas posmu iezīmē simboliskas barikādes starp ‘tautu’ un politisko eliti, vilšanās un nepiepildīto cerību naratīvs, kas savijas ar izteiktu vēstures romantizāciju un varonības naratīva kultivēšana. “Baltijas ceļa” un janvāra barikāžu centrā ir daudzu reģiona iedzīvotāju līdzdalība, nevis izredzētas politiskās elites darbības. (“Baltijas ceļš” nereti salīdzināts ar mākslas darbu, savukārt barikāžu uguns kuri ir viens no nacionālās identitātes naratīva romantiskākajiem simboliem, vienotības absolūtais ideāls). “Baltijas ceļa” un janvāra barikāžu sociālā atmiņa indivīdam sniedz iespēju identificēties ar varonības naratīvu, saskatīt savu nozīmi un dalību lielos vēstures pagriezienos, citu notikumu diskursā vērojama orientācija uz elites nozīmes, t.i., LR Augstākās padomes kādreizējo deputātu pieminēšanu.

Janvāra barikādes funkcionē kā ietilpīgs simbols, kam nemitīgi ‘uzslāņojas’ tagadne (2012. gada diskursā – valodas referendums (“jāstāv uz valodas barikādēm”), 2013. gadā barikāžu atcerei uzslāņojas manifestācijas “Par tautas dzīvību!” diskurss, 2014. gadā Ukrainas notikumu uzslāņojums). Promocijas darbā formulēts vēl kāds akadēmisks jēdziens – **mnemokontekstualizācija**, ar ko saprot jaunu notikumu uzslāņošanas vēsturisku notikumu atcerei, sociālajai atmiņai par kādu notikumu nemitīgi iegūstot jaunus kontekstus un tematu sasaistes līmeņus. No vienas puses aktuālie notikumi var funkcionēt kā veiksmīgs paspīlgtinājums vēsturisko notikumu atcerei (aktuāls neatkarības vai drošības apdraudējums Latvijā vai kādā citā valstī spēj piešķirt Atmodas atcerei papildus emocionālo dimensiju vai veicināt analītiskāku pieeju atcerei). No otras puses – pārlietu liela aktuālās informācijas uzslāņošana vai mainīt/samazināt/deformēt komemorācijas saturu.

Barikādes sociālajā atmiņā funkcionē kā ideālais atskaites punkts nācijas vienotībai, mērķtiecībai, tādējādi tiek veicinātas divas būtiskas tendences:

- (1) jo vairāk idealizēts atskaites punkts, jo vairāk tiek demonizēta tagadne,
- (2) nemitīga lamentācija, ka zudis Atmodas laikam tik raksturīgais emocionālais pacēlums (‘zaudētā paradīze’).

Visbeidzot **neatkarības de facto diskursu** 1991. gadā raksturo fundamentāla pagrieziena punkta noskaņa, jo augusta puča dienās cerības par neatkarības atjaunošanu kļuva svārstīgas (*skat. interdiskursivitātes shēmu 173. lpp.*). Pēc demokrātisko spēku uzvaras Maskavā Boriss Jeļcins apvīts ar sajūsmu no neatkarības cīnītāju puses. Neatkarības *de facto* atceres diskurss vērtējams kā analizējošs un problēmorientēts, jo augusta notikumi simboliski

kalpo par Atmosdas noslēguma punktu, tāpēc neatkarības *de facto* diskursā vērojama tendence vairāk analizēt un vērtēt, mazāk pieminēt, kavēties atmiņās, romantizēt. Arī krievvalodīgajos mediju vēstījumos šī notikuma kontekstā identificēta neapmierinātību un aizvainojumus par nepiešķirtajām pilsonībām un neveiksmīgo integrācijas politiku vairāk nekā divās pēdējās desmitgadēs. Būtisks mezgls neatkarības *de facto* atcerē vērojams 2006. gada diskursā, kad no jauna aktualizēts Boriss Jeļcins, kas bija ieradies vizītē un saņēma Triju Zvaigžņu ordeni. Mediju vēstījumos latviešu valodā viņš guva pozitīvu atspoguļojumu, kā 1991. gada augusta notikumu varonis, savukārt krievvalodīgajos medijos viņam veltītā jūsma radīja bažas par Latvijas un Krievijas attiecību iespējamo uzlabošanos, kas savukārt varētu izjaukt konfrontējošo pušu robežas, kā arī nozīmēt mazāku krievvalodīgo interešu aizstāvību Latvijā no Krievijas puses.

Augusta notikumu diskursā Krievijas nozīme ar laiku tiek ne vien aizmirsta, bet pat apzināti noklusēta. Kultivējot varonības naratīvu, pamazām var tikt mainīti uzsvāri, arvien vairāk panākumus piedēvējot pašiem naratīva uzturētājiem. Tā ir savveida tiekšanās pēc šo panākumu piesavināšanās. Sevišķi šis un arī citi promocijas darbā analizētie aspekti apliecina vēstures rakstīšanas/rekonstruēšanas procesa selektīvo dabu: dažas nianšes var tikt apzināti noklusētas, lai uzturētu esošas pārliecības, citas nepamanītas un/vai neizprastas žurnālistu kompetences trūkuma dēļ. Vairīšanās publiskajā diskursā akceptēt Maskavas notikumu izšķirošo nozīmi 1991. gada augustā funkcionē kā stratēģija ar nolūku saglabāt (nepieciešamu) ienaidnieka tēlu.

Kopumā preses publikāciju analīzes rezultātā izkristalizējušies divi galvenie Latvijas iedzīvotāju neapmierinātības iemesli ar sociālo, ekonomisko un politisko situāciju divās pagājušajās desmitgadēs:

(1) valsts īpašuma izsaimniekošana/varas elites godaprāta trūkums (sociālā taisnīguma sajūtas neesamība);

(2) neveiksmīga integrācijas politika (Atmodas notikumu vēstures pārrakstīšana, nepietiekami novērtējot krievvalodīgo līdzdalību neatkarības idejas atbalstīšanā, nacionālisma ideoloģijas izpausmes un lozungi, kā "Latviju latviešiem").

Jāatzīmē, ka visskarbākie vērtējumi vērojami tieši intervijās ar piemiņas pasākumu dalībniekiem vai lasītāju viedokļos/vēstulēs, jo intervētajiem ekspertiem, politiķiem jāievēro politikorektums savos izteikumos.

Lielākais preses publikāciju īpatsvars laikposmā no 1988. līdz 2014. gadam veltīts janvāra barikādēm un to atcerēi – vairāk nekā trešdaļa visu publikāciju, savukārt kvantitatīvi analizējot Atmosdas notikumiem veltītos speciālos tematiskos raidījumus LTV1 un LR1, jāsecina, ka vislielākā uzmanība pievērsta neatkarības deklarācijas pieņemšanai un tās atcerēi.

Turklāt LTV1 saturā šajā laikposmā veltīts divreiz vairāk tematisko raidījumu, nekā LR1, kas var būtiski ietekmēt atcerēšanās procesus auditorijā, jo Atmodas notikumiem kā vizuāli izteiksmīgiem nozīmīga ir attēla dimensija, ko sniedz televīzijas formāts. Pavisam maz gan laikrakstu, gan raidiāšo mediju saturā atspoguļots Latvijas Rakstnieku savienības paplašinātai plēnums un Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongress. Vieni Atmodas notikumi nonāk aizmirstībā, atspoguļoti selektīvi vai situatīvi, kamēr citi mediju saturā un sociālajā atmiņā tiek kultivēti. Vērojama tendence Atmodas sākumposma notikumiem (līdz 1991. gadam) piešķirt mazāku nozīmi, bet pēdējā Atmodas gada notikumi ar savu izšķirošo raksturu atspoguļoti ievērojami intensīvāk. Tas izskaidrojams ar mediju fokusu uz izšķirošu notikumu reprezentāciju, jo ziņu vērtība to norises brīdī un komemorācijā pieaug.

Analizējot pētāmajiem notikumiem veltītās preses publikācijas pēc publikāciju žanriem, jāsecina, ka visvairāk izmantotais žanrs pēdējās divās desmitgadēs ir ziņa, savukārt klasificējot analizētajiem vēstures notikumiem veltītos LTV1 raidījumus, jāsecina, ka kopumā visvairāk izmantotais žanrs ir tiešraide un LR1 gadījumā – radio tiešraide. Tiešās translācijas pēc ‘mediju notikuma’ pieejas teorētiku uzskatiem ir efektīvākais līdzeklis nācijas solidaritātes veicināšanai, turklāt mediju pastarpinājums netiek uzskatīts par klātesamības un emocionālās iesaistes līmeņa mazinošu faktoru.

Janvāra barikāžu diskursā demonstrēts visvairāk dokumentālo filmu, kas vērtējams kā iesakņojies ikgadēja mediju rituāla aspekts. Ar dokumentālo filmu starpniecību mediji funkcionē kā ‘mākslīgās atmiņas’ glabātāji, jo izbalējušas vai pat neesošas atmiņas var tikt aizvietotas ar mediju saturu, tādējādi iedarbojoties arī uz identitāti, jo tās pamatā ir noteikts atmiņu un simbolu kopums. Būtiski, ka atmiņa šī iemesla dēļ vairs nav tik lielā mērā piesaistīta cilvēka dzīves laikam, kas ļauj runāt par jauna veida atmiņas transformāciju – atdalīšanos no tiešās pieredzes nesēja. Lietojot mediju saturu teorētiski iespējams iegūt sociālo atmiņu un emocionālo pieredzi par piedalīšanos, piemēram, akcijā “Baltijas ceļš”.

Kvantitatīvā datu analīze kopumā apliecina, ka Latvijas Rakstnieku savienības paplašinātā plēnuma, Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresa, akcijas “Baltijas ceļš”, Latvijas Republikas neatkarības deklarācijas pieņemšanas, janvāra barikāžu un Latvijas neatkarības pasludināšanas *de facto* komemorācija analizēto laikrakstu publikācijās, kā arī izpētītajā LR1 un LTV1 saturā vērtējama kā situatīva, atsevišķos periodos neregulāra (tai raksturīgi pārrāvumi un uzplaukumi). Konsekventi un mērķtiecīgi analizēto mediju uzmanība notikumiem pievērsta ‘apaļo’ un daļēji ‘apaļo’ (piecgades, piecpadsmitgades u. tml.) gadskārtu kontekstos. Pamatojoties uz promocijas darbā apkopotajiem datiem par Latvijas mediju komemoratīvo praksi, var secināt, ka mediju rituāli orientēti uz lielām gadskārtām,

savukārt ikgadējā atcere atkarīga no situatīviem aspektiem (medija dienaskārtības un citām tābrīža aktualitātēm sabiedrībā, kas konkurē ar vēsturisko notikumu atceri).

Pārkāpjot neatkarības atgūšanas sliexni, mediju diskursā izteikti iezīmējas fundamentāla laika lūzuma (*pirms* un *pēc*) pazīmes kā robežšķirtne starp veco un jauno dzīves kārtību, cerībām un vilšanos. Vilšanās, neapmierinātības, ‘zaudētās paradīzes’ naratīvs caurstrāvo teju visus neatkarības posma analizētos mediju vēstījumus, mazāku vieta atceres diskursā atvēlot institucionālo ieguvumu uzsvērumam – valstiskā neatkarība kā galvenā vērtība, Latvija kā Eiropas un NATO valsts. Atmodas atceri kopumā raksturo emocionālais diskurss un racionālo ieguvumu diskurss, tomēr emocionālais gūst ievērojamu dominanci, aizēnojot racionālos aspektus.

9. IZMANTOTĀ LITERATŪRA

- Aizpuriete, A. (2007). *Manai tautai. Ieva Akurātere*. Rīga: Pētergailis.
- Alexander, J. C. (ed.). *Durkheimian Sociology: Cultural Studies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Apine, I., Volkovs, V. (2007). *Latvijas krievu identitāte: Vēsturisks un socioloģisks apcerējums*. Rīga: LU FSI; ĪUMSILS; DU.
- Ardava, L. (2014). 1991. gada sociālās atmiņas diskursi Jāņa Streiča grāmatā “1991. Tas garais cilvēkberna gads”. Grām.: Lāms, E. (red.) *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē: rakstu krājums, 19*. Liepāja: LiePA. 348.–355. lpp.
- Ardava, L. (2011). Etnogrāfu piezīmes: 16. marta un 8./9. maija komemorācijas prakses un rituāli Latvijā (2010–2011). Grām.: Muižnieks, N., Zelče, V. *Karojošā piemiņa: 16. marts un 9. maijs*. Rīga: Zinātne. 349.–365. lpp.
- Ardava, L. (2010). *Pieminēšanas mediju rituāla diskursi 1989. gada 23. augusta akcijai “Baltijas ceļš” un 1991. gada janvāra barikādēm veltītajās publikācijās (1989–2010): Maģistra darbs*. Rīga: LU SZF Komunikācijas studiju nodaļa. 123 lp.
- Ardava, L. (2009). “Mēs”– “viņi” diskursa konstrukcija 1989. gada 23. augusta akcijai “Baltijas ceļš” veltītajās publikācijās 1989. un 1999. gadā. *Latvijas Arhīvi*, 4, 121–145.
- Ardava, L., Rozenšteine, A., Siliņa, G. (2010). Alvja Lapiņa drāma “Atvari” – zemsvītras atskats latvieša sāpē “1949”: rezonanse, sajūtas, interpretācijas. Grām.: Zelče, V., Kaprāns, M. (red.). *Pēdējais karš: Atmiņa un traumas komunikācija*. Rīga: Latvijas Universitāte, Sociālo un politisko pētījumu institūts. 234.–253. lpp.
- Assmann, A. (2011). *Cultural Memory and Western Civilization: Functions, Media, Archives*. Cambridge [etc.]: Cambridge University Press.
- Assmann, J. (1997). *Moses the Egyptian. The Memory of Egypt in Western Monotheism*. Cambridge, MA; London: Harvard University Press.
- Assmann, J. (1995). Collective Memory and Cultural Identity. *New German Critique*, 65, 125–133.
- Assmann, A., Conrad, S. (eds). (2010). *Memory in a Global Age: Discourses, Practices and Trajectories*. New York etc.: Palgrave Macmillan.
- Āboliņš, J. (1992). *Biju biedrs, tagad kungs*. Rīga: Jakubāna un Hānberga bibliotēka.
- Bell, C. (2009). *Ritual Theory, Ritual Practice. Foreword by Diane Jonte-Pace*. Oxford [etc.]: Oxford University Press.
- Bell, C. (1997). *Ritual: Perspectives and Dimensions*. New York [etc.]: Oxford University Press.

- Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research*. Glencoe: Free Press.
- Berkļavs, E. (1998). *Zināt un neaizmirst. 1. sēj.* Rīga: Preses nams.
- Berkļavs, E. (2006). *Zināt un neaizmirst. 2. sēj.* Rīga: Preses nams.
- Bērzs, A. (2000). *Ārmalnieka šķitumi. No trešās atmodas līdz ceturtajai aizmigšanai. I sējums.* Rīga: Latvijas Universitātes žurnāla "Latvijas Vēsture" fonds.
- Bērzs, A. (2001). *Ārmalnieka šķitumi. Barikādes. Pučs. Čekas maisi. Alternatīvais fināls. II sējums.* Rīga: Latvijas Universitātes žurnāla "Latvijas Vēsture" fonds.
- Bērziņš, I., Daugmalis, V. (sast.). (2006). *Domā par Latviju. Piemini barikādes: 1991. gada barikādēm veltīts fotoalbums.* Rīga: 1991. gada barikāžu dalībnieku biedrība.
- Bicēna, B. (2010). *Barikāžu laiks. Apvērsums: 1991 gada pieraksti.* Rīga: Zvaigzne ABC.
- Birze, M. (1991). *Bijušā gada dienas grāmata. 1988. gada jūlijs–1989. gada jūnijs.* Rīga: Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzejs.
- Birze, M. (1991). *Dienas grāmata. 1990. gada jūlijs–1991. gada jūnijs.* Rīga: Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzejs.
- Birze, M. (1990). *Dienas grāmata. 1989. gada jūlijs–1990. gada jūnijs.* Rīga: Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzejs.
- Burke, P. J., Stets, J.E. (2009). *Identity Theory*. New York: Oxford University Press.
- Burke, P. (1989). History as Social Memory. In: Butler, T. (ed.). *Memory, History, Culture and the Mind*. Oxford: Blackwell. P.97–113.
- Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. (2005). *Latvijas vēsture–20. gadsimts. 2. papild. izd.* Rīga: Jumava.
- Blūzma, V. (sast.). (2014). *Nevardarbīgā pretošanās: Latvijas neatkarības atgūšana dokumentos (1945-1991). 2. sējums. Atmosferas laiks (1986. gada jūlijs – 1990. gada maija sākums).* Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centrs.
- Blūzma, V., Jundzis, T. (2013). Latvijas valstiskuma atjaunošanas laikmeta dokumenti (1986–1991): publicētais un nepublicētais. Grām: *Letonikas piektais kongress. Plenārsēžu materiāli.* Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija.9.–24.lpp.
- Blūzma, V., Jundzis, T., Riekstiņš, J., Strods, H., Šārps, Dž. (2008). *Nevardarbīgā pretošanās: Latvijas neatkarības atgūšanas ceļš (1945–1991).* Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija.
- Blūzma, V. Jundzis, T., Riekstiņš, J., Sharp, G., Strods, H. (2005). *Regaining Independence: Non-Violent resistance in Latvia, 1945-1991.* Riga: Latvian Academy of Sciences.
- Blūzma, V., Celle, O., Jundzis, T., Lēbers, A. D., Levits, E., Zīle, Ī. (1998). *Latvijas valsts atjaunošana: 1986.-1993.* Rīga: LU žurnāla "Latvijas Vēsture" fonds.

- Bolles, E. (1988). *Remembering and Forgetting: Inquiries into Nature of Memory*. New York: Walker.
- Bramnika-Vulfsons, E. (2010). *Es apprecēju romantiķi. Mavriks Vulfsons – politiķis, diplomāts, publicists un liriķis. Laimīgas sievietes atmiņas*. Rīga: Baltijas forums.
- Brangule, V. (1994). *Triju Zvaigžņu atspīdums: atmiņas par Andri Slapiņu, Gvido Zvaigzni, Juri Podnieku*. Rīga: Likteņstāsti.
- Brikše, I. (2005). Publiskās sfēras demokratizācijas iespējas: *Perestroikas un glasnostj aspekts Latvijā (1985–1990)*. Grām.: Brikše, I. (galv. red.). *Latvijas Universitātes raksti. 683.sēj.: Komunikācija. Kultūras un vēstures diskurss*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 192.–209. lpp.
- Brikše, I., Skudra, O., Tjarve, R. (2002). *Development of the Media in Latvia in the 1990s*. Grām.: Vihalemm, P. (ed.). *Baltic Media in Transition*. Tartu: Tartu University Press. P. 65-101.
- Brikše, I. (2002). *Latvijas mediji: izaicinājumi, ieguvumi un draudi (1987-2002)*. Grām.: Jaunzems, A. (red.). *Sociālekonomiskā procesa trajektorija Latvijā laikā no 1985. līdz 2002. gadam. Kur tā ved Latviju?* Ventspils: Ventspils Augstskola. 294.-206. lpp.
- Brikše, I. (1998). Tautas frontes prese: spožums vai posts? Grām: Škapars, J. (sast.). *Latvijas Tautas fronte. 1988–1991. Veltījums Trešajai Atmodai un Latvijas Tautas frontes dibināšanas desmitgadei*. Rīga: Jāņa sēta. 346.–350. lpp.
- Brikše, I., Dūze, D., Šulmane, I. (1993). Latvia: From the Singing Revolution to the 1993 Election. Grām.: Høyer, S., Lauk, E., Vihalemm, P. *Towards a Civic Society: The Baltic Media's Long Road to Freedom: Perspectives on History, Ethnicity and Journalism*. Tartu: Baltic Association for Media Research. P. 227-252.
- Brown, R., Kulik., J. (1977). Flashbulb Memories. *Cognition*, 5, 73–99.
- Bryman, A. (2004). *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Collins, R. (2004). *Interaction Ritual Chains*. Princeton; Oxford: Princeton University Press.
- Connerton, P. (2007). *How Societies Remember*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Couldry, N. (2008). Mediatization or Mediation? Alternative Understandings of the Emergent Space of Digital Storytelling. *New Media Society*, 10(3), 373–391.
- Couldry, N. (2003). *Media Rituals: A Critical Approach*. London, New York: Routledge.
- Cottle, S. (2006). Mediatized Rituals: Beyond Manufacturing Consent. *Media, Culture & Society*, 28(3), 411–432.
- Daugmalis, V. (2001). (sast. un red.). *Barikādes: Latvijas mīlestības grāmata*. Rīga: 1991. gada barikāžu dalībnieku atbalsta atklātais sabiedriskais fonds.

- Dayan, D., Katz, E. (1995). *Media Events. The Live Broadcasting of History*. Cambridge, London: Harvard University Press.
- Dominick, J. R., Wimmer, R. D. (2006). *Mass media research: an introduction*. Boston: Thomson Wadsworth.
- Dreifelds, J. (1996). *Latvia in Transition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Durkheim, É. (2001). *The Elementary Forms of Religious Life: A New Translation by Carol Cosman*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Dzenītis, J. (2002). *Sava laikmeta vīlnī: Valsts justīcijas padomnieka memoriāli*. Rīga: Autora izdevums.
- Džads, T. (2007). *Pēc kara: Eiropas vēsture pēc 1945. gada*. Rīga: Dienas grāmata.
- Eagleton, T. (1994). *Ideology: An Introduction*. New York: Taylor & Francis.
- Edy, J. A. (1999). Journalistic Uses of Collective Memory. *Journal of Communication*, 49(2), 71-85.
- Edy, J. A., Daradanova, M. (2006). Reporting the Present Through the Lens of the Past: From Challenger to Columbia. *Journalism: Theory, Practice and Criticism* 7(2), 131-151.
- Eglītis, D. S., Ardava, L. (2014). Commemoration and Contestation: The Politics of Memory in the Baltic Countries. In: Bernhard, M., Kubik, J. (eds). *Twenty Years After Communism: The Politics of Memory and Commemoration*. New York: Oxford University Press. P.123-145.
- Eglītis, D. S., Ardava, L. (2012). The Politics of Memory: Remembering the Baltic Way 20 Years after 1989. *Europe-Asia Studies*, 64(6), 1033-1059.
- Eglītis, D. S. (2002). *Imagining the Nation: History, Modernity and Revolution in Latvia*. University Park (Pennsylvania): Pennsylvania State University Press.
- Eglītis, O. (1993). *Nonviolent Action in the Liberation of Latvia*. Cambridge, MA: Albert Einstein Institution.
- Elgenius, G. (2011). *Symbols of Nations and Nationalism: Celebrating Nationhood*. Houndmills, etc. : Palgrave Macmillan.
- Erl, A. (2011). *Memory in Culture*. Houndmills [etc.]: Palgrave Macmillan.
- Etzioni, A. (2004). Holidays and Rituals: Neglected Seedbeds of Virtue. In: Etzioni, A., Bloom, J. (eds.). *We Are What We Celebrate: Understanding Holidays and Rituals*. New York, London: New York University Press. P. 1-40.
- Fasta, T. (2010). *Juris Podnieks. Vai viegli būt elkam?* Rīga: Kontinents.
- Fiske, J. (1999). *Media Matters: Race and Gender in U. S. Politics*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- Fredēns, L. P. (2007). *Baltijas brīvības ceļš un Zviedrijas diplomātija 1989–1991*. Rīga: Atēna.
- Gerts, O. (galv. red.). (2005). *Latvijas Republikas Augstākās Padomes (1990.-1993.) stenogrammas*. Rīga: Latvijas Vēstnesis.
- Gillis, R. J. (1996/1994). Memory and Identity. The History of a Relationship. In: Gillis, R. J. (ed.). *Commemorations: The Politics of National Identity*. Princeton; New Jersey: Princeton University Press. P.3–24.
- Goffman, E. (1982). *Interaction Ritual: Essays in Face-to-face Behavior*. New York: Pantheon Books.
- Grimes, R. L. (2014). *The Craft of Ritual Studies*. New York: Oxford University Press.
- Grīniece, A. (sast.). (2010). *Radošo savienību plēnums: 1. un 2. jūnijs*. Rīga: Jumava.
- Guibernau, M. (2007). *The Identity of Nations*. Cambridge: Polity Press.
- Hackmann, J. (2008). Collective Memories in the Baltic Sea Region and beyond: National – Transnational – European? *Journal of Baltic Studies*, 39(4), 381–391.
- Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory: Edited, Translated, and with an Introduction by Lewis A. Coser*. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- Hall, S. (2006/1996). *The Question of Cultural Identity*. In: Hall, S., Held, D., Hubert, D., Thompson, K. (eds.). *Modernity: An Introduction to Modern Societies*. Malden: Blackwell Publishing.
- Hanovs, D. (2012). Kā pētīt “nepareizas” atmiņas Latvijā? *Letonica*, 23(2), 5–24.
- Hepp, A., Krotz, F. (2008). Media Events, Globalization and Cultural Change: An Introduction to the Specific Issue. *Communications: The European Journal of Communication Research*, 3 (33), 265-272.
- Hobsbawm, E., Ranger, T. (red.). (1983). *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ijabs, I., Rozenvalds, J. (galv. red.). (2009). *Latvija. Pārskats par tautas attīstību, 2008/2009: Atbildīgums*. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts.
- Irvin-Zarecka, I. (1994). *Frames of Remembrance: The Dynamics of Collective Memory*. New Brunswick; London: Transaction Publishers.
- Īvāns, D. (1995). *Gadījuma karakalps*. Rīga: Vieda.
- Īvāns, D. (sast.). (2001). *Latvijas Tautas fronte Rietumos*. Rīga: Elpa.
- Īvāns, D., Znotiņš, I. (sast.). (2013). *Garaspēka zemes atgūšana*. Rīga: Tautas frontes muzejs.

- Jakubowicz, K. (1994). Equality for the Downtrodden, Freedom for the Free: Changing Perspectives on Social Communication in Central and Eastern Europe. *Media, Culture & Society*, 16 (2), 271-293.
- Jundzis, T. (red.). (2015). *Nevardarbīgā pretošanās: Latvijas neatkarības atgūšana dokumentos (1945-1991). 3. sējums. Pārejas periods uz pilnīgu valstiskās neatkarības atjaunošanu de facto (1990. gada 4. maijs – 1991. gada 21. augusts)*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centrs.
- Jundzis, T. (2013). *Latvijas neatkarības atgūšana*. Grām.: Stradiņš, J. (priekšsēd.) u.c. Latvieši un Latvija: Atjaunotā Latvijas Valsts, III sējums. Rīgā: Latvijas Zinātņu Akadēmija. 33.-68. lpp.
- Jundzis, T. (red.). (2013). *Nevardarbīgā pretošanās: Latvijas neatkarības atgūšana (1945-1991) dokumentos. 1.sējums. Nevardarbīgā pretošanās padomju okupācijas režīmam (1945-1985)*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centrs.
- Jundzis, T. (red.). (2011). *Latviešu trimdas loma Latvijas neatkarības idejas uzturēšanā: Apvienotā Pasaules latviešu zinātnieku III un Letonikas IV kongresa sekcijas materiāli*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija.
- Jundzis, T. (2010). *Latvijas Valsts atjaunošanas parlamentārais ceļš, 1989-1993*. Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centrs. Jundzis, T. (2010). *The parliamentary route to the restoration of Latvian statehood, 1989-1993*. Riga: Latvian Academy of Sciences. Baltic Centre for Strategic Studies.
- Jundzis, T. (galv. red.). (2010). *Latvijas neatkarības atgūšanas stratēģijas izvēle un īstenošana (1989. gada 31. maijs-1990. gada 4. maijs): starp ideāliem un īstenību*. Rīga: LZA Baltijas stratēģisko pētījumu centrs.
- Jundzis, T. (2001). (red.). *Janvāra barikādes kā tautas pretestības forma totalitārajam režīmam un tās mācības: starptautiska konference sakarā ar barikāžu atceres 10. gadadienu Baltijas valstīs*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 1991. gada barikāžu dalībnieku atbalsta fonds sadarbībā ar Latvijas Republikas Ministru kabinetu.
- Jundzis, T. (galv. red.). (2000). *4. maijs: rakstu, atmiņu un dokumentu krājums par Neatkarības deklarāciju*. Rīga: Fonds Latvijas vēsture.
- Kalniete, S. (2013). *Song to Kill a Giant: Latvian Revolution and the Soviet Empire`s Fall*. Riga: Sandra Kalniete; EPP Group in the European Parliament.
- Kalniete, S. (2000). *Es laužu, tu lauži, mēs laužām, viņi lūza*. Rīga: Jumava.
- Kalniņa, A. (red.). *Baltijas ceļš – pirms desmit gadiem, tagad un nākamajā gadu tūkstošā ieejot*. Rīga: Intelīģences apvienība.
- Kattago, S. (2008). Commemorating Liberation and Occupation: War Memorials along the Road to Narva, *Journal of Baltic Studies*, 39(4), 431–449.
- Kertzner, D. (1988). *Ritual, Politics, and Power*. New Haven; London: Yale University Press.

- Kitch, K. (2008). Placing Journalism inside Memory – and Memory Studies. *Memory Studies*, 7(2), 311-320.
- Kļave, E., Zepa, B. (galv. red). (2011). *Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2010/2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja*. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts.
- Laitin, D. (1998). *Identity in Formation: The Russian-speaking Populations in the Near Abroad*. Ithaca; London: Cornell University Press.
- Lane, C. (1981). *The Rites of Rulers. Ritual in Industrial Society – the Soviet Case*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Landsberg, A. (2004). *Prosthetic Memory: The Transformation of American Remembrance in the Age of Mass Culture*. New York: Columbia University Press.
- Lauristin, M., Vihalemm, P. (1993). The Communist Press in the Soviet Republics. Grām.: Høyer, S., Lauk, E., Vihalemm, P. *Towards a Civic Society: The Baltic Media's Long Road to Freedom: Perspectives on History, Ethnicity and Journalism*. Tartu: Baltic Association for Media Research.
- Lehti, M., Jutila, M., Jokissipilä, M. (2008). Never Ending Second World War: Public Performances of National Dignity and the Drama of the Bronze Soldier, *Journal of Baltic Studies*, 39(4), 393–418.
- Lieven, A. (1994). *The Baltic Revolution: Estonia, Latvia, Lithuania and the Path to Independence*. London: Yale University Press.
- Marshall, D. P., Walker, B., Russo, N. (2010). Mediating the Olympics. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 16(3), 263–278.
- Martin, J. R., Wodak, R. (eds.). *Re/reading the Past. Critical and Functional Perspectives on Time and Value*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- McQuail, D. (2010). *McQuail's Mass Communication Theory*. London; Thousand Oaks, etc.: Sage Publications.
- Melnalksnis, A. (2004). *Zvaigznei tikai stunda: Itas Kozakēvičas laiks*. Jūrmala: Autora izdevums.
- Meyer, M., Tischer, S., Vetter, E., Wodak, R. (2000). *Methods of Text and Discourse Analysis*. London: Sage Publications.
- Meyer, M., Wodak, R. (2001). *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage Publications.
- Meyer, M., Wodak, R. (eds.). (2009). *Methods of Critical Discourse Analysis*. Second Edition. London, Thousand Oaks, New Delhi, Singapore: Sage Publications.
- Mille, A. (2002). *Labvakar, Edvīn Inkēn: varas fizioloģija*. Rīga: Atēna.
- Mille, A. (2005). *Te un citadelē. Jānis Peters*. Rīga: Atēna.

- Morley, D, Chen, K. (eds.). *Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies*. London: Routledge.
- Nora, P. (1996). General Introduction: Between Memory and History. In: Nora, P. (ed.). *Realms of Memory. The Construction of the French Past. Vol. I: Conflicts and Divisions*. New York: Columbia University Press. P. 1–20.
- Nora, P. (1996). Lavis, The Nation's Teacher. In: Nora, P. (ed.). *Realms of Memory. The Construction of the French Past. Vol. II: Traditions*. New York: Columbia University Press. P.150–184.
- Olick, K. J. (1999). Collective Memory: The Two Cultures. *Sociological Theory*, 17(3), 333–348.
- Özkirimli, U. (2010). *Theories of Nationalism. A Critical Introduction*. 2nd ed. Basingstoke; Hampshire; New York: Palgrave Macmillan.
- Pelkauss, E. (sast.). (1996). *Neatkarības atgūšana: Atmodas laiks dokumentos*. Latvijas Valsts arhīvs.
- Plakans, A. (1998). Ievads. Grām.: Ķīlis, R. (sast.). (1998). *Atmiņa un vēsture: no antropoloģijas līdz psiholoģijai*. Rīga: N.I.M.S. 9.– 15. lpp.
- Rappaport, R. A. (1999). *Ritual and Religion in the Making of Humanity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Reisigl, M., Wodak, R. (2001). *Discourse and Discrimination: Rhetorics of Racism and Antisemitism*. New York: Routledge.
- Riffe, D., Lacy, S., Fico, F. (2014). *Analyzing Media Messages: Using Quantitative Content Analysis in Research*. 3d ed. New York etc.: Routledge.
- Rigney, A. (2005). Plenitude, Scarcity and the Circulation of Cultural Memory. *Journal of European Studies*, 1 (35), 11-28.
- Rothenbuhler, E. W. (1998). *Ritual Communication. From Everyday Conversation to Mediated Ceremony*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Rozenvalds, J. (2000). Par inteliģenci un tās lomu Latvijas politiskajos procesos 1987.–2000. gadā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 54. sēj., 3./4. nr., 130–141.
- Rubiks, A. (2012). *From Political Prisoner to European Parliament Member*. Riga: European Parliament's Communist group.
- Santino, J. (1994). *All Around the Year: Holidays and Celebrations in American Life*. Urbana: University of Illinois Press.
- Sherlock, T. (2007). *Historical Narratives in the Soviet Union and Post-Soviet Russia. Destroying the Settled Past, Creating an Uncertain Future*. New York: Palgrave Macmillan.

- Silverstone, R. (2002). Complicity and Collusion in the Mediation of Everyday Life. *New Literary History*, 33(5), 761–780.
- Skudra, O. (2011). Daži sociālās atmiņas teorētiskie, metodoloģiskie un terminoloģiskie aspekti. Grām.: Muižnieks, N., Zelče, V. *Karojošā piemiņa: 16. marts un 9. maijs*. Rīga: Zinātne. 36.–72. lpp.
- Skudra, O. (2005). Sociālistiskās sistēmas noriets komunistiskās “Cīņas” slejās: valodas, valsts un varas aspekts. Grām.: Škapars, J. (sast.). *Baltijas brīvības ceļš. Baltijas valstu nevardarbīgas cīņas pieredze pasaules kontekstā*. Rīga: Zelta grauds. 162.–173. lpp.
- Smith, A. D. (1999). *Myths and Memories of the Nation*. New York: Oxford University Press.
- Smits, D. E. (1997). *Nacionālā identitāte*. Rīga: AGB.
- Stråth, B. (2008). Belonging and European Identity. In: Delanty, G., Wodak, R., Jones, P. (eds.). *Identity, Belonging and Migration*. Liverpool: Liverpool University Press.
- Streičs, J. (2012). *1991. Tas garais cilvēkbērna gads*. Rīga: Dienas Grāmata.
- Streips, K. (2005). Mediji – tautas balss un atbalss. Masu mediji Baltijas neatkarības atgūšanas procesā. Grām.: Škapars, J. (sast.). *Baltijas brīvības ceļš. Baltijas valstu nevardarbīgas cīņas pieredze pasaules kontekstā*. Latvijas Inteligences apvienība. Rīga: Zelta grauds. 146.–154. lpp.
- Sumiala–Sepänen, J., Stocchetti, M. (2007). Father of the Nation or Arch-terrorist? Media Rituals and Images of the Death of Yasser Arafat. *Media, Culture & Society*, 29(2), 336–343.
- Škapars, J. (2015). *Barjerskrējiens II*. Rīga: Zelta grauds.
- Škapars, J. (2005). *Baltijas brīvības ceļš: Baltijas valstu nevardarbīgas cīņas pieredze pasaules kontekstā*. Rīga: Zelta grauds.
- Škapars, J. (comp.). (2005). *The Baltic Way to Freedom: Non-Violent Struggle of the Baltic States in a Global Context*. Rīga: Zelta grauds.
- Škapars, J. (sast.). (1998). *Latvijas Tautas fronte: 1988-1991. Veltījums Trešajai Atmodai un Latvijas Tautas frontes dibināšanas desmitgadei*. Rīga: Jāņa sēta.
- Šnore, E. (2010). Latvijas teritorijā esošo PSRS kolonistu loma valsts neatkarības atjaunošanā 1989.-1991. gadā: mīti un realitāte. *Latvijas Vēsture*, 2/3 (78/79), 68-82.
- Šūpule, I., Bebriša, I., Kļave, E. (2014). *Latvijas nepilsoņu integrācijas procesa analīze*. Rīga: Baltic Institute of Social Sciences.
- Thomas, J. (2008). From People Power to Mass Hysteria: Media and Popular Reactions to the Death of Princess Diana. *International Journal of Cultural Studies*, 11(3), 362–376.
- Thompson, J. B. (2004). *The Media and Modernity: A Social Theory of the Media*. Stanford: Stanford University Press.

- Thompson, J. B. (1990). *Ideology and Modern Culture*. Cambridge: Polity Press.
- Utena, I. (1997). *Cilvēks Godmanis*. Rīga: Jāņa sēta.
- Van Dijk, T. A. (2000). *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London: Sage.
- Vārpa, I. (2012). *Atmodas eiforija un atmošanās pagiras 1. sēj.* Rīga: Zvaigzne ABC.
- Vārpa, I. (2013). *Atmodas eiforija un atmošanās pagiras 2. sēj.* Rīga: Zvaigzne ABC.
- Veidemane, E. (2004). *Atmoda. Mani dārgumi*. Rīga: Jumava.
- Volkovs, V. (1996). *Krievi Latvijā*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Filozofijas un socioloģijas institūta Etnisko pētījumu centrs.
- Vulfsons, M. (1997). *Kārtis uz galda!* Rīga: Liesma.
- Wanning, S. (2001). Media Events or Media Stories? Time, Space and Chinese (Trans)nationalism. *International Journal of Cultural Studies*, (4)123–43.
- Wertsch, J. V. (2008). Blank Spots in Collective Memory: A Case Study of Russia. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 617 (58), 58–71.
- Wertsch, J. V. (2002). *Voices of Collective Remembering*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wodak, R., de Cilla, R., Reisigl, M., Liebhart, K. (1999). *The Discursive Construction of National Identity*. Edinburg: Edinburg University Press.
- Zassoursky, I. (2004). *Media and Power in Post-Soviet Russia*. Armonk, N.Y.; London: M.E. Sharpe.
- Zepa, B. (zin. red.). (2008). *Mēs. Svētki. Valsts: Valsts svētku svinēšanas socioloģiska izpēte*. Rīga: Baltic Institute of Social Sciences.
- Zelče, V. (2007). Vēsture un vēsture, un 9. Saeimas vēlēšanas. Grām.: Brikše, I., Zelče, V. (red.). (2007). *Latvijas Republikas 9. Saeimas vēlēšanu kampaņa: priekšvēlēšanu publiskā telpa*. Rīga: Zinātne. 193.–216. lpp.
- Zelče, V. (2009). *Vēsture – atbildība – atmiņa: Latvijas pieredze*. Grām.: Ijabs, I., Rozenvalds, J. (galv. red.). *Latvija. Pārskats par tautas attīstību, 2008/2009: Atbildīgums*. 42.–54. lpp.
- Zelizer, B. (2010). Journalism's Memory Work. In: Erll, A., Nünning, A. (eds). *A Companion to Cultural Memory Studies*. Berlin, New York: De Gruyter.
- Zelizer, B. (2008). Why Memory's Work on Journalism Does Not Reflect Journalism's Work on Memory. *Memory Studies*, 1(1), 79–87.
- Zelizer, B. (1994). *Covering the Body: The Kennedy Assassination, the Media, and the Shaping of the Collective Memory*. Chicago: University of Chicago Press.

- Zelizer, B., Tenenboim-Weinblatt, K. (eds). (2014). *Journalism and Memory*. London: Palgrave Macmillan.
- Zerubavel, Y. (1995). *Recovered Roots: Collective Memory and the Making of Israeli National Tradition*. London; Chicago: University of Chicago Press.
- Ассман, Я. (2004). *Культурная память : письмо, память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности*. Москва: Языки славянской культуры.
- Вульфсон, М. (1999). *Карты на стол*. Rīga: Jumava.
- Озуф, М. (2003). *Революционный праздник: 1789–1799*. Москва: Языки славянской культуры.
- Рольф, М. (2009). *Советские массовые праздники*. Москва: РОССПЭН.
- Рубикс, А. (2001). “Требую признать невиновным”. Москва: Междунар.отношения.
- Рубикс, А. (1999). *Отечество — боль моя*. Москва: Информпечать.
- Рубикс, А. (1997). *Голосовали цветами*. Рига: А. Рубикс.
- Шкапарс, Я. (сост.). (2006). *Балтийский путь к свободе: опыт ненасильственной борьбы стран Балтии в мировом контексте*. Рига: Zelta grauds.

10. ANALIZĒTĀS PRESES PUBLIKĀCIJAS UN TO ŽANRI (1988–2014)

10.1. Rakstnieku savienības paplašinātajam plēnumam veltītās publikācijas

1. LATINFORM. (1988, 2. jūn.). Ar ticību pārkārtošanās procesu neatgriezeniskumam. *Padomju Jaunatne*. 1., 2. lpp. (ziņa)
2. LATINFORM. (1988, 3. jūn.). Jautājumi izvirzīti, jautājumi jārisina. *Padomju Jaunatne*. 1. lpp. (ziņa)
3. B. a. (1988, 4. jūn.). Ja ne tagad, kad tad? *Padomju Jaunatne*. 1. lpp. (reportāža)
4. Cīrulis, A. (1988, 4. jūn.). Ar pārkārtošanos ir par maz, vajadzīga pārbūve. *Padomju Jaunatne*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
5. LATINFORM. (1988, 2. jūn.). Ar ticību pārkārtošanās procesu neatgriezeniskumam. *Cīņa*. 1., 2. lpp. (ziņa)
6. Daugmalis, V. (1988, 3. jūn.). Principiāli un lietišķi. *Literatūra un Māksla*. 3. lpp. (ziņa)
7. B.a. (1988, 10. jūn.). Latvijas PSR Rakstnieku savienības valdes plēnumam ar republikas Arhitektu, Dizaineru, Kinematogrāfistu, Komponistu, Mākslinieku, Teātra darbinieku, Žurnālistu savienības vadītāju un ekspertu piedalīšanos REZOLŪCIJA. *Literatūra un Māksla*. 1., 4. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
8. Čaklais, M. . (1988, 10. jūn.). Redaktora sleja. *Literatūra un Māksla*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
9. B.a. (1988, 10. jūn.). 1. un 2. jūnijs. Radošo savienību plēnumam. *Literatūra un Māksla*. 2.,5. lpp. (ziņa)
10. B.a. (1988, 17. jūn.). 1. un 2. jūnijs. Radošo savienību plēnumam. *Literatūra un Māksla*. 1.,2., 4., 5., 6., 7., 8., 9.,15. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
11. ЛАТИНФОРМ. (1988, 2. июнь.). С верой в необратимость процессов перестройки. *Советская молодежь*. С. 1. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
12. ЛАТИНФОРМ. (1988, 2. июнь.). С верой в необратимость процессов перестройки. *Советская Латвия*. С. 1.,2. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
13. Janaitis, G. (1998, 1. jūn.). Viss sākās daudz agrāk. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
14. Peters, J. (1998, 2. jūn.). Latvijas atklāšana 1. un 2. jūnijā. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 5. lpp. (apraksts)
15. Rūmnieks, V. (1998, 2. jūn.). Visas tautas svētums. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)

16. Мамыкин, А. (2003, 2 июня). Янис Петерс: “За 15 лет мы разучились говорить...” *Час*. С.2. (intervija)
17. Б. а. (2008, 2 июня). 20 лет с начала Атмоды. *Час*. С. 1. (ziņa)
18. Vanzovičs, S. (2008, 3. jūn.). Latvijas vēsture joprojām nav uzrakstīta. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 5. lpp. (apraksts)
19. Zirnis, E. (2008, 31. maijs). Plēnums, kas atrāva vaļā visus logus. *Diena*. 4.-5. lpp. (apraksts)
20. Radzobe, Z. (2009, 2. jūn.). Plēnumā prasa samazināt PVN grāmatām. *Diena*. 4. lpp. (ziņa)
21. Jundze, A. (2009, 30. maijs). Pirmdien radošo savienību plēnums. Vai visi uz barikādēm? *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 12. lpp. (viedoklis)
22. Jundze, A. (2009, 6. jūn.). Vēlreiz par plēnumu: Privāts viedoklis. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 12. lpp. (viedoklis)
23. Kusiņa, L. (2009. 2. jūn.). Optimisti palika mazākumā. *Latvijas Avīze*. 5. lpp. (apraksts)
24. B.a. (2010, 2. jūn.). Liecība par nozīmīgo pavērsienu. *Latvijas Avīze*. 7. lpp. (intervija)
25. Bluķe, D. (2013, 4. jūn.) Mēs esam pārdrošs sapnis un brīnums. “*Latvijas Avīzes*” pielikums “*Kultūrzīmes*”. 2. lpp. (apraksts)

10.2. LTF dibināšanas kongresam veltītās publikācijas

1. Helmane, I. (1988, 5. okt.). Igaunijas Tautas frontes dibināšanas kongresā. *Padomju Jaunatne*. 1.lpp. (ziņa)
2. LATINFORM. (1988, 6. okt.). Galvenais mērķis – konsolidācija. Tai saprātīgas alternatīvas nav. *Padomju Jaunatne*. 1.lpp. (intervija/saruna)
3. Lehmuša, I. (1988, 6. okt.). Vai TF koordinācijas centrs? *Padomju Jaunatne*. 1.lpp. (intervija/saruna)
4. Kosteņecka, M. (1988, 6. okt.). Par represijām depresiju un sirds valodu. *Padomju Jaunatne*. 3., 4.lpp. (viedoklis/komentārs)
5. Helmane, I. (1988, 7. okt.). “Skaista ir zeme, ko mīlu es!” *Padomju Jaunatne*. 4., 5. lpp. (ziņa)
6. Klotiņš, A. (1988, 7. okt.). Vārds Tautas frontes dibināšanas kongresa organizācijas komitejas locekļiem. *Padomju Jaunatne*. 5. lpp. (viedoklis/komentārs)
7. Dubins, H. (1988, 7. okt.). Kāpēc Tautas fronti? *Padomju Jaunatne*. 5. lpp. (viedoklis/komentārs)
8. Gulbis, J. (1988, 7. okt.). Vārds Tautas frontes dibināšanas kongresa organizācijas komitejas locekļiem. *Padomju Jaunatne*. 5. lpp. (viedoklis/komentārs)

9. Bišers, I. (1988, 7. okt.). Vārds Tautas frontes dibināšanas kongresa organizācijas komitejas locekļiem. *Padomju Jaunatne*. 5. lpp. (viedoklis/komentārs)
10. Vidiņš, J. (1988, 7. okt.). Revolūcijas turpinājums? *Padomju Jaunatne*. 5. lpp. (viedoklis/komentārs)
11. Berkļavs, E. (1988, 7. okt.). Vārds Tautas frontes dibināšanas kongresa organizācijas komitejas locekļiem. *Padomju Jaunatne*. 5. lpp. (viedoklis/komentārs)
12. B. a. (1988, 11. okt.). Tautas manifestācija "Par tiesisku valsti Latvijā". Mežparka Lielā estrāde 1988. gada 7. oktobris. *Padomju Jaunatne*. 1. lpp. (reportāža)
13. LATINFORM. (1988, 11. okt.). Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongress. *Padomju Jaunatne*. 1., 4. lpp. (ziņa)
14. B. a. (1988, 11. okt.). J. Petera referāts Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresā. *Padomju Jaunatne*. 1., 2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
15. LATINFORM. (1988, 11. okt.). Kopīgas rūpes – kopīga atbildība. *Padomju Jaunatne*. 3. lpp. (ziņa)
16. Bērziņa, I. (1988, 11. okt.). Iezīst ar mātes pienu. *Padomju Jaunatne*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs)
17. Šablovskis, A. (1988, 11. okt.). Latvijā. Rīgā. Doma baznīcā. Pēc divdesmit deviņiem gadiem. *Padomju Jaunatne*. 4. lpp. (reportāža)
18. Liepa, L. (1988, 12. okt.). Par augstskolu suverenitāti. *Padomju Jaunatne*. 1., 2. lpp. (intervija/saruna)
19. Migla, M. (1988, 13. okt.). "Mana mīļā, mana drosmīgā arāju tauta." *Padomju Jaunatne*. 1. lpp. (ziņa)
20. Losoto, O., Širokovs, V. (1988, 2. okt.). Saruna par Tautas fronti. *Cīņa*. 2. lpp. (intervija/saruna)
21. Kosteņecka, M., Rukšāns, J. (1988, 7. okt.). Visiem Latvijas iedzīvotājiem. *Atmoda*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
22. Škapars, J. (1988, 7. okt.). 1988. gada 8. oktobrī darbu sāks Latvijas TF dibināšanas kongress. *Atmoda*. 2., 3. lpp. (viedoklis/komentārs)
23. B.a. (1988, 7. okt.). Heinca Valka runa Tallinas dziesmu laukumā 1988. gada 11. septembrī. *Atmoda*. 2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
24. Rukšāns, J. (1988, 7. okt.). B. n. *Atmoda*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs)
25. Dole, H. (1988, 7. okt.). Svinīga vienotības ceremonija. *Atmoda*. 4. lpp. (ziņa)
26. Šteins, V. (1988, 7. okt.). Tautas priekšlikumi LTF. *Atmoda*. 4. lpp. (viedoklis/komentārs)
27. Cēsups, J. (1988, 7. okt.). Par statūtiem. *Atmoda*. 4. lpp. (viedoklis/komentārs)

28. В.а. (1988, 7. okt.). 7. oktobris – PSRS Konstitūcijas diena. *Literatūra un Māksla*. 1.lpp. (ziņa)
29. Kreicbergs, H. (1988, 7. okt.). Tautas frontes kongress Igaunijā. *Literatūra un Māksla*. 3.lpp. (ziņa)
30. Baldunčiks, J. (1988, 7. okt.). Pārmaiņu laiks. Inteliģence. Vēstures tilti. *Literatūra un Māksla*. 6.lpp. (apraksts)
31. В.а. (1988, 14. okt.). Tautas manifestācija “Par tiesisku valsti Latvijā”. Mežaparks. 1988. gada 7. oktobris. *Literatūra un Māksla*. 1. lpp. (reportāža)
32. Daugmalis, V. (1988, 14. okt.). Latvija, cik skasts ir Tavs vārds! *Literatūra un Māksla*. 2., 3., 14., 15. lpp. (reportāža)
33. Жилиев, Ю. (1988, 5. okt.). Почему не хватило мандатов? *Советская молодежь*. С. 2. (ziņa)
34. Саидаметов, А. (1988, 5. okt.). НФЛ – в авангард перестройки! *Советская молодежь*. С. 2. (viedoklis)
35. Грамматикопуло, Г. (1988, 5. okt.). Не могу до конца согласиться. *Советская молодежь*. С. 2. (viedoklis)
36. Максименло, М., Суриков, В., Славинскис, Г., Бергс, Н. (1988, 5. okt.). К Народному фронту Латвии. *Советская молодежь*. С. 2. (uzruna)
37. ЛАТИНФОРМ. (1988, 6. okt.). Главная цель – консолидация. Ей разумной альтернативы нет. *Советская молодежь*. С. 1.,2. (ziņa)
38. Оллис, А. (1988, 7. okt.). Народная манифестация “За правовое государство”. *Советская молодежь*. С. 3. (ziņa)
39. Бондарь, Л., Герасимов, В., Готлиб, Г., Золотовитская, С., Изюмов, О., Семенова, Н., Морозов, Л., Бондарь, С. (1988, 7. okt.). Итоги подводить рано. *Советская молодежь*. С. 3.(ziņa)
40. Авдевич, О. (1988, 7. okt.). Накануне. *Советская молодежь*. С. 3. (ziņa)
41. ЛАТИНФОРМ. (1988, 11. okt.). Учредительный съезд народного фронта Латвии. *Советская молодежь*. С. 1.,2. (ziņa)
42. ЛАТИНФОРМ. (1988, 6. okt.). Главная цель – консолидация. Ей разумной альтернативы нет. *Советская Латвия*. С. 2. (ziņa)
43. ЛАТИНФОРМ. (1988, 9. okt.). В поддержку правового государства. *Советская Латвия*. С. 1.,3., 4. (ziņa)
44. В. а. (1988, 11. okt.). Доклад Я. Петерса. *Советская молодежь*. С. 2. (uzruna)
45. В.а. (1989, 7. okt.). Par Latvijas Tautas frontes nodaļu darbību. *Padomju Jaunatne*.? lpp. (apraksts)
46. Cielava, J. (1991, 8. okt.). Tautas fronte ir atbildīga par parlamentu. *Atmoda*. 2. lpp. (intervija)

47. Krapāne, L. (1993, 9. okt.). Visa sākums. *SestDiena*. 1. lpp. (apraksts)
48. Škapare, I. (1998, 8. okt.). Tautas kustībai Latvijā – desmit gadi. *Diena*. 17. 19., 20. lpp. (apraksts)
49. Rubenis, J. (1998, 9. okt.). Tautas frontes vēsturiskā misija. *Diena*. 13. lpp. (viedoklis/komentārs)
50. B.a. (1998, 10. okt.). Kādas atmiņas jums saistās ar Latvijas Tautas fronti? *Diena*. 1. lpp. (intervija/saruna)
51. Egle, I. (1998, 12. okt.). Atceras Tautas frontes desmitgadi. *Diena*. 1., 3. lpp. (ziņa)
52. B.a. (1998, 12. okt.). LTF tagad ir garīga realitāte. *Diena*. 2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
53. Hermanis, V. (1998, 9. okt.). Ceļš uz Latvijas Tautas fronti. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (intervija/saruna)
54. Стругар, Т. (1998, 12. окт.). Остатки праздника НФЛ. *Час*. С. 2. (ziņa)
55. Щипцов, О. (1998, 7. окт.). Тепер все обещания стали “дурным тоном”. *Панорама Латвии*. С. 2. (viedoklis)
56. Egle, I. (1999, 11. okt.). Tautas fronte pašlikvidējas. *Diena*. 1., 3. lpp. (ziņa)
57. Kļava, B. (1999, 11. okt.). Latvijas Tautas fronte beidz savu darbību. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
58. Кабанов, Н. (2003, 6. окт.). Материализация духов Атмоды. *Вести сегодня*. С. 4. (ziņa)
59. Grīnbergs, A. (2003, 7. okt.). Dziesmoto revolūciju atceras dziedot. *Lauku Avīze*. 5. lpp. (ziņa)
60. Grīnbergs, A. (2003, 7. okt.). Pieņemšanā pie Valsts prezidentes. “*Lauku Avīzes*” pielikums “*Personas*”. 1. lpp. (ziņa)
61. Grīnbergs, A. (2003, 7. okt.). Par savu un svešu varu. “*Lauku Avīzes*” pielikums “*Personas*”. 1. lpp. (intervija/saruna)
62. Sprūde, V. (2008, 6. okt.). Pārāk piesardzīgi pret tuvo vēsturi. *Latvijas Avīze*. 1., 3. lpp. (apraksts)
63. Sprūde, V. (2008, 7. okt.). 1988. gada 7. oktobris. *Latvijas Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
64. Graudiņš, U. (2008, 7. okt.). Vienreizējs, neaizmirstams laiks. *Latvijas Avīze*. 1. lpp. (intervija/saruna)
65. Sprūde, V. (2008, 9. okt.). Piemiņas plāksne un pastmarka Tautas fronteī. *Latvijas Avīze*. 6. lpp. (ziņa)
66. Kosteņecka, M. (2008, 6. okt.). Manas “Kuļikova kaujas kremlī”. *Diena*. 9. lpp. (viedoklis/komentārs)
67. Kristovskis, Ģ. V. (2008, 7. okt.). Sajūtu atmiņas – LTF uznācienu laiks. *Diena*. 10. lpp. (viedoklis/komentārs)

68. Zirnis, E. (2008, 7. okt.). Antiņš Kristus vecumā. *Diena*. 15. lpp. (intervija/saruna)
69. Egle, I. (2008, 8. okt.). Cēsis atmodās pirmās. *Diena*. 3. lpp. (apraksts)
70. B.a. (2008, 8. okt.). Latvijas Atmodai – 20. *Diena*. 6. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
71. Veidemane, E. (2008, 8. okt.). Mēs katrs kā brīva Latvija. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
72. Veidemane, E. (2008, 8. okt.). Šodien pirms 20 gadiem. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (ziņa)
73. Veidemane, E. (2008, 9. okt.). Kiršteins: “Tautas fronti neveidoja VDK, bet...” *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2., 3. lpp. (intervija/saruna)
74. B. a. (2008, 10. okt.). Atklāj LTF veltītu piemiņas plāksni. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 8. lpp. (ziņa)
75. Paiders, J. (2008, 11. okt.). Svētki ar nelielu skābuma piegāri. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
76. Avotiņš, V. (2008, 11. okt.). Ivars Godmanis: “Provinciālisms ir beidzies”. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (intervija/saruna)
77. Rubīns, R. (2008, 11. okt.). Pateikt nepasakāmo jeb Atmodas prelūdiņas subjektīvs skatījums. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 17. lpp. (apraksts)
78. Элкин, А. (2008, 7 окт.). 20 лет НФЛ. *Вести сегодня*. С. 1, 5. (apraksts)
79. Кабанов, Н. (2008, 7 окт.). “В составе советской федерации”. *Вести сегодня*. С. 5. (viedoklis)
80. Ошкая, И. (2008, 8 окт.). Борис Цилевич: НФЛ был разрушителем. *Час*. С.2. (intervija)
81. Sprūde, V. (2009, 7. okt.). 1989. gada 7. oktobris. *Latvijas Avīze*. 2. lpp. (ziņa)
82. Līcītis, E. (2013, 4. okt.). “Viņi bija mutulī iekšā”. *Latvijas Avīze*. 1., 4. lpp. (intervija/saruna)
83. Kokarēviča, D. (2013, 7. okt.). Turēsīm svētu savu brīvo Latviju. *Latvijas Avīze*. 1., 4. lpp. (reportāža)
84. Līce, A. (2013, 7. okt.). Pastāvēšanas jēga. *Latvijas Avīze*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs)
85. Panteļejevs, A. (2013, 4. okt.). Neaizmirst – kāpēc! *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
86. Egle, I. (2013, 7. okt.). Atkal varēja sadoties rokās. *Diena*. 1., 6. lpp. (ziņa)
87. Kesnere, R. (2013, 9. okt.). Valsts nauda neglābj no skandāla. *Diena*. 8., 9. lpp. (ziņa)
88. Vīksne, I. (2013, 4.-6. okt.). Latvijas Tautas fronteī 25. Paldies, ka bijī! *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 2., 3. lpp. (apraksts)

89. Veidemane, E. (2013, 4.-6. okt.). Cūkjūriņas fenomens. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2., 3. lpp. (viedoklis/komentārs)
90. Avotiņš, V. (2013, 4.-6. okt.). Atmoda sākas tagad. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 4., 5. lpp. (intervija/saruna)
91. Veidemane, E. (2013, 4.-6. okt.). Anna Gustava: "Vella skuķis es biju!". *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 16., 17. lpp. (intervija/saruna)
92. Rēķe, A. (2013, 7. okt.). Vienoti atmiņās. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 7. lpp. (ziņa)
93. Ошкая, И. (2013, 7 окт.). "И русские в Латвии – латыши". *Вести сегодня*. С.1., 4. (intervija)
94. Кабанов, Н. (2013, 8 окт.). "Богоизбранный" и прочие. *Вести сегодня*. С.4. (ziņa)

10.3. Akcijai "Baltijas ceļš" veltītās publikācijas

1. Veidemane, E. (1989, 21. aug.). 1939. gada 23. augusts – Baltijas pavērdzināšanas sākums. *Atmoda*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
2. LTF Domes valde. (1989, 21. aug.). "Baltijas ceļš" par brīvību un neatkarību. *Atmoda*. 2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
3. Veidemane, E. (1989, 28. aug.). Akcija "Baltijas ceļš". *Atmoda*. 1. lpp. (reportāža)
4. Douls, B., Rīgls, D. (1989, 28. aug.). Igaunijas, Latvijas un Lietuvas tautām. *Atmoda*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
5. LTF Domes valde. (1989, 19. aug.). "Baltijas ceļš" par brīvību un neatkarību. *Literatūra un Māksla*. 2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
6. LTF Domes valde. (1989, 19. aug.). Akcijas "Baltijas ceļš" maršruts. *Literatūra un Māksla*. 2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
7. Daugmalis, V. (1989, 26. aug.). Akcija "Baltijas ceļš". *Literatūra un Māksla*. 1. lpp. (reportāža)
8. Pētersone, B. (1989, 26. aug.). Akcija "Baltijas ceļš" brāļu zemēs. *Literatūra un Māksla*. 3. lpp. (reportāža)
9. Mankevičs, A. (1989, 24. aug.). Vakar Lietuvā... *Cīņa*. 1. lpp. (reportāža)
10. Kondrāts, Ģ. (1989, 25. aug.). Cerību ceļš. *Cīņa*. 1. lpp. (reportāža)
11. LTF Domes valde. (1989, 18. aug.). "Baltijas ceļš". *Padomju Jaunatne*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
12. LTF Domes valde. (1989, 18. aug.). Akcijas "Baltijas ceļš" maršruts. *Padomju Jaunatne*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
13. LTF informācijas centrs. (1989, 19. aug.). "Baltijas ceļš". *Padomju Jaunatne*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
14. LTF. (1989, 24. aug.). "Baltijas ceļš". *Padomju Jaunatne*. 1. lpp. (reportāža)

15. LTF. (1989, 24. aug.). No Baltijas padomes (ITF, LTF, "Sajūdis") aicinājuma "Baltijas ceļš". *Padomju Jaunatne*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
16. Šablovskis, A. (1989, 25. aug.). Tā nu ir noticis. *Padomju Jaunatne*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
17. Liepiņš, A. (1989, 25. aug.). No augšas raugoties. *Padomju Jaunatne*. 1. lpp. (reportāža)
18. Zvīdre, I. (1989, 25. aug.). Tikai tā! *Padomju Jaunatne*. 1. lpp. (intervija/saruna)
19. Markss, A. (1989, 25. aug.). Meistarstiķis. *Padomju Jaunatne*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
20. Egle, I. (1989, 25. aug.). "...ziedu laikus piedzīvot". *Padomju Jaunatne*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
21. Vahers, J. (1989, 25. aug.). Svēttirgus? *Padomju Jaunatne*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
22. Kriščukaitiene, G. (1989, 25. aug.). Komjaunimo tiesa. *Padomju Jaunatne*. 1. lpp. (reportāža)
23. No politikas nodaļas korespondentu informācijas. (1989, 25. aug.). Noorte Hääl. *Padomju Jaunatne*. 1. lpp. (reportāža)
24. Padomju Savienības Komunistiskās partijas Centrālā komiteja. (1989, 29. aug.). PSKP CK paziņojums par stāvokli Baltijas padomju republikās. *Padomju Jaunatne*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
25. Авдевич, О. (1989, 22 авг.). Балтийский путь. *Советская молодежь*. С. 1. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
26. Шейнин, А. (1989, 25 авг.). 23 августа в Латвии...*Советская молодежь*. С. 1. (viedoklis/komentārs)
27. Манкявичюс, А. (1989, 25 авг.). В Литве... *Советская молодежь*. С. 1. (reportāža)
28. Латинформ. (1989, 25 авг.). ... и Эстонии. *Советская молодежь*. С. 1. (ziņa)
29. LTF Domes valde. (1990, 21. aug.). LTF aicinājums. *Atmoda*. 9. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
30. Mednis, M. (1990, 28. aug.). Vai Eiropas karogā – ☆? *Atmoda*. 1. lpp. (reportāža)
31. D., J. (1990, 28. aug.). Baltijas fotoceļš. *Atmoda*. 12. lpp. (ziņa)
32. Bez aut. (1990, sept.). ...no Lietuvas. *Literatūra un Māksla*. 3. lpp. (ziņa)
33. Pakalns, K. (1990, 24. aug.). Vakar, 23. augustā. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
34. Без авт. (1990, 25 авг.). На границе спокойно. *Советская молодежь*. С. 1. (ziņa)
35. Усцила, К., Малчун, М., Кучина, Г. (1990, 24 авг.). На границе. *Советская Латвия*. С. 1. (ziņa)

36. Latvijas Tautas fronte. (1991, 20. aug.). "Liesmojošais Baltijas ceļš" Latvijā 23. augustā. *Atmoda*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
37. Latvijas Zemnieku savienības centrālā padome. (1991, 20. aug.). Aicinājums. *Atmoda*. 15. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
38. Latvijas Tautas fronte. (1991, 28. aug.). Latvijas tautai. *Atmoda*. 2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
39. Čaklais, M. (1991, 23. aug.). Bez nosaukuma. *Literatūra un Māksla*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
40. Daugmalis, V. (1991, 21. aug.). Mūsu stunda ir situši. *Diena*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
41. Klišāns, M. (1991, 20. aug.). "Baltijas ceļš" būs! *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
42. Latvijas Tautas frontes valde. (1991, 22. aug.). LTF aicinājums Latvijas tautai. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
43. Klimkāne, Ā. (1991, 22. aug.). Sprīdītis dancinās milzi. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (reportāža)
44. Hānbergs, Ē. (1991, 23. aug.). Iedegsim uzelpojot. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
45. Kondrāts, Ģ. (1991, 23. aug.). Bez kūkuma mugurā. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
46. Klišāns, M. (1991, 23. aug.). Šovakar. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
47. Ошкая, И. (1991, 23 авг.). 23 августа 1991 года – "Пылающий Балтийский путь". *Советская молодежь*. С. 1. (ziņa)
48. Bubis. (1992, aug.). Balāde par paktu. *Atmoda*. 2. lpp. (cits)
49. Bez aut. (1995, 22. aug.). 23. augustā atceres mītiņā. *Diena*. 3. lpp. (ziņa)
50. Baltiņa, M. (1995, 23. aug.). Rokās sadevušies – pretim saulei. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (apraksts)
51. Bez aut. (1996, 23. aug.). Neatkarības pirmie soļi. *Diena*. 2. lpp. (ziņa)
52. Bez aut. (1996, 23. aug.). Sākas skrējiens *Baltijas ceļš*. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
53. Reuter, BNS, AFP. (1997, 23. aug.). Sācies skrējiens *Baltijas ceļš*. *Diena*. 6. lpp. (ziņa)
54. Egle, I. (1999, 21. aug.). "Baltijas ceļa" desmitgade iezīmē vienotu ceļu uz Eiropu. *Diena*. 1., 3. lpp. (ziņa)
55. Škapars, J. (1999, 21. aug.). "Baltijas ceļš". *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
56. Bez aut. (1999, 23. aug.). Ko jums nozīmē "Baltijas ceļš"? *Diena*. 1. lpp. (intervija/saruna)

57. Egle, I. (1999, 23. aug.). “Baltijas ceļa” atceri sāk ar aizlūgumu. *Diena*. 1., 3. lpp. (reportāža)
58. Upleja, S. (1999, 23. aug.). “Baltijas ceļš”: kad apritējuši desmit gadi. *Diena*. 2. lpp. (intervija/saruna)
59. Egle, I. (1999, 24. aug.). Atceras “Baltijas ceļu” ar skatu nākotnē. *Diena*. 1., 3. lpp. (reportāža)
60. Rubenis, J. (1999, 24. aug.). No kopīga nē uz kopīgu jā? *Diena*. 2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
61. Šķēle, A. (1999, 24. aug.). Baltijas vienotība gadu tūkstošu mijā. *Diena*. 2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
62. Driķe, N., Liepiņa, G. (1999, 24. aug.). Latvijā piemin Baltijas vienotību “Baltijas ceļā”. *Diena*. 3. lpp. (reportāža)
63. Cera, E. (1999, 21. aug.). Plaši svinēs “Baltijas ceļa” desmit gadu atceri. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (ziņa)
64. Skagale, G. (1999, 21. aug.). “Baltijas ceļš” – arī pastmarkās. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 12. lpp. (ziņa)
65. Bluķe, D. (1999, 23. aug.). Piemin “Baltijas ceļa” desmitgadi. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (reportāža)
66. Bez aut. (1999, 23. aug.). Vai jūs arī šodien būtu gatavs piedalīties “Baltijas ceļā”? *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (intervija/saruna)
67. Cera, E. (1999, 24. aug.). “Baltijas ceļš” pēc desmit gadiem. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 3. lpp. (reportāža)
68. Skagale, G. (1999, 24. aug.). Kolekcionāriem netiek “Baltijas ceļa” pastmarkas. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 12. lpp. (ziņa)
69. Bērziņš, I. (1999, 25. aug.). Ceļš no Molotova–Ribentropa pakta uz Eiropas Savienību. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
70. Hermanis, V. (1999, 25. aug.). Baltija vienmēr uzturējusi neatkarības ideju. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (intervija/saruna)
71. Bez aut. (1999, 24. aug.). Baltijas vienotība gadu tūkstošu mijā. Valsts prezidentes Vairas Vīķes–Freibergas un Ministru prezidenta Andra Šķēles runas Latvijas Inteliģences apvienības 29. konferencē 1999. gada 23. augustā. *Lauku Avīze*. 3. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
72. Šmits, U. (1999, 24. aug.). Desmit gadi pa kopīgu ceļu. *Lauku Avīze*. 4. lpp. (reportāža)
73. Birze, M. (1999, 24. aug.). Vai Latvijā dzīvo tikai viena LATVIEŠU TAUTA? *Lauku Avīze*. 5. lpp. (viedoklis/komentārs)
74. Bez aut. (1999, 24. aug.). Kaimiņi svin “Baltijas ceļa” jubileju. *Lauku Avīze*. 8. lpp. (reportāža)

75. Федосеев, Л. (1999, 23. авг.). На середине Пути. *Час*. С. 1. (viedoklis/komentārs)
76. Шабанов, А. (1999, 24. авг.). Балтийский путь в лицах.. *Час*. С. 3. (intervija/saruna)
77. Ночныхб, В. (1999, 25. авг.). Откуда были голоса? *Вести сегодня*. С. 2. (reportāža)
78. По сообщениям ЛЕТА, BNS и собственных корреспондентов. (1999, 23. авг.).
“Балтийский путь” – через годы. *Панорама Латвии*. С. 1. (ziņa)
79. Egle, I. (2001, 21. aug.). Latvija. 1991. gada 21. augusts – 24. augusts. *Diena*. 1., 3. lpp. (apraksts)
80. ЛЕТА. (2001, 24. aug.). Notikis starptautiskais skrējieni Baltijas ceļš. *Diena*. 6. lpp. (ziņa)
81. Lulle, B. (2001, 22. aug.). Neatkarības gadadienu svin tikai elite. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
82. Cera, E. (2001, 24. aug.). Prezidente *Baltijas ceļā*. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 5. lpp. (ziņa)
83. Без авт. (2002, 23. авг.). 23 августа: этот день в истории. *Вести сегодня*. С. 14. (ziņa)
84. Rodins, A. (2003, 23. aug.). Baltijas ceļš. *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
85. Zirnis, E. (2003, 23. aug.). Domāju par to vienmēr. *Diena*. 18. lpp. (intervija/saruna)
86. Āboliņš, I. (2003, 25. aug.). Repše: Ir jāpabeidz Baltijas ceļš. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
87. Kalniete, S. (2004, 23. aug.). “Baltijas ceļš” papildīts. *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
88. Bez. aut. (2004, 24. aug.). Dziedot atceras “Baltijas ceļu”. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
89. Cera, E. (2004, 21. aug.). “Baltijas ceļa” 15 gadu gājums. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
90. Cera, E. (2004, 24. aug.). “Baltijas ceļam” jāklūst par iedvesmu nākotnei. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (reportāža)
91. Loseva, L. (2004, 21. aug.). Atcerēsies 23. augustu. *Latvijas Avīze*. 4. lpp. (ziņa)
92. Kabuce, L. (2004, 21. aug.). “Baltijas ceļa” sajūtas fotogrāfijās. *Latvijas Avīze*. 4. lpp. (reportāža)
93. Ancītis, T. (2004, 23. aug.). “Baltijas ceļu” atceras ar jaunām izstādēm. *Latvijas Avīze*. 4. lpp. (reportāža)
94. Kabuce, L. (2004, 24. aug.). Vienotības ceļš. *Latvijas Avīze*. 1. lpp. (reportāža)
95. Ivanova, I. (2004, 24. aug.). “Baltijas ceļš” vienoja nākotnei. *Latvijas Avīze*. 2. lpp. (intervija)
96. Krūmiņa, L. (2004, 24. aug.). Prezidenti pārrunā “Baltijas ceļa” nozīmi. *Latvijas Avīze*. 4. lpp. (ziņa)
97. Bez aut. (2004, 25. aug.). Dziesma Baltijas brīvībai. *Latvijas Avīze*. 23. lpp. (reportāža)

98. Элкин, А., Фальков, В. (2004, 26 авг.). Дайнис Иванс: 12 лет– под олигархами. *Вести сегодня*. С. 1, 4. (intervija/saruna)
99. Hermanis, V. (2005, 23. aug.). Velnišķais pakts un maigie ultimāti. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
100. Kralliša, J. (2005, 24. aug.). Gaismas ceļš vienotībai. *Latvijas Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
101. Без авт. (2006, 23 авг.). 23 августа: этот день в истории. *Вести сегодня*. С. 14. (ziņa)
102. Без авт. (2007, 23 авг.). 23 августа: этот день в истории. *Вести сегодня*. С. 14. (ziņa)
103. Zole, I. (2008, 22. aug.). Tumsas nemaz nav. *Diena*. 16. lpp. (intervija/saruna)
104. Veidemane, E. (2008, 22. aug.). Reņģu un naftas kari mūsu vienotībai. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
105. Rodins, A. (2009, 20. aug.). Kustība turpina pastāvēt. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 9. lpp. (intervija/saruna)
106. Kārklīšs, K. (2009, 21. aug.). Vienotības skrējienam atsaukušies teju 10 000 interesentu. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 4. lpp. (ziņa)
107. Veidemane, E. (2009, 21. aug.). Sirds uz trotuāra. *Baltijas ceļš 2009. Neatkarīgā Rīta Avīze*. 8. lpp. (intervija/saruna)
108. Avotiņš, V. (2009, 22. aug.). *Baltijas ceļa* čaumala. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
109. Kārklīšs, K. (2009, 22. aug.). *Baltijas ceļš* skrējienā vienos tūkstošus. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 5. lpp. (ziņa)
110. Без авт. (2009, 24. aug.). Pierāda vienotības spēju. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 5. lpp. (ziņa)
111. Paets, U., Riekstiņš, M., Ušacks, V. (2009, 24. aug.). Baltijas ceļš – ceļrādis vienotai un brīvai Eiropai. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 4. lpp. (apraksts)
112. Barisa, L. (2009, 24. aug.). Baltijas skrējienā aktīvākie – latvieši. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 5. lpp. (reportāža)
113. Veidemane, E. (2009, 24. aug.). *Baltijas ceļš*: jābeidz īdēt! *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 5. lpp. (viedoklis/komentārs)
114. Pāpārde, I. (2009, 24. aug.). Vidzemē skrien izturīgākie. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 5. lpp. (reportāža)
115. Без авт. (2009, 20. aug.). Skats no malas uz Baltijas ceļu. *Diena*. 3. lpp. (ziņa)
116. Без авт. (2009, 22. aug.). Tā mēs stāvējām. *Diena*. 1., 4. lpp. (ziņa)
117. Rodins, A. (2009, 22. aug.). Pēc divdesmit gadiem. *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
118. Без авт. (2009, 22. aug.). Atcerēsies Baltijas ceļu. *Diena*. 3. lpp. (ziņa)

- 119.Egle, I. (2009, 22. aug.). Tie bija vienotības svētki. *Diena*. 4. lpp. (apraksts)
- 120.Bez aut. (2009, 24. aug.). Sirdspuksti savienojas Rīgā. *Diena*. 1., 3. lpp. (reportāža)
- 121.Egle, I. (2009, 24. aug.). Kopības izjūtu iedot bērniem. *Diena*. 3. lpp. (reportāža)
- 122.Raudseps, P. (2009, 25. aug.). Baltijas maratons. *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
- 123.Volka, A. (2009, 20. aug.). Maršrutu restaurē aculiecinieki. *Latvijas Avīze*. 5. lpp. (ziņa)
- 124.Miezāja, K. (2009, 20. aug.). “Baltieši juta nepieciešamību pēc kaut kā pasaulē nebijuša”. *Latvijas Avīze*. 5. lpp. (intervija/saruna)
- 125.Volka, A. (2009, 21. aug.). Vienā dienā ar “Baltijas ceļu”. *Latvijas Avīze*. 6. lpp. (apraksts)
- 126.LETA. (2009, 21. aug.). Baltijas sirdspukstu spēkam. *Latvijas Avīze*. 6. lpp. (ziņa)
- 127.Vincents, A. (2009, 21. aug.). Sadevās rokās, apliecinot vienotību. *Latvijas Avīze*. 16. lpp. (apraksts)
- 128.Bez aut. (2009, 22. aug.). Sirdspuksti un skrējiens Baltijai. *Latvijas Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
- 129.Kondrāte, M. (2009, 22. aug.). Skrējiens, kurā jāpiedalās. *Latvijas Avīze*. 2. lpp. (intervija/saruna)
- 130.BNS. (2009, 22. aug.). Skrējiena kulminācija – pie Brīvības pieminekļa. *Latvijas Avīze*. 7. lpp. (ziņa)
- 131.LETA. (2009, 22. aug.). Top “Baltijas ceļa” karte. *Latvijas Avīze*. 7. lpp. (ziņa)
- 132.Kokareviča, D. (2009, 22. aug.). Likteņdārzā ābelītes aug. *Latvijas Avīze*. 7. lpp. (apraksts)
- 133.Vincents, A. (2009, 22. aug.). Baltija visai pasaulei parādīja savu Atmodu. *Latvijas Avīze*. 23. lpp. (apraksts)
- 134.Vincents, A. (2009, 22. aug.). Vai piedalīsieties pasākumos par godu “Baltijas ceļa” 20. gadadienai? *Latvijas Avīze*. 23. lpp. (ziņa)
- 135.Mūrniece, I. (2009, 25. aug.). Kā notiek ar valsts vēsturisko atmiņu? *Latvijas Avīze*. 6.–7. lpp. (apraksts)
- 136.Bebre, L. (2009, 25. aug.). Skrējiens vēlās kā cunami. *Latvijas Avīze*. 18. lpp. (reportāža)
- 137.Vikmanis, Ģ. (2009, 25. aug.). Ja arī 25 miljoni vāciešu izietu ielās... *Latvijas Avīze*. 18. lpp. (ziņa)
- 138.Bez aut. (2009, 25. aug.). Par “Baltijas ceļu” atgādināja arī Vašingtonā. *Latvijas Avīze*. 23. lpp. (ziņa)
- 139.Geida, A. (2009, 26. aug.). Guva prieku un spēku. *Latvijas Avīze*. 24. lpp. (ziņa)
- 140.Без авт. (2009, 25 авг.). Бегать – полезно для единства. *Час*. С. 1. (ziņa)

141. Слюсарева, Е. (2009, 22 авг.). История рождается в спорах. *Вести сегодня*. С. 6. (reportāža)
142. Без авт. (2009, 24 авг.). Такой забег. *Вести сегодня*. С. 3. (ziņa)
143. Видякин, А. (2009, 24 авг.). Не пора ли поставить многоточие. *Телеграф*. С. 2. (viedoklis/komentārs)
144. Rozentāls, А. (2010, 23. aug.). Joprojām neērtā vēsture. *Diena*. 4. lpp. (apraksts)
145. LETA. (2010, 24. aug.). Plecu pie pleca. *Latvijas Avīze*. 5. lpp. (ziņa)
146. В.а. (2012, 22. aug.). Padomju Jaunatnes uzstādījumi īstenojās. *Diena*. 3. lpp. (intervija/saruna)
147. Ažubalis, А., Paets, U., Rinkēviča, E., Vestervelle, G. (2012, 23. aug.). Par Eiropas savstarpējās uzticības kultūru. *Diena*. 4. lpp. (viedoklis/komentārs).
148. В.а. (2012, 23. aug.). Šo melno dienu nedrīkst aizmirst. *Latvijas Avīze*. 1.lpp. (ziņa)
149. Redinga, V. (2012, 23. aug.). Kopīga pagātne un nākotne. *Latvijas Avīze*. 3.lpp. (viedoklis/komentārs)
150. Šmits, U. (2012, 23. aug.). 23. augusts un saliedēšana. *Latvijas Avīze*. 3.lpp. (viedoklis/komentārs)
151. Vaidere, I. (2013, 23. aug.). To nedrīkst aizmirst. Eiropas kopīgās nākotnes politika ir jāveido uz kopīgas vēstures izpratnes bāzes. *Diena*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs).
152. Latkovskis, B. (2013, 23.–25. aug.). Velna pakta ģeostatēģiskā nozīme. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 4. lpp. (viedoklis/komentārs).
153. Veidemane, E. (2013, 23.–25. aug.). Baltijas ceļš. Dzīve bez cerībām? *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 4.–5. lpp. (apraksts)
154. Briede, M. (2013, 23. aug.). Tas bija kā uzlidot kosmosā. *Latvijas Avīze*. 2. lpp. (intervija/saruna)
155. Šnore, E. (2013, 23. aug.). 23. augusta mācība. *Latvijas Avīze*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs).
156. Šmits, U. (2013, 23. aug.). Pakts, cilvēki un labklājība. *Latvijas Avīze*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs).
157. Vikmanis, Ģ. (2013, 23. aug.). Parādīja tautas gribu. *Latvijas Avīze*. 1., 5. lpp. (ziņa)
158. Redinga, V., Vaidere, I. (2013, 23. aug.). Eiropā jāiemūžina 23. augusts. *Latvijas Avīze*. 10. lpp. (apraksts)
159. Egle, I. (2014, 22. aug.). Latvija atmostas fotogrāfijās. *Diena*. 7. lpp. (intervija)
160. Odiņš, K. (2014, 22. aug.). Ja vajadzētu, stāvētu atkal. *SestDiena*. 22.-26. lpp. (intervija)

161. Egle, I. (2014, 25. aug.). Satiekoties Rīgā, trīs Baltijas valstis uzsver vienotību. *Diena*. 6. lpp. (ziņa)
162. Nāgels, G. (2014, 22. aug.). Kas un kā daļa Austrumeiropu? *Latvijas Avīze*. 3. lpp. (viedoklis)
163. Olševska, R. (2014, 22. aug.). Arī seniori dosies pa “Baltijas ceļu”. *Latvijas Avīze*. 15. lpp. (ziņa)
164. Orupe, A. (2014, 22.-24. aug.). Baltijas ceļa dalībnieki tic vienotībai. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 4. lpp. (apraksts)
165. Šmits, U. (2014, 25. aug.). Apdraudētais ceļš. *Latvijas Avīze*. 3. lpp. (viedoklis)
166. Sprūde, V. (2014, 22. aug.). Skolās liela interese par “Baltijas brīvības ceļu”. *Latvijas Avīze*. 8. lpp. (ziņa)
167. Sprūde, V. (2014, 22. aug.). “Baltijas ceļš” liek pārdomāt tagadni. *Latvijas Avīze*. 1., 8. lpp. (ziņa)
168. B.a. (2014, 18. aug.). Svinam Baltijas ceļa 25. gadadienu. *Latvijas Avīze*. 5. lpp. (ziņa)

10.4. Latvijas Republikas neatkarības deklarācijas pieņemšanai veltītās publikācijas

1. Latvijas Komunistiskās partijas Centrālā Komiteja. (1990, 1. maijs). Par Latvijas Komunistiskās partijas CK attieksmi pret plāniem saraut valstiskos sakarus ar PSRS. *Cīņa*. 1.lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
2. B.a. (1990, 4. maijs). Likteņgriežos. *Cīņa*. 4. lpp. (reportāža)
3. LETA. (1990, 5. maijs). Informatīvais ziņojums. *Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
4. B.a. (1990, 5. maijs). Latvijas PSR Augstākās Padomes priekšsēdētāja amata kandidāta deputāta A.Gorbunova runa. *Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
5. Gorbunovs, A., Daudišs, I. (1990, 8. maijs). Latvijas Padomju Sociālistiskas Republikas Augstākās Padomes DEKLARĀCIJA PAR LATVIJAS REPUBLIKAS NEATKARĪBAS ATJAUNOŠANU. *Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
6. Gorbunovs, A., Daudišs, I. (1990, 8. maijs). Aicinājums Latvijas tautai. *Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
7. Kārklīšs, I. (1990, 8. maijs). Esi sveika, Latvijas Republika! *Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
8. Gorbunovs, A. (1990, 9. maijs). Vēstījums PSRS prezidentam M.Gorbačovam. *Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
9. Gorbunovs, A. (1990, 9. maijs). Aicinājums pasaules valstu valdībām. *Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
10. B.a. (1990, 9. maijs). Deklarācijas “Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu” projekta apspriešana. *Cīņa*. 2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)

11. B.a. (1990, 9. maijs). PSRS tautas deputāta PSRS Augstākās Padomes locekļa A. RUBIKA runa Latvijas televīzijā 5. maijā. *Cīņa*. 4. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
12. Gorbunovs, A., Daudišs, I. (1990, 8. maijs). Latvijas Padomju Sociālistiskas Republikas Augstākās Padomes DEKLARĀCIJA PAR LATVIJAS REPUBLIKAS NEATKARĪBAS ATJAUNOŠANU. *Atmoda*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
13. Panteļejevs, A. (1990, 8. maijs). Šobrīd! *Atmoda*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
14. Vladimirovs, A. (1990, 8. maijs). Kāda būs otrā republika? *Atmoda*. 2. lpp. (intervija/saruna)
15. B.a. (1990, 8. maijs). 4. maijā AP pieņēma pirmos dokumentus. *Atmoda*. 16. lpp. (ziņa)
16. V.B. (1990, 8. maijs). Reakcija pasaulē. *Atmoda*. 16. lpp. (ziņa)
17. Gorbunovs, A., Landsberģis, V., Rītels, A. (1990, 15. maijs). Deklarācija par Latvijas Republikas, Lietuvas Republikas un Igaunijas Republikas vienprātību un sadarbību. *Atmoda*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
18. Panteļejevs, A. (1990, 15. maijs). Šobrīd! *Atmoda*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
19. Panteļejevs, A. (1990, 22. maijs). Šobrīd! *Atmoda*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
20. Jirgens, A. (1990, 22. maijs). Latvijas Republikas Augsākajai Padomei, Latvijas Republikas Augstākās Padomes priekšsēdētājam A.Gorbunovam. *Atmoda*. 2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
21. Gorbunovs, A., Daudišs, I. (1990, 8. maijs). Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Padomes DEKLARĀCIJA PAR LATVIJAS REPUBLIKAS NEATKARĪBAS ATJAUNOŠANU. *Literatūra un Māksla*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
22. Daugmalis, V. (1990, 12. maijs). Šķautnes: Latvijas Republikas atdzimšanas brīdī. *Literatūra un Māksla*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
23. Gorbunovs, A. (1990, 9. maijs). Vēstījums PSRS prezidentam M.Gorbačovam. *Literatūra un Māksla*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
24. Gorbunovs, A. (1990, 9. maijs). Aicinājums pasaules valstu valdībām. *Literatūra un Māksla*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
25. Gorbunovs, A. (1990, 9. maijs). Vēstījums PRSR tautām un demokrātiskām kustībām. *Literatūra un Māksla*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
26. Gorbunovs, A., Landsberģis, V., Rītels, A. (1990, 19. maijs). Deklarācija par Latvijas Republikas, Lietuvas Republikas un Igaunijas Republikas vienprātību un sadarbību. *Literatūra un Māksla*. 3. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
27. Gorbunovs, A., Landsberģis, V., Rītels, A. (1990, 19. maijs). Kopīgais paziņojums: Par iesaistīšanos Eiropas drošības un sadarbības apspriedē. *Literatūra un Māksla*. 3. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)

28. Gorbačovs, M. (1990, 19. maijs). Padomju Sociālistisko Republiku savienības prezidenta Dekrēts par Latvijas PSR Augstākās Padomes deklarāciju "Par Latvijas Republikas Neatkarības atjaunošanu. *Literatūra un Māksla*. 3. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
29. B.a. (1990, 28. apr.). Latvijas Tautas frontes aicinājums. *Latvijas Jaunatne*. 2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
30. B.a. (1990, 5. maijā). LTF vadības paziņojums. *Latvijas Jaunatne*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
31. B.a. (1990, 5. maijā). Rokas par neatkarību. *Latvijas Jaunatne*. 1. lpp. (ziņa)
32. B.a. (1990, 5. maijā). Rezolūcija par atbalstu Lietuvai un Igaunijai. *Latvijas Jaunatne*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
33. B.a. (1990, 5. maijs). Latvijas visu līmeņu padomju deputātu sapulces aicinājums Latvijas PSR Augstākajai Padomei un Latvijas tautai. *Latvijas Jaunatne*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
34. Laskovs, J. (1990, 4. maijs). Esam tik tuvu... *Latvijas Jaunatne*. 1. lpp. (ziņa)
35. Kiope, M. (1990, 4. maijs). 17 stundas. *Latvijas Jaunatne*. 1. lpp. (ziņa)
36. Gorbunovs, A., Daudišs, I. (1990, 5. maijs). Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Padomes DEKLARĀCIJA PAR LATVIJAS REPUBLIKAS NEATKARĪBAS ATJAUNOŠANU. *Latvijas Jaunatne*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
37. Rītels, A. (1990, 5. maijs). Latvijas PSR Augstākās Padomes priekšsēdētājam Anatolijam Gorbunovam. *Latvijas Jaunatne*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
38. Grumads, A. (1990, 5. maijs). Latvijas PSR Augstākajai Padomei. *Latvijas Jaunatne*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
39. Laskovs, J. (1990, 4. maijs). "Bet aiz muguras man ir tumsa..." *Latvijas Jaunatne*. 1. lpp. (ziņa)
40. Laskovs, J. (1990, 8. maijs). 1990. gada 4. maijs. Rīga. Politika un makaroni. *Latvijas Jaunatne*. 1. lpp. (reportāža)
41. Gorbunovs, A. (1990, 9. maijs). Aicinājums Latvijas tautai. *Latvijas Jaunatne*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
42. Gorbunovs, A. (1990, 9. maijs). Aicinājums pasaules valstu valdībām. *Latvijas Jaunatne*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
43. Gorbunovs, A. (1990, 9. maijs). Vēstījums PSRS prezidentam M.Gorbačovam. *Latvijas Jaunatne*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
44. Gorbunovs, A. (1990, 9. maijs). Vēstījums PRSR tautām un demokrātiskām kustībām. *Latvijas Jaunatne*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
45. Gorbunovs, A. (1990, 9. maijs). Latvijas tautai. *Latvijas Jaunatne*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)

46. Центральный комитет компартия Латвии. (1990, 1 мая). Об отношении ЦК компартии Латвии к намерениям разрыва государственных связей с СССР. *Советская Латвия*. С. 1, 4. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
47. Лета. (1990, 4 мая). Информационное сообщение. *Советская Латвия*. С. 1. (ziņa)
48. Б. а. (1990, 8 мая). Выступление народного депутата СССР, члена Верховного Совета СССР А.РУБИКСА по Латвийскому телевидению 5 мая. *Советская Латвия*. С. 1. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
49. Лета. (1990, 9 мая). Обсуждение проекта Декларации Верховного Совета Латвийской ССР “О восстановлении независимости Латвийской Республики”. ДЕПУТАТ А.РУБИКС. *Советская Латвия*. С. 3. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
50. Горбунов, А., Даудиш, И. (1990, 9 мая). ДЕКЛАРАЦИЯ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА ЛАТВИЙСКОЙ СОВЕТСКОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ РЕСПУБЛИКИ О ВОСТАНОВЛЕНИИ НЕЗАВИСИМОСТИ ЛАТВИЙСКОЙ РЕСПУБЛИКИ. *Советская Латвия*. С. 4. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
51. Gorbunovs, A. (1992, 6. maijs). Godātie Latvijas ļaudis! Anatolija Gorbunova uzruna TV 1992. gada 4. maijā. *Diena*. 3. lpp. (uzruna)
52. Jakubāns, A. (1993, 4. maijs). Šis 4. maijs. *Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijas Republikai*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
53. Трапāне, М. (1995, 2. maijs). Vai kārtējā Latvijas neatkarības laika simbola devalvācija? *Lauku Avīze*. 5. lpp. (ziņa)
54. Krauja, V. (1995, 5. maijs). Saeima svin 4. maiju. *Lauku Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
55. Ancveire, A. (1995, 5. maijs). Lasītājs atceras, vērtē un kritizē. *Lauku Avīze*. 29. lpp. (viedoklis/komentārs)
56. В.а. (1995, 9. maijs). Saeimas priekšsēdētāja А.Горбунова uzruna Saeimas 1995. gada 4. maija sēdē, kas veltīta piektajai gadadienai kopš Latvijas Republikas Neatkarības atjaunošanas deklarācijas pieņemšanas. *Lauku Avīze*. 2., 28. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
57. Bambelovska, L. (1995, 2. maijs). Šodien – pirms pieciem gadiem. *Diena*. 3. lpp. (ziņa)
58. В.а. (1995, 4. maijs). Valsts ir: Kurp tālāk? *Diena*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
59. Bērziņa, А. (1995, 4. maijs). Latvijas pieci neatkarības gadi radījuši arī vilšanos. *Diena*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
60. Gailis, M. (1995, 4. maijs). 4. maijs nav absolūts lielums. *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
61. Bambelovska, L. (1995, 4. maijs). Šodien – pirms pieciem gadiem. *Diena*. 3. lpp. (ziņa)
62. Gorbunovs, А., Даудиш, I. (1995, 4. maijs). Декларācija par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu. *Diena*. 7. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)

63. Ķibilds, M., Bērziņa, A., Melnace, B., Tihonovs, J. (1995, 4. maijs). "...es skrēju un bučoju visus pēc kārtas." *Diena*. 7. lpp. (intervija/saruna)
64. Tihonovs, J. (1995, 5. maijs). Anatolijs Gorbunovs: labā bijis vairāk nekā sliktā. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
65. Б. а. (1995, 4 мая). Сегодня – пятая годовщина со дня провозглашения Декларации о независимости Республики Латвии. *Панорама Латвии*. С. 1. (ziņa)
66. Вежениекс, Н. (1995, 4 мая). Для одних юбилей, для других... *Панорама Латвии*. С. 1, 2. (viedoklis)
67. Лапидус Э (1995, 6 мая). Юбилей без фанфар. *Панорама Латвии*. С. 1. (ziņa)
68. Tolpežņikovs, V. (1998, 4. maijs). Par Latviju, bet ne tādu. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
69. Avotiņš, V. (1999, 4. maijs). Maijam vajag sarkano vēl un vēl. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1.-2. lpp. (ziņa)
70. Berkļavs, E. (2000, 4. maijs). Neizdarījām vajadzīgo un iespējamo neatkarības atgūšanai. *Lauku Avīze*. 5. lpp. (viedoklis/komentārs)
71. B.a. (2000, 6. maijs). Īvāns saimniekiem neesot pa prātam. *Lauku Avīze*. 3. lpp. (intervija/saruna)
72. Mūrniece, I. (2000, 6. maijs). Vilens Tolpežņikovs par pasaules glābšanu. *Lauku Avīze*. 4., 5. lpp. (intervija/saruna)
73. Ruģēns, A. (2000, 9. maijs). Grāmata par Neatkarības deklarāciju. *Lauku Avīze*. 4. lpp. (ziņa)
74. B.a. (2000, 3. maijs). Diena jautā. *Diena*. 1. lpp. (intervija/saruna)
75. Pabriks, A. (2000, 3. maijs). Šis rūgtais brīvības vārds. *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
76. Egle, I. (2000, 3. maijs). Šķapars bija nobriedis darbībai. *Diena*. 16. lpp. (intervija/saruna)
77. B.a. (2000, 4. maijs). Diena jautā. *Diena*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
78. Egle, I. (2000, 4. maijs). Ordeņus saņēmu par neatkarību balsojušie. *Diena*. 1., 3. lpp. (ziņa)
79. Rikards, R. (2000, 4. maijs). Ko Latvijai ir devusi Neatkarības deklarācija? *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
80. Egle, I., Prokopova, E. (2000, 5. maijs). Svētkos pateicas tautai. *Diena*. 1., 3. lpp. (ziņa)
81. Jurkāns, J. (2000, 5. maijs). Starptautiskais fons, uz kura tika pieņemta 4. maija deklarācija. *Diena*. 2. lpp. (apraksts)
82. Ločmele, N. (2000, 5. maijs). Deputātus sanikno ieraksts Triju Zvaigžņu ordeņa diplomā. *Diena*. 3. lpp. (ziņa)
83. Ziemele, I. (2000, 8. maijs). Neatkarības 10 gadi. *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)

84. Skagale, G. (2000, 3. maijs). Rokgrupai Pērkons pasniegtas barikāžu piemiņas zīmes. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
85. Caune, D. (2000, 3. maijs). Kā top atzinība un Triju Zvaigžņu ordeni? *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 16. lpp. (ziņa)
86. Skrebele, G. (2000, 4. maijs). Sveic neatkarības desmitgadē. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 3. lpp. (ziņa)
87. B.a. (2000, 4. maijs). Neatkarīgā sveic jūs Neatkarības deklarācijas 10. gadadienā. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
88. B.a. (2000, 4. maijs). Gaidām labāku dzīvi ... kā deviņdesmitajā. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
89. B.a. (2000, 4. maijs). Kā vērtējat valsti 10 gadus pēc neatkarības atgūšanas? *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (intervija/saruna)
90. Skrebele, G., Lukaševičs, M. (2000, 4. maijs). Deputāti, kas cīnījās Maskavā, jūtas nepelnīti aizmirsti. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
91. Tabore, G. (2000, 4. maijs). Pirmais neatkarības bērns. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 16. lpp. (intervija/saruna)
92. Kārkliņa, I., Skrebele, G. (2000, 5. maijs). Svin neatkarības desmitgadi. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 4. lpp. (ziņa)
93. Avotiņš, V. (2000, 5. maijs). 4. maijs tika visiem, vara – dažiem. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
94. B.a. (2000, 5. maijs). Ko jums nozīmē 4. maijs? *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (intervija/saruna)
95. Харланова, И. (2000, 4 мая). Мы говорим - Роландс, а подразумеваем – свобода и независимость! *Панорама Латвии*. С. 1. (ziņa)
96. Лapidус, Э. (2000, 5 мая). И снова наступил день... *Панорама Латвии*. С. 1. (ziņa)
97. Казаков, К. (2000, 4 мая). 10 тысяч латов сегодня взлетят в небо над Ригой. *Вести сегодня*. С. 1. (ziņa)
98. Сухов, Ф. (2000, 5 мая). Вчера депутаты помянули песенную революцию. *Вести сегодня*. С. 1. (ziņa)
99. Элкин, А. (2000, 5 мая). Как спикер Сейма стал “голубем мира”. *Вести сегодня*. С. 1, 2. (ziņa)
100. Элкин, А. (2000, 5 мая). Латвия 10 лет спустя: что не удалось? *Вести сегодня*. С. 2. (intervija)
101. Маркарян, К. (2000, 5 мая). Янис Юрканс: “Нормальное государство на лжи не построишь”. *Вести сегодня*. С. 2. (intervija)
102. Cālītis, I. (2005, 2. maijs). Kāpēc izdevās 4. maija balsojums? *Latvijas Avīze*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs)

103. B.a. (2005, 2. maijs). Mēs PAR – pirms 15 gadiem un tagad! *Latvijas Avīze*. 4. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
104. Sprūde, V. (2005, 3. maijs). 1990. gada notikumus atgādinot. *Latvijas Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
105. Kralliša, J. (2005, 3. maijs). Sola kārtību 4. maijā. *Latvijas Avīze*. 1., 4. lpp. (ziņa)
106. Sprūde, V. (2005, 3. maijs). 1990. gada 3. maijā. *Latvijas Avīze*. 2. lpp. (ziņa)
107. Čepānis, A. (2005, 3. maijs). Tikšu galā. *Latvijas Avīze*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs)
108. Krūmiņa, L. (2005, 5. maijs). Latvijas bērni sveic valsti. *Latvijas Avīze*. 1., 7. lpp. (ziņa)
109. Mūrniece, I. (2005, 5. maijs). Pie Brīvības pieminekļa strāvo naidi. *Latvijas Avīze*. 1., 4. lpp. (ziņa)
110. Kralliša, J. (2005, 6. maijs). Rūgts brīdis pie Brīvības pieminekļa. *Latvijas Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
111. Krustiņš, V. (2005, 6. maijs). 4. maija cīņas turpinās. *Latvijas Avīze*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs)
112. B.a. (2005, 3. maijs). Ko jums nozīmē, ka esat vienaudži ar Latvijas atjaunoto neatkarību? *Diena*. 1. lpp. (intervija/saruna)
113. B.a. (2005, 3. maijs). Balsojums, kas pagrieza vēstures upi. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
114. B.a. (2005, 5. maijs). Ko jums nozīmē 4. maijs? *Diena*. 1. lpp. (intervija/saruna)
115. Egle, I. (2005, 5. maijs). Neatkarības jubilejā apzinās tautas spēku. *Diena*. 1., 3. lpp. (ziņa)
116. Rodins, A. (2005, 5. maijs). Augšupejai 15. *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
117. Zālīte, Z., Egle, I. (2005, 5. maijs). Svinības pie Brīvības pieminekļa traucē, taču neizjauc. *Diena*. 3. lpp. (ziņa)
118. Zālīte, Z. (2005, 5. maijs). Rīdzinieki vēl laimi valstij un sev. *Diena*. 3. lpp. (ziņa)
119. B.a. (2005, 3. maijs). Latvija 15 gados. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 15. lpp. (apraksts)
120. B.a. (2005, 3. maijs). Piecpadsmit neaizmirstami gadi. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (apraksts)
121. B.a. (2005, 3. maijs). Ko jūs vēlaties sasniegt Latvijas Republikas nākamajos 15 gados? *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (intervija/saruna)

122. Sviķe, S. (2005, 3. maijs). Atsauc atmiņā neatkarības pasludināšanu. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 5. lpp. (ziņa)
123. Nestere, L., Vanzovičs, S., Langenfelde, K. (2005, 3. maijs). 4. maijs Latvijā. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 5. lpp. (ziņa)
124. Daukste, A. (2005, 3. maijs). Novērtēti. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 16. lpp. (ziņa)
125. Šteinfelde, I. (2005, 3. maijs). Ideālists un ierindnieks. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 16. lpp. (intervija/saruna)
126. Б. а. (2005, 3 мая). Встречаем праздник. *Час*. С. 1. (ziņa)
127. Катемиров, Д. (2005, 3 мая). Что мы празднуем 4 мая? *Час*. С. 3. (viedoklis)
128. Малаховский, С. (2005, 5 мая). За нашу и вашу свободу! *Час*. С. 1. (ziņa)
129. Радионов В (2005, 5 мая). Независимость: 15-я годовщина. *Час*. С. 2. (ziņa)
130. Катемиров, Д. (2005, 6 мая). Как разгоняли “чужих”. *Час*. С. 2. (ziņa)
131. Б. а. (2005, 3 мая). За вашу и нашу свободу! *Вести сегодня*. С. 5. (aicinājums)
132. Б. а. (2005, 3 мая). 15 лет свободы. *Вести сегодня*. С. 1. (ziņa)
133. Сафронова, Е. (2005, 5 мая). Праздник в полоску. *Вести сегодня*. С. 1 ,2. (ziņa)
134. Zvirbulis, Ģ. (2010, 5. maijs). Latvija – tie esam mēs! *Latvijas Avīze*. 1., 5. lpp. (reportāža)
135. В.а. (2010, 5. maijs). Spilgts citāts. *Latvijas Avīze*. 2.lpp. (cits)
136. Sprūde, V. (2010, 5. maijs). Prezidenta runas vēriens apmulsina klausītājus. *Latvijas Avīze*. 4.lpp. (ziņa)
137. Grīnbergs, A. (2010, 6. maijs). Neatkarības rekordsams. *Latvijas Avīze*. 1.lpp. (ziņa)
138. Sprūde, V. (2010, 6. maijs). Ne vienai dienai rakstīta. *Latvijas Avīze*. 3.lpp. (viedoklis/komentārs)
139. Volka, A. (2010, 6. maijs). 4. maijs – labs dzīvesprieka dopings. *Latvijas Avīze*. 16.lpp. (viedoklis/komentārs)
140. Egle, I. (2010, 5. maijs). Mīlīši, ne soli atpakaļ! *Diena*. 1., 6. lpp. (ziņa)
141. Gabre, A. (2010, 5. maijs). Pleca sajūtu atceroties. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (reportāža)
142. Veidemane, E. (2010, 6. maijs). Dusmu atkailinātie. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)

143. Ошкая, И, (2010, 5 мая). Политика на сцене. *Час*. С. 1, 2. (ziņa)
144. Ошкая, И. (2010, 5 мая). Дайнис Иванс: “4 мая принадлежало всем!”. *Час*. С. 2. (intervija)
145. Элкин, А, (2010, 5 мая). 20 лет, а счастья нет... *Час*. С. 4. (viedoklis)
146. Mediņa, I. (2012, 3.-6. maijs). 1990. gada 4. maijs – diena, kas mainīja Latvijas likteni. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. (apraksts)
147. Mediņa, I. (2012, 3.-6. maijs). Pienācis laiks, kad nevaram atļauties bezspēcību. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2.-4. lpp. (intervija)
148. Rušeniece, L. (2013, 3.-6. maijs). Tekošā laika straumē. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 12.-13. lpp. (intervija)
149. Veidemane, E. (2013, 3.-6. maijs). Brīvība nav idulcence grābslībai. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (komentārs)

10.5. 1991. gada janvāra barikādēm veltītās publikācijas

1. Krievkalns, I., Paiders, J., Veidemane, E. (1991, 22. janv.). Slepka turpina darboties. *Atmoda*. 1. lpp. (ziņa)
2. Grandavs, E. (1991, 22. janv.). Latvija – barikāžu nedēļas hronika. *Atmoda*. 2. lpp. (ziņa)
3. Cielava, J. (1991, 22. janv.). LTF – sāk un ...vai uzvar? *Atmoda*. 2. lpp. (intervija/saruna)
4. Grandavs, E. (1991, 22. janv.). Aizsardzību koordinē un vada... *Atmoda*. 3. lpp. (intervija/saruna)
5. Domburs, J. (1991, 22. janv.). Mēs esam kaujas gatavībā... *Atmoda*. 3. lpp. (intervija/saruna)
6. Domburs, J. (1991, 22. janv.). Kriminālaktualitātes barikāžu dienās. *Atmoda*. 12. lpp. (ziņa)
7. Petrovs, A. (1991, 22. janv.). Tirgus ekonomika barikāžu ieskaustajā Vecrīgā. *Atmoda*. 6. lpp. (ziņa)
8. Krievkalns, I. (1991, 22. janv.). Viņi ir ar mums. *Atmoda*. 7. lpp. (viedoklis/komentārs)
9. Amata, S. (1991, 22. janv.). Dievs, dod spēku izturēt, kad raud māte. *Atmoda*. 11. lpp. (intervija/saruna)
10. Bijušais PSRS armijas vecākais seržants. (1991, 22. janv.). Kā pretoties tankam. *Atmoda*. 15. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)

11. Krūmiņš, J. (1991, 29. janv.). Mēs satiksimies. *Atmoda*. 1. lpp. (apraksts)
12. Čaladze, T. (1991, 29. janv.). Šobrīd izšķiras mūsu liktenis... *Atmoda*. 3. lpp. (ziņa)
13. Krievkalns, I. (1991, 29. janv.). Rubiks "beretes" nepazīst. *Atmoda*. 12. lpp. (ziņa)
14. "Atmodas" informatīvais dienests. (1991, 29. janv.). OMON arhipelāgs. *Atmoda*. 13. lpp. (ziņa)
15. Grandavs, E. (1991, 29. janv.). "Mans pienākums – palīdzēt ekstrēmās situācijās". *Atmoda*. 13. lpp. (intervija/saruna)
16. Jakubāns, A. (1991, 15. janv.). Nakts pēc asiņainās svētdienas. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
17. Ezernieks, I., Rubene, A. (1991, 15. janv.) Ar bruģakmeni pret tanku? *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
18. Daudišs, I., Gorbunovs, A. (1991, 15. janv.). Latvijas Republikas Augstākās Padomes aicinājums Latvijas tautai. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
19. Jakubāns, A. (1991, 15. janv.). Nakts pēc asiņainās svētdienas. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
20. Grīnbergs, A. (1991, 17. janv.). Vīru valodas tanku ēnā. *Neatkarīgā Cīņa*. 2. lpp. (intervija/saruna)
21. LR AP Preses centrs. (1991, 22. janv.). Nakts hronika. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
22. Klimkāne, Ā. (1991, 22. janv.). Krusti ceļā. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
23. Grīnbergs, A. (1991, 22. janv.). Uz barikādēm. *Neatkarīgā Cīņa*. 2. lpp. (ziņa)
24. Kuple, D. (1991, 25. janv.). Esam gatavi uz visu. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
25. Pakalns, K.. (1991, 25. janv.). Joprojām zem automātu stobriem. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
26. Kantāne, A. (1991, 25. janv.). Mēs esam. *Neatkarīgā Cīņa*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
27. Bez aut. (1991, 25. janv.). LTF veido tautas fondu. *Neatkarīgā Cīņa*. 2. lpp. (ziņa)
28. Kondrāts, Ģ. (1991, 29. janv.). Gals un sākums. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
29. Klimkāne, Ā. (1991, 29. janv.). Ievainoto veselības stāvoklis. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
30. Bez aut. (1991, 16. janv.). Tiem, kas aizstāv Latviju Rīgā. *Diena*. 2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)

31. Godmanis, I., Līcis, K. (1991, 17. janv.). Lēmums nr. 14 Rīgā 1991. gada 15. janvārī: Par neatliekamajiem pasākumiem stāvokļa normalizēšanai republikā. *Diena*. 2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
32. Latvijas Rakstnieku savienība. (1991, 17. janv.). Likteņdienās. *Diena*. 3. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
33. Punka, I. (1991, 19. janv.). R. Mūrnieka bēres. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
34. Bojāre, I., Vidauskis, U. (1991, 19. janv.). Deputāti par barikādēm. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
35. Krūmiņš, M., Vilnītis, J. (1991, 22. janv.). Rīgas sargiem pārtikas netrūkst. *Diena*. 3. lpp. (ziņa)
36. Zemzare, I. (1991, 22. janv.). Andris Slapiņš. *Diena*. 3. lpp. (apraksts)
37. Krauze, A. (1991, 25. janv.). Videokamera uz barikādēm. *Diena*. 3. lpp. (ziņa)
38. Krapāne, L. (1991, 26. janv.). Sēru diena Latvijā. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
39. Vasariņš, P. (1991, 26. janv.). Eiropa vēro Baltiju. *Diena*. 4. lpp. (ziņa)
40. *Dienas* Ārzemju ziņu birojs. (1991, 26. janv.). Par Baltijas brīvību. *Diena*. 4. lpp. (ziņa)
41. Stepina, K., Latvels, J. (1991, 26. janv.). Nelaiimes gadījums Vecrīgā. *Diena*. 4. lpp. (ziņa)
42. Redovičs, A. (1991, 30. janv.). Nekādu filmēšanu! Šaut uz operatoriem! *Diena*. 3. lpp. (ziņa)
43. Briedis, L. (1991, 26. janv.). Pēdējā robeža. *Literatūra un Māksla*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
44. Čaklais, M. (1991, 26. janv.). Redaktora sleja. *Literatūra un Māksla*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
45. Bankovskis, P. (1991, 26. janv.). Varam sākt no jauna. *Literatūra un Māksla*. 2.–3. lpp. (viedoklis/komentārs)
46. Bērziņš, U. (1991, 2. febr.). Tik viegli? *Literatūra un Māksla*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
47. Zemzare, I. (1991, 2. febr.). Pēdējā svētdiena. *Literatūra un Māksla*. 3. lpp. (apraksts)
48. Bez aut. (1991, 1. febr.). Rīgā, 20. janvāra naktī. *Lauku Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
49. “Cīņas” preses dienests. (1991, 16. janv.). Manifestācija Daugavas krastmalā. *Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
50. Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās komitejas birojs. (1991, 25. janv.). Paziņojums sakarā ar notikumiem 1991. gada 19.–21. janvārī Rīgā. *Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)

51. Kundziņš, V. (1991, 29. janv.). Pīpīte mutē – kaļķītis galvā? *Cīņa*. 1.–2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
52. Lietuvas, Latvijas un Igaunijas Komunistiskās partijas CK Sekretāru padome. (1991, 29. janv.). Aicinājums Baltijas republiku un visas valsts žurnālistiem. *Cīņa*. 4. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
53. Без авт. (1991, 13 янв.). Что же они защищают? *Советская Латвия*. С. 1. (ziņa)
54. Дубровский, В., Озолс, А. (1991, 16 янв.). Народ делает выбор. *Советская Латвия*. С. 1. (ziņa)
55. Без авт. (1991, 17 янв.). Народ делает выбор. Политическое заявление. *Советская Латвия*. С. 1. (ziņa)
56. Без авт. (1991, 17 янв.). Как нагнетается истерия. *Советская Латвия*. С. 1. (ziņa)
57. Кедров, А. (1991, 17 янв.). Господа заговорили по–русски. *Советская Латвия*. С. 2. (viedoklis/komentārs)
58. Черковский, А. (1991, 19 янв.). Спасайся, кто может! *Советская Латвия*. С. 1. (ziņa)
59. Без авт. (1991, 22 янв.) Заявление бюро центрального комитета компартии Латвии В связи с событиями в Риге 19–21 января 1991 г. *Советская Латвия*. С. 1. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
60. Диманис, С. (1991, 22 янв.) Заявление фракции “Равноправие” В связи с событиями в Риге 19–21 января 1991 г. *Советская Латвия*. С. 1. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
61. Дубровский, В. (1991, 22 янв.). Свидетельство очевидца. *Советская Латвия*. С. 1. (viedoklis/komentārs)
62. Литвинова, И. (1991, 23 янв.). Тепер – трагедия в Риге. *Советская Латвия*. С. 1, 2. (ziņa)
63. Дубровский, В. (1991, 23 янв.). Стреляли от Бастионной горки. *Советская Латвия*. С. 1, 3. (ziņa)
64. Литвинова, И. (1991, 24 янв.). Если это провокация, кто ее подготовил? *Советская Латвия*. С. 1, 2. (ziņa)
65. Литвинова, И. (1991, 24 янв.) Если это провокация, то кто ее подготовил? *Советская Латвия*. С. 1, 2. (intervija/saruna)
66. Без авт. (1991, 16 янв.). Рига, 15 января. *Советская молодежь*. С. 1. (ziņa)
67. Т.К. (1991, 16 янв.). ОМОН в школе милиции. *Советская молодежь*. С. 2. (ziņa)
68. Гильман, С. (1991, 17 янв.). Сергей Диманис: Колючий взгляд из–за баррикад. *Советская молодежь*. С. 8, 9. (intervija/saruna)
69. Без авт. (1991, 18 янв.). Обращение к народу Латвии. *Советская молодежь*. С. 2. (ziņa)

70. ЛЕТА. (1991, 19 янв.). Латвия: хроника. *Советская молодежь*. С. 1. (ziņa)
71. Жданова, Д. (1991, 21 янв.). У потухших костров. *Советская молодежь*. С. 1. (ziņa)
72. Колгушкина, Т. (1991, 22 янв.). ОМОН на тропе войны? *Советская молодежь*. С. 1, 2. (intervija/saruna)
73. Власова, Е., Петропавловская, А. (1991, 26 янв.). Загонит ли нас в тупик “Третья сила?” *Советская молодежь*. С. 2. (ziņa)
74. Без авт. (1991, 26 янв.). ОМОН: “Извините за беспокойство”. *Советская молодежь*. С. 2. (intervija/saruna)
75. Пориньш, Г. (1991, 30 янв.). Почему мы стоим на баррикадах? *Советская молодежь*. С. 1. (apraksts)
76. Боннэр, Е. (1991, 30 янв.). Родина – это свобода. *Советская молодежь*. С. 1. (viedoklis/komentārs)
77. Grandavs, E. (1992, 14. janv.). Šobrīd. *Atmoda*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
78. LTF valde. (1992, 14. janv.). 13.– 21. janvāris. Atceres dienas. *Atmoda*. 15. lpp. (aicinājums/paziņojums)
79. Veidemane, E. (1992, 21. janv.). Barikāžu sajūta. *Atmoda*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
80. Grandavs, E, Vladimirovs, A. (1992, 21. janv.). Barikādes bija un ir. *Atmoda*. 8.–9. lpp. (viedoklis/komentārs)
81. Zemzare, I. (1992, 11. janv.). Piemiņas mūzika. *Diena*. 15. lpp. (ziņa)
82. *Dienas ārzemju ziņu birojs*. (1992, 14. janv.). Latvija un Lietuva vienojas upuru piemiņas dienā. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
83. Krapāne, L. (1992, 18. janv.). Janvāra notikumu izmeklēšana kavējas. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
84. Punka, I. (1992, 18. janv.). Jānis Slapiņš pārmet Prokuratūrai vilcināšanos. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
85. Eprners, A., Podnieks, J. (1992, 18. janv.). Pēc gada. *Diena*. 4. lpp. (ziņa)
86. Jakubāns, A. (1992, 11. janv.). 13. janvāris – mūsu pašapziņas diena. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
87. Lūsis, O. (1992, 14. janv.). Kopā arī uz izdzīvošanas barikādēm. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
88. Bez aut. (1992, 21. janv.). Smeldz ilgi sirds. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
89. Bankovskis, P. (1992, 17. janv.). Labdien! *Literatūra un Māksla*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)

90. Кабанов, Н. (1992, 14 янв.). Баррикад Одисея Костанды. *СМ–сегодня*. С. 2. (intervija/saruna)
91. Щербин, В. (1992, 18 янв.). Виновные в гибели людей выясняются... *СМ–сегодня*. С. 2–3. (intervija/saruna)
92. Колгушкина, Т. (1992, 18 янв.). Виновные в гибели людей выясняются... *СМ–сегодня*. С. 2–3. (intervija/saruna)
93. ЛЕТА. (1992, 21 янв.). Что выло, то было... *СМ–сегодня*. С. 1. (ziņa)
94. Каринин, В. (1992, 15 янв.). Горят свечи памяти... *Панорама Латвии*. С. 1. (ziņa)
95. LTF valde. (1993, janv.). Latvijas Tautas frontes 5. sasaukuma valdes paziņojums. *Atmoda*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
96. Bez aut. (1993, janv.). LTF aicina atbalstīt 1991. gada janvārī un augustā kritušo ģimenes. *Atmoda*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
97. Bez aut. (1993, janv.). Ir pagājuši divi gadi. *Atmoda*. 1. lpp. (ziņa)
98. Bez aut. (1993, janv.). 1991. gada janvāra notikumu piemiņas dienas. *Atmoda*. 2. lpp. (ziņa)
99. Bez aut. (1993, 21. janv.). Valstsvīri piemin janvāra upurus. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
100. Колгушкина, Т. (1993, 20 янв.). Обогрившие Бастейкалнс. *СМ–сегодня*. С. 1, 2. (intervija/saruna)
101. Март, Д. (1993, 22 янв.). Живём как живём... *СМ–сегодня*. С. 2. (ziņa)
102. Bērziņa, A. (1994, 14. janv.). Janvāra dienu dalībnieki pulcējas pie ugunsкура Doma laukumā. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
103. Dimiters, K. (1994, 19. janv.). Bluča gadā ieejot jeb Barikāžu ugunsкуру gaismā. *Diena*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs)
104. Rudaks, U. (1994, 20. janv.). Janvāra dienu Iekšlietu ministrijas aizstāvji jūtas aizmirsti. *Diena*. 1., 8. lpp. (apraksts)
105. Bērziņa, A., Jagodkina, L. (1994, 21. janv.). Ar klusuma brīdi piemin janvāra upurus. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
106. Bez aut. (1994, 21. janv.). Pieminot. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
107. Hānbergs, Ē. (1994, 22. janv.). Šī nedēļa. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
108. Bez aut. (1994, janv.). Janvāra dienu piemiņai. *Atmoda*. 1. lpp. (ziņa)
109. Bez aut. (1994, 18. janv.). Vecrīgā atkal deg ugunsкури. *Lauku Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
110. В., А. (1994, 13 янв.). Дым погасших костров. *СМ–сегодня*. С. 1. (ziņa)

111. Кабанов, Н. (1994, 18 янв.). “Те, кто останется в живых, будут смеяться”. *СМ–сегодня*. С. 1.,2. (viedoklis/komentārs)
112. Колгушкина, Т. (1994, 19 янв.). Камни Бастейкалнса. *СМ–сегодня*. С. 1., 3 (intervija/saruna)
113. Без авт. (1994, 20 янв.). Дата. *СМ–сегодня*. С. 1. (ziņa)
114. Без авт. (1994, 13 янв.). Без назв. *Панорама Латвии*. С. 1. (ziņa)
115. Без авт. (1994, 22 янв.). С чаепитием и песнями. *Панорама Латвии*. С. 1. (ziņa)
116. Биķе, I., Zaļūksnis, Dz. (1995, 13. janv.). Janvāris, 1991. gads: OMON un trešais spēks. *Neatkarīgā Cīņa*. 3. lpp. (apraksts)
117. Antenišķis, A. (1995, 19. janv.). Pēc četriem gadiem... *Neatkarīgā Cīņa*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs)
118. Биķе, I., Zaļūksnis, Dz. (1995, 20. janv.). Janvāris, 1991. gads: OMON un trešais spēks. *Neatkarīgā Cīņa*. 3. lpp. (apraksts)
119. Bez aut. (1995, 20. janv.). To dienu gaisma nezudīs. *Lauku Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
120. Liepiņš, T., Rudaks, U. (1995, 21. janv.). Rīgā atceras 1991. gada janvāra barikāžu dienas. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
121. Колгушкина, Т. (1995, 20 янв.). Кто знает правду Бастейкалнса?. *СМ–сегодня*. С. 6. (intervija/saruna)
122. Без авт. (1995, 20 янв.). Рига, январь 1991 года. *Панорама Латвии*. С. 1. (ziņa)
123. Liepiņa, G. (1996, 12. janv.). Barikāžu dalībnieki Valkā neatsaucas. *Diena*. 5. lpp. (ziņa)
124. Kočāne, S. (1996, 13. janv.). Abām pusēm bija vienādi formas tērpi. *Diena*. 1., 5. lpp. (apraksts)
125. Bez aut. (1996, 18. janv.). Neatkarības priekšvakarā. *Diena*. 2. lpp. (ziņa)
126. Bez aut. (1996, 18. janv.). Atcerēsies janvāra barikādes. *Diena*. 3. lpp. (ziņa)
127. Galzons, E. (1996, 20. janv.). Policisti atceras janvāra notikumus. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
128. Bez aut. (1996, 20. janv.). Kā atgūt mērķtiecības un vienotības izjūtu, kas bija pirms pieciem gadiem barikāžu laikā? *Diena*. 1. lpp. (intervija/saruna)
129. Francs, V. (1996, 20. janv.). OMON noziegumu izmeklēšana turpinās. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
130. Bērziņa, A., Lase, A., Liepiņa, G., Smoļenska, A., Štāls, A., Trops, J. (1996, 20. janv.). Šis laiks mūs piepildīja. *Diena*. 2. lpp. (intervija/saruna)
131. Bez aut. (1996, 20. janv.). Neatkarības priekšvakarā. *Diena*. 2. lpp. (ziņa)
132. Kalveite, I. (1996, 20. janv.). Barikāžu darbnīca. *SestDiena*. 7. lpp. (apraksts)

133. Galzons, E. (1996, 22. janv.). Mums jau nebija ko zaudēt. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
134. Bez aut. (1996, 20. janv.). Atceroties 1991. gada janvāra notikumus. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
135. Jakubāns, A. (1996, 20. janv.). Pirms pieciem gadiem. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
136. Dubava, S. (1996, 20. janv.). Kāda uzbrukuma anatomija. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (apraksts)
137. Andiņš, I. (1996, 16. janv.). Balto zvanu vaicājošā atbals. *Lauku Avīze*. 23. lpp. (intervija/saruna)
138. Sildzedze, E. (1996, 16. janv.). Būt aizmugurei. *Lauku Avīze*. 23. lpp. (viedoklis/komentārs)
139. Элкин, А. (1996, 20 янв.). “Теперь мы оказались ненужными”. *СМ–сегодня*. С. 1. (intervija/saruna)
140. Кобаль, Л. (1996, 20 янв.). Когда остыли костры. *СМ–сегодня*. С. 3. (apraksts)
141. Элкин, А. (1996, 20 янв.). Наше единство осталось на баррикадах. *СМ–сегодня*. С. 3. (intervija/saruna)
142. Чехов, А. (1996, 20 янв.). Эта мифическая “Третья сила”. *Панорама Латвии*. С. 2. (viedoklis/komentārs)
143. Plato, D. (1997, 16. janv.). Atceras 1991. gada janvāra barikādes. *Diena*. 4. lpp. (ziņa)
144. Kaufmanis, A. (1997, 16. janv.). Dainis Īvāns no Īvāniem. *Diena*. 12. lpp. (intervija/saruna)
145. Nikers, O. (1997, 21. janv.). Barikāžu laikus atceroties. *Lauku Avīze*. 4. lpp. (intervija/saruna)
146. Vanzovičs, S. (1997, 13. janv.). Sākas barikāžu dienu atcere. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
147. Vanzovičs, S. (1997, 20. janv.). Janvāra traģisko notikumu atcerei. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
148. Bez aut. (1997, 20. janv.). *Neatkarīgā Rīta Avīze* vaicā Valsts prezidentam. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (intervija/saruna)
149. Mariņina, M. (1997, 21. janv.). Janvāri atceras arī Liepājā. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
150. Dubava, S. (1997, 21. janv.). 1991. gada janvāri atceras ceļu policisti. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 6. lpp. (intervija/saruna)
151. Vanzovičs, S. (1997, 21. janv.). Godina barikāžu laika upurus. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 8. lpp. (ziņa)
152. BNS. (1997, 14 янв.). Дни баррикад. *СМ–сегодня*. С. 1. (ziņa)

153. Колгушкина, Т. (1997, 18 янв.). ОМОН на подходе. *СМ–сегодня*. С. 1. (viedoklis/komentārs)
154. Лисицына, В. (1997, 21 янв.). Цветы на Бастионке. *СМ–сегодня*. С. 1. (ziņa)
155. Март, Ю. (1997, 24 янв.). Забитый герой баррикад. *СМ–сегодня*. С. 6. (intervija/saruna)
156. Без авт. (1997, 16 янв.). В памятные январские дни 6 лет назад. *Панорама Латвии*. С. 2. (ziņa)
157. Без авт. (1997, 18 янв.). В памятные январские дни 6 лет назад. *Панорама Латвии*. С. 1. (ziņa)
158. Prokopova, E., Radzevičūte, A. (1998, 13. janv.). Landsbergim – barikāžu piemiņas zīme. *Diena*. 1., 3. lpp. (ziņa)
159. Arāja, D. (1998, 14. janv.). Barikāžu dalībniekiem atmiņu vakars. *Diena*. 3. lpp. (ziņa)
160. Bez aut. (1998, 15. janv.). Barikāžu laiks romānā. *Diena*. 13. lpp. (ziņa)
161. Vanags, J. (1998, 17. janv.). Pie televīzijas atceras janvāra barikāžu notikumus. *Diena*. 3. lpp. (ziņa)
162. Bez aut. (1998, 19. janv.). Vai jūs piedalīsieties 1991. gada janvāra barikāžu atceres pasākumos? *Diena*. 1. lpp. (intervija/saruna)
163. Bez aut. (1998, 20. janv.). Vai barikāžu dalībnieki ir varoņi? *Diena*. 1. lpp. (intervija/saruna)
164. Arāja, D. (1998, 20. janv.). Tāds maziņš – pretī tankiem. *Diena*. 1., 4. lpp. (apraksts)
165. Upleja, S. (1998, 21. janv.). Rīgā piemin janvāra barikādes. *Diena*. 1., 3. lpp. (ziņa)
166. Stradiņš, J. (1998, 13. janv.). Ētiski pats tīrākais laiks. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
167. Puncule, I. (1998, 13. janv.). Lietuvā sēro arī latvieši. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 6. lpp. (ziņa)
168. Ozola, E., Pastalnieks, A. (1998, 21. janv.). Rīgā atceras 1991. gada barikāžu dienas. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
169. Чепуров, В. (1998, 15 янв.). Этика и баррикады. *СМ–сегодня*. С. 2. (viedoklis/komentārs)
170. Морозова, Н. (1998, 15 янв.). Последние баррикады Вильгельма. *СМ–сегодня*. С. 3. (apraksts)
171. Отдел политики. (1998, 19 янв.). Баррикады 7 лет спустя. *СМ–сегодня*. С. 1. (ziņa)
172. Элкин, А. (1998, 20 янв.). Баррикады прошлого и настоящего. *СМ–сегодня*. С. 1, 3. (intervija/saruna)

173. Bez aut. (1998, 20 янв.). В те непростые дни. *Панорама Латвии*. С. 1. (ziņa)
174. Bez aut. (1998, 21 янв.). Без назв. *Панорама Латвии*. С. 1. (ziņa)
175. Bez aut. (1999, 13. janv.). Vai jūs piedalīsieties barikāžu atceres pasākumos? *Diena*. 1. lpp. (intervija/saruna)
176. Zaļais, R. (1999, 13. janv.). 1991. gada barikāžu dalībnieku atbalsta fonda rīkotie barikāžu atceres pasākumi 1999. gada janvārī. *Diena*. 2. lpp. (ziņa)
177. Skagale, G. (1999, 21. janv.). “Ja nevar satikties citreiz, tad vismaz svētkos”. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
178. Bez aut. (1999, 13. janv.). Vai jūs atceraties, ko darījāt 1991. gada 13. janvārī? *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (intervija/saruna)
179. Augstkalns, U. (1999, 13. janv.). Barikāžu janvāris: atcerēties vai aizmirst? *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (apraksts)
180. Skagale, G. (1999, 13. janv.). Barikāžu aizstāvju piemiņai. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
181. Skagale, G. (1999, 18. janv.). Ļaudis pulcējas pie Baltā krusta. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
182. Pokopova, E. (1999, 14. janv.). Atsauc atmiņā janvāra barikādes. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
183. Arāja, D. (1999, 21. janv.). Barikāžu atceres laiks – arī prieka brīdis par savu valsti. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
184. Jakubāns, A. (1999, 16. janv.). Uguns kuri. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
185. Kārkliņa, I. (1999, 14. janv.). Barikādes atceras nedaudzi. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
186. Skagale, G. (1999, 16. janv.). “20. janvāris bija mūsu otrā dzimšanas diena.” *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 8.–9. lpp. (intervija/saruna)
187. Straume, J. (1999, 26. janv.). 26. janvāris – vakar, šodien, rīt? *Lauku Avīze*. 28. lpp. (apraksts)
188. BNS. (1999, 21 янв.). Живет память о баррикадных днях. *Панорама Латвии*. С. 1. (ziņa)
189. Дубровский, В. (1999, 26 янв.). Рижский ОМОН: правда и вымысел? *Панорама Латвии*. С. 4. (intervija/saruna)
190. ЛЕТА (1999, 26 янв.). Быро по защите Сатверсме: мы должны давать оценку передаче российского телевидения об ОМОНЕ. *Панорама Латвии*. С. 4. (ziņa)
191. Федосеев, Л. (1999, 21 янв.). Через восемь лет. *Час*. С. 1. (viedoklis/komentārs)
192. Bez aut. (1999, 21 янв.). Факелы истории. *Час*. С. 1. (ziņa)

193. Федосеев, Л. (1999, 16 янв.). Баррикады. Как это было на самом деле. *Час*. С. 3. (viedoklis/komentārs)
194. Bez aut. (2000, 20. janv.). Zaķusalā sildās barikāžu dalībnieki. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
195. Nagle, G. (2000, 20. janv.). Vēstures stunda barikāžu atmiņās. *Diena*. 3. lpp. (apraksts)
196. Bez aut. (2000, 20. janv.). Vai jūs atceraties 1991. gada barikāžu laiku? *Diena*. 1. lpp. (intervija/saruna)
197. Nagle, G. (2000, 21. janv.). Atceras barikāžu dienas. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
198. Cera, E. (2000, 21. janv.). Godina barikāžu upuru piemiņu. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
199. Bez aut. (2000, 20. janv.). Zaķusalā atceras barikāžu dienas. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
200. BNS. (2000, 20. janv.). Atceroties barikādes, iedez simbolisku ugunskuru. *Lauku Avīze*. 4. lpp. (ziņa)
201. Nikers, O. (2000, 22. janv.). Piemiņa barikāžu dalībniekiem. *Lauku Avīze*. 5. lpp. (ziņa)
202. Без авт. (2000, 21 янв.). Прошлое помянули факелами и цветами. *Час*. С. 2. (ziņa)
203. Без авт. (2000, 21 янв.). Вспоминая минувшие дни. *Панорама Латвии*. С. 1. (ziņa)
204. Egle, I. (2001, 12. janv.). Barikādes kā vienotības simbols. *Diena*. 1., 4. lpp. (apraksts)
205. Bez aut. (2001, 15. janv.). Ugunskurs pulcē Zaķusalas sargus. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
206. Rodins, A. (2001, 20. janv.). Barikāžu dienas atceroties. *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
207. Lase, I. (2001, 20. janv.). OMON lietā vēl daudz nezināmo. *Diena*. 3. lpp. (apraksts)
208. Arāja, D., Egle, I. (2001, 22. janv.). Prezidente aicina nenicināt savu valsti. *Diena*. 1., 3. lpp. (ziņa)
209. Diedziņa, S., Lulle, A. (2001, 11. janv.). Strīdos atceras barikādes. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
210. Paparde, I. (2001, 15. janv.). Atceras tautas vienotību. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 5. lpp. (ziņa)
211. Bez aut. (2001, 15. janv.). Ar ko jums saistās barikāžu laiks? *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (intervija/saruna)
212. Lidere, E. (2001, 17. janv.). Piemin janvāra barikādēs kritušos. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 4. lpp. (ziņa)

213. Hermanis, V. (2001, 20. janv.). Vītauts paliek Vītauts. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 16. lpp. (ziņa)
214. Cera, E. (2001, 22. janv.). Latvija atceras barikāžu laiku. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
215. Zanders, O. (2001, 11. janv.). Pirms desmit gadiem janvārī. *Lauku Avīze*. 27. lpp. (viedoklis/komentārs)
216. Ansberga, Z. (2001, 18. janv.). Janvāra notikumi. It kā visu mūžu tam būtu gatavojušies. *Lauku Avīze*. 25. lpp. (viedoklis/komentārs)
217. Eglīte, S. (2001, 20. janv.). “Es to darītu vēlreiz...”. *Lauku Avīze*. 12. lpp. (intervija/saruna)
218. Valters, R. (2001, 20. janv.). Barikādes un vara. *Lauku Avīze*. 13. lpp. (apraksts)
219. Apals, J., Bērziņš, V., Ločmelis, I. (2001, 23. janv.). Cīņa par barikāžu laika ideāliem turpinās. *Lauku Avīze*. 28. lpp. (viedoklis/komentārs)
220. Строй, А. (2001, 12 янв.). Январь 1991–го. Десять лет спустя. *Час*. С. 3. (intervija)
221. Федосеев, Л. (2001, 13 янв.). День чёртовой дюжины. *Час*. С. 2. (viedoklis/komentārs)
222. Каменев, А. (2001, 13 янв.). Анатолий Горбунов: “Нам не жить друг без друга”. *Час*. С. 3. (intervija/saruna)
223. Николаев, С. (2001, 13 янв.). Философ Лакис: “На баррикадах я читал Достоевского”. *Час*. С. 8. (intervija)
224. Без авт. (2001, 22 янв.). Баррикады ушли в историю. *Час*. С. 1. (ziņa)
225. Кабанов, Н. (2001, 22 янв.). Сорок процентов. *Вести сегодня*. С. 3. (apraksts)
226. Дубровский, В. (2001, 19 янв.). Дайнис Иванс: “Для нас важнее всего были идеалы”. *Панорама Латвии*. С. 1. (ziņa)
227. Харин, В. (2001, 22 янв.). Десять лет спустя... *Панорама Латвии*. С. 2. (ziņa)
228. Белан, С. (2001, 26 янв.). Баррикады сохранились у многих в головах. *Панорама Латвии*. С. 1. (apraksts)
229. Агāja, D. (2002, 21. janv.). Barikāžu gadadienu atzīmē ar klusu piemiņu. *Diena*. 1., 4. lpp. (ziņa)
230. Egle, I. (2002, 14. janv.). Zaķusalā iedēdz ugunscurus. *Diena*. 1., 4. lpp. (ziņa)
231. Bez aut. (2002, 14. janv.). Vai atmiņas par barikāžu laiku nesāk izplēnēt? *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (intervija)
232. Cera, E. (2002, 14. janv.). Lietuva pateicas par atbalstu barikāžu laikā. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 4. lpp. (ziņa)

233. Bez aut. (2002, 17. janv.). Pie Vecmīlgrāvja tilta atceras barikāžu laiku. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
234. Cērmāne, I., Vaznovičs, S. (2002, 21. janv.). Piemin barikāžu dienās kritušos. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
235. Cera, E., Galkina, I. (2002, 25. janv.). Valmierā – 1991. gada barikāžu pieminekļis. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
236. Отдел новостей. (2002, 21 янв.). В память о январских событиях. *Панорама Латвии*. С. 1. (ziņa)
237. Рискин, А. (2002, 21 янв.). “И тогда я поднялся на баррикаду”. *Панорама Латвии*. С. 4. (apraksts)
238. Bez aut. (2003, 14. janv.). Iedegas barikāžu piemiņas uguns kuri. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
239. Rodins, A. (2003, 14. janv.). Barikāžu laiks. *Diena*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
240. Grīnuma, I. (2003, 17. janv.). Barikādes. Tāla vēsture pusaudžiem. *Diena*. 3. lpp. (apraksts)
241. Bez aut. (2003, 17. janv.). 1991. gada janvāra notikumi. *Diena*. 3. lpp. (apraksts)
242. Galenieks, M. (2003, 20. janv.). Svinīgi atcerēsies barikādes. *Diena*. 9. lpp. (ziņa)
243. Arāja, D. (2003, 21. janv.). Vecrīgu pilda barikāžu atmiņas. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
244. Bez aut. (2003, 14. janv.). Vai piedalīsieties barikāžu atceres pasākumos? *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (intervija/saruna)
245. Hermanis, V., Veide, L. (2003, 14. janv.). Atceras barikāžu laiku. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 4. lpp. (ziņa)
246. Cērmāne, I. (2003, 21. janv.). Atceras barikāžu dienu upurus. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 3. lpp. (ziņa)
247. Rācenis, U. (2003, 21. janv.). Barikāžu atmiņas izplēn. *Lauku Avīze*. 8. lpp. (ziņa)
248. Мейден, И. (2003, 14 янв.). Поминки по баррикадам. *Вести сегодня*. С. 2. (ziņa)
249. Без авт. (2003, 21 янв.). Памяти защитников баррикад. *Час*. С. 2. (ziņa)
250. Федосеев, Л. (2003, 21 янв.). Героев все больше. *Час*. С. 2. (viedoklis/komentārs)
251. Radovics, V. (2004, 12. janv.). Barikāžu laiks vēl uzdod daudz jautājumu. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 3. lpp. (apraksts)
252. Lūse, L. (2004, 20. janv.). Barikāžu laika bērni. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 11. lpp. (apraksts)
253. Radovics, V. (2004, 21. janv.). Doma laukumā deg atmiņu uguns kuri. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
254. Bez aut. (2004, 17. janv.). Sākas barikāžu atceres pasākumi. *Diena*. 3. lpp. (ziņa)

255. Bez aut. (2004, 21. janv.). Barikāžu laiks atgādina vēsturi. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
256. Без авт. (2004, 14 янв.). Вновь скорбят о баррикадах. *Вести сегодня*. С. 2. (ziņa)
257. Отдел новостей. (2004, 20 янв.). Пирожки с кострами – меню января. *Вести сегодня*. С. 2. (ziņa)
258. Казаков, А. (2004, 20. janv.). Кто придумал баррикады? *Вести сегодня*. С. 5. (viedoklis/komentārs)
259. Без авт. (2004, 20 янв.). Вспоминая зиму 91–го... *Час*. С. 1. (ziņa)
260. Радионов, В. (2004, 21 янв.). “За что боролись в 1991–м?” *Час*. С. 2. (intervija/saruna)
261. Bez aut. (2005, 18. janv.). Barikāžu atcerei iesaka izkārt valsts karogus. *Diena*. 6. lpp. (ziņa)
262. Bez aut. (2005, 18. janv.). Ko jūs zināt par barikādēm? *Diena*. 6. lpp. (intervija/saruna)
263. Bez aut. (2005, 14. janv.). Kā jūs un jūsu ģimenes locekļi atmināties barikāžu laiku? *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (intervija/saruna)
264. Cera, E. (2005, 15. janv.). Barikāžu laika bērni mīla Latviju. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 4. lpp. (ziņa)
265. Bez aut. (2005, 20. janv.). Vai jūs būtu gatavi aizstāvēt Latvijas neatkarību šodien? *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (intervija/saruna)
266. Matīsa, K. (2005, 20. janv.). *Atmoda* uz barikādēm. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 7. lpp. (intervija/saruna)
267. Maiznieks, G. (2005, 21. janv.). 1991. gada un šodienas barikādes. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
268. Radovics, V. (2005, 21. janv.). Barikāžu uguns kuri pēc 14 gadiem. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
269. LETA. (2005, 17. janv.). Barikāžu dienu atceres laiks. *Latvijas Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
270. Без авт. (2005, 21 янв.). Наш костёр в тумане светит? *Вести сегодня*. С. 1. (ziņa)
271. Кетнере, Н. (2005, 20 янв.). Такая короткая память. *Час*. С. 1. (ziņa)
272. Bez aut. (2006, 11. janv.). 15. gadadiena barikāžu laika atmiņās. *Diena*. 4. lpp. (ziņa)
273. Bez aut. (2006, 11. janv.). Barikāžu dienu atceres pasākumi iesākas muzejā. *Diena*. 5. lpp. (ziņa)
274. Egle, I. (2006, 14. janv.). Iedez brīvības svētku uguns kurus. *Diena*. 4. lpp. (ziņa)
275. Rudaks, U. (2006, 16. janv.). Barikāžu atbalss pērkondziesmā. *Diena*. 10. lpp. (intervija/saruna)

276. Egle, I. (2006, 21. janv.). Barikāžu atcerei izskanot, aicina izvērtēt toreizējo iekšlietu darbinieku lomu. *Diena*. 6. lpp. (ziņa)
277. Redisons, I. (2006, 13. janv.). Par barikādēm nepateiktais. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (apraksts)
278. 1991. gada barikāžu muzejs. (2006, 13. janv.). Godātie Latvijas ļaudis! Barikāžu aizstāvji! *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
279. Avotiņš, V. (2006, 13. janv.). Viņi bija valsts vairogs. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
280. Blūmfelds, A. (2006, 14. janv.). Iedez ugunsgrāvis barikāžu laika piemiņai. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
281. Vīksne, I. (2006, 17. janv.). Piltenieši atceras sadursmi Vecmīlgrāvī. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1.,4. lpp. (ziņa)
282. Radovics, V. (2006, 21. janv.). Sals noplacina atceres pasākumus. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1.,4. lpp. (ziņa)
283. Батолин, И. (2006, 14 янв.). “Не стрелять!” *Час*. С. 3. (ziņa)
284. Матюшенок, В. (2006, 20. янв.). Три версии событий 20 января в Риге. *Час*. С. 3. (apraksts)
285. Ватолин, И. (2006, 23 янв.). По разные стороны баррикад. *Час*. С. 2. (intervija)
286. Кабанов, Н. (2006, 13 янв.). Беня знает за облаву... *Вести сегодня*. С. 4. (viedoklis/komentārs)
287. Без авт. (2006, 14 янв.). Костры на Домчике. *Вести сегодня*. С. 1. (ziņa)
288. Radovics, V. (2007, 15. janv.). Zaķusalas aizstāvji pulcējas pie ugunsgrāvis. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 4. lpp. (ziņa)
289. Tabore, G. (2007, 20. janv.). Jaunākais brālis. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 14. lpp. (intervija/saruna)
290. Zvirbulis, Ģ. (2007, 15. janv.). Sākušās barikāžu atceres dienas. *Latvijas Avīze*. 5. lpp. (ziņa)
291. Bez aut. (2007, 20. janv.). Vēstures stunda par barikāžu laiku. *Latvijas Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
292. Sprūde, V. (2007, 20. janv.). Skats pa “stūra mājas” logu. *Latvijas Avīze*. 24. lpp. (apraksts)
293. Без авт. (2007, 19 янв.). Снова у Сейма горят костры... *Час*. С. 1. (ziņa)
294. Без авт. (2007, 19 янв.). Русский вопрос: Почему мы молчим? *Час*. С. 5. (apraksts)
295. Кетнере, Н. (2005, 20 янв.). Такая короткая память. *Час*. С. 1. (ziņa)
296. Без авт. (2007, 22 янв.). В память о баррикадах. *Час*. С. 2. (ziņa)

297. Васильев, В. (2007, 22 янв.). Дата. *Вести сегодня*. С. 1. (ziņa)
298. Nagle, G. (2008, 12. janv.). Sniegputenis, ko nevar aizmirst. *Diena*. 20 lpp. (apraksts)
299. Bez aut. (2008, 19. janv.). Barikāžu piemiņas pasākumi. *Diena*. 10. lpp. (ziņa)
300. Zālīte–Kļaviņa, Z. (2008, 21. janv.). Atceras barikāžu laikus. *Diena*. 9. lpp. (ziņa)
301. Raita, S. (2008, 12. janv.). Sievietes mājās nervozēja. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 26.–27. lpp. (intervija/saruna)
302. Radovics, V. (2008, 14. janv.). Iekur barikāžu ugunsurus. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 5. lpp. (ziņa)
303. Radovics, V. (2008, 19. janv.). Pa barikāžu pēdām. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 4. lpp. (ziņa)
304. Radovics, V. (2008, 19. janv.). Īstos varoņus neatceras. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 4. lpp. (ziņa)
305. Stankeviča, Z. (2008, 21. janv.). Atmiņas par barikādēm atkal apvieno. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 6. lpp. (ziņa)
306. Krautmanis, M. (2008, 22. janv.). Par Bauskas miličiem piemirstas. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
307. BNS. (2008, 14. janv.). Dedz barikāžu atceres ugunsurus. *Latvijas Avīze*. 4. lpp. (ziņa)
308. BNS. (2008, 14. janv.). Vēlas pasniegt naudas pabalstu. *Latvijas Avīze*. 4. lpp. (ziņa)
309. Cunsks, J. (2008, 16. janv.). Dienas, kas paliks atmiņā. *Latvijas Avīze*. 24. lpp. (viedoklis/komentārs)
310. Laitāns, L. (2008, 19. janv.). Neaizmirstamais barikāžu laiks. *Latvijas Avīze*. 20. lpp. (viedoklis/komentārs)
311. LETA, BNS. (2008, 21. janv.). Latvija piemin barikāžu upurus. *Latvijas Avīze*. 1., 4. lpp. (ziņa)
312. Без авт. (2008, 21 янв.). Баррикадные костры. *Час*. С. 1. (ziņa)
313. Без авт. (2008, 21 янв.). Память. *Час*. С. 1. (ziņa)
314. Матюшенок, В. (2008, 25 янв.). Баррикадные костры: памятные или поминальные? *Час*. С. 5. (ziņa)
315. Без авт. (2008, 21 янв.). Фотофакт. *Вести сегодня*. С. 2. (ziņa)
316. Kārklīšs, K. (2009, 14. janv.). Sācies barikāžu atceres laiks. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 6. lpp. (ziņa)
317. Veidemane, E. (2009, 15. janv.). Nicinājuma bruņakmeņi. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)

318. Veidemane, E. (2009, 20. janv.). Barikāžu putekļi un zelts. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
319. Rone, L. (2009, 20. janv.). Barikāžu atceres kulminācija. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 22. lpp. (ziņa)
320. Veidemane, E. (2009, 20. janv.). “Es grib’ stāvus mīlēties!” *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 22.–23. lpp. (intervija/saruna)
321. Kurzemnieks, J. (2009, 21. janv.). Barikādes ap Saeimas ēku... *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs)
322. Stankeviča, Z. (2009, 21. janv.). Barikāžu atceres diena aizrit drūmā noskaņojumā. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 7. lpp. (ziņa)
323. Bez aut. (2009, 21. janv.). Piemiņas pasākumi – policistu uzraudzībā. *Diena*. 6. lpp. (ziņa)
324. Grīnbergs, A. (2009, 19. janv.). Barikāžu uguns kuri Jēkabpilī. *Latvijas Avīze*. 8. lpp. (ziņa)
325. Vikmanis, Ģ. (2009, 21. janv.). Barjeras nosargā atceri. *Latvijas Avīze*. 6. lpp. (ziņa)
326. Молчунов, В. (2009, 21 янв.). Вспомнить баррикады. *Час*. С. 1. (ziņa)
327. Севидова, Н. (2009, 19 янв.). В 1991–м их называли героями, в 2009–м – бандитами. *Вести сегодня*. С. 5. (intervija/saruna)
328. Bez aut. (2010, 21. janv.). Silda barikāžu piemiņas uguns kurs. *Diena*. 8. lpp. (ziņa)
329. Kārklīšs, K. (2010, 14. janv.). Barikādēm 19. gadadiena. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 8. lpp. (ziņa)
330. Raita, S. (2010, 19. janv.). Barikāžu laiks. Apvērsums. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 18. lpp. (intervija/saruna)
331. Veidemane, E. (2010, 20. janv.). Ģenerālis: “Barikādes noteica attieksmi pret neatkarību”. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2.–3. lpp. (intervija/saruna)
332. Gabre, A. (2010, 20. janv.). Barikāžu laikā sāpes rimst. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 7. lpp. (ziņa)
333. Kārklīšs, K. (2010, 21. janv.). Ar uguns kuru piemin barikādes. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 5. lpp. (ziņa)
334. Veidemane, E. (2010, 22. janv.). Latvieti, stāvi pie ratiem! *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs)
335. Kondrāts, Ģ. (2010, 14. janv.). Rīgā sākušās barikāžu atceres dienas. *Latvijas Avīze*. 10. lpp. (ziņa)
336. Eleksis, R. (2010, 20. janv.). Īstais varonis bija tauta. *Latvijas Avīze*. 20. lpp. (viedoklis/komentārs)
337. Sprūde, V. (2010, 23. janv.). Skats no preses nama. *Latvijas Avīze*. 5. lpp. (ziņa)

338. Sprūde, V. (2010, 23. janv.). Neatkarību glāba arī zemnieki. *Latvijas Avīze*. 5. lpp. (apraksts)
339. Без авт. (2010, 21 янв.). На баррикады. *Вести сегодня*. С. 1. (ziņa)
340. Без авт. (2010, 21 янв.). Стоп–кадр. *Час*. С. 1. (ziņa)
341. Пивоваров, Ю. (2010, 21 янв.). Виктор Бугай: баррикады – время выбора. *Час*. С. 1, 6. (intervija/saruna)
342. Egle, I. (2011, 12. janv.). Barikāžu laiks visilgāk paliek cilvēku sajūtās. *Diena*. 10.–11. lpp. (apraksts)
343. Klimovičs, A. (2011, 13. janv.). Vēsturiskais janvāris. *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
344. Bilts, K. (2011, 13. janv.). Upuri nav bijuši veltīti. *Diena*. 4. lpp. (viedoklis/komentārs)
345. Strode, L. (2011, 13. janv.). Barikāžu laika pašapziņas sajūta. *Diena*. 14. lpp. (intervija/saruna)
346. B. a. (2011, 14. janv.). Atkal kopā, sargājot atmiņas. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
347. Zanders, M. (2011, 14. janv.). Tālā Lietuva. *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
348. B. a. (2011, 14. janv.). Viļņā ar karogu pret tanku. *Diena*. 20. lpp. (ziņa)
349. Meļķis, D. (2011, 15. janv.). Kur ir revolūcija, tur ir arī blēži. *Diena*. 4.–5. lpp. (intervija/saruna)
350. Puķe, I. (2011, 17. janv.). Barikādes īslandieša acīm. *Diena*. 1., 5. lpp. (ziņa)
351. Rozentāls, A. (2011, 19. janv.). 20. janvāris. Joprojām neatbildēts jautājums, kurš sāka šaut. *Diena*. 4.–5. lpp. (ziņa)
352. Cīrulis, A. (2011, 20. janv.). Žurnālisti uz barikādēm. *Diena*. 4. lpp. (viedoklis/komentārs)
353. BNS, LETA. (2011, 21. janv.). “Paldies visiem, kuri ticēja!” *Diena*. 5. lpp. (ziņa)
354. Meļķis, D. (2011, 22. janv.). Atstumtie krievi. Latvija nav izturējusi pārbaudījumu ar neatkarību. *Diena*. 4.–5. lpp. (intervija/saruna)
355. Rozentāls, A. (2011, 22. janv.). Rosina vēlreiz vērtēt barikāžu notikumus. *Diena*. 7. lpp. (ziņa)
356. Grunbergs, F. (2011, 24. janv.). Rakstu saviem mazdēliem. *Diena*. 4. lpp. (viedoklis/komentārs)
357. Avotiņš, V. (2011, 10. janv.). Kulminācijas laiks. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
358. Kārklīšs, K. (2011, 12. janv.). Klāt barikāžu atceres 20. gadadiena. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 7. lpp. (ziņa)
359. Puisāne, G. (2011, 12. janv.). Vairoto garīgo brīvību. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 16. lpp. (apraksts)

360. Avotiņš, V. (2011, 13. janv.). Barikāžu laiks lētāks nekļūs. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
361. Veidemane, E. (2011, 13. janv.). Mums nav tiesību pašiem sevi iznīcināt. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2.–3. lpp. (viedoklis/komentārs)
362. Gertners, E. (2011, 14.–16. janv.). Barikādes atdzimst Doma baznīcā. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 5. lpp. (ziņa)
363. Rušeniece, L. (2011, 14.–16. janv.). Burzmā, kustībā un vienatnē. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 19. lpp. (intervija/saruna)
364. Paparde, I. (2011, 17. janv.). Stiprinās barikāžu atmiņās. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
365. Mediņa, I. (2011, 20. janv.). Ilūzijas zaudētas, ideāli snauž. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 4. lpp. (ziņa)
366. Veidemane, E. (2011, 20. janv.). Riebums pret brīvību. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
367. Kārklīns, K. (2011, 21.–23. janv.). Aicina stāstīt likteņstāstus. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 4. lpp. (ziņa)
368. Jundze, A. (2011, 21.–23. janv.). Barikādes toreiz un tagad. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 11. lpp. (ziņa)
369. Veidemane, E. (2011, 25. janv.). Bugajs: Nebija nekāda trešā spēka. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2.–3. lpp. (intervija/saruna)
370. Sprūde, V. (2011, 13. janv.). Barikāžu un izredzēto laiks. *Latvijas Avīze*. 1.–6. lpp. (apraksts)
371. Sprūde, V. (2011, 13. janv.). 1991. gada 13. janvārī. *Latvijas Avīze*. 2. lpp. (ziņa)
372. Līcītis, E. (2011, 13. janv.). 13. janvāris – pilsētu nosargāt visiem līdzekļiem. *Latvijas Avīze*. 3. lpp. (intervija/saruna)
373. Zanders, O. J. (2011, 13. janv.). Mūsu spīts pirms 20 gadiem. *Latvijas Avīze*. 20. lpp. (intervija/saruna)
374. Vilcāne, V. (2011, 14. janv.). Kā atceraties barikāžu laiku? *Latvijas Avīze*. 2. lpp. (intervija/saruna)
375. B. a. (2011, 14. janv.). Restaurēta barikāžu gaisotne. *Latvijas Avīze*. 6. lpp. (ziņa)
376. B. a. (2011, 14. janv.). Ar karogu pret tankiem. *Latvijas Avīze*. 10. lpp. (ziņa)
377. Sņiķersproģe, M. (2011, 14. janv.). Ar māmuliņas krustiņu rokās. *Latvijas Avīze*. 16. lpp. (viedoklis/komentārs)
378. Maiznieks, G. (2011, 14. janv.). Barikāžu dūmi ātri izvējoja... *Latvijas Avīze*. 18. lpp. (viedoklis/komentārs)
379. Feldmanis, U. (2011, 18. janv.). Cerību, ilgu un ticības laiks. *Latvijas Avīze*. 20. lpp.

- (viedoklis/komentārs)
- 380.B. a. (2011, 19. janv.). Kur slēpjas tautas spēks. *Latvijas Avīze*. 6. lpp. (ziņa)
- 381.Bebre, L. (2011, 19. aug.). Sociālisma murgu otrreiz negribētu. *Latvijas Avīze*. 16. lpp. (intervija/saruna)
- 382.Skalbergs, A. (2011, 19. janv.). Kriminālnoziedznieki bija godīgāki. *Latvijas Avīze*. 20. lpp. (intervija/saruna)
- 383.Sprūde, V. (2011, 20. janv.). 1991. gada 20. janvārī. *Latvijas Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
- 384.Kuzmina, I. (2011, 20. janv.). Ko zināt par barikāžu laiku? *Latvijas Avīze*. 2. lpp. (intervija/saruna)
- 385.Balčus, Z. (2011, 20. janv.). Ar kameru uz barikādēm. *Latvijas Avīze*. 11. lpp. (ziņa)
- 386.Knaģis, I. (2011, 20. janv.). Bet Maskavā jautri vicināja kājas. *Latvijas Avīze*. 20. lpp. (intervija/saruna)
- 387.Vikmanis, Ģ. (2011, 21. janv.). Pieredzē pasmeļas spēku. *Latvijas Avīze*. 1.,6. lpp. (ziņa)
- 388.Sprūde, V. (2011, 21. janv.). Omonieši darbojās pēc Maskavas pavēles. *Latvijas Avīze*. 4. lpp. (apraksts)
- 389.B.a. (2011, 21. janv.). Arī Strasbūrā atceras barikāžu laiku. *Latvijas Avīze*. 7. lpp. (ziņa)
- 390.Līce, A. (2011, 22. janv.). Lodes aizskrēja garām. *Latvijas Avīze*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs)
- 391.Dandēns, D. (2011, 25. janv.). Vai barikādēm sekoja atmoda? *Latvijas Avīze*. 20. lpp. (viedoklis/komentārs)
- 392.Poikāns, A. (2011, 26. janv.). Skolās barikāžu laiku neaizmirst. *Latvijas Avīze*. 19. lpp. (ziņa)
- 393.Без авт. (2011, 14 по 16 янв.). Баррикады и “антиглобалисты”. *Час*. С. 1. (ziņa)
- 394.Без авт. (2011, 21 по 23 янв.). Вчера в Латвии отмечали баррикадные события 20-летней давности. *Час*. С. 1. (ziņa)
- 395.Кабанов, Н. (2011, 18 янв.). “Банщик” из Рейкьявика. *Вести Сегодня*. С. 4. (ziņa)
- 396.Стефанов, А. (2011, 19 янв.). Баррикады с человеческим лицом. *Вести Сегодня*. С. 9. (ziņa)
- 397.ЛЕТА. (2011, 21 янв.). Дата. *Вести Сегодня*. С. 1. (ziņa)
- 398.Кабанов, Н. (2011, 21 янв.). Юбилейная перебранка. *Вести Сегодня*. С. 4. (ziņa)
- 399.Евдокимов, А. (2011, 18 янв.). Будем сложнее! *Телеграф*. С. 2. (ziņa)
- 400.Egle, I. (2012, 10. janv.). Entuziasti izveido Barikadopēdiju. *Diena*. 7. lpp. (ziņa)

- 401.Panteļejevs, A. (2012, 20. janv.). Barikādes un šodiena. *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
- 402.Gabre, A. (2012, 16. janv.). Iededz barikāžu atceres ugunsurus. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 4. lpp. (ziņa)
- 403.B.a. (2012, 20.–22. janv.). Iededz barikāžu atceres ugunsuru. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 5. lpp. (ziņa)
- 404.B.a. (2012, 11. janv.) Lietuvā piemin 1991. gada janvāra notikumus. *Latvijas Avīze*. 9. lpp. (ziņa)
- 405.B. a. (2012, 18. janv.). 1991. gada barikāžu atceres diena 20. janvārī. *Latvijas Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
- 406.Sprūde, V. (2012, 20. janv.). Barikāžu laiks. Bija vērts. *Latvijas Avīze*. 1., 7. lpp. (ziņa)
- 407.Акопова, И. (2012, 21. янв.). Баррикады молодости нашей. *Телеграф*. С. 1, 4. (ziņa)
- 408.B. a. (2013, 21. janv.). Ugunsuru dažādās blāzmas. *Diena*. 1., 6. lpp. (ziņa)
- 409.Gabre, A. (2013, 11. – 13. janv.). Barikāžu laika vēsture: pietrūkst fundamentāla pētījuma. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 4., 5. lpp. (ziņa)
- 410.Orupe, a. (2013, 17. janv.). Barikāžu laiku atceras pie Vecmīlgrāvja tilta. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 5. lpp. (ziņa)
- 411.Orupe, A. (2013, 21. janv.). Izlaužas protesta gars. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 6. lpp. (ziņa)
- 412.Lasmanis J. (2013, 18. – 20. janv.). Atdzīvināt atmodas ideālus. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 4., 5. lpp. (ziņa)
- 413.Orupe, A. (2013, 21. janv.).Liesmo uguns kuri un atmiņas. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 5. lpp. (ziņa)
- 414.B. a. (2013, 14. janv.). Barikādes pieminot. *Latvijas Avīze*. 6.lpp. (ziņa)
- 415.B.a. (2013, 17. janv.). Jo cīnīties liek pilsoņa pienākums. *Latvijas Avīze*. 2.lpp. (intervija/saruna)
- 416.B.a. (2013, 21. janv.). Deg barikāžu uguns kuri. *Latvijas Avīze*. 1.lpp. (ziņa)
- 417.Zvirbulis, Ģ. (2013, 21. janv.). Uz ‘vērtību barikādēm’. *Latvijas Avīze*. 5.lpp. (ziņa)
- 418.Zvirbulis, Ģ. (2013, 22. janv.). Sveic barikāžu žurnālistus. *Latvijas Avīze*. 5.lpp. (ziņa)
- 419.Caune, A. (2013, 22. janv.). Toreiz bija vienpratība. Kur tā šodien? *Latvijas Avīze*. 16.lpp. (viedoklis/komentārs)
- 420.Līce, A. (2013, 25. janv.). Barikādes bija sākums. *Latvijas Avīze*. 3.lpp. (viedoklis/komentārs)
- 421.Элкин, А. (2013, 21. янв.). Ни идеалов ни народа. *Вести сегодня*. С. 3. (ziņa)

10.6. Latvijas neatkarībai *de facto* veltītās publikācijas

1. Jūsu "Atmoda". (1991, 20. aug.). Valsts apvērsums Padomju Savienībā. *Atmoda*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
2. Barkovskis, G., Vladimirovs, A. (1991, 20. aug.). Šobrīd! *Atmoda*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
3. Bojārs, J. (1991, 20. aug.). Patiesības nozīme un dezinformācijas sekas. *Atmoda*. 4. lpp. (viedoklis/komentārs)
4. B.a. (1991, 20. aug.). Baltiešu rezultāti neatkarības cīņā. *Atmoda*. 13. lpp. (ziņa)
5. B. a. (1991, 20. aug.). Nedēļas citāts. *Atmoda*. 13. lpp. (cits)
6. Veidemane, E. (1991, 28. aug.). Tas ir noticis. *Atmoda*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
7. "Atmoda". (1991, 28. aug.). Mīļais lasītāj!. *Atmoda*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
8. Ķesteris, A. (1991, 28. aug.). Šobrīd! *Atmoda*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
9. Grandavs, E. (1991, 28. aug.). Vienošanās Maskavā. *Atmoda*. 2. lpp. (ziņa)
10. KPFSR Prezidents B.Jeļcins. (1991, 28. aug.). KPFSR prezidenta dekrēts "Par Latvijas Republikas neatkarības atzīšanu". *Atmoda*. 2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
11. Jūsu "Atmoda". Latvijas krievi un krieviski runājošiem! *Atmoda*. 2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
12. Rodins, A. (1991, 28. aug.). 3 dienas augustā. *Atmoda*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
13. B.a. (1991, 28. aug.). "Pašā Rīgas centrā..." *Atmoda*. 6. lpp. (ziņa)
14. B.a. (1991, 28. aug.). Apvērsuma radītie ekonomiskie zaudējumi. *Atmoda*. 6. lpp. (ziņa)
15. Čaklais, M. (1991, 23. aug.). B. n. *Literatūra un Māksla*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
16. Čaklais, M. (1991, 30. aug.). Sveika, brīvā Latvija! *Literatūra un Māksla*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
17. Čaklais, M. (1991, 30. aug.). 19. augustā spoks izlēca no skapja. *Literatūra un Māksla*. 2. lpp. (intervija/saruna)
18. Gorbunovs, A., Daudišs, I. (1991, 30. aug.). Par Latvijas Republikas valstisko statusu. *Literatūra un Māksla*. 2.lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
19. Kovtuna, L. (1991, 30. aug.). Par vēsturiskām paralēlēm un prognozēm. *Literatūra un Māksla*. 3.lpp. (intervija/saruna)
20. Kovtuna, L. (1991, 30. aug.). Sistēma pārsprāga kā augonis. *Literatūra un Māksla*. 4.lpp. (intervija/saruna)

21. Brīdaka, L. (1991, 30. aug.). Izšķirošā. *Literatūra un Māksla*. 4.lpp. (viedoklis/komentārs)
22. Bērziņš, U. (1991, 30. aug.). Ja sit, tad nebēdz. *Literatūra un Māksla*. 4.lpp. (viedoklis/komentārs)
23. Briedis, L. (1991, 30. aug.). B.n. *Literatūra un Māksla*. 5.lpp. (cits)
24. Lapsa, J. (1991, 30. aug.). Landsbergā balsī. *Literatūra un Māksla*. 7.lpp. (viedoklis/komentārs)
25. Svīre, M. (1991, 30. aug.). Cik ilgi? *Literatūra un Māksla*. 7.lpp. (viedoklis/komentārs)
26. Skujiņš, Z. (1991, 30. aug.). Brīvība. *Literatūra un Māksla*. 7.lpp. (viedoklis/komentārs)
27. Zariņš, M. (1991, 30. aug.). Neuztraucies, viss izšķirsies Maskavā. *Literatūra un Māksla*. 7.lpp. (viedoklis/komentārs)
28. Virtmane, V. (1991, 30. aug.). Būt tur, kur veidojas vēsture. *Literatūra un Māksla*. 8.lpp. (intervija/saruna)
29. Čaklais, M. (1991, 30. aug.). Aleksandra Topčjana novelējums. *Literatūra un Māksla*. 8.lpp. (intervija/saruna)
30. Cepītis, I. (1991, 30. aug.). Murgs ir beidzies. *Literatūra un Māksla*. 8.lpp. (viedoklis/komentārs)
31. Čaklais, M. (1991, 30. aug.). Zvans no Minhenes. *Literatūra un Māksla*. 8.lpp. (ziņa)
32. Janušans, A. (1991, 30. aug.). Kā turpmāk dzīvot teātrim? *Literatūra un Māksla*. 8.lpp. (viedoklis/komentārs)
33. Valters, E. (1991, 30. aug.). Kā es to zināju? *Literatūra un Māksla*. 8.lpp. (viedoklis/komentārs)
34. Jakovļevs, Ģ. (1991, 30. aug.). Viņi tagad briesmīgi izliksies. *Literatūra un Māksla*. 8.lpp. (viedoklis/komentārs)
35. Dobrovenskis, R. (1991, 30. aug.). Elku gāšana. *Literatūra un Māksla*. 11.lpp. (viedoklis/komentārs)
36. Bērziņš, U. (1991, 30. aug.). Ilgās atvadās no pieminekļa. *Literatūra un Māksla*. 11.lpp. (cits)
37. Bankovskis, P. (1991, 30. aug.). Nu beidzot vajadzētu sākties revolūcijai. *Literatūra un Māksla*. 12.lpp. (viedoklis)
38. Artihovičs, D. (1991, 30. aug.). “Mūsu profesija var būt arī dzīvībai bīstama”. *Literatūra un Māksla*. 12., 16. lpp. (intervija/saruna)
39. Janajevs, G., Pavlovs, V., Baklanovs, O. (1991, 20. aug.). PSRS valdības paziņojums. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
40. Gorbunovs, A., Godmanis, I. (1991, 20. aug.). Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Ministru Padomes paziņojums. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)

41. Kondrāts, Ģ. (1991, 20. aug.). Kuba un Ķīna priecāsies. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
42. Dārziņa, L. (1991, 20. aug.). Saglabāsim mieru arī šajā stundā. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
43. Jeļcins, B., Silajevs, I., Hazbulatovs, R. (1991, 20. aug.). Krievijas iedzīvotājiem! *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
44. B. a. (1991, 20. aug.). Jeļcina dekrēts. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
45. LDDP CK valde. (1991, 20. aug.). Latvijas Demokrātiskās darba partijas centrālās komitejas valdes paziņojums. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
46. TASS. (1991, 21. aug.). PSRS valsts ārkārtējā stāvokļa komitejas paziņojums. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
47. LTF valde. (1991, 21. aug.). LTF valdes paziņojums. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
48. Gorbunovs, A, Daudišs, I. (1991, 21. aug.). Latvijas Republikas Augstākās Padomes paziņojums Apvienoto Nāciju Organizācijai, pasaules valstu parlamentiem, valdībām un tautām. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
49. Gorbunovs, A, Daudišs, I. (1991, 21. aug.). Latvijas Republikas Augstākās Padomes aicinājums. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
50. Ducmanis, M. (1991, 21. aug.). Pārejas periods beidzies. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
51. No LETA ziņām. (1991, 21. aug.). Apvērsuma dienā Latvijā. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
52. B. a. (1991, 21. aug.). Lietuvā. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
53. B. a. (1991, 21. aug.). Rīga, 1991. gada 19. augusts caur trolejbusa logu. *Neatkarīgā Cīņa*. 2. lpp. (reportāža)
54. LETA. (1991, 21. aug.). 19. un 20. augustā. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
55. Blaumane, R. (1991, 21. aug.). Vai asiņu vēl par maz? *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (viedoklis/komentārs)
56. Klimkāre, A. (1991, 21. aug.). Iekšlietu ministrijā. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (viedoklis/komentārs)
57. Klimkāre, A. (1991, 21. aug.). Uzmanību, tālruņi pieslēgti. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
58. Liepiņa, A. (1991, 21. aug.). Ārezemniekiem stipri nervi. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
59. LR AP preses centrs. (1991, 21. aug.). Diena tomēr sākas ar himnu. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
60. TASS. (1991, 21. aug.). Janajeva preses konference. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
61. LETA-RIA. (1991, 21. aug.). Apvērsuma dienā Maskavā. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)

62. Gorbunovs, A., Daudišs, I. (1991, 22. aug.). Latvijas Republikas Augstākās Padomes lēmums sakarā ar PSRS bruņoto spēku darbību Latvijas Republikā. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
63. Semjonovs, V., LETA. (1991, 22. aug.). B. n. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
64. Ducmanis, M. (1991, 22. aug.). Aicina visus streikot. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
65. Latvijas Tautas frontes valde. (1991, 22. aug.). LTF aicinājums Latvijas tautai. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
66. LETA-RIA. (1991, 22. aug.). Krievijas vadītāji pret apvērsumu. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
67. Dārziņa, L. (1991, 22. aug.). Kas notika valdības namā? *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
68. Ducmanis, M. (1991, 22. aug.). Latvijas notikumu hronika. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
69. Jakubāns, A. (1991, 22. aug.). Šī lode un šī šķemba. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (viedoklis/komentārs)
70. Dārziņa, L. (1991, 22. aug.). Rezerves pulkvedis Zatuliviters: Tas nav pučs. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (intervija/saruna)
71. LETA-RIA. (1991, 22. aug.). Krievija cīnās. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
72. B. a. (1991, 22. aug.). No radiobalsīm. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
73. Spertāle, D. (1991, 22. aug.). Rīgas radio. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (intervija/saruna)
74. LETA-RIA. (1991, 22. aug.). Krievijas prezidenta aicinājums PSRS bruņoto spēku, PSRS valsts drošības komitejas un PSRS iekšlietu ministrijas kareivjiem un virsniekiem. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
75. LETA-RIA. (1991, 22. aug.). Radiostacija Krievijas parlamentā. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
76. B.a. (1991, 22. aug.). Gatavo dekrētu par Jeļcina atcelšanu. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
77. B.a. (1991, 22. aug.). Gorbačova arests. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
78. LETA-RIA. (1991, 22. aug.). Kur atrodas Gorbačovs? *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
79. B.a. (1991, 22. aug.). Mītiņš Maskavā. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
80. Belousova, R. (1991, 22. aug.). Pirkumu bums. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
81. B.a. (1991, 22. aug.). Laika rupors. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
82. Gorbunovs, A., Daudišs, I. (1991, 23. aug.). Latvijas Republikas konstitucionāls likums par Latvijas Republikas valstisko statusu. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
83. Krastiņš, A., Daudišs, I. (1991, 23. aug.). Latvijas Republikas Augstākās Padomes Prezidija aicinājums. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)

84. Ducmanis, M. (1991, 23. aug.). Neatkarība ap pusdienlaiku. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
85. Dārziņa, L. (1991, 23. aug.). Par apvērsuma sekām Latvijā. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
86. B.a. (1991, 23. aug.). F. Kuzmins lūdza nepieļaut. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
87. Ducmanis, M. (1991, 23. aug.). Mūsu liktenis izšķiras Baltajā namā. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
88. B.a. (1991, 23. aug.). Zvanām Alfrēdam Rubikam. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (intervija/saruna)
89. Jakubāns, A. (1991, 23. aug.). Karaspēks atstāja arī Rencēnu ielas tipogrāfiju. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
90. TASS. (1991, 23. aug.). Boriss Pugo nošāvies. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
91. Blumberga, G. (1991, 23. aug.). Talsos neitralitāte. *Neatkarīgā Cīņa*. 3. lpp. (ziņa)
92. Blaumane, R. (1991, 23. aug.). Cik amizanti! *Neatkarīgā Cīņa*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs)
93. B.a. (1991, 23. aug.). Satrauca pasauli. *Neatkarīgā Cīņa*. 3. lpp. (ziņa)
94. Grīnbergs, A. (1991, 23. aug.). Vai pēdējā OMON izrāde? *Neatkarīgā Cīņa*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs)
95. Latvijas Zinātnieku savienības padome, Latvijas Zinātnes padome. (1991, 23. aug.). Latvijas Zinātnieku savienības un Latvijas Zinātnes padomes aicinājums. *Neatkarīgā Cīņa*. 3. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
96. B. a. (1991, 23. aug.). Eduards Ševarnadze: “Politikāņi un avantūristi”. *Neatkarīgā Cīņa*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs)
97. Rozenfelds, J. (1991, 23. aug.). Konstitucionāls nonsenss. *Neatkarīgā Cīņa*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs)
98. LDDP CK valde. (1991, 23. aug.). LDDP CK valdes aicinājums. *Neatkarīgā Cīņa*. 3. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
99. Kļockins, A. (1991, 23. aug.). “Brīvība būs visiem...” *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (viedoklis/komentārs)
100. LTF valde. (1991, 23. aug.). Latvijas Tautas frontes paziņojums Latvijas Republikas Augstākajai Padomei un iedzīvotājiem. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
101. Klimkāne, Ā. (1991, 23. aug.). Vai omonieši dirnēs bāzēs? *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (intervija/saruna)
102. Gefters, D., LETA. (1991, 23. aug.). Ai, ai, ai! Pavēlniecība. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)

103. Gefters, D., LETA. (1991, 23. aug.). "Apsargājuši" 14 valsts objektus Baltijā. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
104. Zubkovs, J., Liepniece, A., Ivanova, N., Ņizinska, M., LETA. (1991, 23. aug.). Viņi atbalstīja AP aicinājumu. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
105. Kovaļenko, J. (1991, 23. aug.). Kopīgs mērķis – reāla neatarības atjaunošana. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
106. Bērziņš, V. (1991, 23. aug.). Bezgožu nevainības parāde. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
107. LETA-RIA. (1991, 23. aug.). Jeļcina aicinājums karavīriem. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
108. LETA- "Baltija". (1991, 23. aug.). Lietuvā un Igaunijā. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
109. B.a. (1991, 23. aug.). Tā izskatījās radionamā. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (reportāža)
110. B.a. (1991, 24. aug.). Latvijas Republikas Augstākās Padomes lēmums par Latvijas Komunistiskās partijas konstitucionālo darbību Latvijas Republikā. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
111. Lācis, V. (1991, 24. aug.). Mēs, latvieši, starptautiskās tiesības un mūsu ideālisms. *Neatkarīgā Cīņa*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
112. B.a. (1991, 24. aug.). 21. augusts Maskavā un Rīgā. *Neatkarīgā Cīņa*. 2. lpp. (reportāža)
113. B.a. (1991, 24. aug.). Gorbačova atgriešanās. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (reportāža)
114. B.a. (1991, 24. aug.). Pa Rīgu klejo marodieri. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
115. B.a. (1991, 24. aug.). Ar melnām beretēm Garkalnē. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
116. B.a. (1991, 24. aug.). Zobs pret zobu. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
117. Spertāle, D. (1991, 24. aug.). Raida Rīga. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (intervija/saruna)
118. LETA-RIA. (1991, 24. aug.). Mītiņš Maskavā. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
119. TASS. (1991, 24. aug.). Maskavas padomes ārkartas sesijā. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
120. TASS. (1991, 24. aug.). Ierosināta krimināllieta pret VĀSK locekļiem. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
121. B.a. (1991, 24. aug.). Pagaidu krēslos. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
122. LETA-RIA. (1991, 24. aug.). B.Pugo gals. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
123. TASS. (1991, 24. aug.). PSRS Bruņoto spēku, militārpersonu aicinājums Krievijas prezidentam. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)

124. LETA- "Baltija". (1991, 24. aug.). Lietuva atzīst kaimiņu neatkarību. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
125. TASS. (1991, 24. aug.). Pāvests pateicas Dievam. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
126. LETA- "Baltija". (1991, 24. aug.). Atguvusi televīziju. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
127. LETA-Reuter. (1991, 24. aug.). Apvērsums un Baltijas valstis. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (ziņa)
128. Jakubāns, A. (1991, 27. aug.). Valdiņa aiziešana. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (reportāža)
129. B.a. (1991, 27. aug.). Krievija atzīst Latviju. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
130. Ducmanis, M. (1991, 27. aug.). Temps nedrīkst apreibināt. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
131. Semjonovs, V., LETA. (1991, 27. aug.). Rubiku sauca pie atbildības. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
132. LETA-REUTER. (1991, 27. aug.). Tuvojamies pilnīgai neatkarībai. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
133. B.a. (1991, 27. aug.). No Daiņa Īvāna uzrunas deputātiem 25. augustā. *Neatkarīgā Cīņa*. 2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
134. LETA-REUTER. (1991, 27. aug.). "Mēs esam brīvi!" Saka V. Landsberģis. *Neatkarīgā Cīņa*. 2. lpp. (ziņa)
135. Kondrāts, Ģ. (1991, 27. aug.). Gorbačovs delikātā situācijā. *Neatkarīgā Cīņa*. 4. lpp. (viedoklis/komentārs)
136. Янаев, Г., Паблов, В., Бакланов, О. (1991, 20 авг.). ЗАЯВЛЕНИЕ СОВЕТСКОГО РУКОВОДСТВА. *Советская молодежь*. С. 1. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
137. Б. а. (1991, 20 авг.). ПОСТАНОВЛЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО КОМИТЕТА ПО ЧРЕЗВЫЧАЙНОМУ ПОЛОЖЕНИЮ В СССР. *Советская молодежь*. С. 1. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
138. Петропавловская, А. (1991, 23 авг.). ЕСЛИ ВОЙСКА НЕ УЙДУТ- НАЧАТЬ ВСЕОБЩУЮ ЗАБАСТОВКУ. *Советская молодежь*. С. 1. (ziņa)
139. Шабанов, А. (1991, 21 авг.). ВЧЕРА В РИГЕ. *Советская молодежь*. С. 1. (ziņa)
140. ТАСС. (1991, 23 авг.). ЗАЯВЛЕНИЕ ПРЕЗИДЕНТА СССР МИХАИЛА ГОРБАЧЕВА. *Советская молодежь*. С. 1. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
141. Березовская, А. (1991, 23 авг.). ПОСЛЕДНИЙ БОЙ. *Советская молодежь*. С. 1. (ziņa)
142. Воронцов, А. (1991, 23 авг.). ПРАВИТЕЛЬСТВО ЛАТВИИ РАБОТАЛО, НЕСМОТРЯ НА ВСЕ ПЕРЕВОРОТЫ! *Советская молодежь*. С. 1. (ziņa)
143. Сорокин, А. (1991, 23 авг.). ТРИ ДНЯ В АВГУСТЕ. *Советская молодежь*. С. 2. (apraksts)

144. Петропавловская, А. (1991, 23 авг.). КТО В ЛАТВИИ ПОДДЕРЖАЛ ПУТЧ?
Советская молодежь. С. 2. (ziņa)
145. Петропавловская, А. (1991, 24 авг.). ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ
КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ ЛАТВИИ ПРЕКРАЩЕНА. *Советская
молодежь*. С. 1. (ziņa)
146. Б. а. (1991, 24 авг.). ВОКРУГ ДОМА ПЕЧАТИ И ВНУТРИ НЕГО. *Советская
молодежь*. С. 1. (ziņa)
147. Колгушкина, Т. (1991, 24 авг.). ЧЬИ ПРИНАЗЫ ВЫПОЛНЯЛ ОМОИ?
Советская молодежь. С. 1. (intervija)
148. ТАСС. (1991, 24 авг.). Генерал А Лебедь: “Ни на чью сторону я не переходил”.
Советская молодежь. С. 2. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
149. В.а. (1992, 18. aug.). Sākusies neatkarības nedēļa. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
150. Zvirbule, D. (1992, 20. aug.). Pučs Bausku no pasaules neatgrieza. *Diena*. 2. Lpp.
(intervija)
151. В.а. (1992, 21. aug.). Gorbačovs godina puča upura piemiņu. *Diena*. 4. lpp. (ziņa)
152. Grauze, Z. (1992, 22. aug.). Neatkarības gadadienas svinību nedēļa tuvojas
noslēgumam. *Diena*. 1. lpp. (ziņa)
153. В.а. (1992, 23. aug.). 1992. Gada augustā SestDiena jautāja pieciem cilvēkiem: “Vai
jūs lepojaties ar savu valsti?” *Diena*. 1. lpp. (apraksts)
154. Ziedonis, I. (1992, 23. aug.). Īpašums sevī un tautas īpašums. *Diena*. 1. lpp. (apraksts)
155. Ozoliņš, A. (1992, 23. aug.). Pašlaik baltieši ir īstie amerikāņi. *Diena*. 10., 13. lpp.
(intervija)
156. Hermanis, V. (1993, 21. aug.). Toreiz bija tā. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp. (ziņa)
157. Dribins, L. (1994, 27. aug.). Augusta pučs esot bijusi politiska izrāde. *Lauku Avīze*. 6.
lpp. (ziņa)
158. Matisone, A. (1994, 20. aug.). Augusta puča nebija, bet Krievija svin apvērsuma trešo
gadadienu. *Diena*. 8. lpp. (ziņa)
159. Bērziņa, A., Indāns, I. (1994, 23. aug.). Atklāts piemiņas akmens augusta puča
upurim. *Diena*. 1. Lpp. (ziņa)
160. LETA. (1994, 25. aug.). Rubiks cīnījies par LR neatkarību. *Neatkarīgā Cīņa*. 1. lpp.
(ziņa)
161. Īvans, D. (1995, 19. aug.). Macība tautas mūžam. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. Lpp.
(apraksts)
162. Zujāne, B. (1995, 22. aug.). Pakāpeniska puča aizmiršana. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1.
lpp. (ziņa)
163. Jakubāns, A. (1995, 24. aug.). 24. augusts. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis)
164. Milbergs, R. (1996, 17. aug.). Dzērāju pučs Maskavā pārsteidz Latviju nesagatavotu
neatkarībai. *Atmoda Atpūtai*. 13. lpp. (viedoklis)
165. Gorbunovs, A. (1996, 19. aug.). Mēs nevaram nemainīties. *Diena*. 2. lpp.
(viedoklis/komentārs)
166. В.а. (1996, 19. aug.). Atcerēsies 1991. gada notikumus. *Diena*. 3. lpp. (ziņa)
167. В.а. (1996, 20. aug.). Neatkarības priekšvakarā: šajā dienā pirms 5 gadiem. *Diena*. 2.
lpp. (ziņa)

168. B.a. (1996, 21. aug.). Kādas izjūtas jums ir, atceroties 21. augusta notikumus pirms pieciem gadiem? *Diena*. 1. lpp. (intervija/saruna)
169. B.a. (1996, 21. aug.). Neatkarības pirmie soļi: šajā dienā pirms 5 gadiem. *Diena*. 2. lpp. (ziņa)
170. B.a. (1996, 21. aug.). Pieci gadi Latvijas ekonomikā. *Diena*. 2. lpp. (ziņa)
171. Siliņa, A. (1996, 21. aug.). Prokurors: omoniešus vajadzētu tiesāt arī aizmuguriski. *Diena*. 3. lpp. (ziņa)
172. Ločmele, N. Egle, I. (1996, 22. aug.). Atceras valstiskuma atjaunošanu. *Diena*. 1., 3. lpp. (ziņa)
173. Siliņa, A. (1996, 22. aug.). Omonieši draud prokuratūrai. *Diena*. 1.lpp. (ziņa)
174. B.a. (1996, 22. aug.). Neatkarības priekšvakarā: šajā dienā pirms 5 gadiem. *Diena*. 2. lpp. (ziņa)
175. Lagzdiņš, J. (1996, 22. aug.). Kā panākt ticību Latvijas valstij? *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
176. Siliņa, A. (1996, 23. aug.). Par omoniešu draudiem ierosinās krimināllietu. *Diena*. 1. lpp. . (ziņa)
177. B.a. (1996, 23. aug.). Neatkarības pirmie soļi: šajā dienā pirms 5 gadiem. *Diena*. 2. lpp. (ziņa)
178. B.a. (1996, 24. aug.). Kā vērtējat iespējamo omoniešu izteiktos draudus? *Diena*. 1. lpp. (intervija/saruna)
179. Peters, J. (1996, 24. aug.). Toreiz karalis jau bija Jeļcins: izvilkums no runas, kura nolasīta konferencē 1991. gada augusta pučs: *secinājumi un mācības*. *Diena*. 2. lpp. (aicinājums/paziņojums/uzruna)
180. Širovs, P. (1996, 25. aug.). Krievijai ir jāciena savi kaimiņi, uzskata bijušais PSRS prezidents Mihails Gorbačovs. *Diena*. 2. lpp. (intervija/saruna)
181. Lācis, A. (1996, 22. aug.). Neatkarības pieci gadi. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
182. Silāja, A. (1996, 19. aug.). “Pērciet rītdienas avīzi! Pārdod redakcija! *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 6. lpp. (apraksts)
183. Grīnbergs, A. (1996, 19. aug.). Māca dzimteni mīlēt. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 6. lpp. (ziņa)
184. Grīnbergs, A. (1996, 19. aug.). Vai pēdējā OMON izrāde? *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 6. lpp. (viedoklis/komentārs)
185. Jakubāns, A. (1996, 19. aug.). Šī lode un šī šķemba. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 6. lpp. (viedoklis/komentārs)
186. Trams, T. (1996, 20. aug.). Atceroties 1991. gada puča notikumus. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (ziņa)

187. AP preses centrs, Gerts, O. (1996, 21. aug.). Diena tomēr sākās ar himnu. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
188. Ezernieks, I. (1996, 21. aug.). B. n. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
189. Liepņa, A. (1996, 21. aug.). Lai svētīts maizes rieciens. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
190. Klimkāne, Ā. (1996, 21. aug.). Sprīdītis dancinās milzi. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (reportāža)
191. Lācis, A. (1996, 22. aug.). Neatkarības pieci gadi. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
192. Trams, T. (1996, 23. aug.). Cilvēks, kam 23. augusts ir arī svētku diena. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1. lpp. (apraksts)
193. Krauja, V. (1996, 23. aug.). Neatkarības pieci gadi. *Lauku Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
194. Šmits, U. (1996, 23. aug.). Apcer 1991. gada augusta mācības. Arī nepatīkamās. *Lauku Avīze*. 9. lpp. (ziņa)
195. Б. а. (1996, 20 авг.). А где ты был в августе 91-го? *СМ–сегодня*. С. 1. (ziņa)
196. Семенова, В. (1996, 21 авг.). Вы помните. Вы всё, конечно, помните... *СМ–сегодня*. С. 2. (apraksts)
197. Б. а. (1996, 22 авг.). Как коммунисты поторопились. *СМ–сегодня*. С. 1. (ziņa)
198. Петропавловская, А. (1996, 22 авг.). Пять лет спустя. *СМ–сегодня*. С. 2. (intervija/saruna)
199. Б. а. (1996, 20 авг.). Б. н. *Панорама Латвии*. С. 1. (ziņa)
200. Вежениекс, Н. (1996, 20 авг.). Пять лет трансформации. *Панорама Латвии*. С. 2. (viedoklis)
201. Б. а. (1996, 22 авг.). Б. н. *Панорама Латвии*. С. 1. (ziņa)
202. Бабич, Д. (1996, 23 авг.). И эти люди переполошили весь мир?! *Панорама Латвии*. С. 1. (apraksts)
203. Līvzemnieks, V. (1997, 19. aug.). Un ja tas augusta pučs izdots? *Neatkarīgā Rīta Avīze*. ? lpp. (viedoklis)
204. Egle, I. (2001, 18. aug.). Balsojums dramatiskos apstākļos. *Diena*. 3. lpp. (apraksts)
205. В.а. (2001, 18. aug.). 1991. gada augusts – hronika. *Diena*. 3. lpp. (apraksts)
206. В.а. (2001, 18. aug.). Кāдас pārmaiņas Latvijā notikušas 10 gados kopš 1991. gada augusta? *Diena*. 3. lpp. (intervija/saruna)
207. Matīsa, V. (2001, 20. aug.). Desmit gadi pēc neatkarības. *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
208. Kasparāns, Ģ. (2001, 20. aug.). Krievijā pasīvi piemin puča gadadienu. *Diena*. 4. lpp. (ziņa)
209. Egle, I. (2001, 21. aug.). Latvija. 1991. gada 21. augusts – 24. augusts. *Diena*. 1., 3. lpp. (apraksts)
210. Raudseps, P. (2001, 21. aug.). Laimīgais sākums. *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)

211. Pabriks, A. (2001, 21. aug.). Valsts un valoda neatkarības gadadienā. *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
212. Egle, I. (2001, 22. aug.). 21. augusts varētu kļūt par svinamu dienu. *Diena*. 1., 4. lpp. (ziņa)
213. Gorbačovs, M. (2001, 22. aug.). Augusta īdas. *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
214. Nagle, G. (2001, 23. aug.). Dienas, kas izšķīra likteņus. *Diena*. 16. lpp. (intervija/saruna)
215. Bošs, E. (2001, 24. aug.). Zviedrs Ķīnā ar Triju Zvaigžņu ordeni. *Diena*. 14. lpp. (intervija/saruna)
216. Rutkēvičs, A. (2001, 21. aug.). Neatkarības puča desmit gadi. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 3. lpp. (ziņa)
217. Cera, E. (2001, 21. aug.). Puča laiks vēl neizpētīts. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 4. lpp. (ziņa)
218. B.a. (2001, 21. aug.). Vai jūs atceraties, kas 21. augustā pirms desmit gadiem notika Latvijā? *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1.lpp. (intervija/saruna)
219. Jūsu Neatkarīgā. (2001, 21. aug.). Dievs sargāja brīvību. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
220. Rutkēvičs, A. (2001, 21. aug.). Vai neatkarību atjaunoja vienā dienā. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
221. Lulle, B. (2001, 22. aug.). Atceras neatkarības atgūšanas sūrumu. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 4. lpp. (ziņa)
222. Lulle, B. (2001, 22. aug.). Neatkarības gadadienu svin tikai elite. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
223. Kondrāts, Ģ. (2001, 21. aug.). Pirms desmit gadiem augustā. *Lauku Avīze*. 26. lpp. (intervija/saruna)
224. Bērziņš, V. (2001, 21. aug.). Pučisti sevi uzskata par varoņiem. *Lauku Avīze*. 26. lpp. (apraksts)
225. Kuzmina, I. (2001, 23. aug.). deputāti atzīmē neatkarības gadadienu. *Lauku Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
226. Bērziņš, V. (2001, 23. aug.). Vēsture neko saldāku par cilvēka brīvību nav izdomājusi. *Lauku Avīze*. 5. lpp. (intervija/saruna)
227. Kondrāts, Ģ. (2001, 23. aug.). Klusā neatkarības jubileja. *Lauku Avīze*. 5. lpp. (ziņa)
228. Жуховицкий, Л. (2001, 20 авг.). Заговор безликих. *Час*. С. 4. (apraksts)
229. Федосеев, Л. (2001, 21 авг.). Как мы стали независимыми. *Час*. С. 3. (apraksts)
230. Зубков, Ю. (2001, 22 авг.). 10 лет спустя: цветы Отчизне и Свободе. *Час*. С. 1, 2. (ziņa)

231. Элкин, А. (2001, 22 авг.). 10 лет спустя: победила ли демократия? *Вести сегодня*. С. 1, 3. (ziņa)
232. Rodins, A. (2006, 21. aug.). 15 gadu pēc puča. *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
233. Egle, I. (2006, 22. aug.). Autobusā ceļojošs muzejs atgādinās par Latvijas valstiskās neatkarības izcīnīšanu. *Diena*. 3. lpp. (ziņa)
234. Arāja, D. (2006, 23. aug.). Pateicība Jeļcinam par nopelniem Latvijas labā. *Diena*. 1., 4. lpp. (ziņa)
235. Konstantinovs, N. (2006, 23. aug.). Nepieredzējis tēlnieks pieviļ Latvijas neatkarības cīnītājus. *Diena*. 3. lpp. (ziņa)
236. Rodins, A. (2006, 24. aug.). Jeļcins un viņa tautieši. *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
237. Avotiņš, V. (2006, 21. aug.). Vakariņas brīvā valstī. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
238. Hermanis, V. (2006, 21. aug.). Forosas gūsteknis taisnojas. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
239. Kārklīšs, K. (2006, 22. aug.). Piemiņas akmens vietā atklāj ceļojošo autobusu. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 3. lpp. (ziņa)
240. Margēviča, A. (2006, 22. aug.). Jeļcina vizīte – vēsturiski simboliska, bet ne politiski nozīmīga. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1., 4. lpp. (ziņa)
241. Daukste, A. (2006, 22. aug.). Pēc pelnīta ordeņa. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
242. Margēviča, A. (2006, 23. aug.). Jeļcins atvainojas un ar plašu sirdi pieņem ordeni. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
243. Sproģe, S. (2006, 24. aug.). Jeļcins ar karotēm sitis takti latviešu tautasdziesmām. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 3. lpp. (ziņa)
244. Paiders, J. (2006, 25. aug.). Boriss Jeļcins: ieteikšu Putinam atbraukt uz Latviju. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp. (intervija/saruna)
245. Sprūde, V. (2006, 19. aug.). 1991. gada 19. augustā. *Latvijas Avīze*. 2. lpp. (ziņa)
246. B.a. (2006, 21. aug.). Neatkarības piecpadsmit gadi. *Latvijas Avīze*. 1. lpp. (ziņa)
247. Sprūde, V. (2006, 21. aug.). 1991. gada 21. augustā. *Latvijas Avīze*. 2. lpp. (ziņa)
248. Rācenis, U. (2006, 22. aug.). Godina neatkarības pasludināšanu. *Latvijas Avīze*. 1., 7. lpp. (ziņa)
249. Zvirbulis, Ģ. (2006, 22. aug.). Lielākais ieguvums – brīvība. *Latvijas Avīze*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
250. Mūrniece, I. (2006, 23. aug.). Jeļcinam Triju Zvaigžņu ordenis. *Latvijas Avīze*. 1., 4. lpp. (ziņa)

251. Sprūde, V. (2006, 24. aug.). 1991. gada 24. augustā. *Latvijas Avīze*. 2. lpp. (ziņa)
252. Līcītis, E. (2006, 24. aug.). Atspirdzinošais viesis. *Latvijas Avīze*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs)
253. Sprūde, V. (2006, 26. aug.). 1991. gada 26. augustā. *Latvijas Avīze*. 2. lpp. (ziņa)
254. Гушин, В. (2006, 19 авг.). Как нас сдал Елцин. *Час*. С. 6. (apraksts)
255. Радионов, В. (2006, 19 авг.). "...А вертолеты кружили над головой". *Час*. С. 6. (intervija)
256. Б. а. (2006, 21 авг.). День независимости отметят сегодня. *Час*. С. 1. (ziņa)
257. Б. а. (2006, 21 авг.). Ельцин в Риге. *Час*. С. 1. (ziņa)
258. Б. а. (2006, 22 авг.). Задай вопрос Ельцину. *Час*. С. 1. (ziņa)
259. Жданок, Т. (2006, 22 авг.). Татьяна Жданок: "Я ничего не жду от человека, который нас предал". *Час*. С. 3. (viedoklis)
260. Радионов, В. (2006, 22 авг.). Анатолий Горбунов: "15 лет назад у нас были иллюзии". *Час*. С. 3. (intervija)
261. Объединенный конгресс русских общин Латвии, Русская община Латвии, Русское общество в Латвии, Даугавпилсская русская община, елгавское общество русской культуры Вече Лиепайская русская община, Резекненская русская община (РОР), Ружская русская региональная община. (2006, 22 авг.). Вы в ответе, Борис Николаевич! *Час*. С. 3. (raziņojums)
262. Малнач, А. (2006, 24. авг.). Тепло еще теплее. *Час*. С. 2. (viedoklis)
263. Ошкая, И. (2006, 23 авг.). Ельцин в Риге. *Час*. С. 1, 2. (ziņa)
264. Элкин, А. (2006, 23 авг.). Ну, за нас, понимаешь! *Вести сегодня*. С. 1, 3. (ziņa)
265. Элкин, А. (2006, 24 авг.). Елцина увезли в Цесис. *Вести сегодня*. С. 1, 2. (ziņa)
266. Очкин, Р. (2006, 22 авг.). Баррикада на колёсах. *Вести сегодня*. С. 2. (ziņa)
267. Veidemane, E. (2008, 19. aug.). Drosme iztaisnoties. Latvijai un Gruzijai. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2., 3. lpp. (apraksts)
268. В. а. (2011, 20. aug.). Brīvība de facto. *Diena*. 1.lpp. (ziņa)
269. Panteļejevs, A. (2011, 20. aug.). Tas īstais vēstures moments – to nedrīkst palaist garām. *Diena*. 4.–5.lpp. (intervija/saruna)
270. В. а. (2011, 22. aug.). Pučs beidzies. *Diena*. 2.lpp. (ziņa)
271. Egle, I. (2011, 22. aug.). Svinības Rīgai un Latvijai. *Diena*. 6.–7.lpp. (ziņa)
272. Тоčс, S. (2011, 23. aug.). Mums aiz muguras. *Diena*. 2. lpp. (viedoklis/komentārs)
273. Veidemane, E. (2011, 18. aug.). Bugajs: Pučs bija Gorbačova provokācija. *Neatkarīgā*

- Rīta Avīze*. 8. lpp. (intervija/saruna)
274. Veidemane, E. (2011, 19.–21. aug.). Pirts klaburčūskai. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 8. lpp. (viedoklis/komentārs)
275. Avotiņš, V. (2011, 19.–21. aug.). Karavīrs darītu, kas jādara karavīram. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 8.–9. lpp. (intervija/saruna)
276. Veidemane, E. (2011, 19.–21. aug.). Tikpat dabiski kā elpot. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 18.–19. lpp. (intervija/saruna)
277. Paparde, I. (2011, 22. aug.). Svinīgi atzīmē neatkarības de facto. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 6. lpp. (ziņa)
278. Sprūde, V. (2011, 19. aug.). 1991. gada 19. augusts. *Latvijas Avīze*. 2. lpp. (ziņa)
279. Šmits, U. (2011, 20. aug.). Baltieši pret reālpolitikas straumi. *Latvijas Avīze*. 3. lpp. (apraksts)
280. B. a. (2011, 20. aug.). Baltijas un ziemeļvalstu viesi. *Latvijas Avīze*. 5. lpp. (ziņa)
281. B. a. (2011, 20. aug.). Neatkarības faktiskās atjaunošanas svinības. *Latvijas Avīze*. 5. lpp. (ziņa)
282. Sprūde, V. (2011, 20. aug.). Nezaudēsim politisko telpu. *Latvijas Avīze*. 5. lpp. (intervija/saruna)
283. Antonevičs, M. (2011, 23. aug.). Svētku ēnā. *Latvijas Avīze*. 3. lpp. (viedoklis/komentārs)
284. Sprūde, V. (2011, 24. aug.). 1991. gada 24. augusts. *Latvijas Avīze*. 2. lpp. (ziņa)
285. Ваголин, И. (2011, 19 авг.). Пutschисты и националисты. Что общего? *Час*. С. 2. (viedoklis/komentārs)
286. Борин, А. (2011, 19 авг.). Пutsch в никуда. *Час*. С. 8. (viedoklis/komentārs)
287. Без авт. (2011, 22 авг.). Дата. *Час*. С. 1. (ziņa)
288. Дубровский, В. (2011, 19 авг.). ГКЧП20 : лет спустя. *Вести Сегодня*. С. 8. (apraksts)
289. Стефанов, А. (2011, 19 авг.). Август 91–го глазами полковника В. Бугая. *Вести Сегодня*. С. 9. (intervija/saruna)
290. Блинов, А. (2011, 20 авг.). Привет из 91–го. *Вести Сегодня*. С. 3. (ziņa)
291. Королев, В. (2011, 20 авг.). Рижский ОМОН под прицелом. *Вести Сегодня*. С. 10. (ziņa)
292. Без авт. (2011, 22 авг.). Дата. *Вести Сегодня*. С. 1. (ziņa)
293. Отдел новостей. (2011, 22 авг.). Независимость на практике. *Телеграф*. С. 2. (ziņa)

294. Panteļejevs, A. (2012, 21. aug.). Pirmais signāls – Gulbju ezers. *Diena*. 1., 4.–5. lpp. (intervija/saruna)
295. B.a. (2012, 22. aug.). Padomju Jaunatnes uzstādījumi īstenojās. *Diena*. 3. lpp. (intervija/saruna)

11. PIELIKUMS 1: Latvijas Trešās atmodas izpētes pakāpes raksturojums

Atmodas norises lielākoties fiksētas organizatoru un dalībnieku **memuārliteratūrā**, piedāvājot emocionāli ekspresīvus atmiņvēstījumus un subjektīvas perspektīvas. Atšķirībā no dienasgrāmatu ierakstiem, kuru galveno vērtību veido notikumu, sajūtu un pārdomu reālā laika fiksējums,⁵⁶⁰ memuāru priekšrocība ir pieredzes un pārdzīvojumu ievietošana ievērojami plašākā kontekstā, vērtējot tos caur visu laika dimensiju (pagātnes, tagadnes, nākotnes) prizmām. Jau nākamajā gadā pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas klajā nāca bijušā ekonomikas ministra Jāņa Āboliņa memuāri “Biju biedrs, tagad kungs”, dažus gadus vēlāk – Daiņa Īvāna grāmata “Gadījuma karakalps”. Tai sekoja Mavrika Vulfsona autobiogrāfija “Kārtis uz galda”, kas izdota arī krievu valodā, grāmata par Ivaru Godmani, kā arī Eduarda Berklava skatījums uz padomju, Atmodas un neatkarīgās Latvijas posmiem. 1998. gadā publicēts Jāņa Škapara sastādīts atmiņu un subjektīvu liecību krājums “Latvijas Tautas fronte: 1988-1991. Veltījums Trešajai Atmodai un Latvijas Tautas frontes dibināšanas desmitgadei”, kur interviju un sarunu formā apkopotas Atmodas aktīvistu pārdomas un vērtējumi par pieredzētā laika sarežģītību.⁵⁶¹ Šie izdevumi piedāvāja bagātu faktu materiālu, kā arī Atmodas laika politikas veidotāju diezgan subjektīvos viedokļus par notikušo, kā arī viņu darbības pašvērtējumu.

Gadu tūkstošu mijā klajā laista Arnolda Bērza dienasgrāmata divos sējumos un Sandras Kalnietes apjomīgā monogrāfija “Es laužu, tu lauzi, mēs lauzām, viņi lūza”, kas 2013. gadā tulkota angļu valodā un ar Eiropas Parlamenta atbalstu publicēta elektroniskā formātā. Pirmo desmitgadē pēc neatkarības atjaunošanas noslēdza veltījums janvāra barikāžu desmitgadei “Barikādes: Latvijas mīlestības grāmata” Viktora Daugmaļa redakcijā, kurā apkopoti vēsturisko dienu dalībnieku atmiņstāsti.⁵⁶²

⁵⁶⁰ Piemēram, savulaik lielu lasītāju atzinību ieguva rakstnieka Miervalda Birzes dienasgrāmatas publikācijas. Sk.: Birze, M. (1991). *Bijušā gada dienas grāmata. 1988. gada jūlijs–1989. gada jūnijs*. Rīga: Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzejs; Birze, M. (1990). *Dienas grāmata. 1989. gada jūlijs–1990. gada jūnijs*. Rīga: Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzejs; Birze, M. (1991). *Dienas grāmata. 1990. gada jūlijs–1991. gada jūnijs*. Rīga: Raiņa Literatūras un mākslas vēstures muzejs.

⁵⁶¹ Āboliņš, J. (1992). *Biju biedrs, tagad kungs*. Rīga: Jakubāna un Hānberga bibliotēka; Īvāns, D. (1995). *Gadījuma karakalps*. Rīga: Vieda; Vulfsons, M. (1997). *Kārtis uz galda!* Rīga: Liesma; Вульфсон, М. (1999). *Карты на стол*. Rīga: Jumava; Utena, I. (1997). *Cilvēks Godmanis*. Rīga: Jāņa sēta; Berklavs, E. (1998). *Zināt un neaizmirst. I. sēj.* Rīga: Preses nams; Berklavs, E. (2006). *Zināt un neaizmirst. 2. sēj.* Rīga: Preses nams; Škapars, J. (sast.). (1998). *Latvijas Tautas fronte: 1988-1991. Veltījums Trešajai Atmodai un Latvijas Tautas frontes dibināšanas desmitgadei*. Rīga: Jāņa sēta; u.c.

⁵⁶² Bērzs, A. (2000). *Ārmalnieka šķitumi. No trešās atmodas līdz ceturtajai aizmigšanai. I sējums*. Rīga: Latvijas Universitātes žurnāla “Latvijas Vēsture” fonds; Bērzs, A. (2001). *Ārmalnieka šķitumi. Barikādes. Pučs. Čekas maisi. Alternatīvais fināls. II sējums*. Rīga: Latvijas Universitātes žurnāla “Latvijas Vēsture” fonds; Kalniete, S. (2000). *Es laužu, tu lauzi, mēs lauzām, viņi lūza*. Rīga: Jumava (arī angļu valodā: Kalniete, S. (2013). *Song to Kill a Giant: Latvian Revolution and the Soviet Empire's Fall*. Rīga: Sandra Kalniete; EPP Group in the

Latvijas neatkarības otrajā dekādē memuārliteratūras klāstu bagātināja D.Īvāna sastādītais atmiņu apkopojums “Latvijas Tautas fronte Rietumos”, kas veltīts Latvijas Tautas frontes darbībai trimdas zemēs. Tāpat šajā desmitgadē iznāca žurnālistes un publicistes Astras Milles grāmatas par Atmodas personībām Edvīnu Inkēnu un Jāni Peteru, Elitas Veidemanes atmiņvēstījums “Atmoda. Mani dārgumi”, apjomīgais Jāņa Škapara sastādītais rakstu kopums “Baltijas brīvības ceļš. Baltijas valstu nevardarbīgas cīņas pieredze pasaules kontekstā”, kas tulkots arī angļu un krievu valodās.⁵⁶³

2007. gadā izdots zviedru konsula no 1989 līdz 1991. gadam Rīgā Larsa Pētera Fredēna aculiecinieka vēstījums “Baltijas brīvības ceļš un Zviedrijas diplomātija 1989–1991” un Amandas Aizpurietes darbs par Atmodas simbolu – dziedātāju Ievu Akurāteri. Dažus gadus vēlāk klajā nāca Preses nama tipogrāfijas darbinieces Baibas Bicēnas dienasgrāmatas ierakstu publicējums “Barikāžu laiks. Apvērsums: 1991 gada pieraksti”.⁵⁶⁴

Trešajā desmitgadē pēc Atmodas notikumiem literatūras kopumu papildināja Jāņa Streiča grāmata – kultūras notikums “Tas garais cilvēkbērna gads”, kurā režisora dienasgrāmatas pieraksti par 1991. gadu mijas ar vēstulēm ar rakstnieku, romāna “Cilvēka bērns” autoru Jāni Klīdzēju. Drīz pēc tam divos sējumos izdots Atmodas aculiecinieka un fotogrāfa Igora Vārpa skatījums uz padomju periodu, Atmodas notikumiem un laiku pēc neatkarības. Nesenākais Atmodas tematikai veltītais darbs ir J.Škapara 2015. gadā izdotā grāmata “Barjerskrējiens II”, kas balstīta uz viņa 80. gados rakstīto dienasgrāmatu un papildināta ar dažādām publikācijām no tālaika preses izdevumiem.⁵⁶⁵

Būtiski pieminēt posmā pēc neatkarības atjaunošanas klajā laistos vēltījumus aizsaulē aizgājušajiem Atmodas aktīvistiem un līderiem, kā, piemēram, režisoram Jurim Podniekam⁵⁶⁶ un operatoriem Andrim Slapiņam un Gvido Zvaigzņem⁵⁶⁷, G.Zvaigznes biogrāfija

European Parliament); Daugmalis, V. (2001). (sast. un red.). *Barikādes: Latvijas mīlestības grāmata*. Rīga: 1991. gada barikāžu dalībnieku atbalsta atklātais sabiedriskais fonds.

⁵⁶³ Īvāns, D. (sast.). (2001). *Latvijas Tautas fronte Rietumos*. Rīga: Elpa., Mille, A. (2002). *Labvakar, Edvīn Inkēn: varas fizioloģija*. Rīga: Atēna., Veidemane, E. (2004). *Atmoda. Mani dārgumi*. Rīga: Jumava., Mille, A. (2005). *Te un citadelē. Jānis Peters*. Rīga: Atēna., Škapars, J. (sast.). (2005). *Baltijas brīvības ceļš. Baltijas valstu nevardarbīgas cīņas pieredze pasaules kontekstā*. Rīga: Zelta grauds (arī krievu valodā: Шкапарс, Я. (сост.). (2006). *Балтийский путь к свободе: опыт ненасильственной борьбы стран Балтии в мировом контексте*. Rīga: Zelta grauds., angļu valodā: Škapars, J. (comp.). (2005). *The Baltic Way to Freedom: Non-Violent Struggle of the Baltic States in a Global Context*. Rīga: Zelta grauds.)

⁵⁶⁴ Fredēns, L. P. (2007). *Baltijas brīvības ceļš un Zviedrijas diplomātija 1989–1991*. Rīga: Atēna., Aizpuriete, A. (2007). *Manai tautai. Ieva Akurātere*. Rīga: Pētergailis., Bicēna, B. (2010). *Barikāžu laiks. Apvērsums: 1991 gada pieraksti*. Rīga: Zvaigzne ABC.

⁵⁶⁵ Streičs, J. (2012). *1991. Tas garais cilvēkbērna gads*. Rīga: Dienas Grāmata., Vārpa, I. (2012). *Atmodas eiforija un atmošanās pagīras 1. sēj.* Rīga: Zvaigzne ABC., Vārpa, I. (2013). *Atmodas eiforija un atmošanās pagīras 2. sēj.* Rīga: Zvaigzne ABC., Škapars, J. (2015). *Barjerskrējiens II*. Rīga: Zelta grauds.

⁵⁶⁶ Fasta, T. (2010). *Juris Podnieks. Vai viegli būt elkam?* Rīga: Kontinents.

⁵⁶⁷ Brangule, V. (1994). *Triju Zvaigžņu atspīdums: atmiņas par Andri Slapiņu, Gvido Zvaigzni, Juri Podnieku*. Rīga: Likteņstāsti.

videoformātā⁵⁶⁸, veltījumu Atmodas laika politiķei Itai Kozakēvičai⁵⁶⁹, kā arī M.Vulfsona sievas atmiņas⁵⁷⁰.

Tāpat jāakcentē arī neatkarības idejas pretinieku sarakstītā literatūra. Kādreizējais Interfrontes līderis, Latvijas Komunistiskās partijas pirmais sekretārs (1990–1991) Alfrēds Rubiks savas politeslodzītā pārdomas izklāstījis 1997. gadā izdotajā darbā “Голосовали цветаму”⁵⁷¹, kas divus gadus vēlāk izdots arī Maskavā ar nosaukumu “Отечество — боль моя”⁵⁷². 2001. gadā klajā laista grāmata “Требую признать невиновным”⁵⁷³, kuras papildinātā versija angļu valodā “From Political Prisoner to European Parliament Member”⁵⁷⁴ izdota 2012. gadā un raisījusi plašu rezonansi. Jāpiemin arī Latvijas PSR tieslietu ministra (1970–1980) un republikas prokurora (1980–1989) Jāņa Dzenīša atmiņvēstījums “Sava laikmeta vilnī: Valsts justīcijas padomnieka memuāri”⁵⁷⁵, kas izdots 2002. gadā. Atmodas posmā arī viņš savas nostājas dēļ tika uzskatīts par neatkarības pretinieku. Izvērtējot promocijas darbā raksturoto memuārliteratūras klāstu, jāteic, ka emocionāla dimensija šajos darbos dominē pār faktoloģiskās informācijas izklāstu grāmatu autoru personiskās iesaistes dēļ Atmodas procesos. Tāpat jāakcentē, ka ievērojami lielākā daļa autoru bijuši neatkarības idejas atbalstītāji, nevis oponenti, tādejādi pārstāvot un izklāstot ‘uzvarējušās’ puses pozīciju.

Vērtējot Atmodas izpētes pakāpi no **akadēmiskās literatūras** perspektīvas, akcentējams emigrācijas latviešu autoru piensums. Pirmajā piecgadē pēc neatkarības klajā nāca Jura Dreifelda monogrāfija par Latvijas pāreju uz neatkarību “Latvia in Transition”. 2002. gadā socioloģes Dainas Eglītes grāmata “Imagining the nation: history, modernity and revolution in Latvia” būtiski papildināja akadēmiskās literatūras klāstu par šī laikposma problemātiku.⁵⁷⁶

Aplūkojot Latvijas zinātnieku piensumu Atmodas akadēmiskajā izpētē, jāmin jau dažus gadus pēc neatkarības atjaunošanas izdoto latviešu filozofa un publicista Oļģerta Eglīša nelielā apjoma monogrāfiju, kas izdota Amerikas Savienotajās Valstīs un vēsta par nevardarbīgās pretošanās pieredzi Latvijas ceļā uz neatkarību. Piecgadi vēlāk akadēmiskajā laukā aizsākās Atmodas izpētes uzplaukums ar prominentu Latvijas zinātnieku, kā Tālava

⁵⁶⁸ Geka, Dz. (2011). *Gvido Zvaigzne* [dokumentālā filma]. Rīga: Studija SB.

⁵⁶⁹ Melnalksnis, A. (2004). *Zvaigznei tikai stunda: Itas Kozakēvičas laiks*. Jūrmala: Autora izdevums.

⁵⁷⁰ Брамника-Вулфсона, Е. (2010). *Es apprecēju romantiķi. Mavriks Vulfsons - politiķis, diplomāts, publicists un liriķis. Laimīgas sievietes atmiņas*. Rīga: Baltijas forums.

⁵⁷¹ Рубикс, А. (1997). *Голосовали цветаму*. Рига: А. Рубикс.

⁵⁷² Рубикс, А. (1999). *Отечество — боль моя*. Москва: Информпечать.

⁵⁷³ Рубикс, А. (2001). “Требую признать невиновным”. Москва: Междунар.отношения.

⁵⁷⁴ Rubiks, A. (2012). *From Political Prisoner to European Parliament Member*. Riga: European Parliament's Communist group.

⁵⁷⁵ Dzenītis, J. (2002). *Sava laikmeta vilnī: Valsts justīcijas padomnieka memuāri*. Rīga: Autora izdevums.

⁵⁷⁶ Dreifelds, J. (1996). *Latvia in Transition*. Cambridge: Cambridge University Press., Eglītis, D. S. (2002). *Imagining the Nation: History, Modernity and Revolution in Latvia*. University Park (Pennsylvania): Pennsylvania State University Press.

Jundža, Dainas Bleieres, Valda Blūzmas, rakstiem krājumos un kolektīvajās monogrāfijās. Īpaši akcentējama T.Jundža kā virknes akadēmisku rakstu autora un krājumu redaktora artava Atmodas izpētē, lielāko uzmanību veltot Latvijas neatkarības atjaunošanas tiesiskajiem aspektiem un izmantoto nevardarbīgās pretošanās stratēģiju analīzei.⁵⁷⁷

Jāpiemin arī Latvijas krievvalodīgo autoru publicistiskā rakstura darbi par Atmodas un pēcpadomju posmu Latvijā. 2008. gadā izdots Atmodai kā cerību laikam veltīts krājums, ko sagatavojusi Pilsoņu un nepilsoņu savienība. Grāmatā publicēti tādi dokumenti kā Latvijas Tautas frontes programma, statūti, J.Petera runa dibināšanas kongresā u.c. Savukārt 2013. gadā klajā nāca vēsturnieka Viktora Guščina monogrāfija, kurā pausta Latvijas Tautas frontes kritika un Latvijas nepilsoņu interešu un aktivitāšu aizstāvība.⁵⁷⁸

Promocijas darba ievaros uzmanība sevišķi pievēršama Atmodas **pētījumiem no mediju perspektīvas**. Šajā saistībā īpaši uzsverams mediju pētnieces Intas Brikšes kopā ar LU Komunikācijas studijas nodaļas kolēģiem sniegtais akadēmiskais piensums, publicējot rakstus gan vietēja, gan starptautiska līmeņa izdevumos, skaidrojot publiskās sfēras demokratizācijas procesus un mediju sistēmas transformāciju Latvijā Atmodas posmā un pēc tam.⁵⁷⁹

Mediju un komemorācijas jomā jāpiemin arī mans devums Atmodas procesu izpētē, kas turpināts šajā promocijas darbā. Balstoties uz bakalaura darbā veikto pētījumu, 2009. gadā publicēts raksts “Mēs”– “viņi” diskursa konstrukcija 1989. gada 23. augusta akcijai “Baltijas

⁵⁷⁷ Eglītis, O. (1993). *Nonviolent Action in the Liberation of Latvia*. Cambridge, MA: Albert Einstein Institution., Blūzma, V., Celle, O., Jundzis, T., Lēbers, A. D., Levits, E., Zīle, Ļ. (1998). *Latvijas valsts atjaunošana: 1986.-1993.* Rīga: LU žurnāla “Latvijas Vēsture” fonds, Bleiere, D., Butulis, I., Feldmanis, I., Stranga, A., Zunda, A. (2005). *Latvijas vēsture–20. gadsimts*. 2. papild. izd. Rīga: Jumava, Blūzma, V., Jundzis, T., Riekstiņš, J., Strods, H., Šārps, Dž. (2008). *Nevardarbīgā pretošanās: Latvijas neatkarības atgūšanas ceļš (1945–1991)*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija. (arī angļu valodā: Blūzma, V., Jundzis, T., Riekstiņš, J., Sharp, G., Strods, H. (2009). *Regaining Independence: Non-Violent Resistance in Latvia, 1945-1991*. Riga: Latvian Academy of Sciences.), Jundzis, T. (2010). *Latvijas Valsts atjaunošanas parlamentārais ceļš, 1989-1993*. Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centrs (arī angļu valodā: Jundzis, T. (2010). *The Parliamentary Route to the Restoration of Latvian Statehood, 1989-1993*. Riga: Latvian Academy of Sciences. Baltic Centre for Strategic Studies.), Jundzis, T. (2013). *Latvijas neatkarības atgūšana*. Grām.: Stradiņš, J. (priekšsēd.) u.c. Latvieši un Latvija: Atjaunotā Latvijas Valsts, III sējums. Rīgā: Latvijas Zinātņu Akadēmija. 33.-68. lpp.

⁵⁷⁸ Гущин, В. (2013). *Постсоветская Латвия – обманутая страна: почему НФЛ не привел к демократии?* Рига: Балтийский центр исторических и социально-политических исследований.; Соколов, В. (сост.). (1998). *10 лет назад: время надежд*. Рига: Союз граждан и неграждан.

⁵⁷⁹ Brikše, I., Dūze, D., Šulmane, I. (1993). *Latvia: From the Singing Revolution to the 1993 Election*. Grām.: Høyer, S., Lauk, E., Vihalemm, P. *Towards a Civic Society: the Baltic Media's Long Road to Freedom: Perspectives on History, Ethnicity and Journalism*. Tartu: Baltic Association for Media Research. P. 227-252., Brikše, I. (1998). *Tautas frontes prese: spožums vai posts?* Grām.: Škapars, J. (sast.). *Latvijas Tautas fronte. 1988–1991. Veltījums Trešajai Atmodai un Latvijas Tautas frontes dibināšanas desmitgadei*. Rīga: Jāņa sēta. 346.–350. lpp., Brikše, I. (2002). *Latvijas mediji: izaicinājumi, ieguvumi un draudi (1987-2002)*. Grām.: Jaunzems, A. (red.). *Sociālekonomiskā procesa trajektorija Latvijā laikā no 1985. līdz 2002. gadam. Kur tā ved Latviju?* Ventspils: Ventspils Augstskola. 294.-206. lpp., Brikše, I., Skudra, O., Tjarve, R. (2002). *Development of the Media in Latvia in the 1990s*. Grām.: Vihalemm, P. (ed.). *Baltic Media in Transition*. Tartu: Tartu University Press. P. 65-101., Brikše, I. (2005). *Publiskās sfēras demokratizācijas iespējas: Perestroikas un glasnostj aspekts Latvijā (1985–1990)*. Grām.: Brikše, I. (galv. red.). *Latvijas Universitātes raksti. 683.sēj.: Komunikācija. Kultūras un vēstures diskurss*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 192.–209. lpp.

ceļš” vēltītajās publikācijās 1989. un 1999. gadā” un piecgadi vēlāk 1991. gada sociālās atmiņas diskursu analīze Jāņa Streiča dienasgrāmatā. Savukārt pēc maģistra darba izstrādes, iesaistoties starptautiskā pētniecības projektā kopā ar D.Eglīti, sniegts nozīmīgs akadēmisks pienesums, publicējot pētījumus par “Baltijas ceļa” un citu Atmodas notikumu komemorāciju un ar tiem saistīto problemātiku Latvijā.⁵⁸⁰

Nozīmīgs avots Atmodas izpētei ir **dokumentu krājumi**, kur salīdzinājumā ar citu veidu literatūru, vismazākajā mērā iespējams piešķirt autora, sastādītāja interpretāciju. Piecgadi pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas Latvijas Valsts arhīvs klajā laida krājumu “Neatkarības atgūšana: Atmodas laiks dokumentos”. Dažus gadus vēlāk, Neatkarības deklarācijas desmitajā gadskārtā tika publicēts rakstu, atmiņu un dokumentu krājums Tālava Jundža redakcijā, savukārt 2005. gadā izdotas “Latvijas Republikas Augstākās Padomes (1990.–1993.) stenogrammas”. Nesenākie dokumentu apkopojumi – Latvijas Zinātņu akadēmijas izdevumi “Nevardarbīgā pretošanās: Latvijas neatkarības atgūšana (1945–1991) dokumentos” 3 sējumos, kuros aptverti dokumenti par laika periodu no 1945. līdz 1991. gadam, tādējādi iekļaujot arī Latvijas neatkarības atgūšanas posmu.⁵⁸¹

Ne mazāk būtisks ir ‘apaļajās’ gadskārtās organizēto **konferenču materiālu** pienesums. Jāatzīmē, ka jau gadu pēc valstiskās neatkarības atjaunošanas publicēti Jāņa Stradiņa no 1988. līdz 1990. gadam tapušie, Latvijai vēltītie raksti un runas. T.Jundža redakcijā iznākuši konferenču rakstu krājumi, kas vēltīti janvāra barikāžu desmitajai un divdesmitajai gadskārtai, 4. maija deklarācijas divdesmitajai gadadienai, kā arī 2011. gada notikušā Apvienotā Pasaules latviešu zinātnieku III un Letonikas IV kongresa materiāli, kuros akcentēta Latvijas trimdas

⁵⁸⁰ Ardava, L. (2008). *"Mēs/viņi" diskursa konstrukcija 1989. gada 23. augusta akcijai "Baltijas ceļš" vēltītajās publikācijās (1989., 1999., 2004.)*: Bakalaura darbs. Rīga: LU SZF Komunikācijas studiju nodaļa., Ardava, L. (2010). *Piemīnēšanas mediju rituāla diskursi 1989. gada 23. augusta akcijai "Baltijas ceļš" un 1991. gada janvāra barikādēm vēltītajās publikācijās (1989–2010)*: Maģistra darbs. Rīga: LU SZF Komunikācijas studiju nodaļa., Eglītis, D. S., Ardava, L. (2012). The Politics of Memory: Remembering the Baltic Way 20 Years after 1989. *Europe-Asia Studies*, 64(6), 1033–1059., Eglītis, D. S., Ardava, L. (2014). Commemoration and Contestation: The Politics of Memory in the Baltic Countries. In: Bernhard, M., Kubik, J. (eds). *Twenty Years After Communism: The Politics of Memory and Commemoration*. New York: Oxford University Press. P.123-145., Ardava, L. (2014). 1991. gada sociālās atmiņas diskursi Jāņa Streiča grāmatā “1991. Tas garais cilvēkbērna gads”. Grām.: Lāms, E. (red.) *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē: rakstu krājums, 19*. Liepāja: LiePA. 348.–355. lpp.

⁵⁸¹ Pelkauss, E. (sast.). (1996). Neatkarības atgūšana: Atmodas laiks dokumentos. Latvijas Valsts arhīvs., Jundzis, T. (galv. red.). (2000). *4. maijs: rakstu, atmiņu un dokumentu krājums par Neatkarības deklarāciju*. Rīga: Fonds Latvijas vēsture., Gerts, O. (galv. red.). (2005). *Latvijas Republikas Augstākās Padomes (1990.-1993.) stenogrammas*. Rīga: Latvijas Vēstnesis., Jundzis, T. (red.). (2013). *Nevardarbīgā pretošanās: Latvijas neatkarības atgūšana (1945-1991) dokumentos. 1.sējums. Nevardarbīgā pretošanās padomju okupācijas režīmam (1945-1985)*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centrs., Blūzma, V. (sast.). (2014). *Nevardarbīgā pretošanās: Latvijas neatkarības atgūšana dokumentos (1945-1991). 2. sējums. Atmodas laiks (1986. gada jūlijs – 1990. gada maija sākums)*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centrs., Jundzis, T. (red.). (2015). *Nevardarbīgā pretošanās: Latvijas neatkarības atgūšana dokumentos (1945-1991). 3. sējums. Pārejas periods uz pilnīgu valstiskās neatkarības atjaunošanu de facto (1990. gada 4. maijs – 1991. gada 21. augusts)*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centrs.

loma Atmodas procesu virzīšanā. Savukārt “Baltijas ceļa” desmitgadei veltīts Latvijas Inteliģences apvienības konferences runu publicējums. 2010. gadā konferenču materiālu kopumu būtiski papildināja Radošo savienību plēnuma runas grāmatā.⁵⁸²

Tāpat jāakcentē arī pēdējās desmitgades laikā apkopotie un izdotie **fotoalbumi** – veltījums janvāra barikādēm un Latvijas Tautas frontes 25. gadskārtā klajā laistais fotoliecību apkopojums par visu Atmodas posmu.⁵⁸³

Rezumējot jāuzsver, ka Latvijas Trešajai atmodai lielākoties veltīti organizatoru un dalībnieku memuāri un dienasgrāmatu publicējumi, vēstures literatūra, dokumentu krājumi, ‘apaļajās’ gadskārtās organizēto konferenču materiāli, mazāk – fotoalbumi. Analītiski un kritiski orientētu darbu un pētījumu par šo laikposmu ir maz, tādēļ promocijas darbs ir būtisks pienesums Atmodas izpētē, raugoties tieši no mediju un komemoratīvās perspektīvas, tomēr kopumā šim laikposmam veltītās literatūras klāsts visās minētajās kategorijās nemitīgi tiek papildināts.

⁵⁸²Stradiņš, J. (1992). *Trešā atmoda: raksti un runas 1988.-1990. gadā Latvijā un par Latviju*. Rīga: Zinātne., Jundzis, T. (2001). (red.). *Janvāra barikādes kā tautas pretestības forma totalitārajam režīmam un tās mācības: starptautiska konference sakarā ar barikāžu atceres 10. gadadienu Baltijas valstīs*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 1991. gada barikāžu dalībnieku atbalsta fonds sadarbībā ar Latvijas Republikas Ministru kabinetu., Kalniņa, A. (red.). (2009). *Baltijas ceļš – pirms desmit gadiem, tagad un nākamajā gadu tūkstoši ieejot*. Rīga: Inteliģences apvienība., Jundzis, T. (galv. red.). (2010). *Latvijas neatkarības atgūšanas stratēģijas izvēle un īstenošana (1989. gada 31. maijs-1990. gada 4. maijs): starp ideāliem un īstenību*. Rīga: LZA Baltijas stratēģisko pētījumu centrs., Grīniece, A. (sast.). (2010). *Radošo savienību plēnumi: 1. un 2. jūnijs*. Rīga: Jumava., Jundzis, T. (galv. red.). (2011). *Barikādes barikāžu aizstāvju acīm (tautas izdoma un iniciatīva barikāžu veidošanā)*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Baltijas stratēģisko pētījumu centrs., Jundzis, T. (red.). (2011). *Latviešu trimdas loma Latvijas neatkarības idejas uzturēšanā: Apvienotā Pasaules latviešu zinātnieku III un Letonikas IV kongresa sekcijas materiāli*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija.

⁵⁸³Bērziņš, I., Daugmalis, V. (sast.). (2006). *Domā par Latviju. Piemini barikādes: 1991. gada barikādēm veltīts fotoalbums*. Rīga: 1991. gada barikāžu dalībnieku biedrība., Īvāns, D., Znotiņš, I. (sast.). (2013). *Garaspēka zemes atgūšana*. Rīga: Tautas frontes muzejs.

12. PIELIKUMS 2: Rekomendācijas turpmākajām komunikācijas praksēm

Komemorācijas rituāliem un to mediētajām formām ir vitāla nozīme sociālās atmiņas un identitātes formēšanā un uzturēšanā. Mediju vēstījumi auditorijām tiek nodoti sistemātiski un ilgtermiņā, taču būtiskākais – šo vēstījumu saturs tiek pārnests interpersonālajā komunikācijas līmenī (diskusijas skolās, ģimenē, domubiedru grupās u. tml.) un nemitīgi atjauno indivīdu pārliecības par kolektīvo pagātņi. Tādējādi var secināt, ka mediju vēstījumi funkcionē kā iniciatori sociālas atmiņas dažādiem procesiem.

Pirmkārt, kvantitatīvā datu analīze kopumā apliecina, ka promocijas darbā analizēto Atmodas notikumu komemorācija izpētītajās laikrakstu publikācijās, kā arī LR1 un LTV1 saturā vērtējama kā situatīva, atsevišķos periodos neregulāra, ar pārrāvumiem un uzplaukumiem. Konsekventi un mērķtiecīgi analizēto mediju uzmanība notikumiem pievērsta ‘apaļo’ un daļēji ‘apaļo’ (piecgades, piecpadsmitgades u. tml.) gadskārtu kontekstos. Līdz ar to **Latvijas mediju saturā, jo īpaši sabiedrisko mediju saturā būtu vēlams iedzīvināt ikgadēju un konsekventu Atmodas notikumu atceres praksi, mediju dienaskārtībā šiem notikumiem piešķirot centrālu nozīmi.** Par spīti kritikai, kas tika vēltīta hiperkomemorācijas piemēram – vērienīgajam “Baltijas ceļa” 20. gadskārtas atceres skrējienam “Sirdspuksti Baltijai”, kas bija toreizējā Valsts prezidenta Valda Zatlera iniciatīva un kam pamatā bija grandioza sabiedrisko attiecību kampaņa –, mediju rezonanse bija vērienīga, nodrošinot pozitīvās sociālās atmiņas izplatīšanu un pārnesi nākamajām paaudzēm.

Otrkārt, secināts, ka Atmodas atceri kopumā raksturo emocionālais diskurss, savukārt racionālo ieguvumu diskurss gūst mazāku ievērību analizēto mediju vēstījumu saturā. Vilšanās, neapmierinātības, ‘zaudētās paradīzes’ naratīvs caurstrāvo teju visus neatkarības posma analizētos mediju vēstījumus un tiek konsekventi kultivēts, **taču Atmodas atceres diskursā mediju vēstījumos rekomendējams institucionālo ieguvumu uzsvērums – valstiskā neatkarība kā galvenā vērtība, Latvija kā Eiropas un NATO valsts.** Šo ieguvumu akcentējumam ir potenciāls mazināt arī simbolisku barikāžu pastāvēšanu starp ‘tautu’ un varas eliti, kas konstatēts gan latviešu, gan krievu valodā iznākošo mediju saturā Latvijā, jo racionālie un institucionālie ieguvumi nebūtu iespējami bez Latvijas politiskās sfēras pārstāvju lietpratīga darba šajās jomās.

Treškārt, darba ievadā izklāstītie SKDS dati un promocijas darba rezultāti apliecina, ka, neraugoties uz atjaunotās neatkarības sociālās atmiņas pozitīvo potenciālu nacionālās identitātes veidošanā, sociālā atmiņa par Atmodas posmu un Atmodas notikumu iezīmību Latvijas iedzīvotāju nacionālajā identitātē lielākoties ir svārstīga, pretrunīga, problemātiska.

Tālab **nepieciešama Atmodas sociālās atmiņas un raksturīgā varonības naratīva veicināšana Latvijas mediju telpā un politiskās elites pārstāvju retorikā.** Akcentējot krievvalodīgās sabiedrības līdzdalību Latvijas neatkarības atgūšanā, iespējams mazināt “mēs” un “viņi” nošķirumu un atšķirīgo, pat konfrontējošo sociālo atmiņu versiju kultivēšanu Latvijas mediju diskursā, kā arī veicinātu krievvalodīgās sabiedrības daļas piederības sajūtu Latvijai un tās vēsturei.

Ilgtermiņā realizējot šīs komunikācijas prakses Latvijas mediju darbā, kā arī politiskās elites pārstāvju retorikā, jo viņu sacītais gūst plašu atspoguļojumu medijos, iespējams panākt Atmodas pozitīvās sociālās atmiņas nostiprināšanos Latvijas sociālajā atmiņā un identitātē, “mēs” un “viņi” diskursa mazināšanos, Latvijas kā neatkarīgas valsts progresa apzināšanos, nevis ‘zaudētās paradīzes’ naratīva kultivēšanu.

**13. PIELIKUMS 3: Veltījumi LR1 un LTV1 saturā
(1988–2014)**

VELTĪJUMI LTV1 SATURĀ

Gads	Datums	Diena	Kanāls	Laiks	Raidījums	Žanrs	Anotācija/piezīmes
1988	1.jūn.	T.	TV Rīga	-			
	2.jūn.	C.	TV Rīga	-			
1988	8.okt.	S.	TV Rīga	9:00	“Labvakar” pielikums. Reportāža no Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresa.	tiešraide	
				12:00	“Labvakar” pielikums. Reportāža no Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresa.	tiešraide	
				18:00	“Labvakar” pielikums. Reportāža no Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresa.	tiešraide	
				21:40	“Labvakar” pielikums. Reportāža no Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresa.	tiešraide	
	9.okt.	Sv.		12:00	“Labvakar” pielikums. Reportāža no Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresa.	tiešraide	
				16:00	“Labvakar” pielikums. Reportāža no Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresa.	tiešraide	
				21:40	“Labvakar” pielikums. Reportāža no Latvijas	tiešraide	

					Tautas frontes dibināšanas kongresa.		
1989	23.aug.	T.	TV Rīga	17:05	Rīgas kinostudijas dokumentālā filma “Vai vēstures plankumi balti?”	tiešraide	
				18:35	Rietumvācijas (WDR) televīzijas dokumentāla filma “Hitlera-Staļina pakts. Rīcības brīvība karam”	dok. filma	
1989	8.okt.	Sv.	TV Rīga	9:00	“Latvijas Tautas frontes II kongresā”	tiešraide	
				12:45	“Latvijas Tautas frontes II kongresā”	tiešraide	
				15:00	“Latvijas Tautas frontes II kongresā”	tiešraide	
				20:15	“Latvijas Tautas frontes II kongresā”	tiešraide	
1990	3.maijs	C.	TV Rīga	11:00	LATVIJAS PSR AUGSTAKĀS PADOMES SESIJA.	tiešraide	
	4.maijs	Pt.		10:00	LATVIJAS PSR AUGSTAKĀS PADOMES SESIJA.	tiešraide	
1990	23.aug.	C.	TV Rīga	16:05	Dokumentālā filma “Latvija. 1989. gada augusts”	dok. filma	
1991	4.maijs	S.	Latvijas TV 1	10:10	Programma “Neatkarība”	nenosak.	
				17:15	“Režisora A.Slapiņa filmas” Rīgas video centra	dok. filma	

					dokumentālā filma "Latvijas Republikas pirmajās dienās"		
				18:20	"Neatkarības deklarācijas 1. gadskartā"	nenosak.	
1991	23. aug.	Pt.	Latvijas TV1	20:00	"Liesmojošais Baltijas ceļš"	tiešraide	
1992	19. janv.	Sv.	Latvijas TV 1	18:05	"Latvijas TV kinozālē". PIRMIZRĀDE Dokumentālā filma "Uguns kuri plaukstās" .	dok. filma	Režisors un operators G.Ratnieks. Kinodarbs ir veltījums barikāžu aizstāvjiem un visiem tiem, kuri ir par brīvu Latviju. Filmā piedalās R.Ražuks.
1992	20. janv.	P.	Latvijas TV 1	21:05	"Baltie zvani" . 1991. gada janvāri atceroties.	dok. filma	
1992	21. janv.	O.	Latvijas TV 1	9:00	"Latvijas TV kinozālē" Dokumentālā filma "Uguns kuri plaukstās"	dok. filma	
1992	21. janv.	O.	Latvijas TV 1	21:05	Raidījuma "Aci pret aci" ietvaros "J.Podnieks savā studijā šā gada janvārī"	TV raidījums/speciālveltījums	
1992	21. janv.	O.	Latvijas TV 1	22:00	"Andra Slapiņa piemiņai"	nenosakāms	
1992	21. janv.	O.	Latvijas TV 1	22:30	1991. gada janvāra dienu atcerei veltīts koncerts	mūzika	
1992	23. aug.	Sv.	Latvijas TV 1	12:00	"Vienoti Baltijas brīvībai" . Pārraide no mītiņa pie Brīvības pieminekļa.	tiešraide	
1993	13. janv.	T.	Latvijas TV 1. programma	19.30	"Cerību zvaigzne" J.Kulakovs	mūzika	
1993	18. janv.	P.	Latvijas	18:55	Dokumentālā filma	dok. filma	"Kamēr mēs šo janvāri

			TV 1. programma		“Lūgšanas stundā”		pieminēsim, tikmēs ar mums viss būs kārtībā”, tā D.Īvāns. 1991. gada janvāra atcerei arī veltīta šī filma. Režisors G.Bandēns, producente Z.Jeksīte– Feivalde.
1993	4. maijs	O.	Latvijas TV 1. programma	18.10	Dokumentālā filma “Latvijas Republikas pirmās dienas”	dok. filma	
1994	19. janv.	T.	Latvijas TV 1. programma	19:10	“1991. gada janvāra atcerei” . Kinožurnāls “Latvijas hronika”.	kinožurnāls	
1994	4. maijs	T.	Latvijas TV1	18.10	Rīgas dokumentālo filmu studijas filma “Diena pirms neatkarības” 1990. g. Režisors A.Apsītis	dok. filma	
1994	4. maijs	T.		19.10	“No TV videofondu”. “Zem trīs zvaigznēm”. Brīvības paradoksi.	nenosak.	
1995	14. janv.	S.	Latvijas TV1	12:40	“No TV videofondu” “Klāvs” “Pērkons” un Ieva Akurātere dzied dziesmas ar Klāva Elsberga dzeju”	mūzika	
1995	19. janv.	C.		18:10	Studijas “Divi” dokumentālā filma “Baltie zvani”	dok. filma	Režisors Z.Vidiņš. Operatori D.Kļava un Z.Vidiņš. 1991. gada janvāra notikumu atcerei.
1995	3.maijs	T.	Latvijas TV 1. programma	19.50	Rīgas videocentra dokumentālā filma “Latvijas Republikas pirmajās dienās” Šo kinodarbu 1990. gadā uzņēmuši G.Bandēns un	dok. filma	Par ko ir šī dokumentālā lente, pateikts jau tās nosaukumā. Tagad var tikai piebilst, ka tam laikam neko nevar atņemt...

					A.Slapiņš		
1995	4.maijs	C.	Latvijas TV 1. programma	18:10	Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 5. gadadienai veltītā Saeimas sēde	tiešraide	
1996	23. janv.	O.	Latvijas TV 1	21:05	Jura Podnieka studijas videofilma “ Provokācijas anatomija. 1991. gada janvāris ”	dok. filma	Šogad aprit pieci gadi kopš nevainīgi cilvēki zaudēja dzīvību apšaudes laikā Rīgā 1991. gada 20. janvārī. Joprojām neatbildēti ir jautājumi – kas to izdarīja un kāpēc? Mēģinot patstāvīgi rast atbildes par janvāra notikumu izmeklēšanas gaitu un to vēsturi, Jura Podnieka studija ir izveidojusi 45 minūšu garu raidījumu. Tajā piedalās cilvēki, kuri tieši vai netieši ir saistīti ar 1991. gada janvāra notikumiem – A.Gorbunovs, A.Vaznis, Ļ.Voronovs, R.Aksjonoka, A.Kuzmins, V.Upmace, Ē.Kalnmeijers, V.Kostarevs u.c. Viņu liecības pavirzīs kādu solīti tuvāk patiesībai, bet oficiālais slēdziens par šiem notikumiem paliek nākamās piecgades ziņā, jo leduskalna neredzamā daļa joprojām paliek zem ūdens.
1996	4. maijs	S.	Latvijas TV 1	20:55	Valsts prezidenta Gunta Ulmaņa uzruna Latvijas	tiešraide	

					Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienā.		
1996	21. aug.	T.	Latvijas TV 1	21:00	1991. gada augusta notikumu atceres 5. gadadienai veltīts svinīgs brīdis pie Brīvības pieminekļa.	tiešraide	
				21:15	Videofilma “Tikšanās pie atmiņām”	videofilma	
1997	4.maijs	Sv.	Latvijas TV 1	21:00	“Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena”. Latvijas Republikas valsts prezidenta Gunta Ulmaņa uzruna.	tiešraide	
1997	20. janv.	P.	Latvijas TV 1	23:05	“Dūmu deļa debesīs”	dok. filma	Latvijas TV dokumentālā filma. 1991. gadā uzņemta dokumentālā filma rāda un atgādina barikāžu dienas. Tās dienas nu jau pirms sešiem gadiem, kad Rīga – arī Zaķusala – bija ugunsķuru dūmos tinusies, kad pie šiem ugunsķuriem stāvēja un ik pa brīdim pa kādai pagalei pameta apņēmīgi un pārliecināti cilvēki. Filmas scenārija autore ir Marina Mariņina, režisors – Juris Bindars, operatori – Juris Bindars, Sergejs Maksimovs, Visvaldis Frijārs. Tagad tā ir jau ne tikai pagatne, tagad ta ir jau vēsture. No vēstures nemācoties? Bet zināt to tomēr vajag.

1998	20. janv.	O.	Latvijas TV-1	21:30	Barikāžu dienu atceres dievkalpojums. Pārtraide no Doma baznīcas.	dievkalpojums	
1998	25. janv.	Sv.	Latvijas TV-1	16:00	“Kultūras stunda”	TV raidījums/speciālvēstījums	Janvāris Latvijai kopš 1991. gada vienmēr būs lieluma mēraukla. Šajā raidījumā – par cilvēkiem, kuri ar savu dzīvi un darbu apliecinājuši Latviju kā valsti pasaulē. [..]. Raidījumu veido Verēna Bērziņa, Lilita Eglīte, Ārija Lauva un Ivars Kokars.
1998	26. janv.	P.	Latvijas TV 1	19:25	“Kultūras stunda”	TV raidījums/speciālvēstījums	[..]. 1991. gada janvāra barikāžu piemiņai. [..]
1998	23. aug.	Sv.	Latvijas TV 1	18:50	“Baltijas valstis – pasaules daļa”. Dokumentālā filma. Producents un scenārija autors – Pols Molkijš. Par situāciju Baltijas valstīs savu viedokli izsaka skolotāja Natālija Žurakovska no Tallinas, izdevuma “City Paper” redaktors Maikls Tarms, ASV vēstnieks Latvijā Lerijs Nepers, Igaunijas prezidents Lennarts Meri, Viļņas Universitātes rektors Rolands Pavilonis un citi. Filmā izmantots plašs hronikas materiāls, un tā iekļauta radīšanai	dok. filma	Dokumentālā filma par triju Baltijas valstu vēsturi un šodienas problēmām uzņemta, lai parādītu šo valstu vietu un nozīmi pasaulē, to vēstures un tautu likteņu atkarību no ģeogrāfiskās situācijas un galvenokārt, lai parādītu, kādas problēmas ir brīvību atguvušo valstu dzīvē, kas sekmē un kas joprojām kavē to iekļaušanos normālā Eiropā, kuras daļa tās ir. Filma sākas ar pieteikumu, kurā uzsvērta tieši visu valstu un visu tautu, tātad arī Baltijas valstu un tautu, tiesības būt pasaules daļai. “Viena pasaule – septiņi kontinenti, pieci ar pusi miljardi iedzīvotāju, seši tūkstoši valodu, 192 valstis un gada ekonomika 18 triljonu ASV

				<p>Latvijas Televīzijas programmā latviešu un krievu valodā saistībā ar Molotova–Ribentropa pakta parakstīšanas gadadienu – vienu no traģiskākajām lappusēm šo valstu vēsturē, kas divas lielvalstis klusi sadalīja ietekmes sfēras, un trīs mazas valstiņas pie Baltijas jūras tika iztirgotas komunistiskajai Krievijai par kolonijām.</p>	<p>dolāru vērtībā. Baltijas valstis – šīs pasaules daļa.’ Un filmas pēdējais teikums ir citāts no Madalēnas Olbraitas runas, ko viņa teica Lietuvā: “Vēsture mums ir iemācījusi, ka jūsu brīvība ir mūsu brīvība”.</p> <p>Un no viena šī teikuma filmas sākumā līdz Madalēnas Olbraitas vārdiem filmas beigās – vēstījums par Baltijas valstu atmodu un “dziedošo revolūciju”, ar ko sākās atbrīvošanās no 50 gadus ilgušās padomju okupācijas, par okupācijas režīma asiņaino agoniju 1991. gadā, par okupācijas armijas aiziešanu no šīm valstīm pēc tam, kad brīvība bija atgūta, par problēmām, kas sākās šajās valstīs, kad uz bezjēdzīgi centralizētās saismniecības plānošanas drupām vajadzēja sākt veidot normālu tirgus ekonomiku, kad sākās problēmas ar okupācijas laikā Baltijas valstīs iebraukušajiem cittautiešiem – dažādu tautību cilvēkiem, kuriem kopīga vienojoša pazīme ir krievu valoda kā vienīgā sazināšanās valoda un kuri uzskatīja Baltijas valstis par Krievijas nomali, kurā vietējās valodas apgūšana liekas nevajadzīgs apgrūtinājums.</p>
--	--	--	--	--	--

1999	20. janv.	T.	TV 1	10:25	“Latvija – XX gadsimts”. Cilvēki janvārī. 1991.– 1998. g.	TV raidījums/speciālvēstījums	
1999	4.maijs	O.	TV1	12:00	Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienai vēlītā Saeimas svinīgā sēde.	tiešraide	
1999	22.aug.	Sv.	TV1	17:00	Aizlūguma dievkalpojums Doma baznīcā. “Tautas gara un spēka stiprinājums”. Tiešraide.	dievkalpojums	
				18:10	“Ērudīts”. Baltijas ceļam – 10.	TV raidījums/speciālvēstījums	
1999	23. aug.	P.	TV 1	18:45	“Baltijas ceļam – 10 gadi”	nenosakāms	
1999	23. aug.	P.	TV1	21:00	“Baltijas ceļam – 10 gadi” Raidījuma turpinājums.	nenosakāms	
2000	20. janv.	C.	TV1	23:10	“Dūmu dejas debesīm”. Dokumentāla filma. Atk.	dok. filma	
2000	4.maijs	C	LTV1	11:45	Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas 80. gadadienai un Latvijas Republikas Neatkarības atjaunošanas deklarācijas pasludināšanas 10. gadadienai vēltītā Saeimas svinīgā sēde.	tiešraide	

				21:30	Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas 80. gadadienai un Latvijas Republikas Neatkarības atjaunošanas deklarācijas pasludināšanas 10. gadadienai veltītais svinīgais koncerts.	mūzika	
				22:00	Svētku salūts. Pārtraide no 11. novembra krastmalas.	tiešraide	
				22:10	Svinīgā koncerta pārraides turpinājums.	mūzika	
2000	23. aug.	T.	TV1	21:35	“Baltijas sāga”. ANO komisāra bēgļu jautājumos Baltijas biroja sadarbībā ar J.Podnieka studiju veidotā dokumentālā filma.	dok. filma	Režisore Antra Cilinska. Filmā nerunā par politiku, bet par to cilvēku likteņiem, kuri no trīs Baltijas valstīm 1943. gada devās pāri Baltijas jūrai uz Zviedriju, lai glābtos. Riskēja ne tikai tie, kas kāpa laivās, bet arī tie, kas uzņēmās viņus nogādāt otrā krastā. Daudzi palika jūras dzelmē, bet kas notika toreiz un kā tagad dzīvo tie, kuriem toreiz paveicās? Filmā izmantoto fragmenti no Andra Slapiņa nepabeigtās filmas “Baltijas sāga”.
2001	13. janv.	S.	LTV1	16:45	Nedēļas vidū janvāra atcerei. Janvāra notikumu atcerei. 1998. g. ieraksts.	TV raidījums/speciālveltījums	
2001	13. janv.	S.	LTV1	17:00	Barikāžu desmitgades	tiešraide	

					atceres pasākums Zaķusalā. Tiešraide.		
2001	19. janv.	Pt.	LTV1	21:30	Pirmizrāde Latvijas TV. Mūsu barikāžu laiks. J.Podnieka filmu studijas dokumentālā filma. 2001. g. Režisori: A.Cilinska, R.Valters.	dok. filma	Jura Podnieka studijas visjaunākā darba režisori ir Antra Cilinska un Raits Valters, un tas veltīts Barikāžu atceres gadadienai. Un Jura Podnieka, Andra Slapiņa, Gvido Zvaigznes, visu kritušo piemiņai.
2001	20. janv.	S.	LTV1	20:00	Barikāžu desmitgades atceres pasākums Doma laukumā. Tiešraide.	tiešraide	
2001	20. janv.	S.	LTV1	22:50	Jurim podniekam – 50. Krusta ceļš. Dokumentālā filma. 1990. g. Režisors: J.Podnieks. Pirms filmas – komentārs.	dok. filma	Latvijas un Lielbritānijas kopražojuma filma. 1990. g. Režisors J.Podnieks. Tagad šī dokumentālā pilnmetrāžas filma jau ir vēstures liecība, kas rāda Atmodas laika noskaņas un notikumus Baltijas valstīs. Latvijas 1990. gada Dziesmusvētki filmā parādīti kā Atmodas un vienotības zīme, ar atbrīvotību, kas deva cerības un spēku. Tūkstoši – katrs ar savu zvaniņa šķindu. Tūkstoši – katrs ar savu gaismeklīti. Savukārt cilvēku iespēja runāt par pagatni, par padomju totalitārā režīma noziegumiem un sagādātajam ciešanām ir kā jaunā laika atklātības zīme. Tikšanās ar sirmo sievieti un viņas sāpīgajām atmiņām par padomju cietumā pavadīto laiku, kā

							arī fotogrāfijas atgādina tos laikus, kad viņa bija Sāmsalas skaistumkonkursa karaliene. Tā ir pagātne – līdz 1990. gadam... Bet nākotnē visiem vēl bija 1991. gada janvāris un augusts. Latvijas Televīzijas programmā filma iekļauta, pieminot režisoru Juri Podnieku 50. dzimšanas dienā un atgādinot 1991. gada janvāra notikumus – barikāžu laiku.
2001	4. maijs	Pt.	TV1	12:00	Saeimas svinīgā sēde veltīta Latvijas Republikas Neatkarības atjaunošanas deklarācijas pasludināšanas 11. gadadienai.	tiešraide	
2001	4.maijs	Pt.	TV1	15:20	Personas kods. Ārsts M.Cīrulis, kurš 1990. gada 4. maijā balsoja par Latvijas neatkarību.	TV raidījums/speciālveltījums	
2001	20. aug.	P.	TV1	18:15	Tikšanās pie atmiņām. Atklāti runā neatkarības atgūšanas aculiecinieki. Dokumentāla filma	dok. filma	
	21. aug.	O.	TV1	11:50	Konstitucionālā likuma Par Latvijas Republikas valstisko statusu 10. gadadienas Saeimas svinīgā sēde. Tiešraide.	tiešraide	
				12:35	Latvijas hronika nr.	TV	

					32/33. 1991. gada augusta notikumi.	raidījums/speciālvēstījums	
				21:30	Pirms 10 gadiem... 1991. gada augusts.	nenosak.	
				22:00	Konstitucionālā likuma Par Latvijas Republikas valstisko statusu 10. gadadienai veltīts svētku koncerts Doma baznīcā.	mūzika	
				15:20	Peronas kods. O.Kostanda – Starpnozaru arodbiedrības līderis.	TV raidījums/speciālvēstījums	
				23:25	Atk.	TV raidījums/speciālvēstījums	
2001	LTV1	23. aug.	C.	15:50	“Baltijas sāga”. J.Podnieka studija sadarbība ar ANO komisāra bēgļu jautājumos Baltijas biroju. Režisore A.Cilinska.	dok. filma	
		24. aug.	Pt.	15:20	Peronas kods. M.Kosteņecka – rakstniece.	TV raidījums/speciālvēstījums	
				23:25	Atk.	TV raidījums/speciālvēstījums	
2002	LTV1	4.maijs	S.	12:00	Svinīgā Saeimas sēde, kas veltīta Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas 82. gadadienai un Latvijas Republikas Neatkarības	tiešraide	

					pasludināšanas 12. gadadienai.		
				12:20	Z.Liepiņš. Kantāte Tēvzemei un Brīvībai.	mūzika	
2003	LTV1	18. janv.	S.	16:00	LTV zelta ādere. Ugunskuru gaismā. Barikāžu dienas atceroties.	nenosakāms	
2003	LTV1	4.maijs	Sv.	12:00	Saeimas svinīgā sēde, veltīta Latvijas Republikas Neatkarības Deklarācijas pasludināšanas dienai.	tiešraide	
2003	LTV1	23. aug.	S.	21.15	Latvijas okupācija. Dokumentālā filma. Scenārija autors A.Kolbergs, režisore Dz.Geka.1., 2., 3. daļa.	dok. filma	
2004	LTV1	3.maijs	P.	19:00	Province. Viņi balsoja par Latvijas neatkarību. 1998. g.	TV raidījums/speciālveltījums	
		4.maijs	O.	11:00	SirdsDaugava. Dok. filma.	dok. filma	
				12:00	Saeimas sēde par godu LR Neatkarības atjaunošanas deklarācijas pasludināšanas 14. gadadienai.	tiešraide	
2004	LTV1	23. aug.	P.	19:00	Dziesma Baltijas brīvībai. Tiešraide no Brīvības pieminekļa laukuma.	tiešraide	Raidījums. 1989. gada 23. augusta organizētā akcija Baltijas ceļš starptautiski atzīta kā viena pasaules XX gs. nevardarbīgās

							<p>pretošanās fenomeniem. Atzīmējot akcijas Baltijas ceļš 15. gadadienu un Ribentropa–Molotova pakta parakstīšanas 65. gadadienu, visas Baltijas valstis organizē pasākumus, kas palīdzēs sekmēt tautas vēsturiskās atmiņas saglabāšanu un nezūdamību, sapratni un informētību sabiedrībā par nesenās pagātnes sarežģītajiem notikumiem.</p> <p>Latvijas Tautas frontes muzejs ar Rīgas domes atbalstu rīko atceres dienu – koncertu, kurā piedalīsies valdības pārstāvji, Rīgas labākie kori. Režisors šim pasākumam ir U.Brikmanis.</p>
2005	LTV1	17. janv.	P.	22:25	Barikāžu laiku atceroties. Tikšanās LTV studijā 2001. gadā.	TV raidījums/speciālvēstījums	
2005	LTV1	18. janv.	O.	11:40	Barikāžu laiku atceroties.	TV raidījums/speciālvēstījums	
2005	LTV1	20. janv.	C.	14:35	Barikāžu laiku atceroties.	TV raidījums/speciālvēstījums	
2005	LTV1	21. janv.	Pt.	19:30	Apliecinājums.	nenosakāms	Dziesmotā revolūcija – tā mēdz dēvēt laiku līdz atkal atgūtajai valstiskajai neatkarībai.
2005	LTV1	24. janv.	P.	9:55	Apliecinājums.	nenosakāms	
2005	LTV1	25. janv.	O.	21.20	1991. gada augusts. Igaunijas filma. 2005. g.	mākslas filma	Igaunija, 2005. g. Režisors I.Rāgs. Filmas sižeta pamatā ir patiesi notikumi, kas risinājās 1991. gada augustā, kad grūstošās Padomju

							<p>Savienības agonija draudoši skāra arī Baltijas valstis.</p> <p>19. augusta rītā Igaunijas televīzijas asistents Tenu pamostas no tēva sauciena – lai paklausās, Maskavas Centrālā televīzija raida tikai un vienīgi klasisko mūziku. Ka tā ir ļoti slikta zīme, to tenu zina pārāk labi, ne pirmo reizi tāds gadījums. Savukārt Ana, Igaunijas televīzijas kultūras programmu redaktore, ieslēdz radio un dzird: “Tallinā ļoti skaists rīts. Pēc dažām minūtēm turpināsim informāciju par puču Maskavā...”</p> <p>Tas ir stāsts par dažādiem Tallinas televīzijas cilvēkiem vēsturiskā 1991. gada augusta dienās, par viņu attieksmi pret notikumiem...</p> <p>Ko viņi katrs un visi kopā varēja darīt? Ko darīt, ja televīzijas tornim tuvojas tanki, ja ap torni pulcējušies cilvēki no visas Igaunijas, lai to nosargātu.</p> <p>Tas ir laiks, kad katram jābūt gatavam atbildēt par savu attieksmi pret Igaunijas neatkarību, kas nopietni apdraudēta.</p>
2005	LTV1	4.maijs	T.	12:00	Saeimas svinīgā sēde par godu Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas	tiešraide	

					pasludināšanas 15. gadadienai.		
				18:10	Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 15. gadadienai veltītie pasākumi. Tiešraide no 11.novembra krastmalas.	tiešraide	
		5.maijs	C.	21:20	Tāda ir dzīve.	TV raidījums/speciālveltījums	Kas ir sabiedrības elite pašlaik? Vai to var saukt par sabiedrības krējumu? Kā 15 gadu laikā kopš Latvijas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas mainījušies cilvēki?
2006	LTV1	13. janv.	Pt.	8:10	1991. gada barikāžu atcerei. Piemiņas ugunsgrūdu iedegšana.	tiešraide	
2006	LTV1	20. janv.	Pt.	21:00	Svētbrīdis Doma baznīcā, veltīts 1991. gada janvāra barikāžu laika 15. gadadienas atcerei.	dievkalpojums	
2006	LTV1	20. janv.	Pt.	21:30	Lūgšana par Lietuvu. Lietuvas dok. filma.	dok. filma	
2006	LTV1	20. janv.	Pt.	22:15	1991. gada barikāžu atcerei.	nenosak.	
2006	LTV1	21. janv.	S.	12:10	J.Kulakovs. Vēstules un bruģa. Barikāžu laikam veltīta kantāte.	mūzika	
2006		4.maijs	C.	12:00	Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 16. gadadienai veltīta	tiešraide	

					Saeimas svinīgā sēde. Tiešr.		
				12:20	Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 16. gadadienai un 2006. gada pasaules hokeja meistarsacīksu atklāšanai veltīts pasākums. Tiešraide no 11. Novembra krastmalas. Piedalās: 12:20 A. Miltiņš un popgrupa <i>Tu un es, Knīpas un knauķi, Dzeguzīte</i> , A. Kaužēna ar meitu Magdalēnu, S. Silava. 14:00 Koris <i>Balsis</i> , Rīgas saksofonu kvartets, Latvijas Radio kora grupa, <i>Shady Brass Q</i> , orķestris <i>Auseklītis</i> . 16:00 Suitu sievas, dūdu un bungu grupa <i>Auļi</i> , <i>Dzelzs vilks</i> , folkloras kopa <i>Dimzēns, Vilkači</i> .	tiešraide	
				20:55	Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 16. gadadienai un 2006. gada pasaules hokeja meistarsacīksu atklāšanai veltīts	tiešraide	

					pasākums. Tiešraide no 11. Novembra krastmalas. Piedalās grupas: <i>Bet Bet, Jumprava, Pērkons, Autobuss Debesīs.</i>		
				23:00	Svētku ugunošana.	tiešraide	
2006	LTV1	23. aug.	T.	21:20	1991. gada augusts. Igaunijas vēsturiska drāma. 2005. g.	mākslas filma	
		24. aug.	C.	11:20	Atk.	mākslas filma	
2007	LTV1	13. janv.	S.	13:30	Dūmu deja debesīs. <i>Telefilmas Rīga</i> dok. filma.	dok. filma	
2007	LTV1	13. janv.	S.	13:50	1991. gada barikāžu atcerei. Tautas saiets Ķīpsalā.	tiešraide	
2007		4. maijs	Pt.	12:00	Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienai veltītā Saeimas svinīgā sēde.	tiešraide	
				12:30	Sirdsapziņas cietumnieki. Dokumentāla filma.	dok. filma	Studija Scilla. 2006. g. Režisors R. Rikards. Filma par cilvēkiem, kas padomju varas gados cieta savas parliecības un Latvijas mīlestības dēļ, par Gunāru Astru, Daili Rijnieku, Gunāru Rodi, Knutu Skujenieku, Ainu Zābaku, Uldi Ofkantu, Lidiju Doroņinu-Lasmani. Viņi daudzus gadus izcietā Mordovijas stingrā un sevišķi

							stingrā režīma nometnēs par nepakļaušanos komunistu režīmam. Filma – dokumentāla liecība par komunistiskās sistēmas noziegumiem un apliecinājums, ka sirdsapziņas cietumnieki daudzus iedrošināja tālākai cīņai par Latvijas neatkarību.
				13:15	Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 17. gadadienai veltīta svētku programma. Tiešraide no 11. Novembra krastmalas. 13:15. Latvijas jauniešu pūtēju orķestru kopkoncerts; <i>Dzeguzīte, Momo</i> ; koru dziedāšanās, <i>Palāsītes, Knīpas un Knauķi</i> . 15:10. Pūces etnogrāfiskais orķestris, Patina, koru dziedāšanās, Lidojošais paklājs, <i>Iļģi, Auļi, Ēnas</i> .	tiešraide	
				21:10	Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 17. gadadienai veltīta svētku programma. Tiešraide no 11. Novembra krastmalas. Piedalās <i>Autobuss debesīs, Pērkons</i> , koru	tiešraide	

					sadziedāšanās. Noslēgumā – svētku ugunošana.		
2008	LTV1	14. janv.	P.	12:15	No LTV videofondiem. Pārdomas par barikāžu laiku.	nenosak.	
2008	LTV1	20. janv.	Sv.	16:30	Redzes atmiņa. Mūsu barikāžu laiks. J.Podnieka studijas dokumentālā filma. 2001. g.	dok. filma	
2008		4.maijs	Sv.	10:00	Ziedošā Latvija. Dokumentāla filma.	dok. filma	Latvija, 2007. g. Režisore Ā.Kalpaka-Grundmane. Pirmais neatkarības laiks Latvijai bija 20. gadi aizvadītā gadsimta sākumā. Laiks bija sarežģīts – no Latvijas proklamēšanas līdz Ulmaņa apvērsumam 1934. gadā valdība bijai mainījies 15 reižu. Dokumentālā filma aptver laiku no 1934. gada līdz padomju okupācijai. Pēc apvērsuma Ulmanis izdarīga plašas reformas daudzās nozarēs. Ievērojami uzlabojās dzīves līmenis, gandrīz izdevās likvidēt bezdarbu, uzcēla 111 jaunas skolas ēkas, 260 skolas kapitāli izremontēja. Par to, kāds šis laiks bija Latvijā, filmā izsakās daudzi cilvēki, arī mazākumtautību pārstāvji, kam te bijuši vislabākie dzīves apstākļi. Filmā akcentētas Ulmaņa atziņas par to, kādi cilvēki

							vajadzīgi Latvijai. Vajadzīgi neuzpērkami cilvēki, kuri ir stipri pret bagātības kārdinājumiem, cilvēki, kuri ir godīgi kā mazās, tā lielās lietās, pilsoņi, kam sabiedrības labums stāv pāri pašu interesēm. Īsāk sakot – vairāk vajadzīgi cilvēki, nevis statūti un institūcijas.
				12:00	Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienai veltītā Saeimas svinīgā sēde.	tiešraide	
				14:00	Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena. Ziedu nolikšana pie Brīvības pieminekļa.	tiešraide	
				16:05	Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena. Tiešraide no Brīvības pieminekļa laukuma.	tiešraide	
				17:15	Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena. Tiešraide no Brīvības pieminekļa laukuma.	tiešraide	
				18:15	Latvijas Republikas	tiešraide	

					Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena. Tiešraide no Brīvības pieminekļa laukuma.		
				20:00	Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena. Tiešraide no Brīvības pieminekļa laukuma.	tiešraide	
				21:00	Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena. Tiešraide no Brīvības pieminekļa laukuma.	tiešraide	
		21. aug.	C.	21:55	Balijas vienotībai – 20. Koncerts <i>Tev mūžam dzīvot, Latvija!</i> Tiešraide. Koncerts Rīgas Domā – veltījums Latvijas Republikas faktiskās neatkarības atjaunošanas dienai un Baltijas vienotībai. Tautas frontes muzeja un Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas rīkotā pasākuma dalībniekus un viesus uzrunās Latvijas Valsts prezidents Valdis Zatlers.	mūzika	

		22. aug.	Pt.	21:00	Latvijai – 90. Gaismas tilti. Tiešride no Latvijas novadiem un Rīgas. Projekts Gaismas tilti ir iecerēts kā gaismas pacelšanas un lukturu iedegšanas akcija uz visiem Latvijas tiltiem. Līdzīgi kā <i>Baltijas ceļā</i> šis projekts vienos cilvēkus, sapludinās pozitīvo enerģiju un domas, izklās gaismas ceļu pāri Latvijas tiltiem.	tiešraide	
2008		5.okt.	Sv.	17:30	Mana atmiņa. Latvijas tautas fronteī 20.	nenosak.	
		7.okt.	O.	13:50	Mana atmiņa. Latvijas tautas fronteī 20.	nenosak.	
		10.okt.	Pt.	13:50	Mana atmiņa. Latvijas tautas fronteī 20.	nenosak.	
		11.okt.	S.	22:05	Koncerts-veltījums LTF 20. dibināšanas gadskārtai.	tiešraide	
2009	LTV1	4.majs	P.	12:00	LR Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena. Saemas svinīgā sēde.	tiešraide	
				18:00	LR Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena. <i>Tuvāk saulei, tuvāk mīlestībai.</i> Koru	mūzika	

					sadziedāšanās Vērmanes dārzā. Tiešraide.		
				18:30	Čīža acīm. Dok. anim. filma.	anim. filma	
				19:00	LR Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena. <i>Tuvāk saulei, tuvāk mīlestībai.</i> Koru sadziedāšanās Vērmanes dārzā. Tiešraide.	mūzika	
				21:00	<i>Tuvāk saulei, tuvāk mīlestībai.</i> Turpinājums.	mūzika	
2009	LTV1	1.jūn.	P.	9:50	Latvijas Radošo savienību plēnums. “Vērtības. Kultūra. Nākotne.” Tiešraide no Latvijas Nacionālā teātra.	tiešraide	
2009	LTV1	18. janv.	Sv.	11:00	Dūmu deja debesīm. <i>Telefilmas Rīga</i> dokumentālā filma.	dok. filma	1991. gads. Režisors J.Bindars. 1991. gada janvāra barikādes – laiks, kad cilvēki no visas Latvijas pulcējās Rīgā sargāt savu valsti. Janvāris tajā gadā gan nebija īsts ziemas mēnesis, vairāk mitrs un drēgns bez dziļa sniega un liela sala. Tomēr cilvēkiem, kuri bija astājuši savas mājas un tuviniekus, lai kļūtu par sargiem un aizstāvjiem, nācās dienas un naktis pavadīt ārā. Un tad glābiņš ir ugunsurs. Tā Rīgu tajās dienās sildīja uguns kuri. Rīgas aizstāvjus

							sildīja arī rīdzeniņu rūpes un gādība – bija sagādāta iespēja vairākās vietās tikt zem jumta, atpūsties, sasildīties, dabūt siltu ēdienu. Siltu tēju un pīrādziņus pateicīgi rīdzeniņi nesa un deva arī turpat uz barikādēm. Filma ir stāsts par barikāžu laiku, par cilvēkiem uz barikādēm, par viņu drosmi, apņēmību un izturību. Par uguns kuriem kā dzīvības liesmiņu, par dūmu elpu pār barikādēm – rāma un domīga tā kāpj debesīs, bet vēja pūsmā pārvēršas, kļūst draiska, pārgalvīga...
2009	LTV1	20. janv.	O.	14:50	Mana atmiņa. Latvijas Tautas fronteī – 20.	nenosak.	
2009	LTV1	21. janv.	T.	14:50	Mana atmiņa. Latvijas Tautas fronteī – 20.	nenosak.	
2009	LTV1	22. janv.	C.	14:50	Mana atmiņa. Latvijas Tautas fronteī – 20.	nenosak.	
2009	LTV1	22. janv.	Pt.	14:50	Mana atmiņa. Latvijas Tautas fronteī – 20.	nenosak.	
		22.aug.	S.	15:25	Baltijas ceļu atceroties.	nenosak.	
				15:50	Reportāža no Baltijas vienotības skrējiena.	tiešraide	
				16:00	Mana atmiņa.	nenosak.	
				17:00	Sirdspuksti Baltijai. Reportāža no Baltijas vienotības skrējiena.	tiešraide	
				18:55	Sirdspuksti Baltijai. Reportāža no Baltijas	tiešraide	

					vienotības skrējiena.		
				19:00	Padomju stāsts. Dokumentāla filma.	dok. filma	Latvija, 2008. g. Režisore E.Šnore. Filma piedāvā iepazīties ar jaunu, kvalitatīvi vērtīgāku skatījumu uz pagātnes notikumiem. Tas ir stāsts par sapni, kas pārvērtās murgā – par padomju sistēmu. Filmā apskatīts gan bads Ukrainā, gan (1932-1933), gan Katiņas masu slepkavība (1940) un SS-NKVD sadarbība, gan deportācijas, gan medicīniski eksperimenti GULAGā. Filmā arī analizēts padomju režīma atstātais mantojums un tā ietekme uz mūsdienu Eiropu. Filmā redzami gan unikāli dokumenti un hroniku kadri, gan izskan starptautiski atzītu vēstures autoritāšu un politiķu viedokļi, kā arī padomju totalitārusma režīmā cietušo latviešu, ukraiņu, krievu, somu dzīves liecības. Filma ir patiesības meklējumi un pagātnes dokumentu analīze.
				22:55	Sirdspuksti Baltijai. Reportāža no Baltijas vienotības skrējiena.	tiešraide	
2009	LTV1	23. aug.	Sv.	10:00	Sirdspuksti Baltijai. Reportāža no Baltijas vienotības skrējiena.	tiešraide	
2009	LTV1	23. aug.	Sv.	14:05	Sirdspuksti Baltijai.	tiešraide	

					Reportāža no Baltijas vienotības skrējiena.		
2009	LTV1	23. aug.	Sv.	16:30	Sirdspuksti Baltijai. Reportāža no Baltijas vienotības skrējiena.	tiešraide	
2009	LTV1	23. aug.	Sv.	15:05	Top Latvijas Likteņdārzs. Tiešr. no Kokneses.	tiešraide	
2009	LTV1	23. aug.	Sv.	16:35	Ceļā. Atceroties Baltijas ceļu.	nenosak.	
2009	LTV1	23. aug.	Sv.	17:05	Top Latvijas Likteņdārzs. Tiešr. no Kokneses.	tiešraide	
2009	LTV1	23. aug.	Sv.	18:55	Sirdspuksti Baltijai. Reportāža no Baltijas vienotības skrējiena.	tiešraide	
2009	LTV1	23. aug.	Sv.	19:00	Top Latvijas Likteņdārzs. Tiešr. no Kokneses.	tiešraide	
2009	LTV1	23. aug.	Sv.	19:45	Sirdspuksti Baltijai. Reportāža no Baltijas vienotības skrējiena.	tiešraide	
2009	LTV1	23. aug.	Sv.	21:15	Top Latvijas Likteņdārzs. Koncerts Daugavas salā pie Kokneses. Tiešraide.	tiešraide	Likteņdārzs būs kultūrvēsturiska vieta, kas iemūžinās to cilvēku piemiņu, kuri kļuva par XX gadsimta totalitāro režīmu upuriem.
2009	LTV1	23. aug.	Sv.	23:05	Z.Liepiņš, M.Zālīte. Lāčplēsis. Rokopera. 1988. gada ieraksts.	mūzika	
2010	LTV1	20. janv.	T.	10:50	Mūsu barikāžu laiks. J.Podnieka studijas	dok. filma	

					dokumentālā filma. 2001. g.		
2010	LTV1	20. janv.	T.	11:30	No LTV videofondiem. Barikāžu laiks Rīgā un LTV.	nenosak.	
2010	LTV1	20. janv.	T.	11:55	No LTV videofondiem. Pārdomas par Barikāžu laiku.	nenosak.	
2010	LTV1	23. aug.	P.	21:10	Padomju stāsts. Dokumentālā filma.	dok. filma	Režisors A.Saulītis. Filma stāsta par Otro pasaules karu. Šajā lielvaru savstarpējo attiecību kārtošanā un pasaules dalīšanas slaktiņā latvieši ir visvairāk cietusī nācija (zaudēto dzīvību skaits procentuāli pret iedzīvotāju skaitu). Jo vairāk šis karš Latvijai bija traģisks tāpēc, ka svešu varmācīgu spēku pakļautībā latviešiem nācās cīnīties abās frontes pusēs. Cīnījās brālis pret brāli, tēvs pret dēlu. Tas nebija latviešu karš, jo latviešiem tajā nebija ko iegūt. Tas pat nebija karš starp labo un ļauno – tas bija karš starp sarkano un brūno, karš starp diviem ļaunumiem, ko XX gadsimtā bija lemts pārdzīvot cilvēkiem.
2010	LTV1	4.maijs	O.	12:00	Saeimas svinīgā sēde. Pirmo reizi Saeimas sēde tiks pārraidīta ar surdotulkumu.	tiešraide	

			14:00	Sadziedāšanās un ziedu kolikšana pie Brīvības pieminekļa. Kori no Rīgas, Vidzemes, Latgales, Zemgales un Kurzemes izdziedās programmu Ceļamaize. Aptaujā tiks noskaidrotas dziesmas, kas ārzemēs dzīvojošiem latviešiem veidojušas un stiprinājušas patriotismu un latvietību. Latvijas labākie kori diriģenta Inta Teterovska virsvadībā atskaņos ap 20 dziesmu.	tiešraide	
			18:30	Neaizmirstamais sākums. LTV videofilma.	videofilma	Filmas nosaukumam ierosmi deva kāds dzejnieces Ārijas Elksnes dzejolis. Atcerieties: “Tā ir mūsu tēvu zeme, tā ir mūsu dēlu zeme...” Pēdējā lakā arvien biežāk sev un citiem uzdodam jautājumu – KAS mums ir šī zeme, šī valsts? Pirms 20 gadiem, kad tika veidoti atjaunotās Latvijas neatkarības pamati, atbildes bija pārliecinošas un dziļi emocionālas (to apliecina kinoarhīva kadri), bet kā ir tagad?
			19:30	Mūsu tautasdziesma. Koncerta tiešraide no 11.novembra krastmalas.	mūzika	
			21:10	Mūsu tautasdziesma.	mūzika	

		7.majs	Pt.	19:30	Koncerta turpinājums. 100. g. kultūras. Nacionālie dārgumi.	TV raidījums/speciālveltījums	Ciklā Nacionālie dārgumi pētām filmas, kas atrodas mūsu kino kanonā – Vai viegli būt jaunam? Kultūrvēsturisko fenomenu. 1986. gadā Jura Podnieka dokumentālā filma uzspidzināja PSRS, iznesot atklātībā tolaik aizliegtās tēmas: karš Afganstānā, hipiju kustība, pastāvošās iekārtas kritka. Filmētie jaunieši tolaik kļuva par varoņiem. Cilvēki stāvēja rindās pie kinoteātriem. Tās bija pirmās priekšnojautas, ka pasaule mainīsies un brīvības smarža jau virmo gaisā. Vai tā bija grandioza latviešu kinematogrāfistu uzdrošināšanās jeb nojauta, ka ir laiks runāt? Tā bija jauna kino tēlainība un politiska manifestācija? Pirms 10 gadiem režisore Antra Cilinska izvedoja flmu Vai viegli būt jaunam... pēc 10 gadiem. 4. maijā notika pirmizrāde trešajai filmai vai viegli būt... pēc 20 gadiem. Kas ir noticis ar filmas varoņu jaunības maksimālismu? Ko ar viņiem ir izdarījis laiks? Vai sapņi ir papildījušies vai sagruvuši?
2010	LTV1	23. aug.	P.	22:40	20 gadi, 20 stāsti.	nenosak.	
2011	LTV1	18. janv.	O.	22:00	Uzvarai nolemtie. Latvijas dokumentālā	dok. filma	

					filma 1998. g. Dokumentāls stāsts par 1991. gada janvāra notikumiem.		
2011	LTV1	20. janv.	C.	9:25	Dūmu deja debesīm. <i>Telefilmas Rīga</i> dok. filma.	dok. filma	
2011	LTV1	20. janv.	C.	12:00	LR Saeimas svinīgā sēde, veltīta 1991. gada barikāžu atceres 20. gadadienai.	tiešraide	
2011	LTV1	20. janv.	C.	13:05	Es rakstu Tavu vārdu... Dokumentālā reportāža no 1991. gada barikādēm. Filma ir unikāls projekts, līdz šim skatītājiem rādīts tikai vienu reizi – Latvijas Televīzijā naktī pirms apšaudes Bastejkalnā	dok. filma	
2011	LTV1	20. janv.	C.	17:55	Barikādēm – 20. Atceres ugunskuri visā Latvijā. Tiešraide.	tiešraide	
2011	LTV1	20. janv.	C.	18:30	Ekumenisks dievkalpojums, veltīts 1991. gada barikāžu atceres 20. gadadienai. Tiešraide no Doma baznīcas.	dievkalpojums	
2011	LTV1	20. janv.	C.	19:35	Barikādēm – 20. Atceres ugunskurs Doma laukumā. Tiešraide.	tiešraide	
2011	LTV1	20. janv.	C.	21:15	Barikādēm – 20. Atceres	tiešraide	

2011	LTV1	20. janv.	C.	23:10	ugunskurs Ķīpsalā. J.Kulakovs, N.Beļskis. Kantāte <i>Vēstules uz bruģa</i>. Kantāte stāsta par 20 gadus senu pagātni, ko dzejas pantos ietērpis Normunds Beļskis. Komponists bagāto, izteiksmes līdzekļu ziņā pat izšķērdīgo partitūru audis kā devīgs gobelēnists – negaidīti un asprātīgi te apvienojas dažādi žanri: roks, pops, akadēmisms, etniskis folks, parafrāzes, stilizācijas un variācijas par zināmām tēmām...	mūzika	
2011	LTV1	20. janv.	C.	0:05	Barikādēm – 20. Atceres ugunskurs Doma laukumā.	tiešraide	
2011	LTV1	21. janv.	Pt.	13:25	Barikādēm – 20. Atceres ugunskurs Ķīpsalā.	tiešraide	
2011	LTV1	23. janv.	Sv.	12:00	Ekumenisks dievkalpojums, veltīts 1991. gada barikāžu atceres 20. gadadienai.	dievkalpojums	
2011	LTV1	25. janv.	O.	22:00	Doms. Dok. filma. 1991. g.	dok. filma	Latvija, 1991. g. Režisore L.Pakalniņa. Latviešu režisores Lailas Pakalniņas starptautiski atzītais diplomdarbs “Doms” ieguvis balvu par labāko režiju starptautiskajā

							Briseles videofilmu festivālā Beļģijā. Filmā atainots skats uz Rīgas Doma baznīcu 1991. gada janvāra barikāžu laikā. Tolaik svētnīca kalpoja ne vien kā garīgs patvērums, bet arī kā vieta, kur sasildīties, klausīties radio, nosnausties un iestiprināties. Šeit tika izviets arī medpunkts, norisinājās bērnu ceremonijas, jaunie pāri laulājās. 1991. gada 16. janvārī, zvanot sēras Lietuvai, Doma baznīcas zvanam ielūza robs...
2011	LTV1	25. janv.	O.	22:20	Klusuma stunda. Dokumentāla filma. 1992. gads. Režisors J.Podnieks.	dok. filma	
2011	LTV1	4.maijs	T.	10:00	Dievkalpojums, veltīts LR Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienai.	dievkalpojums	
				11:00	Nezmirstamais sākums.	dok. filma	
				12:00	Saeimas svinīgā sēde	tiešraide	
				22:15	Mūsu tautasdziesma. 1. daļa. Atk.	mūzika	
				0:05	Mūsu tautasdziesma. 2. daļa. Atk.	mūzika	
		21. aug.	Sv.	9:55	Konstitucionālā likuma Par Latvijas Republikas valstisko statusu pieņemšanas 20. gadadienai veltīts	dievkalpojums	

					ekumeniskais dievkalpojums		
				11:05	Lūzumlaiks. 1991. gada 21. augusts.	nenosak.	
				11:40	Mīlestības dziesmas Latvijai!	mūzika	
				13:30	Konstitucionālā likuma Par Latvijas Republikas valstisko statusu pieņemšanas 20. gadadiena. Ziedu nolikšana pie Brīvības pieminekļa.	tiešraide	
				14:25	Lūzumlaiks. 1991. gada 21. augusts.	nenosak.	
				15:25	Sandra Kalniete. Dāma no Latvijas. Dok. f.	dok. filma	
				18:30	Lūzumlaiks. 1991. gada 21. augusts.	nenosak.	
				18:40	Konstitucionālā likuma Par Latvijas Republikas valstisko statusu pieņemšanas 20. gadadiena. Svētku koncerts.	mūzika	
				20:20	Lūzumlaiks. 1991. gada 21. augusts.	nenosak.	
				21:40	TV pirmizrāde! Neatkarība kā māksla. LTV videofilma.	videofilma	
2011	LTV1	23. aug.	O.	10:45	Neatkarība kā māksla. LTV videofilma.	videofilma	

2011	LTV1	23. aug.	O.	19:30	Top Latvijas likteņdārzs! Pirmajā daļā atgādināsim, kas ir Likteņdārzs, stāstīsim, ko kopā esam padarījuši, kas procesā, kas tradicionāli akcijas <i>Top Latvijas Likteņdārzs</i> ietvaros ir paredzēts.	tiešraide	
2011	LTV1	23. aug.	O.	21:15	Top Latvijas likteņdārzs! Otrā daļa būs netradicionāla tikšanās pirms pusnakts ar uguns kuriem uz salas, kūpošiem tējas katliem, smaržīgiem pīrāgiem un sirsnīgām sarunām par mīlestību. Par mīlestību pret zemi, senčiem, tautu, tuvāko, akmeni, darbu vai dabu, vai dzimtu.	tiešraide	
		24. aug.	T.	20:00	Latvijas atdzimšanas vēsture. Stāsta J.Peters.	TV raidījums/speciālveltījums	
		25. aug.	C.	20:00	Latvijas atdzimšanas vēsture. Stāsta T.Jundzis un A.Berķis.	TV raidījums/speciālveltījums	
2012	LTV1	13. janv.	Pt.	19:30	Janvāra kauja. Lietuvas dok. filma 2011. g. 1991. gada 13. janvāris bija diena, kad lietuviešu žurnālisti, televīzijas un radio darbinieki cīnījās par iespēju ziņot pasaulei, kas	dok. filma	

					notiek valstī. Lietuvas iedzīvotāji šo laiku pavadīja, neatejot no televīzijas ekrāniem, jo šī bija vienīgā iespēja uzzināt, kas notiek. Kad lodes sprindz gar ausīm un televīzijas ēku ieņem bruņotie spēki, žurnālistika vairs nav darbs – tas ir dzīvības un nāves jautājums. Filmā iekļauti līdz šim arhīvos glabāti materiāli, kā arī intervijas ar tolaik televīzijā un radio strādājošajiem.		
2012	LTV1	20. janv.	Pt.	19:20	TV PIRMIZRĀDE! Tēvu barikādes. Dokumentālā filma.	dok. filma	Filmu veido septiņi stāsti par 1991. gada barikādēm Rīgā, ka arī to atskaņam mūsdienās. Tās veidotāji apskata dažu šā notikuma dalībnieku likteņus un pārdomas tagad, kad barikāžu laika cerības ir realizējušās un izkristalizējušās gan pozitīvā, gan negatīvā veidā. Tas ir personisks stāsts par ļoti personisku notikumu. Emocionālu mūziku filmai veidojis komponists Mārtiņš Brauns.
2012	LTV1	21. janv.	S.	14:50	Tēvu barikādes. Dokumentālā filma.	dok. filma	
2012	LTV1	27. janv.	Pt.	19:40	TV PIRMIZRĀDE! Gvido Zvaigzne. Latvijas	dok. filma	Režisore Dz.Geka. 2011. gadā apritēja 20 gadi kopš

					dokumentāla filma. 2011. g.		1991. gada janvāra traģiskajiem notikumiem, kad nošāva Andri Slapiņu un ievainoja Gvido Zvaigzni, kurš divas nedēļas vēlāk mira slimnīcā. Kinooperatora Gvido Zvaigznes dzīve aprāvās ceļa sākumā, un viņa talants pat nepaguva pilnībā uzplaukt. Tieši Gvido Zvaigzni Juris Podnieks izvēlējās par operatoru savai unikālajai lielfilmā "Mēs" par padomju impērijas sabrukuma periodu. Daudzi tolaik centās būt brīvi attieksmē pret dzīvi un iekšējā pārliecībā. Gvido Zvaigzne bija ceļā uz sevi, uz personības pilnību. Liktenis neļāva noiet šo ceļu līdz galam. Taču viņa dzīves notikumu un vērtību ķēde ir uzskatāms paaudzes centienu modelis. Tāpēc filma par viņu ir filma par viņa laiku.
2012		3.maijs	C.	21:15	Ar domu par rītdienu.	tiešraide	Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienas koncerts "Neatkarības restarts" Rīgas Doma laukumā. Koncerta mērķis ir godināt Latvijas Neatkarības atjaunošanas faktu un 90. gadu pārmaiņu dalībniekus, bet galvenais akcents ir stiprināt jaunās paaudzes izpratni par Atmodas laika notikumiem, ar dziesmu un

							stāstu formu radot skaidrāku apziņu par tā laika nozīmīgumu mūsu valsts un nācijas pastāvībā, radot motivāciju līdzdalībai. Koncertā tiks atskaņoti Atmosferas laikā populārie skaņdarbi, kas sabiedrību iedvesmoja pārmaiņām un vienoja drosmei.
	LTV1	4.maijs	Pt.	10:00	Dievkalpojums, veltīts Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas dienai.	dievkalpojums	
				12:00	Saeimas svinīgā sēde.	tiešraide	
				13:45	Mūsu tautasdziesma. Koncerts 11. novembra krastmalā, 2010. g. 1. daļa.	tiešraide	
				18:30	Neaizmrstamais laiks. LTV videofilma. 2010. g.	videofilma	“Laiks, kas iesūca sevī” - tā notikumus pirms vairāk nekā 20 gadiem raksturoja kāds tālaika divdesmitgadņeks. Kāds bijis ceļš līdz mūsu brīvībai? Kādi notikumi palikuši atmiņā? Vai papildījušās cerības, ko saistījām ar Neatkarības deklarāciju? Tieši uz šiem jautājumiem atbildes meklē filma.
2012		21.aug.	O.	22:05	PSRS pēdējās dienas.	dok. filma	Pagājuši 20 gadi kopš Padomju Savienības sabrukuma, mēs to atceramies kā protestu laiku, ļoti personisku un emocionāli papildītu brīdi. Filma par pēdējām PSRS pastāvēšanas dienām aplūko notikumus no cita skatu punkta,

							savelkot kopā faktus, viedokļus un dokumentālas liecības par apstākļiem, kas veicināja sarkanās impērijas sabrukumu.
	LTV1	23. aug.	C.	21:15	Neatkarība kā māksla. LTV videofilma.	videofilma	Filma ir atskats un pirmajām Latvijas neatkarības dienām, kad pamazām bailes pārauga eiforijā, kas turpinājās vēl vismaz pāris gadus. Filmas varoņiem tiek uzdots sarežģīts un neērts jautājums – kas “saķēpāja” tolaik balto vēstures tīrrakstu? Kurā brīdī interese būvēt kopīgu valsti pārauga individuālā labuma noskaņā?
		24. aug.	Pt.	21:15	Top Latvijas likteņdārzs.	tiešraide	Uz Daugavas salas Koknesē būsīm kopā ar Liepājas teātra aktieriem, stāstīsim, kas Likteņdārzā padarīts aizvadītajā gadā, dzirdēsim aizkustinošus dzmtu stāstus, klausīsimies dzeju un ļausimies latviešu mūzikai. Šī būs jau ceturtā Latvijas Televīzijas labdarības akcija Top Latvijas Likteņdārzs! Tās mērķis ir savākt ziedojumus skatu terases izveidei Likteņdārzā.
		25. aug.	S.	12:30	Atk.		
2013	LTV1	13. janv.	Sv.	16:10	Janvāra kauja. Lietuvas dokumentālā filma. 2011. g.	dok. filma	
2013	LTV1	20. janv.	Sv.	16:45	TV PIRMIZRĀDE! Tautas balss barikādēs. Studijas <i>Scilla</i>	dok. filma	1991. gada janvāris mainīja latviešu tautas likteni. Tēvzemi saliedēja ticība, tumsu kļiedēja brīvības

					dokumentālā filma. 2012. g. Režisors R.Rikards.		ugunskuri. Neapbruņotas tautas gara spēks aizšķērsoja ceļu slepkavām. Vienotība un mīlestība latviešus cēlas nevardarbīgai cīņai pret varmākām. Dokumentālajā filmā apkopotas unikālas intervijas un hronikas materiāli no laika, kad Rīgas ielās slējās varikādes un latviešus vienoja brīvības alkas.
2013	LTV1	21. janv.	P.	12:20	Tautas balss barikādēs. Studijas <i>Scilla</i> dok. filma.	dok. filma	
2013	LTV1	25. janv.	Pt.	18:30	Gvido Zvaigzne. Dokumentālā filma.	dok. filma	
2013		4.maijs	S.	10:00	Valsts svētkiem veltīts ekumēnisks dievkalpojums. Tiešraide no Rīgas Sv.Marijas Magdalēnas Romas katoļu baznīcas	dievkalpojums	
				12:00	Saeimas svinīgā sēde	tiešraide	
				16:00	Neaizmirstamais sākums. LTV videofilma.	videofilma	
				17:00	Brīvās Latvijas dziesmas. 1. daļa.	mūzika	
				18:30	TV pirmizrāde! Latvietim būt? Dokumentālā filma.	dok. filma	Producentu apvienība “S.A.F. pakalpojumi”, Latvija, 2013. g. Autori: I.Linde, E.Zariņš, I.Jakovļeva. Kas ir latvietība? Valoda, kultūra, dzīvesveids vai kas cits – vārdos netverams? Vai angļiski, krieviski

							vai kā citādāk runājošs cilvēks, kas dejo latviešu tautas dejas, dzied korī ir latvietis? Un kā saglabāt latvietību, pat ja tai ir dažādas definīcijas? Šie ir būtiskākie jautājumi, par kuriem vēsta televīzijas dokumentālā filma. Tā tapusi divu gadu pētījumu rezultātā, žurnālistam Egilam Zariņam, Ilzei Jakovļevai un operatoram Ilgonim Lindem filmējot videostāstus par latviešu kopienām ārvalstīs.
				19:30	Brīvās Latvijas dziesmas. 2. daļa.	mūzika	
				22:25	G.Krēmera un Kremerata Baltica koncerts Likteņdārza atbalstam. 28. aprīlī pasaulslavenais vijolnieks Gidons Krēmers un kamerorķestris Kremerata Baltica sniedza Likteņdārzam veltītu koncertu Lielajā ģildē. Koncertā skanēs P.Vaska Epifānija, kā arī L.Desjatņikova. D.Tabakovas, G.Pelēča un citu autoru opusi.	mūzika	
		21. aug.	T.	20:20	Ar velomūziku uz	nenosak.	

					likteņdārzu.		
				23:15	Vai viegl būt jaunam? Dokumentāla filma.	dok. filma	
				0:45	Top Latvijas Ikteņdārzs. Koknese 2011. Atk.	tiešās translācijas atk.	
		22. aug.	C.	20:20	Ar velomūziku uz Likteņdārzu.	nenosak.	
				23:15	Vai viegli...? Dokumentāla filma.	dok. filma	
				0:50	Top Latvijas Ikteņdārzs. Koknese 2012. Atk.	tiešās translācijas atk.	
				3:25	Viļa Vītola likteņa dārzs. LTV videofilma.	videofilma	
2013	LTV1	23. aug.	Pt.	13:25	Latviešu mūzikas dārzs. Koncerts Likteņdārza atbalstam.	mūzika	
				12:25	Viļa Vītola likteņa dārzs. LTV videofilma.	videofilma	
2013	LTV1	23. aug.	Pt.	19:25	TV PIRMIZRĀDE! Gorbačovs. Cilvēks, kurš mainīja pasauli. Dokumentāla filma.	dok. filma	Dokumentāla filma. Polija, 2011. g. Režisore E.Evarte. 20 gadu pēc augusta puča 1991. gada no 19. līdz 21. augustam pats Mihails Gorbačovs atklāj līdz šim nezināmus faktus par neveiksmīgo valsts apvērsumu, kā mērķis bija gāzt viņu – Padomju savienības prezidentu – uz pārtraukt viņa uzsākto valsts demokratizācijas procesu. Tomēr rezultātā pučs tikai paātrināja Padomju savienības sabrukumu un arī Baltijas valstīm ļāva atgūt pilnīgu neatkarību. Filma

							pēta gan šos notikumus, kuros joprojām ir daudz neskaidrību, gan Gorbačova kā būtiska pasaules politikas veidotāja nozīmi un viedokli par politisko drāmu, kurā viņš bija pašā epicentrā.
2013	LTV1	23. aug.	Pt.	21:15	Top Latvijas Likteņdārzs! Pārtraide no Kokneses.	tiešraide	Labdarības akcija. Šogad uz Likteņdārzu dosies mūziķis Kārlis Kazāks ar saviem domubiedriem un draugiem. Savu ceļu viņi uzsāks 17. augustā, plānojot velobraucienā mērot 300 kilometru garu ceļu no Gaujienas cauri Alūksnei, balviem, Bērzpīlij, Viļāniem, Odzienai. Braucēji paši muzicēs pieturvietās un saspēlēsies ar satiktajiem mūziķiem Latvijas novados. Ceļš noslēgsies Likteņdārzā, pulcējos velobraucienā satiktos mūziķus un aicinot jaunus viesus.
		24. aug.	S.	14:10	Top Latvijas Likteņdārzs! Pārtraide no Kokneses.	tiešraide	
				16:50	Gorbačovs. Cilvēks, kurš mainīja pasauli. Dokumentāla filma.	dok. filma	
2014		4. maijs	Sv.	10:00	Valsts svētkiem veltīts ekumēnisks dievkalpojums. Tiešraide no Rīgas Sv. Jēkaba katedrāles.	dievkalpojums	
				12:00	Saeimas svinīgā sēde.	tiešraide	

				12:30	Atjaunotāji. Dokumentāla filma.	dok. filma	
				0:15	10 gadi kopā ar savējiem. Svētku koncerts. Atk.	mūzika	
		5. maijs	P.	6:30	Atjaunotāji. Dokumentāla filma.	dok. filma	
				16:05	Atmodas antoloģija. Dokumentāla filma.	dok. filma	
2014		22. aug.	Pt.	9:30	Ar savu tautas dziesmu. Dzejnieks Jānis Peters	dok. filma	
		23. aug.	S.	9:00	Baltijas ceļa 25. gadadiena. Ziņu speciālizlaidums.	tiešraide	
				14:00	Baltijas ceļa 25. gadadiena. Ziņu speciālizlaidums.	tiešraide	
				19:30	TV pirmizrāde. Baltijas brīvības ceļš. Dokumentālā filma.	dok. filma	
				21:00	Tiešraide. Baltijas ceļa 25. Gadskārtai veltīts koncerts.	mūzika	
		25. aug.		13:40	. Baltijas brīvības ceļš. Dokumentālā filma. Atk.	dok. filma	
		26. aug.		21:15	Gorbačovs. Cilvēks, kurš mainīja pasauli. Dokumentāla filma.	dok. filma	

VELTĪJUMI LR1 SATURĀ

Gads	Datums	Diena	Kanāls	Laiks	Nosaukums	Žanrs	Anotācija
1988	1.jūn.	T.	I programma		-		
	2.jūn.	C.			-		
1988	8.okt.	S.	I programma	12:00	Dienas ziņas. Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresā.	tiešraide	
				14:00	Ziņas. Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresā.	tiešraide	
				21:00	Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresa delegātiem veltīts koncerts	mūzika	
				12:30	Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresā	tiešraide	
				14:00	Dienas ziņas. Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresā.	tiešraide	
1989	23. aug.	T.	I programma	18:55	Akcija “Baltijas ceļš”	tiešraide	Pl. 18:15 Akcija “Baltijas ceļš” . Baltijas tautu kustību padome 23. augustā pl. 19:00 aicina visus, visus, visus cauri trim Baltijas zemēm veidot dzīvu ķēdi – Baltijas ceļu. Latvijā cilvēki cits pie cita sāks stāties pl. 18:30. No pl. 19:00 līdz 19:15 ķēde pēc radio pēc radiosignāla sasledzas, atstājot brīvus krustojumus un dzelzceļa pārbrauktuves. Pl. 19.45 tās dalībnieki izklīst. Ķēdes maršrutns no Igaunijas robežas iet cauri Rūjienai, Valmierai, Cēsīm, Rīgai, Bauskai, līdz

							Lietuvas robežai. Sekoņiet informācijai presē, radio, televīzijā. S.Kalniete LTF Domes atbildīgā sekretāre
1989	8.okt.	Sv.	I programma	9:00	Latvijas Tautas frontes II kongress. Translācija no LKP CK Politiskās izglītības nama	tiešraide	
1990	3.maijs	C.	I programma	11:00	LATVIJAS PSR AUGSTAKĀS PADOMES SESIJA.	tiešraide	
	4.maijs	Pt.		10:00	LATVIJAS PSR AUGSTAKĀS PADOMES SESIJA.	tiešraide	
1990	23.aug.	C.	I programma	10:05	“Brīvību Baltijai”. Lietuviešu, igauņu un latviešu komponistu dziesmas.	mūzika	
				12:00	“Pusdienas pārtraukumā” (stereofonisks raidījums) [..] 12:40 I.Akurātere un grupa “Pērkons”	mūzika	
				19:25	Baltijas valstu akcija. Nelikumīgā Molotova- Ribentropa pakta noslēgšana 1939. gadā	tiešraide	
1991	4.maijs	S.	I programma	18:10	“No maija līdz maijam”. Literāri publicistisks raidījums.	radio raidījums/ speciālvēlējums	

1991	16. janv.	T.	I programma	12.10	Grupa "Pērkons" raidījumā "Pusdienas pārtraukumā"	mūzika	
1991	20. janv.	Sv.	I programma	17.00	"Laikabiedrs". Latvijas TF Domes valdes loceklis R. Milbergs.	radio raidījums/ speciālvēstījums	
1991	24. janv.	S.	I programma	18.00	"Par egoismu un naivitāti politikā". Saruna ar J.Škaparu	radio raidījums/ speciālvēstījums	
1991	23. aug.	Pt.	I programma	20:00	"Baltijas liesmojošais ceļš"	tiešraide	
1992	13. janv.	P.	I programma	9:05	Literatūras un mākslas programma.	radio raidījums/ speciālvēstījums	Tikai 8. Janvarī no Radiomājas ieejas pazuda dzelzsbetona mūris, šis atgādinājums par pagājušā gada janvāra dienām, barikāžu, ugunsgrēku, satraukuma, neziņas un kolosālas vienotības dienām, kuras atcerēsimies arī, ievadot nedēļas raidījumu. Alda Briede.
1992	18. janv.	S.	I programma	11:00	"Gadsimta griežos"	radio raidījums/ speciālvēstījums	"Gadsimta griežos" plkst. 11.00 vēstīta 1991. gada janvāra notikumu atcerei, izvērtēšanai un šodienas skatījumam. Uzzināsiet, ko dara Aigars Tefers, viens no toreiz omoniešu arestētajiem un sistajiem pušiem. Kādas noskaņas valda leģionārā Austrī Ozolā, kura dzīvoklis Vecrīgā Barikāžu laikā bija sava veida štābs. Vēsturniece Ilga Gore meklēs atbildi uz jautājumu, kāpēc tik daudzi bijušie LKP CK darbinieki strādā gan Augstākajā Padomē, gan citos

							<p>“stratēģiski svarīgos” objektos. AP deputāts Pēteris Lazda mēģinās noskaidrot, kas notiek, ja ekonomika un politika ilgi stāv uz galvas ar kājām gaisā. Radioprogrammu veidos, kopā liks un 20. Janvāra nakti un lūgšanu pie nogalinātā Andra Slapiņa atcerēsies, žurnāliste Ingrīda Ābola.</p>
1992	20. janv.	P.	I programma	9:05	Literatūras un mākslas programma. “... Redzēs: baltas dienas mūsu tautai... ” 1991. Gada janvāris fonotēkas materiālos. Kultūras darbinieku atziņas.	radio raidījums/ speciālveltījums	<p>“Redzēs: baltas dienas mūsu tautai...”. Šīs Raiņa rakstītās rindas būs vadmotīvs šisnedēļas literatūras un mākslas programmai. Cilvēka dvēseles izturība un skaidrība – tās ir vērtības, bez kurām Latvija nevar un nevarēs pastāvēt un uzplaukt. Dvēseles kopšana ir literatūras un mākslas darbinieku aicinājums un sūtība. Ar viņiem mēs atcerēsimies smago 1991. gadu un meklēsim ceļus sevis apliecināšanai. Pirmdienas programmā būs kopā ar E.Pāvulu, M.Zvirbuli, I.Prēdeli, L.Ozoliņu, T.Margēviču, V.Belševicu. Aija Oša, Ruta Rikše, Ungars Savickis.</p>
1992	22. janv.	T.	I programma	22:15	“Dzirkstele”	radio raidījums/ speciālveltījums	<p>Programmā diviem – divi janvārī. Kā uz brīvības ceļa jūtas katrs no mums – arī dakteris Māris un viņa domubiedri Dita, Valdis, Uldis – par to mēģinās runāt šī psihologu komanda.</p>
1993	21. janv.	C.	I programma	18:00	Dievkalpojums – aizlūgums janvāra	dievkalpojums	

					traģisko dienu atcerei. Translācija no Doma baznīcas.		
1993	21. janv.			19:15	“Barikāžu piemiņas brīdis” Pārtraide no biržas zāles.	tiešraide	
1993	23. janv.	S.		12:10	“Gadsimta griežos”	radio raidījums/ speciālveltījums	Dokumentāli ieraksti. “Ārsts konstatē – miris”. 1991. gada 20. janvāra pirmā radioreportāža par apšaudes sekām. 1991. gada janvāris Radiomājas iekšpusē. Mācītāja J.Rubeņa aicinājums 1991. gada 13. janvārī
1993	24. janv.	Sv.		18:05	“Balsis Baltijas krastos”	mūzika	Autors D.Stalts.
1993	23. aug.	P.	1. programma	18:30	“Molotova–Ribentropa pakts joprojām apdraud latviešu tautas izdzīvošanu”.	tiešraide	Tiešā pārtraide no mītiņa pie Brīvības pieminekļa.
1994	24. janv.	P.	1. programma	13:40	“Dzied I.Akurātere”	mūzika	
1995	13. janv.	Pt.	1. programma	14:30	“Barikāžu dienu atcere”. Autore B.Eglīte.	nenosak.	
1995	13. janv.	Pt.	1. programma	17:05	Barikāžu laiku atceroties.	radio raidījums/ speciālveltījums	Pirms četriem gadiem 13. janvāris bija svētdiena. Tā atnāca sabrukuma pilna. Jau no rīta ap deviņiem. Latvijas Radio skanēja kaut kas neparasts. Mājās kāds sauca: “Ieslēdz TV!”. Latvijas tautu uzrunāja Dainis Īvāns. Un visa Latvija uzzināja, ka padomju armijas desantnieki divos naktī iebrukuši Viļņas televīzijā, esot nogalinātie. Tad pa Latvijas TV kanālu raida Kauņas TV. Tā ziņo:

						<p>Viļņas TV ieņemta, raidījumi pārtraukti, nošautos lietuviešus sākumā slēpa – ievilka tankos, bet, kad Viļņas TV ieņēma, desantnieki nošautos metuši pa logu laukā. Zem tanku kāpurķēdēm samalti vairāki lietuvieši. Plkst. 7.00 padomju armija pieteikusi ultimātu kauņas TV, lai tā pārtrauc savu darbību. Es lasu tālāk savas tā rīta piezīmes. Latvijas TV aicina zvanīt uz Maskavu. Ļeņingradu, lai draugiem Krievijā pastāstītu patiesību par asiņaino svētdienu Lietuvā. Latvijas Radio aicina ierasties darbā Asinspārļiešanas satcijas darbiniekus, jo cilvēki grib nodot asinis cietušajiem Lietuvā. Boriss Jeļcins Maskavā izteicis atbalstu Lietuvai.</p> <p>Tās bija prātu stindzinošas minūtes. Cilvēki skatījās viens otrā un bez vārdiem jautāja: vai tiešām Gorbačova saktā pārbūve ir beigusies un sakusies asinsizliešana?</p> <p>Programmas vadītājs Atis Skalbergs.</p>
1995	20. janv.	Pt.	1. programma	17:05	“ 1991.gada asiņainā svētdiena ”. A.Skalberga publicistika.	<p>radio raidījums/ speciālvēstījums</p> <p>Barikāžu dienās es parastā skolnieku burtnīcā pierakstīju svarīgākos tālaika notikumus. Ir 1991. gada janvāris. 16. janvāra vakarā Centrālās TV programmā “Vremja” rādīja melus par Baltiju. Tās autors – Aleksandrs Ņevzorovs. Ļeņingradā viņu sauc</p>

						<p>Asinainais Aleksandrs – Aļeksandr Krovātij. Jā, Gēbelss ir teicis: vajag melot tik briesmīgi, lai neviens nespēj iedomāties, ka tie ir meli.</p> <p>CT demonstrē demagoģijas paraugstundu: pilnīgi izkropļo faktus. Padomju armijas karavīri nogalinājuši lietuviešus, bet saka, ka šie karavīri sargājot no asinsizliešanas. Armija šauj, bet vaino mierīgos iedzīvotājus. Latvijas TV rāda bēres Lietuvā. Apgalbā 10 kritušos. Astoņi Lietuvas Drošības komitejas virsnieki aicina savus kolēģus atteikties no dienesta šai organizācijā.</p> <p>Uz Vecmīlgrāvja tilta stāvošām mašīnām “melnās beretes” sašāvušas riepas. Viena automašīna dega. Viens autobusa šoferis nošauts. Tas ir Roberts Mūrnieks. Latvija saņēmusi pirmo upuri.</p> <p>Programmas vadītājs Atis Skalbergs.</p>
1995	21. janv.	S.	1. programma	11:10	<p>“Gadsimta griežos” Autore I.Ābola</p>	<p>radio raidījums/ speciālveltījums</p> <p>–Šodienas saites ar barikāžu dienām. Komentē Latvijas Nacionālo karavīru biedrības priekšsēdētājs N.romanovskis</p> <p>–Aculiecinieks ar velosipēdu. 1991. gada barikāžu dienas atceras Uldis Vērsis</p> <p>–Barikāžu priekšvēsture. Maris Markuss. Atmiņu skices.</p> <p>–J.Lukstiņa replikas par O.Ščipcova</p>

							grāmatu “Deputāta piezīmes” u.c.
1995	4.maijs	C.	1. programma	22.15	Dzejas kompozīcija “Tu esi Latvija”. Lasa V.Artmane un I.Adermanis	dzejas lasījums	
1995	23. aug.	T.	1. programma	18:00	Piemīņas pasākums sakarā ar 56. gadskārtu kopš noziedzīgā Molotova–Ribentropa pakta noslēgšanas.	tiešraide	Tiešā pārraide no Brīvības pieminekļa Rīgā.
1996	26. janv.	Pt.	1. programma	9:30	Ilgā Kreituse par barikādēm, politiku, kultūru... ” 1. daļa.	radio raidījums/ speciālveltījums	I.Kreituse atbild uz jautājumiem: – cik nepieciešama mūsdienās būtu Nirnbergas prāva nr. 2, kurā tiesātu komunistisko ideoloģiju, sistēmu un tās radītos noziegumus, kā rezultātā pēc “Maskavas Memoriāla” ziņām, vairāk nekā 60 miljoni cilvēku tika iznīcināti? [..]
1996	26. janv.	Pt.	1. programma	18:05	2. daļa.	radio raidījums/ speciālveltījums	
1996	4.maijs	S.	Latvijas Radio 1. programma	10.00	Latvijas Republikas Neatkarības atjaunošanas pasludināšanas dienā. Saeimas priekšsēdētājas Ilgas Kreituses uzruna. Tiešā pārraide no Saeimas nama.	tiešraide	
				23.40	Dzied Ieva Akurātere.	mūzika	
1996	21. aug.	T.	Latvijas Radio 1. programma	10:30	Bērniem.*Kas notika pirms 5 gadiem. Saruna ar Latvijas Radio programmu direktori D.Juškeviču. [..]	radio raidījums/ speciālveltījums	
				18:00	“Neatkarības 5 gadu atceres diena”. Valsts prezidenta G.Ulmaņa	tiešraide	

					uzruna. Tiešā pārraide no Brīvības pieminekļa Rīgā.		
1997	Latvijas Radio 1	20. janv.	P.	18:00	1991. gada janvāra notikumu atceres svētbrīdis Doma baznīcā. Vada prāvests J. Liepiņš. Tiešā pārraide.	dievkalpojums	
1997	Latvijas Radio 1	23. aug.	S.	13:05	Tiešā pārraide no Brīvības pieminekļa par Molotova–Ribentropa pakta noziedzīgā pakta sekām. Redaktors A. Ašaks.	tiešraide	
1997		22. aug.	Pt.	18:07	Bijušā Augstākās Padomes deutāta Arnolda Bērza piezīmes par 1991. gada augusta puču.	prozas lasījums	
1998	Latvijas Radio 1	16. janv.	Pt.	9:31	“1991. gada asiņainā svētdiena”	nenosak.	
1998		20. aug.	C.	15:30	“Ieklausies vēstures soļos”. Vada I. Ābola. Molotova-Ribentropa pakts (1939. g.). Pie mikrofona Visvaldis Lācis.	radio raidījums/ speciālvēstījums	
		21. aug.	Pt.	9:31	Modris Ziemeņš. “Kā žņaudza Baltiju”. 1. fragments.	prozas lasījums	
				18:07	Bijušā Augstākās Padomes deutāta Arnolda Bērza piezīmes par 1991. gada augusta puču.	prozas lasījums	
1999	Latvijas	27.	T.	11:38	Dzied I. Akurātere	mūzika	

	Radio 1	janv.					
1999	Latvijas Radio 1	4.maijs	O.	12:00	Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienai veltīta Saeimas svinīgā sēde. Saeimas priekšsēdētāja J.Straumes uzruna. Tiešā pārraide.	tiešraide	
1999	Latvijas Radio 1	23. aug.	P.	9:56	““Baltijas ceļš” – pirms desmit gadiem un nākamajā gadu tūkstoši ieejot”. Latvijas inteliģences 29. konference. Latvijas Valsts prezidentes V.Vīķes–Freibergas, Latvijas Ministru prezidenta A.Šķēles, Latvijas Tautas frontes pirmā priekšsēdētāja D.Īvāna u.c. uzstāšanās. Tiešā pārraide no Dailes teātra.	tiešraide	
1999	Latvijas Radio 1	23. aug.	P.	18:57	Koncertmītiņš “Roks par Eiropu – veidosim Baltijas ķēdi un vienotu Eiropu”. Piedalās Latvijas Valsts prezidente V.Vīķes–Freiberga. Tiešā pārraide no 11. novembra krastmalas.	tiešraide	
1999	Latvijas Radio 1	23. aug.	P.	0:05	“Baltijas balsis”. Igaņu, lietuviešu un latviešu	mūzika	

					dziedatāju ieskaņojumi.		
2000	LR 1	14. janv.	Pt.	9:31	“Barikāžu laiku atceroties”.	nenosak.	
2000	LR 1	20. janv.	C.	13:00	“Kārlis Streips dod vārdu jums”. Barikāžu dienu piemiņai. Barikāžu dalībnieku atbalsta fonda prezidents R.Zaļais. Tiešā pārraide.	radio raidījums/ speciālvelījums	
2000	LR1	21. janv.	Pt.	9:31	“1991. gada asiņainā svētdiena”	nenosak.	
2000		3.maijs	T.	10:00	4.maija deklarācija. Latvijas inteliģences konference.	tiešraide	
		4.maijs	C.	8:30	Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas 80. gadadienai un Latvijas Republikas Neatkarības atjaunošanas deklarācijas pasludināšanas 10. gadadienai veltītais ekumēniskais dievkalpojums.	dievkalpojums	
				12:00	Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas 80. gadadienai un Latvijas Republikas Neatkarības atjaunošanas deklarācijas pasludināšanas 10. gadadienai veltītā	tiešraide	

					Saeimas svinīgā sēde.		
				18:00	Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas 80. gadadienai un Latvijas Republikas Neatkarības atjaunošanas deklarācijas pasludināšanas 10. gadadienai veltītais svinīgais koncerts.	mūzika	
2001	LR 1	13. janv.	S.	19:08	A.Skalberga publicistika. –Barikāžu laiku atceroties. M.Ziemeņa grāmatā Kā žņaudza Baltiju ieskatoties.	prozas lasījums	
2001	LR1	19. janv.	Pt.	10:00	Janvāra barikādes kā tautas pretestības forma totalitārajam režīmam un tās macības. Starptautiska konference barikāžu atceres 10. gadadienai Baltijas valstīs. Tiešā pārraide no Kongreu nama.	tiešraide	Janvāra barikādes kā tautas pretestības forma totalitārajam režīmam un tās macības. Konferences darbā piedalīšies akadēmiķis Jānis Stradiņš, Sandra Kalniete, Dainis Īvāns, Jānis Straume, Vitauts Landsberģis, Edgars Savisārs. Atceres un piemiņas vārdi un skats šodienas dzīve.
2001	LR1	20. janv.	S.	18:05	Senlietas. 1991. gada janvāra barikāžu aizstāvju atceres dienā ar rakstnieci un publicisti M.Kostaņecku tiekas R. Kalniņš.	radio raidījums/ speciālveltījums	
2001	LR1	20. janv.	S.	19:08	A.Skalberga publicistika. – 1991. gada asiņainā svētdiena. –Saruna ar rakstnieku G.Birkmani.	radio raidījums/ speciālveltījums	

2001	LR1	4.maijs	Pt.	13:05	Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas 81. gadadienai un Latvijas Republikas Neatkarības atjaunošanas deklarācijas pasludināšanas 11. gadadienai veltītā Saeimas svinīgā sēde. Translācijas ieraksts.	translācijas ieraksts	
2001		21.aug.	O.	9:00	Konference “Sarežģītais gājums no socialistiskās diktatūras uz demokrātiju”. 1. daļa. Atzīmējot 1991. gada augusta puča. Tiešraide no Kongresu nama.	tiešraide	
		21. aug.	O.	12:00	Latvijas Republikas konstitucionālā likuma Par Latvijas Republikas valstisko statusu pieņemšanas 10. gadadienai veltītā Saeimas svinīgā sēde. Saeimas priekšsēdētāja J.Straumes uzruna. Tiešraide no Saeimas nama.	tiešraide	
				12:50	Konference “Sarežģītais gājums no socialistiskās diktatūras uz demokrātiju”. 2. daļa.	tiešraide	

2002	LR1	4.maijs	S.	12:00	Svinīgā Saeimas sēde, kas veltīta Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas 82. gadadienai un Latvijas Republikas Neatkarības pasludināšanas 12. gadadienai.	tiešraide	
				12:30	Skaista, skaista Tēvu zeme. Koncerts.	mūzika	
				13:03	Latvijas Republikas Neatkarības atjaunošanas deklarācijas pasludināšanai veltītā Tautas frontes muzeja konference.	tiešraide	
				15:00	Trīs zvaigznes. Koncerts.	mūzika	
2003	LR1	4.maijs	O.	12:00	Svinīgā sēde par godu LR Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 14. gadadienai. Tiešraide no Saeimas nama.	tiešraide	
2003	LR1	23. aug.	S.	22:15	Gara gaismas palete. Balsis Baltijas krastos.	mūzika	
2004	LR1	23. aug.	P.	19:00	Dziesma Baltijas brīvībai. Tiešraide no koncerta pie Brīvības pieminekļa.	mūzika	
2005	LR1	4.maijs	T.	12:00	Svinīgā sēde par godu Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 15. gadadienai. Tiešraide no	tiešraide	

					Saeimas nama.		
				12:20	Svētku koncerts.	mūzika	
				18:15	LR Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 15. gadadienai veltīti svētki. Tiešraide no 11. novembra krastmalas.	tiešraide	
				21:05	LR Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 15. gadadienai veltīti svētki. Tiešraide no 11. novembra krastmalas.	tiešraide	
2006	LR1	16. janv.	P.	19:05	Kantātes vēstules uz bruģa, veltītas 1991. gada barikāžu notikumiem, pirmatskaņojums.	mūzika	
		4.maijs	C.	12:00	Svinīgā sēde par godu Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 16. gadadienai. Tiešraide no Saeimas nama.	tiešraide	
				12:20	Svētku koncerts.	mūzika	
				21:05	Par mājas un Dzimtenes sajūtām. Latviešu dzejnieki lasa dzeju.	dzejas lasījums	
2007		4.maijs	Pt.	12:00	Svinīgā sēde par godu Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 17.	tiešraide	

					gadadienai. Tiešraide no Saeimas nama.		
				12:20	Svētku koncerts ar apsveikumiem.	mūzika	
				13:07	Svētku programmu vada L.Guļevska. Reportāžas no svētku norises vietas 11.Novembra krastmalā	tiešraide	
				21:05	Svētku koncerts par godu Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 17. gadadienai. Tiešraide no 11. novembra krastmalas.	tiešraide	
2008		4.maijs	Sv.	9:05	Svētku rīts kopā ar I.Strautmani un Z.Muktupāvelu.	radio raidījums/ speciālveltījums	LR iesaka: 4. maijs - Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 18. gadadiena. Svētkos Latvijas Radio I būs kopā ar jums Rīgā un visā Latvijā. Tūdaļ pēc deviņiem no rīta jūs uzrunās Ingvilda Strautmane un Zigfrīds Muktupāvels. Bet pēc vieniem būsīm Rīgas laukumos, lai ar žurnālistes Laimas Slavas starpniecību stāstītu jums, kā no ziediem veidojas Latvijas kontūra un kādus vēlējumus sev un Latvijai rakstām Lielvārdes jostā, bet studijā par svētku svinēšanu visā Latvijā vēstīs Dzintars Tilaks. Viņš arī mēģinās skaidrot, cik neatkarīgi esam savos 18. Tiešraidē no laukuma pie

							Brīvības pieminekļa jūs sveiks Lia Guļevska un sekos līdzī svētku programmai – no sešiem vakarā koru koncertam <i>Ar dziesmu par Latviju</i> , bet pēc septiņiem visi aicināti uz koru un solistu sadziedāšanos.
				12:00	Svinīgā sēde par godu Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 18. gadadienai. Tiešraide no Saeimas nama.	tiešraide	
				12:20	Svētku koncerts ar apsveikumiem.	mūzika	
				13:05	Svētku programmu vada Dz.Tilaks. Tiešraidē – reportāžas no svētku norises vietām. 13:10 Reportāža no svētku norises vietas Rīgā. 13:20 Kā svin svētkus Latvijā. 14:10 Lieliskais picinieks. 15:10 Reportāža no svētku norises vietas Rīgā. 15:20 Cik neatkarīgi esam savos astoņpadsmit? 16:10 Reportāža no svētku norises vietas Rīgā.16:20 Talanti un pielūdzēji. 17:10 Reportāža no svētku norises vietas	tiešraide	

					Rīgā.		
				17:50	Svētku programmu vada L.Guļevska. Tiesraide no laukuma pie Brīvības pieminekļa.	tiešraide	
				18:00	Koru koncerts Ar dziesmu par Latviju. Tiešraide no laukuma pie Brīvības pieminekļa.	mūzika	
				19:10	Svētku koncerts par godu Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 18. gadadienai. Tiešraide no laukuma pie Brīvības pieminekļa.	mūzika	
2008		22. aug.	Pt.	21:05	Gaismas tilti. Tiešraide. Studijā I.Sautmane un Z.Muktupāvels.	tiešraide	
2009	LR1	4.maijs	P.	12:00	Svinīgā sēde par godu Latvijas Republikas neatkarības deklarācijas pasludināšanas 19. gadadienai. Tiešraide no Saeimas.	tiešraide	
				12:20	Svētku koncerts.	mūzika	
				19:00	Koru sadziedāšanās <i>Tuvāk saulei, tuvāk mīlestībai.</i> Tiešraide no Vērmanes dārza estrādes.	tiešraide	
2009	LR1	23. aug.	Sv.	10:05	Baltijas ceļam – 20.	nenosak.	

2009	LR1	23. aug.	Sv.	15:05	Šīs dienas acīm. 70 gadi Molotova–Ribentropa paktam, Jauna cikla sākums – Otrais pasaules karš.	radio raidījums/ speciālveltījums	
2009	LR1	23. aug.	Sv.	16:05	Baltijas ceļam – 20.	tiešraide	
2009	LR1	23. aug.	Sv.	18:15	Baltijas ceļam – 20.	tiešraide	
2009	LR1	23. aug.	Sv.	19:00	Dziesma Baltijai.	mūzika	
2009	LR1	23. aug.	Sv.	19:05	Baltijas ceļam – 20.	tiešraide	
2009	LR1	23. aug.	Sv.	21:05	Šīs dienas acīm. Atkārtojums.	radio raidījums/ speciālveltījums	
2010	LR1	13. janv.	T.	8:26	Aktuāla telefonintervija Gaidāmie barikāžu atceres pasākumi. Zaļais Renārs – 1991.gada barikāžu muzeja direktors	radio raidījums/ speciālveltījums	
2010	LR1	4.majs	O.	9:30	Ekumēniskais dievkalpojums, veltīts Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 20. gadadienai. Tiešraide no Rīgas Doma.	dievkalpojums	
				12:00	Saeimas svinīgā sēde Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 20.	tiešraide	

					gadadienā. Tiešraide no Latvijas Nacionālās operas.		
				14:05	Novads pie novada. Sadziedāšanās un ziedu nolikšana pie Brīvības pieminekļa. Tiešraide.	tiešraide	
				15:06	Sadziedāšanās pie Brīvības pieminekļa. Tiešraide, programmu vada T.Eipurs un L.Guļevska.	tiešraide	
				19:05	Mūsu tautasdziesma. Tiešraide no 11. novembra krastmalas.	tiešraide	
2011	LR1	20. janv.	C.	18:00	1991. gada barikāžu atceres brīdis Doma laukumā. Tiešraide no Doma laukuma.	tiešraide	
2011	LR1	20. janv.	C.	18:30	Ekumeniskais dievkalpojums Rīgas Domā. Tiešraide no Rīgas Doma.	dievkalpojums	
2011	LR1	20. janv.	C.	19:30	Par barikāžu laiku saruna ar mūziķiem un dziedātājiem.	radio raidījums/ speciālveltījums	
2011	LR1	20. janv.	C.	19:45	J.Kulakova kantātes <i>Vēstules uz bruģa</i>, veltītas 1991. gada barikāžu notikumiem, atskaņojums.	mūzika	
2011	LR1	20. janv.	C.	23:30	Aktuāls temats. Atk. ceturtdien. – Atmodas laika dziesmas	radio raidījums/ speciālveltījums	

2011	LR1	4.maijs	T.	9:30	Ekumēniskais dievkalpojums, veltīts Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 21. gadadienai. Tiešraide no Rīgas Doma.	dievkalpojums	
				12:00	Saeimas svinīgā sēde Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 21. gadadienā.	tiešraide	
				12:20	Svētku koncerts	mūzika	
				22:15	Literārais vakars. Latviešu autoru dzejas kompozīcija Tu esi Latvija! Piedalās O.Dreģe un R.Plēpis	dzejas lasījums	
2012	LR1	15. janv.	Sv.	15:05	Šīs dienas acīm. Par 1991. gada janvāra dienām saruna ar Barikāžu muzeja direktoru Renāru Zaļo un barikāžu dalībnieku Juri Alksni.	radio raidījums/ speciālveltījums	
2012	LR1	15. janv.	Sv.	21:05	Atk.	radio raidījums/ speciālveltījums	
2012	LR1	21. janv.	S.	11:06	Kultūras RONDO Tā kā bija Barikādēs, mums nekad vairs nebūs. Atmiņas par šo laiku visi kopīgi varam glabāt Barikadopēdijā – Barikāžu	radio raidījums/ speciālveltījums	

					atceres 21.gadskārtā saruna ar žurnālistu un Barikadopēdijas fonda priekšsēdētāju Andreju Cīruli		
2012	LR1	4.maijs	Pt.	10:00	Ekumēniskais dievkalpojums, veltīts Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 22. gadadienai.	dievkalpojums	
				12:00	Saeimas svinīgā sēde Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 22. gadadienā.	tiešraide	
				12:20	Svētku koncerts.	mūzika	
				13:06	Lielā svētku reportāža. Tiešraide no Vērmanes dārza.	tiešraide	
2013	LR1	15. janv.	O.	11:06	Kultūras RONDO Tautas balss barikādēs ir jauna dokumentālā filma par 1991. gada janvāra notikumiem. Kultūras Rondo studijā pēc pusdivpadsmitiem filmas autori –Dainis Īvāns un Rodrigo Rikards	radio raidījums/ speciālveltījums	
2013	LR1	16. janv.	T.	00:03	Atk.	radio raidījums/ speciālveltījums	
2013	LR1	21.	P.	13:06	Krustpunktā	radio raidījums/	Jundzis Tālavš – akadēmiķis,

		janv.			Barikāžu laika dalībnieki vērtē laika posmu, kas pagājis kopš 1991.gada,Profesionālajam dienestam armijā gribētāju netrūkst, bet diemžēl daudzus atsiņā sliktās veselības dēļ	speciālveltījums	Barikāžu laikā AP Aizsardzības štāba priekšnieka vietnieks; Vidiņš Zigurds – kinodokumentālists; Aksenoka Rita – Barikāžu laikā sevišķi svarīgu lietu izmeklētāja; Timma Kaspars – Rekrutēšanas un jaunsardzes centra rekrutēšanas nodaļas vadītājs; Platare Laila – NBS atlases un rezerves personāla uzskaites centra pr–ce majore
2013	LR1	21. janv.	P.	21:05	Atk.	radio raidījums/ speciālveltījums	
2013	LR1	22. janv.	O.	21:05	Atk.	radio raidījums/ speciālveltījums	
2013		4.maijs	S.	10:00	Ekumēniskais dievkalpojums, veltīts Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 23. gadadienai. Tiešraide no Rīgas Sv.Marijas Magdalēnas baznīcas.	dievkalpojums	
				12:00	Saeimas svinīgā sēde Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 23. gadadienā.	tiešraide	
				12:20	Svētku koncerts	mūzika	
2014		4.maijs	Sv.	10:00	Ekumeniskais dievkalpojums, veltīts	dievkalpojums	

					Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 24. gadadienai. Tiešraide no Rīgas Sv. Jēkaba katedrāles.		
				12:00	Saeimas svinīgā sēde Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas 24. gadadienā.	tiešraide	
				12:20	Svētku koncerts.	mūzika	
2014		23. aug.	S.	20:05	Šis dienas acīm. Baltijas ceļam 25.	radio raidījums/ speciālveltījums	
				20:35	Baltijas ceļa 25 gadu atcerei veltīts sarīkojums pie Brīvības pieminekļa	tiešraide	
				21:00	Koncerts pie Brīvības pieminekļa <i>Baltijas ceļam 25</i>	mūzika	